

Jogtörténeti
Értekezések 48.

JOGTÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEK 48.

Sorozatszerkesztő
MEZEY BARNA

BÓDINÉ BELIZNAI KINGA

Hivatás és függetlenség
A M. Kir. Kúria elnökei
1869–1937

JOGTÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEK 48.

A kötet az ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékén működő
MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport programja keretében jelenik meg.
mtajogtortenet.elte.hu

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes, írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© Bódiné Beliznai Kinga, 2020

www.gondolatkiado.hu
facebook.com/gondolatkiado

A kiadásért felel Bácskai István
Borítót tervezte Pintér László
Tördelő Jeszenszky Katalin

ISBN 978 963 556 062 2
ISSN 1218-3814

TARTALOM

Bevezető gondolatok	9
I. A magyar bírósági szervezet 1860 után A Kúria visszaállítása	11
II. Legfőbb bírói fórumok a XIX. századi Európában. Kitekintés	23
1. Oberster Gerichtshof (Ausztria)	23
2. Preußisches Obertribunal (Poroszország)	24
3. Cour de Cassation (Franciaország)	25
4. Corte di Cassazione. Corte Suprema di Cassazione (Olaszország)	26
5. Supremo Tribunal de Justiça (Portugália)	27
6. House of Lords (Anglia)	28
7. Areios Pagos (Görögország)	29
III. Majláth György	31
1. A Majláth család	31
2. Alispán és országgyűlési követ Baranya vármegyében	35
3. A politikus	38
4. Az utolsó országbíró. A kúriai elnök	42
5. A tudomány és a művészet pártolója	54
IV. Fábry István	59

V. Perczel Béla	65
1. A Perczel család	65
2. Tolna vármegye szolgálatában	69
3. Ítéldbíró az országgyűlés kötelékében. Országgyűlési képviselő a királyi táblán	72
4. Az igazságügyi tárca élén	77
5. Másodelnök és elnök a Kúrián	84
VI. Szabó Miklós	91
1. A Szabó család	91
2. A vármegye szolgálatában	93
3. Államtitkár az Igazságügyminisztériumban	94
4. A bíró	95
4.1. <i>A budapesti királyi ítélőtábla elnöke</i>	95
4.2. <i>A Kúria másodelnöke</i>	100
4.3. <i>A Kúria elnöke</i>	102
VII. Oberschall Adolf	113
1. Az Oberschall család	113
2. A bírói pálya állomása	115
2.1. <i>A marosvásárhelyi királyi ítélőtábla elnöke</i>	117
2.2. <i>A kassai királyi ítélőtábla elnöke</i>	120
2.3. <i>Tanácselnök a Kúrián</i>	122
2.4. <i>A budapesti királyi ítélőtábla elnöke</i>	125
2.5. <i>A Kúria másodelnöke</i>	127
2.6. <i>A Kúria elnöke</i>	132
VIII. Günther Antal	139
1. A Günther család	139
2. Jogi pályára lépve	142
2.1. <i>Gyorsíró és hírlapíró</i>	143
2.2. <i>A gyakorló ügyvéd</i>	146
2.3. <i>Az országgyűlési képviselő</i>	149
3. Az Igazságügyminisztérium kötelékében	152
3.1. <i>Az igazságügyi államtitkár</i>	152
3.2. <i>Az igazságügy-miniszteri kinevezés</i>	152
3.3. <i>Pillanatképek az igazságügy-miniszteri évekből</i>	158

3.3.1. <i>Sajtóankét (1907)</i>	158
3.3.2. <i>Országos ügyvédgyűlés (1907)</i>	161
3.3.3. <i>A polgári perrendtartás javaslatának kidolgozása</i>	162
3.3.4. <i>A büntetőnovella (1908)</i>	164
3.3.5. <i>Az első nemzetközi párbajellenes kongresszus (1908)</i>	165
3.3.6. <i>A végrehajtási novella (1908)</i>	165
3.3.7. <i>Királyi biztos a karlócai pátriárkaválasztáson (1908)</i>	173
3.3.8. <i>A Nemzetközi Jogi Egyesület (International Law Association) tanácskozása Budapesten (1908)</i>	177
3.3.9. <i>Az országos patronage-kongresszus (1909)</i>	178
3.4. <i>Günther Antal lemond az igazságügyi tárcáról (1909)</i>	179
4. <i>A Kúria elnöke</i>	181
4.1. <i>Évnyitó teljes ülési beszédek</i>	183
4.2. <i>„Günther Antal 12 000 koronája”</i>	194
4.3. <i>Az új polgári perrendtartás a Kúrián</i>	197
4.4. <i>Az igazságügyi szervezet és az ügyvitel változásai</i>	197
IX. <i>Tóry Gusztáv</i>	203
1. <i>A Tóry család</i>	203
2. <i>Az Igazságügyminisztérium alkalmazásában</i>	206
3. <i>Az igazságügy-miniszter</i>	214
4. <i>A Kúria elnöke</i>	220
5. <i>Elismerések és kitüntetések</i>	228
X. <i>Juhász Andor</i>	235
1. <i>A Juhász család</i>	235
2. <i>A közszolgálati pálya kezdete (Kassa – Miskolc – Kassa)</i>	238
3. <i>A budapesti királyi törvényszék elnöke</i>	239
4. <i>A budapesti királyi ítélőtábla elnöke</i>	242
5. <i>A Kúria elnöke</i>	246
6. <i>Közéleti tevékenysége</i>	251

7. „Jogirodalmi működése” és beszédei	254
7.1. <i>A bírói függetlenségről</i>	255
7.2. <i>A bíróról</i>	259
7.3. <i>A bírói eljárás gyorsításáról</i>	260
7.4. <i>A törvényszerkesztésről</i>	261
7.5. <i>A bíróság a sajtóban</i>	262
8. Elismerések és kitüntetések	263
XI. Osvald István	267
1. Az Osvald család	267
2. A bíróság kötelékében 1892 és 1906 között	268
3. A budapesti királyi ítélőtábla bírójája	269
4. A pozsonyi királyi törvényszék elnöke	270
5. A budapesti királyi törvényszék elnöke	271
6. A Kúria szolgálatában	274
6.1. <i>A kúriai tanácselnök</i>	274
6.2. <i>A Kúria másodelnöke</i>	277
6.3. <i>A Kúria elnöke</i>	281
7. Közéleti tevékenysége	289
Befejező gondolatok	293
Életutak	295
Irodalomjegyzék	363
1. Források	363
2. Monográfiák	367
3. Tanulmánykötetek	369
4. Tanulmányok, szakfolyóiratcikkek	369
5. Napilapok	373
6. Digitális adatbázisok.	
A felhasznált jogszabályok, dokumentumok forrásai	380
Jogtörténeti Értekezések	381

BEVEZETŐ GONDOLATOK

„Intuáció és ítélőképesség.

*Ez a kettő a bíró fegyvere abban a harcban,
amelyet az igazságért, az igazság jogaiért folytat.”*
(Ráth Zsigmond, a Kúria ny. másodelnöke, 1935)

1934-ben egy nyugalmazott bíró visszaemlékezéseiben arról írt, hogy joggyakornokká váló kinevezésekor egy jeles vidéki királyi ítélőtáblai bíró azt mondta neki: „Kedves Öcsém, hová tetted az eszedet, hogy erre a pályára jöttél, úgy jársz majd, mint minden bíró, ha igazságos volt, a végén nem köszön majd neked senki, egyik azért haragszik reád a városban, mert elvesztette előtted a perét, a másik mert elítélted, a harmadik, mert nem egészen nyerte meg a perét, a negyedik, mert keményen beszéltél vele, az ötödik ezért, a hatodik megint azért, de nem marad egy lélek sem, aki szeressen...”¹

Az 1869 és 1937 közötti időszakban a Kúria elnöki székét betöltő bírók életútján és pályaképén keresztül választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy valóban ennyire nehéz-e bírónak lenni? Vagy talán igaz a régi mondás, hogy „*dat Justinianus honores*”, azaz hogy a Justinianus császár által megtestesített ítélkezés méltósághoz, ranghoz juttat? Az igazságszolgáltatás története azt mutatja, hogyha a bíró hivatását lelkiismeretesen gyakorolja, akkor a méltóság és a rang mellé a társadalom megbecsülését is elnyeri. A XIX–XX. század számos bíróegyeniség hozott szigorú és kevésbé szigorú ítéleteket, mint mondták, „a Juhász Andorok büszke bírói lelkében ott égett az örök bírói lámpa, az igazságkeresés lámpája”. E bírókat „roppant tudás, mély emberismeret és finom emberszeretet”

¹ S. K.: Birák mennek, birák jönnek – Egy öreg bíró visszaemlékezései, *Budapesti Hírlap*, 1934. (október 14.) 232. sz. 11. p.

jellemezte. Többségük már hosszú igazságszolgáltatásban töltött évek megkoronázásaként nyerte el a legfőbb bírói méltóságot, a kúriai elnöki hivatalt.

És mint a visszaemlékező írja, „ennek a nemzetnek legnagyobb díszé a bírói kara. Nincs köztük két gazdag ember sem. A fizetésükből, a nyugdíjukból élnek, akkora fizetésből, amekkora egy angol nagybíró évi fizetésének a kamata. Élnek, nélkülöznek, teremtenek, lángolnak, mint a titokzatos bibliai tűz, mely mögött az örökkévaló beszél. Élnek, nélkülöznek, mint az igazság szerény magvetői. Személyüket alig ismerik, ítéleteiket majdnem névtelenül hozzák. A tanács így ítélte...”²

A Kúria irányításának felelősségteljes munkáját végző elnököket és a velük együtt működő ítélelbírákat éppen ebből a névtelenségből igyekszem kiemelni. A kúriai elnökök életének és pályáivének fontos állomásait bemutatva, a személyes fejlődésen keresztül megismerhetjük azt is, hogyan fejlődött, hogyan változott a magyar igazságszolgáltatás legfőbb fórumának szervezete, működése. A bíraskodási hagyományok, a jó bíróról alkotott kép és a vele szemben támasztott követelmények mind a mai napig végigkísérik a Kúria törvénykezési tevékenységét. Ráth Zsigmond kúriai másodelnök (1918–1929) szerint „a bírói hivatást megtanulni végeredményben nem lehet. A jó bíró már annak született...”³

A kúriai elnöki pályaképek feltárásán túl szükségesnek tartottam azoknak a magyar közéletben szerepet játszó állami vezetőknek, politikusoknak, bírácoknak, ügyészeknek, ügyvédeknek stb. rövid életrajzát is megírni, akiknek neve és ténykedései összeforrtak a legfőbb bírói vezetők életútjával. Így teljesebb képet kaphatunk a XIX–XX. század ítélkezési gyakorlatáról és igazságügyi politikájáról.

Az életutak és a hozzájuk kapcsolódó bírói munkásság bemutatása pedig lehetővé teszi, hogy ne csak a magyar jogászközönség számára fogalomná vált neveket ismerjük, hanem azokat is, amelyek hol itt, hol ott jelentek meg legfelsőbb kéziratokban „s a nép csendes magasztalásában”. És nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy „a történelmet nem csupán a politikusok és hadvezérek csinálják, hanem az igazságot fonószövő történelmi bírác is”. Példaképekre pedig a XXI. század magyar jogásztársadalmának is szüksége van.

²Uo.

³RÁTH Zsigmond: A jó bíró. *Uj Idők*, 1935. (február 3.) 6. sz. 205. p.

I. A MAGYAR BÍRÓSÁGI SZERVEZET 1860 UTÁN A KÚRIA VISSZAÁLLÍTÁSA

Az októberi diplomához (1860) kapcsolódó, gróf Bernhard Rechberg miniszterelnökhöz írt legfelsőbb kéziratban Ferenc József deklarálta, hogy „az igazságügyi tárgyak és az igazságszolgáltatásra nézve Magyarországon elhatároztam a királyi Curiát az országbíró elnöklete alatt Pesten ismét helyreállítani [...]”.

Vay Miklóshoz intézett legfelsőbb kéziratában pedig úgy nyilatkozott, hogy „minekutána szándékom Magyarországom összes törvénykezési ügyét ismét ezen ország határai közé visszahelyezni, – ennél fogva országbirám Nékem több alkalmas egyéniséget fog kijelölni a királyi Curia tagjaiul, kik elnöklete alatt más alkalmas egyéniségek közbejöttével mindenekelőtt a magyar igazságszolgáltatásnak szervezése felett tanácskozandván, ebbeli javallataikat magyar királyi kancelláriám utján haladéktalanul Elém terjesztendik [...]”.⁴

1861. január 7-én kelt legfelsőbb kéziratával gróf Apponyi György valóságos belső titkos tanácsost „az országbírói méltósággal feldiszíteni, továbbá ugyancsak 1861. január 20-án, illetőleg márczius hó 29-én és 30-án kelt legfelsőbb határozmányaival nagyméltóságú magyar királyi Hétszemélyes tábla, s váltóosztályának, valamint a tekintetes királyi ítélőtábla és váltófeltörvényszéknek többi elnökeit s előadó biráit kinevezni, végre 1861. évi április hó 2. napján [...] az addig létezett cs. királyi

⁴ *Politikai Ujdonságok*, 1860. (október 24.) 43. sz. 675. p. www.verfassungen.at/at-18/oktoberdiplom-handschreiben.htm

törvényszékek feloszlását és az alkotmányos hazai bíróságoknak visszaállítását elrendelni kegyeskedett [...]”.⁵ 1861. február 1-jén megszűnt a bécsi *Oberster Gerichtshof* magyar osztálya.

Apponyi György országbíró 1861. január 23-án hatvan jeles férfiút – köztük Deák Ferencet, Ghyczy Kálmánt, ifj. Majláth Györgyöt és Horvát Boldizsárt – hívott tanácskozáásra, az Országbírói Értekezletre,⁶ amelynek feladata a magyar törvénykezés ideiglenes megszervezése volt. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok kimondták, hogy „a volt magyar bíróságok visszaállíttatnak”. A Kúria ünnepélyes keretek között 1861. április 3-án ismét megkezdte működését.

A Kúria megnyitásáról a *Vasárnapi Ujság* mindössze néhány sorban tudósított: „A megnyitást a hercegprímás által személyesen vezetett ünnepélyes »Veni sancte« előzte meg a ferencziek templomában, nagy néptömeg jelenlétében. Istentisztelet után a kúria épületében az országbíró remek beszédében az alkotmányos főtörvényszékek üléseit megnyitottnak nyilvánítá. A hétszemélyes tábla nevében Lonovics érsek ő nagyméltósága, a királyi tábla nevében pedig Melczer István királyi sze-

⁵ Jegyzőkönyve a királyi Curiának 1911. april hó 3-án – visszaállításának 50-ik évfordulója megünneplésére – tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályának az 1909–1917. évben tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 306–307. p.; Amtlicher Theil. *Wiener Zeitung*, 12. Januar 1861. Nr. 10. 141. p.

⁶ Az Országbírói Értekeztet tagjai: *hétszemélyesek*: Ambrus Mihály, Eötvös József, Fabinyi Teofil, Fábry István, Hubay József, Kis Andor, Kopácsy József, Kováts István, Lévay Sándor címzetes püspök, Lipovniczky Vilmos, Lukáts Ignác, Markovits József, Melczer István, Nagy István, báró Prónay Albert koronaőr, Sárközy Kálmán, Somoskeőy Antal, Szabó Imre, Szentiványi Vincze, Szutsits Károly, gróf Török Bálint, Zádor György, Zsivora György és Zsoldos Ignác; *egyéb „alkalmas egyének”*: Deák Ferenc, Majláth György főtárnokmester, Ghyczy Kálmán, Barkóczy János országbíró, Horvát Boldizsár országbírói ítélmester, gróf Desseffy Emil, Graenzenstein Gusztáv kincstári tanácsos, Huszár királyi táblai előadó, Jendrások Miksa megyei főügyész, Wenzel Gusztáv egyetemi jogtanár, Zsigmondy Vilmos bányaugynök, Farkas Ferenc a debreceni kereskedelmi kamara elnöke, Fuchs Adolf, a pesti nagykereskedelmi testület elnöke, Kochmeister Frigyes, a pesti kereskedelmi kamara elnöke, Mihályfy Albert nagyvárad kereskedő, D. Szabó József tanár, Vecsey Sándor, a pesti polgári kereskedelmi testület alelnöke, Illés János; *ügyvédek*: Balázs Antal, Deák József, Hollóvích Boldizsár, Kapezy Tamás, Láng Ignác, Ledniczky Mihály, Nyeiczkey József, Ráth Károly, Rudnyánszky Béla, Rudnyánszky Ferenc, Samarjai Károly, Soltész Albert, Stockinger Mór, Szabó Samu, Széher Mihály, Thalaber Lajos, Thanhoffer Pál és Tóth Lőrinc.

mélynök válaszolt, mindkettő kitűnő szóoklattal. Miután gr. Apponyi ő nmlga a haza és a királyi kúria nevében az ország prímásának köszönetét kijelenté, 12 ½ óraker a nagyfontosságú országos ünnepevények vége szakadt.”⁷

A rangos eseményen a „nagyszámú díszes közönség mellett” jelen voltak Pest-Pilis és Solt vármegyék, Buda és Pest szabad királyi városok, a Magyar Királyi Tudományegyetem, a Magyar Tudóstársaság, a Magyar Nemzeti Múzeum, a pesti kereskedelmi testületek és az ügyvédi kar küldöttei és képviselői.

A tizenkét évi szünetelés után visszaállított Kúria teljes ülésén Apponyi György ünnepi beszédében úgy fogalmazott, hogyha „a törvénynek és jognak hű örei, a szent igazságnak minden külső befolyástól független szolgálói, a felségnek és a hazának a jogszolgáltatás terén lelkiismeretes és elmozdíthatatlan megbízottjai leszünk, kik lemondva magánérdekeinkről, a közügynek szentelve minden erőnket, az országnak e drága sajtját erkölcsileg is fenntartani törekszünk, akkor a nemzet, mely ősi intézményeihez kegyelettel ragaszkodik és eredeti jelleméhez minden körülmények közt oly szigorúan hű és következetes marad, nemes bizalom által a magyar királyi Curiát jövőre is a bírói tekintélynek magas színvonalára fogja helyezni”.⁸

A magyar kormány előtt az 1860-as évek elején nem kisebb feladat állt, mint az, hogy az osztrák neoabszolutizmus éveit követően új hazai jogrendszert teremtsen, amely alapjaiban és részleteiben is megfelel az akkori jogtudománynak és a hazai viszonyoknak. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok rendezték ugyan a bíróságok szervezetét és hatáskörét, de a bírósági rendszer átalakítása elengedhetetlenné vált.

A bíróságokkal szemben támasztott egyik leglényegesebb kívánalom az volt, hogy „alkalmas és kipróbált bírók” kerüljenek az ítélkező székbe. Bár a magyar jogalkalmazó a XIX. században még hiányolni kényszerült a kodifikált törvénykönyveket, a szóbeliség és a nyilvánosság elveit, „maga azon egy tényező, mellyel bírtunk – a legfőbb bíróságok és tagjainak egyéni képessége, hajthatlan elvi következetessége – törvénykezésünknek az adott körülmények között biztos jogalapot” teremtett.

⁷A királyi kuria. *Vasárnapi Ujság*, 1861. (április 7.) 14. sz. 166. p.

⁸A magy. királyi Curia jubiláris teljes-ülése. *Jogállam*, 1911. 5. sz. 414. p.

1867 júniusában a képviselőház ülésén Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter arról beszélt, hogy „a közigazgatás egyik ágában sem érezhető annyira a reform szüksége, mint az igazságszolgáltatás terén. Törvénykezésünk hiányai általánosan ismeretesek. E hiányoknak megvolt eddig azon mentségük, hogy az alkotmány nem volt helyreállítva, hogy az országgyűlés nem élhetett törvényhozási jogával. Midőn azonban az alkotmány visszaállítatott, [...] és az országgyűlés törvényhozói jogába visszahelyeztetett: e pillanattól fogva minden mulasztás saját erkölcsi reпутationk rovására esnék.”⁹

A kiegyezést követően az Andrássy-kormány elsődleges feladata egy olyan államszerkezet kiépítése volt, amely szorosan kapcsolódik az Ausztriával fennálló viszonyhoz, valamint oltalmazza az 1848 előtti bírósági szervezetet „maradványait”, és segíti beilleszkedésüket az új társadalmi rendbe, és új, korszerű intézmények létrejöttét is lehetővé teszi.¹⁰

Az 1868 decemberében kihirdetett polgári törvénykezési rendtartás (1868. évi LIV. tc.) – osztrák mintára – állította fel az új bírósági szervezetet. E szerint általános hatáskörű bíróságok voltak a városi (kerületi) bírók, a szolgabíró, a megyei és a városi törvényszékek, az ítéltáblák és a Kúria.¹¹ Kivételes hatáskörben jártak el a vásárbíróságok, a váltó- és kereskedelmi törvényszékek, a bányabíróságok, továbbá a választottbíró, valamint házassági köteléki perekben az egyházi bíróságok.

Mivel a közigazgatás és az igazságszolgáltatás szétválasztása még nem történt meg, a vármegyéknek, a szabad királyi városoknak és a kiváltságos kerületeknek, mint a közigazgatási hatalom gyakorlóinak a hatáskörébe tartozott annak megállapítása, hogy a bíróságokon kikből és hány főből áll az eljáró ítélkező testület.¹²

⁹ *Képviselőházi napló*, 1865. IV. kötet, 1865. március 22. – július 2. Ülésnapok 1865–141. 265. p.

¹⁰ MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867–1875*. Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó, 25. p.

¹¹ Ma Magyarországon a rendes bírósági hierarchia a polgári korszakban kialakított modellt követi: az igazságszolgáltatást általános hatáskörben a Kúria, az ítéltáblák, a törvényszékek és a járásbírók gyakorolják (Magyarország Alaptörvénye, 25. §; a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény, 16. §).

¹² HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség az 1869:IV. tc. alapján. *Acta Universitatis Szegediensis. FORVM. Acta Juridica et Politica*, Szeged, 2017. 1. sz. 47. p.

A régi Kúria szervezeti egysége megszűnt, ez az elnevezés a volt hét-személyes táblát illette, amely országos hatáskörű és illetékességű ítélkező fórummá vált. Az 1868. évi LIV. tc. 4. §-a kimondta, hogy „a legfőbb bírói hatóságot mind a két királyi ítélőtábla [Pest és Marosvásárhely] egész területére nézve magyar királyi curia név alatt a legfőbb törvényszék gyakorolja Pesten”. A Kúria tizenegy tagú semmitőszéki osztálya a felterjesztett ügyek alakiságának felülvizsgálatát látta el, míg a héttagú tanácsban eljáró legfőbb ítélőszéki osztály a fellebbvitel során érdemi elbírálásra kerülő kérelmekről döntött.

A törvénykezési rendtartással együtt lépett életbe az igazságügy-miniszter 1869. április 19-i rendelete a bírói ügyvitel tárgyában, amely kimondta, hogy a bíróságok felett „a legfelsőbb felügyeletet” az igazságügy-miniszter gyakorolja, aki szükség esetén – „a tapasztaltakhoz képest” – vizsgálatot rendelhetett el, vagy az ügyviteli szabályok betartása érdekében intézkedhet. A királyi törvényszék az elnök közvetlen felügyelete alatt működött, akinek felelőssége kiterjedt az ügyvitel minden ágában „a rendre és pontosságra, a törvények megtartására”, valamint „a visszaélések eltávolítására és orvoslására szakadatlan figyelmet fordítani”. A felügyeleti jog nem terjedt és nem is terjedhetett ki a peres ügyek érdemébe való beavatkozásra, utasításadásra.

Az elsőfolyamodású törvényszékek ügyvitelének részletes rendezése mellett a fellebbviteli bíróságok működésének kereteit is meghatározta a jogalkotó. A királyi ítélőtáblák és a Kúria semmitőszéki, illetve legfőbb ítélőszéki osztálya külön elnöki felügyelet és irányítás mellett látták el ítélkező tevékenységüket, külön hivatali pecséttel rendelkeztek, és az ügyvitel minden ágában egymástól elkülönülten működtek.

A Kúria semmitőszéki osztálya egyetlen szakosztályt képezett, amelyen belül szükség esetén két tanácsot lehetett alakítani. A legfőbb ítélőszéki osztály négy – polgári; úrbéri; váltó-, kereskedelmi, csőd- és bánya-; büntető – szakosztályból állt. A polgári szakosztály két tanácsban, míg a többi szakosztály egy-egy tanácsban járt el a fellebbviteli ügyekben. A tanácsok megalakítása a Kúria elnökének feladata volt, „lehetőleg a bírák képessége és hajlamai szerint”, félévi időtartamra. Ezt követően az egyes tanácsok összetételét részben vagy egészben meg lehetett változtatni.

„A perek előadása nyilvános”, hallgatóként azonban csak felnőtt férfiak léphettek be a tárgyalóterembe „a tanácsjegyző által aláírt jegy

felmutatása mellett. A kiosztandó jegyek számát az elnök határozza meg [...]”. Az ügyvédi kar számára „bizonyos számú jegyek mindig fenn tartandók”. A hallgatóságot korlát választotta el „illő távközben” a bírói testülettől. „E korláton kívül az első sorban a feleket és képviselőiket ülőhely illeti meg.”

Az 1868. évi törvény értelmében az addig működött Kúria 1869. május 31-én feloszlott. Az ezzel kapcsolatos teendők lebonyolítására, a szükséges átmeneti intézkedések megtételére ifj. Majláth György országbíró kapott megbízást. Melczer István személynököt pedig az újonnan szervezett királyi tábla elnökével, Fábry Istvánnal és annak helyettesével, Zsivora Györggyel történő együttműködésre kérte fel Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter. Ennek keretében fő feladatként a kúriai irattár átadása, a folyamatban lévő ügyek elkülönítése, és végül a királyi pecsétnek az Országos Levéltárba történő eljuttatása szerepelt. A Kúriát ezzel formailag megszűntnek nyilvánították.¹³

A legfőbb ítélkező fórumot feloszlató ülésre május 31-én délelőtt 10 órakor gyűltek össze a két tábla tagjai – a Kúria ekkor még a Ferenciek terén álló épületében – a hétszemélyes tábla termében. Ifj. Majláth György üdvözölte a megjelenteket, felolvasta az igazságügy-miniszter feloszlató iratát, majd „búcsút mond” a Kúria minden tagjának, „úgy azoknak, kiket a fejedelem bizalmi tevékenységi körrel bízott meg, mint azoknak, kik fáradalmaikat a családi tűzhely szentélyében fogják kipihenni; búcsút vesz továbbá meleg igékben a királyi személynöktől”.¹⁴

Az országbíró Lipovniczky Vilmos hétszemélynök követte a szónokok sorában. Melczer István személynök hosszabb beszédet olvasott fel, „mely érdekes jogi és történeti visszapillantás a királyi tábla múltjára”. Három korszakra osztotta a Kúria működését: megalakulás – tevékenység – hanyatlás. Az első korszakban – amelyben összesen 5011 ülésre került sor – 1723-tól 1785-ig, II. József új törvénykezési rendtartásának (*Novus Ordo Judiciarius*) bevezetéséig tartott. E korszakban jelentek meg a curialis döntvények (*Planum Tabulare*, 1769). A második korszak az 1790-től 1848/49-ig terjedő időszak, amikor számos, a törvénykezés reformját célzó intézkedés született, így a perek gyorsítása, egyes ítélkezési szünetek eltörlése, a váltófeltörvényszék felállítása; „s számos fontos

¹³MÁTHÉ 1982. 98. p.

¹⁴A királyi kuria ünnepélyes megnyitása. *Jogtudományi Közöny*, 1869. 23. sz. 167. p.

bár nem mindenkor, életbelépett rendszeres munkálatok szerkesztése, milyen volt például az egész tudományos világban magasztalt büntető kódex, melynek szerkesztésénél, a királyi curia tagjai részint elnökösködtek, részint a tollat vitték, s mindenkor állandón közreműködtek”.¹⁵ A harmadik korszak Melcer szerint 1861-től 1869-ig tartott, de ezzel kapcsolatban „nem akart a részletekbe bocsátkozni”. Kiss András, a váltótörvényszék elnöke a váltófeltörvényszék és a Kúria viszonyát, együttműködését taglalta.

Az újjászervezett Kúria 1869. június 1-jén délelőtt tartotta első ülését. Az ünnepélyes megnyitó előtt az újonnan kinevezett bírák, „teljes díszben” a ferenciek templomába vonultak istentiszteletre. Fél 11-kor a Kúria semmítőszéki osztályának tagjai a volt hétszemélyes tábla, 11-kor pedig a legfőbb ítélőszéki osztály bírái a volt királyi tábla tanácsstermében gyűltek össze.¹⁶

A semmítőszéki osztály tagjain kívül „nagy számú válogatott közönség jelent meg, hogy a megnyitáson részt vegyen”, köztük Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter, a képviselőház és a felsőház küldöttségei, illetve az ügyvédi kar képviselői. A semmítőszék megalakulása után az ülnökök és a segédelőadók eskütetele következett.

Ifj. Majláth György, immár a semmítőszéki osztály elnökeként fordult bírótársaihoz. Kiemelte, hogy a kúriai bírók feladata „örködni az új polgári perrendtartás elveinek alkalmazása felett; megküzdeni azon közönyösséggel, mely a gyakori jogrendszerváltozás által a törvényes formák iránt létezik, ellenőrizni az ügyvitel szabatos menetét”. Ennek sikeres megvalósításához nélkülözhetetlennek tartotta, hogy a bírói testület „maga is mintaképe legyen a pontosságnak, lélekismeretességnek és részrehajlatlanságnak; kell, hogy a polgárok keblében azon hit verjen erős gyökeret, miszerint e törvényszék bírái függetlenek a kormánytól, és függetlenek a napi közvélemény hatásától, hogy a bírói tiszt elvállalásánál rokonsági és baráti érzetet, vallás és fajkülönbséget, eddigi összeköttetésük emlékeit a bírói termen kívül hagyták, sőt [...] künn felejtették a politikai pártnézetet is”.¹⁷

¹⁵Uo.

¹⁶Magyarország új szervezeti legfelsőbb bíróságainak első ülése. *Politikai Ujdonságok*, 1869. (június 9.) 23. sz. 269. p.

¹⁷Az új királyi curia. *Törvényszéki Csarnok*, 1869. (június 4.) 45. sz. 170. p.

A legfőbb ítélőszéki osztály alakuló ülésén „hasonló fényes közönség” vett részt. Hengelmüller Mihály ülnök felolvasta a bírák névsorát és az igazságügy-miniszter által megállapított eskümintát. „Az ülnökök minden vallási színezettől ment esküt tettek le, melyben a királynak és házának, a hazának s alkotmányának hűséget fogadnak, a törvények s törvényes szokások megfigyelését, s a hivatalos titok megőrzését ígérik.”¹⁸ A legfőbb ítélőszéki osztály elnöke, Melczer István körvonalazta a legfőbb ítélőszéki osztály és a bírák előtt álló feladatokat, és köszönetét fejezte ki azoknak, akik „annyi ideig parlagon hevert törvénykezésünk mezején az új polgári perrendtartással biztos ösvényt nyitottak”.¹⁹ Lipovniczky Vilmos első tanácselnök pedig munkára, kitartásra buzdította bírótársait, hogy „a fejedelem bennük vetett bizalmát [...] igazolják”.

A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. tc. módosítása tárgyában kiadott 1881. évi LIX. tc. egyesítette a Kúria semmítőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályát. A törvény 101. §-a szerint: „Addig, míg a magyar királyi Curia szervezése iránt a törvényhozás intézkedik, a magyar királyi Curia áll az országbíróból, mint elnökből, a legfőbb ítélőszéki elnökből, mint másodelnökből, a semmítőszék alelnökekből, mint alelnökből, a legfőbb ítélőszéki tanácselnökökből és a magyar királyi Curia semmítőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának bíráiból.”

A törvénykezési rendtartás módosításáról szóló javaslat helytelennek tartotta a perbeli, az anyagi és az alaki jogsérelmek orvoslásának elkülönítését, vitatta „a háromfokú bírósági rendszer keretébe páratlan saját-szerűséggel beillesztett” külön semmítőszék létjogosultságát. „[...] oly semmítőszék, mint a mienk, mely határoz az alakisági kérdésekben az első-, a másod- és a harmadfolyamodású bíróságok ítéletei felett, tehát a háromfokú bírósági rendszert tulajdonképpen hatfokúvá teszi, és a mely [...] a legfőbb ítélőszéknek ítéleteit felülbírálni van hivatva, a bizottság tudomása szerint sehol sem létezik.”²⁰ A főrendiház 1881. május 3-án tartott ülésén Pauler Tivadar igazságügy-miniszter azt hangsúlyozta, hogy a

¹⁸ A királyi kuria ünnepélyes megnyitása. *Jogtudományi Közlöny*, 1869. 23. sz. 167. p.

¹⁹ Magyarország új szervezeti legfelsőbb bíróságainak első ülése. *Politikai Ujdonságok*, 1869. (június 9.) 23. sz. 269. p.

²⁰ Az igazságügyi bizottság jelentése „a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában” beadott javaslatra. *Képviselőházi irományok*, 1878. XXIII. kötet, Irományszám 1881–983. 6. p.

semmítőszék elé kerülő panaszok nagy száma nem azt bizonyítja, hogy a semmítőszék szükséges, hanem azt, hogy a felek „ezen eszközt felhasználták és felhasználják oly mértékben, mint azt előre senki nem látta és nem gondolta. És mire használják fel? A perek huzavonájára, a perek lehető halasztására és így az igazságszolgáltatás kárára és csorbítására.”²¹

1881. december 31-én a Kúria semmítőszéki osztályának utolsó önálló ülésén ifj. Majláth György elnök elmondta: „A semmítőszék rendes bírói terjedtebb hatáskörben fogják ezentúl ügybuzgalmukat ha lehet fokozott mérvben kifejezni; a királyi tábla segédbírái pedig, kik a törvény rendelete szerint segédekként veendettek részt, de csakhamar munkatársakká fogadtattak, vissza fognak térni azon testület kebelébe, melyből kiváltak, díszére válván ennek úgy mint díszére váltak a semmítőszéknek [...]”²²

A Kúria 1882. január 2-i teljes ülésén ifj. Majláth György „magyar díszöltözetben, az aranygyapjas rend jelvényeivel lépett be s elfoglalván az elnöki széket, a királyi kúria egyesítését végrehajtottnak” nyilvánította. Megnyitó beszédében a Kúria feladataira és az ezzel járó felelősségre utalva kifejtette, hogy „e díszes, de súlyos felelősséggel járó feladat teljesítésére [...] csak azon feltétel alatt vállalkozom, ha hanyatló korom és ezzel járó fogyatkozásaim, s gyakran változó egészségem annyi erőt engednek kifejtennem, amennyit annak megoldása igényel, ha továbbá [...] a magy. királyi curia másodelnöke [Fábry István] nem vonandja el tőlem böles tanácsát, és részint hosszú bírói pályáján, részint a legfőbb ítélőszék példás vezetése körül szerzett tapasztalatai gazdag tárházát számomra nyitva tartja, ha [...] a tanácselnök urak és az összes bírói kar támogatnak törekvéseimben, nem egyedül a kötelesség rideg érzetével, hanem azon odaadó ügybuzgalommal, melynek addig is oly jeles tanúságát adták, és azon bizodalommal, melyet ezennel kikérni szerencsém van és a melyre mindinkább érdemesülni leend törekvéseim fő célja”.²³ Szólt a Kúria előtt álló új kihívásokról is: egyrészt a döntvényalkotási jogról, másrészt

²¹*Főrendiházi napló*, 1878. II. kötet, 1880. március 31. – 1881. június 1. Ülésnapok 1878–1881. 278. p.

²²Jegyzőkönyv a magy. királyi Curia mint semmítőszéknek 1881-ik évi december hó 31-én tartott teljes tanácsüléséről. *A m. királyi Kúriának mint semmítőszéknek az 1877–1881. években tartott teljes tanácsüléseiről készült jegyzőkönyvek.*

²³Jegyzőkönyv a magy. királyi Curia 1882-ik évi január hó 2-én tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek.* 3–4. p.

arról, hogy a legfőbb bírói testület határozatai végérvényesek, és a határozathozatal során esetlegesen felmerülő hibák vagy mulasztások „csak bírói tekintély magas árán fognak orvosolhatóak”.

Fábry István másodelnök meglátása szerint az egyesítéssel „az érdemleges jogszolgáltatás mezején egy igen üdvös változás történt”, de „nagy teher van rá bekebelezve; t.i. 7281 elintézetlen per”. Hozzátette, „ez olyan nagy szám, mely a gőzmozdonyok és a távírók korszakához éppen nem illik, és mely eddig bizonyára egy államban sem fordult elő”.²⁴

Az 1881. évi LIX. tc. 4. §-a kimondta, hogy az igazságszolgáltatás egységének megóvása érdekében a vitás elvi kérdéseket a Kúria polgári tanácsainak teljes ülésében kell eldönteni. „Ezen felül a magyar királyi Curia elnöke, ha ellentétes elvi alapokon nyugvó határozatokról nyer tudomást, a vitás elvi kérdés eldöntése végett, a teljes ülést késedelem nélkül egybehívja. A teljes ülés elvi megállapodásai, az ügyek eldöntésénél irányadók.” Polgári törvénykönyv híján a vitás elvi kérdések eldöntése nyomán megszövegezett döntvények rendkívül fontos támpontot adtak az ítélkező bírának.

A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvény cikk életbeléptetéséről szóló 1912. évi LIV. tc.-ben foglalt rendelkezésnek megfelelően, az igazságszolgáltatás egységtetésének megóvása érdekében a vitás elvi kérdéseket a Kúriának erre a célra alakított tanácsa (jogegységi tanács) dönti el. A Kúria döntvényeiről és a királyi bíróságok elvi jelentőségű határozatairól rendelkezett az 59200/1912. I. M. számú rendelet, amelynek célja nemcsak a döntvényalkotás addigi nehézkes módján való változtatás volt, hanem az is, hogy „szervezeti és eljárási biztosítékokat teremtsen abban az irányban, hogy a királyi Curia a jogfejlesztés és a jogegységesítés körül reá háruló vezető hatáskört a mainál intenzívebb módon gyakorolja”.²⁵ Az 1912. évi LIV. tc.-ben foglaltakhoz igazodva a rendelet jogegységi döntvényt és teljes ülési döntvényt különböztetett meg egymástól.

Az 1878. évi V. tc. (a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről) és az 1879. évi XL. tc. (a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról) életbeléptetése előtt az Igazságügyminisztérium a büntetőtörvények egységtetés alkalmazásának lehetővé tétele érdekében az

²⁴Uo.

²⁵A döntvényalkotás új rendszere. *Jogtudományi Közöny*, 1913. 3. sz. 21. p.

1880. augusztus 12-én 18671. sz. a. kelt és 1882. január 1-jéig hatályos rendelettel a fellebbviteli bíróságoknál a teljes ülési megállapodásokat rendszeresítette. A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. módosítása és kiegészítése tárgyában született 1907. évi XVIII. tc. „az igazságszolgáltatás egyöntetűségének megóvása” érdekében elrendelte, hogy „büntető ügyekben a vitás elvi kérdések a királyi Curia büntető tanácsainak teljes ülésében döntenek el. Ha a felmerült vitás elvi kérdés nem csupán büntetőjogi természetű, annak eldöntése végett vegyes teljes ülést kell tartani, a mely a királyi Curiának összes büntető és polgári tanácsaiból alakul.”²⁶

A Kúria személyzetének létszámát az erre vonatkozó törvények (az 1881:LIX. törvénycikk 109. §-ának módosításáról szóló 1884. évi XXXVIII. tc., a bírói és az ügyészi szervezet módosításáról szóló 1891. évi XVII. tc., a királyi Curia és királyi ítélőtáblák ítélőbíráinak szaporításáról és az 1877. évi V. törvénycikk módosításáról szóló 1893. évi XXXII. tc.) a következőképpen állapították meg: a bíróság elnökből, másodelnökből, hét tanácselnökből és a fiemei, valamint a tengerészeti ügyek két előadó-jával együtt hatvanöt rendes bíróból, ezenkívül számfeletti és kiegészítő bírákból állt. A számfeletti bírák száma három lehetett, a számfeletti bíró „a legközelebbi üresedés esetén kineveztetése sorrendjében a rendes létszámú bírák sorába” lépett. Kiegészítő bírának az 1877. évi V. tc. és az 1893. évi XXXII. tc. alapján az ítélőtáblák bíráit lehetett alkalmazni, ha azt a befolyó ügyek mennyisége és az ennek folytán felszaporodott hátalékok szükségessé tették.

Az elnök az elnöki teendőket végzését részben a másodelnökre ruházhatta át akkor is, ha hivatalában akadályoztatva nem volt; rendes helyettese a másodelnök és – ha ez is akadályozva volt – a rangsor szerint legidősebb tanácselnök. A másodelnök egyébként a tanácsüléseken az elnöki teendőket látta el.

A rendes ügyek elbírálására szolgáló tanácsokon kívül a Kúrián még működtek fegyelmi tanácsok és a választói jogosultság felett ítélkező tanácsok.

Az 1881. évi LIX. tc. alapján az elsőfolyamodású királyi törvényszékek elnökeinek, a királyi ítélőtáblai bírácoknak (kivéve az elnököt és az

²⁶ A Kúria döntvényalkotási jogáról lásd BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Felsőbíróságaink döntvényalkotási joga. *Jogtörténeti Szemle*, 2019. 3–4. sz. 59–64. p.

alelnököt), a királyi ítélőtáblák mellett alkalmazott királyi ügyészeknek és helyetteseiknek, valamint a Kúria segéd- és kezelőszemélyzetének fegyelmi ügyeiben a fegyelmi bíráskodást a Kúria másodelnökének vezetésével a Kúria kisebb fegyelmi tanácsa gyakorolta. A kisebb fegyelmi tanács hat bírói tagot számlált. A kisebb fegyelmi tanács járt el másodfokon azokban az ügyekben, amelyekben első fokon a királyi ítélőtábla fegyelmi bírósága hozott döntést. A fellebbviteli fegyelmi ügyeket egyébként a Kúria nagyobb fegyelmi tanácsa tárgyalta a Kúria elnökének vagy alelnökének irányításával. A nagyobb fegyelmi tanács nyolc bírói tagból állt.²⁷

A budapesti központi királyi járásbíróóság felállításáról és egyéb szervezeti szabályokról szóló 1913. évi XXV. tc. 6. §-a módosította ezt annyiban, hogy az új szabályoknak megfelelően a fegyelmi bíráskodást első fokon a Kúria másodelnökének elnökletével a Kúria kisebb fegyelmi tanácsa, másodfokon a Kúria elnökének irányításával a Kúria nagyobb fegyelmi tanácsa gyakorolta.

Az 1874. évi XXXIII. tc. (választójogi novella) értelmében a választói jogosultság felett bíráskodó tanács a választói névjegyzékkel kapcsolatos, a központi választmány határozata ellen beadott fellebbezésekben döntött.

A Kúria bírái révén más ítélkező testületekben is szerepet kapott: az Osztrák–Magyar Bank választottbíróóságában (1887. évi XXVI. tc.), a királyi ítélőtáblák elnökei és alelnökei, a Kúria elnökei és alelnökei, ítélőbírái, továbbá a koronaügyész feletti fegyelmi hatóságot gyakorló fegyelmi bíróságban (1871. évi VIII. tc., 1881. évi LIX. tc.), valamint a szabadalmi tanácsban (1895. évi XXXVII. tc.).

²⁷ GAÁR Vilmos: *Igazságügyi szervezet. Telekkönyvi eljárás*. Budapest, 1929. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 152. p.

II. LEGFŐBB BÍRÓI FÓRUMOK A XIX. SZÁZADI EURÓPÁBAN. KITEKINTÉS

A XIX. századi Európában, ugyan eltérő időben, de valamennyi országban megtörtént a közigazgatás és az igazságszolgáltatás szétválasztása és a bírói függetlenség deklarálása. A legfőbb ítélkező fórumok szervezeti felépítését, működési mechanizmusát, a bírókkal szemben támasztott követelményrendszert ez az alapelv határozta meg mindenütt.²⁵

1. Oberster Gerichtshof (Ausztria)

Ausztriában az 1848. augusztus 21-én kiadott igazságügy-miniszteri rendelet állította fel a Legfőbb Ítélszéket (*Oberster Gerichtshof*), amely polgári és büntetőügyekben egyaránt a legmagasabb szintű ítélkezési fórum lett. Az 1850. augusztus 7-i császári pátens átalakította a bíróság szervezetét, és bécsi székhellyel Legfőbb Ítélo- és Semmitőszékként (*Oberster Gerichts- und Cassationshof*) működött tovább. Újabb változást a bírói hatalomról szóló 1867. december 21-i alaptörvény (*Staatsgrundgesetz über die richterliche Gewalt*) hozott, amely alapelvként rögzítette az igazságszolgáltatás és a közigazgatás szétválasztását.

²⁵E fejezet rövid áttekintést kíván adni arról – a teljesség igénye nélkül –, hogy a XIX. századi Európában mikor, milyen szervezettel és milyen hatáskörrel kerültek felállításra a legfőbb ítélkező fórumok. Az európai legfelsőbb bíróságok történetéről részletesen lásd WIJFFELS, Alain – VAN RHEE, Cornelis Hendrik (szerk.): *European Supreme Courts: A Portrait through History*. London, 2013. Third Millenium Pub Ltd.

A Legfőbb Ítélo- és Semmítőszék két elnökből, öt tanácselnökből és 48 bíróból állt. Hatáskörét büntetőügyekben az 1873. évi bűnvádi perrendtartás (StPO), polgári ügyekben pedig az 1895. és 1896. évi reformtörvények, azaz a rendes bíróságok illetékességéről és hatásköréről szóló törvény (JN)²⁹, a polgári perrendtartás (ZPO)³⁰, valamint a végrehajtási törvény (EO)³¹ határozták meg.

Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlását követően az 1918. évi alaptörvény szólt a bírói hatalom gyakorlásáról, majd 1920-ban a Szövetségi Alkotmány 92. § 1. bekezdése értelmében az Osztrák Köztársaság (Német–Ausztria) területén a legfőbb ítélkező jogkört a Legfőbb Ítélszék gyakorolta.

2. Preußisches Obertribunal (Poroszország)

Poroszországban 1782 és 1879 között a berlini székhelyű *Preußisches Obertribunal* állt a bírósági hierarchia csúcsán. 1848-ban a porosz nemzetgyűlés a waldecki karta értelmében a felsőbíróságok egyesítéséről döntött. 1852 márciusától a legmagasabb bírói fórum a *Geheimes Obertribunal* (Titkos Főtörvényszék) lett, amely 1853. január 1-jén – a bírósági tárgyalások nyilvánosságának elvét szem előtt tartva – az *Obertribunal* (Főtörvényszék) elnevezést kapta.

1867-ben egy új másodfokú felsőbíróság, az *Oberappellationsgericht zu Berlin* (Berlini Főfellebbviteli Bíróság) került felállításra. 1874-ben a két felsőbíróságot egyesítették, és az *Obertribunal* lett ismét a legfőbb ítélkező fórum, amely az elnökön kívül nyolc tanácselnökből, öt elnökhelyettesből és 62 bíróból állt. A tanácsok beosztása az elbírálandó ügycsoportokat nézve a következőképpen alakult: személyi jog (egy tanács), dologi jog (két tanács), kötelmi jog (egy tanács), a Rajna-vidék

²⁹ Gesetz vom 1. August 1895, betreffend die Einführung des Gesetzes über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen (Jurisdictionsnorm). *RGBl.* 110/1895.

³⁰ Gesetz vom 1. August 1895, betreffend die Einführung des Gesetzes über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Civilprozessordnung). *RGBl.* 113/1895.

³¹ Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Exekutions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung). *RGBl.* 79/1896.

polgári ügyeivel foglalkozó két tanács (ezek az ügyek korábban az *Oberappellationsgericht* hatáskörébe tartoztak), valamint egy büntető tanács és egy fegyelmi tanács ítélkezett.

1879. október 1-jén Lipcsében a Birodalmi Törvényszék (*Reichsgericht*) megszüntette a porosz *Obertribunal* működését.³² Az *Obertribunal* huszonöt bírása a Birodalmi Törvényszéken folytatta bírói pályáját, tizenkilencen pedig nyugalomba vonultak.

3. Cour de Cassation (Franciaország)

A francia legfőbb ítélkező fórumot, a Semmítőszéket (akkori elnevezéssel *Tribunal de Cassation*) az 1790. november 27.–december 1-jei törvény (*Loi du 27 novembre et 1er décembre 1790 instituant un tribunal de cassation et réglant sa composition, son organisation et ses attributions*) állította fel. Három osztályból (*section*), 1826-tól kamarából (*chambre*) állt: *chambre des requêtes* (beadványok kamarája), *chambre civile* (polgári kamara) és *chambre criminelle* (büntető kamara). Az elnökön kívül három kamaraelnök és mindhárom kamarában tizenöt bíró teljesített szolgálatot, az ítélőtanácsok tizenegy tagból álltak.³³ A bírói fórum vezetője az első elnök volt. A *Cour de Cassation* mellett működött a koronaügyész és hat helyettes, hatáskörük büntető- és polgári ügyekre is kiterjedt.

A Semmítőszék érdemi döntést nem hozott, alaki vagy nyilvánvaló anyagi jogszabálysértés esetén a panaszolt végzést vagy ítéletet megsemmisítette, és érdemi döntés céljából visszaküldte az illetékes bírósághoz. A polgári ügyekben a semmisségi panaszokat először a *chambre des requêtes* vizsgálta meg, és döntött arról, hogy a panasznak egyáltalán van-e helye, a *chambre civile* elé csak az elfogadott panaszok kerültek, ahol az előadó bíró előterjesztése és szóbeli tárgyalás után született meg a döntés. Büntetőügyekben a semmisségi panaszok közvetlenül a *chambre criminelle* elé kerültek megtárgyalásra és döntéshozatalra.

³²ZEDLITZ-NEUKIRCH, Leopold von: *Die Staatskräfte der preussischen Monarchie unter Friedrich Wilhelm III.* Berlin, 1828. Mayersche Buchandlung, 497. p.

³³WALDO, F. C.: The Supreme Court of France. *American Bar Association Journal*, 1921. 4. sz. 171. p. jstor.org/stable/25700824

A *Cour de Cassation* elnevezést 1804-ben (*Code Napoléon*) kapta ez a bírói fórum. A harmadik és negyedik köztársaság idején a *Cour de Cassation*ot érintő lényeges változás nem történt. A legfőbb bírói fórum szervezeti felépítése csak a XX. század első felében módosult. Változott a kamarák elnevezése és hatásköre, és a század közepén már hat kamarában zajlott az ítélezés: *chambre sociale* (1938-tól), *chambre commerciale* (1947-től lépett a *chambre des requêtes* helyébe), három *chambre civile* (1952-től) és *chambre criminelle*.

4. Corte di Cassazione. Corte Suprema di Cassazione (Olaszország)

Az olasz Legfőbb Semmítőszék története a XVIII. század végére nyúlik vissza. A francia befolyás alatt álló Itáliában e bírói fórum előzménye az 1790. november 27-én felállított *Tribunal de Cassation*, majd utódja az 1804. május 18-án életrehívott *Cour de Cassation*. Ugyan fellebbviteli ügyekben is eljár, ám elsődleges feladata az volt, hogy a bírói munkálkodás törvényeknek való megfelelését ellenőrizze.³⁴ Az első semmítőszék a Szárd–Piemonti Királyságban kezdte meg működését, jóval inkább politikai, mint igazságszolgáltató szervként.³⁵ A restaurációt követően meg is szűnt, visszaállítására csak 1847-ben került sor. Egy évvel később már Toszkánában is fordulhatott semmítőszékhez a jogkereső közönség. 1864-től Firenze mellett Torino, majd Nápoly és Palermo székhellyel is működtek semmítőszékek, amelyek büntető- és polgári ügyekben is eljárhattak. Az 1865. december 6-án kibocsátott királyi rendelet részletesen szabályozta az Olasz Királyság igazságszolgáltatási szervezetét (*Ordinamento giudiziario del regno d'Italia*). Róma 1871. április 1-jétől a firenzei semmítőszék illetékessége alá tartozott, önálló semmítőszéket csak 1875 decemberében kapott. Az új felsőbb bíróság két tagozatban – polgári és büntető – bíraskodott. Jogköre 1877 áprilisától a hatásköri összeütközések elbírálására is kiterjedt. 1889 áprilisától valamennyi semmítő-

³⁴RICCI, Gian Franco: *Il giudizio civile di cassazione*. Torino, 2016. G. Giappichelli Editore, 5. p.

³⁵VALIO, Agostino: *La Corte di Cassazione*. Napoli, 1879. Tipografia di Antonio Lanciano & C., 9. p.

szék közül csak a római ítélkezhetett fellebbviteli büntetőügyekben,³⁶ a többi semmítőszék csak polgári ügyeket tárgyalhatott.

Az Olasz Királyságban 1923-ban átalakult a felsőbbbíróvási szervezet, így megszűnt a firenzei, a nápolyi, a palermói és a torinói semmítőszék, és az 1923. október 7-én kibocsátott 2089. számú rendelet³⁷ felállított egy új bírói fórumot, a Legfőbb Semmítőszéket (*Corte Suprema di Cassazione*), amelynek székhelye Róma lett.

5. Supremo Tribunal de Justiça (Portugália)

Az 1822. évi portugál alkotmány bírói hatalomgyakorlásra vonatkozó rendelkezései ugyan rokon vonásokat mutattak az 1791. évi francia, illetve az 1812. évi spanyol (cadizi) alkotmányban foglaltakkal, de azoknál haladóbb intézkedéseket tartalmaztak. A portugál alkotmányos monarchiában megtörtént a közigazgatás és az igazságszolgáltatás szétválasztása és a bírói függetlenség deklarálása. A Legfelsőbb Bíróság (*Supremo Tribunal de Justiça*) 1833. szeptember 23-án kezdte meg működését Lisszabon székhellyel. Az új bírói fórum az addigi, még a királyság idején felállított ítélkező székeket váltotta fel (*Mesa da Consciência e Ordens*, 1532; *Desembargo do Paço*, 1533; *Conselho de Estado*, 1562). A bírákat az Államtanács javaslatára a király nevezte ki. A 25. életévét betöltött és jogot végzett jelöltnek egy tapasztalt bírótársa támogatását is meg kellett szereznie ahhoz, hogy a bírói széket elfoglalhassa.³⁸

A Legfelsőbb Bíróság szervezetét az új bírósági reform (*Novíssima Reforma Judiciária*)³⁹ állapította meg 1841-ben. Eszerint a legmagasabb

³⁶ Legge 6 dicembre 1888 n. 5825 che deferisce alla Corte di cassazione di Roma la cognizione di tutti gli affari penali del Regno. *Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia*, 1889. 40. sz. 514. p. Legge 4 giugno 1903 n. 259 che modifica l'articolo 2 della legge 6 dicembre 1888, n. 5825.

³⁷ Regio decreto 7 ottobre 1923 n. 2089 disposizioni per la cessazione del funzionamento delle corti di cassazione soppresse. *Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia*, 1923. 238. sz. 6306–6307. p.

³⁸ História do Supremo Tribunal de Justiça. www.stj.pt/?page_id=10085

³⁹ Decreto de 21 de maio de 1841 que contém a novíssima reforma judiciaria, com um appenso contendo a legislação correlativa promulgada depois da publicação da reforma.

ítélkező fórum polgári és büntető tanácsban, valamint teljes ülésben hozta meg ítéleteit. A napi munkában az elnökség, a titkárság, a könyvtár és a levéltár segítette a törvénykezést. A bíróság 1932-től teljes ülésben hozta meg ítéleteit valamennyi bíró részvételével. Hetente egy, később négy alkalommal üléseztek és az üléseken a koronaügyész is megjelent.

Az első köztársaság 1911. évi alkotmánya megerősítette a bírói függetlenséget, a bírói hatalom szabadságát a nemzeti szuverenitás egyik alapjának tekintette. Az Antonio Oliveira de Salazar által megteremtett Új Állam (*Estado Novo*) 1933-ban kiadott alkotmánya szerint a hatalom tényleges gyakorlója a végrehajtó hatalom volt, méghozzá rendkívül tág törvényhozói jogokkal. A bíróságokat az állam önálló, független szerveinek tekintették, és az alkotmány rögzítette, hogy a Legfelsőbb Bíróság élethossziglan kinevezett bírái elmozdíthatatlanok, és kollektív felelősség terheli őket.

6. House of Lords (Anglia)

Angliában 1399-ig a parlament mindkét háza, a *House of Lords* és a *House of Commons* is ítélezett az alsóbb fokú bíróságoktól eléjük került fellebbviteli ügyekben. A XV. századtól kezdve a *House of Commons* kivonult az ítélekezésből, átengedve a legfőbb törvénykező jogkört a *House of Lordsnak*.

Kezdetben a *House of Lords* valamennyi tagjának lehetősége volt szavazni a Fellebbviteli Bíróságtól (*Court of Appeal*), a Felsőbíróságtól (*High Court*), a skót Legfőbb Bíróságtól (*Court of Session*), az észak-írországi Fellebbviteli Bíróságtól (*Court of Appeal of Northern Ireland*) és meghatározott esetekben az észak-írországi Felsőbíróságtól (*High Court of Justice*) érkezett fellebbviteli ügyekben.⁴⁰ Az 1830-as évekre azonban a laikus peerek mellett egyre nagyobb jelentőséget kapott a szakértelem, a jogban való jártasság. A döntéshozatal a hivatásos *Law*

⁴⁰SMITH, P. F. – BAILEY, S. H.: *The Modern English Legal System*. London, 1984. Sweet & Maxwell, 81. p.

*Lords*⁴¹ kezébe került. A fellebbezés menetét 1876-ban szabályozták részletesen: az *Appellate Jurisdiction Act* értelmében magasan képzett, hivatásos rendes fellebbviteli bírákat (*Lords of Appeal in Ordinary*, röviden *Law Lords*) neveztek ki, akik kizárólag ítélkezési tevékenységet folytattak. A *Law Lords* a parlament felsőházának teljes jogú tagjai voltak, így szavazati joggal rendelkeztek a törvényhozás terén, e jogukkal azonban csak ritkán éltek.⁴²

7. Areios Pagos (Görögország)

A XIX. század második felében Európa-szerte a Semmítőszék elnevezéssel illették a legfőbb bírói fórumokat (például *Cour de Cassation* Franciaországban és Belgiumban, *Corte di Cassazione*, majd *Corte Suprema di Cassazione* az Olasz Királyságban, *Yargıtay* Törökországban). Görögországban viszont, amikor az ország modern, független legfőbb bírói fóruma felállításra került, I. Ottó görög király 1834. október 16-án kiadott rendelete a bíróság elnevezését illetően nem a kor szokásait követte, hanem a Semmítőszék helyett az antik időkben ismert Areios Pagos (*Ἀρειος Πάγος*) nevet kapta a bírói testület.⁴³

Az Areios Pagos polgári és büntető tanácsban, valamint teljes ülésben tárgyalta az elé került ügyeket. Fellebbviteli fórumként érdemben nem döntött ténykérdésekben, az alsóbb fokú bíróságok határozatait csak a jogszabályoknak való megfelelés szempontjából vizsgálta.

⁴¹Ekkoriban a *Law Lords* közé tartozott a *Lord of Chancellor*, a *Lord Chancellor of Ireland*, a korábban kancellári tisztséget viselők, a nemesi rangot nyert bírák és alkalmanként egy peer.

⁴²Több mint hatszáz éves hagyománnyal szakítva, 2009. október 1-jétől az Egyesült Királyság legfőbb ítélkező fóruma a londoni székhelyű *Supreme Court*. Az alkotmányos reformról szóló 2005. évi *Constitutional Reform Act* értelmében az újonnan felállított bíróság vette át a *House of Lords* Fellebbviteli Bizottságának (*Appellate Committee*) és a Királyi Államtanács Igazságügyi Bizottságának (*Judicial Committee of Privy Council*) feladatkörét. A *Supreme Court* első bírái az akkori *Law Lords* lettek, akik megőrizték ugyan felsőházi tagságukat, de sem tanácskozási, sem szavazati joggal nem rendelkeznek. E jogukat csak akkor gyakorolhatják ismét, amikor legfelsőbb bírói állásukból nyugalomba vonulnak. A legfőbb ítélkező fórum tizenkét bíróját az uralkodó nevezi ki a független *Judicial Appointments Commission* javaslatára.

⁴³www.areiospagos.gr

Ifj. székelyi Majláth György⁴⁴

⁴⁴api.europeana.eu/

III. MAJLÁTH GYÖRGY

1910-ben *Tekintélyek* című írásában Papp Dezső úgy jellemezte ifj. Majláth Györgyöt, mint „kistermetű, zömök alak, szigorú arcvonásokkal, szúrós tekintettel. Minden mozdulata tiszteletet parancsoló. Minden szava kimért, tömör. Az egész ember maga a megtestesült klasszicitás. Nagy szónok, nagy stilista, nagy tudós és független, büszke nagy úr, az ország első zászlósa, a főrendiház elnöke, nem mágnás, nem gróf, pozsonyvármegyei egyszerű magyar nemes, de tekintélyre a király után első az országban.”⁴⁵

1. A Majláth család

Ifj. székhelyi Majláth György 1818. december 7-én született Pozsonyban, id. székhelyi Majláth György (Zavar, 1786. április 22.–Bécs, 1861. április 11.) és petőfalvi Uzovich Karolina Lucia (Könyök, 1793. december 17.–Zavar, 1856. április 27.) fiaként.

Id. Majláth György a magyar politikai és közélet ismert és megbecsült tagja volt. Az 1800-as évek elején Pozsony vármegye főjegyzője, majd első alispánja volt, 1811-ben országgyűlési követé választották. 1821-től helytartótanácsosként működött, 1822-ben ítélőmesterré nevezték ki,

⁴⁵PAPP Dezső: *Tekintélyek. Jogtudományi Közlöny*, 1910. 22. sz. 181. p.

majd udvari tanácsos lett a Magyar Kancelláriánál. 1825. december 30-tól a királyi személynöki tisztséget viselte, és 1830-ig az alsó tábla elnöke volt. 1828-ban Hont vármegye főispánjává választották. Aktív szerepet vállalt a Magyar Tudományos Akadémia megalapításában és alapszabályainak kidolgozásában. 1831-ben az Akadémia igazgatótanácsának tagja lett. 1839. április 4-től 1848-ig országbíró, 1848. június 15-től december 31-ig pedig a felsőház elnöke volt.⁴⁶

Ifj. Majláth nagypapa, Majláth György (Kiskereskény, 1752. július 20. –Pest, 1821. február 19.) 1792-től királyi személynök, 1795-től pedig nádori ítélmester volt. 1798-ban királyi ügyigazgató és kamarai tanácsos, 1805-től udvari tanácsos Bécsben. 1808-ban ismét királyi személynökké nevezték ki, ő volt a királyi tábla elnöke. „Catói jelleme, szigorú rendtartása, tántoríthatatlan igazságszeretete, vezérlő tudása fenntartják nevét a magyar bíróság történetében”.⁴⁷ 1811-től Tolna vármegye főispánja és 1812-ig az alsó tábla elnöke volt.

Majláth György 1852. április 15-én kötött házasságot Prandau-Hilleprand Stefánia (Eszék, 1832. december 6.–Mosdós, 1914. augusztus 5.) csillagkeresztes és palotahölgyel, báró Prandau-Hilleprand Gusztáv leányával a Verőce vármegyei Valpón. Hét gyermekük született, két leány és öt fiú.

A legidősebb gyermek, Adél Etelka (Pécs, 1853. február 2.–Budapest, 1936. június 16.) rendszeresen fellépő énekes volt azoknak a pécsi hangversenyeknek, amelyeket a tanítóképző szegény sorsú tanulói javára rendeztek meg minden évben.⁴⁸ 1888-ban a királyné palotahölgyé nevezte ki. 1890-ben a Budai Jótékony Nőegylet elnökévé választották.⁴⁹ Életének nagy részét „a katolikus szeretetmunkának”, főképp a Központi Oltáregyletnek szentelte. 1873. szeptember 28-án kötött házasságot Pallavicini Ede őrgróffal (Sopron, 1845. július 5.–Fiume, 1914. január 19.) a valpói kastélyban. Három gyermekük született: György, Stefánia és Edina.

⁴⁶ SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. VIII. kötet. Budapest, 1902. Hornyánszky Viktor könyvkereskedése, 328–329. p.

⁴⁷ SZINNYEI 1902. 327. o.

⁴⁸ Műkedvelő arisztokrata hölgyek. *Budapesti Hírlap*, 1894. (november 13.) 314. sz. 8. p.

⁴⁹ A budai jótékony nőegylet és elnöke, őrgróf Pallavicini Edéné. *Vasárnapi Ujság*, 1898. (április 17.) 16. sz. 265–266. p.

A legidősebb fiú, György (Pécs, 1854. december 23.–Zavar, 1924. december 17.) a budapesti tudományegyetemen jogot hallgatott, majd közgazgatási szolgálatba lépett. 1881. február 23-án Esztergom vármegye főispánjává nevezték ki, hivataláról 1892-ben, a Wekerle-kabinet kormányra léptekor az egyházpolitikai program miatt mondott le. 1881-ben kamarási méltóságot kapott. Az uralkodó 1885. október 3-án kelt legfelsőbb elhatározásával édesapja kiváló érdemeiért testvéreivel együtt grófi ranggal ruházta fel. A főrendiházban kifejtett és egyéb közéleti működéséért 1907-ben belső titkos tanácsosi rangot nyert. A Szent István Társulat elnöke volt. 1882. október 2-án, Budapesten kötött házasságot zichi és vásoneői Zichy Karolina Paulinával (Nagyláng, 1862. április 6.–Zavar, 1923. november 26.). Hét gyermekük született: György, István László, Ferdinánd Ödön, Károly Borromeus, László, Pál és Livia Klára.

Majláth Sarolta (Pécs, 1856. október 16.–Budapest, 1928. június 15.) 1890-ig udvarhölgyként teljesített szolgálatot. A sportos fiatal nő Erzsébet királyné kedvelt kísérője volt hosszú sétáin, hegyi túráin. 1890. március 2-án kötött házasságot Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst Klodvig herceggel, aki cs. és királyi kamarás, tartalékos vezérkari kapitány volt. A házasságkötést megelőzően Saroltát grófi rangra emelte az uralkodó, mivel a Hohenlohek családi törvénye egyenjogú házasságnak csak azt fogadta el, ha a feleség a csillagkeresztes őspróbán felül (tizenhat ős) legalább grófnő volt.⁵⁰ Ezt az akadályt hártotta el Ferenc József azzal, hogy a Majláth-leányt grófi rangra emelte. Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter jogi álláspontja szerint „tekintve a folyamodó atyjának, néhai Majláth György országbírónak a legfelsőbb trón és a haza iránt szerzett kiváló érdemeit, a kérelemnek teljesítése, bár csak nagyon kivételes esetekben lehet ilyen kérelemnek helyt adni a magyar közjog szerint törvényes akadályokba nem ütközik [...]”.⁵¹ Sarolta később a Gizella Vegyi Ipari Művek Rt. igazgatósági tagja lett.

⁵⁰Főranguk Magyarországon. *Pesti Napló*, 1938. (november 20.) 242. sz. 29. p.

⁵¹Javaslat grófi rang és méltóság adományozására Majláth Sarolta, néhai Majláth György volt országbíró leánya, a királyné udvarhölgye részére. Jegyzőkönyve az 1890. évi február hó 8-án, Budapesten tartott Ministeri Értekezletnek. 4–6. p. In *Minisztartanási jegyzőkönyvek 1867–1944*. adatbazisonline.hu/adatbazis/minisztartanaci-jegyzokonyvek-1867-1944

Majláth József (Pécs, 1858. április 11.–Ófehértó, 1940. április 2.) kö-zéiskolai tanulmányait Budapesten, Sopronban és a bécsi Theresia-numban végezte, jogot Bécsben és Budapesten hallgatott. Jogi tanul-mányainak befejezését követően egy ideig huszártiszt volt. 1883-ban kama-rási, 1909-ben belső titkos tanácsosi rangot kapott. A közgazdaság terén működött, tudományos értekezéseiben vízügyi, szociálpolitikai, illet-ve kivándorlási kérdésekkel foglalkozott. 1896-ban a Lipót-rend lovagke-resztjével tüntették ki. 1916-tól a Szent István Társulat, 1926. május 5-től a Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsának tagja volt. A Kiván-dorlási Tanács és a Magyar Földhitelintézet felügyelőbizottságának el-nöke. Képzett orgonistaként és több akkortájt kedvelt zongoradarab szer-zőjeként is ismert volt. 1886. június 10-én kötött házasságot Széchenyi Mária Franciskával (Románfalva, 1863. szeptember 19.–Budapest, 1932. április 30.). Három leányuk (Erzsébet, Stefánia, Mária) és két fiuk (József, Pál) született.

Majláth István Géza (Pécs, 1860. január 13.–Majlátgárdony, 1933. jú-lius 26.) 1874-ben belépett a fiumei tengerészeti akadémiába. A négy-éves akadémiai kurzus elvégzése után 1878-ban tengerészhadapródként kezdte meg tényleges szolgálatát. 1890–1891-ben magántanulmányutat tett, bejárta Indiát, Jáva szigetét, Kínát, Japánt, Észak-Amerikát, majd Anglián, Hollandián és Franciaországon keresztül tért haza. Útjáról fel-olvasást tartott a Magyar Földrajzi Társaságban. Házasságkötését köve-tően gazdálkodott, maga vezette Nógrád vármegyei birtokait. 1894-től a főrendiház tagja. 1905-ben néppárti programmal országgyűlési képvise-lővé választották. 1917-ben Nógrád vármegye főispánja lett, hivatalát 1918-ig töltötte be. 1894. január 18-án kötött házasságot zichi és váson-keői Zichy Marietta Ludovikával (Budapest, 1870. január 2.–Budapest, 1966. november 1.). Gyermekük Etelka, Mária, Alajos László és Géza.

Majláth László (Pécs, 1862. február 11.–Hinterbrühl, 1934. szeptem-ber 26.) katonai pályára készült, hosszabb ideig szolgált a lovasságnál, ahonnan mint főhadnagy vált meg. 1905. július 16-án kötött házasságot futaki Hadik Amália (Pálóc, 1866. június 19.–Budapest, 1941. novem-ber 27.) csillagkeresztes és palotahölgyel.

Majláth Gusztáv Károly (Bakóca, 1864. szeptember 24.–Budapest, 1940. március 18.) jogi pályára készült, de édesapja halála után belépett az egyházi rendbe. Jogot Strassbourban, teológiát Budapesten és Bécs-ben, a Pázmány Intézetben hallgatott. 1887. október 7-én szentelték

pappá. 1888 őszén az esztergomi Érseki Papnevelő Intézet tanulmányi felügyelője lett. Betegsége miatt azonban fel kellett hagynia hivatalával, amelyet gyógyulása után ismét elfoglalt. 1895-ben a komáromi plébánia adminisztrátora lett. Új iskolát építtetett, és megalapította a katolikus legényegyesületet.⁵² 1897. január 28-án nevezték ki Lönhárt Ferenc erdélyi római katolikus püspök mellé segédpüspökké, utódlási joggal. Május 1-jén a budavári Mátyás-templomban püspökké szentelték. Lönhárt 1897. június 28-án bekövetkezett halála után végleg püspöki jogai-ba lépett. Augusztus 16-án a főrendiház a főrendek jegyzékébe iktatta. A püspöki hivataltól 1936-ban egészségügyi okokból visszavonult. Érseki címet kapott, és élete hátralévő részét Budapesten töltötte. 1905-ben valóságos belső titkos tanácsos lett. A bécsi egyetem hittudományi kara 1897-ben, a budapesti pedig 1913-ban díszdoktorrá avatta.

2. Alispán és országgyűlési követ Baranya vármegyében

A bakócai uradalmat királyi adományként kaptam meg id. Majláth György 1820-ban, ezzel baranyai birtokossá vált. 1845-ben vásárolta meg Pécsen a mai Mária utca 11–13. szám alatti épületegyüttest, amely a város egyetlen igazi főúri palotája lett. Az ifj. Majláth ugyan nem számított született baranyainak, de a vármegye „tulajdon remek neveltjét” tisztelte benne. A pesti piaristáknál töltött gimnáziumi, majd a bécsi egyetemi (bölcészeti) és a pozsonyi jogakadémiai éveket követően Baranya vármegyében gyorsan haladt előre a hivatali ranglétrán.⁵³

1837. január 26-án Somssich Pongrác főispán tiszteletbeli aljegyzőnek nevezte ki, másfél év múlva, az 1838. július 3-i közgyűlésen pedig tiszteletbeli főjegyzővé léptette elő. „Éles ész, biztos szónoki kifejezés és szabatos toll különböztették meg az ifjút, s a közelismerést jellemének

⁵²T. BOROS László (szerk.): *Magyar politikai lexikon (Magyar politikusok)*. 1914–1929. Budapest, 1929. Europa Irodalmi és Nyomdai Rt., 271. p.

⁵³NAGY Imre Gábor: *Baranya vármegye főispánjai (1688–1950)*. *Baranyai Történelmi Közlemények* 2. (A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, 2006–2007), Pécs, 2007. Baranya Megyei Levéltár, 135. p.

és tehetségeinek oly hamar megnyerte⁵⁴, hogy az 1839. május 21-i megyegyűlésen egyhangú felkiáltással választották országgyűlési követté, és a másodalispáni széket is elfoglalhatta. A másodalispáni tisztségre nézve a rendek azzal a kéréssel fordultak a főispánhoz, hogy álljon el az egyébként szokásos jelöléstől, és a Majláthok „századok óta a haza oltárára szentelt érdemeire tekintettel”⁵⁵ ifj. Majláth Györgyöt nevezze ki másodalispánnak. Somssich a kérésnek eleget tett.⁵⁶ Az 1842. szeptember 14-i megyei tisztújító közgyűlés döntésének köszönhetően pedig az első alispáni hivatalt foglalhatta el.

Baranya vármegye 1843. május 2-án országgyűlési követté választotta Majláthot. Az 1843–1844. évi országgyűlésen a konzervatív irányzat híveként támogatta a nemesi adómentesség megszüntetését. A nemzetiségi kérdésben mérsékelt álláspontot képviselt. Tagja lett a városi törvény-előkészítő bizottságnak, amely javaslatot dolgozott ki a városok szervezetéről és követküldési jogáról.⁵⁷

1845-ben az adminisztrátori rendszer életbe léptetésekor azokat a főispánokat, akik nem vállalták, hogy állandóan megyéjükben tartózkodjanak, felmentették, és helyettük főispáni helytartókat, ún. adminisztrátorokat neveztek ki. Somssich főispán országos tisztségére és hivatali elfoglaltságára⁵⁸ tekintettel, az uralkodó 1845. március 19-én Majláth Györgyöt nevezte ki Baranya vármegye főispáni helytartójává. A kinevező okirat név szerint, több évszázadra visszamenően méltatta a Majláth család jeles tagjait, és kiemelte az uralkodó iránti hűségüket. Az új adminisztrátornak a megyében kellett laknia, elnökölnie kellett a közgyűléseken, illetve a polgári és a büntető törvényszékeken, valamint gondoskodnia kellett a királyi parancsok betartásáról.⁵⁹ Május 21-i beiktatása alkalmával

⁵⁴Székhelyi Mailáth György (1818–1883). *Vasárnapi Ujság*, 1883. (április 8.) 14. sz. 217. p.

⁵⁵Nagybátyja, gróf Majláth Antal (Buda, 1801. február 22.–Bécs, 1873. május 14.) zempléni főispán, főkancellár, a főrendiház tagja, tárnokmester volt.

⁵⁶ÓDOR Imre: A reformkori Baranya politikai arculatának változásai – Batthyány Kázmér gróf az ellenzék élén. In Gróf Batthyány Kázmér (1807–1854) emlékezete. *Baranyai Történelmi Közlemények I. (A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve)*. Pécs, 2005. Baranya Megyei Levéltár, 57. p.

⁵⁷Az 1843. évi javaslat nyomán született meg a szabad királyi városokról szóló 1848. évi XXIII. tc.

⁵⁸Somssich Pongrác ekkor személynök és az országgyűlés alsó táblájának elnöke volt.

⁵⁹NAGY 2007. 135. p.

elmondott beszédében a vármegyéről mint „alkotmányos intéuczióknk gyöngyéról” értekezett.⁶⁰

1846-ban hat hónapot külföldön töltött államtani ismereteinek gyarapítása érdekében: járt Németországban, Franciaországban, Angliában, Belgiumban és Hollandiában. Franciaországban nyomon követhette az ellenzéki Adolphe Thiers és François Guizot külügyminiszter heves vitáit, Angliában pedig a gabonatörvények eltörlésére irányuló küzdelmek tanúja lehetett. „Anglia alkotmányossága s reform mozgalmai különösen nagy hatást tettek elméjére és lelkületére. Érintkezésbe lépett a legkiválóbb államférfiakkal, tanulmányozta a közigazgatási és törvénykezési rendszert.”⁶¹

1847. november 4-én – Somssich főispán felmentésével egyidejűleg – a király Baranya vármegye főispánjává nevezte ki Majláthot. Főispáni esküjét november 30-án a közgyűlés előtt tette le. Az 1847–1848. évi országgyűlésen mint főispán a főrendiház tagjaként vett részt.

A kormányzathoz és a konzervatívokhoz hűséges, rendkívül tehetséges politikusként nagyon sokat tett megyéje fejlesztéséért, nevéhez fűződik többek között a Pécsi Takarékpénztár megalapítása (amelynek 1854-től elnöke volt), illetve a pécs–barcsi vaspálya terve. Ő szorgalmazta először, hogy a pécsi kőszénbányák, valamint Pécs és a Drávamellék termékeinek hatékony értékesítésére Pécsset össze kell kötni „a déli vaspályával, hogy így a vidék a viláfgazdalmi vasúthálózatba essék”.⁶²

1847-ben, miután Batthyány Kázmér megszervezte a helyi ellenzéki liberális pártot, a konzervatívok és a liberálisok közötti ellentét Baranya vármegyében is egyre élesebbé vált. Az 1848. januári választási korrupcióval és katonai erő felvonultatásával tarkított tisztújítás ugyan még

⁶⁰ÓDOR 2005. 58. p.

Lásd *Beszédek, melyek Méltgs Székhelyi ifj. Majláth György ur, T. Ns. Baranya vármegye főispáni helytartójának hivatalába történt díszes, és törvényes beiktatása alkalmával 1845. május hó 21-kén Pécsen tartott közgyűlésben szavaltattak*. Pécs, 1845. Lyc. könyvnyomó-int. (Majláth György, Gál Ferdinánd másodalispán és Madarász József főjegyző beszédeivel).

⁶¹Székhelyi Mailáth György (1818–1883). *Vasárnapi Ujság*, 1883. (április 8.) 14. sz. 218. p.

⁶²A pécs–barcsi vasút megnyitására 1868. május 4-én került sor. Az ünnepélyes megnyitón Mikó Imre közlekedési miniszter mellett Majláth is megjelent. *Vasárnapi Ujság*, 1868. (május 10.) 19. sz. 227. p.

a konzervatívok győzelmét hozta, ám a március 19-i megyegyűlésen a vármegye irányítása a liberálisokhoz került. Majláth György ekkor – bár hivatalosan nem mentették fel – visszavonult a politikától.

1849. január 30-án Alfred Windischgrätz Baranya vármegye császári királyi biztosává nevezte ki Majláthot. Hivatalviselésének rövid ideje alatt a reá rótt politikai rendcsináláson (önkormányzatok betiltása, új tisztviselők kinevezése, forradalmi elemek elleni eljárás, katonaság ellátása, adóbehajtás stb.) kívül igen keveset tehetett, hiszen a szabadságharc még nem ért véget, és a tényleges hatalom Windischgrätz kezében volt. Elérte ugyanakkor a Pécs városára kivetett hadisarc elengedését. Megbíztatása az új kerületi főbiztosságok (főispánságok) felállításával, 1849 októberében szűnt meg.⁶³

3. A politikus

Majláth a szabadságharcot követően, a Bach-korszakban, bár több ajánlatot is kapott, nem fogadott el hivatalt. Az ókonzervatív irányzat híveként⁶⁴ a megegyezést kereste a bécsi udvarral. Majláth a konzervatívok egyik vezető alakja lett. 1850 áprilisában aláírta a 24-ek emlékiratát⁶⁵, 1857. május 9-én pedig a Ferenc Józsefhez hasonló céllal, 131 aláírással intézett „hódolati feliratot”.⁶⁶

⁶³NAGY 2007. 136. p.

⁶⁴Ókonzervatívok: az 1840-es években a Konzervatív Párt vezetői és tagjai voltak (többek között Apponyi György, Dessewffy Emil, Jósika Samu, Somssich Pál, Széchen Antal).

⁶⁵A 24-ek emlékiratát Dessewffy Emil kezdeményezte és szerkesztette, a *Pester Morgenblatt* mellékleteként jelent meg 1850 áprilisában. Az emlékirat aláírói – bár elismerték a reformok szükségességét – nem ismerték el a 1848. évi áprilisi törvényeket. A dinasztiahoz való hűségük kinyilvánítása mellett elítélték az új, idegen intézményeket. A megoldást a régi törvények és az ország határainak, azaz az 1847-es állapotok visszaállításában látták.

⁶⁶Az emlékiratra válaszul kormányrendelet került kiadásra 1851. július 12-én. ASBÓTH János: *Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez*. Budapest, 1892. Atheneum Kiadó, 122–123. p.

⁶⁶A Dessewffy Emil által szerkesztett „hódolati felirat” – hasonlóan a 24-ek emlékiratához – politikai irányváltásra igyekezett rábírní Ferenc Józsefet. Az éppen Magyarországon tartózkodó uralkodó azonban azt nem vette át.

Az 1860. március 5-i császári pátens felállította a megerősített Birodalmi Tanácsot (*Verstärkter Reichsrath*), és elrendelte, hogy a rendes tagokon kívül a testületben kapjanak helyet élethossziglan kinevezett tagok és az egyes országok is képviseltesék magukat hat évre kiküldött delegátusokkal. A Birodalmi Tanácsba meghívott magyar konzervatív érületű férfiak közül, a tanács tagja lett többek között Apponyi György, Barkóczy János, Széchen Antal, Bánffy Miklós, Andrássy György és Majláth, míg többen visszautasították a tagságot.

Majláth részt vett az 1860. évi októberi diploma kidolgozásában, és a magyar érdekeket képviselő munkássága mellett figyelemre méltó, hogy a sajtószabadság lelkes pártfogójaként, neki köszönhető, hogy a Birodalmi Tanács ülésein hírlapi tudósítók is részt vehettek.

1860. október 20-án Ferenc József főtárnokmesterré és belső titkos tanácsossá nevezte ki, és „addig is, míg Magyarországnak királyi helytartója kinevezettnék”, a Helytartótanács elnöki tisztét, és ezzel az ország közigazgatásának ideiglenes irányítását is ráruházta. Majláth hivatali működését 1860. november 16-án kezdte meg, és a főrendiházban az országzászlósok sorában „a legdíszesebb helyek egyikét foglalta el”.

1861. április 1-jétől augusztus 22-ig, az országgyűlés feloszlataáig, a főrendiház másodelnöki tisztségét töltötte be. Az országgyűlés augusztus 21-i ülésén tartotta „egyik legfényesebb beszédét”, amellyel „egész politikai meggyőződését” kifejezésre jutatta: „[...] én töretlen bizalommal vagyok a király igazságszeretében, és a hivatkozást a helytelenül értesített fejedelemtől a helyesebben értesítendőre még mindig lehetőnek tartom. Bízom a velünk százados kapcsolatban álló népek helyes felfogása és saját érdekük sugallta méltányosságában. Bízom végre nemzetünk jó nemtőjében, mely e népet a tévedések köréből mindig visszavezérelte a józanság törvényeihez. És azért hiszem s remélem, hogy habár, talán avatottabb és szerencsésebb kezeknek – de sikerülend előállítani egy művet, mely nem hónapokra, nem évtizedekre, hanem századokra legyen számítva miként századokra volt számítva őseink alkotmány szerkezete. Hiszem és remélem, hogy azon alapon, mely a forradalom és kényuraság után épen fönmaradt, a nép jogérzete alapján és azon számos munkás segélyével, kit elébb nélkülözniünk kellett, sikerülend

emelnünk egy művet, melyet »*nec imber edax, nee aquilo impotens possit diruere, nec innumerabilis annorum series et fuga temporum*«.»⁶⁷

A főtárnokmesteri hivatalról történő 1861. október 29-i lemondását követően, az uralkodó november 3-án felmentette hivatalából.⁶⁸

Lemondásának hátterében a kormány vármegyékkel kapcsolatos intézkedései állhattak. 1861 nyarán ugyanis a következőkkel bízták meg a főispánokat: 1. a vármegyei hivatali állásokat felelősségtudattal rendelkező, megbízható személyekkel kell betölteni; 2. a vármegyei költségvetést a Helytartótanács elé kell terjeszteni, meg kell szüntetni a dikasztériumokkal és a bíróságokkal szembeni elégedetlenséget; 3. be kell tartani az Országbírói Értekezleten hozott Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat; 4. a vármegyei gyűléseken kizárólag a tagok és a tisztségviselők lehetnek jelen; 5. fel kell hagyni az adófizetés megtagadására buzdító felhívásokkal. Forgách Antal kancellár 1861. augusztus 28-án felfüggesztette Pest vármegye üléseit, és az uralkodó elé terjesztett egy jegyzéket azoknak a megbízható személyeknek a neveivel, akiknek mint királyi biztosoknak a főispánokat fel kell váltaniuk az „engedetlen” vármegyékben. Az intézkedések ellen Majláth feliratot nyújtott be Ferenc Józsefhez, amely azonban elutasításra került. Majláth a királyi biztosok kinevezésével sem értett egyet, és tiltakozott az ellen is, hogy a Magyarországon szolgálatot teljesítő császári tisztségviselőket a katonai bíróságok védelme alá helyezték. A kormány azonban nem engedett, Majláth pedig lemondott hivataláról.

1862 második felében részt vett az Apponyi György-féle, uralkodói felkérésre készült osztrák–magyar „kiegyenlítési terv” összeállításában, amely 1862 decemberében „egyenjogú dualizmus” bevezetését javasolta. Ezt a bécsi udvar 1863 márciusában visszautasította. Majláth a provizorium időszakában e ténykedésétől eltekintve visszavonultan élt, a politikai életbe csak 1865-ben tért vissza.⁶⁹

⁶⁷ *Főrendiházi napló*, 1861. I. kötet, 1861. április 6.–augusztus 22. Ülésnapok 1861–21. 178–179. p.

⁶⁸ VIETOR, Martin: A magyar vármegyék helyzete az 1860–1867. években. *Jogtudományi Közlöny*, 1978. 8. sz. 493–494. p.

⁶⁹ JÓNÁS Károly – VILLÁM Judit: *A magyar országgyűlés elnökei 1848–2002*. Budapest, 2002. Argumentum, 205. p.

Ferenc József 1865. június 26-án magyar királyi udvari főkancellárrá nevezte ki Majláthot.⁷⁰ „A legkétkedőbb és reményt vesztett pesszimista is el fogja ismerni, hogy e kinevezetés jelen viszonyaink között nagy jelentőségű és horderejű tény. A jövő Isten kezében van, de Mailáth György neve teljes kezeségül szolgál, hogy benne egy jobb jövő zálogát szemlélhessük. Mailáth György nem azon emberek közé tartozik, kik csak akkor készítik el működésük programját, s csak akkor írják le finom papirosra szép, de a gyakorlati étellel nem törődő teoriákat, midőn valamely közhivatal elvállalására meghívotnak; sem azok sorába nem tartozik, kik bármely eléjük szabott programot készséggel aláírnak, csak hogy a befolyás, hatalom és jövedelem áldásaiban részesüljenek. Mailáth Györgynek nyilvános élete, általánosan ismert politikai múltja, *politikai jelleme* van, mely nekünk teljes biztosítékul szolgál s melyet ő semmi körülmények között fel nem áldozhat.”⁷¹

Lónyay Menyhért a főkancellári kinevezéssel kapcsolatban azt írta naplójában, hogy Majláth mellett Sennyey Pál is benne volt „a kancellári kombinációban”, de Ferenc József ragaszkodott Majláth Györgyhez, mivel az 1861. évi országgyűlésen ő volt az egyetlen konzervatív „nagy úr”, aki felszólalt az októberi diploma mellett. Lónyay vélekedése szerint Sennyey kancellári – és Apponyi György országbírói – kinevezésével „jó lépéssel közeledtünk volna a kiegyezéshez, mert ifj. Majláth távolabb áll Apponyitól és Sennyeytől, mint ezek Deák Ferencről”.⁷²

Udvari főkancellárként Majláth György 1865. szeptember 20-án kiszolgált a februári pátens felfüggesztését,⁷³ és kiemelt szerepe volt a magyar országgyűlés visszaállításának megszervezésében is. 1865. november 9-én Richard Belcredi államminiszternél indítványozta, hogy az osztrák rendőrmiszter hatáskörét vonják vissza a Lajtán túli területre, és ezzel egyidejűleg a magyar kancellária nyerje vissza korábbi

⁷⁰A főkancellári kinevezés Anton Schmerling államminiszter tudta nélkül történt, aki június 27-én beadta lemondását, Rainer Ferdinand miniszterelnök pedig szabadságot kért az uralkodótól. Az államminiszter helyére 1865 júliusában Csehország helytartója, Richard Belcredi lépett.

⁷¹A magyar királyi udvari főkancellár. *Vasárnapi Ujság*, 1865. (július 9.) 28. sz. 345. p.

⁷²HALÁSZ Imre: Egy letűnt nemzedék – Sennyey és Kállay (Huszonötödik közlemény) I. *Nyugat*, 1912. 1. sz. epa.oszk.hu/00000/00022/00095/03050.htm

⁷³PAPP 1910. 181. p.

hatáskörét. 1866. április 9-én a Ferenc József elnöklete alatt tartott minisztertanács azt a kiegyezési javaslatot tárgyalta, amelynek kidolgozásában Majláth is közreműködött. Az augusztus 21-én kezdődő osztrák–magyar kiegyezési tárgyalások egyik magyar résztvevője volt.⁷⁴

Ferenc József 1867. március 22-én kelt kegyelmes királyi leiratával „magyar királyi miniszteriumunk előterjesztése folytán a főrendi tábla első elnökévé őszintén kedvelt hívünket tekintetes és nagyságos székhelyi ifj. Majláth György valóságos belső titkos tanácsosunkat és országbíránkat ezennel kegyelmesen” kinevezte. Majláth a főrendiházi elnöki tisztséget haláláig, 1883-ig töltötte be.

4. Az utolsó országbíró. A kúriai elnök

A Majláth család nemzedékekre visszanyúló hagyományait és tehetségét követve Majláth nemcsak a közélet terén, hanem a bírói pályán is jeleskedett: „a magyar justitia székében is alig valaha ült ilyen erős egyéniség, ily római fő”.⁷⁵ „Míg őt láttuk az ország legfőbb bírói székében, addig igazságügyi viszonyaink legsiralmasabb állapotai közepette sem estünk kétségbe, hanem tudtunk hinni egy jobb jövőben” – méltatta ítélkező munkásságát a budapesti Ügyvédi Kamara.⁷⁶

Ferenc József 1867. február 12-én felmentette Majláth Györgyöt a főkancellári tisztségéből, és országbíróvá nevezte ki. Majláth az Andrássy-kormány megalakulásakor „kikötötte magának az országbírói méltóságot, mely kapcsolatban a kúria elnökségével súlyban és állandóságban felül állt egy miniszteri álláson. [...] ez a büszke ember vonakodott letenni a hivatali esküt Horvát Boldizsár kezébe s az új kormány [...] engedett neki. Ifj. Majláth Andrássy Gyula kezébe tette le az esküt.”⁷⁷ Ez a „makacskodás csak a minisztert illette, s nem Horvát Boldizsárt, akit nagyon sokra becsült és nagyon szeretett” – olvashatjuk Mikszáth Kálmánnál, aki utalt arra is, hogy Majláth nem akart elmenni „tisztelegni” Horvát Boldizsárhoz igazságügy-miniszterré való kinevezésekor, holott

⁷⁴JÓNÁS–VILLÁM 2002. 206. p.

⁷⁵Majláth György. *Magyar Igazságügy*, 1883. 4. sz. 285. p.

⁷⁶A budapesti Ügyvédi Kamara közgyűlése. *Törvényészeti Csarnok*, 1883. 37. sz. 146. p.

⁷⁷HALÁSZ 1912.

„az új alkotmányforma azt kívánta már, hogy a Kúria elnöke ott legyen díszruhában”. „A kis disszonanciát” végül Andrassy simította el.⁷⁸

Az országbírói székfoglalóra 1867. március 20-án 11 órakor került sor a Kúria nyilvános ülésén. Az ülést a hétszemélyes tábla tanácsstermében tartották, amely „kurai tagokkal és más kitűnőségekkel volt tele”, a megjelentek között volt az ország hercegprímása, Majláth Antal főasztalnok, Cziráky János főkamrás. Károlyi György koronaőr, illetve Bonnáz Sándor csanádi püspök. Az új országbíró Lévay Sándor püspök, a hétszemélyes tábla bírása köszöntötte, majd Simor János hercegprímás mondott rövid üdvözlőbeszédet. Melcer István személynök a királyi tábla, Kies Andor pedig a váltófeltörvényszék nevében köszöntötte az új országbíró.⁷⁹

A korabeli sajtó időről időre felemlegette az Andrassy Gyula kezébe letett országbírói esküt. 1869 nyarán Majláth György a főrendiház ülésén szólt arról a közte és Horvát Boldizsár közötti „meghasonlásról”, amelyet az újságírók „hirdettek” cikkeikben, mondván, hogy eskütétel dolgában ismét „differenciák” merültek fel a Kúria semmitőszéki osztályának elnöke (1869. június 1-jétől) és az igazságügy-miniszter között.

Majláth 1869. július 13-án a főrendiház ülésén igyekezett tisztázni a helyzetet. Az eskütétel megtagadásának tényét nem cáfolta, viszont célszerűnek tartotta saját álláspontját is a nyilvánosság elé tárni. Majláth szerint az igazságügy-miniszter és a legfőbb törvényszékek elnökei között vélelmezett „antagonizmus” három dologra vezethető vissza: egyrészt Majláthnak „a régi curiát bezáró és az újat megnyitó beszédének tartalma” közötti látszólagos ellentmondásra, másodsor politikai hitvallására, harmadszor pedig az igazságügy-miniszter személye és polgári állása iránti ellenszenvre.

A két beszéddel kapcsolatosan megjegyezte, hogy „a közvetlenség és tiszta alakosság elvére fektetett semmitőszék egészen új intézmény, nemcsak Magyarországon, hanem világszerte; midőn tehát érintem, hogy célszerűségének criterionát az élettől várja, valótlan nem állítottam, és tettem ezt nem azért, hogy az intézmény hitelét csökkentsem, hanem ellenkezőleg azért, hogy bírótársaimat és velük együtt magamat

⁷⁸ MIKSZÁTH Kálmán: Az utolsó országbíró. In *Cikkek és karcolatok*. II. kötet (1874–1875). Budapest, 1964. Akadémiai Kiadó mek.oszk.hu/00900/00901/html/18.htm

⁷⁹ Országbírói beiktatás. *Jogtudományi Közöny*, 1867. 12. sz. 64. p.

kettőztetett buzgalomra serkentsem, nehogy a kísérlet [...] a kivitel hiányában és fogyatkozásaiban szenvedjen hajótörést”.⁸⁰

A politikai hitvallásra nézve kiemelte, hogy véleménye szerint ennek a bíró teendőihez „semmi köze és én igen veszélyes elvnek tartanám, ha a politikai hitvallás a bíró qualificatiója közt bármiképp is szerepelne”. Úgy vélte, „minél kifejtettebb különösen a parlamenti rendszer, annál veszélyesebbnek tartanám ezen elvnek alkalmazását, mert ha a többség, – mely a törvényhozásban mérvadó és a közigazgatásban a soraiból kivált kormány által határozó befolyást gyakorol, – még a bírói hatalmat is magához ragadja: ez által oly állapot fejlődne ki, melyet még John Stuart Mill a kisebbség jogainak megőrzésére intézett legélesebb és legfinomabb combinatioival is alig bírna orvosolni. [...] miután én társaimmal életem legszebb éveit annak szentelém, hogy az elvesztett alkotmányosságot ismét érvényre juttassuk, ez legalább is következetlen eljárás lenne [...]. De ez alkotmány keretén belül igenis megvan politikai hitvallásom, melynek egyes ágazatai az uralkodó iránytól, és meglehet, hogy az igen t. igazságügyminister úr nézetétől is olykor eltérnek; és én sem ezeket feláldozni, sem kegyelemem kedvéssé vált tárgyait és tiszteletre méltó emlékeit megtagadni soha nem fogom; és úgy vagyok meggyőződve, hogy abból, a ki elvhű nem bír lenni, független és részrehajlatlan bíró sem válik soha.”⁸¹

A harmadik okot teljes mértékben igazságtalannak tartotta és elutasította, mondván „mióta gondolkozni bírok, az embert belértéke és nem a külszín, nem különösen a születés, vagy a véletlen bármely ajándéka után szoktam megítélni és megbecsülni, és ha valami növelhetné azon tiszteletet, mellyel az igazságügyminister úr személye iránt viseltetem, az éppen azon körülményben rejlik, hogy szép tehetségén, isten ez adományán kívül, munka és szorgalom voltak az élet útján egyedüli pártfogói, hogy kizárólag saját érdemeinek köszönheti azon kiváló állást, melyet a korona tanácsában és az országház termeiben elfoglal.”⁸²

A „személyes ügy” kapcsán Horvát Boldizsár is szólásra emelkedett. Megerősítette, hogy a napilapokban megjelent hírek ellenére, közte és

⁸⁰ *Főrendiházi napló*, 1869. I. kötet, 1869. április 24.–1870. augusztus 3. Ülésnapok 1869-15. 63–64. p.

⁸¹ Uo.

⁸² Uo.

Majláth között „semmi ellentétnek, semmi súrlódásnak, semmi félreértésnek esete fel nem merült, sőt azon egy pár év óta, hogy ő méltóságával, noha különböző körben, de ugyanazon ügy szolgálatában állok, ő méltóságának alkotmányos érzülete és férfias előzékenysége csak fokozá bennem azon tiszteletet, amellyel ő nmltsza hazafiúi érdemei iránt már korábban lekötve voltam”. Hozzátette azt is, hogy „akár a jellem szilárdsága, akár alkotmányos érzület, akár bírói részrehajlatlanság” tekintetében semmiféle kétsége nincs afelől, hogy Majláth méltán került az országbírói székbe.⁸³

Majláth György a Kúria semmítőszéki osztályának bíráit „csupa kitűnőségekből válogatta össze”, akiket télen a nemzeti kaszinóban, nyáron pedig a Margit-szigeten szokott megvendégetni. „A fehér asztalnál is olyan természetes méltósággal elnökölt, mint akár a teljes ülések zöld asztalánál.” Ahogy egyik bírótársa, Manojlovich Emil mondogatta: „Olyan éle van az eszének, mint a borotvának!” Majláthról és a rendszerint mindenkinek ellentmondó Manojlovichról jegyezték fel a következő anekdotát:

„– Méltóságodnak megint sok a hátraléka! – szólt [Majláth] egy ízben félig tréfásan a nagy vitatkozóhoz – aki hírneves ügyvéd volt azelőtt a Bácskában s mint országgyűlési képviselő került föl a semmítőszékre. Még meg is fenyegette az ujjával Manojlovichot, mire ez mentegetőzni kezdett.

– Kegyelmes uram, én elég sokat dolgozom!

– Az meglehet, hogy sokat, de nem eleget.”⁸⁴

Országbíróként és semmítőszéki elnökként Majláth tevékenyen közreműködött az igazságügyet érintő reformok kidolgozásában. 1873-ban Pauler Tivadar igazságügy-miniszter kezdeményezésére igazságügyi ankét megrendezésére került sor, amely négy kérdést bocsátott vitára. Az első a polgári törvénykönyvre vonatkozott, és azt a dilemmát feszegette, hogy átfogó, a polgári jog valamennyi területét felölelő, egységes törvénykönyv kerüljön-e megalkotásra, vagy az egyes részek külön-külön

⁸³*Főrendiházi napló*, 1869. I. kötet, 1869. április 24.–1870. augusztus 3. Ülésnapok 1869–15. 65. p.

⁸⁴PAPP 1910. 182. p.

kerüljenek kidolgozásra. Ez utóbbi esetben pedig a kötelmi jog legyen-e az első, és ha igen, akkor ezt mely jogterületek szabályozása kövesse. Válaszra várt az is, hogy mintaként valamelyik európai törvénykönyv szolgáljon-e vagy sem.

A polgári perrendtartásra nézve dönteni kellett arról, hogy a törvényt teljes terjedelmében át kell-e dolgozni, vagy elegendő „rövidebb novella útján” a legkirívóbb hiányosságokat orvosolni.

Az igazságügyi reformok sorában az ankét a bírósági szervezettel is foglalkozott. Kérdésként merült fel, hogy nem kellene-e csökkenteni a királyi törvényszékek és gyarapítani a járásbírók számát, „felruházva az utóbbiakat telekkönyvi hatósággal is”. Megfontolásra várt, hogy nem kellene-e több másodfokú bíróságot felállítani, illetve az, hogy célszerű-e vagy sem „a külön semmítő törvényszék” fenntartása.

A negyedik témakör azt boncolgatta, hogy nem szolgálná-e az igazságszolgáltatás hatékonyságát, ha a kisebb polgári ügyekben közigazgatási tisztviselők, illetve békebírók járnának el.⁸⁵

Majláth a magánjogi kodifikációval kapcsolatban átfogó polgári törvénykönyv megalkotását javasolta. Elutasította „az egyszerű receptiót”, ugyanakkor a kodifikációt „hazai viszonyaink s a parlamentáris nehézségek miatt” túlságosan időigényesnek tartotta, így az osztrák polgári törvénykönyv revíziója mellett foglalt állást.⁸⁶ A perrendtartást illetően a már kész bizottsági tervezet felülvizsgálatát indítványozta. A bírósági szervezettel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy a társas bíróságok rendszerét „az igazságszolgáltatás tekintélye és jósága érdekében” az egyes bírósági rendszer elé helyezi. Úgy vélte, a járásbírók számát gyarapítani kellene, a telekkönyvi hatósági jogkört azonban nem ruházta volna ezekre a bírói fórumokra. A semmítőszék fenntartásával kapcsolatban két alternatívát jelölt meg a fennálló problémák orvoslására: „vagy megtenni a létező perrendtartás keretében mindazt, ami különösen a jelenlegi felelősségi rendszer tekintetében orvoslandó, vagy elkülöníteni a jogorvoslatokat teljesen alaki és anyagi tekintetben; mindenestre kívánatosnak tartaná azonban, hogy az, ami e tekintetben történik, definitívum legyen, mert semmi sem hat oly károsan a nép jogérzetére,

⁸⁵ Az igazságügyi reform. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 24. sz. 188. p.

⁸⁶ Az igazságügyi enquete. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 27. sz. 211. p.

mint a gyakori igazságügyi szervezések”.⁸⁷ A bírói állásokat illetően kifejtette, hogy Magyarországon „a bíró el van szigetelve a socialis élettől, majd kolostori életet él. Állása sok tekintetnél fogva nem tartozik a keresett s [...] az általánosan tisztelt és elismert hivatalok közé. [...] Magyarországon, megtörténhetik, a magyar parlamentben az is, hogy az igazságügyminiszternek kell síkra szállani azon nemes insinuatió ellen, hogy azért hívott meg a kormány az enquete-be bírókat is, hogy azok saját ínye szerint nyilatkozzanak. Ily eljárás [...] korántsem képes erősíteni a népben a jogérzelmet, s azon tiszteletet a bíró iránt, melyet különben is oly sajnosan nélkülözünk.”⁸⁸

Az igazságügyi reform az elkövetkező években is folytatódott. 1875 tavaszán az elsőfokú bíróságok újjászervezéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalta az országgyűlés. A főrendiház ülésén a tervezet kapcsán Majláth György is felszólalt, érintve az igazságszolgáltatás költségeit, a törvénykezési rendtartás hiányosságait, illetve a bírói hivatás megbecsültségét.

A törvénykezés költségeiről szólva felhívta a figyelmet arra, hogy nem működhet gyors, jó és olcsó igazságszolgáltatás addig, míg „a legkisebb összeg iránt támasztott perek” öt fórumon keresztül jutnak el az ítélethozatalig, míg nem kerül sor a békebírói intézmény meghonosítására, illetve, míg „fellebbviteli competentíánkat czélszerűbben nem rendezzük”.⁸⁹ „A bíró állása – mint mondta – amúgy sem irigyendő. Ha lelkiismeretes, barátokat aligha fog szerezni, míg ellenben ellenségre igen könnyen tehet szert, mert minden befejezett per után rendesen egy félig elégyült és egy érdekeiben mélyen sértett féllel áll szemben.

A törvény elzárta a közélettől és elzárta az anyagiség mai korszakában a vagyonosodás sok oly módjától, mely a polgári becsülettel egyébként összefér, s ezt nézetem szerint igen helyesen tette. De éppen azért mi bírhatja az embereket ezen hálátlan pályára. Az erős hivatáson kívül kétségen túl csak azon remény, hogy egyrészt azon tiszteletben fognak részesülni, amely másutt a bíró curulis székeit környezi, másrészt pedig a tudat, hogy állása szilárd, nem ingatag, és abban egyedül a törvénynek és lelkiismeretének felelős. Ha [...] a lelkiismeretes bíró maga is

⁸⁷ Az igazságügyi enquete-ből. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 29. sz. 223. p.

⁸⁸ Uo. 223–224. p.

⁸⁹ *Főrendiházi napló*, 1872. III. kötet, 1874. október 24.–1875. május 24. Ülésnapok 1872–1875. 276. p.

érzi, hogy a közvárakozásnak a jelen körülmények között teljesen megfelelni nem képes, hogy azon előnyt, melyet talán a munka mennyiségében nyerhetni vélt, az alaposság rovására nyerte, ha a hullámok feje fölött összecsapnak és egyúttal inogni érzi lábai alatt a talajt, melyet, bízva a törvény szentségében, sziklának hitt, akkor ne csodálkozzanak a méltóságos főrendek, ha a bírák egy része elfordul azon térről, mely teljesen parlag és legfeljebb tövist terem, másik része pedig a római íróval azt mondja: »*quid mea interest, cujusnam portem clitellas*«.»⁹⁰

Majláth rendszeresen hangot adott a bíróságok szervezetével és ügyvitelével kapcsolatos aggodalmainak. 1876 decemberében a bíróságok túlterheltségéről, a komoly ügyhátralékokról beszélt a főrendiház ülésén. Pontos adatokkal igyekezett szemléltetni a helyzet súlyosságát, mint mondta, „átlagban 800–900 ügydarabnak egy-egy előadótól követelt elintézése már csak az alaposság rovására történhetik, 13 száznak elintézése pedig, mint amennyi jelenleg a semmitőszék egy-egy előadójára esik, már a lehetetlenségek sorába tartozik. Tegnap a semmitőszéknél 23500 volt a beérkezett ügydarabok száma, a múlt évről hátramaradt, s ez idén elintézett ügyek száma 2088, összesen tehát 25588; december 31-ig pedig az ügyek száma mindenesetre rámegegy 26000-re, sőt túl is fogja haladni.

Kérdem, hogyan lehet 20 előadónak ily teherrel megküzdnie, akkor, midőn a törvényhozás 1871 óta nem csak semmit sem tett a szóban levő intézmény istápolására, sőt ellenkezőleg egy tollvonással eltörölte a fogalmazókat, és már most azon bírakkal végezteti azon technikai munkát, a kiknek vállára a folyóügyek elintézésén kívül ma egy kereskedelmi döntvény szerkesztése, holnap egy enqueteben való részvét kötelezettsége, holnapután egy fegyelmi bíraskodás, s negyednap a választói jogsultság megbírálásának súlya nehezedik, melyet a fogalmazók sokkal olcsóbban végeztek.»⁹¹

⁹⁰Uo. 277. p.

⁹¹*Főrendiházi napló*, 1875. II. kötet, 1876. április 8.–1878. június 29. Ülésnapok 1875–68. 121. p.

Majláth a bíróságok túlterheltségére, a polgári törvénykönyvre és az elsőfokú bíróságokra vonatkozóan interpellációt is benyújtott Perczel Béla igazságügy-miniszterhez 1876 decemberében. *Főrendiházi irományok*, 1875. IV. kötet, Irományszámok 1875–189. 171. p.

1879 tavaszán Majláth felkérését kapott az akkor alakuló Magyar Jogász Egylet elnöki tisztségére. A március 27-én a budapesti ügyvédi kamarában tartott alakuló gyűlésen nem tudott részt venni, így Csemegi Károly vezetésével küldöttség kereste fel őt, és felkérte az elnökség elvállalására. Egészségi állapotára és hivatali elfoglaltságaira hivatkozva azonban a meg-tisztelő feladatot nem fogadta el. 1880-ban levelet intézett a Jogász Egylet elnökéhez, amelyben felvételét kérte az egylet alapító tagjainak sorába.

„Kétségkívül igen fontos és sokakat meglepő esemény volt [...] Majláth György országbíró tényleges közreműködése” a VII. magyar jogászgyűlésen, amely 1879. október 19–22-ig tartotta üléseit. Az október 19-én a Magyar Tudományos Akadémián tartott első teljes ülésen mintegy kétszázan jelentek meg. Az ülés fénypontját Majláth beszéde jelentette, aki egyfelől a jogászgyűlés tudományt népszerűsítő, másfelől a törvényhozást „az elhagyott helyes mederbe” terelő feladatát emelte ki. Mint mondta, „én elismerem, hogy törvényeket örök időkre hozni nem lehet; megengedem azt is, hogy első törvényes alkotásaink talán kissé rohamosan készültek; megengedem, hogy a nemes hévnek, egy szép eszme melletti lelkesültségnek több tér adatott, mint a jóakarátú kritikának és a komoly megfontolásnak. De miután a törvényhozás minden jogosult tényezője ez elveket elfogadta, azoktól néhány rövid év folyamán eltérni veszélyes és következményeiben kiszámíthatlan eljárás volna. [...]

Nyilatkozni kellene nyíltan, tartózkodás nélkül, hogy a törvényjavaslatokat komolyan kell megvitatni, arany mérlegre helyezni, mielőtt az ország törv. könyvébe iktattatnak; de ha egyszer törvénné váltak, rövid idő alatt, be sem várva a minden organikus fejlődésre szükséges időtartamot, azt hatályból kivetkeztetni, azon mint a változó idényhez képest az öltönyön változtatni nem lehet, vagy helyesebben mondva nem szabad, legalább az állam legmagasabb érdekeinek kockáztatása nélkül nem szabad.”

A jogászgyűlés feladatát annak előmozdításában látta, hogy a kormány és a törvényhozás „rendes mederbe” terelje a kodifikációt, és azt „tervszerűen és átgondoltan” terjessze elő. Véleménye szerint a jogászgyűlés sokat tehet azért is, hogy „a bírák és a talán még tágitandó autonóm körben mozgó ügyvédek ne ellenséges táborként” álljanak egymással

szemben, hanem fogjanak össze a helyes igazságszolgáltatás megvalósítása érdekében.⁹²

1881-ben, amikor az 1868. évi LIV. tc. módosításáról szóló a perrendtartási novellát tárgyalta a főrendiház, Majláth azt „egyízben [...] megbuktatta, a jogászok ünnepelték őt és szájról szájra ment az epedő vágyának híre: »Pauler megy«”.⁹³ A ház 1881. május 3-i ülésén Pauler Tivadar a képviselőház által már megtárgyalt és elfogadott perrendtartási törvényjavaslatot ismertette. Az igazságügy-miniszter felszólalását követően Majláth György fejtette ki véleményét a tervezetről. Meglátása szerint, „mi az előttünk fekvő újabb perrendben, megbánva hatvannyolczadiki bűneinket [...] visszatérünk az országbírói értekezlet biztos ölébe – elismerem, javított és bővített kiadásban. A javítást a tapasztalat javasolta. Ha emlékem nem csal, néhány semmitőszéki codificált döntvényvel is találkoztam benne, de ezenkívül bővítve van a javaslat a német perrend néhány szabványával, amely – meglehet – elméletileg igen helyes, de a mi viszonyaink között alkalmas voltak még kétséges.”⁹⁴

A perrendtartási javaslat egyik új eleme az alaki és az anyagi jogorvoslatok közti különbségtétel megszüntetése volt, amely a semmitőszék működésének létjogosultságát is megkérdőjelezte. A tervezet szorgalmazta a Kúria két osztályának egyesítését. Az alaki és anyagi jog elkülönítését Majláth is a rendszer alaphibájának tartotta, ám ezen nem úgy változtatott volna, hogy „az egész institutiót eltörli”, ahogy a javaslat tette, hanem a fennálló rendszer javítására, a „kirívó és égető” hiányok orvoslására szorítkozott volna. Az egész intézmény újraszabályozása átmeneti intézkedések egész sorát vont maga után, amely Majláth szerint rendkívüli nehézséget jelentett volna az alsóbb fokú bíróságokra. A semmitőszék tevékenységével kapcsolatban úgy vélekedett, hogy azt „ruházuk fel azon attributióval, amely őt képessé tegeye arra, hogy az anyagi jog terén is, az egység eszméjét képviselhesse, amint azt tette, legalább megkísérelte az alaki terén”.⁹⁵

⁹² A VII. magyar jogászgűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1879. 43. sz. 342–343. p.

⁹³ DELL'ADAMI Rezső: Mailáth György. *Jogtudományi Közlöny*, 1883. 14. sz. 105. p.

⁹⁴ *Főrendiházi napló*, 1878. II. kötet, 1880. március 31.–1881. június 1. Ülésznapok 1878–1881. 271. p.

⁹⁵ Uo. 272. p.

A semmítőszéki osztály megszüntetésével, annak bírái „áttétetnek egyszerűen a legfőbb ítélőszékhez” a javaslat szerint. Majláth György ezzel kapcsolatban feltette a kérdést, hogy „gondolkozó főkre nézve kedves-e az, ha, miként a sakktablán a figurák, úgy tolatnak ide s tova”. A bírói függetlenség garanciáinak megfogalmazása mellett hangsúlyozta, hogy olyan bírói karra van szükség, amely „a pártok hullámozása közepette mint szirt megálljon és a bősz elemeket visszatartsa. Ezt nem lehet oly könnyen elérni, ehhez idő kell, ily bírói kart, ha van, meg kell becsülni, minden esetre pedig növelni és fejleszteni. Szerintem a legfelsőbb fórum csak oly bíróból állhat, kiknek nem egyedüli érdeme, hogy a törvényt kellően ismerik és meggyőződésüket pénzért áruba nem bocsátják, hanem ezeknek szerintem ki kell vetközniük minden szenvedélyből, minden indulatból, mely az emberi kebelben honol. Ki kell bontakozniuk a rokonság, a barátság és a Magyarországon annyira honos pajtásosság kötelekeiből. Ezeknek nem kell, nem szabad meghajolniuk sem a könny, sem a mosoly, sem a fenyegetés, sem a térdrehullás előtt. Amellett nem szabad elfásulniuk sem, mert a bíró szíve éppen olyan melegen lüktethet, mint bárki másé. Azonban a határozat hozatalánál a tárgyilagosság azon magaslatára kell emelkedniük, hogy a személy ködfátyolként eloszolják, és csak az ügy és csak a törvény álljon lelki szemeik előtt. Csakis így, csakis ekkor ütötte meg a bíró a kellő mértéket. Miután pedig azt nem kívánhatjuk, hogy Minerva Jupiter agyából vértetzetten keljen ki: természetes, hogy ezeket a jó bírakat növelni és becsülni kell.”⁹⁶

A Kúria semmítőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának egyesítését (1881. évi LIX. tc.) követően Majláth György foglalhatta el a Kúria elnöki székét. 1882. január 2-án az egyesített Kúria első teljes ülésén nem csak a Kúria feladatairól, megnövekedett felelősségéről beszélt, hanem a bírakkal szemben támasztott követelményekre is rámutatott. A bírói függetlenség lényegének egyik legszebb megfogalmazását hagyta az utókorra. Mint mondta, az, akinek mint a legfelsőbb bíróság tagjának „szavazatától függ esetleg dönteni, élet, vagyon és becsület felett, kell, hogy olyan tulajdonokkal bírjon, melyeket egy alkalommal az országos ülésben jelezni bátor voltam, s miután az ott elmondottak erős meggyőződésemet képezik, azokat ma ismételni időszerűnek tartom.

⁹⁶Uo.

Kell, hogy mindenek előtt magán vegyen erőt és leküzdje a szenvedélyt és indulatot, mely többé kevésbé minden ember keblében honol, kell, hogy e terem küszöbét átlépve mellőzze a nép, faj, vallás és politikai pártszínezet tekinteteit; kell, hogy kibontakozzék a rokonság, barátság és bajtárság kötelékeiből; kell, hogy érintetlenül hagyják az ígésző mosoly és könny, a térdrehullás és a fenyegetés; nem szabad e mellett, hogy keble elfásuljon, de a peres ügyek elintézése alkalmával a tárgyilagosság oly színvonalára kell emelkednie, ahol a személy ködfátyolként elenyésszék, és csak az ügy és csak a törvény álljon lelki szemei előtt. Ekkor ütötte meg a mértéket.”⁹⁷

Majláth kúriai elnöki tevékenységével kapcsolatban jegyezték fel a következőt: „Egy ízben egy akta-ellenesen evidenter, igazságtalanul eldöntött nagy perben hozzáfordultak reassumáltatás végett akár a tanácsban, akár plenumban. Fábry ezt néha akkor is meg szokta volt tenni, ha már a kiadóból a táblához ment visszafelé az ügy. Mailáth e »szokást« nem vette át. »Veszélyes praecedens« lenne, mondá, s itt még perújítás segíthet, melyet más tanácsba fogok utalni. De azért utóbb maga elé idézte az »egyszer« tévedt tanács elnökét, és szigorúan felelősségre vonta őt. Nagyon udvarias és nyájas volt egy szóval azokhoz, kik valódi jogsértést panaszolhattak; kérlelhetlen azok ellen, kik vétettek. Igazi, méltó főbíró mintája. Az erély, mely annyira praedominált egész lényében, a vezetés nehéz feladatában is pótolhatlanná tette.”⁹⁸

Hivatali szobájában mindenkit szívesen fogadott, de azokat, akiket nem ismert, az ajtónál állva hallgatta meg. Íróasztaláig csak ismerősei mehettek. „Akit pedig szókkal kínált meg, az már kitüntetésnek vehette.

⁹⁷ Jegyzőkönyv a magy. királyi Curiának 1882-ik évi január hó 2-én tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek.*

1932-ben Juhász Andor kúriai elnök évnyitó beszédében (1932. január 7.) a Kúria két osztálya egyesítésének 50. évfordulójáról megemlékezve visszautalt Majláth ezen szavaira: „Mailáth György országbíró [...] mesteri módon, szinte költői lendülettel örökíti meg a szépen formált, kiegyensúlyozott bírói lélek rajzát, amely mint minden műremek tiszteletet parancsol és követésre serkent.” *Jegyzőkönyv a m. királyi Kúriának az 1932. január hó 7. napján tartott teljes üléséről. A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1927–1939. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek.*

⁹⁸ DELL'ADAMI 1883. 106. p.

Búcsúzásakor, ha jókedvű volt, »valé«-t mondott, rossz kedvében csak »servo«-t.⁹⁹

Nevéhez fűződik a Kúria könyvtárának megalapítása, amelyről az 1882. február 13-i teljes ülésen tanácskoztak és döntöttek a kúriai bírák: „egy curiai könyvtár alapításának eszméje merült fel, amelyben úgy a hazai törvények és rendeletek gyűjteménye, mint a kiválóbb hazai és külföldi szakmunkák, monográfiák, folyóiratok s. a. t. lennének a királyi curia tagjainak használatára elhelyezendők”. Perczel Béla alelnök felajánlotta a könyvtárnak a képviselőházi iratok 1865 és 1878 közötti teljes gyűjteményét, Majláth pedig intézkedett, hogy a főrendiház iratainak gyűjteményét is bocsássák a Kúria rendelkezésére. Tóth Lőrinc kúriai bíró szintén „tetemes mennyiségű kiváló szakmunkát ajánlott fel a létesítendő könyvtár számára. A könyvtárat egyelőre az I. polgári tanács termében helyeznék el, a könyvtár felügyeletére az egyik kúriai bírót, kezelésére pedig a tanácsjegyzők egyikét kell felkérni.¹⁰⁰

A könyvtár felszerelésének, bővítésének, használatának és kezelésének módjáról szóló javaslat kidolgozására bizottságot állítottak fel. A bizottság elnöke Perczel Béla kúriai alelnök, tagjai pedig Daruváry Alajos és Csemegi Károly kúriai tanácselnökök, valamint Tóth Lőrinc, Manojlovich Emil, Czorda Bódog és Nagy Imre kúriai bírák lettek. A kúriai könyvtár első felszerelési költségeinek fedezésére Majláth György 500 forintot ajánlott fel, a Kúria tagjai pedig vállalták, hogy minden évben évi fizetésük minden ezer forintja után két forinttal járulnak hozzá a könyvtár költségeihez.¹⁰¹ A könyvtárat végül a Kúria jobb szárnyának első emeleti ún. tanácsjegyzői szobájában helyezték el.

⁹⁹ Mailáth György. *Fővárosi Lapok*, 1883. (március 31.) 75. sz. 480. p.

¹⁰⁰ Jegyzőkönyv a magy. királyi Curiának 1882-ik évi február hó 13-án tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*

¹⁰¹ Jegyzőkönyv a magy. királyi Curiának 1882-ik évi márczius hó 13-án tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*

5. A tudomány és a művészet pártolója

Majláth György lelkes támogatója volt a kultúrának, a művészetnek, az irodalomnak, illetve a tudományos testületeknek és egyesületeknek. A Pécsi Nemzeti Casino elnökeként 1856-ban gyűjtést szervezett az Akadémia palotájának építésére. 1860 februárjában Majláth felhívására a casino közgyűlése „az Akadémia házára azonnal fizetendő 200 fto – a tőke növelésére pedig a jövő évtől kezdve három évig 100–100, összesen 300 fto írt alá”.¹⁰² 1863-tól tagja a Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsának, 1880-tól pedig tiszteletbeli tagja az Akadémiának.

1869-től pártoló tagként vett részt a Királyi Magyar Természettudományi Társulat munkájában. Választmányi tagja, majd 1882-ben elnöke lett a Szent István Társulatnak. Választmányi tagja volt továbbá a Képzőművészeti Társulatnak, elnöke a Múcsarnok építési bizottságának, pártfogóként 1000 forintot adományozott, valamint 130000 forintot gyűjtött a Múcsarnok építésére.¹⁰³

Alapító tagja volt a Magyar Földhitelezésnek, 1862-ben alapítója, 1878-tól pedig elnöke a Kisfaludy Társaságnak, valamint elnöke a társaság könyvkiadó bizottságának. 1867-ben egyik alapító tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak. 1876-tól a Deák Emlékbizottság elnökeként működött.

1880 márciusában a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem (ma Eötvös Loránd Tudományegyetem) jubileuma alkalmából tartott ünnepi ülésen tiszteletbeli jogtudori oklevelet kapott „több kiváló férfival” együtt.¹⁰⁴

¹⁰² A magyar Akadémia palotája. *Vasárnapi Ujság*, 1860. (február 26.) 9. sz. 106. p.

¹⁰³ A Képzőművészeti Társulat választmánya 1877 márciusában úgy határozott, hogy „Majláth György országbírónak, mint a múcsarnok építésére alakult országos bizottság elnökének arczképét lefesteti, s azt új palotája dísztermében függeszti fel. Az arczképet Angeli [Henrik] hazánkfia festi, s a czél iránti tekintetből lemondott minden tiszteletdíjról.” *Vasárnapi Ujság*, 1877. (április 1.) 13. sz. 204. p.

Az 1877 októberére felépült (rég) Múcsarnok ma a Magyar Képzőművészeti Egyetemnek (VI. Andrassy út 69.) ad otthont.

¹⁰⁴ Tiszteletbeli jogtudori oklevelet szerzett még Horvát Boldizsár, Vajkay Károly, Tóth Lőrinc és Zsoldos Ignác, államtudományi tudori oklevelet pedig Csengery Antal, Trefort Ágoston és Lónyay Menyhért.

Az egyetem jubileuma. *Vasárnapi Ujság*, 1880. (március 28.) 13. sz. 211. p.

Majláth „az irodalom kiválóbb emberei irányában levetkezte magáról az arisztokrátiát s magas állása külsőségeit, mert éppen annyira levén a szellemi mint a rangbéli arisztokrácia embere, egyenjogúnak tekintette a lángészt a földi fededelmekkel. Tanúi voltunk mint különböztette meg Arany Jánost minden alkalommal. Érdeklődése a költészet s a művészet iránt, nemes és fogékony kedélyéről tett tanúbizonyságot.”¹⁰⁵ A Nemzeti Színház és a Budai Várszínház rendszeres látogatójaként „különösen az eredeti darabok előadását” kedvelte.

A közélet terén végzett munkájáért több kitüntetésben részesült [az Aranygyapjas rend lovagja (1860), a Szent István rend nagykeresztese (1860), cs. királyi valóságos titkos tanácsos (1860), cs. királyi kamarás (1869)].

*

Ifj. Majláth György tragikus körülmények között hunyt el 1883. március 29-én. Budán, Dísz téri otthonában rablógyilkosság áldozata lett.¹⁰⁶

A Kúria 1883. március 30-i ülésén Perczel Béla, a Kúria alelnöke búcsúzott Majláthtól. Megdöbbenőnek tartotta, hogy az ország első bírója nem természetes halállal hunyt el, hanem „bűnös kezek oltották ki” életét. „A gondviselés tehát úgy rendelte, hogy büntett vessen véget azon életnek, mely mindenekfelett az igazságszolgáltatásnak volt szentelve.” Majláthot, a bírót méltatta, amikor arról beszélt, hogy a Kúria tagjainak „bőven volt alkalmuk tapasztalni azon lelkiismeretes pontosságot, szigorú részrehajlatlanságot s tapintatossággal párosult gondosságot, mellyel ő nehéz és fontos hivatalát betöltötte”. Hozzátette, hogy Majláth, aki számos humanitárius intézményt alapított és pártfogolt, „csak akkor volt kérlelhetetlen, midőn a bírói széket foglalta el, ő akkor bírói szent esküjéhez híven nem ismert sem kedvezést, sem gyűlöletet, hanem ismerte és szolgáltatta a törvényes igazságot”. Perczel felidézte, hogy

¹⁰⁵ Székelyi Mailáth György. *Vasárnapi Ujság*, 1883. (április 8.) 14. sz. 219. p.

¹⁰⁶ Majláth György meggyilkolása. *Vasárnapi Ujság*, 1883. (április 1.) 13. sz. 210. p.

Majláth György gyilkosait, Berecz Jánost, Spanga Pált és Pitély Mihályt 1884-ben halálra ítélte a Kúria Csemegi Károly vezette büntető tanácsa. A tárgyalási napokról részletesen beszámoltak a korabeli napilapok is törvénykezési rovataikban. A büntett és a büntetőper részleteiről lásd MÉSZÁROS Ádám: A Majláth-eset. *Jogtörténeti Szemle*, 2005. 4. sz. 39–47. p.

a Kúria elnöke saját költségén alakította át a bíróság „dudva lepte udvarát egy gyönyörű kis kertté. „Csekély dolog ez” – mondta, de „ha meggondoljuk, hogy a néhány percnyi pihenést tartó bírácoknak jól fog esni, ha szép pázsiton és virányon legeltethetik fáradt szemeiket, e tette is csak szívjóságáról tesz tanúságot”. Majláth György halálával „sokat veszített a magyar justícia” – zárta megemlékezését Perczel Béla.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Jegyzőkönyv a magy. királyi Curiának 1883-ik évi marcius hó 30-án tartott nyilván. össziüléséről – Majláth György országbirónak a m. királyi Kúria elnökének elhunytá alkalmából, a m. királyi Kúria részvétének kifejezése. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*

Curia utca emléktáblája, Budapest, V., Curia utca 2.

IV. FÁBRY ISTVÁN

Bártfaújfalusi Fábry István Bártfán született 1810. július 20-án, „egyszerű polgári család” gyermekeként. Édesapja szabómester volt.

Tanulmányait Bártfán, Eperjesen és Egerben folytatta. Jogi tanulmányainak befejezése után 1833 márciusában aljegyzőként lépett szülővárosa, Bártfa szolgálatába. Az 1837. október 17–18-án tartott tisztújító közgyűlésen a város főjegyzőjévé választották. „Széleskörű ismeretei, szorgalma által gyorsan megnyerte polgártársai szeretetét.” 1839 és 1847 között Bártfa város követeként részt vett a pozsonyi és a pesti országgyűléseken, ahol a büntető törvénykönyv (1840. évi V. tc. A' büntető- és javító rendszerről) kidolgozásával megbízott országos választmány tagja volt. 1848-ban Bártfa polgármesterévé választották, „ez állomásában megóvta Bártfát minden nagyobb viszontagságtól, sima modorával kielégítve úgy az osztrák hadak, mint a honvédsereg ott járt csapatait is”.¹⁰⁸

1850-től az eperjesi kerületi főtörvényszék ülnöke, 1852-től pedig ideiglenes tanácsosa lett. 1854. szeptember 10-én az eperjesi királyi törvényszékhez nevezték ki tanácsosnak. 1856. február 24-én legfőbb törvényszéki tanácsosi kinevezést nyert, 1857-től a bécsi legfőbb ítélőszéken működött bíróként. 1859-ben és 1860-ban udvari tanácsos Bécsben a cs. királyi legfőbb törvényszéknél és semmítőszéknél (*Oberster*

¹⁰⁸ *Fővárosi Lapok*, 1882. (szeptember 7.) 205. sz. 1277. p.

Gerichts- und Cassationshof). 1861. január 22-én hétszemélynökké nevezték ki, majd meghívást kapott az Országbírói Értekezletre.

1863 januárjában Apponyi György országbíró négy kodifikáló bizottmány felállítására tett javaslatot az uralkodónak. A felterjesztés szerint az első bizottmány (elnöke Zsoldos Ignác hétszemélynök, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja) feladata a kereskedelmi törvénykönyv és a váltórendszer szabályok kidolgozása. Apponyi Fábry Istvánt a büntető törvénykönyvvel, a büntetőeljárással és a börtönrendszerrel foglalkozó második bizottmány (elnöke Olgyay Titusz volt országgyűlési büntetőválasztmányi tag) munkájába kívánta bevonni. A harmadik – a polgári törvénykönyv előkészítését végző – bizottmány tagjaiként Horvát Boldizsárt és Tóth Lőrincet javasolta az országbíró; előbbit „egszersmind” a közjegyzői rendtartás és a peren kívüli eljárás, míg utóbbit az ügyvédi rendtartás kimunkálásával is megbízta. A negyedik osztály feladata „a szóbeliség és nyilvánosság alapján nyugvó” új perrendtartás és „az ezzel összhangzásba hozandó” bírói szervezet tervezetének elkészítése, amelyet Szabó Miklós szombathelyi ügyvédre bízott.¹⁰⁹

1865. június 21-én Esterházy Pál valamennyi ingó és ingatlan hitbizományi és szabad rendelkezés alatt álló javainak zár alá vételéről döntött Kőszegen a dunántúli királyi kerületi ítélőtábla, mint hitbizományi hatóság, és zárgondnokul Fábry Istvánt nevezte ki.¹¹⁰ E köteleesség viselése alól – saját kérelmére – 1865. augusztus 5-én mentette fel Ferenc József.

1867-ben Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter Fábry elnökletével albizottságot állított fel, amelynek feladata a büntetőjogi reform előkészítése volt, a tanácskozások azonban nem vezettek eredményre.

Fábry 1869. május 1-jétől a pesti királyi ítélőtábla elnökeként teljesített szolgálatot. 1870. augusztus 8-án a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának elnökévé nevezték ki Melczer István utódként. Hivatali esküjét október 17-én tette le, és ezen a napon foglalta el hivatalát.

1874-ben meghívást kapott a büntető törvénykönyv javaslatát előkészítő bizottság tagjai közé. Az ankét munkájában közreműködött még Fabiny Teofil királyi ítélőtáblai alelnök, Daruváry Alajos királyi

¹⁰⁹ Bizottmányok. *Sürgöny*, 1863. (január 8.) 5. sz. 1. p.

¹¹⁰ A dunántúli királyi kerületi tábla hirdetménye. *Sürgöny*, 1865. (július 13.) 158. sz. „Melléklet”

ítélőtáblai tanácselnök, Manojlovics Emil semmítőszéki bíró, Tóth Elek legfőbb ítélőszéki bíró és Kozma Sándor királyi főügyész.¹¹¹

Fábry „mint bíró éles ítélő tehetséget tárgyilagossággal párosított, igazságos és méltányos volt. Mint elnök részrehajlatlan és tapintatos, mint közhivatalnok pontos és az önfeláldozásig buzgalmas, meggyőződését bármely tekintetnek nem rendelte alá, akár a bírói széken, akár a számos bizottságokban, melyekben részt vett, erős meggyőződésen alapuló nézeteit mindenkor függetlenül és a napi közvélemény változó áramlata ellen is változatlan következetességgel védte.”¹¹²

1859-ben nemesi címet nyert bárfaújfalusi előnévvel, amelynek hatályát 1881. május 28-án a magyar korona országaira is kiterjesztették, az uralkodó egyúttal magyar nemességet is adományozott neki.¹¹³ 1870-ben valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot nyert. A Lipót-rend nagykeresztjével és 1873. április 17-én az I. osztályú Vaskorona Renddel tüntették ki.

1870. április 12-én a katolikus autonómiai gyűlésre Sáros vármegye bártfai egyházkerülete Fábryt választotta követének. 1880. augusztus 20-án a Telekkönyvvezetők Országos Egyesületének első rendes közgyűlésén az egyesület tiszteletbeli tagjává választották.

Fábry István 1840-ben kötött házasságot Villecz Máriával (Eperjes, 1823. január 10.–Budapest, 1913. december 18.). Két fiúk és két leányuk született. Gyula (1842–Budapest, 1898. július 17.) pestvidéki királyi törvényszéki, majd királyi ítélőtáblai bíróként működött. Mária 1845-ben született. István (1848–Budapest, 1926. augusztus 15.) köz- és váltóügyvéd, majd a fővárosi közmunkák tanácsának jogtanácsosa lett, felesége Diescher Augusztá, Diescher József építész leánya. Ilona (Eperjes, 1852. január 10.–?) derzsényei és zsemberi Zsembery Kálmán budapesti királyi törvényszéki, majd kúriai bíró felesége volt.

*

¹¹¹ A büntető törvénykönyvi javaslat. *Jogtudományi Közlöny*, 1874. 2. sz. 16. p.

¹¹² Jegyzőkönyv a magy. királyi Curiának 1882-ik évi szeptember hó 7-én tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 73–74. p.

¹¹³ KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. IV. kötet. Budapest, 1912. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 10. p.

A Kúria semmítőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályai egyesítésének előestéjén, 1881. december 31-én gyűlést tartottak a bírók.

A legfőbb ítélőszéki osztály bírói karához intézett beszédében Fábry elmondta, hogy míg 1869-ben, a volt hétszemélyes táblától 5057 elintézetlen ügyet „örökölt” a bíróság, addig az 1882. január 1-jén ítélkező munkáját megkezdő Kúriára 7781 elintézetlen ügy vár. „E szomorú eredmény” okaira igyekezett rávilágítani. Mint mondta, 1869-ben 36 bíró kezdte meg szolgálatát a legfőbb ítélőszéken, de ez a létszám már az első két hónap elteltével „elégtelennek bizonyult”. Fábry előterjesztésére, 1870. január 20-án Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter elrendelte, hogy a bírói létszámot 16 bíróval bővíteni kell. Úgy számoltak, hogy egy bíróra átlagosan 300 ügy jut. A bírók erőfeszítéseinek köszönhetően 1877-re az ügyhátralék már kedvezőbb számot mutatott, 1369 elintézésre váró ügye maradt a bíróságnak. Fábry a helyzetet ismételten jelezte az igazságügy-miniszternek, aki arra kérte, hogy részletesen foglalja össze „e jelenség”, azaz a restancia kialakulásának okait.

A lehetséges okok között elsőként, a bírósági szervezet átalakulásából adódó „bajokat” említette. Utalt arra, hogy „régentén” csak a nemességnek volt fellebbviteli joga, ez számszerűsítve körülbelül 500000 lehetséges peres felet, illetve peres ügyet jelentett. A jogegyenlőség kimondásával, a Kúria hatáskörét és illetékességét az ország valamennyi lakosára kiterjesztették, ami óhatatlanul is az elintézendő ügyek sokasodásához vezetett.

Az ügyhátralék emelkedésében kétségkívül közrejátszottak a társadalomban bekövetkezett változások is. Mint mondta, „napjainkban is tapasztaljuk, hogy lakosságunk egy része még hazát cserélni is hajlandó, és kivándorol, míg azonban oda eljut, azalatt a tönkremenés procedúrájának keservén megy keresztül, mert később egy rész még a börtönökben is menedéket keresni”. Ennek folytán viszont egyre több a polgári és a büntető peres ügy is.

Az ügyek számának emelkedése, véleménye szerint, összefüggött „a valláserkölcsi hanyatlással” is. Kifejtette, hogy bizonyos eszmék, amelyek iránt „oly nagy ragaszkodást tanúsított az ország lakossága, a haladó kor cége alatt egyenes kárára váltak” nemcsak az ország lakosságának, de a Kúriának is.

A részletesen megokolt felterjesztés azonban nem vezetett eredményre, a restancia pedig tovább gyarapodott. Újabb indítványt be-

nyújtván, a legfőbb ítélőszék elnökének végül annyit sikerült elérnie, hogy az Igazságügyminisztérium utasítására, 17 ítélőtáblai bíró „kisegítő bíróként” teljesített szolgálatot a Kúrián.¹¹⁴

A bíróság által elintézendő ügyek száma, illetve az ügyhátralék „ledolgozása” és ehhez képest a kúriai bírói kar létszáma közötti egyensúly megteremtése a következő években is megoldásra várt. A királyi ítélőtábláról a Kúriára berendelt „kisegítő bírói” intézmény alkalmazása a gyakorlatban nem váltotta be hozzá fűzött reményeket.

1882. január 1-jétől Fábry István a Kúria másodelnökeként működött.

*

Megromlott egészségi állapotára tekintettel 1882 augusztusában Fábry kérte nyugdíjazását.¹¹⁵ Néhány héttel később, 1882. szeptember 6-án reggel hunyt el Bártfaujfalván.

¹¹⁴A királyi kuria feloszlása. A legfőbb ítélőszék. A *Hon*, 1882. (január 1.) 1. sz. „Melléklet”

¹¹⁵Fábry István. *Fővárosi Lapok*, 1882. (augusztus 18.) 188. sz. 1173. p.

Perczel Béla¹¹⁶

¹¹⁶*Vasárnapi Ujság*, 1888. (április 1.) 14. sz. 229. p.

V. PERCZEL BÉLA

1. A Perczel család

Perczel Béla 1819. június 15-én született a Tolna megyei Börzsönypusztán. Édesapja bonyhádi Perczel Sándor (Csöcske puszta, 1778. november 2. –Bécs, 1861. május 10.), édesanyja kajdócsi Kajdóchy Erzsébet (Börzsöny, 1782. október 11.–Bonyhád, 1836. február 9.) volt. Az 1801. szeptember 11-én, Bonyhádön kötött házasságból 21 gyermek született, közülük tizenötén érték meg a felnőttkort.

„Anyánkról hallgatni – írta Perczel Mór emlékirataiban – csaknem lehetetlennek látszik nekem, ha házunkról van szó [...]. Méltóság és nyájasság, régi magyar egyszerűség és magas szellemi műveltség egyesültek benne.”

Az édesapa, Perczel Sándor Baranya és Tolna vármegye táblabírája volt, aki a „latin tudományok fogyatékosága miatt” nem vállalta el a Baranya vármegyei alispáni hivatal vezetését. Perczel Mór visszaemlékezésében úgy fogalmazott, hogy „atyám az akkori nemesi osztályban a leg-gazdagabbak egyike volt, nem csupán földbirtokainál fogva”, hanem főleg azért, mert „tőkepenész” volt, amelyet „jó gazdálkodásának, rend-tartásának, számításának s takarékoságának” köszönhetett. A tekintélyes és befolyásos Perczel Sándor „igen jeles és válogatott”, a magyar nyelvű munkák mellett a német és a francia irodalom remekeit is felsorakoztató könyvtárral rendelkezett. Gyermekait már kora ifjúságukban művészetre, erkölcsre, politikára és történelemre okította. Perczel Mór

utalt arra is, hogy édesapjuk „hazafias érzelmekben sem volt szűkölködő. Bár igen loyális és dynastikus érzelmű s aristokratikus hajlamu, és így inkább konzervatív irányzatú, még sem tagadá meg hozzájárulását semmitől, mi a nemzeti jogok fentartását és a nemzet fejlődését célozta.”¹¹⁷

A Perczel család már a XVIII. századtól kezdve jelentős szerepet töltött be Tolna vármegye életének alakításában. A vármegye történetében szinte nem volt olyan korszak, amikor a járások, illetve a vármegye élén ne a család valamely tagja állt volna. Ez köszönhető volt a bőséges gyermekáldásnak (Perczel Béla szülei tizenharmadik gyermeke volt), és annak, hogy a szülők mindig nagy gondot fordítottak gyermekeik taníttatására.¹¹⁸

A család első ismert őse Hans Perzl, a XVI. század közepe táján került Magyarországra. Unokája, Perczel Tamás 1697 májusában magyar nemesi címeres oklevelet kapott I. Lipóttól. 1717-ben a magyar nemesiséget megerősítő és testvéreire, Mihályra és Istvánra is kiterjesztett magyar címeres levélben az addigi medvés családi címerre címerállatként az oroszlán is felkerült.

A Tolna vármegyében élő Perczelek ősatya a veszprémi születésű Perczel József volt, aki 1727-ben megbízást kapott a vármegye régi számadásainak felülvizsgálatára. 1732-től a vármegye aljegyzője, majd jegyzője, később első alispánja lett. 1745. június 15-én kelt donációs levélben Mária Terézia Perczel Józsefnek és törvényes leszármazóinak hűséges szolgálataiért a nádori adományoslevélben szereplő és a királyi kamara előtt 1744. július 31-én kötött egyezségben felsorolt birtokok tulajdonba vételét jóváhagyta, és a „Bonyhád” előnév használatát engedélyezte. Perczel József a Mária Teréziától kapott előnévadományt követően a Perczel helyett a Bonyhád nevet használta. Végrendeletét 1765-ben Bonyhád Józsefként látta el kézjegyével. Fiai szintén ezt a nevet használták. A Bonyhád előnév az 1848. évi forradalmat és szabadságharcot követően tűnt fel ismét családnévként. A család neabszolútizmusban hivatalt betöltő tagjai előnevüket használták vezetőknévül, mivel akkortájt a név nem volt túlságosan jó ajánlólevél a hi-

¹¹⁷Perczel Mór Emlékirataiból. *Vasárnapi Ujság*, 1868. (január 5.) 1. sz. 4. p.

¹¹⁸SZIRENKE: Dr. Dobos Gyula előadása dr. Perczel Béláról. *Völgysegi Hírlevél*, 2013. 3. sz. 4. p.

vatali előmenetelnél, hiszen a Perczelek fontos szerepet játszottak a szabadságharcban.¹¹⁹

A folyamatosan gyarapodó Perczel család a Bonyhád környéki uradalom tulajdonosaként vált ismertté. Gyermekeik és leszármazottaik közül sokuk tevékenysége elválaszthatatlanul egybeforrnt nemcsak Tolna és Baranya vármegyék, hanem az egész ország XVIII–XX. századi történetével. Megtalálhatók közöttük konzervatív, liberális és republikánus szemléletű politikusok egyaránt; jó néhányan vármegyei követként, illetve országgyűlési képviselőként jeleskedtek az országgyűlésben. Szép sikereket tudhattak magukénak a katonai pályán is. A családból sokan rendelkeztek jogi végzettséggel, voltak közöttük királyi ítélőtáblai és kúriai bírók, valamint ügyvédek. A XIX. század végén és a XX. század elején pedig a hagyományosnak mondható életpályák mellett megjelentek a kapitalizmushoz kapcsolódó kenyérkereseti lehetőségek, mint például vasúti vezérigazgató, lapszerkesztő vagy éppen vállalkozó malomtulajdonos.¹²⁰

Ebben a kivételes és népes családban a gyermekek nevelője 1817 és 1826 között Vörösmarty Mihály volt, demokratikus és hazafias szellemségével nagy hatást gyakorolt ifjú tanítványaira. Perczel Béla testvérei közül Mór (Bonyhád, 1811. november 11.–Bonyhád, 1899. május 23.) az 1843–1844. évi, majd az 1848. évi országgyűlésen vármegyei követként vett részt. A forradalom és szabadságharc idején honvédtábornok volt, emigrációjából való visszatérése után a 1867. évi országgyűlés képviselőjévé választották. Miklós (Bonyhád, 1812. december 15.–Baja, 1904. március 14.) honvédezredes volt, az 1848. évi országgyűlésen követként lépett fel. A forradalom és szabadságharc után emigrált, és ezredesként részt vett az amerikai polgárháborúban. 1868 és 1887 között Pécs és Baranya főispánjává választották, 1887-től 1892-ig országgyűlési képviselő volt. István (Bonyhád, 1803. november 11.–Kiskajdacs, 1887. november 26.) az 1870-es évek elejétől kezdve négy cikluson keresztül országgyűlési képviselőként működött.¹²¹ 1875-ben Tolna vár-

¹¹⁹A bonyhádi Perczel familia archívuma. In Dobos Gyula: *Családi levéltárak repertóriumai*. Segédletek III. Szekszárd, 2001. Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára, 5–6. p.

¹²⁰DOBOS 2001. 7. p.

¹²¹JÓNÁS–VILLÁM 2002. 106. p.

megye főispánjává választották, amely hivatalt tizenegy éven keresztül viselt. Életkorára tekintettel, 1886-ban visszavonult a közpályától.¹²²

Perczel Béla 1845. május 29-én, Zombán kötött házasságot nezetie Boronkay Elvirával (Rácalmás, 1827. február 15.–Budapest, 1894. október 23.). Hat gyermekük született. A legidősebb gyermek, az egyetlen leány Gizella (Szekszárd, 1846. március 1.–Budapest, 1915. október 6.), aki Hegedűs Imre pénzügyminiszteri titkár, majd osztálytanácsos felesége volt.

Dezső (Szekszárd, 1848. január 18.–Bonyhád, 1913. május 18.) jogi tanulmányait a pesti egyetemen folytatta. 1868-ban Baranya vármegye tiszteletbeli, majd első aljegyzőjévé választották. 1871-től Tolna vármegye völgysegi járásának szolgabírója, majd 1877-től 1887-ig alispán volt. 1887-ben szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselővé választották. 1899-től 1901-ig és 1903-tól 1905-ig a képviselőház elnöke. 1895. január 15-től 1899. február 26-ig Bánffy Dezső kormányában belügyminiszter volt. Az 1903–1904. évi parlamenti küzdelmekben segédkezett az ellenzéki obstrukció letörésében, 1904. november 18-án az ún. zsebkenőszavazással a házszabályok ellenére elfogadtatta Tisza István javaslatát a házszabályok revíziójára (*lex Daniel*) nézve. Tisza bukásakor visszavonult a politikai élettől. 1910-ben a Nemzeti Munkapárt egyik alapítója és a párt elnöke, majd díszelnöke. Unokatestvérét, Perczel Mór leányát, Júliát vette feleségül 1876. október 23-án Bonyhádon.

Az 1849-ben született Aurél ügyvédként dolgozott. 1877. szeptember 26-án párbajban vesztette életét. Az ifjú Perczelt Wagner László műegyetemi tanár hívta ki párviadalra, mivel az elcsábította a feleségét. A pisztolypárbajra a rákospalotai erdőben került sor, ahol a párbajozók a segédek jeladására húsz lépésről, egyszerre lőttek egymásra. Perczel Aurél halálos sérülést szenvedett. Wagnert letartóztatták, a pestvidéki királyi törvényszékre vitték, ahol tettét beismerte.¹²³ „Hallgatóit mélyen meghatotta a szeretett tanár esete s küldöttség útján akartak kegyelmet kérni a királytól, de e jószándékukat fölöslegessé tette Perczel Béla

¹²² A Perczel-család nesztora. *Budapesti Hírlap*, 1887. (november 30.) 330. sz. 5. p.

¹²³ Arany János *Párviadal* című költeményében e párbaj (és korabeli pletyka) történetét örökítette meg.

Halálos párbaj. *Vasárnapi Ujság*, 1877. (szeptember 30.) 39. sz. 620. p.

igazságügyminiszter, a gyászoló apa nagylelkűsége, ki maga ajánlotta őt az uralkodó kegyelmébe.¹²⁴

Béla (Bonyhád, 1851. október 3.–New York, 1917. július 20.) országgyűlési képviselőként működött, utóbb Amerikába költözött, ahol New Yorkban élt. A New York-i Magyar Segélyegylet elnöke volt. 1883. február 15-én vette feleségül New Yorkban Spóner Amáliát.

Dénes (Bonyhád, 1853. szeptember 25.–Debrecen, 1933. december 25.) a magyar lovasság kiválóságaként vezette be az arab lovakat a magyar huszársághoz.¹²⁵ Főhadnagy, majd százados volt, a nagykőrösi méntelep dorozsmai teleposztályának parancsnoka, 1894-től a székesfehérvári méntelep osztályparancsnoka, 1895-től a debreceni méntelep eperjesi teleposztályának parancsnoka, majd a debreceni méntelep ideiglenes parancsnoka, 1906-tól őrnagy, 1911-től alezredes, 1914-től ezredes és a debreceni méntelep parancsnoka. Hipp Flórával kötött házasságot Palánkán, 1882. augusztus 27-én.

Ferenc (Bonyhád, 1856. november 5.–Budapest, 1914. január 21.) mezőgazda, a Magyar Gazdák Szövetkezetének vezérgazdátója, az Országos Gazdasági Egyesület igazgatótanácsi tagja, a Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt. igazgatóságának elnöke volt, valamint az első hazai takarékpénztár pénztárnoka. Felesége leveldi Kozma Flóra, Kozma Ferenc miniszteri tanácsos, jeles lótenyésztő leánya, akivel 1884. június 22-én kötöttek házasságot Baracskán. Kozma Flóra a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének tagja volt. Halála után leányegyletet neveztek el róla.

2. Tolna vármegye szolgálatában

Perczel Béla tanulmányait a pesti piaristáknál kezdte, majd a Pécsi Püspöki Líceumban folytatta. „Tanárai a törekvő ifjút, ki már kora ifjúságában kiváló tehetség jeleit árulta el, nagyon szerették s jövőjéhez szép

¹²⁴Wagner László. *Budapesti Hírlap*, 1888. (július 5.) 185. sz. 3. p.

¹²⁵Meghalt Perczel 48-as tábornok unokaöccse, Perczel Dénes tábornok. *Pesti Napló*, 1933. (december 28.) 293. sz. 15. p.

reményeket fűztek.”¹²⁶ A jogi diplomát Pesten szerezte meg, az ügyvédi vizsgát 1841-ben tette le.

Pályáját 1839-ben Tolna vármegye első alispánja, Magyary-Kossa Sámuel mellett kezdte joggyakornokként. 1840 áprilisában a megyei tisztújító közgyűlésen tiszteletbeli aljegyzőnek nevezték ki. 1845 augusztusától másodaljegyzőként, míg októbertől járási szolgabíróként tevékenykedett, 1848-ban pedig főszolgabíró lett.

1848 nyarán a vármegyei központi választmány döntésének megfelelően megszervezte Bátaszék és Szekszárd nemzetőreinek felszerelését, ellátását,¹²⁷ és a Délvidék megsegítésére az ókéri táborba küldött nemzetőrség egyik kapitánya volt. Az 1848. szeptember 25-i vármegyei bizottsági ülésen Perczelt másodalispánnak választották. 1849 februárjában ő fogalmazta meg azt a hódolati nyilatkozatot, amelyért cserébe Laval Nugent tábornok békés megszállást ígért Tolna vármegyének. A fogalmazvány azonban hűségnyilatkozat helyett a „Magyarország számára adandó magabiztos béke” gondolatát helyezte előtérbe. Windischgrätz a feliratot visszaküldette, és a megyét feltétlen meghódolást kifejező nyilatkozat megtételére utasította.¹²⁸

1849. február 5-én Augusz Antal alispán bejelentette, hogy Laval Nugent tábornok február 4-én kelt levelében tudatta, hogy örömmel értesült a megye január 24-én hozott közgyűlési határozatáról, amelyben Tolna „a cs. és királyi apostoli felsége iránti dicséretes és loyális érzelmeiről” tett tanúbizonyságot. Felhívta a megyét, hogy adjon ki hódolati nyilatkozatot, amelyben szerepeljen „az ellenséges elemek” eltávolítása, a Mohácsra küldött 2000 nemzetőr visszahívása. A Perczel által megszövegezett hűségnyilatkozatban a vármegye elismerte a Pragmatica Sanctióban biztosított trónöröklési jogot, de kifejezésre juttatták azt is, hogy bíznak abban, hogy a megkoronázandó király „a magyarnak nemzeti és országos önálló létét, polgári alkotmányát, jogait és különösen az 1848. évi törvényeit ugyanazon pragmatica sanctio 3-ik cikkelye

¹²⁶Perczel Béla. *Magyar Igazságügy*, 1888. 4. sz. 286. p.

¹²⁷Dobos Gyula: *Perczelek az 1848–1849-es forradalomban és szabadságharcban. Baranya: történelmi és honismereti folyóirat*, 1998–1999. Emlékszám. Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc tiszteletére, 181. p.

¹²⁸Uo.

értelmében fenntartja”.¹²⁹ A hódolati feliratot Olmützbe küldték. Perczel Béla feladata lett a leköszönő Sztankovánszky Imre főispán ünnepélyes búcsúztatása.

Windischgrätz február 21-i levelében azt kérte Felix Schwarzenberg miniszterelnöktől, hogy Tolna vármegye „megütköző kijelentéseket tartalmazó feliratát küldje vissza, hogy ő a megyét kellőképpen megróhassa, és feltétlen meghódolást kifejező nyilatkozat kiállítását megparancsolja”.¹³⁰ Február 22-én Dóry Gábor királyi biztos utasításának megfelelően azok a tisztségviselők, akik „a’ Debreczenbe székelő pártütő kormányhoz hajlammal viseltetnek, a’ kik azoknak rendeleteit nem csak kényszerülve, hanem buzgósággal és meggyőződésük szerint teljesítették; következő legbensőbb tökéletes bizodalmat helyezni nem lehetvén a tisztikar körébül mellőzendők lévén”.¹³¹ Ennek folytán többek között Perczel Bélát másodalispáni hivatalából felmentették. Márciusban a vármegye új hűségnyilatkozatot készített, megfogalmazója Augusz Antal volt. 1849 májusában Tolna vármegyéből is kivonultak az osztrákok. Az önkormányzat visszaállításával, június 12-én Perczel lett a megye első alispánja.

A forradalmat és szabadságharcot követően Perczel Béla bonyhádi birtokára visszavonultan gazdálkodott. Emellett – népszerűségének köszönhetően – a jogkereső közönség, a nyilvános perindítást mellőzve, rendszeresen felkérte peres ügyeinek vitelére.¹³² Az 1848–1849. folyamán kifejtett aktív közéleti szerepvállalásának következményeként Perczel tevékenységét folyamatosan figyelemmel kísérte az osztrák kormány, de „soha nem sikerült nekik az óvatos férfiút bajba keverni”.¹³³

¹²⁹ BODNÁR István – GÁRDONYI Albert: Bezerédj István (1796–1856). In DÉZSI Lajos (szerk.): *Magyar Történelmi Életrajzok*. II. kötet. Budapest, 1918. Magyar Történelmi Társulat mek.oszk.hu/05800/05830/html/2kotet/index.htm

¹³⁰ Perczel Béla I. (1819–1888). Biográfiák és pályaképek. In DOBOS Gyula: *Családi levéltárak repertóriumai*. Segédletek III. Szekszárd, 2001. Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára, 112. p.

¹³¹ A királyi biztos jelentősen átalakította a vármegye tisztikarát. In DOBOS Gyula (szerk.): *Tolna megye 1848–1849-ben*. Forrásgyűjtemény. Szekszárd, 1998. Tolna megyei Önkormányzat Levéltára, 133. p.

¹³² S[TILLER]. M[ór].: Perczel Béla (1819–1888). *A Jog*, 1888. 14. sz. 116. p.

¹³³ A képviselőház elnökei. *Vasárnapi Ujság*, 1872. (szeptember 15.) 37. sz. 454. p.

3. Ítéldbíró az országgyűlés kötelékében. Országgyűlési képviselő a királyi táblán

Perczel nem tartozott ugyan „az úgynevezett professionatus jogászsághoz, amennyiben nem volt élethivatása, hogy kezdettől fogva élete végéig a jog gyakorlatával foglalkozott volna akár mint bíró vagy ügyvéd, de mint, fiatal korában ügyvéd, későbbi állásában mint helytartósági tanácsos a közjogiakban és mint igazságügyminiszter megszerezte magának azt a jogász-ítélőképességet, mely nélkül bíró, bármily elméleti tudást halmozott légyen is össze, csak bíró, de nem ítéelő bíró lehet”.¹³⁴

1860-ban Perczel Béla a Helytartótanács tanácsosa lett, feladatkörebe a közjogi és megyei közigazgatási ügyek tartoztak. 1861-ben visszavonult hivatalából, és az 1865. évi országgyűlés megnyitásáig birtokán élt. 1865 és 1878 között négy cikluson keresztül volt Bonyhád országgyűlési képviselője. Az 1865–1868. évi országgyűlésen a köztörvénhatóságok visszaállítása, az államadósság, illetve a közadók tárgyalása során szólalt fel. Képviselőként szorgalmazta a Bátaszék–Dombóvár–Zákány vasútvonal mielőbbi megépítését, az ebben az ügyben a közmunka- és közlekedési miniszterhez küldött Baranya és Tolna vármegyei küldöttség vezetője volt.

1866 februárjában királyi táblai bíróvá nevezték ki. Ezt követően lemondott országgyűlési képviselőségéről. Erre irányuló nyilatkozatának felolvasására a képviselőház 1867. január 12-i ülésén került sor. Elhatározásához ragaszkodott, jóllehet ekkor még nem szabályozta törvény a képviselői összeférhetetlenséget Magyarországon. Úgy vélte, nem teheti meg, hogy figyelmen kívül hagyja azokat az aggályokat és kívánalmakat, amelyek az országgyűlés függetlenségének megőrzése érdekében a képviselői értekezleten megfogalmazódtak.¹³⁵

A lemondással kapcsolatban felszólalt Deák Ferenc is, aki indítványozta, hogy a képviselőház deklarálja, egyetért azzal, hogy mandátumáról lemond az a képviselő, aki megválasztását követően, az országgyűlés idején „a kormány kinevezésétől függő hivatalt nyer, miután ez által azon

¹³⁴S[TILLER] 1888. 115. p.

¹³⁵*Képviselőházi napló*, 1865. III. kötet, 1866. november 19.–1867. március 21. Ülésnapok 1865–85. 163. p. Perczel Bélát a kiírt új választásokon a bonyhádi választókerület ismét képviselőjének választotta.

qualificatio, melyben megválasztásakor állott, megváltozott, mintegy parlamentáris illemnek tekinti új választás nélkül a képviselői állásban tovább meg nem maradni”. Javasolta azt is, hogy a képviselőház végzésben mondja ki, hogy addig, míg összeférhetetlenségi törvényt¹³⁶ nem alkot az országgyűlés, azok a képviselők, akik az országgyűlési tanácskozások idején kaptak hivatalt, „a parlamentáris illem és méltányosság tekintetéből” képviselői állásukat csak abban az esetben tartásuk meg, ha az új választásokon ismét megválasztották őket képviselőnek.¹³⁷

Amikor a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. kimondta a bírói hivatal és a képviselői állás összeférhetetlenségét, Perczel lemondott bírói székéről.

1869 és 1872 között a Deák-pártkör elnöke volt. Ebben az időszakban a bírói hatalom gyakorlásával, a bírói felelősséggel, a házszabálymódosítással, valamint az Állami Számvevőszék felállításával kapcsolatos törvénytervezetknél fejtette ki véleményét. A köztörvényhatóságok rendezésével foglalkozó törvényjavaslat előadója volt.

1870-től 1874-ig a képviselőház alelnöke volt, majd Bittó István képviselőházi elnök miniszterelnökké választását követően 1874. március 24-től a képviselőház elnöke lett. „Ez állásában tapintatos vezetése, részrehajlatlansága által minden párt nagybecsülését megnyerte” – méltatta Szabó Miklós kúriai másodelnök 1888. március 26-án a Kúria teljes ülésén.¹³⁸ Perczel számos országgyűlési bizottság tagja volt, 1872. március 19-től a bűnvádi eljárási tizenötös bizottság elnöki tisztével bízták meg.

1872-ben, képviselőházi alelnöksége idején történt az első parlamentáris kormánybuktatás Magyarországon. Az 1872. évi választások a szakadó Deák-párt győzelmét és a Tisza Kálmán vezette Balközép Párt kudarcát hozták. A miniszterelnöki széket Lónyay Menyhért korábbi közös pénzügyminiszter, a kiegyezési tárgyalások egyik vezetője, foglalta el. Meglepetést keltett azonban, hogy milyen erőszakosan igyekezett személyes hatalmát kiépíteni „híveinek, rokonainak beáramlásával”. Ezzel

¹³⁶ Az országgyűlési képviselők összeférhetlenségéről szóló törvényt 1875-ben került kibocsátásra (1875. évi I. tc.).

¹³⁷ *Képviselőházi napló*, 1865. III. kötet, 1866. november 19.–1867. március 21. Ülésnapok 1865–85. 163–164. p.

¹³⁸ Jegyzőkönyv a magyar királyi Curiának 1888. évi március hó 26-án tartott üléseiről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 532. p.

nemcsak saját pártjának tagjait, hanem magát Deák Ferencet is „elidegenítette”, és csakhamar pénzügyi manipulációitól volt hangos a magyar sajtó.¹³⁹

A Lónyay ellen kibontakozó közös politikai és személyes ellenérzés felgyorsította az ellenzék és a kormánypárt közeledését. A választási visszaélések és a kormányzati korrupció széles támadási felületet nyújtott az ellenzéknek, amelyet rövidesen ki is használt.¹⁴⁰ A képviselőház 1872. november 18-i ülésén Csernátony Lajos nyíltan vádolta visszaéléssel Lónyay Menyhértet. Az apropó Csernátony interpellációja volt, amelyet Pauler Tivadar igazságügy-miniszterhez nyújtott be a ház november 11-i ülésén. Az interpelláció tárgya Battagliarini Pál fiumei bíró kinevezése volt.

- „1) Van-e tudomása, hogy a magyar királyi táblához – Fiume részére – kinevezett bírák egyike, Battagliarini úr nem bír azon állami nyelv ismeretével, mely nélkül a kormány által kinevezett bíróságok tagjai közt nincs is illetékes helye senkinek, s a melyre egy olyan felebbviteli bíróságnál, hol a hivatalos nyelv »kizárólag a magyar« s hol minden vizsgálatot, végzést, határozatot és ítéletet »mindig az állam hivatalos nyelvén« történendők követel a törvény: épp úgy képesítve kell lenni, mint a szakjártasságra és lelkiismeretességre?
- 2) Bír-e tudomással a tényről, miszerint Battagliarini bíró úr, ki már az eskü letételénél kijelenté, hogy magyarul nem tud, a rábízott ügyeket mindig németül adja elő a királyi tábla büntető tanácsában, melynek »hivatalos nyelve kizárólag a magyar«.”¹⁴¹

Pauler válaszában azzal indokolta az illető bíró kinevezését, hogy az olasz lakosságú, horvát környezetű Fiumére ideiglenes miniszteri rendelet vonatkozik. A képviselő elégedetlen volt a miniszteri válasszal, és

¹³⁹ GERGELY András (szerk.): *19. századi magyar történelem. 1790–1918.* Budapest, 1998. Korona Kiadó, 385. p.

¹⁴⁰ Az 1872–1875. évi országgyűlés. In DOBSZAY Tamás – ESTÓK János – SALAMON Konrád – SZERENCSE Károly – TOMBOR László: *Tisztelt Ház! A magyar országgyűlések története, 1848–1998.* Budapest, 1998. Puskás Tivadar Távközlési Technikum, 41. p.

¹⁴¹ *Képviselőházi napló.* 1872. II. kötet, 1872. november 4.–december 23. Ülésnapok 1872–35. 21. p.

erősen bírálta a kormánypolitikát. Mint mondta, ha „sem politikailag, sem civilisationalis, sem anyagi tekintetben ezen kormányrendszernek létjoga nincs: legalább megvárhattuk volna, hogy legyen magyar nemzeti szempontból létjoga; és ha ebből sincs: mi szempontból van tehát létjoga? mert azzal nem elégszik meg az ország, hogy önök ministerek legyenek és házakat építsenek és uradalmakat vásároljanak.”¹⁴² Lónyayval kapcsolatban pedig kijelentette, hogy „nem rég építettett házat, uradalmat is vett Erdélyben, Farkadinát. Mindenki azt hitte, rémségesen gazdagszik.”¹⁴³

Ebben a történetben aztán szerepet kapott az országgyűlését ülését elnöklő Perczel Béla is, aki nem tudni, hogy „ügyetlenségéből tette-e”, vagy ő is be volt-e avatva „a Lónyay elleni komplottba, ahelyett, hogy egyszerűen rendre utasította volna Csernátonyt nyilvánvaló affrontjáért, felszólította, hogy magyarázza ki szavait”.¹⁴⁴ Az elnöki felhívásnak eleget téve a képviselő feltette a kérdést, miszerint Lónyay nem épített-e házat, nem vett-e uradalmakat akkor, amikor az ország „deficitben van”. Hozzáfűzte még azt is, hogyha a házak és az uradalmak megszerzésének mikéntjére a miniszterelnököt gyanúsítani akarná, „meg lehet győződve, hogy megmondanám itt, ha documentumaim volnának”. Csernátony szerint az országban mindenkinek joga van gyarapodni, vagyonosodni, gazdagodni, kivéve a minisztereket. Úgy vélte, hogyha az ország költségvetési hiánnyal küszködik, akkor a minisztereknek „még a legbecsületesebb módon” sincs joguk vagyonuk gyarapítására. „Gróf Lónyay Menyhért, hogyha nem kormányelnök, milliókat milliókra halmozhat” – zárta felszólalását.¹⁴⁵

A Csernátony–Lónyay-féle ügy kapcsán a *Borsszem Jankó* kritizálta Perczel Bélát, aki úm. „a színházlátogató érdeklődő arc kifejezésével ül páholyában, melyet sokan tán elnöki széknek volnának hajlandónak nézni. De valamint a színházi igazgatót is, ki a páholyból nézi az

¹⁴²Uo. 30. p.

¹⁴³HALÁSZ Imre: Lovagias magyar nemzet. Utazás az Erődsy-est körül. *Nyugat*, 1910. 17. sz. epa.oszk.hu/00000/00022/00063/01807.htm

¹⁴⁴Uo.

¹⁴⁵*Képviselőházi napló*, 1872. II. kötet, 1872. november 4.–december 23. Ülésnapok 1872–36. 30. p.

előadást, úgy elragadja magával a jelenet, hogy néhány perc multán elfeledkezve arról, hogy hát itt s ott hiba történik, csak az előadás élénk menete által illetetik: a nov. 18-ki ülésen is azt hihette az elnök, hogy ő voltaképp karzati publikum, ki élvezni jött ide. S a helyt, hogy helyes igazgató létére stórfban marasztalta volna el az improvizálót, még commentárt is kért oly homályos pont kimagyarázására, mely iránt még a kullisszatologatók (a teremszolgák) is tisztában voltak.

Most persze vége van a komédiának s kezdődik az – új próba. Ez új darabnál maradjon meg Perczel publikumnak. Mert jobb ha az igazgató báméskodik, mint ha a bámész igazgat.”¹⁴⁶

Csernátony „egy szavával úgy szólva lefújta Lónyait a miniszterelnöki székből 1872-ben”.¹⁴⁷ Lónyayt kormánya és pártja tagjai, de a háttérből tanácsot adó Deák sem igyekezett megvédeni, és a miniszterelnök november 25-én – a közbizalom elvesztése miatt – benyújtotta lemondását.¹⁴⁸

A Csernátony–Lónyay-féle eset mintegy lezárásaként a képviselőház november 18-i viharos ülését követően a Deák-párt november 20-i értekezletén abban állapodott meg, hogy határozati javaslatot terjeszt a képviselőház elé. A javaslat utalt arra, hogy „a háztanácskozási szabályok” már korábban ismert hiányosságait a november 18-i események még inkább felszínre hozták. Az ehhez hasonló jelenetek pedig sértik a képviselőház méltóságát, és a házszabályok nem adnak támpontot az ilyen esetek megtorlására, illetve megelőzésére. Az előterjesztés egy kilenc-tagú bizottság felállítását proponálta, amelynek feladatául a házszabályok

¹⁴⁶ B. J.: Perczel Béla. *Borsszem Jankó*, 1872. 257. sz. 2. p.

¹⁴⁷ Arczképek és életrajzok. Csernátony Lajos. *Szabadelvűpárti Naptár*, 1884. 93. p. epa.oszk.hu/02100/02180/00001/pdf/SzeP_naptar_1884_090-094.pdf

¹⁴⁸ „Tizenkét év múlva bekövetkezett halála után, az avatottak előtt hamarabb is, világos lett, hogy Lónyay adósságra építette házáat, vette az uradalmakat. Nem gazdagodott tehát sem az országnak, se senkinek a rovására, hanem oda jutott, hogy alig lehetett megmenteni örököseinek vagyoni helyzetét. Visszalépése után a Deákpárt nagy ovációt rendezett Lónyaynak. Maga Deák ünnepelte.” HALÁSZ 1910.

felülvizsgálatát, illetve hiányainak pótlására nézve egy átfogó javaslat kidolgozását tűzte. A házszabályok módosításával együtt indítványozták az 1848. évi IV. tc. 15. §-ának¹⁴⁹ módosítását is.¹⁵⁰

4. Az igazságügyi tárca élén

A Deák-párt és a Balközép Párt fúzióját (Szabadelvű Párt) követően 1875. március 2-től 1878. június 30-ig Perczel Béla igazságügy-miniszterként tevékenykedett előbb Wenckheim Béla, majd Tisza Kálmán kormányában.

A fúzió előkészítése során a pénzügyi helyzet javítását célzó módok és eszközök mellett a miniszteri állások betöltésével járó személyi kérdések is felmerültek. Tisza Kálmán saját párttársainak kívánt több tárcaát fenntartani. A legtöbb fejtörést az igazságügy-miniszteri tárca betöltése okozta. Széll Kálmán Szilágyi Dezsőt ajánlotta, de Tisza ezt elleanezte. Kifogásolta Pauler Tivadart is. A jelöltek között szerepelt még Daruváry Alajos, illetve Mihajlovics Miklós kúriai tanácselnök is. Végül Perczel személyében történt megállapodás.¹⁵¹ Egy adoma szerint ő volt „az utolsó dió, akit meg kellett törni. Wenckheim Béla végre kijött a sodrából: A patvarba! én voltam már belügyminiszter, ő felsége személye körüli minisztere, most leszek miniszterprezidens és te az igazságügybe nem mersz beleharapni?”¹⁵² Wenckheim érvelésére Perczel nem tudott nemet mondani.

¹⁴⁹ „[...] a legközelebbi évi ülésben legelsőbben is mindenik tábla magának rendszabályokat készít, melyekben a tanácskozás és szavazás módja és rende, s általában véve a tábla belügye, meg fog határozatni, de a melyeknek a szorosabb értelemben vett tanácskozási rendet illető része, csak az évi ülések végével, s csak a törvényjavaslatok tárgyalásának bevégezése után, fog módosíthatni.”

¹⁵⁰ A képviselőház hétfői viharos ülése. *Vasárnapi Ujság*, 1872. (november 24.) 47. sz. 590. p.

¹⁵¹ FAYER Gyula – VIKÁR Béla (szerk.): *Szilágyi Dezső beszédei*. I. kötet. Budapest, 1906. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-t., XI. p. mek.oszk.hu/09300/09306/pdf/szilagyil.pdf

¹⁵² Apróságok Wenckheim Béláról. *Vasárnapi Ujság*, 1879. (július 13.) 28. sz. 450. p.

Szilágyi Dezső mellett a fúzió „vesztese” – legalábbis, ami az igazságügyi tárcát illeti – Pulszky Ágost volt. „Pulszky Guszti családik – írta Kecskeméthy Aurél –, ha azt hiszi, hogy miniszternek született: ő soha nem fog a piros széken ülni, pedig elég esze van hozzá, de nincs egyénisége és modora.” Pulszkyról azt tartották, hogyha valakivel beszél, akkor azt és önmagát leszámítva, nem ismer más okos embert a képviselőházban. „S miután Pulszky Guszti nagyon sokat beszél Szilágyi Dezsővel, a képviselők abban a gyanúban élnek, hogyha Szilágyi Dezső valaha miniszter lenne, államtitkárjául Pulszky Gusztit választaná.”¹⁵³

Wenckheim Béla miniszterelnök 1875. március 3-án terjesztette elő a kormány programját a képviselőházban, amelynek részeként – „bizonyos korlátok és meghatározott ügyekre nézve” – igazságszolgáltatással kapcsolatos teendőket is előrevetített. Az igazságszolgáltatás gyorsítása és jobbá tétele érdekében szükségesnek tartotta a perrendtartás a csőd-eljárás, a végrehajtói intézmény és az ügyrend megváltoztatását, a fegyelmi eljárás szabályozását és „más hasonló intézkedéseket”.¹⁵⁴

Bár igazságügy-miniszteri működését nem kísérte „valamely nagyobb szabású reform, mely egyéni kezdeményezéséből eredt volna”,¹⁵⁵ Perczel miniszteri szolgálatát mégis méltatták, mivel „pályáján kiválóan jellemző volt öntudatos, nemes érzéke a codificatio iránt, melyet minden erővel előmozdítani igyekezett”.¹⁵⁶

Minisztersége alatt született meg a közjegyzői törvény (1874. évi XXXV. tc.),¹⁵⁷ a kereskedelmi törvény (1875. évi XXXVII. tc.), a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról (a köznyelvben a bagatelleljárásról) szóló törvény (1877. évi XXII. tc.), az első magyar büntető

¹⁵³Pulszky Ágost. In KÁKAY Aranyos: *Ujabb országgyűlési fény- és árnyképek*. Budapest, 1877. Athenaeum R.-t., mtda.hu/books/ujabb_orzaggyulesi.pdf

¹⁵⁴Változás a m. királyi igazságügyminiszteriumban. *Magyar Igazságügy*, 1875. 3. sz. 310. p.

¹⁵⁵Perczel – Pauler. *Magyar Themis*, 1878. 28. sz. 217. p.

¹⁵⁶Perczel Béla. *Jogtudományi Közlöny*, 1888. 3. sz. 17. p.

¹⁵⁷A budapesti közjegyzői kamara 1875. augusztus 21-i alakuló közgyűlése Rupp Zsigmond budai közjegyző indítványára úgy határozott, hogy „Perczel Béla igazságügyminiszternek és Paulernek, mint kiknek ezen intézmény életbeléptetése körül legtöbb érdemük van, jegyzőkönyvileg köszönet mondatik, s azt egy küldöttség személyesen is közölni tartozik nevezettekkel”. A budapesti közjegyzői kamara alakuló közgyűlése. *Jogtudományi Közlöny*, 1875. 34. sz. 288. p.

törvénykönyv, a Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.), valamint ő készítette elő a kihágásokról szóló büntető törvénykönyvet (1879. évi XL. tc.).

Az igazságszolgáltatással kapcsolatos reformok egyik rendszeresen felmerülő és szabályozásra váró területe a bírók és ügyészek, illetve a bírósági és ügyészségi alkalmazottak fizetésének rendezése volt.¹⁵⁸ A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. kimondta, hogy a bíró „az állampénztárból húzza fizetését, és a törvényben meghatározott illetékek és díjakon kívül ingyen tartozik a feleknek igazságot szolgáltatni”. A bírók és a bírósági hivatalnokok járandóságait az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről szóló 1871. évi XXXII. tc. iktatta törvénybe.

Az 1875. évi igazságügyi költségvetésről szóló jelentésében az állandó pénzügyi bizottság azt fejtegette, hogy a fizetési osztályok és fokozatok felállítása minden bizonnyal ösztönzőleg hatna a bírói pályára készülőkre, hiszen „az a jegyző, gyakornok, írnok vagy magánzó, aki bíró [...] óhajt lenni, meg fog elégedni az első években kevesebb fizetéssel is, csak biztosítva legyen arról, hogy a kinevezés sorrendje szerint a magasabb fizetési cathegóriába bizonyosan eljut”.¹⁵⁹ A bizottság a képviselőház felé azzal a kéréssel fordult, hogy határozatban utasítsa az igazságügy-minisztert a királyi ítélőtábláknál, a törvényszékeknél, valamint a járásbíróságoknál alkalmazandó fokozatos fizetési rendszer bevezetésére irányuló törvényjavaslat kidolgozására, mégpedig úgy, hogy „a bírák [...] egy bizonyos száma – a szerzett jogoknak épségben hagyása mellett – jövőre a mostaninál mérsékeltebb fizetésben részesüljön”.¹⁶⁰

A törvényjavaslatot – amelynek nem titkolt célja a takarékoság volt – Perczel Béla 1875 novemberében terjesztette az országgyűlés elé. A Pauler Tivadar vezette igazságügyi bizottság a javaslatot nem támogatta, mivel álláspontjuk szerint az abban foglaltak az 1871. évi XXXII. tc. rendelkezéseibe ütköztek, és a bírói és az ügyészi fizetések leszállítására

¹⁵⁸A bírói fizetés rendezéséről lásd BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: „Hogy a minimumra legyen szállítva a bíróhoz való hozzáférés esélye”. A bírói fizetésrendezés és a bírók anyagi függetlensége 1869–1920. *Állam- és Jogtudomány*, 2018. 2. sz. 22–25. p.

¹⁵⁹Az állandó pénzügyi bizottság jelentése az igazságügyminister 1875. évi költségvetéséről. *Képviselőházi irományok*, 1872. XXII. kötet, Irományszámok 1872–922. 35. p.

¹⁶⁰Uo. 36. p.

törekedtek.¹⁶¹ Az osztályok előadóiából alakult központi bizottság tagjainak véleménye azonban nem volt egységes. A többség a javaslatot elutasította, mivel nézetük szerint az 1871. évben megállapított fizetések „már akkor azon minimumnak tekintettek, mely az illető állomásokban működő egvének rangjához és elfoglaltságához mért létezésére szükséges”. Álláspontjuk szerint egy annál alacsonyabb „fizetési scalanak” az alkalmazása csorbítaná a bírói és az ügyészi kar tekintélyét és „az anyagi függetlenségére támaszkodó” bizalmat.¹⁶² A különvéleményt megfogalmazó bizottsági tagok ezzel szemben támogatták a tervezetet.¹⁶³

Perczel foglalkozott a polgári perrendtartás reformjával is. Ebben a tárgykörben két törvényjavaslat született, az egyik a peres eljárásról, a másik a végrehajtásról. Ezeket a tervezeteket az országgyűlés is megvitatta, de csak a fizetések, nyugdíjak és egyéb illetményekre vonatkozó végrehajtás korlátozásáról szóló törvény került elfogadásra (1876. évi XXXI. tc.). Előkészületeket tett a szerzői jog kodifikációjára, és sokat munkálkodott a birtokviszonyok és az úrbéri maradványok rendezésén. Miniszterségéhez fűződik a cseléd és a gazda közti viszonyok rendezése (1876. évi XIII. tc.), a gyámságról és a gondnokságról szóló törvény (1877. évi XX. tc.), valamint a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kellékeiről szóló törvény (1876. évi XVI. tc.).

Igazságügy-miniszterként sokat tett a jogi szervezés terén is. Az elsőfolyamodású királyi bíróságok „reduktója (107-ről 64-re)” során „ritka tapintattal” járt el, a törvényszékek megszüntetését két lépcsőben hajtotta végre. „A közigazgatási s törvénykezési terület beosztása közti összhangzat előállítására a törvényszékek területeit célszerűbben beosztotta; hasonlóan a járásbíróságok területi beosztását is módosította, némelyeket feloszlattott, másokat helyükbe újonnan szervezett; mely átalakítás

¹⁶¹ Az igazságügyi bizottság jelentése a királyi bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról szóló törvényjavaslat tárgyában. *Képviselőházi irományok*, 1875. IV. kötet, Irományszámok 1875–150. 228. p.

¹⁶² Az osztályok előadóiából alakult központi bizottság jelentése a királyi bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról szóló törvényjavaslat tárgyában. *Képviselőházi irományok*, 1875. VI. kötet, Irományszámok 1875–221. 136. p.

¹⁶³ Különvélemény a királyi bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról szóló törvényjavaslat iránt beadott központi bizottsági jelentéshez. Uo. 138. p.

Budapestre is kiterjesztette”¹⁶⁴ (1875. évi XXXVI. tc. az elsőfokú királyi bíróságok újabb szervezéséről). Szervező munkásságának eredménye az 1877. évi V. tc. is, amelynek alapján lehetőség nyílt kiegészítő bírák alkalmazására a Kúriánál.

1878. február 21-én az elsőfolyamodású bíróságokra vonatkozóan nyújtott be törvényjavaslatot,¹⁶⁵ amelynek néhány rendelkezése – az ügyészekre is kiterjesztett – bírói fegyelmi törvényt (1871. évi VIII. tc.) is érintette, annak „a gyakorlat által kitüntetett hiányait” orvosolandó. A Perczel-féle tervezet a fegyelmi büntetések közé sorolta a rosszallást, a feddést, a pénzbüntetést, az áthelyezést és a hivatalvesztést. Az áthelyezést önállóan, de a rosszallással, a feddéssel vagy a pénzbüntetéssel együtt is kiszabhatja a fegyelmi bíróság. Áthelyezésre akkor kerül sor, ha az elkövetett vétség természete indokolja az elmarasztalt bíró addigi működési köréből való eltávolítását. A javaslat indokolásában az igazságügy-miniszter hangsúlyozta, hogy bár az áthelyezés mint fegyelmi büntetés bekerült a tervezetbe, „önmagában véve nem tekinthető megtorlási eszköznek”, valamint egyik bíróság sem lehet „alkalmas testület arra, hogy kebelében egy áthelyezendő bíró büntetését állja ki”. Hozzáfűzte azt is, hogy az áthelyezés tulajdonképpen „egy igazságügyi politiko-administationalis tény, melynek szüksége esetleg a bíró fegyelmi vétsége következtében állhat be”. A büntetés tulajdonképpen nem az áthelyezés, hanem az azzal járó anyagi hátrányok.¹⁶⁶

A tervezett új szabályozását az 1871. évi fegyelmi törvény hatálybalépését követő évek bírói gyakorlata vetette fel. A jogalkalmazói tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy a bíró kisebb, így hivatalvesztéssel nem járó fegyelmi vétségek elkövetése esetén is kerülhet olyan viszonyba

¹⁶⁴ Perczel Béla. *Jogtudományi Közöny*, 1888. 13. sz. 109. p.

¹⁶⁵ A „bírói függetlenségről szóló”, illetve „a bírói függetlenség visszaállítását célzó” törvényjavaslatot az igazságügyi bizottság 1878. március 23. és április 8. között három ülésben tárgyalta. A javaslat rendelkezéseinek megfelelő módosítása és elfogadása után a bizottság úgy döntött, hogy az eredeti elképzelésekkel ellentétben nem egy, hanem három törvényjavaslat kerül előterjesztésre. Bár az országgyűlés ekkor a proposíciókat nem tárgyalta, az 1878. évi tervezetben foglaltak egy része bekerült a későbbi törvényjavaslatokba, illetve törvényekbe.

¹⁶⁶ Indokolás, az 1875:XXXVI. törvénycikk hatályon kívül tételéről, valamint az 1871:VIII. és IX. törvénycikkek némely intézkedéseinek módosításáról szóló törvényjavaslatához. *Képviselőházi irományok*, 1875. XXIII. kötet, Irományszámok 1875–765. 7–8. p.

hivatalfőnökével, bírótársaival vagy éppen a felekkel, hogy „bírói hivatásának üdvös gyakorlásában tetemesen korlátozva van”, azaz ítélkező munkáját nem képes megfelelően ellátni. Ezekben az esetekben – az igazságügyi politika céljait is szem előtt tartva – jöhet szóba az áthelyezés. A bírói ítélet viszont csupán a bíró „áthelyezhetőségét” mondhatja ki, a büntetés foganatosítása, az áthelyezésről való gondoskodás az igazságügyi tárca hatáskörébe tartozik. A határidő megszabása a bírói függetlenség érdekében tűnt elengedhetetlennek. „Az áthelyezhetőség” kimondásával ugyanis az elmarasztalt bíró „rendelkezés alatti állapotba helyeztetik, függetlensége garanciáinak egy része bíróilag felfüggesztetik”.¹⁶⁷

A javaslat szerint az 1871. évi törvényben foglaltaktól eltérően a fegyelmi bíróságok illetékessége és a fegyelmi eljárás hatálya csak az 1869. évi IV. tc.-ben meghatározott bírói jogokban részesülő bírákra (és királyi ügyészekre) terjed ki. A bírói segéd- és kezelőszemélyzet, valamint a bírósági végrehajtók feletti fegyelmi hatóságot a királyi törvényszékek, illetve a felsőbb bíróságokon saját kezelő- és segédszemélyzetükre nézve „a kebelükben alakítandó közigazgatási fegyelmi tanácsok” gyakorolják. A királyi törvényszékek fegyelmi tanácsának illetékessége a törvényszék területén működő járásbíróságok segéd- és kezelőszemélyzetére is kiterjed. E szabályozás célja, hogy a bírói segéd- és kezelőszemélyzetre, valamint a bírósági végrehajtókra nézve a többi, „bírói jellemmel nem bíró” államtisztviselőkre irányadó eljáráshoz hasonló, külön adminisztratív természetű fegyelmi eljárás kerüljön bevezetésre.

A tervezet deklarálta, hogy az 1871. évi törvény alapján a fegyelmi bíróságok megalakításánál alkalmazott sorshúzás a gyakorlatban „helytelennek bizonyult”. Az igazságügy-miniszter e helyett arra tett javaslatot, hogy a fegyelmi bíróságot az elnökök alakítsák meg a vezetésük alatt álló ítélkező fórum bírái közül, a szükséges számban rendes és póttagokat kijelölve, méghozzá „minden év végén a következő egész év tartamára”.¹⁶⁸

Perczel Béla igazságügy-miniszteri éveiből fennmaradt egy személyes történet is. 1875 nyarán Csemegi Károly államtitkár és Kozma Sándor főügyész kíséretében a pesti királyi törvényszékre látogatott, ahol a hivatali helyiségeket és a börtönt is meglátogatta. A telekkönyvi hivatalban

¹⁶⁷ Uo. 9. p.

¹⁶⁸ Uo. 11. p.

egy „őszbecsavarodott törvényszéki kiadó mutogatott meg neki mindent. A miniszter sokáig nézte s aztán megkérde, hogy hívják. – »Gömbös Flórisnak.« – »Akkor hát mi régi jó pajtások vagyunk!« viszonzá a miniszter.” Kiderült, hogy együtt jártak iskolába, „s mindjárt a legbizalmasabban kezdtek beszélni a régi jó időről. A válaszfalat, mely egy miniszter és expeditor közt van, ledönté a szívélyesség” – kommentálta a *Vasárnapi Ujság* tudósítója.¹⁶⁹

És még egy személyes történet. Csemegi Károly a büntető törvénykönyv kidolgozásáért nem kapott fizetséget, „a Tisza–Szapáry–Wekerle- és Bánffy-kormányok igazságügyminiszterei mintha sejtelemmel se bírtak volna a munka becséről s a ráfordított lángész és életölő fáradság nagyságáról” – írta Eötvös Károly. „Perczel Bélának mégis eszébe jutott, hogy a hálátlanság csúnya dolog. Fölkereste Csemegit. – Barátom, szólt hozzá, még se viselhetem el lelkemen, hogy nagy munkád tiszteletdíj nélkül maradjon. Megfelelő összeget a költségvetésbe föl nem vehetek, de kodifikáczióális átalányomból kiszakíthatok hatezer forintot. Ezt szíves készséggel fölajánlom.” Csemegi azonban ezt a „koldusalamizsnát kereken és rögtön visszautasította”.¹⁷⁰

Mivel „a sokszor szenvedélyektől izgatott politikai élet [...] nemigen felelt meg az ő engesztelékeny, békés természetének”,¹⁷¹ 1878. június 30-án Perczel lemondott miniszteri hivataláról. Egy személyes iratai közül előkerült levélfogalmazványból kiderül, úgy vélte, hogy az igazságügy-miniszter előtt álló nagy feladatoknak minisztertársai támogatásával sem tudna úgy megfelelni, ahogy szeretné.¹⁷² Lemondásának híre azért sem lepte meg a közvéleményt, mert „bizalmas körökben köztudomású tény volt, hogy hajlott koránál fogva súlyosan érzi a tárczájával összekötött számtalan bajokat és hogy harmincz évet meghaladó közpályája végén nyugalmasabb hatáskört óhajt”.¹⁷³

¹⁶⁹Miniszter és expeditor. *Vasárnapi Ujság*, 1875. (június 20.) 25. sz. 397. p.

¹⁷⁰Csemegi Károlyról. In Eötvös Károly: *Magyar alakok*. Budapest, 1901. Révai Testvérek, 180. p.

¹⁷¹Perczel Béla. *Vasárnapi Ujság*, 1888. (április 1.) 14. sz. 229. p.

¹⁷²DOBOS 2001. 114. p.

¹⁷³Perczel–Pauler. *Magyar Themis*, 1878. 28. sz. 217. p.

Az uralkodó lemondásának elfogadásával egyidejűleg, „korábban kifejtett buzgó és sikeres tevékenységéért” valóságos belső titkos tanácsossá nevezte ki.

5. Másodelnök és elnök a Kúrián

Perczel Béla 1878. július 2-tól 1883. június 9-ig a Kúria (semmitőszéki osztályának) alelnöke, 1883. június 9-től 1884. november 27-ig a Kúria másodelnöke, majd ezt követően haláláig, 1888. március 25-ig – Majláth György utódaként – a Kúria elnöke volt. Kúriai alelnökként 1880. augusztus 20-án a Telekkönyvvezetők Országos Egyesületének első rendes közgyűlésén tiszteletbeli taggá választották,¹⁷⁴ 1882-ben pedig a Magyar Jogász Egylet választmányi tagja lett.

Kúriai másodelnöki eskütételére 1883. június 16-án került sor a legfőbb ítélkező fórum teljes ülésén. Székfoglalójában a kúriai bírókat méltatta kötelességérzetük és „a lehetőségig fokozódott munkásságuk”, illetve a bírói függetlenség megőrzése miatt, és kiemelte, mennyire fontosnak tartja, hogy bírótársai „éber figyelemmel” kísérik a jogtudomány fejlődését. Meggyőződése szerint a hatalommegosztás elve csak akkor érvényesülhet maradéktalanul, ha a bírói kar nem téveszti szem elől „az állam intézményei kölcsönhatásának jelentőségét és horderejét”. Az igazságszolgáltatás akkor lehet igazán értékes, és akkor élvezheti teljes mértékben a jogkereső közönség bizalmát, ha megvalósul „a judikatura egyöntetűsége”. Ennek hiánya, mint mondta, egyfelől „a végtelességgig szaporítja a peres ügyek keletkezését”, másfelől pedig „az eldöntetlen elvi kérdések feletti vitatkozás minden hasonló esetről meg meg nyúlván, hátráltatja az ügyek elintézésének menetét is”. Az 1881. évi LIX. tc. rendelkezéseire utalva az igazságszolgáltatás „javítására” biztatta bírótársait.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Jegyzőkönyv az 1880. augusztus 20-án tartott Telekkönyvvezetők Országos Egyesületének első rendes közgyűléséről. *Telekkönyvi Közöny. Melléklet a Jogtudományi Közönyhöz*, 1880. 37. sz. 72. p.

¹⁷⁵ Jegyzőkönyv felvétel Budapest 1883.-ik évi június hó 16-án a m. királyi Curia teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 166–168. p.

Perczel, Majláth Györgytől eltérően, már nem volt országbíró, mivel 1884-ben szétválasztottak az országbírói címet és a kúriai elnöki méltóságot (1884. évi XXXVIII. tc.). Az új kúriai elnököt a *Vasárnapi Ujság*-ban Eötvös Károly méltatta: „Szerény és csendes modora s konziliáns természete a mint egész életén át kikerülte a nagyobb összetütközéseket: ugy a legfőbb bíróság kebelében is biztosítá számára bírótársainak bizalmát és szeretetét. A nyugalmas munkálkodásnak embere ő s egyéni temperamentuma nem kedveli se a zajos, se a gyökeres változtatásokat.”¹⁷⁶

Perczel Béla 1884. november 29-i beiktatása alkalmával hangsúlyozta, hogy a Kúria feladata nem csupán az, hogy az elé kerülő ügyekben „utolsó fokban” ítéltkezik, hanem törekednie kell arra is, hogy határozataiban az alsóbb fokú bíróságok, a peres felek és képviselőik „megállapodott s ennél fogva biztos irányt bírassanak”.

Az országbírói és a kúriai elnöki tisztség szétválasztásával kapcsolatban megjegyezte, jóllehet a Kúriára és az egész bírói karra „igen megtisztelő volt” az addigi gyakorlat, amely szerint a bírói hierarchiában első helyen álló bíró „egszersmind országzászlós úr” is volt, a kúriai hagyományok elegendő garanciát nyújtanak arra, hogy a legfőbb bírói testület ítélezése igazságos és következetes legyen a továbbiakban is. Hozzátette, „megnyugvásunkra szolgál azon reménység, hogy bizonnal minden időben az ország oly illustis fia ruháztatik fel az országbírói méltósággal, aki a bírói karnak az igazságszolgáltatásától el nem választható érdekeit melegen szíven hordandja”. Fontosnak tartotta megemlíteni azt is, hogy a bírói kar „több magas állású tagjának” köszönhetően, akik hivataluknál fogva tagjai a felsőháznak, a Kúria, „az igazságszolgáltatásnak ezen emi-nens tényezője a törvényhozásban is” szerepet kap.¹⁷⁷

Kúriai elnöki munkásságát főként a büntető igazságszolgáltatás javításának szentelte. A Csemegi-kódex életbe léptetését követően szűkséggé vált a bünvádi eljárás reformja, a vádelvűség, a szóbeliség és a közvetlenség elemeinek fejlesztésével. 1886-ban a második bünvádi eljárási javaslat részletes tárgyalására kiküldött szakbizottság elnöke lett, amely hetente kétszer, hétfőnként és péntekenként ülésezett a Kúria

¹⁷⁶ Perczel Béla. *Vasárnapi Ujság*, 1884. (december 7.) 49. sz. 778. p.

¹⁷⁷ Jegyzőkönyv a magy. királyi Curriának 1884-ik évi november hó 29-én tartott teljes üléséről. A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek, 262–263. p.

épületében. Hozzájárulásával a Kúria büntető tanácsai reformációt indítottak a jogszabályba ütköző alsófokú ítéletek ellen. A legfőbb ítélkező testület számos panaszos átiratot küldött erre nézve az igazságügy-miniszterhez. Az 1882 és 1885 közötti időszakban az újonnan felállított csendőrségnél több esetben olyan súlyos visszaélések fordultak elő, amelyek megnehezítették az igazságszolgáltatás zavartalan működését. 1885-ben a Kúria átirattal fordult Pauler Tivadar igazságügy-miniszterhez, amelyben arról tájékoztatták, hogy „mind gyakoribbá válnak az esetek, hol a vádlottak a végtárgyaláson visszavonják a csendőrök előtt tett beismerést, és hivatkoznak arra, hogy a csendőrök részéről erőszak alkalmaztatott”.¹⁷⁸ A letartóztatott személyekkel szemben alkalmazott kényszereszközök alkalmazása ellen megfogalmazott átiratban felszólították Paulert, hogy „hasson oda, nehogy a csendőrök a letartóztatás alkalmával a vádlottakat kényszereszközök alkalmazásával bírják vallo-mástételre, s hogy egyáltalán ne vallassanak, miután ez hatáskörükön kívül esik”. A bíróságok munkáját pedig igencsak megnehezíti, hogy „sem az egyik, sem a másik vallomás elfogadására nincs támpont. A Kúria fellépésének hatására az igazságügy-miniszter 1886-ban kibocsátott egy körrendeletet, amelyben elrendelte, hogy minden egyes esetben, amikor a csendőrök valakit a fogházba bekísérnek, függetlenül attól, hogy az illető emelt-e panaszt vagy sem, kérdezzék ki, és ha kiderül, hogy bántalmazásnak volt kitéve, a fogházorvos haladéktalanul vizsgálja meg őt.”¹⁷⁹

Perczel honosította meg azt is, hogy a kúriai bírók közös ülésen tárgyalják meg a vitás kérdéseket, és hogy megállapodásuk elvi jelentőségű határozatban jelenjen meg.

Kúriai elnökként – hivatalból – tagja volt a főrendiháznak, 1887. október 1-jén a ház közjogi és törvénykezési bizottságának tagjává választották.

*

Ferenc József 1884. október 14-én kelt határozatával „kiváló érdemei elismerésül” az első osztályú Vaskorona Rendet adományozta Perczel Bélának.

¹⁷⁸A csendőrök vallatásai. *Jogtudományi Közlöny*, 1890. 15. sz. 119. p.

¹⁷⁹Uo.

A magas kitüntetésről a *Magyar Igazságügy* is beszámolt. Perczel Béla „újabbkori törvényhozási alkotásaink legkiválóbbja, a büntető törvénykönyv, az ő auspiciumai alatt készült s az ő vezetése alatt ment végig a parlamenti tanácskozásokon. Mindnyájan emlékezünk még azon világos, nyugodt és szakértő felszólalásokra, melyekkel akkori államtitkárja művét a legkülönbözőbb, nem éppen mindig tárgyilagos támadásokkal szemben megvédélmezte. A királyi Curián mint a büntető osztály vezetője évek óta fáradozik a codex sikeresítésén. A büntető tanácsoknak az ő elnöklete alatt tartott teljes ülései mintaszerű intézménnyé lettek, mely néhány év alatt is nagyban előre vitte a criminalis törvénykezést és doctrinát.”¹⁸⁰

Méltató szavak jelentek meg a *Jogtudományi Közönyben* is: „Perczel Béla bírói karunk egyik legsympathicusabb tagja; kiváló képviselője azon iránynak, mely érzékkel bír a törvénykezés reformigényei iránt. Feléje reménnyel tekintenek az igazságügy javításának barátai. Vezetése alatt a királyi Curia egyedül a cassatio jogának szigorú gyakorlása által is évről-évre többet lendít az alsó bíróságok szellemén, mint az igazságügyi közgazgatás és törvényhozás együttvéve.”¹⁸¹

*

Perczel Béla egészségi állapota 1887 elejére erősen megromlott. Korábbi szélütése után úgy tűnt, hogy örvendetesen javul, ezt azonban „asthmaticus súlyos baj” váltotta fel. Megrendült egészségét a több hónapos kezelése sem tudták helyreállítani. 1888. március 25-én hunyt el.¹⁸²

1888. március 26-án a Kúria teljes ülésén Szabó Miklós másodelnök emlékezett meg az elhunyt elnökről. „Szerettük őt szerénységéért s nemes lelkületéért; tiszteltük őt mint elnökünket, aki feladatát teljesen

¹⁸⁰ Perczel Béla kitüntetése. *Magyar Igazságügy*, 1884. 5. sz. 437. p.

¹⁸¹ Különfélék. Perczel Béla. *Jogtudományi Közöny*, 1884. 43. sz. 344. p.

¹⁸² Perczel Béla halála nem érte váratlanul a közvéleményt. 1887 elején szélütés érte, amelyhez később szívelégtelenségi panaszok is járultak. Majd galandféreg kínozta, amelytől sikerült ugyan megszabadulnia, de egy speciális tinktúra téves használata miatt gyomorbaja is támadt. Mindezeket tüdőgyulladás tetőzte be, amelyből némileg „fellábadt” ugyan, de a sok betegség nyomán szervezete legyengült, fájdalmai voltak.

Perczel Béla. *Pesti Hírlap*, 1888. (március 27.) 87. sz. 2. p.

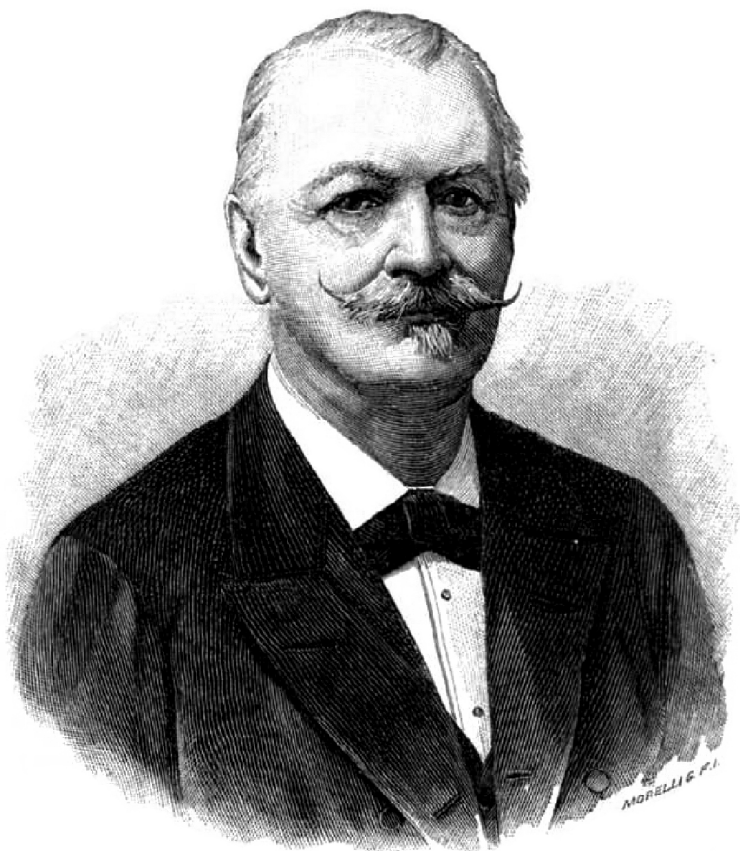
átértette, aki az ügyrend szigorú fenntartása s a jogszolgáltatás egysége felett lelkiismeretesen őrködött s a hivatalos kötelesség teljesítésében mindig elől járt.”¹⁸³

A *Pesti Hírlap*ban megjelent írás úgy fogalmazott, Perczel Béla „közéletünknek legrokonszenvesebb kítűnősegei közé tartozott. Minden körben, amelyben megfordult, minden pályán, amelyen működnie adott, a legőszintébb tiszteletet tudta magának biztosítani, és pedig éppen azokkal az eszközökkel és tulajdonaikkal, amelyek – sajnos – egyre ritkábbakká válnak társadalmunkban.

Igazi erkölcsi tartalom, szenvedélyektől és elfogultságtól teljesen mentes ítélő erő, a jellemnek aranytisztasága, az igazságosságának rendkívül finom érzéke és szeretete, ritka jószívűség és lelkiismeretes kötelességérzet, szeretetre méltó szerénységgel és lekötelező modorral párosulva, ezek voltak jellemének fő vonásai. Éppen azok a tulajdonok, amelyek a bíróban a leglényegesebbek, s melyek mintegy előre is a jogszolgáltatási pályára destinálták. Igazságossága és ítéletének megbízhatósága annyira közmondásszerű volt, hogy midőn a szabadságharc után – mely alatt mint Tolnamegye vicispánja tett a hazának épp oly megbecsülhetetlen szolgálatokat, mint testvérei, Mór és Miklós a csatatéren – a magánéletbe visszavonult, a vidék pörös népe az akkori bíróságok helyett ő hozzá folyamodott igazságtételért, aki azt örömet, atyai szeretettel, ingyen adta meg neki. A választott és békebírósnak egész újszerű intézőjét testesíté meg személyében, s a hozzá folyamodók ügyeiben oly meggyőző igazsággal, annyi pártatlansággal járt el, hogy, ami a jogszolgáltatásban csaknem példátlan dolog, rendesen mind a két fél nyertesnek hitte magát s jogtalanságról egyik sem panaszkodott.”¹⁸⁴

¹⁸³ Jegyzőkönyv a magyar királyi Curiának 1888. évi március hó 26-án tartott össziüléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 532. p.

¹⁸⁴ Perczel Béla. *Pesti Hírlap*, 1888. (március 27.) 87. sz. 1. p.

Szabó Miklós¹⁸⁵

¹⁸⁵*Vasárnapi Ujság*, 1898. (május 22.) 21. sz. 345. p.

VI. SZABÓ MIKLÓS

Szabó Miklóst a *Vasárnapi Ujság* „a Deák Ferencz és Horvát Boldizsár iskolájából való jogászként” írta le, aki „a mély és nagy terjedelmű jogtudományi készsültséget számos olyan erkölcsi tulajdonsággal párosította, amelyek egyenesen predesztinálták a bírói pályára. Komoly hazaszereget fitogtatás nélkül, puritán becsületesség korlátolt ridegség nélkül, erős függetlenségérzet, humánus gondolkodás, a munka megbecsülése vezették fel a legmagasabb hivatali polczra, melyet magyar bíró elérhet s e tulajdonságok tették munkásságát a kúria elnöki méltóságában nagyjelentőségűvé.”¹⁸⁶

1. A Szabó család

Szabó Miklós 1821. november 9-én született Náraiban, földbirtokos nemesi családban. A rendkívül kiterjedt nárai Szabó család története Vas vármegye köz-, had-, politikai és művelődéstörténetének szerves és rendkívül értékes része. A nemességszerző Szabó János volt, aki 1685-ben a Batthyány-uradalmak inspektoraként került Vas vármegyébe, és Rohoncon telepedett le. A család nárai javaira 1746. november 3-án Pálffy János nádortól nárai Szabó Márton nyert új adományt.

¹⁸⁶Szabó Miklós (1821–1907). *Vasárnapi Ujság*, 1907. (december 8.) 49. sz. 981. p.

Szabó Miklós édesapja nárai Szabó Sándor (Nárai, 1794. október 2. –Nárai, 1871. május) ügyvéd, több vármegye táblabírája, később miniszteri osztálytanácsos volt. Édesanyja keövágó-eörsi Eörsy Mária Magdolna (Nárai, 1796. február 10.–Nárai, 1832. február 13.) volt.

Szabó Miklós 1858. november 27-én kötött házasságot Bonyhádi (Perczel) Angelikával (Szekszárd, 1837. augusztus 28.–Szombathely, 1865. május 8.) Szombathelyen, két fiú- és egy leánygyermekük született.

Az egyik fiút, Sándort (Szombathely, 1861. február 15.–Budapest, 1914. november 18.) 1886-ban avatták orvosdoktorrá, és 1886. december 2-án lépett állami szolgálatba a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban. 1906-ban elnöki titkár, és még ugyanabban az évben miniszteri tanácsos lett. 1910 júniusában államtitkárrá nevezték ki. 1913-ban vonult nyugalomba. Náray-Szabó Sándor kiemelkedő, nemzetközileg is elismert alakja volt a századforduló gyógypedagógia-történetének. Az ő kezdeményezésére jött létre a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Gyógypedagógiai ügyosztálya, amelynek vezetőjeként 1899-ben elindította a speciális tanerőképző tanfolyamok egyesítését. 1900-ban így kezdhetette meg működését Vácott a kétéves Gyógyító-pedagógiai Tanítóképző három szakon (vak, siketnéma, gyengeelméjű), az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karának jogelődje.¹⁸⁷ 1902-ben egy új típusú intézettel gyarapodott a magyar gyógypedagógia, a Gyógyító-pedagógiai-pszichológiai m. királyi laboratóriummal. Náray-Szabó kezdeményezésére indult a dadogók és egyéb beszédhibában szenvedők gyógyítását célzó tanfolyam, amelynek vezetője Sarbó Artúr egyetemi tanár volt. Nevéhez fűződik a nyolc osztályt sikerrel végzett siketnémák felsőbb fokú képzésének megszervezése, a kisegítő iskolák és a vakok intézetei tantervének kidolgozása, az „ideges gyermekek” intézetének, valamint – minden külföldi törekvést megelőzve – az első gyógypedagógiai középiskola megalapítása, és nem utolsósorban a gyógypedagógiai törvény előkészítése.¹⁸⁸

¹⁸⁷ GORDOSNÉ SZABÓ Anna: 110 éves a gyógypedagógus-képzés Magyarországon. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2010. 4. sz. 317–318. p. epa.oszk.hu/03000/03047/00051/pdf/EPA03047_gyosze_2010_4_317-332.pdf

¹⁸⁸ Náray-Szabó Sándor huszonöt éves jubileumára. *Budapesti Hírlap*, 1911. (október 22.) 251. sz. 8. p.

Náray-Szabó Sándor felesége László Ilona (1873–1952), László Zsigmond igazságügy-miniszteri tanácsos leánya volt.

A másik fiút, Náray-Szabó Gézát 1890. június 10-én nevezték ki budapesti királyi járásbíróvá. 1895. szeptember 7-től járásbíró a budapesti büntető királyi járásbírószékhelyén, majd budapesti királyi büntető törvényszéki bíró volt. 1902. október 14-től a szegedi, 1905-től 1909-ig a pécsi királyi ítélőtáblán teljesített szolgálatot. 1898 júniusában kötött házasságot Budapesten szentkatolnai Cseh Annával (1868–Pécs, 1909. október 21.).

A harmadik gyermek, Náray-Szabó Mariska Bolváry (Zahn) Dénes üvegyáros, az Egyesült Magyarhoni Üvegyárak Rt. cégvezetőjének felesége volt.

2. A vármegye szolgálatában

Szabó Miklós gimnáziumi tanulmányait Szombathelyen folytatta, majd bölcsészetet tanult. Jogot a pesti tudományegyetemen hallgatott, 1841-ben szerzett diplomát. Egyetemi tanulmányait követően joggyakornok lett Berzsenyi Miklós Vas vármegyei tiszti főügyésznél,¹⁸⁹ majd az ügyvédi oklevél megszerzése után, 1842-től ügyvédként tevékenykedett. Ekkorra datálható az akkor még szintén ügyvédként praktizáló Horvát Boldizsárral kötött barátságának kezdete.

1845-ben a Magyar Királyi Udvari Kancellária alkalmazásába került fogalmazógyakornokként. Az utolsó, az 1847–1848. évi rendi gyűlésre Vas vármegye közgyűlése követték választotta. 1848-ban Esterházy Pál király személye körüli miniszter mellett magántitkárként vett részt a miniszteriális ügyek intézésében.¹⁹⁰ Az 1848–1849. évi forradalmat és szabadságharcot követően ügyvédi pályáját folytatta, több főúri család és uradalom, így az Esterházyak, Batthyányak, Erdődyek jogtanácsosa, illetve ügyésze lett. 1861-ben „rövid alkotmányos életünk folyama alatt”

¹⁸⁹LAKY Ferenc: Szabó Miklós a magyar királyi Kúria elnöke (1888–1906). *Magyar Jog*, 2001. 8. sz. 509. p.

¹⁹⁰Szabó Miklós. In *A magyar országgyűlés képe és írásban (1892–1897)*. Budapest, 1897. Magyar Irodalmi Részvénytársaság, 81. p.

vármegyei bizottmányi tagként „hazafias lelkesedéssel” vett részt a közügyekben.

Reitermayer József városi pénztárnokkal közösen egy részvénytársasági alapon nyugvó pénzintézet megalapítását kezdeményezte Szombathelyen 1867-ben.¹⁹¹ Ugyanebben az évben Kőszeg városa Deák-párti programmal országgyűlési képviselőnek választotta.

3. Államtitkár az Igazságügyminisztériumban

1867-ben Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter mellett államtitkárként és irodaigazgatóként kezdett dolgozni Szabó Miklós az Igazságügyminisztériumban. 1869 novemberében a törvényhatósági és községi rendezés tárgyában a kormány által összehívott ankétbizottság tagja volt.¹⁹² Államtitkárként tevékenyen részt vett az igazságügy-miniszteri rendeletek előkészítésében és a kodifikációs törvény-előkészítő munkálatokban, többek között a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc., illetve az elsőfolyamodású királyi törvényszékek és járásbíróóságok életbeléptetéséről szóló 1871. évi XXXII. tc. kidolgozásában. Nevéhez fűződik a minisztérium „administrationalis átszervezése” is.¹⁹³ E hivatalt 1870. augusztus 8-ig látta el. A több ízben felajánlott igazságügyi tárcát azonban visszautasította.

¹⁹¹ *hhá*: Bankvilág a múlt századi Szombathelyen. *Savaria Fórum*, 2005. 21. sz. 9. p.

¹⁹² Különfélék. *Jogtudományi Szemle*, 1869. 10. sz. 470. p.

¹⁹³ Vasvármegye kiváló férfiai. Szabó Miklós. In BOROVSKY Samu (szerk.): *Vasvármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Budapest, 1898. „Apollo” Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 586. p.

4. A bíró

4.1. A budapesti királyi ítélőtábla elnöke

Ferenc József 1867. március 19-én a hétszemélyes tábla bírójává, 1869. május 1-jén pedig a királyi Kúria legfőbb ítélőszéki osztályához tanácselnöknek nevezte ki Szabó Miklóst, azzal, hogy míg az Igazságügyminisztériumnál teljesít szolgálatot, tanácselnöki székét „ne köteleztessék elfoglalni”.¹⁹⁴ 1870. augusztus 8-án a pesti királyi ítélőtábla elnöke lett, az eskütételre szeptember 18-án került sor a királyi ítélőtábla teljes ülésén Szrnecsányi János rangidős tanácselnök mint helyettes elnök elnökelete alatt. Szabó Miklós országgyűlési képviselői állásáról ítélőtáblai elnöki kinevezését követően leköszönt.

1867 és 1872 között nemcsak a magyar bírói, ügyvédi¹⁹⁵ és ügyészi szervezet átalakítása és megalkotása során végzett értékes munkát, hanem a törvénykezési rendtartás megalkotása során is. 1871-ben a szóbeliség és nyilvánosság elvén alapuló új perrendtartás megvitatására felállított bizottság elnöke lett.¹⁹⁶

1872. szeptember 23-án mint „a reformeszmék bajnokainak” vezérégyéniségét választotta meg elnökének a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében a harmadik magyar jogászgűlés.¹⁹⁷ Szabó Miklós már a gűlést előkészítő munkálatokban is nagy erőkkel vett részt. Az állandó bizottság tagjaként Herczeg Mihálllyal és Fischer Lajossal együtt a polgári perrendtartáshoz kapcsolódó véleményt és indítványokat dolgozta ki. A legfontosabb kérdés az volt, hogy „a szóbeliség és közvetlenség alapján behozandó polgári perrendtartásban engedtessék-e tér az iratok előkészítésének, mily hatálllyal és mily mérvben?”¹⁹⁸

A jogászgűlés megnyitőülésén Szabó Miklós a jogászgűlés előtt álló feladatokról szólva kiemelte, hogy Magyarország ítélkezését a modern

¹⁹⁴ Kinevezések. *Jogtudományi Közlöny*, 1869. 20. sz. 68. p.

¹⁹⁵ 1871 decemberében az igazságügy-miniszter által az ügyvédi rendtartás tárgyában összehívott bizottság elnöke volt.

¹⁹⁶ A bizottság tagjai Mihajlovits Miklós, Fabiny Teofil, Babos Kálmán, Busbach Péter, Halmossy Endre és Ökrös Bálint lettek.

¹⁹⁷ DÁRDAY Sándor: Ki legyen a jogászgűlés elnöke? *Jogtudományi Közlöny*, 1872. 37. sz. 265. p.

¹⁹⁸ A harmadik magyar jogászgűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1872. 7. sz. 45. p.

jogállam és a kor követelményeinek megfelelően kell rendezni. Hangsúlyozta, hogy „a jogreform szükségét szinte senki sem tagadhatja; de a kivitelben a vélemények igen is szétágazók. Ezért szükséges a jogászgyűlés, hogy az elmélet és gyakorlat emberei e jogreform czélszerű kivitelét egyesülten elősegítsék.”¹⁹⁹

1873 nyarán Pauler Tivadar igazságügy-miniszter igazságügyi ankétot hívott össze, amelynek munkájában Szabó Miklós is tevékenyen részt vett. A magánjogi kodifikációval és a bírósági szervezettel kapcsolatosan fejtette ki véleményét.

A magánjogi kodifikáció kérdését taglalva elutasította az osztrák polgári törvénykönyv recipiálását. Mint mondta, „miképp egy nemzet sem veszi a jogszervezésben idegentől azt, a mivel már bír; s hogy azt befogadva, folyvást kellenék az osztrák jog fejlődését követnünk s így saját jogfejlődésünket hanyagolnók el, mi valódi merénylet lenne alkotmányos életünkre és önállásunkra nézve is”.²⁰⁰ A törvényszékek számának meghatározását gyakorlati kérdésnek tartotta, és azt semmiképp sem kapcsolta volna össze a közigazgatási szervezettel. Nem tekintette jó megoldásnak, hogy a telekkönyvek vezetését a járásbíróságokra bízta, mivel a telekkönyvi rendtartás (1855) szerint a telekkönyvi hatóságnak a legfontosabb jogi kérdésekben kellett döntenie, „amelyekre nézve néha a felsőbb bíróságok keblében is eltérő nézetek” voltak. Határozottan ellenezte a királyi tábla feloszlatását. Problémásnak látta a semmítő eljárást, ugyanakkor a szóbeliség elvének bevezetésére tekintettel a perrendtartásnak „csak sűrű revisióját kívánta”.²⁰¹ Nem értett egyet azzal, hogy a kisebb értékű polgári perekben az ítélkezés a szolgabírákhoz kerüljön. A bagatell ügyek vitelét e helyett – az eljárás némi módosításával – a járásbíróságokra ruházta volna.²⁰²

A perrendtartás reformját tekintve már a harmadik jogászgyűlésen is a szóbeliség hívének vallotta magát. A szóbeliség és közvetlenség elvének hazai érvényesülési lehetőségeiről írt tanulmánya 1874-ben jelent meg

¹⁹⁹ A III. magyar jogászgyűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1872. 40. sz. 298. p.

²⁰⁰ A királyi Curia ünnepe. *Jogtudományi Közlöny*, 1888. 18. sz. 155. p.

²⁰¹ Az igazságügyi enquete-ből. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 29. sz. 222–223. p.

²⁰² Az igazságügyi enquete-ből. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 30. sz. 231. p.

a *Magyar Igazságügyben*.²⁰³ Ugyan a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában kiadott 1868. évi LIV. tc. és a fellebbviteli bíróságok ítélőbíráinak számáról szóló 1870. évi XVI. tc. elvben elfogadta a szóbeliség és közvetlenség alapján működő bíráskodási rendszert, mégis szép számmal akadtak olyanok, akik tiltakoztak ezeknek az alapelveknek a magyar peres eljárásba való bevezetése ellen. Szabó Miklós írásában a leggyakoribb ellenvetéseket vette sorra, és igyekezett meggyőzni az ellenzőket ezeknek az elveknek a célszerűségéről. Az ellenérvek többnyire nem magukat az eljárási elveket vitatták, hanem azok megvalósítását vonták kétségbe a sajátos magyar viszonyok között. A leggyakrabban felmerült kifogás nem tartotta célszerűnek a szóbeliség elvének bevezetését, míg az országgyűlés nem fogadja el az egységes polgári törvénykönyvet. E vélemény támogatói úgy vélekedtek, hogy a szóbeliség „a jogreformok épületének betetőzéséül fog majd szolgálni”. Szabó Miklós több európai ország joggyakorlatára hivatkozva cáfolta ezt az álláspontot, hiszen a szóbeliség elve „fényes sikerrel” működött ott is, ahol rendszeres polgári törvénykönyv még nem született.

Sokak szerint a szóbeli eljárás a perek nagy száma miatt még inkább lassította volna az igazságszolgáltatás menetét, „mert a szónoklási viselkedés nagyobb nálunk mint bárhol”, és félő, hogy a bírósági tárgyalóterem „üres szónoklatoktól fognak viszhangzani”. A XIX. század második felében nem álltak rendelkezésre olyan statisztikai adatok, amelyek alapján meg lehetett volna állapítani, hogy Magyarországon a többi európai országgal összehasonlítva, valóban több per indult-e évente. Szabó szerint a peres ügyek számának emelkedése még nem ok arra, hogy „valamely jogintézményt, melyet különben a létezők közt legjobbnak ismerünk, csak azért mellőzzük, mert előreláthatólag igen gyakran fog igénybe vétetni. [...] éppen ezen oknál fogva kell azt minél előbb életbe léptetni”. Meglátása szerint a szóbeliség és közvetlenség elve mind az egyes bíróként eljáró járásbírók, mind a társas bíróságok esetében gyorsítaná az eljárás menetét, a tárgyalás lefolytatását. Példaként a korabeli német tapasztalatokat említette. Adolph Leonhardt, a Hannoveri Királyság igazságügy-minisztere 1854-ben köriratban kérte a törvényesékek elnökeit, hogy az 1850. november 8-i polgári perrendtartással

²⁰³ SZABÓ Miklós: A szóbeliség hazai viszonyaink szempontjából. *Magyar Igazságügy*, 1874. 5. sz. 301–311. p.

(Bürgerliche Prozeßordnung für das Königreich Hannover von 1850)
kapcsolatos véleményükről „hímezetlenül jelentést tegyenek”. Valamennyi beérkezett vélemény kedvezően nyilatkozott a szóbeli eljárásról, és kiemelte annak gyorsaságát. A szóbeliség előnyeként fogalmazták meg, hogy az ügy jogi kifejtése közvetlenül a felek ügyvédeknek „szájából” hangzik el, szakítva a korábbi gyakorlattal, amikor azt az előadó „megkurtítva és gyakran elégtelenül” közvetítette.

Szabó Miklós szerint a szóbeliség elvének bevezetésével az ügyvédek szónoklatai nem akadályoznák az eljárás gyorsaságát, hiszen a többórás védőbeszéd, a „szónoklati kicsapongás és a türelem ellen intézett merénylet” az európai gyakorlatban is a kivételek közé tartoznak. A tárgyalást vezető elnök feladata „az előadásokat a tárgyra szorítani és a túlcsapongásokat rögtön a kellő mederbe visszaterelni”. A szóbeliség megvalósításához kétségtávol elengedhetetlen egy tudományosan képzett és közmegebecsülésnek örvendő ügyvédi kar. A szóbeli eljárás „egy- maga elég hatályos leendő az ügyvédi kar tekintélyének emelésére, mert a szóbeliség és a nyilvánosság fuvallata rövid idő alatt elválasztandja a magot a polyvától s alakul oly közbizalomnak örvendő testület, melynek nevével a közönség nem a tekervényes utakat, a perhúzás és egyéb dísztelen dolgok eszméjét fogja összekapcsolni, hanem amelyhez tisztelettel és bizalommal járuland, minthogy a nyilvános és szóbeli tárgyalásokból már meggyőződést szerzendett, hogy ügyét tudományos, komoly, jellemes és lelkiismeretes férfiakra bízva, kiknek mindenekelőtt főfeladata az igazságot legegyszerűsebb és legrövidebb úton érvényre juttatni.”

A szóbeliség elvét elutasítók között akadtak olyanok, akik attól tartottak, hogy annak életbe léptetésével az állam hivatalos nyelve háttérbe szorul. Szabó Miklós szerint éppen az írásbeliség az, amely az állam hivatalos nyelvét kiszorítja az eljárásból. 1870-ben a polgári perrendtartás tervezetének elkészültekor egy tekintélyes bánási ügyvéd emlékiratot nyújtott át az akkor még igazságügyi államtitkárként működő Szabó Miklósnak, amelyben éppen a hivatalos nyelv érdekében támogatta és sürgette a szóbeliség behozatalát, hiszen akkoriban a fellebbviteli bíróságok hat különböző nyelven eléjük terjesztett ügyekben döntöttek. Ennek a visszás állapotnak a megoldását a szóbeli eljárásban látták, hiszen a nemzetiségi egyenjogúságról szóló 1868. évi LIV. tc. kimondta, hogy valamennyi polgári és büntetőperben, amelyben a felek

ügyvéd közreműködését veszik igénybe, az elsőfolyamodású bíróságoknál „mind a perlekedésnek, mind a hozandó ítéleteknek nyelvére addig, míg az első bíróságok végleges rendezése és a szóbeli eljárás behozatala fölött a törvényhozás nem határoz, az eddigi gyakorlat mindenütt fenntartandó”.

A szóbeliség bevezetésétől idegenkedők féltek attól is, hogy az új rendszer „jelentékenyen fel fogja rugtatni az igazságügyi tárca terheit”, jóllehet ezt semmivel nem tudták alátámasztani. Szabó Miklós úgy vélte, hogy az erre vonatkozó feltételezések alapján nem állapítható meg, hogy a szóbeli eljárás többre vagy kevesebbe kerülne-e, mint az írásbeli eljárás.

A szóbeli és közvetlen eljárással kapcsolatos észrevételeit összegezve kiemelte, hogy a szóbeliség „kétségtelenül legjobb alapját képezi a kielégítő törvénykezésnek, de nem csalahatlan óvszer minden baj ellen. Lehet kedvezőtlen eredménye is, ha hibásan, félszegen vagy töredékesen lesz alkotva a törvény és nélkülözendi a megkívántató jogintézményeket. Lehet kedvezőtlen eredménye akkor is, ha elégtétetik e feltételeknek, de a bíróságok rendezésénél nem az egyének arravalósága, hanem politikai, családi és vidéki tekintetek lesznek mérvadók; mert ügyetlen kezek közt kellő értelem és szakbuzgóság hiányában a legjobb törvénynek és legtökéletesebb jogintézménynek sem lehet kívánatos és kellő hatása.” Kitért arra is, hogy „megnyugtató törvénykezési állapotról” csak ott beszélhetünk, ahol a bírói kar közbizalmat élvez. A bíróba vetett bizalom pedig akkor erős és megingathatatlan, ha a peres felek és a jogkereső közönség naponta meggyőződhet arról, hogy „a nyilvánosan tisztára hozott tényállás” megállapítását követően a bíró elfogulatlanul és következetesen mond ítéletet.

Szabó Miklós a békebírók intézményének bevezetését is támogatta. Mint mondta, „az egészséges igazságügyi politika egyik fő feladatát mindig oly intézmények felismerésére és meggyökereztetésére irányozta, melyek alkalmasak lehetnének a pereknek elejét venni”. A békebíró a peres felek között csak mint közvetítő („egyeztető”) járna el, az esetleges ítélethozatal továbbra is a rendes bíró hatáskörében maradna. A békebírói feladatot pedig „minden vidéken elegendő számú független, jellemes, anyagi viszonyaira nézve rendezett és erkölcsi tekintetben közbecsülésben álló férfiúra” bízta volna. Az eljárás hatékonyságának érdekében úgy gondolta, hogy „a békebírák előtt az ügyvédi képviselét kizárassék”, mivel „az ügyvédben túlnyomó lévén a jogászai felfogás,

ez a nem jogász békebíróra és nem jogász egyezkedő felekre jótékony hatást alig gyakorolhatna”,²⁰⁴

A budapesti királyi ítélőtábla Szabó Miklósnak köszönhette gazdag jogi szakkönyvtárát, ahol nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi jogi szakirodalom kiváló munkái is megtalálhatók voltak.²⁰⁵ A könyvtárat eredetileg a királyi ítélőtábla és a Kúria fogalmazói részére rendezte be. 1870 októberében a főrendiháztól azt kérte, hogy a ház irományainak, naplójának és jegyzőkönyveinek egy-egy példányát bocsássák a könyvtár rendelkezésére, hogy a jogi és bírói pálya gyakorlói is tájékozódhassanak arról, hogy a törvényhozókat milyen indokok vezérelték az egyes törvények megalkotásánál.²⁰⁶

4.2. A Kúria másodelnöke

Szabó Miklóst 1884-ben a Kúria másodelnökévé nevezték ki. Hivatali esküjét „a szokott ünnepélyességgel” 1884. december 6-án tette le. Szabó Miklós beiktatása alkalmával felhívta a figyelmet arra, hogy az ítélethozatal során komoly felelősség terheli a Kúriát, hiszen az elé kerülő peres ügyekben „végérvényesen határoz”. Emellett a legfőbb bírói testület fontos feladata a jogegység helyreállítása és megóvása. Kiemelte, hogy a kúriai bírácoknak „nagy súlyt kell helyezniük” az egyes ítéletek indokolására. Az indokolások „egyrészt világosaknak, szabatosaknak, könnyen érthetőeknek, másrészt a mai kor előhaladott jogtudományának színvonalán kell állaniuk, mert csak így fognak a jogkereső közönségnek megnyugtatóra és a szak-köröknek irányul szolgálhatni”. Hangsúlyozta, hogy mindemellett a kúriai határozatoknak még „külsőalakjuk tekintetében” is kifogásolhatatlanoknak kell lenniük.²⁰⁷

²⁰⁴ SZABÓ Miklós: A békebíróság. *Magyar Igazságügy*, 1875. 2. sz. 85–86. p. A békebírói intézményről a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról szóló 1877. évi XXII. tc. rendelkezett.

²⁰⁵ Z. I.: Heti szemle. *Jogtudományi Közlöny*, 1880. 14. sz. 99. p.

²⁰⁶ *Főrendiházi napló*, 1869. II. kötet, 1870. augusztus 4.–1871. április 15. Ülésnapok 1869–74. 4. p.

²⁰⁷ Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának 1884. évi december hó 6-án tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 266–267. p.

1887-ben Csemegi Károly kúriai tanácselnök egy számára kellemetlen ügyben kérte Szabó Miklós segítségét. 1887 tavaszán az *Ügyvédek Lapjában* az akkor még ügyvédként működő Günther Antal egy cikkében nyílt támadást intézett a Csemegi elnökletével eljáró II. büntető tanács szigorú ítéletei ellen.²⁰⁸ A tanácsot „kegyetlen tanácsnak” titulálta, és felhívta a Kúria elnökének figyelmét arra, hogy „az akasztófa ama csiszolásának s a fegyház bilincsei amaz összerakásának, mely a II. büntető tanács véres szobájában egész kedvteléssel üzetik, végre határt szabjon”. A cikket Günther azt követően írta, hogy a tanács halálra ítelt egy férfit, akit két alsóbb fokú bíróság felmentett.

Csemegi méltatlannak tartotta az őt ért vádakot, és a cikket elolvassván, „úgy vágta földhöz az újságot, hogy az ezer meg ezer foszlánnyá rongyolódott. Hogyan, még azt merik róla írni, hogy akasztófákat csiszol, holott legfőlebb csak paragrafusokat csiszol.”

És Szabó Miklóshoz, a Kúria másodelnökéhez fordult:

- „– Kolléga – szólt izgatott hangon –, kérek elégtételt!
- Miféle elégtételt? – kérdezte csodálkozva Szabó Miklós, tán csak nincs lovagias affaire?
 - Affaire? Az nincs, hanem az »Ügyvédek Lapja«... az a cikk... azt meg kell torolnom minden áron.
 - Úgy hát indíts ellene sajtópört, hisz ez ennek módja. – szólt megnyugtatólag a másodelnök.
 - Mit? Sajtópört? Még csak az kellene, hogy én, Csemegi Károly, valóságos belső titkos tanácsos az esküdtszéktől könyörögjek elégtételt. Oh nem, kedves kolléga, nekem nem kell a sajtópör.
 - Tehát fegyveres elégtételt akarsz? – szólt mosolyogva Szabó Miklós. Csemegi, kinek elméjében a paragrafusok az idegesség miatt valóságos káosszá zavarodtak össze, erre így szólt:
 - Nem kell nekem sem esküdtszék, sem fegyveres elégtétel, nekem fegyelmi vizsgálat kell. Igenis, fegyelmi vizsgálatot kérek Wolf Vilmos dr., a szerkesztő s Günther Antal dr., a cikk szerzője ellen. Kérek végy fel velem jegyzőkönyvet, de rögtön.

²⁰⁸ GÜNTHER Antal: „A kegyetlen tanács”. *Ügyvédek Lapja*, 1887. 7. sz. 1–2. p.

- Fegyelmi vizsgálat! – kiáltott fel meglepetten Szabó Miklós, hisz ez képtelenség. A büntető törvénykönyv ...
- Mit nekem büntető törvénykönyv – vágott közbe Csemegi –, én arra nem adok semmit. Csak vedd fel a jegyzőkönyvet, a többit majd elvégzem én.”

Szabó Miklós hiába figyelmeztette Csemegit, hogy blamázs lesz a dologból, ő nem tárgított. A Kúria másodelnöke felvette hát a jegyzőkönyvet, amelyet másnap felterjesztett az igazságügy-miniszterhez további intézkedés végett. Az Igazságügyminisztériumban „nagy szenzációt keltett a jegyzőkönyv”, és sokáig tanácskoztak, hogy mit tegyenek vele. Voltak, akik azt indítványozták, hogy „oda kell ajándékozni a nemzeti múzeum ritkasággyűjteményének”, de a többség azon a véleményen volt, hogy Kozma Sándor királyi főügyészhez kell azt elküldeni. Így Csemegi panasz a királyi főügyészhez került, aki szintén „megcsodálta a kodifikátor úrnak saját szerzeményű törvényeiben való tájékozatlanságát, s hogy lehetőleg titok maradjon ez a blamázs”, azt indítványozta, hogy a panasz a Kúria irattárában „örök nyugalomra helyeztessék el”.²⁰⁹

Szabó Miklós kúriai másodelnökként tagja lett a főrendiháznak is, ahol a közjogi és törvénykezés(ügy)i bizottság tagja, majd elnöke lett, illetve több alkalommal részt vett az igazoló (bizottság) bíróság, valamint a jogügyi bizottság és a felirati bizottság munkájában. 1885-től a Kúria kisebb fegyelmi tanácsának elnöke lett.

4.3. A Kúria elnöke

A kortársak, jogászok és nem jogászok egyaránt, „nagy szerencsének” tartották, amikor 1888-ban a Kúria elnöki székét Szabó Miklós foglalta el. „Ezzel a Kúria élén oly férfiú áll, aki jogunk múltját éppen úgy ismeri,

²⁰⁹Csemegi kudarca. *Budapesti Hírlap*, 1887. (szeptember 8.) 247. sz. 7. p.

1909-ben, amikor az *Ügyvédek Lapja* fennállásának huszonöt éves jubileumát ünnepelte, a történet ismét előkerült. Wolf Vilmos elmondása szerint a dühös Csemegi egyenesen a Kúria elnökéhez, Perczel Bélához fordult. És minthogy 1909-ben Günther Antal volt az igazságügy-miniszter, módjában állt, hogy „lerázza az ellene tett fegyelmi följelentés aktáiról az évtizedes port és az ügyet mint illetékes fórum elintézzé”.

mint az újabb jogélet fejlődező irányait s e mellett tiszta jellemével és szigorú tárgyiaságával is mintaképe az újabb bírói nemzedékek.” – írta a *Vasárnapi Ujság*.²¹⁰ „Kiváló civilista s szinte páratlan administrator”, akinek olyan fontos feladatai – „a befejezetlen alkotások befejezése” – lettek kúriai elnökként, mint a magánjog rendezése, a szóbeliség és közvetlenség elvének érvényre juttatása, a bírói szervezet megújítása, illetve az ügyvédség reformja.²¹¹

Hivatali esküjét 1888. május 1-jén tette le. A tanácselnökök díszmagyarban karddal az oldalukon és érdemjelekkel ékesítve, a kúriai bírák pedig atillába és feketébe öltözve jelentek meg. Délelőtt 10 órakor a teljes bírói kar a nagy tanácsteremben gyűlt össze, hogy üdvözlhesse az új elnököt. A zöld posztóval borított hosszú asztalnál foglaltak helyet a tanácselnökök, „míg a legmagasabb ítélőszék bírái impozáns tömegben a pad-sorokat foglalták el”.²¹² A teljes ülés elnöki tisztét Daruváry Alajos tanácselnök látta el. Az ülés megnyitása után a Kúria elnökévé kinevező igazságügy-miniszteri átirat előterjesztésére került sor, amelyben „Ő csász. és apost. királyi Fensége f. évi april hó 27-én kelt legfelső határozványával nárai Szabó Miklós curiai másodelnök urat a királyi Curia elnökévé legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott”.²¹³ Ennek felolvasását követően Csemegi Károly kúriai tanácselnök vezetésével Balásy Antal és Jamniczky Lipót kúriai bírák indultak Szabó Miklósért, hogy felhívják őt a hivatali eskü letételére, amelyre „a szokott ünnepélyességgel” került sor. Daruváry Alajos üdvözlő szavait Szabó Miklós beszéde követte. Meggyőződése szerint feladata „lényegileg összeesik” a Kúria feladatával: mindnyájunk feladata a jogszolgáltatás; a jogszolgáltatás, melynek fő és elengedhetetlen kelléke az alaposság és – amennyire ezzel összeegyeztethető – a gyorsaság is. De bármily alapos, bármily gyors legyen, az igazságszolgáltatás céljának teljesen csak akkor felel meg, ha a jogkereső közönség határozatainkat megnyugvással fogadja”. A peres felek bizalmának elnyeréséhez arra van szükség, hogy a Kúria határozatait

²¹⁰ Igazságszolgáltatásunk három főembere. *Vasárnapi Ujság*, 1898. (május 22.) 21. sz. 346. p.

²¹¹ A Curia új elnöke. *A Jog*, 1888. 19. sz. 157. p.

²¹² A királyi curia új elnöke. *Pesti Hírlap*, 1888. (május 2.) 122. sz. 11. p.

²¹³ Jegyzőkönyv a magy. királyi Curiának 1888-ik évi május 1-jén tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 543. p.

„az egyöntetűség” hasza át. Úgy vélte, hogy „az egyöntetűség”, a jogegység biztosítása elengedhetetlen a Kúria méltósága és tekintélye szempontjából is. Az egységes igazságszolgáltatás megteremtése azonban sokszor még akadályokba ütközött, hiszen „a jogszolgáltatás legnagyobb terén”, a magánjogi szabályozás körében még nem létezett átfogó polgári törvénykönyv. Hangsúlyozta, hogy kúriai elnöki teendőit csak „önálló, független, kérellelhetetlen és részrehajlatlan” bírótársainak hathatós közreműködésével tudja csak maradéktalanul ellátni.²¹⁴

1890-ben a magyar judikatúra történetében egyedülálló eset történt, fegyelmi panaszt nyújtottak be a Kúria elnöke ellen. A Sopron vármegyében birtokos Széchenyi Károly több éven keresztül pereskedett édesapjával, Széchenyi Kálmánnal. A valamennyi bírói fórumon pert vesztett fiatal gróf panaszt emelt Szabó Miklós ellen részrehajlás címén. Panaszát azzal indokolta, hogy a Kúria elnöke hosszú évekig Széchenyi Kálmán jogi képviselője volt, és emiatt ítélte az ő javára.

A törvényes utat betartva, a panasz Kozma Sándor királyi főügyész elé került, aki a legfőbb fegyelmi bíróság²¹⁵ megalakítását indítványozta. A fegyelmi bíróságba hat-hat tagot delegált a Kúria, illetve a főrendiház. A legfőbb fegyelmi bíróság 1890 decemberében össze is ült Vay Miklós, a főrendiház elnökének vezetésével. Rövid tanácskozást követően megállapították, hogy semmiféle ok nem áll fenn arra, hogy eljárást indítsanak Szabó Miklós ellen. A fiatal gróf panaszát elvetették.²¹⁶

Szabó Miklós a főrendiház 1891. május 8-i ülésén a bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása során felszólalásában aggodalmát fejezte ki a bírói kinevezések tervezett szabályozásával kapcsolatban. Az előterjesztés általa kifogásolt szakasza ugyanis úgy szólt, hogy „ha valaki a bírói vagy ügyészi körökön kívül állván, kineveztetik oly

²¹⁴ Uo. 545. p

²¹⁵ Az 1871. évi VIII. tc. értelmében a királyi ítélőtáblák elnökeinek és alelnökeinek, a Kúria elnökeinek, másodelnökeinek és ítélőbíróinak fegyelmi ügyeit külön fegyelmi bíróság tárgyalta. Ez a külön fegyelmi bíróság 36 rendes és 12 póttagból állt, tagjainak felét az országgyűlés felsőházából, felét pedig a Kúria alelnökei és bírói közül választották. Ez a legfőbb fegyelmi bíróság tizenkettes tanácsban járt el. A fegyelmi bíróság elnöke a felsőház (főrendiház) elnöke vagy másodelnöke volt.

²¹⁶ A kúriai elnök fegyelmi ügye. *Budapesti Hírlap*, 1890. (december 10.) 338. sz. 7. p. Fegyelmi panasz a királyi kúria elnöke ellen. *Pesti Hírlap*, 1890. (december 10.) 338. sz. 10. p.

bírói állásra, amelyben a fizetések fokozatosak, egyszerre mindjárt magasabb fizetésre nevezhető ki. Erre nézve az indokolás azt tartalmazza, hogy fokozni kell azon lehetőséget, hogy a bírói karba a bírói körön kívüli álló jeles jogászok, jogtanárok és ügyvédek is kinevezhetőek legyenek, hogy így a bíróságok felfrissíthessenek és megerősíthessenek.”²¹⁷ A bírói kar felfrissítését csak a szóbeli közvetlen eljárás bevezetését követően tartotta megvalósíthatónak. Utalt ugyanakkor arra is, hogy ügyvédek bíróvá történő kinevezésére már a tervezetet megelőzően is sor kerülhetett, és „a kinevezettek igen sikeres szolgálatokat tettek”.

A Kúria elnöke azonban nem tartotta indokoltnak, hogy a magasabb fokozatba történő kinevezésre már a hivatalba lépéskor sor kerüljön. Meglátása szerint a bíró, „mikor a bírói pályára lép, mintegy szegénységi fogadalmat tesz. Ő nyomasztó gondok, súlyos munkateher mellett működik, midőn hivatását betölti; az alaptörvény [a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc.] kizárja őt minden mellékkeresetből. A törvény még azt sem engedi meg, hogy végrendelet útján valami életjáradékhoz jusson. Az a másik jeles jogász, a ki épp azért, mert jeles és ismeretes, más pályán volt, nem volt kizárva a kereset semmi ágából, az vagyont gyűjtött, vagy legalább gyűjthetett. Már most ha akármily oknál fogva bírói pályára lép, egyáltalában nincs semmi ok arra, hogy miért lépjen a magasabb fokozatba és miért nem a kinevezés sorrendje szerint.”²¹⁸

A Szabó Miklós által felvetett észrevételek olyan heves vitát váltottak ki a főrendiházban, amely alkalmat adott Szilágyi Dezső igazságügy-miniszternek „oly kijelentést tenni, mely következményeiben messzeható s mely az egészséges jogfejlődés minden őszinte barátját kellemesen lepte meg”.²¹⁹ A *Jogtudományi Közlöny* híradása szerint, „megtörtént újabb igazságügyi fejlődésünk történetében az az egyedül álló esemény, hogy az igazságügyminiszter a törvényhozó testület azon házában, melynél legkevésbé számíthatott kedvező hangulatra, az ügyvédi kar érdekében felszólalt és hallatta hatalmas szavát”.²²⁰ Szilágyi ugyanis deklarált, hogy az ügyvédi és a bírói kar egyenrangú. Kifejtette, hogyha az

²¹⁷ *Főrendiházi napló*, 1887. IV. kötet, 1890. október 1.–1891. augusztus 17. Ülésnapok 1887–67. 94. p.

²¹⁸ Uo. 94–95. p.

²¹⁹ N. D.: Ügyvédek a bírói karban. *Jogtudományi Közlöny*, 1891. 21. sz. 161. p.

²²⁰ Uo.

országgyűlés „a bírói kar emelésére, szellemi, erkölcsi és anyagi helyzetének emelésére valamit tesz, azt én nemcsak a bírói kar részéről jól megérdemeltnek, hanem az ország közérdekében is, igen helyes, igen jó lépésnek tartom. De [...] meggyőződésem az is, hogy másrészt elvül kell felállítani azt, hogy a jogi professziók szétágazásában egyik professióról sem lehet mondani, hogy az egészében előbbre való és a többi vele szemben alárendelt és alsóbb rendű.” A törvényjavaslat egyik célja, hogy „a jogi professzióknak különböző ágak közt való szétválasztottságát lehetőleg enyhítsük. Ezért hoztuk be az egységes képesítő vizsgát, ezért állítjuk a bírói minősítést az ügyvédivel egy színvonalra, holott eddig az a csodálatos dolog volt, hogy az ügyvédi minősítés magasabb volt, mint a bírói. Ezért egy és ugyanazon nagy államvizsga fogja képessé tenni azt, aki letette, úgy a bírói hivatal viselésére, mint az ügyvédi funkcióra.”²²¹

Szabó Miklós kúriai elnöksége idején épült fel Hauszmann Alajos tervei alapján az Igazságügyi Palota. Ünnepélyes átadására ugyan csak 1896. október 20-án került sor, de a Kúria szeptember 1-jén már az új épületben, „melyet a törvényhozás bölcsessége és a kormány gondoskodása a felsőbb bíróságok részére emelt”, tartotta teljes ülését.²²²

1900 nyarán felröppent a hír, hogy Szabó Miklós nyugalmába vonul, a *Budapesti Tudósító* azonban „a legilletékesebb helyről eredő fölhatalmazás alapján kijelenti, hogy a nyugdíjazásra vonatkozó hírek és az ahhoz fűzött kombinációk alaptalanok”.²²³ Ennek ellenére a hírek már Szabó Miklós utódáról is szóltak, Vörösmarty Bélát nevezve meg.

Az ország első bírója 1901. november 9-én ünnepelte 80. születésnapját. A jeles alkalomból Plósz Sándor igazságügy-miniszter és Vörösmarty Béla kúriai másodelnök vezetésével a Kúria bírói kara és segéd- és kezelő-személyzete köszöntötte az elnököt.

Három évvel később, 1904. október 18-án a Kúria épületében a kúriai tanácselnökök, a kúriai bírák és a jegyzők, valamint a koronaügyészség tagjai „lelkes ovációt” rendeztek Szabó Miklós elnöknek. Az a hí-

²²¹ *Főrendiházi napló*, 1887. IV. kötet, 1890. október 1.–1891. augusztus 17. Ülésnapok 1887–67. 102. p.

²²² Az Igazságügyi Palotáról részletesen lásd BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *120 éves az Igazságügyi Palota*. Bibliotheca Curiae. Budapest, 2016. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

²²³ Szabó Miklós nyugalmazása. *Budapesti Hírlap*, 1900. (július 10.) 187. sz. 7. p.

resztelés terjedt el ugyanis, hogy a Kúria elnöke nyugalomba készül. A testület elhatározta, hogy megkéri, vonja vissza nyugalmaztatása iránti kérvényét. A tisztelegés az elnöki fogadószobában zajlott, ahová Sebestyén Mihály és Ádám András bírák hívták az elnököt, és az egybegyűltek „érzelmeit” Paiss Andor tanácselnök tolmácsolta. Kiemelte, hogy az igazságügyi tárca Szabót „megtartani törekszik” a kúriai elnöki székben, „azon a helyen, amelyen érdemekben gazdag tevékenységéért bizalom, elismerés és tisztelet övezi”. Hangsúlyozta, hogy a bírók és ügyészek a legmesszebbmenőkig egyetértenek az igazságügyi kormányzat elképzelésével. „Mi megnyugvást csak akkor nyerhetünk – folytatta –, ha azt tudjuk, hogy Nagyméltóságod hajlandó szándékát megváltoztatni.” Rámutatott arra, hogy „mindenki, aki a magyar igazságszolgáltatás sorsát és a Kúria érdekét szíven viseli, aggódó töprengéssel gondol arra, vajon ki lesz az, aki Nagyméltóságod távozása esetén megüresedő helyre léphet”. A méltató szavakat zárva azzal a testületi kéréssel fordult Szabó Miklóshoz, hogy ne hagyja el a Kúriát. Hozzátette, „mi azt hisszük, hogy hosszú élettel, friss jó egészséggel, most is teljes lelki rugékonysággal, lankadástól ment erővel azért áldotta meg az isteni gondviselés Nagyméltóságodat, hogy csorbíthatatlanul üde szellemi tehetségét, nagy tudását, bő tapasztalatait, bölcsességét minél tovább, még hosszú időnkig szentelhesse a közjónak”.²²⁴

Szabó Miklós a nyugalomba vonulással kapcsolatos döntését elsősorban életkorával indokolta. Bírótársainak elmondta, hogy bár kétségtelenül nehezebbre fog esni a megválás, de elhatározását már nem tudja megváltoztatni. Ugyanakkor kijelentette, hogy „a magas kormányznak kinyilatkoztattam, hogy amíg túrnek engemet, igen szívesen felajánlom szolgálatomat. Nem is tőlem függ többé, hanem a magas kormánytól.”²²⁵

Bár az újságokban már megjelentek a hírek arról, hogy Szabó Miklóst Wlassics Gyula vagy Hódossy Imre fogja követni az elnöki székben, a kúriai bírák igyekezete nem volt hiábavaló, hiszen Szabó Miklós végül 1905. december 31-ig, 84 éves koráig töltötte be a Kúria legmagasabb méltóságát. Ő, aki „minden posztóban mintaképe volt a fennkölt gondolkodású, kötelességtudó, igaz magyar bírónak. Rendkívül éles ítélőképessége és erős logikája mély igazságérzettel és emberszeretettel párosul.

²²⁴ Szabó Miklós ünneplése. *A Jog*, 1904. 43. sz. 303–304. p.

²²⁵ Uo. 304. p.

A rideg betűjogásztól épp oly távol áll, mint a szobatudománytól. Emellett nem csökönvös konzervatív elme, mert nem zárkózik el a társadalmi szükségletek fejlődésének megfelelő fokozatos haladás elől sem.”²²⁶

Nyugalomba vonulása alkalmából az uralkodó a Szent István-rend nagykeresztjével tüntette ki. A kitüntetés átadására ünnepélyes keretek között a Kúria dísztermében került sor 1905. december 18-án. Lányi Bertalan igazságügy-miniszter rövid beszédet mondott, majd átadta Szabó Miklósnak „a királyi kegy látható jegyét”. A hivatalából távozó elnöktől a Kúria nevében Oberschall Adolf másodelnök búcsúzott, aki úgy fogalmazott, „mindnyájan érezzük, hogy az az úr, amely távozásával támad, nem lesz egyhamar pótolható. A gyászoló Themis bánatával egyesül a mi fájdalunk is, és ez annál bensőbb, mert az nemcsak a hivatali főnöknek szól, hanem – és talán még fokozottabb mértékben – az előkelő gondolkodású Szabó Miklósnak, aki mindenkor ritka tapintattal össze tudta egyeztetni a hivatali tekinteteket a bírák iránti jóindulatával.”²²⁷ Szabó Miklós kiemelte, hogy mindig „benső megnyugvással tapasztalta”, hogy a Kúrián szolgálatot teljesítő bírák „hivatásuk magaslátán” állnak. „Azzal a meggyőződéssel távozom – tette hozzá –, hogy a Kúria pártatlanságával, a tudomány fátylójával a kezében, ezentúl is meg fogja nyerni a közbizalmat, amelyre az ország érdekében szükség van.”²²⁸

A nyugdíjba vonuló kúriai elnökről a korabeli sajtó is megemlékezett. A *Jogban* megjelent cikk szerint „nemes egyszerűségével és jó példájával sikerült ezen magas testülettől azon bürokratikus szellemet távoltartania, amely például Ausztriában a bírákat, mint külön kasztot hermetice elzárja. A Kúria folyosóin szabadon járhat, kelhet mindenki, akinek ott ügye-baja akad és a bírakkal ott a tárgyalási szünetek alatt könnyebben érintkezhetik, mint bármely elsőfokú bíróság tagjaival. A valódi tekintély nem szorul külsőségekre és Szabó is grandseigneuri volta mellett mindenkiel tudott lebilincselő szeretetre méltósággal érintkezni. Példáját bírótársai is követték és ekkép honosult meg a Kúrián az a párját ritkító,

²²⁶ Különfélék. *Jogtudományi Közöny*, 1905. 51. sz. 422. p.

²²⁷ Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának Szabó Miklós a királyi Curia elnöke Ő Excelenciájának Ő császári és királyi Felsege által a Szent István rend nagykeresztjével lett legfelsőbb kitüntetésé alkalmából 1905. december 18-ik napján tartott ünnepély lefolyásáról. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1903–1908. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 290. p.

²²⁸ Szabó Miklós bucsuja. *Budapesti Hírlap*, 1905. (december 31.) 360. sz. 19. p.

a régi jó táblabírák karából átörökölt, előkelősége mellett is szívélyes patriarchalis hangulat.”²²⁹

1906-ban – már nyugalmazott kúriai elnökként – ismét főrendiházi tagságot nyert, amelyről a *Vasárnapi Ujság* is beszámolt: „Még elég friss és fürge ahhoz, hogy nagy jogi tudását és tapasztalatait [...] igénybe vegye az ország. A szép, nyúlánk, előkelő tartású 85 éves öreg úr még a régi nagy nemzedékből való, az I. Andrássy Gyula idejéből.” A Kúria volt elnökének „ottmarasztása a főrendiházban nemcsak szükséges, de névsor megszépítését is jelenti”.²³⁰

*

Szabó Miklós a budapesti királyi ítélőtáblán teljesített szolgálata idején, 1877-ben a Lipót-rend középkeresztjével „díszítettet fel”. Amikor Kovács Kálmán igazságügy-miniszteri tanácsostól átvette a kitüntetést, fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a kitüntetést „nem annyira személyes szolgálatainak, hanem sokkal inkább azon szolgálatoknak” köszönheti, „melyek a királyi táblának, mint testületnek érdemét képezik”.²³¹

Ferenc József 1882 júniusában a valóságos belső titkos tanácsosi címet adományozta Szabó Miklósnak, 1892. június 1-jén kelt „legfelsőbb elhatározásával” pedig, az igazságszolgáltatás terén szerzett érdemei elismerésül a Lipót-rend nagykeresztjét adományozta a Kúria elnökének. A legfőbb ítélkező testület 1892. június 9-i összülésén kitüntetéséről szólva hangzottak el azok a gondolatok, amelyeket a következő évtizedek bírói gyakran idéztek. Szabó Miklós úgy vélte, hogy hasonlóan más művelt államhoz, úgy Magyarországon is a bírói kar az, amely „a kitüntetéseket a legkevésbé veszi igénybe”. A bíró „a világtól elvonultan, zajtalanul teljesíti kötelességét, megelégszik azzal, hogy a bírói hatalmat Ő Felsége a király nevében gyakorolja”. Meggyőződése szerint kitüntetése nem az ő érdeme, hanem az egész Kúriáé, „jelül annak, hogy a királyi

²²⁹ Révai Lajos: Szabó Miklós. *A Jog*, 1905. 52. sz. 373. p.

²³⁰ Három új főrend. *Vasárnapi Ujság*, 1906. (október 28.) 43. sz. 702. p.

²³¹ Különfélék. *Magyar Themis*, 1877. 28. sz. 227. p.

kitüntetés legmagasabb elismerése ezen legfőbb bíróság működésével való meglegedésnek”²³²

Szabó Miklóst 1892 februárjában a Nemzeti Kaszinó igazgatójává választották. 1896-ban pedig a budapesti és a kolozsvári tudományegyetemen az összes jogtudományok tiszteletbeli doktorává avatták.²³³

*

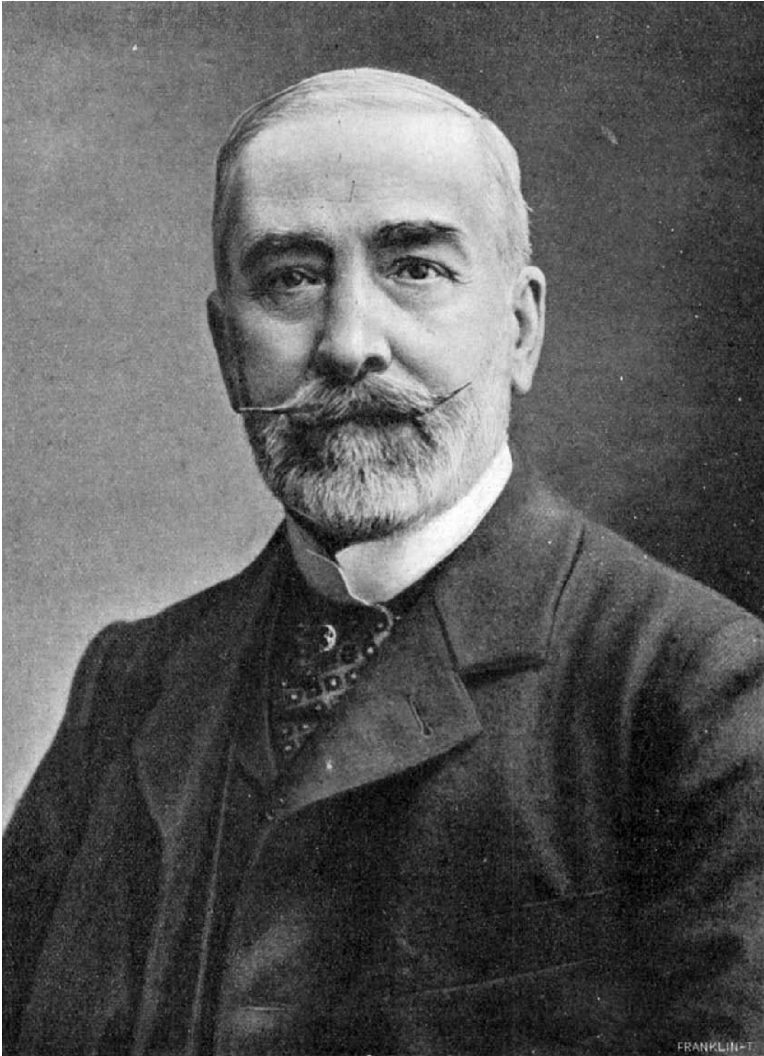
Szabó Miklós néhány napos betegség után 1907. november 28-án hunyt el. Halálát influenzából származott tüdőgyulladás okozta. A *Budapesti Hírlap* megemlékezése szerint Szabó Miklós „a puritán magyar bírónak igazi példája volt. Senki sem emlékszik arra, hogy a bírói székből [...] valaha csak pillanatra is elhagyta volna higgadtsága és mintaszerű türelme, amellyel a pro és kontra érveket meghallgatta. Soha pillanatra sem látta őt habozni senki, mikor az igazság győzelme forgott szóban s soha sem áldozta föl az igazságot a jogtudományban oly döntő fontosságú alakiságoknak. Döntései, amelyek, persze csak a tanács tagjai szavazategyenlőségének esetében váltak szükségessé, a tisztult életfelfogású bölcs férfiúnak voltak megnyilatkozásai, amelyeket a vesztes fél is megnyugvással fogadott, mert tudta, hogy kristálytisztá meggyőződés sugallta.”²³⁴

Síremlékét, amelyet Strobl Alajos tervezett, 1909. október 28-án állították fel a Kerepesi úti temetőben. Tetején az elhunyt mellképe látható, talapzatánál pedig Justitia gyászolja.

²³²Jegyzőkönyv a m. királyi Curia 1892. évi június hó 9-én tartott összlüléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1891–1895. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 159. p.

²³³Tiszteletbeli doktorok. *Hivatalos Közlöny*, 1896. 10. sz. 209. p. és 1896. 11. sz. 219. p.

²³⁴Szabó Miklós. *Budapesti Hírlap*, 1907. (november 29.) 283. sz. 1–2. p.

Oberschall Adolf²³⁵

²³⁵*Vasárnapi Ujság*, 1906. (április 29.). 17. sz. 265. p.

VII. OBERSCHALL ADOLF

Oberschall Adolfról szólva *A Jog* úgy fogalmazott, „modern fej és hihetetlenül nagy, korszerű tudás a korábbi idők jellemnagyságának minden biztosítékával felruházva”. Oberschall „olyan providenciális bírói vezér, aki az átalakuló jogtudomány hullámverései közt a jövő bírói karakterének mintaképét testesítette meg”.²³⁶

1. Az Oberschall család

Oberschall Adolf 1839. április 17-én született a Liptó vármegyei Rózsahegyen. Édesapja Oberschall Ferenc (1809–Rózsahegy, 1896. december 17.), Rózsahegyen az ügyészi hivatal írnoka volt, édesanyja Joachim Klementina (†Rózsahegy, 1888. június 14.). A család neve eredetileg Opršal, majd Opreschall lett, első ismert őstük, az órakészítő Opršal Simon volt, akinek neve 1649-ben bukkant fel először a rózsahegy-i polgárok között. Fivére id. Oberschall Viktor (†Budapest, 1917) a Magyar Királyi Állami Számvevőszék címzetes, majd elnöki titkára, számvevőszéki osztálytanácsos volt.

²³⁶Oberschall Adolf. *A Jog*, 1908. 38. sz. 265. p.

Felesége andiczi és bölcsvári Andaházy Mária (Szentmária, 1847. május 20.–Budapest, 1930. július 24.), Madocsányi Mária és Andaházy Ágoston leánya. Házasságukból három gyermek született: Pál, Katinka és Rózsa.

Oberschall Pál (Rózsahegy, 1871. május 11.–Budapest, 1934. október 13.) jogi tanulmányait a kolozsvári egyetemen folytatta. A jog- és államtudományi doktorátus megszerzése után 1893-ban lépett bírósági szolgálatba, a rózsahegy királyi törvényszéken. 1896-ban tanácsjegyző lett a pozsonyi királyi ítéletábrán, 1897-ben albíró a pozsonyi királyi járásbírósnál. 1899-ben a pozsonyi jogakadémiára a jogbölcselet, a büntetőjog és a büntetőeljárás nyilvános rendkívüli, majd 1901-ben rendes tanárává nevezték ki.²³⁷ 1914-től a kassai jogakadémia, 1916-tól a budapesti egyetem magántanára volt. Az első világháborút követően a fegyverszüneti bizottság, valamint az Országos Közművelődési Tanács

²³⁷ 1899 júniusában Oberschall Pál párbajban lelőtte Putnoky Domokos kolozsvári földbirtokost. A *Pesti Hírlap* részletesen beszámolt az esetről. A földbirtokos Putnoky és a jogakadémia diákkongresszusára, Kolozsvárra érkezett Oberschall is a New York Szálloda éttermében vacsorázott. Az egyik asztalnál fiatal orvosok mulattak, és váratlanul az egyik megcsókolta a másikat. Putnoky látva ezt, mosolygva mondta asztaltársasága tagjainak, hogy „ez már a berugás stádiumát jelenti, amikor férfiak csókolóznak”. Elmesélte, hogy hasonló vele is megtörtént fiatal korában. „Biz ez a csók nagyon kellemetlen volt nekem!” – fűzte hozzá. Oberschall erre tréfásan odaszólt: „A másíknak még kellemetlenebb lehetett!” A megjegyzés megdöbbenést keltett, hiszen Putnoky nem igazán adott okot a sértő viccre, így szerette volna megtudni Oberschalltól – akit csak aznap este ismert meg –, hogy mivel szolgált rá a sértésre. A válasz még inkább felingerelte, úgyhogy Oberschallt pofon ütötte, aki a földre zuhant. Vérző sebéet aztán egy fiatal orvos kötözte be.

Másnap Oberschall párbajra hívta Putnokyt. A párbaj feltételei a következők voltak: sima légynélküli [célgömb nélküli] pisztoly, 25 lépés távolság avance nélkül, kétszeri golyóváltás tíz másodpernyi célzással. A „három” vezényszóra eldőrdült a két lövés, Putnoky golyója nem talált, Oberschallé viszont homlokra talált a földbirtokost, aki azonnal életét veszítette. Oberschall később azt mondta, hogy nem célzott, ideje sem volt rá. Amint meghallotta ellenfele pisztolyának durranását, megnyomta a ravaszt és lőtt.

A kolozsvári törvényszék Oberschall Pált kéthavi államfogházra ítélte. Az indoklás szerint enyhítő körülménynek tekintették, hogy célzás nélkül, tehát nem szándékosan lőtte le ellenfelét, illetve hogy 22 napig gyógyuló sérüléseket szenvedett, valamint azt, hogy a szállodában elszenvedett bántalmazást követő 24 órán belül, azaz erős felindulásban követte el a párbaj vétségét.

A kolozsvári halálos párbaj. *Budapesti Hírlap*, 1899. (június 3.) 152. sz. 8. p. és 1899. (június 29.) 178. sz. 16. p.

tagja volt. 1923-ban nyugalomba vonult, és ügyvédként tevékenykedett. „Érdeemes munkásságot fejtett ki” a jogi irodalom és a büntetőjogi kodifikáció terén. Főbb művei: A tisztességtelen versenyről (Budapest, 1893); A visszaesésről (Pozsony, 1900); Jog- és állambölcseleti jegyzetek (Pozsony, 1902); Deák Ferenc emlékezete (Pozsony, 1904); A büntetőjog történelmi fejlődése és újabb irányzata (Pozsony, 1907); A rehabilitációról (Budapest, 1913). Első felesége Mauks Ilma (1887–Budapest, 1971. május 19.)²³⁸ volt, egy leánygyermekük született, Ilma.²³⁹ Második felesége a temesvári születésű Bucsár Déla zongoraművész, az első magyar női karmester volt. Egy fiúgyermekük született, Ferenc József.

Oberschall Katinka (†1950) tövisi és füzeséri Füzesséry Tibor főügyész-helyettes, majd kúriai bíró, Oberschall Rózsa pedig Balia Zsombor – Balia Ignác Hunyad vármegyei árvaszéki ülnök fiának – felesége volt.

2. A bírói pálya állomásai

Oberschall Adolf középiskoláit Selmechányán, jogi tanulmányait Pozsonyban folytatta, 1862-ben Pesten tett ügyvédi vizsgát, 1870-ig Rózsahegyen működött köz- és váltóügyvédként. Pályája során többször hangoztatta, hogy az ügyvédi gyakorlatban eltöltött esztendőknek nagy hasznát vette a bírói székben, mert „itt szerezte ember- és életismeretét”, és mint ügyvéd tanulta meg „ismerni a bíró ítékezésének közvetlen hatását”.²⁴⁰ Ennek köszönhető, hogy az igazságszolgáltatásban töltött hosszú évtizedek alatt mindvégig hirdette az ügyvédi hivatás és az

²³⁸ Mauks Ilma Mikszáth Kálmán feleségének, Mauks Ilonának az unokahúga.

²³⁹ Oberschall Pál leánya, (Stülmer Gézné, utóbb Szily Mártonné) Oberschall Ilma (Pozsony, 1907. november 13.–?) az 1920-as évek második felétől bekapcsolódott a Vöröskereszt és az Országos Gyermekvédő Liga munkájába. 1938-ban részt vett a Magyar a Magyarért Mozgalom megszervezésében Horthy Miklósné és Imrédy Béláné társaként. 1949-ben került az Egyesült Államokba. 1945 áprilisától a Független Kisgazdapárt női szervezetének országos vezetője. Hivatalos lapjuk, a „*Magyar Nő*” – „*Választási értesítő*” alcímmel – 1945 és 1947 között öt számot ért meg. 1946 márciusában kizárták a pártból, de nemzetgyűlési mandátumát megtarthatta. 1947-ig képviselő maradt (Magyar Szabadságpárt).

²⁴⁰ Oberschall Adolf. *Jogtudományi Közlöny*, 1908. 37. sz. 289–290. p.

ügyvédi kar megbecsülésének fontosságát. Támogatásával alakult meg 1907-ben a Kúria ügyvédi tanácsa (1907. évi XXIV. tc.).

Egy alkalommal, amikor az ügyvédi díjak kérdése került szóba, az ügyvédi kar álláspontjával értett egyet, mivel ő is túlságosan alacsonynak tartotta azokat a munkadíjakat, amiket a Kúria a jogorvoslatokért megállapított. Oberschall helytelenítette, hogy a legfőbb bírói testület rendkívül csekély munkadíjjal honorálja „az érdemleges és megfelelően kidolgozott perorvoslati beadványokat”. Véleményét gyakorlati tapasztalataira alapozta, hiszen ügyvédként és bíróként is tisztában volt azzal, hogy a jó ügyvédi munka jelentősen megkönnyíti a bíró ítélkező tevékenységét. „Mivel pedig az ügyvéd az ilyen bírói megállapításban nem találja még önköltségének fedezetét sem, rá van utalva arra, hogy előzetesen állapodjék meg ügyfelével a díjazásra nézve, ami pedig nem kívánatos, mert a másik véglet állhat elő, hogy t. i. az ügyfél jóval többet fizet, mint amennyit az ügyvéd megérdemelne.”²⁴¹

1870. július 17-én a pesti királyi ítélőtábla III. polgári tanácsába első osztályú pótbíróvá, majd 1872. július 20-án rendes bíróvá nevezték ki. 1879-ben a Kúria semmítőszéki osztályához osztották be szolgálattételre. 1885 májusában kúriai bíró lett. Azonban „széleskörű tudásánál és tetterős egyéniségénél fogva többre volt hivatva, mint egyes ügyeknek az iratsomóból való előadására. Képességei őt csakhamar vezető szerephez juttatták.”²⁴² 1886 tavaszán a marosvásárhelyi, 1891 elején pedig a kassai királyi ítélőtábla elnökévé nevezték ki. 1894. február 17-én kúriai tanácselnökként kezdte meg szolgálatát. „A marosvásárhelyi és a kassai királyi tábla Oberschall Adolf vezetése alatt elsőrangú tekintélyre emelkedtek. Nem csupán administratiojuk volt kiváló, hanem és főleg az ítélkezéseikben megnyilatkozott jogászai szellem vonta magára a legfelsőbb bíróság és a jogkereső közönség figyelmét.”²⁴³

Bíróként aktív szerepet vállalt egyes törvénytervezetek előkészítő munkálataiban. Ezzel kapcsolatos cikkei és írásai jórészt a jogi szaklapokban jelentek meg. Az *Észrevételek a polgári perrendtartásról készült törvényjavaslat előadói tervezetére* című tanulmányát az *Ügyvédek Lapja* 1897-ben külön kiadásban közölte. Az elméleti jog- és államtudományi

²⁴¹ Emlékezés Oberschall Adolfra. *Jogtudományi Közlöny*, 1908. 38. sz. 303. p.

²⁴² Oberschall Adolf. *Jogállam*, 1908. 8. sz. 654. p.

²⁴³ Uo.

államvizsga és a jogi oktatás szabályozása előkészítésének tárgyában készült előadói tervezetre és az egységes igazságügyi gyakorlati vizsga szabályozásának főelveire nézve felvetett dilemmákat illető észrevételei az *Ügyvédek Lapja* 1902. április 19-i számában jelentek meg. A tervezet egyik fő célja az volt, hogy a jogvégzettséget igénylő pályákon a gyakorlati szakvizsgákat megelőző elméleti vizsga azonos vagy legalább „belértékére nézve” egyenlő legyen. Oberschall többek között azt hangsúlyozta, hogy a bírói és az ügyvédi elméleti képesítés közötti különbséget, amely a bírói képesítés „alacsonyabb mértékében” mutatkozott meg, meg kell szüntetni.²⁴⁴ 1903-ban a *Jogállamban* jelent meg a halastói határkérdésben hozott választottbíróági ítéletről írt cikke.²⁴⁵ 1906-ban a Kúria tehermentesítésének szükségességére hívta fel a figyelmet a *Jogtudományi Közlöny* hasábjain, és részt vett az erre vonatkozó törvényjavaslat kidolgozásában és szerkesztésében.

2.1. A marosvásárhelyi királyi ítélőtábla elnöke

Oberschall Adolfot 1886. április 11-én nevezték ki a marosvásárhelyi királyi ítélőtábla élére. A kinevezését megelőző időszakban számos panasz merült fel az ítélőtábla munkáját illetően, az igazságügyi államtitkár többször rendelt el vizsgálatot a bíróságnál. „A marosvásárhelyi királyi tábla elnökségének betöltése sok ingadozás és vajúdas után megtörtént. A választás nem erdélyi férfiúra és nem mágnás-dignitáriusra esett, hanem egyik ifjabb curiai bíróra. Oberschall Adolf eddigi szereplése az igazságszolgáltatás terén nem oly kiváló, hogy mi határozott ítéletet mondhatnánk a kinevezés helyes vagy helytelen volta iránt. Munkabíró, lelkiismeretes férfiúnak, szakképzett civilistának ismerik bírótársai és a magánjogi enquete tagjai, mely enquete munkálataiban élénk részt vett.”²⁴⁶

²⁴⁴ OBERSCHALL Adolf: A jogi oktatás. *Ügyvédek Lapja*, 1902. 16. sz. 1–3. p.

²⁴⁵ OBERSCHALL Adolf: A halastói határkérdésben hozott választott bírósági ítélet. *Jogállam*, 1903. 7. sz. 413–422. p. A halastói országos határkérdés jelentőségére tekintettel a cikket a szerző hozzájárulásával még a *Turisták Lapja* (1903. 134–140. p.) is közölte.

²⁴⁶ A marosvásárhelyi királyi tábla. *Jogtudományi Közlöny*, 1886. 17. sz. 143. p.

Az 1890. évi XXV. tc. az addigi két ítélőtáblát (Pest és Marosvásárhely) decentralizálva összesen tizenegy ítélőtáblát szervezett Budapest, Debrecen, Győr, Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szeged és Temesvár székhellyel, pontosan meghatározva, hogy az egyes ítélőtáblák kerületébe mely törvényszékek tartoznak. Ez rendszerint összefüggő földrajzi területet jelentett, de például a budapesti királyi ítélőtábla kerületébe tartozott a fiumei törvényszék is. Az ítélőtáblák decentralizációja egyszerűsítette és gyorsította a fellebbezési eljárást. A korábban fennálló budapesti és marosvásárhelyi királyi ítélőtáblák és főügyészségek működésüket 1891. május 4-én szüntették be, és az új táblák önálló életüket május 5-én kezdték meg.²⁴⁷

A törvény életbelépését a kortársak nem fogadták egyöntetű lelkesedéssel, a jogi szakirodalom részletesen foglalkozott a decentralizáció várható nehézségeivel és „küzdelseivel”. „A mi aggodalmaink – írta az *Ügyvédek Lapja* – két csoportba oszlanak [...] Az egyik az, ami általában a vidéki élet természetében fekszik s ezen a rendes eszközökkel lehet segíteni. A másik az, ami a judikatura egységét és jóságát illeti s ezen jobbra csak a törvényhozás segíthet.

A vidéki élet Magyarországon fejletlen s emellett patriarchális jellegét nem vetette még le. A felsőbb bírói testületek e részben kettős veszedelemnek vannak kitéve. Az egyik [...] az ellaposodás; a magasabb tudományos niveau s a kiemelkedő bírói auctoritás meghanyatlása. Ahol tudományos intézetek nincsenek; ahol a drámai és képzőművészetek hiányzanak vagy komolyan számba nem vehetők s ahol a társasélet inkább a bizalmas pajtáskodások [...] fűzik össze: ott a fejlettebb kedély önmagától sorvadni kezd s vele az értelmi színvonal is visszahúzódik korábbi magas állásáról. A kaszinózás, ennek füstös unalmasságai, a lusta bonhommia, a lazább szellemi fegyelem s a kártya és quaterka ősi szertartásai egyáltalán nem jó melegágyai a magasabb életnek. S a királyi táblai bíró, aki ezekben részt vesz [...] óhatatlanul ki van téve annak, hogy a tudomány nagyobb érdekeit, a mindennapi élet lomha kedélyességei mellett szem elől téveszti. [...] A másik pedig az, aminek befolyás a neve s amelynek veszedelmességeit nagyon jól ismerjük. A vidéki

²⁴⁷ ANTAL Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). *Délalföldi Évszázadok* 23. Szeged, 2006. 25. p.

városok élete pedig szaturálva van ezzel a »befolyással«. [...] Itt-ott brutálisan uralkodó klikkek, amelyek a közéletet kezükben tartják s mivel a vármegyei és városi ügyekben omnipotenciájuk van, erejüket a királyi táblák is meg fogják kísértetni s merjük állítani, hogy nem minden terrorizmus nélkül.

Azon fordul meg minden, hogy a királyi táblák elnökei és bírái a vidéki élet ezen kettős veszedelmét idején fölismerik-e s a magas bírói testület *esprit de corps*ja ki bír-e fejlődni hamarjában annyira, hogy úgy az intellektuális meghanyatlás, mint a befolyásolás veszedelmei ellen, az egyes gyöngébb bírákat is megbírja védelmezni?

Az elnökök személye után ítélve [...] azt hisszük, hogy e részben a szellemi és jellembeli garanciák megvannak. A siker azonban nem mindenben ezen fordul meg, hanem azon is, hogy az egyes táblás városok első folyamodású bírói, ügyészi és egész ügyvédi kara gondosan támogassa a maga királyi ítélőtábláját s az egész jogászközönség azon legyen, hogy ne a királyi tábla degenerálódjék az új helyen, hanem igenis, a helybeli jogászélet emelkedjék föl az újonnan szervezett királyi tábla bírói testületének értelmi és jellembeli színvonalára. Ami a judikatura egységét illeti, annak visszafejlődése szerintünk kétségtelen. Hogy azonban ez ne legyen romboló hatású, az ellen is lehet valamit tenni. A közös döntvény-jog kétségtelenül kevés a 11 fejú gyakorlat összhangba hozatalára vagy legalább nagyon elkésve fog segíteni az ellentétes irányokon. A baj kibebíítésére szolgálhatna a táblás városokban egy-egy jogászegylet keletkezése s a judikatura érdekeit ápoló szakirodalom gondosabb figyelemmel kísérése.²⁴⁸

1890 júniusában a kolozsvári királyi ítélőtábla felállítása céljából szükséges előmunkálatok, elsősorban a bíróság elhelyezésével kapcsolatos intézkedések megtételére Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter Oberschall Adolfot nevezte ki miniszteri biztossá. Július elején Oberschall Kolozsvárra látogatott, ahol Péterffy Domokos törvényszéki elnök és Albach Géza polgármester kíséretében megtekintette az e célra kijelölt épületeket, tapasztalatairól pedig jelentést és véleményt terjesztett az igazságügy-miniszter elé. A tényleges elhelyezést előkészítendő

²⁴⁸A tizenegy tábla. *Ügyvédek Lapja*, 1891. 19. sz. 1–2. p.

1891. január elején érkezett ismételten Kolozsvárra, és megszemlélte az ítélőtábla épületének szánt Jósika-házat. Az addigi magánlakásokból Debreczeni Balázs főmérnök irányításával hivatali helyiségeket alakítottak ki, és az egész épületet renoválták.

2.2. A kassai királyi ítélőtábla elnöke

Kassai királyi ítélőtáblai elnöki kinevezését (1891. január 15.) követően Oberschall Adolf először 1891. február 8-án látogatott Kassára az új királyi ítélőtábla felállításával kapcsolatos teendőkkkel megbízott miniszteri biztосként. A bíróság a város egyik legjobb fekvésű utcájában, a Malom utcában, Kassa legszebbnek tartott, „a legújabb styl szerint” épített és berendezett házában, az ún. Maléter-házban kapott elhelyezést.²⁴⁹ Március elejére intézkedtek az ítélőtábla székházának berendezési költségeiről is, amelyre 19 000 forintot hagyott jóvá az igazságügy-miniszter. A bútorokat a fővárosból rendelték, és azokat kényelmesnek, valósággal „lukszuriózusnak” találták, a szükséges „anyagszereket” és könyveket pedig helybéli kereskedők szállították: az irodaszereket Varga Bertalan, a könyveket Mildner Ferenc cége szerezte be.²⁵⁰

Oberschall 1891. április 17-én búcsúzott el Marosvásárhelytől, majd néhány nappal később végleg Kassára érkezett. Az újonnan felállított királyi ítélőtáblák megnyitására országszerte, így Kassán is, 1891. május 5-én került sor. A *Kassai Szemle* tudósítójának beszámolójából hű képet kapunk a hivatali helyiségek és a tárgyalótermek berendezéséről. Mindeütt sötét faragott bútorok állnak, az asztalokon bronz írókészlet és gyertyatartók „ékeskednek”, a falakon pedig Ferenc József olajlenyomatú mellképe és egy ingaóra volt látható. A tanácsstermekben a hosszú zöld asztalokat pirossal vonták be, az elnök fogadószobájában pedig bíborbárszöny pamlagok és székek szolgálták a kényelmet.²⁵¹

A megnyitó ünnepség istentisztelettel kezdődött a Mihály-kápolnában. Ezután „a díszes közönség” a vármegyeház dísztermébe vonult át, ahol

²⁴⁹ ANTAL 2006. 51. p.

²⁵⁰ ANTAL 2006. 86. p.

²⁵¹ A kassai királyi ítélő tábla. *Kassai Szemle*, 1891. (május 6.) 54. sz. 1–2. p. *www.digitalniknihovna.cz*

a karzatokon „igen szép, előkelő nőközönség töltötte be a helyet”. Kriszt János tanácselnök üdvözlő szavait követően, Párvy Iván királyi főügyész, illetve Fekete Ödön és Simon Géza ítélobírák – a beiktatási hagyományoknak megfelelően – felkérték Oberschall Adolfot a teremben való megjelenésre. „A díszmagyarban impozáns alakú, minden irányban megnyerő magatartású, rokonszenvet kelteni tudó elnököt” lelkesen fogadták a megjelentek. Az elnök és a tanácselnökök hivatali esküje után a királyi ítélobírák bírúinak együttes eskütétele, végül a királyi főügyész és helyettese esküje következett.²⁵² Az Oberschall Adolf és Bernáth Elemér mondotta ünnepi beszédek elhangzása után megalakították az ítélobírák szaktanácsait. Oberschall Adolf az I. (kereskedelmi, váltó-, csőd-, bányá-, úrbéri és polgári ügyek) tanács elnöke lett.²⁵³ A megnyitót díszbéd követte a Schalk-ház szállodában.²⁵⁴

A kassai királyi ítélobírák elnöki tisztét 1894-ig, kúriai tanácselnökké történt kinevezéséig töltötte be Oberschall. A kortársak szerint a kassai királyi ítélobírák mintabírósággá alakította, a kerületébe tartozó bíróságok felett pedig „a legerélyesebben gyakorolta” a felügyeletet. Kassától 1894. március 7-én, az ítélobírák teljes ülésén vett búcsút. Bírótársaihoz intézett beszédében szólt azokról a nehézségekről, amelyekkel a királyi ítélobírák működésének kezdeti szakaszában kellett megbirkózniuk. Hangsúlyozta, hogy ezek leküzdése annak köszönhető, hogy az egész bírói kar „törhetetlen akarattal, lelkesült odaadással és kitartással látott hozzá a munkához és minden idejét szentelte a nagy feladatnak”. Mint mondta, „ily hazafias kötelességérettől áthatott testületet vezetni, oly kellemes feladat volt, hogy ma, midőn eddigi állásomtól megválok, erőt vesz rajtam a távozás fájdalmas érzése”. Az ítélobírák nevében Bernáth Elemér tanácselnök és Battlay Imre főügyész tartott rövid beszédet. A távozó Oberschall Adolfnak Bernáth Elemér nyújtotta át „a királyi ítélobírák összes bírósági és főügyészi tagjainak arczképeit egy képben elhelyezve”.²⁵⁵

²⁵² Uo.

²⁵³ A tizenegy tábla. *Ügyvédek Lapja*, 1891. 19. sz. 4. p.

²⁵⁴ Az ünnepélyes megnyitóról szóló tudósítás mellett a *Kassai Szemle* részletes személyzeti és területi adatokat is közölt a kassai királyi ítélobírákról. A kassai királyi ítélobírák. *Kassai Szemle*, 1891. (május 6.) 54. sz. 1–2. p. www.digitalniknihovna.cz

²⁵⁵ Elnök-búcsúztató a kassai királyi ítélobíráknál. *Ügyvédek Lapja*, 1894. 11. sz. 5–6. p.

2.3. Tanácselnök a Kúrián

Oberschall Adolf 1894 tavaszán kezdte meg működését a Kúrián, a II. (polgári) tanács elnökeként. Hivatali esküjét 1894. március 15-én tette le a Kúria teljes ülésén. Az év végén, 1894 decemberében szárnyra kapott a hír, hogy Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter esetleges lemondása esetén ő kapná az igazságügyi tárcát. A *Politikai Hetiszemle* értesülése szerint bizalmas körben már ki is jelentette, hogy az igazságügy-miniszteri tárcát elvállalja. (A felröppent hír ellenére Oberschallból nem lett miniszter.)

A Kúria tanácselnökeként nagy feladat hárult Oberschall Adolfra, az új sommás eljárás (1893. évi XVIII. tc.) legnehezebb és legkényesebb részének, a felülvizsgálati eljárásnak a gyakorlatba történő bevezetése. Az új törvény a felülvizsgálat jogintézményével két, addig jelentőséggel alig bíró fogalmat vezetett be a magyar igazságszolgáltatásba, mégpedig az anyagi, illetve az eljárási jogszabály fogalmát. A törvény jogorvoslati rendszerének sikere attól függött, hogy a Kúria miként értelmezte, hogyan alkalmazta e két fogalmat. „Túlságosan tág értelmezés mellett a felülvizsgálati bíróságokat előzönlötték volna a jogorvoslatok ezrei, és a magyar igazságügy ismét a régi perrendtartás fellebbezésének közelebbe jutott volna. Formalisztikus felfogás mellett pedig az alsóbíróságok műhibáinak egész tömege marad orvosolatlan, megrendítve az igazságszolgáltatásban való hitet, de egyszersmind a bíróságokban való bizalmat is.” Oberschall Adolfnak köszönhetően azonban a magyar felülvizsgálati bíráskodás ezeket „a megrázkódtatásokat” elkerülte, és a jogalkalmazás során a kúriai ítéletekben „a két veszedelem” közül elsősorban az anyagi igazság jutott érvényre.²⁵⁶

A felülvizsgálati tanács érdemei közé tartozik a csődön kívüli megtámadási jog meghonosítása is, valamint az, hogy a törvénytelen gyermekek tartása iránti, a bérleti és a haszonbérleti, valamint a nőtartási és az igényperek „ingadozó judikaturájába” egységet és állandóságot teremtett.²⁵⁷

Oberschall Adolf 1896-tól – az 1871. évi VIII. tc. (fegyelmi törvény) 35. §-a alapján – a legfelsőbb királyi és országos fegyelmi bíróság Kú-

²⁵⁶ Oberschall Adolf. *Jogtudományi Közlöny*, 1908. 37. sz. 289–290. p.

²⁵⁷ A budapesti királyi ítélőtábla. *Jogtudományi Közlöny*, 1901. 13. sz. 107. p.

ria által delegált tagja volt. 1896 májusában a millennium alkalmából a kolozsvári egyetemen a jogtudományok tiszteletbeli doktorává avatták. Az 1896. szeptember 21–22-én tartott tizenegyedik magyar jogászgyűlés előkészítése során Oberschall Adolf a polgári eljárásjogi indítvány véleményezőinek egyike volt Csathó Ferenc kúriai bírósági elnök, Papp József és Tóth Gáspár budapesti ügyvédek mellett. A jogászgyűlés által megtárgyalandó kérdés – „Tekintettel az alkotandó szóbeli törvénykezési rendtartásra, a legfőbb bíróság jogkérdésben való felülvizsgálati hatásköre és ezen ügyekben való eljárása miként szabályoztassék?” – előadója Nagy Dezső budapesti ügyvéd volt.

1897 áprilisában Oberschall – Manojlovich Emil utódként – a IV. (váltó- és kereskedelmi) tanács vezetője lett. Elnöki működésének egyik eredménye, hogy a biztosítási és a váltóperekben átalakult a legfőbb bírói fórum addigi „formalisztikus joggyakorlata”. A sommás végzés ellen megnyílt a lehetőség a perújításra, a váltóperekben megjelent a köztörvényi kifogás, illetve „a kereskedelmi vételre és a biztosítási ügyletekre vonatkozó jogszabályoknak alkalmazása némely ponton engedett merevségéből”.²⁵⁸

Oberschall tanácskozó tagként vett részt a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetét előkészítő állandó bizottság munkájában. A bizottság, amelyet az uralkodó 1895. október 16-án kelt legfelsőbb elhatározása alapján Erdély Sándor igazságügy-miniszter állított fel, a tulajdonképpeni munkát 1897. április 21-én kezdte meg. 80 szerkesztőbizottsági és 12 teljes ülést, valamint 35, a résztervezetek egyeztetése érdekében összehívott értekezletet tartottak addig, míg a magánjogi törvényjavaslat nyomtatásban megjelenhetett 1900-ban.

A bizottság vezetője 1897-ben Vavrik Béla kúriai tanácselnök, majd Lányi Bertalan miniszteri tanácsos, az Igazságügyminisztérium törvényalkotó osztályának vezetője volt. Szerkesztőtagként működött közre Imling Konrád, Szász-Schwarz Gusztáv, Sipőcz László, Thirring Lajos és Zsögöd Benő (Grosschmid Béni). Tanácskozó tagként vett részt a nagy horderejű munkában – Oberschall mellett – Ádám András, Győry Elek, Kováts Gyula, Köves György, Nagy Ferenc, Neumann Ármin, Sággy Gyula és Vavrik Béla. Segédtagként pedig Bartha Richárd, Illés

²⁵⁸ Uo.

József, Kolosváry Bálint, Szászy Béla, Szladits Károly és Wolff Károly tevékenykedtek a magánjogi kodifikációs munkálatokban.²⁵⁹

A bizottság 1898. február 26-án Plósz Sándor igazságügyi államtitkár vezetésével tartott teljes ülést, amely az ági örökléssel kapcsolatban keresett választ arra az alapvető kérdésre, hogy „Fönntartassék-e az ági öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében? Ha igen, mily alakban és mily mértékben?”

Az öröklési jog szerkesztője, Szászy-Schwarz Gusztáv „terjedelmes emlékiratában” azt javasolta, hogy az ági öröklés az örökhagyó szülei és nagyszülei, valamint ezek leszármazói körében maradjon fenn. A szűkebb rokonság körén belül azonban az ági öröklést csak azzal a kettős megszorítással tartotta elképzelhetőnek, ha a távolabbi rokon ági öröklés címén nem zárja ki a hagyatékából a közelebbit, és ha az a vagyon, amely az örökhagyó halálát megelőző 32 évnél régebben „szállt le” az ágelődtől, nem lehet ági öröklés tárgya.

Az ági öröklés kérdésében egyébként az előkészítő bizottság tagjai három különböző álláspontot képviseltek. A tiszta parentális rendszer mellett érvelt Oberschall Adolf, valamint Győry Elek, Kováts Gyula és Imling Konrád. Oberschall szerint „az ágiság fönntartásához fűződő érdekek nagy része a bekövetkezett gazdasági változások után jelentőségét veszítette. Nem lehet mondani, hogy az ági öröklés eszméje annyira benne van a nemzet vérében, hogy nem volna tanácsos azt teljesen kiküszöbölni.”²⁶⁰ A „tisztá” ágiságot fogadta el Ádám András, Kövess György, Sággy Gyula, Grosschmid Béni, és „közvetítő álláspontot” képviselt Szászy-Schwarz Gusztáv, Vavrik Béla, Nagy Ferenc, Sipőcz László, illetve Thirring Lajos.²⁶¹ Az ági örökléssel kapcsolatban a bizottság a legnagyobb nehézséget abban látta, hogy Erdélyben, a polgárosított

²⁵⁹ A magyar polgári törvénykönyv. *Budapesti Hírlap*, 1900. (november 4.) 303. sz. 6. p.

²⁶⁰ Polgári törvénykezés. *Budapesti Hírlap*, 1898. (március 1.) 60. sz. 3. p.

²⁶¹ Az ági öröklésre vonatkozó véleményeket lásd BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Az ági öröklés múltja és jelene. In MENYHÁRD Attila – VARGA István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai*. I–II. kötet. Budapest, 2018. ELTE Eötvös Kiadó, 1029–1039. p.

határőrvidéken és Fiumében nem egy meglévő, hanem egy újonnan bevezetendő jogintézményről volt szó.²⁶²

A bizottság 1899. február 18-án tartotta 12. teljes ülését Erdély Sándor elnökletével. A vitára bocsátott kérdés az volt, hogy „Fönntartassák-e a nőnek házasságra lépésével való teljes korúsítása? Ha igen, ne nyerjen-e kiterjesztést a férfira is?” A tanácskozás során különböző álláspontok kaptak hangot. Sipőcz László előadó javaslata arra irányult, hogy „a nő a házasságra lépéssel minden esetben nagykorúvá váljék, a férfira azonban a házasságnak ez a nagykorúsító hatása kiterjesztést ne nyerjen”. Oberschall nézete szerint „a házasságkötésnek egyik féllel szemben sem kellene nagykorúsító hatást tulajdonítani. A férfiakra nézve e részben mai jogunk tartandó fönn. A nő nagykorúsításának azonban manapság, midőn 24-ik életévében mindenki nagykorúvá válik, nincs értelme.”²⁶³

Oberschall Adolf 1898 januárjától a Kúria könyvtári bizottságának tagja volt, illetve választmányi, majd igazgató-választmányi tagként aktívan tevékenykedett a Magyar Jogász Egyletben. 1900-ban az országgyűlési képviselő-választási jogosultság kérdésében beadott fellebbezések elintézésére hivatott külön tanács (1899. évi XV. tc.) póttagja volt.

2.4. A budapesti királyi ítélőtábla elnöke

Oberschall Adolf nagy elődök – Szabó Miklós, Mihajlovics Miklós, Vajkay Károly, Czorda Bódog – méltó utódaként került a budapesti királyi ítélőtábla élére Vértesy Sándor nyugdíjba vonulásával. Az új főbíró „meleg érzéssel” fogadta a jogásztársadalom és a közvélemény egyaránt, mert addigi „pályafutása és bírói működése érdemessé tette őt arra, hogy ebben az új állásban értékesíthesse nagy jogi tudását és kipróbált magisztraturai erényeit”. Az *Ügyvédek Lapja* szerint nála „rátermettebb férfiú, nagy tudásánál, tekintélyénél és akaraterejénél fogva, nem foglalhatta volna el ezt az állást, mely önmagában alig adhat annyi valódi

²⁶²A polgári törvénykönyv kodifikációs bizottsága. *Jogtudományi Közlöny*, 1898. 10. sz. 79. p.

²⁶³A polgári törvénykönyv reformja. *Budapesti Hírlap*, 1899. (február 22.) 53. sz. 2. p.

méltóságot annak, aki betölti azt, mint amennyit vár attól a férfiútól, aki ezt a magas állást belső tartalommal gazdagítani hivatva van”.²⁶⁴

Beiktatására a budapesti királyi ítélőtábla 1901. március 27-i teljes ülésén került sor. Az ülésen az ítélőtábla és a budapesti királyi főügyészség teljes létszámban, valamint Seyfried József elnök vezetésével a pestvidéki törvényszéki bírák is megjelentek. Az emelvényen Sárkány József alelnök, Vavrik Antal, Hérics-Tóth János, Décsey Zsigmond és Horváth Jenő tanácselnökök, valamint Székely Ferenc főügyész foglaltak helyet díszmagyarban. Sárkány József üdvözlő szavait követően Nyeviczky Antal bírósági elnök, a teljes ülés előadója felolvasta az Oberschall kinevezéséről szóló legfelsőbb leiratot. Az új elnököt egy három tagból (Vavrik Antal tanácselnök, Debreczeny Miklós és Lehotzky Antal bírák) álló küldöttség hívta be az ülésterembe. Néhány perc elteltével megjelent a díszteremben „Oberschall elnök, akinek daliás termetét szintén díszmagyar fődte”. Sárkány József felszólította a hivatali eskü letételére, amelynek szövegét Adolf Sebestyén ítélőtáblai elnöki titkár olvasta fel.

Az új elnököt köszöntő Sárkány József és Székely Ferenc után Oberschall székfoglaló beszéde következett. Kitért arra, hogy az ítélőtáblai elnöki teendők nem újjak számára, hiszen a marosvásárhelyi és a kassai után a budapesti immár a harmadik ítélőtábla, amelynek vezetésére megbízást kap. Az ország központjában székelő másodbíróság irányítását kihívásnak tartotta, hiszen a budapesti királyi ítélőtábla „mint egyenes utóda ama régi inelyta tabula regiának, letéteményese hagyományainak, számos, törvénybe nem foglalt erkölcsi köteleességgel bír”. Mint mondta, „éber figyelemmel fogom kísérni az ítélkezést, kiváló súlyt helyezek annak alaposságára és gyorsaságára”. Kiemelte, hogy az igazságszolgáltatási feladatok ellátásához elengedhetetlen a komoly szellemi munka bírónál és ügyvédnél egyaránt, illetve a munka arányos elosztása. Hangsúlyozta, hogy az ítélőtáblán tapasztalható kiváló „testületi szellem” megőrzésére fog törekedni, és arra, hogy ez a „kitűnő szellem” az ügyészi és az ügyvédi karhoz való viszonyban is érvényesüljön, mert „csakis az igazságszolgáltatás összes tényezőinek harmonikus együttműködése mellett közelíthetők meg azok a nagy célok, amelyeknek közös szolgálatában állunk”.²⁶⁵ Ezen a teljes ülésen búcsúzott az ítélőtábla Sárkány József

²⁶⁴ Oberschall Adolf. *Ügyvédek Lapja*, 1901. 11. sz. 1–2. p.

²⁶⁵ A királyi tábla új elnöke. *Budapesti Hírlap*, 1901. (március 28.) 86. sz. 9. p.

alelnöktől, akinek több évtizedes pályáját az új táblai elnök és Székely Ferenc királyi főügyész méltatta.²⁶⁶

Oberschall Adolf 1903 augusztusában valóságos belső titkos tanácsosi címet kapott. A méltóság elnyerésére irányuló előterjesztés úgy fogalmazott, hogy Oberschall „33 évet meghaladó bírói szolgálata alatt mint bíró és mint hivatalvezető egyaránt kiváló sikerrel működött, mély tudása, bő bírói tapasztalatai, éles ítélőtehetsége és fáradhatatlan munkásságával közelismerést és köztiszteletet vívott ki magának”. A királyi ítélőtábla elnökeként, a magyar bírói kar egyik legkitűnőbb tagjaként „az egyöntetű és következetes ítélkezés megteremtése”, valamint az elsőfolyamodású bíróságok feletti felügyelet „éber gyakorlása által” szerzett kiváló érdemeket.²⁶⁷ 1903 őszén a Vaisz József-féle alapítvány gondnokává nevezték ki.

Háromévi elnöki munkát követően, 1904. november 26-án búcsúzott Oberschall Adolf a budapesti királyi ítélőtáblától. Bírótársai a Kontinentál Szálló dísztermében szerveztek ünnepi lakomát a tiszteletére. A vacsorán részt vevő ítélőbírók és tanácsjegyzők, köztük Frenreisz István, Hérics Tóth János, Vavrik Antal és Bubla Ferenc táblai tanácselnökök, Pongrácz Jenő királyi főügyész, búcsúztak a Kúria másodelnökének kinevezett Oberschalltól.²⁶⁸

2.5. A Kúria másodelnöke

Amikor 1904 novemberében Ferenc József Oberschall Adolfot nevezte ki a Kúria másodelnökévé, „a magyar jogászközönség egyértelmű óhajtása teljesült”. Oberschall beiktatására a Kúria dísztermében került sor 1904. november 29-én. Miután Szabó Miklós kúriai elnök felolvastatta az új másodelnököt kinevező királyi kéziratot, Sebestyén Mihály

²⁶⁶ Oberschall Adolf beiktatása és Sárkány József búcsúzása bpesti királyi táblán. *A Jog*, 1901. 13. sz. 101. p.

²⁶⁷ Javaslát Vörösmarty Béla kúriai másodelnök részére a belső titkos tanácsosi cím adományozására; Oberschall Adolf a Budapesti Kir. Itélőtábla elnöke részére a belső titkos tanácsosi cím adományozására. Jegyzőkönyve az 1903. július hó 22-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. 7. p. In *Minisztertanácsai jegyzőkönyvek 1867–1944. adatbázisonline.hu/adatbázis/minisztertanacsai-jegyzokonyvek-1867-1944*

²⁶⁸ Oberschall Adolf ünneplése. *Budapesti Hírlap*, 1904. (november 27.) 328. sz. 12. p.

tanácselnök vezetésével Nedeczky Iván és Mezey Albert kúriai bírók mentek az új másodelnökért, aki a hivatali esküt letette az elnök kezébe.

Szabó Miklós üdvözlőbeszédében kitért arra, hogy Oberschall immár harmadszor lép a Kúria kötelekébe. Mint mondta, először bíróként, majd tanácselnökként teljesített mintaszerű szolgálatot az ország legfőbb bírói testületében. Az egybegyűlt bírákhoz, ügyészekhez és jegyzőkhöz szólva Oberschall úgy fogalmazott, „fölbátorító szavakra talán soha sem volt nagyobb szükségem, mint éppen e pillanatban. Ő cs. apostoli és királyi Felségének kegyelme és a magas kormány megtisztelő bizalma, a királyi Curia bűnügyi osztálya élére állított. Az állam büntető hatalmának kezelése napjainkban egyike a legkényesebb föladatoknak, mert a büntető jogtudományának egyik átmeneti korszakát, lehet mondani válságát éljük”. Kifejtette, hogy „a bűn elleni küzdelem nagy részének sikertelensége számos új eszmét vetett föl és ezek mélyreható forrongást idéztek elő. Meg vannak támadva a büntetőjog eddigi alapjai, igaz, hogy aránylag kevés sikerrel, mert a nagy apparátussal folytatott eszmecserék a főkérdésekben eddig megnyugtató eredményre nem vezettek. Tévedés volna azonban hinni, hogy az új iskolák küzdelme teljesen kárba vészett. Az új tanok egy része téves, egy része túlzott; a viták tömkelegéből azonban egyes kérdések új világlátásban kerültek ki, és az ezek tekintetében felhozott érvek súlya elől el nem zárkozhatunk.” Megjegyezte még azt is, hogy „nehezíti föladatunkat az új bűnvádi perrendtartás [1896. évi XXXIII. tc.] jogorvoslati rendszere is. Jogfejlődésünkkel ellentétesen a magyar királyi Curia jogköre igen szűk határok közé szorult. A büntető perek természetével ellenkező, merev formalizmus sok esetben meddő munkára, nem ritkán a sértett anyagi igazsággal szemben tétlenségre kárhoztatja a királyi Curiát.”

Rámutatott arra, hogy a büntető jogszolgáltatás célja „oly magas, hogy a civilizált nemzetek annyi kiváló elméje annak szentelte egész élete föladatát és tevékenységét. Én megvallom, részemről szerény tökélet hozok magammal, de ennek fogyatkozását buzgó igyekezetemmel akarom pótolni, és erőmhöz képest hozzá akarok járulni a büntető jogszolgáltatás eszményének megközelítéséhez”.²⁶⁹

²⁶⁹ A Kuria másodelnökének beiktatása. *Budapesti Hírlap*, 1904. (november 30.) 331. sz. 15–16. p.

Oberschall Adolf kinevezését méltatta az *Ügyvédek Lapja* is, utalva „az ország ezen nagybírájának” kérlelhetetlen „kötelességtudására”, szakadatlan munkásságára és hajthatatlan igazságosságára. Oberschall székfoglaló beszédéhez kapcsolódva a cikkíró is utalt arra, hogy a bűnvádi perrendtartás „szerencsétlen jogorvoslati rendszere a Curiát mindjobban a rideg alakiságok útvesztőjébe sodorja, feltétlenül olyan vezetőre van szükség, aki olymposi magasságból, a hétköznapiságtól való eltávolodás kölcsönözte nyugalommal és elfogulatlansággal, a sokoldalú nagy tudás biztos fonalával halad a semmisségi okok tekervényes útjain, és aki legalább is csökkenteni tudja azoknak a szerencsétleneknek a számát, akik a minotaurusnak: a rossz és kegyetlen törvénynek, áldozataivá lesznek”. Az ügyvédi kar bizalommal tekintett Oberschall Adolfra, aki „oly sajtáságosan egyesíti magában Majláth György imponáló egyéniségét Csemegi nagy tudásával”. Véleményük szerint – „a törvény szigorú megóvása mellett is” – sikerülhet Oberschallnak „véget vetni annak a rendkívül sok és kegyetlen sérelemnek, amelyet ma az anyagi igazság szenved a törvény betűjének alkalmazása címén”, és bíztak abban is, hogy a kormányt és a törvényhozást meg tudja győzni a bűnvádi perrendtartás haladéktalan felülvizsgálatának, illetve módosításának szükségességéről.²⁷⁰

A kortársak egyetértettek abban, hogy a magyar büntető igazságszolgáltatás színvonala nagyban függ attól, hogy ki tölti be a Kúria másodelnöki tisztét. Oberschall Adolftól „ismert nagy tudása és hosszú időn át kipróbált bírói egyénisége” miatt méltán várhatta a jogkereső közönség a büntető bírászkodás színvonalának jó irányban történő változását, és azt sem tartották lényeges hátránynak, hogy az új másodelnök korábban nem foglalkozott büntetőügyekkel. Hiszen a valódi jogász „nem szorítkozik a jognak csupán egyik, vagy másik ágára, hanem a jog egész területét felöleli tudása körébe”. Oberschall személyét pedig kellő biztosítéknak tartották arra, hogy kinevezésével a Kúria büntető igazságszolgáltatásában új korszak kezdődjön, „amelyben a bizonytalan tapogatódzást s az ötletszerű ítélkezést elvi következetesség és ebből folyó biztosság” váltja

Jegyzőkönyv a m. királyi Curia polgári és büntető szakosztályainak Budapesten 1904. évi november hó 29-ik napján tartott teljes üléséről (össz.). *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1903–1908. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*

²⁷⁰Oberschall Adolf. *Ügyvédek Lapja*, 1904. 48. sz. 1. p.

fel.²⁷¹ A büntető ítékezés formalizmusa Oberschall vezetése alatt ugyan nem szűnt meg teljesen, de az öt évvel korábbi állapotokhoz képest valóban jelentős haladást ért el.

A büntetőtanácsban Oberschall elnökletével tárgyalt perek közül kiemelkedik Tisza István sajtópere, amelyet 1905 októberében tárgyalt a legfőbb ítélkező fórum. A per 1904-ben kezdődött, amelyet a felszámolás alatt álló Magyar Ipar- és Kereskedelmi Bank volt igazgatóságának tagjai, köztük Tisza István, rágalmazás és becsületsértés miatt indítottak Fényes László hírlapíró ellen, aki a *Székesfejérvár és Vidéke* című lapban *A gazemberek* és *A gazemberek bűntársai* címmel írt cikkeiben hevesen támadta az igazgatóságot. A cikkek szerint az igazgatóság tagjai rosszhiszeműen vezették a bankot, azzal a céllal, hogy az tönkremenjen. A bank volt alelnökéről, Bauer Mórról azt állította, hogy Schvarc Félix és Pósch Gyula igazgatók közreműködésével azon mesterkedett, hogy ellehetetlenítse a bankot. Az igazgatóság „a legagyafurtabb csalással dugdosta el a mérlegben a román petróleum-források címe alatt elköltött összegeket”, meghamisította a mérleget, és provízió és útiköltség címén hatvanezer, illetőleg nyolcvanezer frankot zsebelt be. Tisza Istvánnak azt vetette a szemére, hogy Bauernek a bűntársa, és hogy „elaltatta a nyugtalankodó közvéleményt azzal a nyilatkozatával, hogy a banknál minden rendben van”.²⁷²

Az esküdtbíróóság az esküdtek marasztaló verdiktje alapján, Fényes Lászlót sajtó útján elkövetett rágalmazás miatt három hónapi fogházra és háromszázhatvan korona pénzbüntetésre ítélte. A Kúria első büntető tanácsa 1905. május 30-án tárgyalta Fényes semmisségi panaszát. A per előzményeit Tarnai János előadó bíró ismertette. A hírlapíró védője, Bródy Ernő az ítélet megsemmisítését kérte arra hivatkozva, hogy védenca nem kapott lehetőséget arra, hogy a cikkében közölt állításokat bebizonyítsa. Közérdek címén a valódiság bizonyítására engedélyt kapott, viszont magát a bizonyítást megtagadták. Az általa felsorakoztatott huszonhárom tanú közül csak kettőt hallgattak ki, és ezek is a bank alkalmazottai voltak. Mellőzték a bank könyveinek lefoglalását, és a bizonyítást

²⁷¹ i.: Oberschall Adolf. *Budapesti Hírlap*, 1904. (november 22.) 323. sz. 2. p.

²⁷² A miniszterelnök sajtópöre. *Budapesti Hírlap*, 1904. (október 22.) 292. sz. 13. p.

még olyan tényekre nézve is megtagadták, amelyekről a védelem igazolni akarta, hogy azok köztudomásúak. A vád, valamint a panaszosok – Tisza István, Roszner Ervin és Beöthy László főispán – képviselőjében eljáró Székely Ferenc koronaügyész azt bizonyította, hogy visszaélés, hamisítás nem történt, kiderült azonban, hogy a bank számos vállalatot alapított, amelyek legtöbbje továbbra is fennáll és virágzik. Utalt arra is, hogy a Fényes-féle írásban szereplő romániai petróleumvállalat nemcsak hogy „nem volt reménytelen kezdés”, hanem virágzó vállalként működik, igaz, nem magyar kézen. A teljes előkészített finanszírozás pedig az utolsó pillanatban csakis azért hiúsult meg, mert az angol pénzpiac a búr háború miatt „hirtelen elfordult a kontinentális intézetektől”, ennek következtében Németországban is több nagyobb bank megbukott. A koronaügyész mindezek alapján a semmisségi panasz elutasítását kérte.²⁷³

A per 1905. május 31-i tárgyalási napján Tisza István ügyvédje, Nagy Dezső kért szót, és a semmisségi panasz elutasítását kérte. Fényes védője, Bródy Ernő ismételten hangsúlyozta, hogy jogsérelem történt, és az esküdtbírói ítélet megsemmisítését kérte a Kúriától. A bíróság hosszas tanácskozás után hozta meg határozatát, amelyet Oberschall Adolf elnök hirdetett ki. A Kúria a benyújtott semmisségi panaszt elutasította. A legfőbb bírói testület a döntést azzal indokolta, hogy az első fokon ítéletet hozó törvényszék helyesen járt el akkor, amikor a védő által kért nagyszámú tanú kihallgatását megtagadta, és nem hallgatta ki a magánpanaszosokat sem, akik törvény adta joguknál fogva, önmaguk ellen ügysem tartoztak volna vallani.²⁷⁴

Oberschall Adolf a hivatalos iratok, beadványok nyelvezete felett is őrködött. „Figyelmeztette a bíróságokat, ne alkalmazzák szükség nélkül a -tátik -tetik-féle szenvedő formákat.” A figyelmeztetés nyilvánvalóan azt a célt szolgálta, hogy „általában is óvjon a hivatalos stílusban idők folytán fölburjánzott sokféle félszepségtől. Az oly tekintélyes helyről elhangzott intelem általános érdeklődést és élénk eszmecserét keltett.”²⁷⁵

Neki köszönhető, hogy a bírói foglalkozás addigi rendkívül elnéző, „lanyha” kezelését felváltotta a pártatlan igazságosság, amely „felesleges

²⁷³ A miniszterelnök sajtópöre. *Budapesti Hírlap*, 1905. (május 31.) 149. sz. 15. p.

²⁷⁴ A miniszterelnök bankja. *Népszava*, 1905. (június 1.) 90. sz. 10. p.

²⁷⁵ SIMONYI Zsigmond: A hivatalos stílusról. *Jogtudományi Közöny*, 1906. 15. sz. 123. p.

zaklatás elkerülésével” minden hanyagságot vagy visszaélést erélyesen megtorolt. Így működött Oberschall elnöklete alatt a királyi ítélőtábla fegyelmi bírósága, és ebben a szellemben alakult át vezetése alatt a Kúria bírói és ügyvédi fegyelmi tanácsának judikatúrája is.²⁷⁶

2.6. A Kúria elnöke

„Ha Polónyi Géza igazságügyminiszter kérdést intézett volna az ország jogász-közönségéhez, hogy kit óhajt a Kúria elnöki méltóságába helyezni, azt az egyhangú választ kapta volna, hogy Oberschall Adolfot, a magyar bírói karnak már hosszú évek óta elismert kitűnőségét. Mert habár nem tudjuk elképzelni, hogy jogászok között bármely felvetett kérdésre nézve ne legyen vélemény-eltérés: meg vagyunk győződve, hogy ebben az egy kérdésben valamennyi jogász egyetért. És ez a körülmény legékeesebben szól Oberschall Adolf valódi nagy jogászai kvalitásai mellett.”²⁷⁷

Oberschall Szabó Miklós nyugalomba vonulását követően, 1906 januárjától a Kúria elnökét is helyettesítette. Az új elnök 1906. április 24-én mondta el székfoglaló beszédét a Kúria teljes ülésén. Úgy vélte, hogy erejét meghaladó feladatra vállalkozott. Mint mondta, ha „ennek dacára még sem tértem ki a meg nem érdemelt nagy kitüntetés elől, annak oka az a meggyőződése, hogy bármily szerény legyen is az erő, amelyet magunkban érziünk, azt a közügy szolgálatára fordítani első kötelességünk”. Felhívta a figyelmet arra, hogy a Kúria tekintélye megköveteli, hogy határozatai „minden körülmények közt méltók legyenek az ország legfőbb bíróságához, szerkezetük, jogi indokolásuk és irányuk követendő például szolgáljon az alsó bíróságoknak”. Fontosnak tartotta leszögezni, hogy „soha sem voltam barátja a betűimádásnak. A törvények helyes értelme a törvényt magyarázat minden eszközének igénybe vételével szabadabb szellemi tevékenység útján állapítandó meg, és a törvény alkalmazásánál is a bírónak nemcsak a törvényben a normális tényálladéokra megállapított jogszabályt, hanem minden egyes esetnek

²⁷⁶ Oberschall Adolf. *Jogtudományi Közöny*, 1908. 37. sz. 289–290. p.

²⁷⁷ GYOMAI Zsigmond: Oberschall Adolf, a Magyar Királyi Kúria új elnöke. *Vasárnapi Ujság*, 1906. (április 29.) 17. sz. 265. p.

sajátságait, ezeknek jogi jelentőségét, a jogrend célját és feltételeit kell figyelembe vennie.” Kiemelte a bírói és az ügyvédi kar együttműködésének jelentőségét. Mint mondta, „a kölcsönös előzékenység itt nemcsak illemszabály, hanem egyúttal igazságügyi érdek is. A bírónak kötelessége, hogy kellően becstülje meg a komoly ügyvédi munkát.”²⁷⁸

A kinevezése kapcsán megjelenő cikkek és tanulmányok kitértek arra is, hogy Magyarországon polgári törvénykönyv híján „a magánjog terén a legnagyobb bizonytalanság uralkodik”. E joghézagokat a Kúria elvi jelentőségű határozatai útján lehet kitölteni, így „a Kúria polgári tanácsainak határozatai nemcsak a jogkereső felekre nézve nagyfontosságúak, hanem azoknak fontos jogfejlesztő hivatásuk is van, és éppen ezért elsőrangú kérdés, hogy kire van bízva a Kúria vezetése, lévén a Kúria elnöke rendszerint az első polgári tanács elnöke is”.²⁷⁹

Oberschall kezdeményezésének köszönhető, hogy a Kúria megszabadult évtizedes ügyhátralékaitól (1907. évi XVII. és XVIII. tc.), hogy „a tizenegyzret meghaladó restantiák korszaka letűnt és a kisegítő curiai bírói intézmény alkonyához jutott”. A legfőbb bírói fórum tehermentesítésére irányuló törvényjavaslatok előkészítésében és azok végrehajtásában is „az oroszlánrész őt illeti”.²⁸⁰

A Kúria elnöke Andrassy Gyula belügyminiszternek a Hatásköri Bíróságról szóló törvényjavaslatát bírálta a *Jogállam* 1907. novemberi füzetében. Oberschall véleménye szerint a hatásköri összeütközések elintézését önálló és független bírói fórumra kell bízni, „nem barátja a tervezett vegyes bíróságnak”, mert szerinte „különböző elemekből alkotott bíróságnál a harmonikus együttműködés nehéz”, a felelősség megoszlik, és „bizonyos antagonizmus elkerülhetetlen”. Nem vélte szerencsésnek azt a tervezetben leírt megoldást, miszerint a vegyes bíróságban három-három évenként egymást váltva, hol a Kúria, hol pedig a Közigazgatási Bíróság tagjai „lennének többségben, mert ez veszélyeztetné a judikatúra egységét s minden három évben más-más elvi szempontok

²⁷⁸ Jegyzőkönyv a m. királyi Curia polgári és büntető szakosztályainak Budapesten 1906. évi április hó 24. napján tartott teljes (:össz:) üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1903–1908. évben tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 360–362. p.

²⁷⁹ GYOMAI 1906. 265. p.

²⁸⁰ Oberschall Adolf. *Jogtudományi Közlöny*, 1908. 37. sz. 289–290. p.

emelkednének érvényre”. A vegyes bírói rendszert csak akkor tartotta volna elfogadhatónak, ha „abban a rendes bírói elemnek jut hangsúlyosabb szerep”.²⁵¹

Oberschall Adolf lett az újonnan szervezett Hatásköri Bíróság (1907. évi LXI. tc.) első elnöke. 1908-ban bekövetkezett halála miatt azonban a bíróság munkájában már nem vehetett részt, de az ügyrend kidolgozása az ő nevéhez fűződik.

Tagja volt annak a választott bíróságnak, amelynek felállítására a kölcsönös kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak a Birodalmi Tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal való szabályozása tárgyában kötött szerződés becikkelyezéséről szóló 1908. évi XII. tc. XXIV. cikke alapján került sor. A választott bírósághoz állandó választott bírakká a magyar miniszterelnök Batthyány Tivadar országgyűlési képviselőt, Hadik-Barkóczy Endre főrendiházi örökös tagot, Hatvany-Deutsch József nagyiparost és Majláth József főrendiházi örökös tagot; az osztrák miniszterelnök pedig „lovag Böhm Bawerk Jenő doktort, az osztrák urakháza tagját, lovag Schorznicke-i Mniszek Sándor doktort, az osztrák urakháza tagját s a lemergi országos főtörvényszék elnökét, Stibrat Ferenc szolgálaton kívüli osztályfőnököt és Wohanka Józsefet, az osztrák urakháza tagját s a prágai kereskedelmi és iparkamara volt elnökét nevezte ki”.

A választott bíróság elnökeivé Oberschall Adolfot, a Kúria elnökét és Wlassics Gyulát, a Közigazgatási Bíróság elnökét, illetve Ignaz Rubert, az osztrák Legfőbb Ítélo- és Semmítőszék elnökét és Oliver Bacquehemet, az osztrák Közigazgatási Bíróság másodelnökét jelölték. Az egyes választott bírósági ülések alkalmával sorshúzással döntötték el, hogy az elnökök melyike gyakorolja az elnöki tisztet.

Bíróársaitól sok és alapos munkát, a kötelesség feltétlen teljesítését, illetve a jogegység megóvását követelte Oberschall Adolf.²⁵² Ez utóbbi „fontosságától áthatva és jelesen oly czélből, hogy a Curia az egyes tanácsokból esetleg kikerülő ellentétes határozatokról mielőbb tudomást szerezhessen”, azt a rendszert vezette be, hogy „minden egyes tanács vezet egy könyvet, melybe a tanács egyik bírója a tanácsban előforduló elvi jelentőségű határozatokat beírja, amely gyűjteményhez egy-

²⁵¹ A Kúria elnöke a hatásköri bíróságról. *Budapesti Hírlap*, 1907. (október 31.) 258. sz. 3. p.

²⁵² Oberschall Adolf (1839–1908). *Budapesti Hírlap*, 1909. (november 2.) 259. sz. 8. p.

úttal az illető határozatnak egy másolata csatoltatik. Egy éve, hogy a könyvek vezetettek és most arra kerül a sor, hogy ezek a határozatok közzététessenek.”²⁵³

Nemcsak kiváló bíróként és jogászként vált ki bírótársai közül, hanem nevezetes volt elsőrangú szervezőtehetségéről. „Vasérvél vezette és tartotta rendben” azokat a bíróságokat, amelyeknek elnöke volt. Nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy minden bírói székbe „az alkalmas erők” kerüljenek, és „fő törekvése volt az anciennitásnak,²⁵⁴ mint az előrehaladás egyedüli jogcímének kiküszöbölése”. Különösen a Kúriánál volt megfigyelhető, hogy csak igazi tehetségeket igyekezett maga köré gyűjteni, és jórészt neki köszönhető a Kúria akkori „megifjúhodása”.²⁵⁵

*

„Fényesen befutott, hosszú jogász-pálya és érdemekben gazdag élet után” Oberschall Adolf 1908. szeptember 9-én este hét órakor szülőhelyén, Rózsahegyen halt meg. Már évek óta légzési nehézségben szenvedett, halálát szívszélhűdés okozta.

Bernáth Géza kúriai másodelnök a Kúria 1908. szeptember 10-i teljes ülésén emlékezett meg az elhunyt elnökről. Mint mondta, Oberschall „munkásságának, tudásának, bölcsességének érvényesítésénél csak egy célt tartott szem előtt: a magyar királyi Curiának reánk gazdag örökségképpen szállott jó nevét, hírét és tekintélyét fenntartani; az egész országban köztudottá tenni, hogy e testület, a magyar királyi Curia nem csupán a hazának legmagasabb bírósága, de egyszersmind az igazságnak is első, tiszta forrása; valamint megőrizni e testület múltjának

²⁵³ GOTTL Ágost: A jogegység megóvása. *Jogtudományi Közlemény*, 1907. 7. sz. 52. p.

²⁵⁴ A bírói fizetésrendezést is célzó, az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló 1893. évi IV. tc. kapcsán merült fel először az *anciennitás* elve. Bizonyos magasabb fizetési osztályokba kizárólag „érdemessége és alkalmazhatósága útján” juthatott a bíró. A jogalkotó ugyanakkor azokat a bírókat sem kívánta megfosztani az előléptetés lehetőségétől, akik ugyan valamely magasabb állásra „kiválóan alkalmasnak és képesnek nem tartatnak”, de az anciennitás elvét szem előtt tartva, az ítélezésben eltöltött „kizárólag a rangsorban kifejezésre kerülő hosszabb szolgálati idejük” ezt indokolta. Az – automatikus – előléptetés kérdése az 1900-as évek elején szinte minden bírói és ügyészi fórumon előkerült.

²⁵⁵ Oberschall Adolf (1839–1908). *Budapesti Hírlap*, 1909. (november 2.) 259. sz. 8. p.

nagy hagyományait, nem régiség: antiguitás, hanem a modern jogtudomány, a tiszta ítélő ész és a fennkölt emberi érzés által megzománcozott alakjában”.²⁸⁶

Oberschall Adolfot 1908. szeptember 12-én délelőtt temették el Rózsahegyén.

1908. szeptember 23-án a főrendiház ülését elnöklő Dessewffy Aurél emlékezett meg az elhunyt főbíróról, a magyar judikatúra „klasszikus alakjáról”. Mint mondta, Oberschall azok közé tartozott, akiknek „a szava akár a bírói székből, akár a szakirodalomban hangzott el, mindenütt meggyőző erővel esett a mérlegbe, mert egy meggyőződésében szilárd jellem, tudásában erős elme és érzésében nemes szív harmóniája nyilvánkozott meg benne”.²⁸⁷

Oberschall Adolf síremlékét 1909. november 1-jén leplezték le Rózsahegyén. A síremléket Dankó József szobrász készítette, a főalak Oberschall emléket gyászoló római pretor.²⁸⁸

*

„Oberschall Adolf igazi egyéniség volt. Teljes életében a maga útján haladt, egyesegyedül azt a célt tartva szemmel, hogy a magyar jogszolgáltatás jóságát, megbízhatóságát, fényét és tekintélyét fokozza, és hogy a jogszolgáltatást valóban az igazság szolgáltatójává tegye. [...]”

Szabó Miklóshoz – és korábbi elődeihez – hasonlóan elengedhetetlennek tartotta a bírói függetlenség megvalósulását. „Úgy értelmezte ő is a bíró állását, hogy az messze fölötte álljon az emberek hétköznapi cselekvésének és érzésének, hogy az hivatásának magasságában csakis az igazságosság és méltányosság követelőire, a jogot keresőkre legyen elérhető, de el legyen zárva mindentől, ami emberi értelemben károsan befolyásolhatná.” A bírót „távol akarta tartani mindentől, ami emberileg ártalmasan befolyásolhatná; de azért iparkodott megismerni mindent,

²⁸⁶ Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának Budapesten 1908. évi szeptember hó 10-ik napján tartott össziüléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1903–1908. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 721–722. p.

²⁸⁷ *Főrendiházi napló*, 1906. III. kötet, 1908. április 29.–1910. március 21. Ülésnapok 1906–38. 58. p.

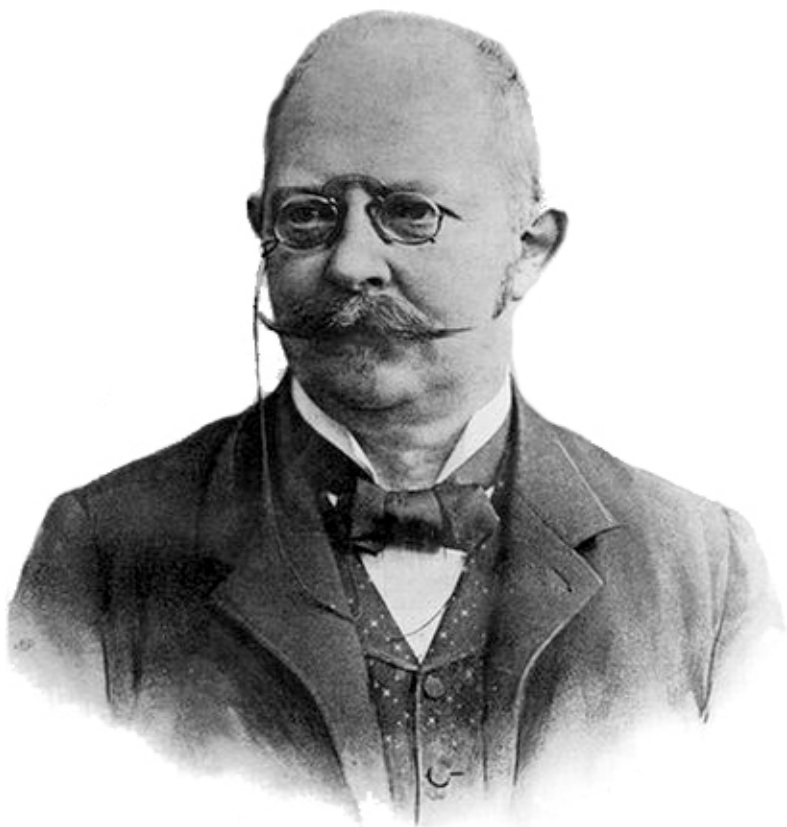
²⁸⁸ Oberschall Adolf (1839–1908). *Budapesti Hírlap*, 1909. (november 2.) 259. sz. 8. p.

ami emberi, mert hiszen emberek viszálykodásairól kell a bírónak ítélnie, az élet mindennapos bajait kell orvosolnia, a jelenben kell igazságot tennie a múltban alkotott és annak élet- és jogi fölfogását visszatükröző jogszabályok alapján”.²⁸⁹

Oberschall „jogászai tudása egyenletes és kimerítő volt. A magánjog számos ágában épp úgy az első volt, mint a büntetőjogban. Judiciuma hihetetlenül mélyreható és ítélete lebilincselő módon igazságos. Szám-talan eset forog közszájon, ahol az ő mindent áttörő elméje mentette ki az igazságot az elfulladásától. És éppen annyi, amikor a pörvesztes vagy elítélt fél az általa kihirdetett ítélet hallatára bevallotta, hogy az valóban az igazság. Ha előbb így tudta volna, nem perelt volna!”²⁹⁰

²⁸⁹ Uo.

²⁹⁰ Oberschall Adolf. *A Jog*, 1908. 38. sz. 265. p.

Günther Antal²⁹¹

²⁹¹intezet.nori.gov.hu/

VIII. GÜNTHER ANTAL

A *Pesti Hírlap* találó leírása szerint Günther Antalhoz úgy hozzátartott „a *dr* állapotjelző, mint ahogy [...] a karja, a lába, a feje, vagy még inkább a szemüvege. Ezek nélkül Günther nem az igazi Günther, mert az igazi Günther dr. Günther Antal, akinek az orráról, ha leveszed a szemüvegét, akkor is mosolyogni fog ugyan, mert mindig mosolyog, hogyha valakit szemüveggel megismer és akkor is, ha nem ismeri meg.”²⁹²

1. A Günther család

Günther Antal 1847. szeptember 23-án született Székesfehérváron. Édesapja Günther Alajos (1824–?) arany- és ezüstműves, édesanyja Gärtner Janka (1824–1860), Gärtner Antal pék leánya volt. Az 1846. július 5-én kötött házasságból öt fiú [Antal, Vilmos (1849. október 6-án született, és mindössze fél napig élt), Emericus Ignatius Carolus (1852. október 27.–?), Julius Ignatius (1855. augusztus 17.–?), Ludovicus (1857. augusztus 18.–?)] és egy leány (Johanna, aki másfél éves korában, 1860. augusztus 30-án hunyt el) született.²⁹³

²⁹² A politikai helyzet. A parlamenti harctérről. *Pesti Hírlap*, 1904. (november 8.) 309. sz. 5–6. p.

²⁹³ GROTTE András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására XI. *Művészettörténeti Értesítő*, 2008. 1. sz. 134. p.

Günther Antal 1878. április 24-én kötött házasságot Kégl Emerika (1850. október 15.–1927. december 2.) műfordítóval, Kégl Imre Győr megyei földbirtokos leányával. Több regényt fordított a *Pesti Napló*nak, a *Regényvilágnak*, a *Szalon-Könyvtárnak* és az *Athenaeumnak*.

Günther első felesége, Gärtner Antónia 1876. augusztus 11-én, 27 évesen hunyt el. 1881 decemberében Günther kisleánya, Mária, 1890 januárjában pedig fia, a 11 éves Aurél hunyt el. Felnőttkort megélt gyermekei az első házasságból született József és Elza, illetve a második házasságból született Ferenc, Ilona, Mariska és Magda.

Günther József (1871–Szabadka, 1915. március 28.) tisztí főorvos volt Szabadkán, és hírlapíróként is dolgozott. 1890-ben gimnáziumi tanulmányait befejezve az orvosi pályára lépett. 18 éves korában az *Egyetértés* szerkesztőségi munkatársa lett, innét a *Pesti Napló*hoz került. *Péter és Hanvai Kálmán* álnéven állandó tárcaírója volt a *Magyar Újságnak*. 1893 végén a *Hazánk* szerkesztőségébe hívták, ahol az Újdonság rovat vezetőjeként tevékenykedett, tárcát és könyvismertetést is írt. 1894-től a *Nemzeti Újság* szerkesztőségében dolgozott, ahol („*jellel”) tárcaíróként és a Nemzeti Színház referenseként szerepelt. *Nagy Galeotto* című regénye 1894-ben jelent meg, *Férjvadász* című háromfelvonásos vígjátékát pedig 1910. április 28-án mutatták be Szabadkán.

Günther József vizsgálati fogságban halt meg 1915. március 28-án, szervezetét tuberkulózis támadta meg. A szabadkai „katonaszabadító per” egyik vádlottja volt Biach Arnold törzsorvos mellett. 1914 őszén a vagyonos gazdaemberek fiait sorra alkalmatlanoknak találták a pótSOROZÁSON. Névtelen feljelentés alapján nyomozás indult, és kiderült, hogy Biach Arnold Günther József közvetítésével a sorozás alá kerülő katonakötelesektől, illetve azok szüleitől pénzt fogadott el.²⁹⁴

²⁹⁴ A két orvosnak további büntérsai is voltak. Külön eljárás indult a katonai bíróságnál a katonai és külön eljárás a polgári bíróságnál a polgári személyek ellen. A polgári eljárást a Kúria delegálása folytán a pozsonyi törvényszék előtt folytatták le. 1916. március 14-én a rendes eljárási szabályok szerint letárgyalt ügy került a Kúria II. büntetőtanácsa elé. Vádlottak voltak Günther Józsefné bűnpártolásért, akit az első fokon eljáró törvényszék négy hónapi fogházra ítélt, de a pozsonyi királyi ítélőtábla jogerősen felmentett; Biach Arnoldné hamis tanúzásra való rábírásért, akit a törvényszék felmentett, a királyi ítélőtábla viszont három hónapi fogházra ítélt; Vécei Jenő tisztí orvos csalásért, akit a törvényszék e vád alól felmentett, de a királyi ítélőtábla védőerő elleni vétségért három hónapi fogházra és 500 korona pénzbüntetésre ítélte;

Günther Ferenc ügyvéd (Budapest, 1888. augusztus 4.–?) 1918-tól ideiglenes minőségű adóügyi biztos Budapest adófelügyelője mellett,²⁹⁵ 1923-tól tiszti ügyész, 1936-tól az Elektromos Művek jogtanácsosa, még ugyanebben az évben ügyvezető igazgatója és az Ellenőrzési és Szervezési Főosztály vezetője, majd a vállalat helyettes vezérigazgatója volt. 1915. március 6-án kötött házasságot Severlay Edittel, zádorkeői Severlay Zoltán, a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. vezértitkárának leányával.

Günther Elza 1900-ban kötött házasságot Krompecher Szilárd állatorvossal, állategészségügyi tanácsossal. Günther Ilona (†Budapest, 1926. július 5.) 1903. április 23-án kötött házasságot székelyhidi Hammer Géza gépészmérnökkel, Hammer Károly királyi tanácsos, közigazgatási bírósági ítéldbíró és Krenner Mária fiával. Günther Mariska (†Budapest, 1937. december 3.) Hammer Dezső tiszti orvossal, Hammer Géza fivérével kötött házasságot 1904. június 4-én. Günther Magda zongoraművész,²⁹⁶ a m. királyi állami Erzsébet Nőiskola leánygimnáziumában és

Simonyi Géza városi írnok közokirat-hamisításért és csalásért, akit mind a pozsonyi törvényszék, mind a királyi ítéltábla nyolc hónapi börtönrre ítelt; valamint Törzs József ügyvéd, aki a törvényszék felmentő ítéletével szemben szintén védőderő ellen való vétségért két hónapi fogházat kapott. A Kúria Biachné, Vécsei, Simonyi és Törzs vádlottak semmisségi panaszával foglalkozott, de súlyosbítást kért a vád képviselőjében eljáró Stipl Károly koronaügyész-helyettes, aki különösen azt kifogásolta, hogy a királyi ítéltábla a gyorsított eljárásban elszenvedett vizsgálati fogságba az ebben az ügyben kiszabott büntetéseket is beszámította. A Kúria a semmisségi panaszt elutasította.

Biach Arnoldot átadták a budapesti hadosztálybíróságnak, amely 1917. november 26-ra tűzte ki a főtárgyalást. A katonai ügyész hivatali hatalommal való visszaéléssel, ajándékelfogadással, sikkasztással és csalással vádolta a törzsorvost, és több száz tanút idéztetett meg a tárgyalásra. Ítélethirdetésre 1918. március 23-án került sor: Biachot bűnösnek mondták ki az ajándékelfogadásban, és a hadsereg kötelékéből való elbocsátása és törzsorvosi rangjának és rendjeleinek elvesztése mellett egyévi börtönrre ítélték. A többi vád alól felmentették.

A szabadkai katonaszabaditók. *Budapesti Hírlap*, 1916. (március 15.) 75. sz. 11. p. Biach törzsorvost egyévi börtönrre ítélték. *Budapesti Hírlap*, 1918. (március 24.) 71. sz. 11. p.

²⁹⁵ *Pénzügyi Közlöny*, 1918. 11. sz. 365. p.

²⁹⁶ 1915. április 2-án tett végrendeletében feleségén kívül gyermekeiről is megemlékezett Günther Antal: „Ami ezen kívül halálom után marad, abban gyermekeim egyenlő részben örökösödjenek. [...] Az én gondos és jó Magda leányom ajándékkal kapta tőlem zongoráját s a saját használatára szolgáló bútorok és egyéb ingóságok

nőnevelő intézetében (illetve ennek jogelőd oktatási intézményeiben) óraadó tanár, megbízott zongora-tanítónő, énektanár, majd rendes zene-tanár volt.

2. Jogi pályára lépve

Günther Antal középiskolai tanulmányait a székesfehérvári főgimnáziumban folytatta, és tizenhat éves korában belépett a kegyes tanító rendbe. Rövid ideig tanított a piarista rend gimnáziumában Nagykanizsán, de a felszentelés előtt kilépett. A pesti egyetemen hallgatott jogot, 1875-ben szerezte meg ügyvédi oklevelét.

„Nem tartozott a dogmatizmus aprólékos útvesztőiben tévelygő juristák közé, hanem azt a jogásztípust képviselte, amelynek felfogásában a jogtudomány valóban a *rerum divinarum ac humanarum notitiát* jelenti. Csak ebből a látószögből érthető, hogy Dante *Divina Commediájá*t vagy az angol nagybírák ítéleteit több érdeklődéssel tanulmányozta, mint a német pandektisták monográfiáit.”²⁹⁷ Fiatalabb korában az egyházi önkormányzat kérdéseivel foglalkozott, e tárgyban két önálló munkája²⁹⁸ is megjelent.

az ő kizárólagos tulajdonai legyenek. [...] Magda leányomat [...] haláláig megilleti a serlegutcai házban és az iglőfüredi villában a lakás joga. [...] A családi arcképeket az én jó feleségem ossza szét gyermekeim között. Elza leányom kapja meg édesanyjának arcképét, Feri fiam öregapámnak arcképét. Feri fiamat könyvtáram örökségül megilleti s ő fogja megőrizni a személyemet illető okiratokat is.”

Günther Antal végrendelete. HU BFL–VII.6.e–1920–042. VII.6.e – Budapest Főváros Levéltára. A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti I–III. Kerületi Királyi Járásbíróság iratai. Kihirdetett végrendeletek.

²⁹⁷ Günther Antal. *Jogtudományi Közlöny*, 1920. 5. sz. 38–39. p.

²⁹⁸ GÜNTHER, Antal: *Die katholische Autonomie in Ungarn*. 1900. Kirchlein Ferenc kiadása. Klny. *Archiv für katholisches Kirchenrecht*. 1901, 1902. A mű célja az volt, hogy a külföldi, elsősorban a német katolikus körökkel megismertesse azokat a közjogi intézményeinket, amelyek a katolikus autonómia megteremtését igazolják és megkövetelik Magyarországon.

2.1. Gyorsíró és hírlapíró

1867-ben, joghallgatóként csatlakozott az Országgyűlési Gyorsíródához, ahol huszonhét éven át működött parlamenti gyorsíróként, 1894-ben revizorként vonult nyugdíjba. 1871-ben került kiadásra *Gyorsírói Oktató Levelek* című munkája. 1872-től a „Tironia” gyorsíróegylet tagja. 1875–1876-ban a *Magyar Gyorsíró* című folyóirat szerkesztőbizottsági tagja, majd szerkesztője volt.

1883-ban a tisaeszlári per jegyzőjeként tevékenykedett. Magyarországon ez a per volt az első gyorsírással rögzített tárgyalás. Vikár Béla, a parlamenti gyorsírók legfiatalabbika Güntherről feljegyezte, hogy „olyan memóriája volt, hogy a hozzá beosztott gyorsírót, aki valamely hiányzó szó iránt kétségben volt, emlékezetből könnyű szerrel kiegészítette. Sokszor megtörtént, hogy kipróbáltuk az emlékezetét. A kért szó vagy mondat olvashatóan megvolt ugyan a sztenogramban, de úgy tettünk, mint hogyha nem tudnók elolvasni. Meggyőződünk róla, hogy Günther minden eltérés nélkül szóról szóra meg tudta mondani az állítólag hiányzó részt. [...] Az egész tárgyalást Günther teljes szövegben adta le minden nap a fővárosi lapoknak. Ebben a régi országgyűlések módszerét újítva fel aképpen járt el, hogy folió alakú vonalzott papirost használt s azt ötödrész szélességű szeletekre vágta föl. A szeletek 1–5 számokkal voltak jelezve. Mindenik szelethez egy írnök ült. Most már Günther a kezében levő tárgyalási anyagot a bírák, védők, tanúk és vádlottak szavait az élő beszéd gyorsaságával úgy diktálta le, hogy mindenik írnök csupán egy-két szót írt, s mire a diktandó az ötödik írnökhoz került, az első már készen volt a maga szavaival. S így ment ez tovább. Végül a szeleteket hátul összeragasztották, s az így teljes rendben levő, tintával írt, olvasható szöveget a táviró-hivatalnok vette át és továbbította sürgősen Budapest felé. E módon naponként 5–6 ezer szót is le lehetett adni Budapestnek.”²⁹⁹ 1909-ben a Magyar Gyorsíró Társaság tiszteletbeli tagja lett.³⁰⁰

1869-től a havonta kétszer megjelenő *Francia leckék levelekben* tulajdonosa és szerkesztője volt Günther Antal. 1875-től több mint húsz évig

²⁹⁹ KÖVÉR György: A történész és a hangok. *Magyar Zene*, 2013. 4. sz. 12. p.

VIKÁR Béla: *Gyorsírói emlékeimből* 9. Klny. 1931. 10–11. p.

³⁰⁰ Az Országgyűlési Gyorsíróda múltjáról lásd BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Mozaikok az Országgyűlési Gyorsíróda múltjából. *Jura*, 2018. 2. sz. 315–323. p.

a *Pesti Napló* munkatársa, ahol bár alig volt még 28 éves, hamar feltűnt „sokoldalú képzettsége, páratlan szorgalma”.³⁰¹ Az országgyűlési és a külföldi rovat szerkesztője volt, közjogi kérdésekben írt vezércikkeivel a fúzió után a Deák-párt alkotmányjogi hagyományait képviselte a lapban. 1893-ban vált meg a *Pesti Naplótól*, amikor a lap kiadása a Haas és Deutsch cég tulajdonába ment át, és a lap kormánypárti médium lett.

Szerkesztője és főmunkatársa volt az *Ügyvédek Lapjának* is. 1884 novemberében az országbírói és a kúriai elnöki tisztség szétválasztása kapcsán jelent meg cikke. Mint írta, „a bírói tiszttel valamennyi európai országban méltóságot és megbecsülést jelent. „Csupán nálunk marad meg a bíró elkérgesedett bürokratának, s ha egy hosszú élet fárasztó munkája után, testben lélekben meggörnyedve az akták terhe alatt, feljut a Curiahoz, akkor tudja meg csak igazán, hogy az a méltóság, melyet elnyert, nem egyéb, mint jogcím arra, hogy valóságos napszámosi munkával: kézzel és lábbal segítsen hajtani azt a tipró malmot”, amelyet kúriai bírászkodásnak szoktunk nevezni. „A zárt ajtók mögött, kolostori visszavonultságban, szellemelő aktahalmaz közepette működő kúriai bírót a magyar közönségnek csak perlekedő része és az is csak aktaszerűleg ismeri, és mert szerencsétlen viszonyaink között minden per tíz elégedetlen és csak egy félig elégedett embert teremt, bizony nagyon kevés az az áldás, melyben a nagyméltóságú Curia a jogkereső közönség szájából részesül”. Úgy fogalmazott, hogy „az egészséges gondolkozás azt hozta volna magával, hogy a magyar igazságügyi szolgáltatás nyibusának érdekében a törvénykezés terén érdemeket szerzett egyén neveztesse ki a legfőbb fórum elnökévé és ezzel egyidejűleg országbíróvá”. Meglátása szerint az országbírói és a kúriai elnöki tisztség hagyományos egységének megbontása „a bírói állás közjogi dignitásának a társadalom által megértett és méltányolt külső jelét eltemeti. Belső tartalmát e dignitásnak rég megrontotta kormány és törvényhozás. E törvény meghozatalával ledől az utolsó válaszfal, mely a bírói méltóság és kormányhivatalnoki állás között még létezett.”³⁰²

³⁰¹ BADICS Ferenc: Ötven év előtt egy régi szerkesztőségben. *Budapesti Hírlap*, 1925. (október 4.) 223. sz. 6. p.

³⁰² GÜNTHER Antal: Az országbírói méltóság és a Curia. *Ügyvédek Lapja*, 1884. 32. sz. 2–3. p.

1886-ban Fabiny Teofil igazságügy-miniszterré való kinevezése kapcsán a magyar bírósági szervezetről, a bírói és az ügyvédi kar viszonyáról írt. A magyar bírósági szervezet „üres mechanizmusnál nem egyéb” – fogalmazott. Véleménye szerint a törvényhozás, „midőn azt megalkotta, elfeledkezett abba beleoltani azt az éltető erőt, mely felkelthette volna a szervezeti öntudatot”. Rámutatott arra, hogy a bírói függetlenség garanciája „ily viszonyok között üres szó, életnélküli elv lesz, mely csak arra vezethet, hogy a bírói szervezet körén belül fejlődjenek ki oly tarthatatlan állapotok, melyeknek orvoslására sem a hiányzó közszellem, sem a nyilvánosság többé nem képes, így azután a bíróság lassanként és fokozatosan, de szükségszerűleg idegen test lesz az államban, mely teremthet elégedetlenséget, megsibbaszthatja a jogérzetet, desorganizálhatja a társadalomnak jogfogalmait; de a nemzet élő jogának megtestesülése és egyik forrása, a jogviszonyok általános megnyugvással működő szabályozója és az a hatalom, mely saját erkölcsi értéke és súlya által kell hogy hasson, többé nem lehet”. Günther Antal, Oberschall Adolfhoz hasonlóan, elengedhetetlennek tartotta, hogy a bírói kar szorosan együttműködjön az ügyvédi karral, „a magyar bíró és a magyar ügyvéd ugyanazon közös professio testvértényezőjének érezze magát”.³⁰³

A *kegyetlen tanács* címmel írt cikke miatt 1887-ben összetűzésbe került Csemegi Károly kúriai tanácselnökkel.

Günther Antal részt vett a *Nemzeti Újság* megalapításában, amelynek 1894-ben felelős szerkesztője lett. Jogi és államtudományi cikkei különösen a Bánffy-kormány alatt az ellenzék küzdelmének támogatására szolgáltak.

Éveken keresztül a *Jogtudományi Közöny*nek is munkatársa volt. Igazságügy-minisztersége és kúriai elnöksége idején, hivatalos elfoglaltságai miatt ugyan ritkábban publikált, de a *Jogtudományi Közöny* fél évszázados jubileuma alkalmával „a nemzeti jog hivatásáról írt ünnepi szózata a legnemesebb értelemben vett jogász hitvallásnak mindenkor emlékezetes megnyilatkozása”³⁰⁴ marad. Mert Günther Antal a magyar jogeszmé ama kiváltságos adeptusai közt foglalt helyet, akiknek a nemzeti jog többet jelentett pusztá negatívumnál, a külföldi jogok nem

³⁰³ GÜNTHER Antal: Az új aera küszöbén. *Ügyvédek Lapja*, 1886. 22. sz. 1–2. p.

³⁰⁴ GÜNTHER Antal: Nemzeti jog. *Jogtudományi Közöny*, 1915. 52. sz. 524–525. p.

ismerésénél. Minthogy pedig számára a jog nemzeti jelzője nem csupán érzelmi akcentust, hanem gondolati tartalmat képviselt, fokozottan szendve át a jogrend forradalmi megrázkódtatásának kálváriáját.”³⁰⁵

2.2. A gyakorló ügyvéd

Az 1879. október 19–22-ig zajló hetedik magyar jogászgyűlésen „nagy feltűnést keltett” Günther Antal terjedelmes szakvéleménye, amelyet a bírói kinevezések és előléptetések tárgyában nyújtott be. A jogászgyűlés IV. szakosztálya a polgári eljárásjoggal és a bírósági szervezettel foglalkozott. Az állandó bizottság által megvitatandó és megválaszolendő (hetedik) kérdés az volt, hogy „Kívánatos-e, hogy a bírói kinevezéseknél és előléptetéseknel követendő eljárás törvényhozásilag szabályoztassék; ha igen, mely elvek szolgáljanak a megállapítandó szabályok alapjául?”. A kérdés előadója Garay Dezső pestvidéki törvényszéki bíró, a „véleményes indítvány” kidolgozója pedig Günther Antal budapesti ügyvéd volt. A *Vasárnapi Ujság* tudósítása találóan úgy fogalmazott, „ebben a nagy apparátussal megszerkesztett alkotmány-politikai essayben átkalauzol bennünket az összes művelt államok bírói szervezetén s a bírói hatalom elnyerésének különféle módjain, mindenütt rajongással méltatva a szabadságintézményeket, a selfgovernment egyes alakulatait s gondosan óva a túlzott centralisatiótól, mely absolutizmushoz vezet”.³⁰⁶ Günther átfogó munkájában nyelvismerete is segítette. Főként eredeti angol, francia, olasz és német forrásokból merített érvek egész arzenáljával indokolta meg indítványát. Meglátása szerint a jogászgyűlésnek ki kell mondania, hogy „kívánatosnak tartja a bírói kinevezéseknél és előléptetéseknel követendő eljárás törvénykezési szabályozását”. Günther elengedhetetlennek tartotta, hogy a bírói kinevezések és előléptetések tekintetében „maguknak a bíróságoknak hatályos befolyás biztosíttassék; elvként mondatván ki, hogy a bírói testületnek kiegészítése bizonyos működési tartamhoz kötött kinevezési, illetőleg fokozatos előléptetési

³⁰⁵ Günther Antal. *Jogtudományi Közlöny*, 1920. 5. sz. 38–39. o.

³⁰⁶ Dr. Günther Antal. *Vasárnapi Ujság*, 1907. (február 10.) 6. sz. 101–102. p.

qualificatio mellett kizárólag az igazságszolgáltatás vagy a jogtudomány terén hivatásoknál fogva működő egyének köréből történjék”,³⁰⁷

Az akkor igazságügyi államtitkárként szolgálatot teljesítő Csemegi nem értett egyet azzal, hogy a jogászgyűlés általános elvek kimondására szorítkozik. „A részletekbe kellene bocsátkoznia s ilyeneket a törvényhozás rendelkezésére adni.” A Günther által felvetett „hatályos befolyás” kapcsán úgy vélekedett, hogy annak tartalmát tekintve, „a tudomány és a törvényhozás tisztába nem tudott még jönni”. A kérdést nem tartotta időszerűnek. Csemegi szerint, „ha a bírói testület annyira független, hogy kiegészíti, örökíti magát, akkor túlhatalmat nyer az államhatalom rovására. Ha az összes hatalom egy testületben összpontosul, annak absolutismus a következménye. A bírói hatáskörbe adminisztratív kérdések bevonatván, megszűnik a bíró függetlensége, mert felelőssé válik. Kinevezés nem bírói functio s ezért az a bíróságra ne bízassék.” A leghatározottabban elutasította, hogy a bírói kinevezéseknél és az előléptetéseknél a legfőbb ítélkező fórum nyerjen „elhatározó befolyást”. Csemegi a probléma további tanulmányozását indítványozta azzal, hogy „azt a következő jogászgyűlés vegye majd discussio tárgyává”, illetve az állandó bizottság is foglalkozzon részletesen a kérdéssel.³⁰⁸

A hozzászólásokat követően az elnök szavazásra bocsátotta Csemegi indítványát. Akkoriban úgy tartották, hogy Csemegivel szemben „a viadalból nem szokott ép csontrendszerrel kikerülni az ellenfél. Akkor az egyszer azonban Csemegi vesztette el a csatát. Gyönyörű viaskodás volt. Két európai látókörű jogász, felszerelve az ékesszólás és jogtudomány teljes fegyverzetével” – kommentálta a *Vasárnapi Ujság*.³⁰⁹ Günther Antal érvelésével meghódította a jogászgyűlést, még Majláth György országbíró is. Csemegi indítványát tehát a szakosztály szavazattöbbséggel elvetette, és Günther javaslatát fogadta el,³¹⁰ akit egyúttal megválasztottak az indítvány közgyűlési előadójává.

³⁰⁷ IMLING Konrád: A IV. szakosztály tárgyalásai. *Jogtudományi Közlöny*, 1879. 45. sz. 355. p.

³⁰⁸ Uo.

³⁰⁹ Dr. Günther Antal. *Vasárnapi Ujság*, 1907. (február 10.) 6. sz. 101–102. p.

³¹⁰ Günther Antal szakvéleményét 1880-ban több részletben közölte a *Jogtudományi Közlöny*. GÜNTHER Antal: A bírói kinevezések és előléptetések I–XVI. *Jogtudományi Közlöny*, 1880. 1. sz. 2–4. p.; 1880. 2. sz. 14–15. p.; 1880. 3. sz. 21–23. p.; 1880. 4. sz. 29–31. p.; 1880. 5. sz. 38–41. p.; 1880. 7. sz. 49–50. p.; 1880. 8. sz. 57–58. p.; 1880.

„Valóságos tüntetéssel” ért fel az igazságügyi kormányzat ellen, hogy a jogászggyűlés résztvevőinek többsége Günther javaslatát támogatta. A IV. szakosztály által elfogadott indítvány így hangzott: „Mondja ki a magyar jogászggyűlés, hogy kívánatosnak tartja a bírói kinevezéseknél és előléptetéseknél követendő eljárás törvényhozási szabályozását. Szükségese nek véli e tekintetben azt, hogy a bírói kinevezések és előléptetésekre maguknak a bíróságoknak hatályos befolyás biztosíttassék; elvként mondatván ki, hogy a bírói testületnek kiegészítése bizonyos időtartamhoz kötött kinevezési, illetőleg fokozatos előléptetési qualificatio megállapítása mellett, kizárólag az igazságszolgáltatás vagy jogtudomány terén hivatásuknál fogva működő egyének köréből történjék.”³¹¹

Günther ügyvédként főként a képviselőház választási bírászkodása körében, mint a kérvényezők képviselője és a megtámadott mandátumok védője tűnt fel. 1896-ban ő védelmezte Apponyi Albert megtámadott jászberényi mandátumát.

Ügyvédként ahhoz a típushoz tartozott – írta róla egy korábbi munkatársa –, „amely az ügyvédséget, mint az orvosi hivatást, embervédelmi és emberbaráti tisztségeknek vélte”. A cikkíró több olyan esetet ismert, amikor „jó jövedelemmel kínálkozó pert nem vállalt el, mert az ügyet nem tartotta igazságosnak. Soha sem vállalt és soha sem vezetett ügyet, még ha minden paragrafus szerint nyernie kellett volna is, ha az erkölcs és emberiség az ügy ellen való állásfoglalást parancsolta. Viszont a jövedelem leghalványabb reménye nélkül is vállalt pert, ha jóra való szegényen kellett segítenie. Sőt tudok nem egy esetet, midőn munkán, fáradtságon kívül még nagy áldozatokat is hozott. De nem is járt hintón, csak úgy »szürkén« ballagott lakásból irodába, irodából szerkesztőségbe, mint ahogy most is gyalogszerrel jár a minisztériumba esőben, hóban, télen és nyáron.”³¹²

9. sz. 61–62. p.; 1880. 10. sz. 69. p.; 1880. 11. sz. 73–74. p.; 1880. 12. sz. 81–82. p.; 1880. 13. sz. 89–90. p.; 1880. 15. sz. 101–102. p.; 1880. 17. sz. 113. p.; 1880. 25. sz. 166–167. p.; 1880. 29. sz. 194–195. p.

³¹¹A VII. magyar jogászggyűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1879. 43. szám, 344. p.

³¹²P – i: A szürke ember. Egy régi újságíró visszaemlékezései. *Pesti Hírlap*, 1907. (február 3.) 30. sz. 4–5. p.

2.3. Az országgyűlési képviselő

Günther Antal az 1869. évi országgyűlési választásokat megelőzően aktív szerepet vállalt a politikai küzdelmekben szülővárosában. A kormánypárt érdekeit képviselve agitált, a városi polgárok jó részének nemtetszését kiváltva. Az 1869. évi választásokat Székesfehérváron egy évvel korábban pótválasztás előzte meg, mivel 1868 nyarán meghalt Detrich Zsigmond, a város országgyűlési képviselője. A politikai hangulat ekkor az ellenzéknek kedvezett. A városi vezetés a képviselői helyet mindenképpen a Deák-pártnak kívánta juttatni, holott Székesfehérváron több száz függetlenségi érzelmű választópolgár élt, a választójoggal nem rendelkezők pedig a 48-as eszmék hívei voltak. A kormánypárt a pótválasztást november közepére tervezte, azzal a szándékkal, hogy addig Zichy Jenő nagybirtokost, kormánypárti politikust elfogadtatják a választókkal, biztosítva számára a győzelmet.

A kormánypárti manőverek ellenére a városi mandátumot a városi ellenzék jelöltje, a 29 éves Schwarcz Gyula nyerte el. Az új országgyűlési képviselőt a Deák-párt ingerültséggel fogadta. A képviselő november 17-én nyújtotta be mandátumát a képviselőház elnökének, programbeszédét a kormánypártiak felzúdulással fogadták, és a fiatalember politikai tevékenységét szélsőbalpárti törekvésnek minősítették. Schwarcz Gyula kibuktatására azután Zichy Jenő hívei megtették az előkészületeket, hiszen az országgyűlés mandátuma lejárt, azt hamarosan feloszlatták. Schwarcz azonban december 20-án a székesfehérvári városháza udvarán több ezer választó és választójoggal nem rendelkező helyi lakos előtt vázolta politikai elgondolásait, és újra hitet tett a kormánypárttól eltérő baloldali politika mellett. Ennek köszönhetően, ugyan még ki sem írták hivatalosan a soron következő országgyűlési választásokat, a város 1868. december 20-án kikiáltotta Schwarczot országgyűlési képviselőjének.

A választási küzdelem folytatódott, a következő választást 1869. március 16-ra írták ki. A székesfehérvári választópolgárok számára nem volt mindegy, hogy a Deák-párti vagy a Tisza Kálmán által képviselt politikai irányvonal érvényesül-e a városi vezetésben, illetve hogy a székesfehérvári mandátumot melyik párt jelöltje szerzi meg? A kormánypárti vezetők pénzt és időt nem kímélve agitáltak a Deák-párt mellett. Az ellenzék előretörése a választópolgárság körében a kormánypárt gyengülését és választási győzelmének esélyét rontotta.

Günther Antal ilyen előzmények után érkezett meg szülővárosába, és kezdte meg a kormánypárt érdekében való agitálást. A baloldal hamarosan nyilatkozatot tett közzé politikai tevékenysége ellen, amelyet tizenyole fehérvári szélsőbalpárti polgár írt alá. Günther a nyilatkozatra röpiratban válaszolt *Mit csinál a szélsőbal Fehérvárott?* címmel. Ebben elítélte a szélsőbaloldali politikát, név szerint támadta Kaiser Sándort, a nyilatkozat szerzőjét és a város országgyűlési képviselőjét. A röplap a székesfehérvári baloldal vezéreire sértő kifejezéseket használt: hárompróbásoknak nevezte őket, akik a „Schwarcz bizottmány leple mögött kevergetik kártyáikat, s vezetnek félre 500 jóhiszemű fehérvári embert”. A röpiratot „veszélyes támadási éllel” zárta: „Én a 48-i vívmányokat nem a legdühösebb ellenségeinktől, hanem a szélsőbaloldali demokratáktól félttem.” A szélsőbaloldali politikusok a röpiratot nemcsak a pártjuk, hanem a személyük elleni támadásnak is minősítették.

1869. március 13-án a városháza előtt sokan gyűltek össze, köztük a fehérvári baloldal több támogatója is. A piacon áthaladó Günthert felismerték, és először Mórítz Sándor szabómester, Altheim Antal lakatos, Radocsányi János csizmadia, majd Kiss Mihály, Libényi Palkovits István, Mikó József, Duráti András, Plentner Antal és Kardos János körülvették, és kérdőre vonták a szélsőbaloldali pártot ért gyalázkodása miatt. Mórítz Sándor azt mondta, ő egyike azoknak, akiket Günther röpiratában, azután a *Századunkban* és a *Pester Lloydban* politikailag kiskorúnak, sőt aljasnak minősített. A szóváltásba a többiek is bekapcsolódtak, a vita hamarosan dulakodássá fajult, és Günthert megverték.

Ferenc József a magyar országgyűlést 1869. április 20-ára hívta össze. A Fejér megyei főispán intézkedett, hogy a választásokat március 16-án tartsák meg. A baloldal jelentős győzelmet aratott a megyében: Schwarcz Gyula, Salamon Lajos, Madarász József és Madarász Jenő megválasztásával négy képviselőt küldött a parlamentbe, míg a kormánypártnak a hatósági támogatás ellenére is csak ifj. Szógyény Marich Lászlót és Zichy Nándort sikerült megválasztania.³¹³

³¹³FARKAS Gábor: A Fejér megyei önkormányzat újjászervezésének kérdései 1860–1869. In *Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis – Alba Regia. Az István Király Múzeum Évkönyve* 23. Székesfehérvár, 1987. Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, 172–173. p.

Günther Antalt az 1901. évi választásokon a magyaróvári kerületben szabadelvű párti programmal választották országgyűlési képviselővé. A Tisza-kormány megalakulása után, 1903. november 25-én Apponyi Alberttel együtt – az obstrukciót lehetetlenné tevő új házszabályok miatt³¹⁴ – kilépett a Szabadelvű Pártból, és az 1904. június 12-én újjáalakult Nemzeti Párt tagja lett. Günther „feltűnést keltett a Bécsben tartott magyar minisztertanács elleni felszólalásával, és különösen azzal a beszédével, melyben az Olaszországgal megkötött ideiglenes kereskedelmi egyezménynek és az ugyanakkor létrejött végleges olasz kereskedelmi szerződés megkötésének közjogellenességét vitatta”.

1905. január 3-án az Apponyi által vezetett Nemzeti Párt belépett a Függetlenségi és 48-as Pártba. Az 1905. évi választásokon Günthert a párt programjával választották képviselővé Szepes vármegye iglói kerületében, a kerület szabadelvű párti képviselőjével, Münnich Auréllal szemben, majd 1906-ban is mandátumot nyert. 1907. február 21-én érkezett Iglóra, hogy a választókerület mandátumát átvegye. A választók küldöttsége Szepesolasziba utazott az akkor az igazságügyi tárcát vezető Günther elé. A választás reggelén Klug Ottó választási elnök jelezte, hogy képviselőül Günther Antalt ajánlották, és mivel a törvényes határidőn belül más ajánlat nem érkezett, egyhangúlag megválasztott képviselőnek jelentette ki őt. Klug Ottó „szép szavak kíséretében” nyújtotta át a mandátumot. Az igazságügy-miniszter ünnepi beszédében hangsúlyozta, hogy „annak a méltóságnak, amelyet az ország igazságügye élén” elfoglal, „a fény igazi melegét és belső tartalmát a polgárok bizalma és ez a mandátum alkotja”.

A város Günther tiszteletére villásreggelit adott, amelyen több mint háromszáz polgár vett részt. A köszöntőkre válaszolva úgy fogalmazott, hogy jogászként „nincs nemesebb hivatás, mint amellyel engem ő felségének kegye kitüntetett. Cselekedni annyi jót, amennyit lehet és egy olyan szűk körre szorítani a rosszat, amennyire lehet. Ez az, tisztelt uraim, amiben én miniszteri működésemnek egyik elvét találok [...]”³¹⁵

³¹⁴ 1901-ben az országgyűlés képviselőházában a Nemzeti Párt nevében Günther Antal nyújtotta be a Szabadelvű Párt által beterjesztett házszabályjavaslat ellenindítványát.

³¹⁵ Az igazságügy-miniszter mandátuma. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 22.) 46. sz. 3. p.

1901-től 1903-ig a képviselőház ügyvédvizsgáló bizottságának, 1902-től 1906-ig pedig az igazságügyi bizottság tagja volt. 1906-ban a pénzügyi bizottságban tevékenykedett, és az állandó összeférhetetlenségi bizottság helyettes elnökévé választották.

3. Az Igazságügyminisztérium kötelékében

3.1. Az igazságügyi államtitkár

1906. április 19-én a Wekerle-kabinet megalakulása után Polónyi Géza igazságügy-miniszter igazságügyi államtitkárrá nevezte ki Günther Antalt. Az államtitkári hivatalt április 21-én foglalta el. Székfoglalójában Francesco Carrara olasz büntetőjogász az ügyvédi hivatással kapcsolatos szavait idézte, miszerint „az ügyvédnek kötelessége megakadályozni azt, hogy a jognak leple és a jognak ürügye alatt maga a jog támadtassék meg”. Hozzátette, „ez uraim, az én tudásom most is, és amikor az alkotmány és a jog uralmának visszaállítása után [Polónyi Géza] bizalmából oldala mellett működhetem, lelkem egész bensőségével részt akarok venni azon munkában, amelyre ő szólított fel. E pillanatban nem adhatok mást, mint hogy megmondjam önöknek, hogy ide hoztam a munka szeretetét és a jogeszme iránti lelkesedést.”³¹⁶

Igazságügyi államtitkárként a díjnokok ügyének megvizsgálására alakított igazságügy-minisztériumi bizottság elnöke volt.

3.2. Az igazságügy-miniszteri kinevezés

Polónyi Géza lemondását követően, 1907 elején Günther vette át az igazságügyi tárca vezetését, és rövidesen belső titkos tanácsosi címet nyert. Minisztersége alatt került kidolgozásra a birtokrendezési törvények módosítása (a birtokrendezést, különösen az úrbéri elkülönítést, arányosítást és tagosítást tárgyzó 1836. évi VI., X., XII., 1840. évi VII., XXX., XXXI. és 1871. évi LIII. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről szóló

³¹⁶ Az új igazságügyi kinevezések. *A Jog*, 1906. 17. sz. 135. p.

1908. évi XXXIX. tc.), a büntető törvénykönyv novellájának (1908. évi XXXVI. tc.) életbe léptetésével pedig új korszakot nyitott meg a büntető igazságszolgáltatás terén. Gyökeresen módosította a végrehajtási törvényt (1908. évi XLI. törvénycikk a végrehajtási eljárásról szóló 1881:LX. tc. módosítása és kiegészítése tárgyában), felállította a Főudvarnagyi Bíróságot (1909. évi XVI. tc.), és még „több kiváló jogalkotás” fűződik a nevéhez.

1907. január végén Polónyi utódjául két nevet említettek, Günther Antalt és Holló Lajost. Bár a képviselőházban január 31-én egyértelműen Günthert emlegették, a kinevezést mégsem lehetett biztosra venni, mivel „kétrendbeli etikettkérdéssel” kellett számolni. Ugyanis „elsősorban a királynak tesz jelentést a miniszterelnök a távozó miniszter lemondásáról és csak aztán tesz javaslatot az új miniszter személyére. Így tehát előzetesen a király beleegyezése szükséges. A másik etikettkérdés pedig a következő: Wekerle Sándor a jelölés dolgát, mint a koalíciónak kormányelnöke, a függetlenségi pártra bízza, mivel az új miniszter csak függetlenségi párti lehet. Annak a körülménynek oka pedig, hogy már ma olyan határozottsággal emlegették Günther miniszterségét, egy incidens volt.”

Tudniillik Wekerle Sándor miniszterelnök január 31-én levelet kapott Günther államtitkártól, de nem volt ideje azt felbontani. Polónyinak a képviselőház ülésterméből történt távozása után a miniszterelnök Güntherhez ment, és megkérdezte tőle, hogy mi áll a levélben?

„– A lemondásom az államtitkárságról – felelte Günther.

– Akkor föl sem bontom a levelet – mondotta a miniszterelnök.”³¹⁷

A kinevezésről tudósított a *Magyar Távirati Iroda* is, amelyből kiderül, hogy Wekerle elsőként Holló Lajost kereste fel és ajánlotta fel neki az igazságügyi tárcát, Holló azonban visszautasította a felkérést. Döntését azzal indokolta, hogy „közéleti tevékenységének folytonosságát és publicisztikai működését nem akarja megszakítani”. A miniszterelnök ezután Günther igazságügyi államtitkárhoz ment. Miután sikerült tisztázniuk korábbi nézeteltérésüket, Günther a neki felajánlott miniszteri hivatalt elfogadta. Wekerle ezután Zichy Aladárt, a király személye

³¹⁷ Az új igazságügyminiszter. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 1.) 28. sz. 2. p.

körül minisztert arra kérte, tudakolja ki Ferenc Józsefnél, hogy az új igazságügy-miniszter akár már másnap esküt tehet-e.³¹⁸

Az igazságügy-miniszteri eskütételre 1907. február 2-án Günther Bécsbe utazott. A király személye körüli miniszterrel történt tanácskozást követően a miniszterelnökkel együtt a Hofburgba hajtatott, ahol őfelsége kezébe letette a hivatali esküt.³¹⁹

Az igazságügy-miniszteri székét 1907. február 5-én foglalta el, Polónyi Géza pedig ezen a napon búcsúzott a minisztérium tiszti karától. Az új igazságügy-minisztert beiktatása alkalmával a minisztérium nagytermében Imling Konrád igazságügyi államtitkár fogadta. Imling kijelentette, hogy amíg Günther államtitkárként működött, a minisztérium tiszti kara megtapasztalhatta „azt a buzgalmat, amelyet tág, széles látókörre valló szakismeretekkel és bölcs megfontolással és körültekintéssel kifejtett”, és „azt a végtelen jószágot, azt a lekötelező fegyelmet és barátságot, amellyel a minisztérium összes alkalmazottaival szemben viseltetett”.³²⁰

Günther Antal kiemelte, hogy „abban az új és felelősségteljes állásban, melybe őfelsége kegye engem méltatott, folytatni fogjuk egyesült erővel a munkát ott”, ahol Polónyi Géza „azt elhagyta”. Hangsúlyozta, hogy törekedni fog „az igazságügyi kormányzatba és a jogalkotásba bevinni azt az irányt és szellemet, melyet hosszú publicisztikai és később politikai pályám folyamán tollal és szóval hirdettem”. Röviden ismertette, hogy milyen alapelvek mentén képzei el miniszteri ténykedését. „Az egyszerű tételek”, amelyeket az igazságügyi politika és adminisztráció, továbbá a törvény-előkészítés terén kívánt megvalósítani, a következők: „Jogot, nyilvánuljon meg az akár törvényben, akár kormányzati parancsban, akár adminisztratív intézkedésekben, nem tudok képzei igazság nélkül. Nincs az én szememben igazság a szabadságnak mindent átható és kiegyenlítő uralma nélkül. A szabadság pedig megszűnik előttem az lenni, a szabadságnak legfőbb erénye: erkölcs nélkül.”

A független magyar bíróságról szólva elmondta, hogy azt „élő és érező szervezetnek” tekinti, amelynek „éppen ezért ki kell elégíteni anyagi és erkölcsi szükségait, hogy az lehessen, aminek lennie kell; a nemzet

³¹⁸ Az új igazságügyminiszter és államtitkár. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 2.) 29. sz. 5. p.

³¹⁹ Az új igazságügyminiszter eskütétele. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 3.) 30. sz. 2. p.

³²⁰ Günther beköszöntője. *Pesti Hírlap*, 1907. (február 6.) 32. sz. 6. p.

közlelkiismeretének irányítója és letéteményese”. Veretes szavakkal hívta fel a figyelmet arra, hogy amikor „mi a magyar igazságügyet szolgáljuk, akkor jogrendünk alapján az igazság nagy eszményének vagyunk semmi melléktekintetet nem ismerő harcosai. Itt állanak mellettünk a magyar bírák, a magyar ügyészek és a magyar ügyvédek, kiket én ugyanennek az eszménynek fennkölt lelki hitvallóinak akarok tisztelni.”³²¹

Az új igazságügy-minisztert kinevezése alkalmából köszöntötte Igló város képviselőtestülete,³²² az Országgyűlési Gyorsíróiroda munkatársai, köztük Fenyvessy Adolf, az iroda vezetője és Günther Antal barátja,³²³ valamint a Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézetének igazgatósága (Günther az intézet egyik alapító tagja volt). Heltai Ferenc alelnök gratulációjára reflektálva Günther arról beszélt, hogy mint ügyvéd a szólásszabadság híve volt, mint újságíró „ugyanennek a szólásszabadságnak emlőjén” nevelkedett, „de ezt a szólásszabadságot a tollam segítségével magam egyéni lelkiismeretével és a társadalom és a nemzet lelkiismeretével összhangban iparkodtam gyakorolni”.³²⁴ A Budapesti Ügyvédi Kör nevében Szohner Lajos elnök és Gyöngyösi József titkár táviratban üdvözölte Günthert, amelyben megjegyezték, „az igazságügyi törvényhozás terén hosszú időn át sajnosan tapasztalt terméketlenséget közvetlen hivatali elődöd, Polónyi Gézának minisztersége alatt [...] serény munkálkodás és sokoldalú tevékenység váltotta föl. A korszakos alkotásoknak előkészítésén kívül számos rég panaszolt visszasság orvoslását célzó javaslat készült el és egy részük már a törvényhozás elé is terjesztetett. Tevékeny részed volt már eddig is ebben a munkában, és mi, akik ismerjük a dolgok mélyét kutató gondolatjárásodat, intenzív, fáradhatatlan munkáságot, szeretettel teljes bizalommal nézünk működésed elé.”³²⁵

Az Országgyűlési Néppárt Rakovszky István elnökletével 1907. február 4-én értekezletet tartott. A tanácskozás tárgya a magyar politikai helyzet volt, a jelen lévő párttagok között élénk vita alakult ki, amely részben Günther kinevezését is érintette. Az új igazságügy-miniszter különböző fórumokon elhangzott kijelentéseit kifogásolták, mivel

³²¹ Uo.

³²² Az igazságügyminiszter üdvözlése. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 9.) 35. sz. 2–3. p.

³²³ Uo.

³²⁴ Az igazságügyminiszter üdvözlése. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 14.) 39. sz. 9. p.

³²⁵ Uo.

véleményük szerint azok nem fedték Günther igazságügyi programját, „vagyis Polónyi Géza programját, amelyet a párt annak idején tetszéssel fogadott. Mivel pedig a sajtóvisszaélések és különösen, a határidőüzeltek eltörlése dolgában a párt már több ízben állást foglalt, fölmerült az a kívánság, hogy ezekről és általában az igazságügyi programról felvilágosítást nyerjen a párt magától Günther Antal minisztertől, és ezért várakozással tekintenek az új igazságügy-miniszter programja elé.”³²⁶

A *Budapesti Hírlap* szerint az újonnan kinevezett igazságügy-miniszter „az elismert legelső jogászok közé tartozik. Elméleti tudása rengeteg. A jogtudomány nagy birodalmában, amely valóságos útvesztő a félművelt jogászra nézve, ő behunyt szemmel is biztosan jár, soha sem tévesztve sem kompetenciát, sem irányt. Memóriájáról legendákat beszélnek. [...] A szakmája szoros körén kívül álló ismeretekben is elsőrendű műveltséget szerzett munkabírása és hangyaszorgalma. És mint olyan ember, aki kodifikációkban is részt vett és hírlapírói meg ügyvédi hivatásában részint interpretálta a jogot s ellenőrizhette a jogi intézmény hatását: ezzel az ő elméleti képességeihez megszerezte a gyakorlati avatást is arra, hogy a magyar igazságügy terén irányító és alkotó tényező legyen”. A cikkíró kiemelte, hogy Günther Antalban „az igazságügyminiszteri állás fényes dísze oly férfiút ér, aki önön tehetsége, munkássága és tudása révén emelkedett föl. [...] Hivatásos újságíróból nőtt nagygyá, lépcsőről-lépcsőre emelkedve s folyton tágítva munkássága körét és tudásának kereteit.”³²⁷

Egykori munkatársa, „egy régi újságíró” a *Pesti Hírlap* hosszú cikkében emlékezett vissza a hírlapíró Güntherre. „Magyarország új igazságügyminiszterét, Günther Antalt, némelyek szürke embernek mondják. S ha a »szürke« szót úgy értelmezik, hogy az oly szellemet jelent, amely távol áll minden rikító színű vagy sötét irányú demagógiától, úgy Günther valóban szürke ember. Való igaz, hogy Günther soha sem űzte a piaci szereplést, soha sem kereste az olcsó feltűnést, ünnepeltetést, soha sem törekedett tapsok és babérok után. Utcán, folyosón, klubban soha sem volt hangos szóvivő, »paklikat«, összeesküvéseket, váratlan frondokat soha sem szervezett, s nem vett részt semminemű botrányos hercehurcában. De ha ilyen a »szürke ember«, úgy a művelt Európa

³²⁶ A néppárt értekezlete. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 15.) 40. sz. 3. p.

³²⁷ Günther Antal. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 2.) 29. sz. 1. p.

akárhány világhírű embere, – nekünk csak szürkének tűnhetnék fel s hazánk legjobbjai is szürkék.”

A cikkíró éveken keresztül egy szerkesztőségben dolgozott Günther Antallal. „[...] most is szinte úgy képzelem, hogy velem, szemközt ül a mi nemes szívű és fennkölt elméjű Günther Tónink, kerek arcával, amelyről jószág sugárzik, szőke hajával, arany foglalatú szemüvegével, élénk, világos szemével. Ott ül és olvassa a *Times*t vagy a *Figarót*. Mert ez volt Günther egyik fontos hivatása, az ő rovata volt a külföldi események ismertetése.

A *Pesti Hírlap* működésére nézve írt arról is, hogy a lap naponta kétszer jelent meg. Kaas Ivor írta a vezércikkeket, Acsády Ignác a rövid cikkeket, Günther Antal pedig a külföldi híreket. „Két egymásbanyiló nagyszoba volt az egész szerkesztőség, régi kopott dívánnal, tintás asztalokkal és ócska, nádfonatú székekkel.” Günther Antal a nap első felében az országgyűlési gyorsirodában dolgozott, azután onnan ment a szerkesztőségbe. „Bámulatos, hogy minő szorgalommal, lelkiismeretességgel, türelemmel és előkelőséggel végezte a neki kiosztott munkákat. Munka neki soha sem derogált. Ha fordítást kellett végeznie, azt úgy teljesítette, mintha ennél nagyobb hivatás rá nem is várhatna. Volt eset, hogy lapzárta előtt sebtiben a szerkesztőségnek egy német táviratot kellett lefordítania. Ilyenkor szétvagdalták a sürgönyt s mindenkinek jutott belőle rész, Günthernek is. Maga kért a munkából, noha ez nem volt kötelessége.”

A visszaemlékező újságíró „a szív embereként” írta le Günthert, aki „jogász létére a legritkább humanista. Szegényt, szenvedőt, üldözöttet, ártatlant soha sem tudott nézni mély meghatottság nélkül. S amily finom és szelíd lélek, egy dolgon mégis fel tudott háborodni: az igazságtalanságon, a méltatlanságon, amelyet ártatlan ember a büntető igazságszolgáltatásban szenvedett.” Megosztotta az olvasókkal azt is, hogy nemegyszer „nem kisebb ellenféllel, mint Csemegivel szállott szembe, de soha sem személyeskedőn, soha sem bántón, csak a kódex bizonyos rendelkezései ellen emelvén fel szavát. Günther ezen tanulmányai soha sem jelentek meg összegyűjtve, sem neve alatt, de semmi túlzás sincs abban, hogy e

tanulmányok gyűjteménye a büntető törvényhozás korszerű, emberies reformját foglalja magában.”³²⁸

„Van benne elég gyakorlati érzék” – írta a kortárs ügyvéd, Stiller Mór –, hogy „az igazságügy mindennapi igényeinek parancsoló követelményeit teljes egészükben megértse. De van benne nagy elméleti tudás, mely pillantását a kérdések mélye, belseje és távolosó kihatásai felé irányítja, és mely őt képessé teszi, hogy múló jelenségekért maradandó vívmányokat kockára tétetni ne engedjen.” Stiller szerint Günther számára a hatalom csak eszköz arra, hogy „jót tegyen és jót alkosson. Hogy dogmává szűrődött le benne az a tudat, hogy valódi egészséges fejlődés az igazságügy terén is csak a legmesszebb menő szabadelvűség jegyében érhető el a népek életében, aziránt biztosak vagyunk.”³²⁹

3.3. Pillanatképek az igazságügy-miniszteri évekből

3.3.1. Sajtóankét (1907)

Günther Antal 1907 májusában sajtóankétot hívott össze, a következő kérdések megvitatására: az előzetes, illetve utólagos cenzúra; a felelősség kiterjesztése és szolidarissá tétele; a kártérítési kötelezettség megállapítása; a sajtóperek gyorsabb lebonyolítása; a sajtóvétségek súlyosabb megbüntetése, valamint bizonyos lapok betiltása.

Az ankétot megelőzően 1907 márciusában a *Jogtudományi Közlöny* egyik cikke ismertette Günther véleményét a sajtójogi garanciákról. Az igazságügy-miniszter elképzelhetetlennek tartotta a sajtószabadságot esküdtbíráskodás nélkül. A sajtójogi ítélkezést ért panaszokat elsősorban a sajtó-esküdtbíráskodás – sürgősen orvosolandó – szervezeti hibáira vezette vissza. A sajtójogot érintő törvényhozás céljaiként a sajtóeljárás gyorsítását, a sajtóvétségek esetében kiszabható büntetések szigorítását, a sajtó-esküdtbíráóságok hatékonyabb és – minden befolyástól mentes – független működését jelölte meg. Különösen fontosnak tartotta azt is,

³²⁸ *P-i* 1907. 4–5. p.

³²⁹ STILLER Mór: Polónyi – Günther. *A Jog*. 1907. 6. sz. 1. p.

hogy a büntetés a valódi bűnösöket sújtsa, „lehetetlenné kell tenni a strohmannokkal való operációt”.³³⁰

1907. május 4-én, az Országház delegációs termében elhangzott megnyitóbeszédében kiemelte, hogy a sajtóankétot a sajtótörvény reformját sürgető „közshajtásnak” eleget téve hívta össze. „Hogy mily szellemben kívánom ezt a reformot megvalósítani, arról nekem, ki életem javarészt a politikai és jogi sajtóban az alkotmánygaranciák érdekében folytatott küzdelemben töltöttem el, szólanom talán felesleges.” A sajtójog szabályozásánál két fontos elvet tartott szem előtt. Az egyik a sajtószabadság biztosítása, a másik, hogy „meg kell védelmezni a tollnak becsületét”. Ez utóbbival kapcsolatban kifejtette, hogy annak, aki például „anyagi haszon szerzése céljából a családi szentély és a magánbecsület ellen tollal tör, a bűncselekménynek megfelelőleg szükségképpen kell bűnhődnie. De ezt nemcsak a jogrend követeli meg, hanem a sajtónak tisztessége is, melyet éppen azért, hogy a sajtó egész súllyal teljesítse a maga nagy politikai és társadalmi feladatait, az ily mételetől megoltalmazni kell”.

A sajtószabadságot illetően hangsúlyozta, hogy a „miniszeri széken” ugyanazt vallja, mint hírlapíróként. „Amit a sajtó megmond, kellemetlen lehet politikai rendszereknek, pártoknak és a közzel foglalkozó egyeseknek. De a nemzetek történelme azt is bizonyítja, hogy egész államoknak jogrendje fordult fel amiatt, amit a sajtó meg nem mondhatott, mert megakadályozták abban, hogy rámutasson, hol van a bűn és a visszaélés, mely e jogrend sírját ásta meg. Arról pedig meg vagyok győződve, hogy a magyar állam és a magyar társadalom biztonságának sikeres büntetőjogi védelme minden sajtóbeli megtámadás ellen a sajtó szabadságának sérelme nélkül is megtörténhetik. A probléma, melyet a sajtóügyi törvényhozásnak a maga területén kell megoldania, abban áll, hogy mikor egyesek valódi bűnét akarja a büntető bíró elé vinni, mindenekfelett ott keresse a hatályos és gyors orvoslást a megtorlásban, de aggódó gondossággal óvakodjék olyan rendszabályoktól, melyek magát a sajtó szabadságát veszélyeztetik. Mert ezt az alkotmánygaranciát legkevésbé a magyar állam nélkülözheti.” Mint mondta, „művelt államokban maguknak a hírlapíróknak, a jól szervezett és hatalmának öntudatára ébredt társadalomnak, a törvényhozásnak és a sajtóügyi törvénykezésnek vállvetett

³³⁰ A sajtójogi garanciák. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 10. sz. 79. p.

együttműködésével ezt az eredményt, amennyire emberileg lehetséges, biztosítani lehet”³³¹

Az anketón felszólalók nagy többsége egyetértett a Günther által megfogalmazott alapelvel, miszerint „a sajtószabadságot, mint alkotmánygaranciát legkevésbé a magyar állam nélkülözheti”. De voltak más vélemények is. A *Népszava* beszámolója kitért arra, hogy „a tétel értelmezésében Rakovszky István bornírt konzervativizmusától kezdve, Seress László és társai szabatosan körülhatárolt modern nézetéig annyi-féle árnyalat van, hogy a részletkérdések tárgyalása alatt valószínűleg zűrzavar lesz a mai sajtószabadságvédő összhangból”. A cenzúra kérdése pedig „már elintézett dolog az anketre nézve s a kolportázs szabadsága, a kauciórendszer megszüntetése is kevés ellenzőre fog található”³³²

A sajtóankét résztvevői Günther szavait úgy értelmezték, hogy legfőbb szándéka „a sajtó megrendszabályozása”. Egyetértettek abban, hogy az 1848. évi XVIII. tc. rendelkezései hiányosak, számos ponton elavultak, a jogszabály tehát kétségtelenül módosításra szorul, elsősorban a kolportázs és a terjesztés szabályozását, a szerkesztőségi újságírók jogviszonyának rendezését, valamint a felelősség kérdését illetően. Indítványozták a kaució eltörlését, valamint a sajtóesküdtszék jogkörének kiszélesítését is.

A tanácskozáson – ahová a lapkiadók és a radikális fiatal újságírók nem kaptak meghívást – olyan neves férfiak szólaltak fel, mint Zsitvay Leó kúriai tanácselnök, a hazai sajtójog „legnagyobb tekintélye”, A *magyar sajtójog mai érvényében* (1900) című kötet szerzője, valamint Garami Ernő, Kenedi Géza, Rákosi Jenő és Vázsonyi Vilmos. A beszédekről beszámolt a napisajtó és az *Újságírók könyve*,³³³ amely a legfontosabbnak tartott felszólalásokat teljes terjedelmükben közölte.

A kormány a büntetési tételek gyarapításától és szigorításától, azonkívül a helyreigazítási jog kodifikálásától várta a sajtót érő támadások enyhülését. A jogszabály előkészítése elhúzódott, így szentesített törvényé (1914. évi XIV. tc.) már a Tisza István vezette munkapárti kormány idején vált.

³³¹ A sajtó-ankét. *Budapesti Hírlap*, 1907. (május 5.) 107. sz. 6. p.

³³² A sajtóankét. *Népszava*, 1907. (május 5.) 107. sz. 2. p.

³³³ HEVESI József – RÉVÉSZ Gyula (szerk.): *Újságírók könyve. 1908. Magyar Szalon*, 17–34. p.

3.3.2. Országos ügyvédgyűlés (1907)

Az 1907. október 7–9-én megrendezett országos ügyvédgyűlés első napján a Budapesti Ügyvédi Kamara Werbőczy Istvánra emlékező díszközgyűlést szervezett a Vigadó nagytermében. A közgyűlésen Werbőczyről tartott nagyszabású emlékbeszédében Günther igazságügy-miniszter a magyar jogalkotás feladatairól is beszélt. Mint mondta, „amit jognak nevezünk, az nem a jogiskolákban, nem is kormányhivatalokban, sőt még nem is a nemzeti képviselőkben” születik meg, „nem esetleg valamely elvont gondolatból terem”. Meggyőződése szerint, „amely népnek kultúrája és története van, az fejlődése folyamán maga alkotja meg jogéletét, maga szervezi jogintézményeit, melyek a nemzet erkölcsi világában, az ő lelkében gyökereznek s onnan elemi erővel kitorve, keresnek érvényesülést. Az a kor minden művelt nemzetnél lejárt, mikor ilyen kiváló elmék még azt hitték, hogy akár kormányzati czélszerűségi, vagy éppen hatalmi czélok érdekében idegen jogrendszereket és intézményeket lehet az állami élet talajába beültetni, azzal a reménnyel, hogy azok ott meghozzák az áldásos gyümölcsöket”. Hangsúlyozta, hogy a XX. század elején azonban minden országnak „a saját történelmi erejéből, saját szükségéinek megfelelőleg” kell saját jogát, illetve „nemzeti” jogintézményeit szabályozni és fejleszteni. Hozzátette azt is, hogy mindezzel együtt vannak olyan megoldandó feladatok is a jog területén, amelyek csak „a nemzetközi érintkezés és forgalom követelményeinek megfelelően összhangzólag” oldhatók meg.³³⁴

Az országos ügyvédgyűlés egyik kiemelt témája a nyugdíjazás kérdése volt, amellyel kapcsolatban a miniszter álláspontját is szeretnék volna meghallgatni. A gyűlés elnökének, Szivák Imrének az indítványára a tanácskozás képviselői felkeresték Günther Antalt. Szivák Imre „nyíltsággal, őszinteséggel és nyomatékkal ecsetelte az ügyvédi kar mai szomorú helyzetét”, és kérte a nyugdíjjavaslat törvényerőre emelését, mondván, „senkitől, sem az államtól, sem a törvényhozástól, sem végül a társadalomtól áldozatot vagy hozzájárulást nem kíván és az ügyvédség önerejéből épül föl”. Az igazságügy-miniszter ígéretet tett nyugdíj-törvényjavaslat előterjesztésére, amelyet *A Jog* ekként kommentált: „Günther

³³⁴ A magyar jogalkotás feladatairól. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 41. sz. 340. p.

viselkedése épp oly emberies, rokonszenves, mint politikailag is ügyes sakkhúzás volt, mert megnyerte neki az ügyvédi kar sympathyiát és megerősítette az iránta való – eddig még igen gyenge lábon állott – bizalmat, mely nélkül semmiféle kormány nem tud sokáig hatalma birtokában maradni.”³³⁵

3.3.3. A polgári perrendtartás javaslatának kidolgozása

Az 1915. január 1-jén életbe lépett polgári perrendtartás (1911. évi I. tc.) majdnem fél évszázados kodifikációs munkálkodás gyümölcse volt. Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter, amikor az ideiglenesnek szánt polgári törvénykezési rendtartás (1868. évi LIV. tc.) tervezetét benyújtotta a képviselőháznak, indítványozta a végleges perrendtartás kidolgozását, és ennek előkészítésére megbízást is adott. Pauler Tivadar 1874-ben, Perczel Béla 1876-ban, majd ismét Pauler 1879-ben nyújtott be a perrendtartásról törvénytervezetet (ennek utóbbi eredménye lett az 1881. évi LIX. tc.), ezek azonban végleges reformot nem jelentettek.

A polgári perrendtartás megalkotásának kiindulópontja minden bizonnyal a képviselőház 1880. április 23-án hozott határozata, amely utasította a kormányt a szóbeliség és a közvetlenség elvein alapuló perrendtartás előkészítésére. Pauler Tivadar igazságügy-miniszter Emmer Kornél országgyűlési képviselőt és Plósz Sándor egyetemi tanárt bízta meg azzal, hogy a polgári peres eljárást tanulmányozzák külföldön, majd készítsék elő a polgári perrendtartás szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvein alapuló tervezetét.

A királyi ítélőtáblák decentralizációja (1890. évi XXV. tc.) nyomán szintén előtérbe került a szóbeliség elvének alkalmazása a peres eljárásban. Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter azonban a részleges reformot támogatta, így született meg Plósz Sándor javaslata alapján a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. tc., mint a végleges perrend előfutára. Plósz ezzel párhuzamosan elkészítette a teljes polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat előadói tervezetét, amelyet 1893-ban a részletes

³³⁵ Kongresszus után. *A Jog*, 1907. 41. sz. 293. p.

indokolással együtt közé is tettek. Az előadói tervezetet megküldték a bíróságoknak, az egyetemeknek, a jogakadémiáknak és az ügyvédi kamaráknak. A beérkezett észrevételek alapján Plósz Sándor (akkor már igazságügy-miniszterként) átdolgozta a törvényjavaslatot, és azt 1901-ben megjelentette.³³⁶ Az 1901 tavaszán tartott szaktanácskozmányt követően az ismételten átdolgozott 1902. január 29-én benyújtotta a képviselőháznak. A javaslat kidolgozásában részt vett még többek között Balogh Jenő egyetemi tanár, Gottl Ágost kúriai bíró, Tóry Gusztáv (nemzetközi jogot érintő rendelkezések), Lányi Bertalan (bányaugyekben való bíráskodás), Vavrik Béla (házassági eljárás), valamint Fodor Ármin és Térffy Gyula.

A képviselőház igazságügyi bizottsága Hodossy Imre, majd Sághy Gyula elnökletével, Günther Antal és Rabár Endre előadók közreműködésével 1902. október 21. és 1903. július 23. között 50 ülésen tárgyalta a javaslatot, és néhány fontos módosítást is tett. A javaslatból azonban a közbejött súlyos politikai viszonyok miatt ekkor nem lett törvény.

Az 1902. október 21-i ülés Günther Antal bevezető szavait követően látott hozzá a munkához. Günther aláhúzta a szóbeli peres eljárás bevezetésének szükségességét. Álláspontja szerint a nyilvánosság elve alapján lefolytatott perben a bíróság és a felek együttes közreműködése az, „mely megteremti, neveli, ápolja és erkölcsi hatalommá emeli a jogérzetet”. A javaslatot általánosságban elfogadásra ajánlotta.³³⁷ A törvényjavaslatot 1903. július 28-án nyújtotta be Plósz Sándor a képviselőházban, amely azonban a tervezetet visszautalta a bizottságnak. A törvényjavaslatot 1904 novemberében Plósz visszavonta.³³⁸

1907-ben és 1908-ban Günther Antal nyújtotta be némi átdolgozással a Plósz-féle javaslatot, amelynek plenáris tárgyalására azonban nem került a sor, és az igazságügyi bizottság is csak néhány szakaszát tárgyalta meg. 1910-ben kisebb módosításokkal Székely Ferenc nyújtotta be ismét. Az igazságügyi bizottság Erdély Sándor elnökletével és Plósz Sándor előadása alapján 1910. október 3–31-ig tizenöt ülésben tárgyalta a javaslatot, és azt lényegesebb változtatások nélkül elfogadta. Néhány paragrafust (a kötelező ügyvédi képviselő kiterjesztése, az eljárás egyes

³³⁶ Ez a tervezet 1901-ben Sgalitzer Gyula budapesti és Pollák Miksa bécsi ügyvédek fordításában német nyelven is megjelent.

³³⁷ A polgári perrendtartás. *Budapesti Hírlap*, 1902. (október 25.) 43. sz. 6. p.

³³⁸ Az új polgári perrendtartás. *Jog*, 1907. 42. sz. 305. p.

részletének egyszerűsítése, illetve a külföldi bíróság ítéletének elismerése) azonban módosítottak.

A képviselőház 1910. november 16-án kezdte meg a tervezet tárgyalását. Plósz Sándor előadói beszéde után olyan heves vita támadt a képviselők között, hogy „már-már az obstrukció veszedelme látszott fenyegetni a javaslat sorsát”. A képviselőházi disputát követően december 20-án a főrendiház is megtárgyalta a tervezetet, amelyet az uralkodó 1911. január 8-án szentesített.

3.3.4. A büntetőnovella (1908)

Az Igazságügyminisztériumban 1907. január 4-én értekezletet tartottak az 1878. évi büntető törvénykönyv novelláris úton való módosításának kérdésében. Az értekezleten jelen volt Polónyi Géza igazságügy-miniszter, Balogh Jenő egyetemi tanár (előadó), Bernolák Nándor törvényszéki aljegyző, Günther Antal igazságügyi államtitkár, Szász Béla miniszteri osztálytanácsos, Megyery István főügyészhelyettes, Kun Béla miniszteri osztálytanácsos, valamint Rottenbiller Fülöp törvényszéki bíró.³³⁹

A büntetőnovellában Günther Antal (immár igazságügy-miniszterként) a csalás tényállására nézve új definíciót javasolt, miszerint a csalás megállapításához nem ravasz fondorlat, hanem csak fondorlat szükséges. Indítványozta azt is, hogy szankcionálják a csalás vétségének kísérletét is. Az általa javasolt paragrafus: „50. §. Aki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit fondorlattal tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ez által annak vagy másnak vagyoni kárt okoz, *csalást* követ el. A csalás vétségének kísérlete büntetettik.”

³³⁹ A jogi szaklapokat az értekezleten Német Péter kúriai bíró, Balog Arnold ügyvéd, Wolf Vilmos ügyvéd, Stiller Mór ügyvéd, valamint Rósa Ferenc ügyvéd képviselte. A meghívottak között volt még Bernáth Géza, a Kúria másodelnöke, Hérics-Tóth János kúriai tanácselnök, Zsitvay Leó törvényszéki elnök, Czárán István főügyész, Baumgarten Izidor koronaügyész-helyettes, Székely Ferenc koronaügyész, Tarnai János kúriai bíró, Oláh András ítéldbíró, Visontai Soma országgyűlési képviselő, Csizmazia Endre országgyűlési képviselő, Edvi Illés Károly ügyvéd, Angyal Pál jogakadémiai tanár, Finkey Ferenc jogakadémiai tanár és Szilágyi Károly ügyvéd.

3.3.5. Az első nemzetközi párbajjellenes kongresszus (1908)

1908. június 4–6-án Magyarország adott otthont az első nemzetközi párbajjellenes kongresszusnak, amely tanácskozásait a Nemzeti Múzeum dísztermében tartotta. A kongresszus védnöke Alfonso de Bourbon spanyol infáns volt. A tanácskozáson részt vett Bertha von Suttner is,³⁴⁰ a nemzetközi békemozgalom „lelkes apostola”. A magyar kormányt Günther Antal igazságügy-miniszter képviselte.

Dessewffy Arisztid francia nyelvű köszöntőbeszéde után Günther Antal szólt – szintén franciául – a megjelentekhez. A párbaj és a becsület kérdéskörét és azok büntetőjogi vonatkozásait taglalta. A kongresszus célját és feladatát illetően kifejtette, hogy „messze túlmegy azon a körön, amelyet címe megjelöl: nemcsak a párviadal kiirtását keresi, hanem keresi elsősorban a becsület hatályosabb védelmét. Régen azt hitték, hogy egy-egy társadalmi jelenség különösen a jogsértések ellen szigorú büntetések alkalmazásában rejlik az egyetlen védekezési mód. Újabban rájöttek, hogy egyes társadalmi jelenségek megszüntetésére csak előidéző tényezők elnyomásával lehet hatni. A párviadaloknak is van oka. A legfőbb ok, hogy a becsület nem részesül kellő védelemben. [...] A fontosabb föladat itt mégis nem az államra, hanem a társadalomra vár. Ezen a téren nagy missziója van e kongresszusnak.”³⁴¹

3.3.6. A végrehajtási novella (1908)

Günther Antal minisztersége alatt került sor a végrehajtásról szóló 1881. évi LX. tc. módosítására, amely miniszteri tevékenységének talán legvitatottabb munkája volt, és csaknem a népszerűtlenné vált tárcavezető bukásával végződött.

³⁴⁰ Bertha von Suttner (Prága, 1843. június 9.–Bécs, 1914. június 21.) osztrák írónő, újságíró és békeaktivista. 1905-ben Nobel-békedíjjal tüntették ki.

³⁴¹ A párbajjellenes kongresszus. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 5.) 135. sz. 6. p.

A végrehajtási novella célja az országgyűlés képviselőházához 1907. július 5-én beterjesztett törvényjavaslat indokolása³⁴² szerint „a végrehajtást szenvedő vagyoni existenciájának lehető kímélése volt”. A tervezet ennek a célnak a megvalósítása érdekében egyfelől a járandóságokból végrehajtással le nem foglalható részt kívánta megemelni. Az 1881. évi szabályozás az állami hivatalnokok fizetéséből 1600 koronát, nyugdíjából 1000 koronát, a magánhivatalnokok járandóságaiból pedig 1000 koronát jelölt meg le nem foglalható részként. A benyújtott tervezet ezeknek a tételnek a felemelését javasolta: az állami hivatalnokok fizetéséből a le nem foglalható részt 2000 koronára, a nyugdíjból 1200 koronára, a magántisztviselők járandóságaiból pedig 2000 koronára emelte.

A végrehajtási törvény módosításával kapcsolatos elképzelések megvitatása és véleményezése nemcsak az országgyűlésben és a jogi szakfolyóiratokban zajlott, hanem a közvélemény is nyomon követte a törvényalkotás menetét, és a társadalom, az érintettek álláspontja követelések formájában megjelent a napilapokban is. A *Pesti Hírlap* egyike volt azoknak a lapoknak, amelyek e kérdésben állást foglaltak. Helyesnek tartotta azt az elvet, amely a le nem foglalható rész emelését szorgalmazta, és azt is, hogy e tekintetben a jogalkotó nem kívánt különbséget tenni állami és magántisztviselő között. Az elv keresztülvitelét azonban hiányosnak és elégtelennek tartotta: „egy-két száz koronával nincs segítve a szegény családokon; mert hiszen nem ily csekély mérvben emelkedett a megélhetés nehézsége s a drágaság.” Követelésként került megfogalmazásra, hogy a törvény „tegyen különbséget nőtlen, nős és családos emberek, illetve családfenntartók között”. Párhuzamként említette a fogyasztási adókkal kapcsolatos szabályozást, amelynél Wekerle „gyermekparagrafust ígért”. Günther Antal is „lehet annyira modern, hogy elfogadja a miniszterelnökének álláspontját s ne ragaszkodik a régi copfhoz, mely aszerint kategorizálta az embereket, hogy az államtól kapják-e a fizetésüket vagy magánostól s feje tetejére állított logikával a különben is ezerféle előnyben részesülő állami alkalmazottakat még a végrehajtásnál is jobb helyzetbe tette, mint a magánalkalmazottakat”. Követelésként szerepelt az is, hogy a végrehajtással le nem foglalható összegeket minden kategóriában emeljék fel, és semmiféle különbséget ne tegyenek állami

³⁴² A törvényjavaslat és az indokolás szövegét lásd *Képviselőházi irományok*, 1906. XIV. kötet, Irományszámok 1906–567. 485–515. p.

és magánhivatalnokok között. Ellenezték a nyugdíj és kegydíj lefoglalhatóságát, mondván, „a nyugdíjnak már a nevében benne van, hogy nyugtot kell hagyni a szegény nyugalmasoknak”.³⁴³

A végrehajtási novella körüli „zűrzavarról” részletesen beszámolt a *Pesti Napló* is. „Csődöt mondott az a könnyelmű, léha rendszer, mellyel a kormány [...] az általános türelmetlenség közepette viszi a törvényhozás elé a legfontosabb javaslatokat. Ez a vétkes könnyelműség eredményezte azt, hogy a végrehajtási novella, mely a lakosság sanyargatott tízezreinek sorsán volna hivatva könnyíteni, a megvalósítás küszöbén használhatatlannak bizonyulva, nem kerülhet törvényhozási elintézés alá, holott a képviselőház szerdai ülésének [június 17.] napirendjére már ki is van tűzve. Hogy pedig ilyen eset egyáltalán bekövetkezhetett, az oly felületes, sőt hozzá nem értő munkára vall az igazságügyi kormány részéről, mely nem maradhat konzekvenciák nélkül az igazságügy vezetőjére, Günther Antal igazságügyminiszterre nézve sem.”

Bár a novellát az igazságügyi bizottság megtárgyalta és el is fogadta, mégsem került a Függetlenségi Párt és 48-as Párt értekezlete elé. Kelemen Samu ugyanis a novella olyan ellentmondásaira hívta fel a kormány és a képviselők figyelmét, amelyek orvoslása nélkül a javaslatot nem lehetett a parlament elé vinni. Kelemen a következő kifogásokat fogalmazta meg: „Súlyos veszedelem lehet a köztisztviselőkre, akikre 2000 korona létminimumot állapít meg, amivel megfosztja a hitelüktől, sérelmes a kisbirtokosokra az a rendelkezése, mellyel kimondja, hogy a tizenkét holdon alul levő birtokok felszerelése nem foglalható le, aminek az a következtetése, hogy a hitelezők az ingatlanokra fekszenek rá, megrontja a nagybirtokosok hitelét azzal, hogy a fundus instruktusokra bizonyos hónapoknak kéméleti idővé tételét rendeli el, megrontja a kisiparosok hitelét s emellett nincs benne az ígért otthonvédelem s nem is teszi olcsóbbá a végrehajtási eljárást.”³⁴⁴

Wekerle Sándor maga is konstataulta a képviselő által felvetett aggályokat, és arra kérte Kelemen, hogy jelezze az igazságügy-miniszter felé, hogy „a végrehajtási javaslat ily formában való tárgyalásától legjobb volna

³⁴³A végrehajtás. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 14.) 143. sz. 1–2. p.

³⁴⁴Az elbuktatott végrehajtási novella. A függetlenségi párt Günther ellen. *Pesti Napló*, 1908. (június 17.) 145. sz. 5. p.

a kellő módosítások eszközléséig elállani”. A képviselők Günther helyett azonban csak államtitkárával, Meskó Lászlóval tudtak tárgyalni.

Az államtitkár tájékoztatta a Függetlenségi és 48-as Párt értekezletén megjelent képviselőket, hogy az igazságügy-miniszter – távolléte miatt³⁴⁵ – őt bízta meg azzal, hogy a novella parlamenti tárgyalásánál eljárjon, „de ily körülmények között igazán nem tudja, hogyan vállalkozzék erre”. Wekerle miniszterelnök arra kérte az igazságügyi államtitkárt, hogy próbáljon meg érintkezésbe lépni Güntherrel a javaslat tárgyalásának elhalasztása ügyében.

A képviselők mindeközben kérdőre vonták az igazságügyi bizottság tagjait, Kelemen Samut arról faggatták, hogy miért csak az utolsó pillanatban állt elő a novellával kapcsolatos fenntartásaival. Kelemen elmondta, hogy a bizottságban az érdemleges tárgyalás egyszerűen lehetetlen. „Günther mereven elzárkózik minden módosítás elől, az argumentumokat egyszerűen semmibe veszi, úgy, hogy ők már rég letettek arról, hogy a bizottságban a javaslatokat komolyan megkritizálni próbálják.” Kelemen úgy gondolta, hogy a javaslatot „reparálás végett” anként elé kellene vinni, a tanácskozó képviselők végül abban állapodtak meg, hogy a tervezetet az igazságügyi bizottsághoz kell visszaküldeni, „megpecsételvén ezzel Günther teljes kudarcát”.³⁴⁶

A koalíciós pártértekezleten történeteket másnap az egyik napilap úgy értékelte, hogy a Függetlenségi és 48-as Párt „majdnem minisztert buktatott”. Egy másik tudósítás szerint: „Ez a Günther száz más címen szolgált már rá, hogy menesztessék, illetve egyetlen címmel sem szolgált arra, hogy kineveztessék, de most semmi okot sem adott arra, hogy a függetlenségi párt rajta köszörülje ki a megcsorbult fringiját. Azonban ez mellékes. Csak szigorúan alkotmányos és parlamentáris országokban van jelentősége az ilyen szempontoknak. Nálunk nem ezek szerint döntenek. És a függetlenségi párt se aszerint buktat minisztert, hogy az jól szolgálja-e az országot, hanem, hogy jól szolgálja-e a pártot és a párt tagjait. Ezt

³⁴⁵ Günther Antal 1908. június 16-án Bécsbe utazott. Másnap a királynál járt audiencián, a kúriai bíraskodásról szóló törvényjavaslatot vitatták meg. A bécsi utat a közvélemény a végrehajtási botrányral hozta kapcsolatba, és szárnyra kelt a hír, hogy Günther a lemondását vitte az uralkodóhoz. Ez azonban nem bizonyult igaznak. Günther lemondási híre. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 18.) 146. sz. 5. p.

³⁴⁶ Günther kudarcra. A hevenyészett parlamenti munka csődje. A végrehajtási novellát visszaküldik a bizottsághoz. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 17.) 145. sz. 6–7. p.

nem mi mondjuk, maga a függetlenségi párt mondja, mikor egy párt-értekezleten éppen Günther támadták meg azért, mert nem teljesíti a függetlenségi párti képviselő urak kéréseit. Ilyen dolgot nyilvánosan még soha sem mertek hangoztatni, de most mernek és éppen ezért nem komoly dolog, ha azt halljuk, hogy a végrehajtási novellával ki akarják tekerni Günther nyakát.”³⁴⁷

Wekerle Sándor a képviselőház 1908. június 17-i ülésén indítványozta a végrehajtási novella visszaküldését az igazságügyi bizottsághoz. Indoklásában az időközben felmerült aggályokra utalt. Mint mondta, „igen sok észrevétel lévén tétetni, amely észrevételek olyan természetűek, hogy azokat a részletes tárgyalás során rögtönösen megnyugvással tisztázni nem lehetne, hanem amelyeket egy szakbizottság előleges megfontolása alá kell bocsátani, de másrészt [...] olyan aggályok is merültek fel, amelyek a törvény keretén kívül álló egyéb intézkedéseket kívánnak”.³⁴⁸

A miniszterelnök bejelentését heves vita követte. Bozóky Árpád képviselő „már a miniszterelnök úr beszédéből és az általános hangulatból” megállapította, hogy „az igazságügyi bizottság ennek a törvényjavaslatnak hibáit nem fedezte fel; tehát ahhoz a bizottsághoz, mely nem látta meg ennek a törvényjavaslatnak a hibáit, egészen felesleges ismét visszaküldeni ezt a törvényjavaslatot, mert hisz a bizottság most is ugyanezen tagokból áll. Miután tényleg szükség van erre, hogy ezt a törvényjavaslatot átdolgozzák, mielőtt az a ház elé kerülne, és miután szomorúan tapasztaljuk, hogy itt a képviselőházban úgyszólván semmiféle hibákat nem lehet korrigálni, mert az igazságügyminiszter úr kijelentette egyszer, hogy veszedelmes dolog, hogy a házban csináljunk törvényjavaslatokat: nem marad más hátra, mint az, hogy ezt a törvényjavaslatot az osztályokhoz utasítsuk.”³⁴⁹

Günther Antal nemcsak a képviselőházban, de a koalícióban és saját pártjában sem tudott magának „sok jó barátot szerezni” minisztersége alatt. Pártjában arra panaszkodtak, hogy párttársaival ridegen viselkedik, és a legkisebb kérést is vagy visszautasította, vagy hosszú ideig húzva-halasztva, kedvetlenül teljesítette. Kisebb csoportnyi függetlenségi párti

³⁴⁷ Günther. *Pesti Napló*, 1908. (június 18.) 146. sz. 2. p.

³⁴⁸ *Képviselőházi napló*, 1906. XX. kötet, 1908. június 5.–július 10. Ülésnapok 1906–347. 165–166. p.

³⁴⁹ Uo. 168. p.

képviselő szerint az igazságügyi költségvetésnél vagy valamely igazságügyi javaslatnál kellett volna megbuktatni a minisztert. A végrehajtási novella kapcsán többen az igazságügyi bizottság tagjait ostromolták, hogy miért nem léptek közbe már a bizottsági tárgyaláson, és hogy miért nem követelték korábban a szükséges változtatásokat. A bizottsági tagok egy része elmondta, hogy nem szívesen megy el az igazságügyi bizottság ülésére, mert a miniszter az ellenvetésekkel szemben „soha se áll elő argumentummal, hanem vagy szubjektív momentumokat hoz föl, vagy ridegen elzárkózik minden módosítástól és visszautasítja”.³⁵⁰

A képviselőház folyosóján szintén csak a végrehajtási törvényjavaslat botrányáról és Günther Antal kudarcáról lehetett hallani. „Wekerle persze enyhe színezetet próbált adni az ügynek és így nyilatkozott: Semmi rendkívüli nincs a dologban. Máskor is megtörtént már, hogy egyes törvényjavaslatokat ezek parlamenti tárgyalása előtt újra visszaküldtek a bizottságnak. A végrehajtási novella ellen több tiszteletreméltó aggodalmat hoztak fel. Nincs akadálya annak, hogy ezeket az aggodalmakat a bizottságban meghányják-vessék.”³⁵¹

A végrehajtási novella tehát visszakerült az igazságügyi bizottsághoz alapos korrigálásra. A bizottságot június 19-re hívták össze. A részletes tárgyalás során a 12 holdnál kisebb földek tulajdonosainak ingóira vonatkozóan Kelemen indítványával szemben fenntartották az előző határozatokat, azaz a 12 holdnál kisebb birtok fundus instruktusa, a birtokhoz tartozó gazdasági felszerelés mentesül a végrehajtás alól. „[...] eddig a javaslat mentesítette a gazda igavonó állatát, de megfeledezett az erre szükséges takarmány mentesítéséről. Ez a »feledékenység« ugyancsak jellemző a javaslat pontosságára.”³⁵² Az igazságügy-miniszter a tárgyalás

³⁵⁰ Günther miniszter és a képviselők. *Budapesti Hírlap*, 1908. (június 8.) 160. sz. 6–7. p.

³⁵¹ Vissza az igazságügyi bizottsághoz! *Pesti Hírlap*, 1908. (június 18.) 146. sz. 5. p.

³⁵² Günther Canossája. Új módosítások a végrehajtási novellán. Szűkkeblűség a tisztviselők iránt. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 20.) 148. sz. 4. p.

során az ingatlan törpebirtok hasonló védelmét (homestead)³⁵³ is kilátásba helyezte.³⁵⁴

A novella körüli törvényhozási viharok nem kedveztek Günther népszerűségének, a *Pesti Hírlap* karcolata szerint „a népszerűtlen címet Günther Antal igazságügyminiszter szerezte meg magának. Aránylag elég rövid idő alatt. Hiszen alig másfél éve utódja Polónyinak és már annyiszor buktatja meg a közvélemény, hogy már szinte sok.”³⁵⁵

1908. június 23-án Hoitsy Pál elnökletével értekezletet tartott a Függetlenségi és 48-as Párt. Az értekezleten a kormány képviselőjében Wekerle Sándor miniszterelnök, Günther Antal igazságügy-miniszter, Sztéryni József és Meskó László államtitkárok voltak jelen. Az 1881. évi LX. tc. módosításáról és kiegészítéséről szóló törvénytervezetet Bakonyi Samu előadó ismertette részletesen. Günther Antal felszólalásában arról beszélt, hogy a törvényjavaslat kidolgozása során igyekezett „eltalálni azt a középutat, amelyet ilyen parciális novellában szem előtt kell tartani”, és igyekezett „ezt a középutat megtalálni úgy, hogy az jogosult érdekeket ne sértsen”. Kiemelte, hogy a javaslat szerkesztésénél a közérdek védelmét tekintette irányelvnek. „Elv az, hogy végrehajtás személy ellen nem vezethető, hogy a végrehajtás tárgyát csak a vagyon képezheti, már pedig annak az iparosnak ipara folytatásához szükséges szerszámai az ő személyes megélhetésének a feltétele, úgyszintén a tizenkét holdon aluli ingatlan birtokosának a fundus instruktusa is az ő személyi megélhetésének a feltétele, és amikor ez a mentesség, az a türelmi idő megadatik, akkor ez történik azért, hogy a gazdasági üzem, mely nemzeti érdek, fennakadást ne szenvedjen, és hogy a föld parlagon ne heverjen.” Az értekezlet ezúttal elfogadta a javaslatot.³⁵⁶

³⁵³ Homestead: házi tűzhely, családi otthon. Mint jogintézmény a végrehajtástól mentes otthont, földbirtokot, házat, műhelyt, azaz a létfenntartáshoz szükséges vagyonnak a hitelezők elleni biztosítását jelenti. Az intézmény „homestead” néven amerikai eredetű, a letelepülő farmerek és családjaik gazdasági érdekének védelmében alakult ki. Ilyen jellegű jog- és birtokviszonyok léteztek már a középkori Európában is, erre utal, hogy Magyarországon például sem eladni, sem elzálogosítani nem lehetett a jobbágytelkeket.

o. e.: A végrehajtási novella és a homestead. *Népszava*, 1908. (június 30.) 155. sz. 1. p.

³⁵⁴ Az igazságügyi bizottság. *Népszava*, 1908. (június 20.) 147. sz. 2. p.

³⁵⁵ *Karc.*: A népszerűtlen miniszter. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 18.) 146. sz. 10–11. p.

³⁵⁶ A végrehajtási novella a függetlenségi pártban. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 24.) 151. sz. 5–6. p.

Az Alkotmánypárt 1908. június 25-én Nagy Ferenc másodelnök elnökletével tartott értekezletet, amelyen Günther Antal és Darányi Ignác földművelésügyi miniszter mellett Meskó László igazságügyi államtitkár is részt vett. A tervezetet Heinrich Antal előadó ismertette. A hozzászólók közül Thorotzkai Miklós azzal a kérdéssel fordult az igazságügy-miniszterhez, hogy mennyiben jogos a javaslat ellenzői részéről felmerült aggodalom, miszerint a 12 holdnál kisebb birtokok fundus instruktusának le nem foglalható volta az illető kiscgazdák számára hátrányos, mert „a hitelezők ennél fogva az ingatlanra magára fogják a végrehajtást vezetni”. Günther válaszában elmondta, hogy „a kiscgazdák fundus instruktusa eddig le lévén foglalható, ezen lefoglalással és a fundus instruktus árverés alá bocsátásával a legnagyobb visszaélések követték el. Megtörtént az, hogy az első jóhiszemű hitelező után következett egy második és harmadik hitelező, akik lefoglalták és elárverezték a kiscgazda fundus instruktusát, miáltal az elveszítette ingatlanának hasznosítására szolgáló eszközeit”. Gyakran megtörtént az is, hogy a második és harmadik nem jóhiszemű végrehajtó bérbeadta a gazda igavonó jószágát és a gazdasági felszerelést, és „folyt tovább a hitelezés nagyobb percentre, mint azelőtt”. Kijelentette, hogy ennek a visszaélésnek a megakadályozására, amely „az uzsorának egy rettenetes fajtáját honosította meg”, megfelelő jogszabályt kell alkotni. A jövőbeni helyzetről képet adva világossá tette, hogy a hitelezők „már ott vannak azon az ingatlanon”. Magyarországon alig volt olyan kiscgazda, aki „az ő fundus instruktusára külön kapna tehermentes ingatlan mellett kölcsönt”. Hozzáfűzte azt is, hogy a kiscgazda ingatlana rendszerint „meg van terhelve, és ha az ő fundus instruktusára kap is kölcsönt, az eredmény az, hogy valóságos rabszolgájává lesz egy-egy hitelezőnek”. Ha a gazdasági felszerelés mentesül a lefoglalás alól, akkor „a könnyelmű és a kizsaroló hitelezés meg fog szűnni, és be fog állani egy más hitelezés, t. i. annak a kisexistenciának munkája, szorgalma, takarékosága, tisztessége fog a hitel alapjául szolgálni. Emellett pedig a reális biztosíték az lesz, hogy ez a becsületes, tisztességes, jóra való kiscgazda annál inkább meg fog tudni felelni a maga fizetési kötelezettségének, mert a törvényhozás biztosította őt a rosszelkü

hitelezőkkel szemben.” Az értekezlet a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta.³⁵⁷

A Néppárt 1908. június 25-én tartott értekezletén a javaslatot szintén megtárgyalta, és azt „úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadta”.³⁵⁸

Ferenc József 1908. augusztus 6-án szentesítette az 1908. évi XLI. tc.-et a végrehajtási eljárásról szóló 1881:LX. tc. módosítása és kiegészítése tárgyában.

3.3.7. Királyi biztos a karlócai pátriárkaválasztáson (1908)

A görögkeleti karlócai szerb egyház pátriárkaválasztási jogát I. Lipót 1690. augusztus 21-i szabadalma fektette le, amelyhez szükséges volt a királyi megerősítés. Az egyházi kongresszus által lefolytatott választási eljárás menetét a Mária Terézia által 1779. július 16-án kibocsátott *Rescriptum Declaratorium Illyricae Nationis* 3. §-a szabályozta: „A metropolitát a jövőben is a nép válassza, de a Mi császári és apostoli királyi hatalmunk számára tartjuk fenn, hogy ezt a választást megerősítjük, hogy ezt a nemzeti kongresszusban kihirdetjük, és midőn a metropolita kötelességénél fogva előbb leteszi az esküt a hűsége, odaadásra és alázatosságra: az újonnan választott metropolitának királyi biztosunk által a méltóságot és hatalmat átadjuk.” A rendelet kimondta azt is, hogy királyi biztost kell küldeni a szerb nemzeti egyházi kongresszusokra is.

1908 augusztusában Günther Antal igazságügy-miniszter – aki „nemes szerénységgel párosult biztos, férfias, méltóságteljes fellépésével, szeretetreméltó előzékenységével, tárgyilagos, államférfiúi magatartásával” nemcsak a szerb értelmiség, hanem a karlóczaiak és a Karlóczára „sereglett idegenek” rokonszenvét is elnyerte – utazott Karlóczára királyi biztosként. Érkezése különösen nagy feltűnést keltett, „mert soha még tényleges miniszter nem küldetett erre a tisztségre és már emberemlékezet

³⁵⁷ A végrehajtási törvény az alkotmánypárt és a néppárt előtt. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 26.) 153. sz. 5. p.

³⁵⁸ Uo.

óta egy pátriárkaválasztás sem keltett fel ily nagy érdeklődést”.³⁵⁹ Ennek a felfokozott hangulatnak tudható be, hogy Günthert már a vasútállomáson „nagy pompával” fogadták, ágyúk dördültek, zúgtak a harangok, a katonai zenekar pedig a „Gotterhaltét” játszotta. Günther díszhintőn érkezett a pátriárkai rezidenciához, ahol Bogdánovics Lucián budai püspök, a metropolis adminisztrátora, valamint Nikolics Miron pakráci, Gruics Mihály károlyvárosi, Zmejanovics Gavril verseci, Szevics Mitrofán bácsi és Letics György temesvári szerb püspökök, valamint az arkimandrita és pátriarkátus udvari papsága fogadta a királyi biztost.

A karlócai rezidenciát és a többi épületet horvát és szerb zászlókkal, középen pedig óriási magyar lobogóval díszítették. Ez volt az első alkalom, amikor hiányzott a fekete-sárga Habsburg-zászló, amelyet Bogdánovics hazafiságának tulajdonítottak. A Habsburg-zászló száműzése „örvendetesen hatott a magyar urakra és némileg enyhítette a Gotterhalte kínos hatását”.³⁶⁰

A karlócai pátriárkaválasztásról Juhász Gyula tollából Arany János *Zách Klára* című balladája nyomán született egy bökvers, amely 1908. augusztus 2-án jelent meg a *Nagyváradai Napló*ban.³⁶¹

Karlócai zsinat
Kivirult hajnalra,
Piros pópa, fehér pópa,
Szőke pópa, barna.

Harangoznak délre
Püspöki ebédre,
Zmejánovics, Bogdánovics
Meglesztek-e végre?

³⁵⁹ A görög-keleti szerb patriárka választása. *Vasárnapi Ujság*, 1908. (augusztus 9.) 32. sz. 642. p.

³⁶⁰ A királyi biztos megérkezése. *Budapesti Hírlap*, 1908. (július 28.) 180. sz. 4. p.

³⁶¹ HEGEDŰS Nándor: Juhász Gyula ismeretlen bökversei. *Irodalomtörténet*, 1958. 1. sz. 143–144. p.

Rossz időket élünk,
Götterhaltét járnak,
Günther óvja nagy veszélytől
A pátriárkáinkat.

A pátriárkaválasztás háttéréről visszaemlékezésében Szterényi József írt. „Az első összeütközés a szerb-horvát koalícióval a karlócai szerb pátriárkái méltóság betöltése körül támadt. A magyar kormánynak megvolt erre az állásra a jelöltje, akit a király Ő Felsege is óhajtott, a később Bad-Gasteinban oly szerencsétlen véget ért Bogdanovics Lucián budai szerb püspök, akinek hűségében a király, hazafiságában a kormány megbízott. A szerb-horvát koalíció, illetőleg az ahhoz tartozott szerb radikálisok azonban tudni sem akartak róla, viszont az ő jelöltjüket nem fogadta el a király. Kossuth [Ferenc] sokáig habozott, míg végre ő is Bogdanovics mellé állott. [...] Kossuth a pátriárkaválasztó egyházi kongresszus királyi biztosa személyével akarta volna kiengesztelni a szerb radikálisokat, az előttük nagyon kedves, nekik kívánatos Batthyány Tivadar grófot hozva e tisztségre javaslatba, de a király nem fogadta el ezt a javaslatot. Így azután, minthogy a királyi biztosnak függetlenségi pártinak kellett lenni – így kívánta a pártpolitika – Günther Antal igazságügyminisztert tették meg, akinek sikerült Bogdanovics megválasztását biztosítani, miután előbb bizonyos egyházi státútumok és javadalmak ügye közös egyetértéssel szabályozást nyert.”³⁶²

A pátriárkaválasztó gyűlést Gyurgyevics Nikola alelnök nyitotta meg 1908. augusztus 1-jén. Günther Antal királyi biztos megnyitóbeszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a – „legfőbb megerősítés jogát gyakorló” – uralkodó legfőbb kívánsága az, hogy karlócai görögkeleti érsekké, szerb metropolita pátriárkává a magyar Szent Korona országaihoz tartozó fölszentelt szerb megyés püspökök közül „oly egyén választassék meg, aki a törvényes követelmények mellett tehetségei, érdemei s jelesül magasztos hivatása iránt tanúsított kiváló s benső buzgalma által magát mások fölött kitünteti”. A választás a kongresszus világi alelnökének elnökletével zárt ülésben zajlott. A karlócai görögkeleti szerb metropoliahoz tartozó megyés püspökök kaptak egy-egy ívpapírt, amire annak

³⁶² SZTERÉNYI József: *Régmúlt idők emlékei. Politikai feljegyzések*. Budapest, 1925. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 188. p.

a püspöknek a nevét kellett ráírniuk, akire szavaznak. A választás „vagy egyhangú választással, vagy ha ezt elérni nem lehet, a kongresszusi tagok összes szavazatainak abszolút többségével fejeztetik be”.³⁶³ Erről jegyzőkönyv készült, amelynek alapján a megválasztott legfelsőbb megerősítését lehetett kérelmezni.³⁶⁴

A kongresszus Zmejanovics Gavril választotta pátriárkává.³⁶⁵ A pátriárkaválasztás ügyében 1908. augusztus 18-án érkezett válasz Ferenc Józseftől. Az uralkodó Zmejanovics megválasztását nem erősítette meg, és elrendelte, hogy kizárásával új pátriárkát válasszanak. A legfőbb kifogás Zmejanovics ellen az volt, hogy nem tud magyarul, a törvény pedig a hierarchia alsóbb fokain is megköveteli a magyar nyelv tudását. „A pátriárkai állás közjogi méltóság és a kormány nem érintkezhetik olyan patriárkával a kivel magyar nyelven nem tárgyalhat.” (Akkortájt Bogdanovics Lucián volt az egyetlen szerb püspök, aki tudott magyarul.)³⁶⁶

Szeptember 19-én ismét óriási érdeklődés mellett zajlott a pátriárkaválasztó gyűlés. A kongresszus Szevics Mitrofán bácsi szerb püspököt választotta pátriárkává. A választás eredménye nagy meglepetést keltett. De az igazi meglepetés az volt, hogy Szevics Mitrofán megválasztását követően rögtön lemondott a pátriárkai méltóságról.³⁶⁷

A harmadik pátriárkaválasztásra szeptember 22-én került sor, ahol Bogdanovics Luciánt választották meg pátriárkának.³⁶⁸ Október 7-én a görögkeleti szerb egyházi zsinat ülést tartott Karlócán, hogy meghallgassa a Bogdanovics Lucián pátriárkává történt megválasztását megerősítő királyi kéziratot. Az új pátriárkát 1908. október 8-án „fényes ünnepséggel és egyházi dísszel” iktatták be a pátriárkai székbe.³⁶⁹

³⁶³ Az önálló szerbek nevében Popovics Dusán tiltakozott a beszéd azon része ellen, amelyben a királyi biztos utasításokat adott a pátriárkaválasztó gyűlés további lefolytatására.

³⁶⁴ A kongresszus. *Budapesti Hírlap*, 1908. (augusztus 1.) 185. szám, 4. p.

³⁶⁵ A szerb pátriárkaválasztás. Zmejanovicsot megválasztották. Tíz szótöbbséggel. *Zala*, 1908. (augusztus 2.) 176. sz. 5. p.

³⁶⁶ A király döntése. A pátriárka választás ügyében. *Zala*, 1908. (augusztus 25.) 193. sz. 3. p.

³⁶⁷ A pátriárkaválasztás. Ismét nincs pátriárka. *Zala*, 1908. (szeptember 20.) 215. sz. 4. p.

³⁶⁸ Végre Bogdanovics! Megválasztották pátriárkának. *Zala*, 1908. (szeptember 23.) 217. sz. 3. p.

³⁶⁹ A pátriárka beiktatása. *Budapesti Hírlap*, 1908. (október 9.) 242. sz. 9–10. p.

3.3.8. A Nemzetközi Jogi Egyesület (*International Law Association*) tanácskozása Budapesten (1908)

1908. szeptember 22–25-én az *International Law Association* a Budapesti Ügyvédi Kamara, a Magyar Jogász Egylet és a Budapesti Ügyvédi Kör meghívására Budapesten tartotta 25. konferenciáját. Az Elihu Buritt által 1873-ban alapított egyesület a már korábban működött *International Code Committee* és az *Association for the Reform and Codification of the Law of Nations* társulatok „magába olvasztásával” jött létre. Az *International Law Association* tagjai között a jogászok, bírók és ügyvédek mellett számos hajós, biztosító, kereskedő és vállalkozó kapcsolódott be az egyesület munkájába. A jubiláris tanácskozás elnöke Lord Walter Phillimore, a londoni székhelyű High Court bírója volt, tiszteletbeli elnöke pedig Günther Antal igazságügy-miniszter. Az előkészítő bizottság élén Tőry Gusztáv igazságügyi államtitkár, Nagy Ferenc egyetemi tanár és Brüll Ignác, a Budapesti Ügyvédi Kamara alelnöke állt, tagjai Baumgarten Nándor egyetemi magántanár, Král Miklós budapesti királyi törvényszéki jegyző, Szladits Károly egyetemi magántanár, Vámbery Rusztem egyetemi magántanár és Wittmann Ernő ügyvéd voltak.

A konferencia napirendjén a nemzetközi jog különféle ágaihoz tartozó gyakorlati jelentőségű kérdések szerepeltek, amelyek megoldásához a tárgyalások sok tekintetben érdekes és hasznos anyagot szolgáltatottak. Ilyen kérdések voltak nevezetesen: a külföldi polgári bírói ítéletek végrehajthatósága, a külföldi jogszabályok bizonyítása, az adásvétel szabályozása a nemzetközi forgalomban, a nemzetközi házassági jog és a bűnelkövetők kiadatására vonatkozó jog egyes kérdései, valamint a váltójog nemzetközi egységesítése. A váltójog egységessé tételét célzó nemzetközi mozgalom egyik nevezetes fejleménye a konferencián megalkotott „*Budapest Rules*” volt. E szabályok az egységes „világváltójog” legfontosabb alapelveit fogalmazták meg.³⁷⁰

³⁷⁰M. királyi igazságügy-ministerium. In *A m. királyi kormány 1908. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv*. Budapest, 1909. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-t. könyvnyomdája, 219. p.

3.3.9. Az országos patronage-kongresszus (1909)

A Magyar Tudományos Akadémia dísztermében 1909. szeptember 10-én kezdte meg munkáját a második országos patronage-kongresszus.³⁷¹ A tanácskozás három kérdéskörrel foglalkozott. Az egyik a rabsegítő egyesületek patronage-egyesületekké való átalakításának problematikája, továbbá az, hogy milyen eszközökkel lehetne a legcélszerűbben kiterjeszteni a patronázs-egyesületek munkáját „az erkölcsi romlás veszedelmének kitett vagy züllésnek indult gyermekek és fiatalkorúak megmentésére”. A második kérdés a patronázs-munkásság vezérelveinek megállapítása volt „a züllés veszedelmének kitett vagy erkölcsi romlásnak indult fiatalkorú leányok, illetőleg a nőrabok érdekében”. Harmadsorban pedig azt a kérdéskört járták körül a kongresszus résztvevői, hogy melyek a legalkalmasabb eszközök arra, hogy a szabaduló rabok elhelyezését még büntetésük kitöltése előtt biztosítsák, és számukra tisztességes munka szerzése is könnyebb legyen.

A kongresszus védnöke az uralkodó volt, akinek képviselőjében József királyi herceg nyitotta meg tanácskozást. A nagygyűlésen mintegy ötszázan voltak jelen, „főpapok, főrendek, az igazságszolgáltatás kitűnőségei s a gyermekvédelem vezető férfiai.”

Günther Antal, a kongresszus tiszteletbeli elnöke üdvözlőbeszédében szólt arról, hogy a bíró szerepe csak a bűncselekmény elkövetése után kezdődik, és általában kétséges, „vajon ez a megtorlás a bűnt valamilyeni gyökérszálaiban és összes következményeiben érte-e utol és képes volt-e leküzdeni”. A bírónak a büntetés végrehajtása után „tehetetlenül kell szemlélnie azt a visszaesést, mely leggyakrabban a büntetését kiállott szabadulónak rettenetes helyzetéből következik”. Hangsúlyozta, hogy soha nem fogadta el „igaznak azt, hogy a magyar társadalomból kivezett az erő; nem tud akarni sem, cselekedni pedig képtelen. Hiszen ez a társadalom az emberszeretetet segítő missziójában oly nagyarányú tevékenységet fejtett ki eddig is s oly nagy és maradandó alkotásokat teremtett, tisztán a maga kezdéséből, melyekre büszke lehet. [...] ez a magyar alkotmányosság egyik alapgondolatának megtestesítése: erkölcsi

³⁷¹ Az első kongresszust 1907-ben, Pécsen rendezték.

föladatok teljesítésére nevelni, szervezni és egységes öntudatra kelteni ezt a mi társadalmunkat, a minek egyik eszközét ez az egyesülés fogja alkotni.”³⁷²

3.4. Günther Antal lemond az igazságügyi tárcáról (1909)

Günther Antal a Wekerle-kormány lemondása³⁷³ előtt, 1909. szeptember 23-án kivált a kabinetből. A minisztérium szeptember 25-én búcsúztatta a minisztert. Meskó államtitkár szavait követően Günther Antal búcsúzott munkatársaitól. Úgy fogalmazott, „nehezemre esik a távozás az önök köréből, a törvényelőkészítésnek és igazságügyi kormányzatnak abból a műhelyéből, amelyet a mi igazi otthonunkká akartam tenni azért, hogy a lelki együttérzést törekedtem itt köztem és önök között fölkelteni és állandóan föntartani”. Kifejtette, bízik abban, hogy „megérik a gyümölcse” annak a kezdeményező munkának is, amellyel a bírói és ügyvézi szervezetben igyekezett „több irányban a benső megnyugvást, az egyívé tartozásnak érzetét és az elérendő nagy föladatokhoz méltó munkakedvet istápolni és tovább fejleszteni”. Hozzátette, bízik abban is, hogy „az igazságszolgáltatás testvértényezője, az ügyvédi hivatás terén életbeléptetett reformok szintén hozzá fognak járulni ahhoz, hogy megalakuljon ebben az országban az egész magyar jogászvilágnak hatalmas és tiszteletet parancsoló közérzúlete”. Mint mondta, „közelebb akartam

³⁷² A patronázs-kongresszus. *Budapesti Hírlap*, 1909. (szeptember 11.) 215. sz. 4. p.

³⁷³ A második Wekerle-kormány (koalíciós kormány) 1909. szeptember 28-án lemondott. A lemondás egyik oka a Függetlenségi és 48-as Párton belüli ellentétek, a másik pedig a Wekerle Sándor miniszterelnök által, 1909 januárjában benyújtott „kartellbank” létrehozására irányuló kompromisszumos javaslat volt, amely azt szorgalmazta, hogy az Osztrák–Magyar Bankot formálisan osszák két részre, legyen külön egy bécsi és egy budapesti jegybank, és ezek egyeztetett pénzügyi politikát folytassanak, pénzeik az egész Monarchiában legyenek elfogadott fizetőeszközök. A „kartellbank” gondolata nem lett népszerű, hiszen fenntartotta a fizetőeszköz és a pénzügyi politika közös voltát. A terveket Ferenc József határozottan elutasította, és a bankügy a kormány tagjait is megosztotta. A Wekerle-kormány lemondása után Kossuth Ferenc vezetésével megalakult a Negyvennyolcas Függetlenségi Kossuth Párt, az anyapártot pedig Justh Gyula vezette tovább. DOBSZAY–ESTÓK–SALAMON–SZERENCÉS–TOMBOR 1998. 96–97. p.

hozni egymáshoz az életet és a jogot, a magyar társadalmat és a magyar bírót, a nemzet lelkét és a törvényhozást. És e törvények előkészítésében és megalkotásában hű maradtam ahhoz az álláspontomhoz is [...], hogy nincs előttem jog igazság nélkül, nincs igazság szabadság nélkül és nincs szabadság erkölcs nélkül.”³⁷⁴

Azoknak a törvényeknek a jó része, amelyek Günther igazságügy-minisztersége alatt kerültek becikkelyezésre, hosszú évek „gondosan előkészített munkájának gyümölcsei” voltak. A büntetőnovella előmunkálatai Szilágyi Dezső idejére nyúltak vissza. A birtokrendezési törvények, az ügyvédi fegyelmi tanács újjászervezéséről és az ügyvédi vizsgára vonatkozó szabályok módosításáról, valamint az ügyvédi gyám- és nyugdíjintézetéről szóló törvényeket Polónyi Géza minisztersége alatt öntötték formába, a kereskedelmi tüzlet átruházásáról, a csekk törvényről és a magyar főudvarnagyi bíráskodásról szóló törvények pedig Plósz Sándor „törvényalkotási geniejének legsajátabb gyümölcsei”.

Günther Antal „megérdemli az elismerést azért, hogy elődei munkásságának termékeit felkarolva, azokat törvényerőre emelni segítette, és hogy minisztériumbeli kiváló munkatársait tevékeny és eredményes munkásságában nemcsak meg nem akasztotta, hanem működésüket minden téren előmozdította”. Günther nevéhez fűződik a minisztérium Börtönügyi Osztályának hatékony közreműködése a letartóztatóintézetek átalakításában, új javítóintézetek alapításában, valamint a patronageügy minél szélesebb keretekben való fejlesztésében. Az Oberschall Adolf által kezdeményezett és Günther minisztersége alatt végrehajtott, a Kúria tehermentesítését célzó törvények lehetővé tették, hogy a legfőbb bírói testület megszabadult „a hátralékok árjától”, és gyorsabbá vált az ügyek elintézése.³⁷⁵

³⁷⁴ Az igazságügyminiszter bucsuja. *Budapesti Hírlap*, 1909. (szeptember 26.) 228. sz. 5. p.

³⁷⁵ Beszámolás. *Jogtudományi Közlöny*, 1909. 40. sz. 345–346. p.

4. A Kúria elnöke

Ferenc József 1909. szeptember 25-én a Kúria elnökévé nevezte ki Günther Antalt.³⁷⁶ Kúriai elnökként a főrendiház tagja lett, 1911-ben a felirati bizottság, 1911 és 1918 között a közjogi és törvénykezési bizottság, valamint a királyi és országos közigazgatási fegyelmi bíróság munkájában vett részt. 1917. június 22-én a főrendiház alelnökévé nevezték ki.

A *Budapesti Hírlap* tudósítása szerint Günther kinevezését nem fogadta „osztatlan öröm és lelkesedés”. Nagyon sokan úgy gondolták, hogy „a legfelső bíró tiszte elsősorban bírót illetve meg; a magyar igazságszolgáltatás palástos emberei közt vannak oly igazán nagyok a tudás mélységére, a jellem arany tisztaságára, a jog eleven és szinte csalhatatlan érzékére nézve, hogy közülök bőséges lehetett volna a válogatás”. A cikkíró úgy vélte, hogy azonkívül, hogy Günther nem „a bírói rendből emelkedett föl polcára, megvan minden képesítése erre a díszes tisztségre. Hosszú ügyvédi és publicisztikai pályáján jelentős és mélyreható, sokágú és önálló jogtudományával megszerezte az avatottak becülését, és meg vagyunk győződve róla, hogy akár a büntetőjog, akár a polgári jog köréből fogja megválasztani bírói működése területét, mindenhol meg fogja tartani a díszes méltóságával járó tekintélyt komoly lelkiismeretességével, pontos dologtevésével és szabatos jogászai ítéletével”. Kitért arra is, hogy bár Günther miniszterként nem volt népszerű, a bírói pályán való megbecülését garantálhatja igazságossága és elfogulatlansága. „A magyar pecsétőr meg nem vesztegethető éberséggel őrködött mindig az igazságszolgáltatás személyi és dologi tisztaságán. Semmi befolyásolás, sem erőszak, sem kedvezés, sem protekció ebben el nem téríthette attól, amit méltányosnak és igazságosnak ismert meg. Főként arra volt gondja, hogy a politika és a judikatura között hatásköri összeütközés ne támadhasson a nálunk oly gyakori, sőt hagyományos formában.”³⁷⁷

A *Jogtudományi Közlöny* ugyancsak arról írt, hogy jöllehet az új kúriai elnök kiváló publicista, de sohasem volt bíró, és az ügyvédséget is csak mellékfoglalkozásként űzte. „Eszertint nem várjuk és nem is várhatjuk tőle, hogy a jogszolgáltatás irányítója legyen.” A magyar

³⁷⁶ Kinevezés. *Budapesti Közölny*, 1909. 225. sz. 1. p.

³⁷⁷ Günther Antal a Kúria elnöke. *Budapesti Hírlap*, 1909. (szeptember 25.) 227. sz. 7. p.

igazságszolgáltatás érdeke, hogy hivatalának elfoglalásával egyidejűleg „szakítson politikai múltjával, pártpolitikai hagyományával, és azzal a sem jobbra, sem balra nem tekintő tárgyilagossággal igyekezzék állását betölteni, mely nem ismer pártot, nemzetiséget, felekezetet, hanem még akkor is csak igazságot szolgáltat, ha a politikai érdekek vagy összeköttetések más eljárást sugallának neki”. Güntherrel szemben elvárásként fogalmazódott meg, hogy ne csak becülje, „hanem erősítse és emelje is a bíró szellemi függetlenségében és erkölcsi szigorúságában nyilvánuló bírói karaktert”.³⁷⁸

Günther Antal kúriai elnöki beiktatására 1909. október 5-én került sor. A volt igazságügy-miniszter átiratát, amelyben értesítette a Kúriát, hogy az igazságügyi tárcától megvált, Somogyi Mihály kúriai bíró olvasta fel. A kinevezésről szóló királyi kézirat ismertetését követően Vági Mór vezetésével küldöttség ment az új elnökért, aki hivatali szobájában várta felavatását. A küldöttség tagjai Pecháta Endre és Illés Jenő kúriai bírák voltak. A hivatali eskü letétele után székfoglaló beszédében azon szándékának adott hangot, hogy „amíg itt vagyok, abban a ragyogásban, mellyel közjogunk ezt az állást körülveszi, ne az egyén sütkérezzék, hanem abban a királyi Curia összes biráinak hivatási buzgalma és ennek az az eredménye nyerjen kifejezést, hogy nemzetünk megnyugvását az igazságszolgáltatásban, s ezzel a magyar társadalomnak lelki összhangját a judikatura körében sikerrel vagyunk képesek munkálni”.

A judikatura és a társadalom szükségszerű kapcsolatáról és kölcsönhatásáról elmélkedve feltette a kérdést, hogy a modern törvényhozás vajon gondolt-e arra, hogy az újonnan megalkotandó bírósági szervezetbe az évszázados hagyományokat követve „szintén be kell vinni ezt a fennkölt nemzeti tradíciót?” És gondolt-e arra, hogy az új szervezetben „nemcsak nem szabad széttörni ezt a kapcsolatot, de sőt éppen a jogtudomány modern eszközeivel még erősebbé és életteljesebbé kell és lehet is tenni ezt a kölcsönhatást?” Bírótársai figyelmét felhívta arra is, hogyha gondolt is a jogalkotó minderre, „az alkotmány visszaállítása után csak üres sablonokat teremtett, melyekbe nem volt képes lelket önteni. A közvetlenséget csak a jövőben megvalósítandó elvként proklamálta, és szinte rettegni látszott attól, hogy intézményileg biztosítsa a bírói szabad

³⁷⁸A királyi Curia elnöke. *Jogtudományi Közlöny*, 1909. 40. sz. 345. p.

mérlegelést. Pedig e kettő az [...], mellyel a hivatása magaslatán álló bíró a maga judikatúrai munkájában behatolhat a társadalom legbensőbb lelkivilágába, megértvén annak igazi bajait, és megértetvén azzal a jog alkalmazásának egész igazságát, amivel neveli, jogérzetében erősíti, és bírói hivatása terén magához csatolja azt.”

Kiemelte azt is, hogy különösen fontos feladat hárul a Kúriára a törvényalkalmazás terén, és utalt arra is, hogy „az ország legfőbb bíróságának útmutató tekintélyével még az eddiginél is nagyobb eredményeket érhetünk el anélkül, hogy várnunk kellene előbb újabb törvényhozási reformokat. Az angol igazságszolgáltatás páratlan dicsőségének egyetlen titka van: »*Men, not measures.*« Emberek és nem szabályok kelleneek.”³⁷⁹

Günther Antal meglátása szerint az igazságszolgáltatás előtt álló kihívások csak a bírói, az ügyési és az ügyvédi kar szoros együttműködésével valósíthatók meg. „Aki a jog ideáljainak oltárán áldozik, az minden törvényben megtalálja az értékesíthető kincseket, még azokban a törvényekben is, melyekről maga a törvényhozás sem sejtette, hogy azok homályában ő maga helyezte el azokat.”³⁸⁰

Az új legfőbb bíró a Kúria I. (polgári), II. (telekkönyvi, úrbéri és birtokrendezési) és III. (váltó, kereskedelmi és csőd) tanácsának elnökeként vett részt a bírászkodásban. 1910-ben és 1914-ben az Osztrák–Magyar Bank választott bíróságának elnöki székét foglalta el. Kúriai elnökként 1909 és 1911, illetve 1914 és 1918 között a Hatásköri Bíróság (1907. évi LXI. tc.) elnöke volt.

4.1. Évnyitó teljes ülési beszédek

Günther Antal kúriai elnökként elmondott nagyszabású évnyitó teljes ülési beszédeit rendszeresen közzölték a napilapok és a jogi szakfolyóiratok is.

³⁷⁹ Jegyzőkönyv a m. királyi Curia polgári és büntető szakosztályainak Budapesten 1909. évi október hó 5-ik napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1909–1917. évben tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 106. p.

³⁸⁰ Uo.

1910. január 5-én „lendületes szavakkal” köszöntötte bírótársait. Beszédének középpontjában „a m. királyi Curiának közszelleme” állt. Mint mondta, „ez a magas bírói testület, amelynek ez a szellem otthona, régi gyökereiben a magyar királyság megszületésével majdnem egykorú. Nagy szervezeti változásokon ment keresztül s még nagyobb politikai viharok száguldottak rajta át; de szervezetének erkölcsi erejét mindeme viszontagságok nem voltak képesek sem megtörni, sem meghamisítani.” Kiemelte, hogy a legfőbb ítélkező fórum feladatait a „*lex imperat*”, azaz „a törvény uralkodik” elve mentén láthatja el maradéktalanul. Mivel „a törvények alkotásának oka és célja a közjónak az előmozdítása, a köznek hasznára s nem a betűk kedvéért kell azoknak alkalmaztatniok, vagyis a törvény nem pusztán azért áll közoltalom alatt, mert törvény formája van, hanem legfőképpen azért az igazságért, mely abban foglaltatik” – tette hozzá. Úgy vélte, „minél erőteljesebben haladhat a királyi Curiának gyakorlata újabban ama cél felé, hogy a bírói mérlegelés nagyobb szabadságával képes kihámozni a perek szövevényeiből az igazságot, annál jobban meggyőződünk arról, hogy a judikaturának csak ezzel a hatalmával bírjuk fölkelteni, nevelni és megacélozni a társadalom jogérzetét, mellyel egyebek között azt értetjük meg, hogy a törvény kijátzására irányuló legkörmönfontabb mesterkedéssel sem lehet ma már megtéveszteni az igazságszolgáltatást”. Ezt a fejlődési irányt elengedhetetlennek tartotta a bírói függetlenség érvényesülése szempontjából is. Mint mondta, „így biztosabban fogjuk elérni ugyanazt a célt, mely annak az eszménynek megtestesítésében áll, hogy a független bíróság annak a nemzeti közlelkiismeretnek hű letéteményese és sáfárja legyen, mely a materiális igazságot osztó judikatura által megteremtett és folyton erősített egységes joguralomból táplálkozik. Ahol ezt az eredményt nem voltak képesek elérni a nemzetek, mert üres formákba fulladt bele az erkölcsi élet minden nemes intézménye; ott az az állapot következett be, melyet [Charles] Sealsfield ekként jellemez: vannak államok, melyekben a papok egész hadserege és a bírák és ügyvédek egész légiója dacára nincs se vallás, se valódi jogszolgáltatás.”³⁸¹

³⁸¹ A Kuria beszámoló ülése. *Budapesti Hírlap*, 1910. (január 6.) 4. sz. 13. p. Jegyzőkönyv a királyi Curiának 1910. évi január hó 5-ik napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak 1909–1917. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 170–173. p.

1911. január 5-én azokról a magyar bírósági szervezetet, illetve a magyar bírói kart érintő eseményekről emlékezett meg, amelyek fél évszázados jubileumát ünnepelte az ország abban az évben. Jelesül Ferenc József 1861. január 20-án aláírt rendeletéről, amely szorgalmazta, hogy a visszaállított hétszemélyes tábla mielőbb kezdje meg az ítélkező munkát; az Apponyi György vezette Országbírói Értekezletről, amely 1861. január 23-án tartotta első ülését, és egy nappal később határozatot hozott a Kúria visszaállításának szükségességéről; Ferenc József április 2-i intézkedéséről, amely elrendelte valamennyi addig működő királyi törvényszék felosztatását és az összes magyar bírói fórum visszaállítását, és amelynek köszönhetően április 3-án megtartotta első ülését a visszaállított Kúria, és végül, de nem utolsósorban, a Kúria 1861. július 23-i ülésén elhangzott ünnepélyes kijelentésről, miszerint az Országbírói Értekező által kidolgozott szabályokat „állandó zsinórmértékül” követi a legfőbb bírói testület mindaddig, míg a magyar törvényhozás másként nem rendelkezik.

„Ha végignézzünk e magas bírói testület évszázadok egész sorára kiterjedő történetének nagy tanulságaira, az egymást követő évek letűnésének szemlélése közben nem a mulandóságnak érzete ejti hatalmába kedélyünket” – mondta a Kúria elnöke, majd így folytatta: „Az évek múlhatnak, s folyton ritkulhatnak a munkások sorai. A kidőlt erők helyét újak foglalhatják el. De az a lélek, mely az egymást felváltó generációkat itt e testület kebelében büszke önérzettel és munkakedvvel látja el, az a mulandóságot nem ismeri. Voltak idők, mikor ez a lélek megérezte a nemzet sorsának keserves viszontagságait. De az aléltágnak korszakaira ennek a hatalmas léleknek kegyelméből mindig a fellendülésnek és új életre kelésnek világa következett, mely a nemzet becsülésében állandóan magasabbra emelte a Curiát.”³⁸²

Április 3-án a Kúria teljes ülése ünnepi megemlékezést tartott a legfőbb bíróság 1861. évi visszaállításának 50. évfordulója alkalmából. Az évforduló kapcsán a magyar igazságszolgáltatás jelentős állomásait eleve-nítette fel, és kiemelte, hogy „Nagy-Britanniát kivéve nincs más ország,

³⁸² Jegyzőkönyv a királyi Curiának 1911. évi január hó 5-ik napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1909–1917. évben tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 274–276. p.

melynek bírói testülete, ily ősi eredetre volna visszavezethető”.³⁸³ Hangsúlyozta, „az országbíró, Apponyi György gróf, oldalán a haza bölcse, Deák Ferencz s ennek a munkatársa a nagy műben, Horvát Boldizsár, az utolsó országbírói ítélőmester, az értekezlet többi bírói, ügyvédi tagjaival együtt megérdemlik a nemzetnek és annak a magyar királyi Curiának háláját, melyben állami létünk legkezdetétől fogva, [...] a nemzet lelke lakozott, melyet hűséges kegyelettel igyekszünk a mi mai szervezeteinkben is, mint e testület legértékesebb lételemét, a magunk és a nemzet számára itt körünkben megtartani”. Utalt arra is, hogy „kicsiny, nem gazdag és Európa államai között magunkra utalt nemzet vagyunk. Ezt a társadalmat csak az egységes jogtudat erejével lehet, és azért azzal kell együttartani és minden veszedelemmel szemben megedzeni. Nem szabad tehát, hogy a bíróság nálunk a nemzet testétől különvált hatalmi intézmény legyen, melynek összes feladata abban merül ki, hogy jogokat vesz el, vagy jogokat juttat, büntet, vagy felment, mint valamely magasabbfokú rendet teremtő hatóság, mely a béke megzavarását nem tűri, s a jogot formailag érvényre juttatja az egymással tülekedő felek között”. Végső tanulságként pedig hozzáfűzte, „az egész nemzet lelki életrendjét kell a magyar bíróságnak és mindenekfölött a Curiának a maga igazságszolgáltatásával szabályoznia és a múltból érintetlenül rászállott tekintélyével erkölcsi hatalommá emelnie”.³⁸⁴

A magyar bírósági szervezet „újjászületésének” 40. évfordulójáról emlékezett meg 1912. január 4-én. „Az ősrégi alapfokú bíróságok”, amelyek helyébe az elsőfolyamodású királyi törvényszékek és királyi járásbíróóságok, valamint a budapesti királyi kereskedelmi és váltótörvényszék lépett (1871. évi XXXI. tc. az elsőfolyamodású bíróságok rendezéséről, illetve 1871. évi XXXII. tc. az elsőfolyamodású királyi törvényszékek és járásbíróóságok életbeléptetéséről), 1872-ben szűntek meg.

Úgy fogalmazott, „nincs művelt állam Európában, melyben a bíróságnak anyagi és alaki törvényeknek vagy teljes hiánya vagy jó részben félszemsége miatt az igazságszolgáltatás terén annyi nehézséggel kellett

³⁸³ Jegyzőkönyv a királyi Curiának 1911. április 3-án – visszaállításának 50-ik évfordulója megünneplésére – tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1909–1917. évben tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 306–321. p.

³⁸⁴ A magy. királyi Curia jubiláris teljes-ülése. *Jogállam*, 1911. 5. sz. 413–414. p.

volna megküzdenie, mint a magyar bíróságnak”. A magyar bíróság az akadályokat leküzdötte, és „oda tudott jutni munkájának és bírói jellemének erejével, ahol ennek a nemzetnek organismusában a megértő lélek lakozik, s erős a meggyőződés, hogyha a civilis igazságszolgáltatás terén a perjogi reform életbe lép, még erőteljesebb életre fog kelni az egész vonalon az a benső frigy, melynek a bírászkodás és a társadalom jogérzete között hiányoznia nem szabad”. És e tekintetben a Kúriát illeti meg „a vezérszerep”.³⁸⁵

Günther Antal 1913. január 5-én a történelmi tradíció szerepét helyezte előtérbe évnyitó teljes ülési beszédében. Kifejtette, „ami bennünket vezet, az több, mint egyéni buzgalom, az egy történelmi traditio, mely azt a nemzeti gondolatot testesíti meg és örökíti át e magas testület hosszú életében bírói nemzedékeken át, hogy a magyar igazságszolgáltatásnak a nemzeti individualitást kell kiépítenie és megerősítenie s ennek segélyével egy erőteljes nemzeti társadalmat kell teremtenie, melynek szervezetét a jog uralma hatja át”. Felhívta bírótársai figyelmét arra, hogy „a magyar bírói jogot és legfőképpen a Curia igazságszolgáltatását ez az irány különböztette meg a kontinens többi államainak bírászkodásától [...]. És ez a történelmi traditio képesítette a m. királyi Curia judikaturáját arra, hogy mikor itt a magyar jogot ötven évvel ezelőtt régi örökébe visszahelyezni kellett, nem idegen jogtételek elfogadásával segített magán, hanem a nemzet lelkéből ragadta ki azt az érzést, mely működésének erőt és tekintélyt adott”. Meggyőződése szerint „így nyert újabb tartalmat, régi tradíciók szövétének világánál, ennek a testületnek későbbi joggyakorlata is [...], mely abban áll, hogy a törvények alkalmazásában a rideg betűt és az üres sablont nem tartjuk bálványnak, mely gondolkodás nélküli meghódolást parancsol, hanem mindig azt a nemzeti és társadalmi szükségletet, azt a végső elemzésben mindig ethikai célzt keressük, melynek kielégítése és elérése a törvényhozói akarat előtt lebegett, mert csak ez a judikatura érdemli meg az igazságszolgáltatás nevét”. Végezetül hozzátette, „mert ha igaz az, hogy a nemzet nyelvében él, ezzel egyenrangú az az igazság, hogy a nemzeti erő a nemzeti jog

³⁸⁵ Jegyzőkönyv a királyi Curiának 1912. évi január 4-ik napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1909–1917. évben tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 370–371. p.

erkölcsi hatalmából táplálkozik. Ennek a hatalomnak pedig a bírói szervezet az egyik őrzője és letéteményese.”³⁸⁶

Az 1914. január 5-i teljes ülésén többek között arról beszélt, hogy az elmúlt évben a Kúria számos jeles tagja vonult nyugalomba, akik helyébe új kúriai bírók léptek, és kezdték meg szolgálatukat a legfőbb bírói testületben. „De az a szellem, mely azokat, kik nincsenek már itt, áthatotta, bevonul az új tagok kebelébe is, mert ez a szellem az ősrégi királyi Curia lelke, mely örökké él és mindig közöttünk honol. Ez a szellem pedig azt súgja nekünk, hogy a törvény nem annak a papirosnak tekintélyével, melyre nyomtatva van, nem annak a betűnek erejével, mely annak vázát alkotja, hanem csak a benne lakozó és általa megtestesíteni célzott igazságnak hatalmával uralkodhatnak bírák, perek és peres felek fölött.”³⁸⁷

„Nehéz időköt élünk. Háború dúl körülöttünk, mely izgalomba ejti a lelkeket” – mondta Günther Antal a Kúria 1915. január 7-én tartott teljes ülésén, majd évnyitó beszédét így folytatta: „De meg vagyok győződve, hogy az országnak ez a legfőbb bírósága azzal a fennkölt nyugalommal fogja a jövőre is végezni munkáját, mellyel mindig végezte. Ezt a nyugalmat megadja lelkünknek az a tudat, hogy a joguralom biztonsága fölött bent az országban a bírónak annál állandóbban és éberebben kell őrködni, minél inkább meg akarja azt dönteni nemzetközi téren az ellenünk intézett külső támadás. A feladat ma is az, ami Ulászló királyunk Werbőczy Hármaskönyvét jóváhagyó, négyszáz évvel ezelőtt kelt szabadalomlevelében foglaltatik: megszabadítani az országot fegyverrel az ellenségnek félelmétől, benn pedig a törvények és az igazságszolgáltatás által erősebbé és hatalmasabbá tenni a nemzetet.” Mint mondta, ennek az utóbbi célnak az elérésére a törvényhozás új eszközt adott a magyar bíróságoknak. Az „eszköz” pedig nem más, mint az 1915. január 1-jén hatályba lépett új polgári perrendtartás, amely teljes egészében átalakította a magánjog területét érintő törvénykezési gyakorlatot. A törvény egyik leglényegesebb újdonsága a szóbeliség és a közvetlenség elveinek

³⁸⁶ A királyi Kuria összes ülése. *Budapesti Hírlap*, 1913. (január 5.) 5. sz. 17. p. Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának 1913. évi január hó 4. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak 1909–1917. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 459–460. p.

³⁸⁷ Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának 1914. évi január hó 5. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak 1909–1917. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 580. p.

bevezetése. Günther Antal úgy fogalmazott, hogy a törvénynek nem az a célja, hogy „a periratok holt betűinek rengetege helyébe az élő szó áradatának nyisson szabad utat. A szóbeliség és közvetlenség csak eszköz lehet annak a feladatnak sikeres elérésére, hogy a bíró az így biztosabban kideríthető igazság érvényesítésével közelebb érintkezésbe jusson a nemzet lelkével. Két nagy erkölcsi hatalom között kell ezekkel az eszközökkel a benső szövetséget megteremtenie: a jognak erkölcsi fensége és a társadalom lelkiismerete között kell létrehozni a mellőzhetetlenül szükséges kölcsönhatást.” Megjegyezte azt is, hogy a régi bírósági szervezet ezt a kölcsönhatást, illetve szövetséget a két hatalom között azzal kívánta biztosítani, hogy „a politikai nemzet mandatariousait ültette a bírói székekbe”. Meglátása szerint ezen a régi rendszeren úgy lehet változtatni, hogyha „a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság mellett gyakorolt fennkölt bírói mérlegelés azzal az eredménnyel fog járni, hogy ez a nemzet megérti bíróját, a bíró pedig megérti nemzetét”.³⁸⁸

1916. január 8-i évnyitó teljes ülési beszédében a háborúban szolgáló magyar katonákról emlékezett meg. Mint mondta, „szívünk benső érzésével kísérvük szakadatlanul azokat a páratlan hősi fegyvertényeket, melyekkel haderőnk és szövetségeseink nemcsak hazánkat és az egész monarchiát, hanem a világ műveltségének jogrendjét védelmezik. És ha könnyezünk az elesett hősök halála fölött, a mi nagy vigasztalásunk az, hogy nem némák azok a sírok, melyeknek hantja kihűlt testük fölé borul. Ezekből a sírokból a hősöknek áldott emléke tör ki, és ez az emlék tevékeny részese lesz annak a nemes munkának, mely a győzelem után a jobbiztonság állandóságának minden külső támadást féken tartó szilárd alapjait fogja megteremteni és biztosítani.” Kifejtette, „új életre kel Szt. István királyunknak az az intelme, [...] »kiki abban foglalatoskodjék, ami az ő életkorának megfelel, tudniillik az ifjak fegyverben, az öregek a tanácsokban«. Mi itt az ország legmagasabb bírói testületének tagjai korunknál fogva nem mehettünk, mint ifjaink a harctérre; de az öregek tanácsaiban emberül fogjuk kötelességünket teljesíteni. »Ítéletem, – idézte ismét Szent Istvánt – a te koronád dicsérete és ékessége legyen.« És a magyar király Curiájának bírói tevékenysége, e testület

³⁸⁸ Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának 1915. évi január hó 7. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak 1909–1917. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 658–659. p.

nagy életének egész folyamán át mindig arra irányult, és arra fog irányulni a jövőben is, hogy a király nevében és a szent korona fenségéhez méltón hozott ítéleteivel a joguralom biztosítása által benn egységesen erőssé, kifelé ellenállhatatlanul hatalmassá tegye ezt a nemzetet.”³⁸⁹

1917. január 9-i évnyitó teljes ülési beszédének középpontjában IV. Károly királlyá koronázása állt. Úgy fogalmazott, hogy az uralkodó koronáját „minden nép a kereszténységnek már első századaiban a dicsőségnek és az igazságnak jelképeként tisztelte. [...] És mintha a régi történelmi hagyományok eszményei minden koronázásnál új életre kelve megjelenének, hogy a koronában székelő igazságnak hatalmáról tanúságot tegyenek, csak az imént hangzott el a király koronázási esküjében az a fogadalom: »Mindenkinek igazságot szolgáltunk!« Majd így folytatta, „íme, itt van előttünk ez a fenséges hivatás, melyet a király nevében és a király hatalmával a magyar bíróságnak legfelsőbb fokán a királynak Curiája gyakorol. Jogunk és kötelességünk e törvények, a törvényes rendeletek és a törvényerejű szokás szerint eljárni és ítélni. De a törvényben foglalt jogunk nálunk, épp úgy, mint a jogszokásnak, nem az államhatalom a forrása.” Mivel a magyar király „a nemzet jogait tartalmazó koronával együtt nyeri csak el a törvénytentesítés jogát: a törvényben megnyilatkozó magyar jogunk valódi forrása csak a nemzeti akarat lehet. A törvényhozás intézményes rendje éppen ezért nem is egyéb, mint a jogi és erkölcsi biztosítékoknak láncolata annak a célnak megvalósítására, hogy a törvény létrejöttében és tartalmában a nemzeti akarat nyerjen érvényesülést. Az így megalkotott törvények alkalmazása, a rendeletek törvényességének adott esetben ellenőrzése és a szokásjog felismerése által csakugyan azt a hivatást tölthetjük be, hogy igazságot szolgáltassunk” – tette hozzá.³⁹⁰

Günther Antal 1917-ben töltötte be 70. életévét. Szeptember 28-án Grecsák Károly igazságügy-miniszter a Minisztertanács ülésén bejelentette, hogy a 70. életévét betöltött Günthert a bírói hatalom gyakorlásáról

³⁸⁹ Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának 1916. évi január hó 8. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak 1909–1917. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 680. p.

³⁹⁰ Jegyzőkönyv a m. királyi Curiának 1917. évi január hó 9. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak 1909–1917. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 716–717. p.

szóló 1869. évi IV. tc. 17. §-a alapján a Kúria elnöki tisztének folytatására kívánja felszólítani. A Minisztertanács a bejelentést tudomásul vette.³⁹¹

A Kúria elnökét az I. osztályú polgári hadi érdemkereszttel tüntették ki a háború idején teljesített „buzgó szolgálatai elismeréséül”.³⁹²

1918. január 9-én bírótársaihoz intézett szavaiban megerősítette, hogy a bírónak a „joguralom biztonsága fölött” annál éberekben kell őrködni, minél erőteljesebb az ellene intézett külső támadás. Utalt arra, hogy „az országot meg kell szabadítani fegyverrel az ellenségtől, bent pedig a törvények és az igazságszolgáltatás által erősebbé és hatalmasabbá kell tenni a nemzetet. Az ország határain kívül nincs valódi béke az ellenséggel, és nincs áldásos nyugalom az ország határain belül sem, ha a jog uralmát nem sikerül künn és benn is állandóan biztosítani. Minél tovább tart a háború, annál nagyobb súllyal hárul a bíróságra az a feladat, hogy a joguralom biztosításáról gondoskodják.” Úgy látta, hogy a magyar bíró „a nemzeti alkotmány biztosítékainak keretében a bajok láttára kétszeres erővel fog törekedni arra, hogy úgy a magánjogi, mint a büntető igazságszolgáltatás körében hozott ítéleteinek alapja a mindenki által megértett igazság legyen”. Az ekként gyakorolt bírói hatalom „segélyével mind nagyobb erőre fogjuk kelteni a magyar társadalomban azt az erkölcsi közérzületet, mely a joguralom biztosításának fennkölt munkájában a bírói működésnek legtermészetesebb szövetségese”.³⁹³

A Kúria 1919. január 7-i évnyitó teljes ülésén Günther Antal beszédében hangsúlyozta, hogy a Kúria kötelessége „az állami lét legnélkülözhetlenebb alapját, a jogrendet biztosítani. A magyar Curia államunk történetének egész folyamán át nemzeti intézmény volt, mely ezt a jellegét az önkényuralom legszomorúbb korszakaiban sem veszítette el. [...] Mindig a nemzeti lelkiismeret letéteményesének és irányítójának tudta

³⁹¹ Javaslat Günther Antal kúriai elnök hivatalban tartására. Jegyzőkönyve az 1917. évi szeptember hó 28-án, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. 53–54. p. In *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944. adatbazisonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944*

³⁹² *Igazságügyi Közlöny*, 1917. 8. sz. 390. p.

³⁹³ A Kúria teljes ülése. *Budapesti Hírlap*, 1918. (január 9.) 8. sz. 9. p. Jegyzőkönyv a m. királyi Curianak 1918. évi január hó 9. napján tartott teljes üléséről. A *m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 1–3. p.

magát. [...] Ez a bírói jog volt a nemzet erkölcsi erejének egyik forrása s az leend a Curia irányítása mellett az igazságszolgáltatás a jövőben is.”³⁹⁴

A legfőbb ítélkező testület március 5-én is tartott teljes ülést, a következőre viszont csak 1919 augusztusában, a Tanácsköztársaság bukása után került sor, amikor a bíróság ismét megkezdte működését. Günther a proletárdiktatúra kikiáltásakor eltávolították a Kúria éléről, hivatalát a Tanácsköztársaság bukása után foglalhatta el újra. 1919. augusztus 9-én nyilvános szerepléseinek talán legemlékezetesebb beszédét mondta el a kommunizmus bukása után egybehívott kúriai teljes ülésen, amely „az első nyilvános megbélyegzése volt annak a sok gyalázatoságnak, amit a vörös uralom elkövetett”.³⁹⁵ Mint mondta, „meggyengült testi erővel, de a magyar állam fennmaradásának szükségszerűségébe és az igazságra vetett töretlen hittel foglaltam el újból az elnöki széket, megjegyezve, hogy nem hivatalos felhívásra, nem is a tanácskormány által ide beállított egyéntől, hanem annak távozása után a jogfolytonosság elvének erejénél fogva vettem át a Curia vezetését”. Az elmúlt hónapok eseményeit összegezve rámutatott, „az ez évi március 21-én orosz mintára és orosz szövetségre alapítva megalakult tanácsköztársaság [...] megtagadta a magyar állameszmét. Eltörölte az érvényes jogrendet. [...] Törvénytelen rendelettel eltávolította hivatalukból a Curia elnökét, másodelnökét és a legfőbb államügyészt, valamint az alsóbíróságok elnökeit és vezetőit. [...] Az élet- és vagyonbiztonság a feudalizmus ökológójának legsötétebb korszakában sem volt annyira megrendülve, amennyire megrendítette azt ez a hatalom. [...] Most megértük azt, hogy államkormányzati megbízatással működő egyének a gyilkosságot mint a hatalom jogosult védelmét, a vagyoneltulajdonítást, mint az uralkodó politika szabadalmát nyíltan és szélteben gyakorolták. Az ilyen uralom a független bíróságot meg nem tűri.”

Kiemelte, hogy a bíróságok „abban a pillanatban, melyben az erőszak uralma összeomlott, a jogfolytonosság elvének alapján visszanyerték törvényes hatalmuk gyakorlásának szabadságát. [...] A magyar alkotmányos bíróság a maga hatáskörében ezentúl is teljes eréllyel fogja [...]

³⁹⁴ Jegyzőkönyv a m. Curiának 1919. évi január hó 7. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 66–67. p.

³⁹⁵ Günther Antal meghalt. *Pesti Hírlap*, 1920. (február 25.) 48. sz. 5. p.

kötelességét teljesíteni. Függetlenségének büszke érzetében bátran hivatkozhatik reá, hogy csak a jognak és saját lelkiismeretének parancsát követte, midőn határozatait meghozta, és hogy az erőszak hatalmával szemben a gyengének joga mindig megtalálta nála a hatályos oltalmat.”³⁹⁶

Kúriai elnöki utolsó évnvítő teljes ülési beszédét 1920. január 8-án tartotta. Magyarország akkori történelmi és politikai helyzetére utalva úgy fogalmazott, „setét a látóhatár, bármerre néz szemünk. Keseregve érezzük, hogy még sok csalódás, sok nélkülözés, sok fájdalmas szenvedés vár reánk. De kétségbeesztünk nem szabad. A balsors megcsonkíthatja hazánk területét, elvehet tőlünk magyarok által lakott országrészeket, magyarokat arra kényszeríthet, hogy más államok polgárai legyenek. Az a hatalma azonban a balsornak nincs meg, hogy megsemmisítse a magyar állameszmét, mely ezeréves történelmünk folyamán át mint számottevő nemzetközi tényező érvényesült.” Hangsúlyozta, hogy a magyar bíróság „a maga hatáskörében, főleg a múlt év borzalmi után, kétszeres erővel fog odahatni, hogy a jogrend úgy a polgári, mint a büntető igazságszolgáltatás terén minden irányban biztosítva legyen. E tekintetben a vezetés és irányítás az ország legfőbb bíróságát, a magyar királyi Curiát illeti meg, melynek történelmi hivatása az, hogy nevelje, ápolja és erősítse a nemzet jogérzetét.” Hozzátette, hogy az ország „mai válságos helyzetében a magyar bíróság s mindenekelőtt a Curia, mélységesen átérzi azt a kötelességet, hogy működése erejével a nemzet egész lelki életét áthassa és a múltból érintetlenül reá szállott tekintélyével erkölcsi hatalommá fejlessze a társadalom jogérzetét. Az ősi hagyományoknak megfelelőleg fogjuk ezt a kötelességünket teljesíteni.”³⁹⁷

³⁹⁶ Jegyzőkönyv a m. Curiának 1919. évi augusztus hó 9-én tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 91–94. p.

³⁹⁷ Legfelsőbb bíróságaink elnökei a békekötésről és a proletárdiktatúráról. Günther Antal beszéde. *Budapesti Hírlap*, 1920. (január 9.) 8. sz. 3–4. p.

Jegyzőkönyv a magyar Curiának 1920. évi január hó 8. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 121–122. p.

4.2. „Günther Antal 12 000 koronája”

Két évvel az 1908. évi pátriárkaválasztó gyűlést követően, 1910-ben Günther Antalt megvesztegetéssel³⁹⁸ vádolták, mondván, hogy még ügyvédként 12 000 koronát kapott a szerb egyházi kongresszusi választmánytól „információs” tiszteletdíjként. A *Budapesti Napló* számolt be arról, hogy az ún. zárdaperek, a szerb és a román egyházak között folyó perek³⁹⁹ elsősorban azoknak a szerb radikális ügyvédeknek hoztak hasznot, akik „rengeteg summa pénzeket számítottak föl költségképpen s

³⁹⁸A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. értelmében hivatali bűntett valósult meg, ha a bíró hivatali kötelességét „cselekvőleg vagy mulasztólag” azért sértette meg, hogy magának vagy másoknak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon. Hivatali bűntettek minősült különösen a hivatali titok közlése, a megvesztegetés, a zsarolás, az erőszak, a hamisítás, illetve a sikkasztás. 1880. szeptember 1-jétől a hivatali bűntetteket a Csemegi-kódex szabályozta. Az 1878. évi V. tc. alapján a bírót a többi közhivatalnoktól eltérően akkor is megvesztegetés bűntette miatt kellett elítélni, ha a megvesztegető ajándékát vagy jutalmát valamely hivatalánál fogva teljesítendő cselekményért vagy annak mulasztásáért fogadott el – vagy az ez iránti ígéretet nem utasította vissza – ugyan, de hivatali kötelességét nem szegte meg, valamint akkor is, ha „az ajándék vagy jutalom az ő beleegyezésével harmadik személynek adatott vagy ígértetett” (468–469. §).

³⁹⁹A görögkeleti szerb egyház és a nagyszzebeni román metropolia között a magyarországi görögkeleti egyház különválásakor kezdődött az a vita, amelynek tárgya egyes zárdák és az azokhoz tartozó ingatlanok tulajdonjoga volt. Ezeknek az ingatlanoknak a jó része a görögkeleti szerb egyházhoz került. A nagyszzebeni román metropolia békés egyezkedéssel próbálkozott a szóban forgó huszonhét zárdá közül kettőt-hármat a román egyház számára megszerezni, a tárgyalások azonban nem vezettek eredményre. Így a román metropolia a magyar korona területén lévő görögkeleti zárdák és zárdavagyonok felosztása iránt a budapesti királyi törvényszék előtt 1905-ben pert indított a szerb egyház ellen. Az 1868. évi IX. tc. alapján a budapesti királyi törvényszék járt el azokban a peres ügyekben, amelyek a két egyház között a különválásból adódóan felmerültek. A zárdaperben azonban a szerbek kifogást emeltek a királyi törvényszék illetékessége ellen, arra hivatkozva, hogy a román metropolia keresetében olyan bírói megállapítást kért, amely horvát területen lévő zárdákat is érint, és a magyar–horvát kiegyezésben Horvátország részére biztosított igazságszügi autonómiát sérti.

A szerb fél kifogásait a törvényszék elutasította, és a végzést a budapesti királyi ítéletábra helybenhagyta. Mégpedig azért, mert a románok elsősorban nem horvát területen lévő zárdákat és zárdavagyonokat pereltek, hanem főként magyar területen álló olyan zárdákat és ingatlanokat kérték a maguk számára, amelyeknek értéke hozzávetőleges számítás szerint is meghaladta a tízmillió koronát. Tízmilliót érő vagyont nem akart elveszíteni a szerb egyház, így tehát megindult a harc azért, hogy ebben

föl is vették a pénzeket, minthogy a szerb egyházi választmányban levő párhíveik segítették őket a lelkiismeretlen manőverekben”. Az informálás, – amely a magyar bírói karban sajnálatos módon a XV–XVIII. században is gyakorta előfordult – a bírának rábeszéléssel vagy egyenesen pénzajándékokkal való befolyásolását jelentette. Günther Antal tehát „vagy vesztegetett vagy egyéb módon ártott a bírói függetlenségnek. S ezt a bűnt a Kúria jelenlegi elnöke pénzért követte el s nem önzetlen s így némileg menthető buzgalomból. Ha tehát ez a dolog igaz, akkor távoznia kell arról a helyről, amelyre tudása sem kvalifikálja, mert olyan ember talán még sem lehet a Kúria elnöke, akinek bírák vesztegetésére is van hajlandósága.”⁴⁰⁰

Az 1908. évi pátriárkaválasztó egyházi kongresszus előtt néhány nappal állítólag Wekerle miniszterelnök így szólt Güntherhez: „Tónikám, te fogsz lemenni Karlócára királyi biztosnak. Téged úgyis szeretnek a szerbek és te is szereted a szerbeket.” Günther Antalt „valóban szerették a szerbek, különösen a szerb egyházi férfiak” – kommentálta a *Népszava*. „Szerették mint szürke ügyvédet, mint államtitkárt és igazságügyminisztert és főképpen szeretik most, mint a Kúria elnökét. Ennek a Güntherre nézve szép hasznót hajtó nagy szeretetnek igen alapos okai vannak, mert Günther volt az a kegyes férfiú, aki a görögkeleti szerb egyház számára egylegre megmentett tíz milliót érő olyan zárdavagyonokat, amelyekért a nagyszebeni román metropolia pörölte és pörli még most is a szerb metropoliat. A *Népszava* olvasói előtt immár nem ismeretlen annak a 12.000 koronás információs díjnak a dolga, amellyel a szerb egyház honorálta Günthert azért, mert igen nagy buzgalommal informálta a Kúriát. [...] Mondják, hogy az informálás, a bíróságnak a képviselt ügyfél javára való »helyes« felvilágosítása nem ismeretlen és nem szokatlan a magyar joggyakorlatban, de akik ezeket állítják, állítják azt is, hogy legalábbis furcsa, legalábbis szokatlan és legalábbis szennyes kis dolog, hogy akármilyen ügyben olyan ember adjon információkat egy nagy pörben ítélkező bíróságnak, aki az ügyvédség vizeiről biztos csapásokkal evez a bírói kinevezéseket intéző igazságügyminiszterium felé.”⁴⁰¹

a perben magyar bíróság ne legyen illetékes. Ekkor kezdődött „igen nagy apparátussal” a Kúria informálása, azaz befolyásolása.

⁴⁰⁰ A Kúria elnöke informál. *Népszava*, 1910. (május 3.) 104. sz. 4. p.

⁴⁰¹ Günther 12.000 koronája. *Népszava*, 1910. (május 11.) 111. sz. 3–4. p.

A kormányhoz közel álló *Budapesti Napló* szintén foglalkozott az ügyvel, a „Nyílttér”-ben a következő „kedves” hirdetést közölték: „Aki- nek ügyük van a Kúrián, forduljanak bizalommal Günther Antalhoz, volt ügyvéd, volt államtitkár, volt igazságügyminiszter. Nem olcsó, de csalha- tatlan informátor a Kúrián!”

Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök vizsgálatot indított a radi- kális választmány ellen. „De mi történik majd a Kúria kiváló elnökével? Mi történik majd Günther Antallal, aki olyan jó informátor volt, hogy 12000 koronát kapott ezért a kiválóságáért? Mi azt hisszük, hogy okvet- lenül el kell hagynia a Kúria elnöki székét, amelyre a politikai okokból sokkal kiválóbb és érdemesebb egyének megkerülésével jutott és vissza kell térnie az informálás igen jól jövedelmező mesterségéhez. Mert ha nem így lesz, mi történik a közbizalommal, amelynek állítólag a Kúria elnökét körül kell öveznie?”⁴⁰²

A Kúria még 1910-ben is tárgyalta a zárdapert, méghozzá Günt- her Antal tanácsában. Annak ellenére, hogy Günther érdekelt fél volt „annyiban, hogy neki a pör alperesei részéről 12000 korona »kijárási« díj fizettetett ki és érdekelt fél még ma is annyiban, hogy bizonyos morá- lis kényszer lehetetlenné teszi neki a bírói részrehajlatlanságot szolgálni azokkal szemben, akiknek a pénzből 12000 koronát nem is olyan régen zsebre vágott. És Günther Antalé a legmagasabb magyar bírói méltóság!” Az ügyben Günthernek már korábban is szerepe volt, mivel Malcevits István, Mirsiczky Döme, Hoitsy Szilárd és Jankovits Pál ügyvédekkel együtt egy felfolyamodásban ő támadta meg a magyar bíróság illeté- kességét. A Kúria 1906. április 18-án, hét nappal Günther igazságügyi államtitkárrá való kinevezése előtt, 3022. sz. a. hozott határozatával meg- változtatta a királyi törvényszék és a királyi ítélőtábla határozatát, a ke- resetet elutasította, és a román metropoliát a költségek megfizetésében elmarasztalta.

⁴⁰²Tessék Güntherhez fordulni. *Népszava*, 1910. (május 8.) 109. sz. 2. p.

4.3. Az új polgári perrendtartás a Kúrián

Az 1915. január 1-jén életbe lépett polgári perrendtartás június 22-én „bevonult” a Kúriára, amelynek második polgári tanácsa Günther Antal elnökletével tárgyalta az új polgári perrendtartás szabályai szerint folyó első pert. A Kúria elnöke méltatta Plósz Sándornak, a perrendtartás „valódi megalkotójának” kodifikációs érdemeit. „Nem kételkedem, hogy a magyar bírói kar a magyar ügyvédség közreműködése mellett meg fogja tudni valósítani az új perrendtartás segítségével azt az eszményt, melyet a bíróságnak az igazságszolgáltatás által meg kell valósítania.”⁴⁰³

Az új perrendtartás alapján tárgyalta első per – az esztergomi székesfőkapitán Roheim Károly és fiai részvénytársaság ellen egy kőbánya haszonbérleti szerződésének megszüntetése iránt indított perének – előadója Avedik Simon kúriai bíró volt. Az előadó a Pp. szabályainak megfelelően ismertette az ügyet, majd Szalay Emil alperesi ügyvéd indokolta meg a felülvizsgálati kérelmet, majd az elnök kihirdette az ítéletet. A tanácsban az elnökön és az előadón kívül Wesztermayer Vidor, Z. Bodolla Béla és Gaár Vilmos kúriai bírák vettek részt. A tárgyaláson az Igazságügyminisztérium képviselőjében Tóry Gusztáv igazságügyi államtitkár és Térffy Gyula miniszteri tanácsos jelentek meg.⁴⁰⁴

4.4. Az igazságügyi szervezet és az ügyvitel változásai

Az „ideiglenes alkotmánynak” is tekintett,⁴⁰⁵ a Nemzeti Tanács által 1918. november 16-án kiadott Néphatározat I. cikke szerint „Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság”. A bírósági szervezet nem változott meg gyökeresen, egyes intézkedések azonban előmozdították az ítélkezési gyakorlat demokratizálódását. A Károlyi Mihály miniszterelnök által 1918. november 10-én kibocsátott 5.354/1918. M. E. számú rendelet kimondta, hogy „a bírói hatalmat

⁴⁰³ Az új perrend a Kúrián. *Budapesti Hírlap*, 1915. (június 23.) 173. sz. 16. p.

⁴⁰⁴ Uo.

⁴⁰⁵ BENÁRD Emil: A Magyar Népköztársaság alkotmánya. *Jogállam*, 1919. 1–2. szám, 73–74. p.

a jelenleg működő bíróságok a magyar népköztársaság nevében gyakorolják. A bíróságok ítéleteiket és egyéb ügydöntő határozataikat a magyar népköztársaság nevében hozzák. [...] Az igazságügyi szolgálatban ennek folytán szükséges újabb hivatali eskü szövegét, letételének módját s a további intézkedéseket az igazságügyminiszter állapítja meg.” A rendelet nem hozott változást a Tőzsdebíróságon, mivel ott addig sem a király nevében hirdették ki az ítéleteket. A választott bíróság továbbra is a megszokott, azaz „az 1870:II. tc.⁴⁰⁶ által visszaállított választottbíróság a következőleg ítelt”⁴⁰⁷ formulát használta.

Az állam átalakulásával kapcsolatos igazságügyi szervezeti és ügyviteli intézkedések tárgyában kiadott 54.725/1918. I. M. számú rendelet értelmében az igazságügyi hatóságok elnevezéséből és a hivatali állások megjelöléséből a „királyi” szó elmaradt, és az igazságügyi hatóságok címerei, bélyegzői és nyomtatványainak szövege is ennek megfelelően változott.

A bíróságok 1918. november 18-tól a megváltozott elnevezéssel folytatták működésüket, és az igazságügyi személyzet országszerte felesküdtött a népköztársaságra. Volt, ahol „a nagy nap”, a népköztársaság kikiáltásának tiszteletére hivatali szünetet is elrendeltek.⁴⁰⁸

A Kúria – valamint a budapesti ítélőtábla és a budapesti törvényszék bírái és tisztviselő kara is – 1918. november 19-én ünnepi teljes ülésen tették le az új esküt: „Esküszöm a mindenható Istenre, hogy a Magyar Népköztársasághoz és annak alkotmányához hű leszek, törvényeit, törvényes szokásait, valamint a rendeleteket megtartom, a hivatali titkot megőrzöm, hivatali kötelességeimet pontosan teljesítem és mindenkor igazságosan járok el. Isten engem úgy segítjen!” Az Istenre való hivatkozás helyett „becsületemre és lelkiismeretemre fogadom” szavakkal zárult annak a fogadalma, aki kijelentette, hogy az eskü vallási meggyőződésével ellenkezik.

⁴⁰⁶ 1870. évi II. tc. a pesti áru- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény és gabonacsarnokok külön bíróságainak visszaállításáról

⁴⁰⁷ A bírósági szünet. *Pesti Hírlap*, 1918. (november 19.) 271. sz. 13. p.

⁴⁰⁸ NÁNASI László: Magyarország államügyvédsége az 1918–19-es forradalmak idején. In SZABÓ Attila – TÁNCZOS-SZABÓ Ágota (szerk.): *Bács-Kiskun megye múltjából* 21. Kecskemét, 2006. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára, 224. p.

Günther Antal az eskütétel alkalmából elmondott beszédében hangsúlyozta, hogy a magyar nemzet, ha „akarata szabadon megnyilatkozhatott, mindig a jogeszmét törekedett érvényre juttatni s a magyar bírák is megérdemelték azt a bizalmat, mellyel a magyar társadalom a bírói erények iránt viseltetett. A népkarát most a maga ellenállhatatlan hatalmával az ország teljes függetlenségét állította vissza s a népköztársasági államformát kiáltotta ki. Elsősorban reánk, magyar bírákra hárul a kötelesség, hogy amennyire hatáskörünkbe tartozik, az új államforma keretében a jogrend biztonságának megszilárdításában odaadólag közreműködjünk, ha azt akarjuk, hogy a népköztársaság megszületése valóban a szabadság eszméjének üdvöt hozó diadala legyen.” Majd így folytatta: „Bírói kötelességünk az új állami alakulásban még inkább az lesz, hogy a nemzeti és társadalmi rendben jelentkező erőket a jogerzet összhangjának megteremtésével és ápolásával egytíve forrasztva a magyar állami czélok egységes szolgálatára képesítsük. Annak az eskünek igazi jelentősége tehát, melyet ma letesziünk az, hogy az egész nemzet lelki életrendjét kell a magyar bíróságnak és mindenek felett a Curiának az igazságszolgáltatással úgy szabályoznia, hogy az országnak ez a legfőbb bírósága a jövőben még inkább [...] a társadalom közlelkiismeretének irányítója, ápolója és bizalommal környezett letéteményese legyen.”⁴⁰⁹

Az 58.037/1918. I. M. számú közlemény nyomán a királyképeket és szobrokat eltávolították a bíróságok tárgyalótermeiből és egyéb hivatali helyiségeiből. A képeket és a szobrokat mindaddig, míg „azoknak hova fordítása iránt intézkedés történik, megfelelő helyen leltári tárgyként kell megőrizni. Különös gondot kell fordítani arra, hogy a művészi kivitelű királyképek és királysobrok a rongálástól megóvassanak.” A közlemény szerint a királyképek kereteit „más képek céljaira” fel lehetett használni.

*

⁴⁰⁹ A magyar népköztársaság nevében. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 47. sz. 357–358. p. Jegyzőkönyv a m. Curiának 1918. évi november hó 18-ik napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 57–61. p.

Günther Antalt 1918. december 14-én a Magyarország Területi Építészeti Védelmi Ligája előkészítő közgyűlésén a Területi Védelmi Liga egyik társelnökévé választották (a Liga elnöke Lóczy Lajos egyetemi tanár volt).⁴¹⁰

*

Günther Antal 1920. február 24-én, hetvenhárom éves korában hunyt el. A Kúria elnökét „az utóbbi időben orbánc bántotta. Ugy látszik: elmérgeződött a baj és ez okozta halálát.”⁴¹¹

A Kúria teljes ülése február 25-én Ráth Zsigmond elnökletével emlékezett meg Günther Antalról. A másodelnök beszédében szólt arról, hogy Günther „nagy tudása, széleskörű élettapasztalatával, az a szelíd, jószágos, tapintatos modor mellyel ő 10 éven át a magyar Curiát vezette, nagyban megkönnyítette felelősségteljes munkánkat”.⁴¹²

Herczegh Mihály egyetemi tanár a *Budapesti Hírlap*ban írt cikkében kiemelte, hogy a Kúria elnöke „a méltányosságot jelölte meg a jó igazságszolgáltatás egyik kelléke gyanánt. Azt a méltányosságot, mely enyhíti, szelídíti a szigorú jogot az eldöntendő jogeset sajtószertű viszonyai és körülményei szerint. Úgy volt meggyőződve, hogy a jogi törvény az erkölcsi és méltányossági alapot nem nélkülözheti. Az olyan törvény, mely csupán a szigorú jogot nézi, de a méltányossági és erkölcsi alapot figyelembe nem veszi: farizeusokká neveli az alattvalókat, kik cselekményeikben csak a külső törvényszerűségekre tekintenek.” Hozzátette, hogy a törvények alkalmazásánál Günther „mindig a szabadabb szellemi tevékenység útján haladt és lelkiismeretesen vizsgálva a pör összes körülményeit, a szabad mérlegelés segítségével állapította meg az osztó igazságot”. Azt is sokszor hangoztatta, hogy a jogelvek alkalmazásánál „őrizkednünk kell a szigorú következetességtől. Mert a jogtudomány nem gépies tudomány, hanem gyakorlati élettudomány. A jogelveket

⁴¹⁰ A Területi Védelmi Liga megalakulása. *Budapesti Hírlap*, 1918. (december 15.) 294. sz. 7. p.

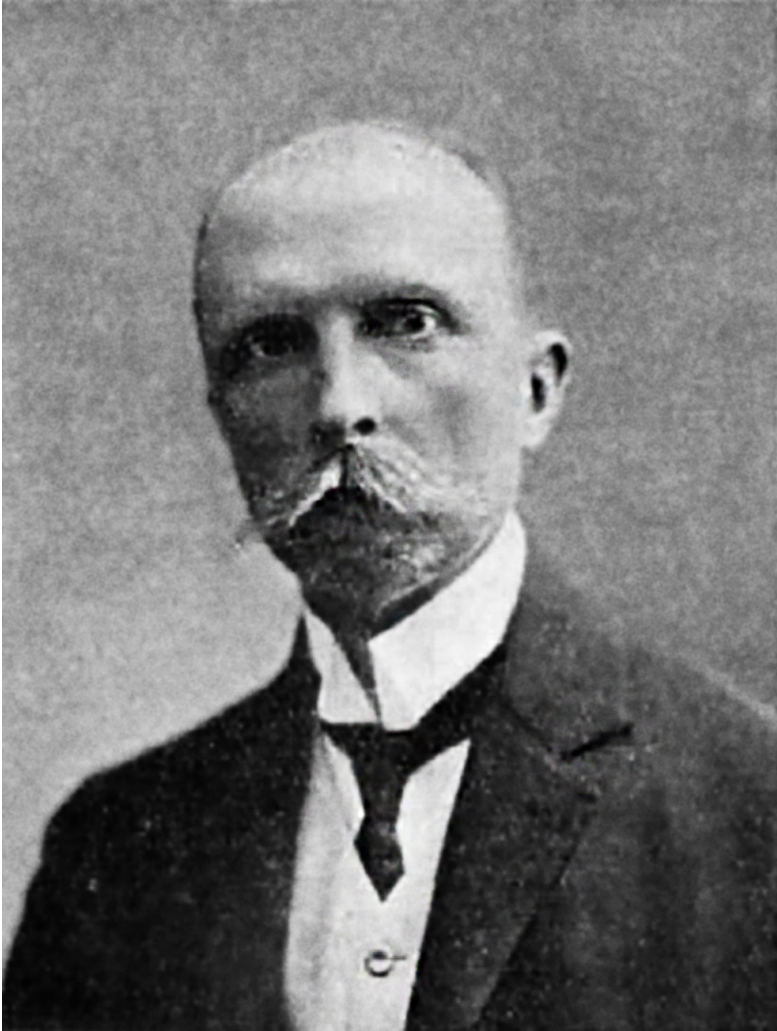
⁴¹¹ Günther Antal meghalt. *Pesti Hírlap*, 1920. (február 25.) 48. sz. 5. p.

⁴¹² Jegyzőkönyv a magyar Curiának Budapesten 1920. évi február hó 25-én tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kuriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 133–134. p.

tehát nem szabad úgy kezelni, mint a számtételeket, nem szabad elválasztani az indítóokoktól, melyek azokat igazolják. Alkalmazni a szabályt, a nélkül, hogy okszerű létalapjuk lenne, annyi, mint rosszul alkalmazni, annyi, mint azt megsérteni. Ha pedig „méltányosságot, ezt az úgynevezett »felsőbbrendű igazságot« nem alkalmazzuk: beáll a »*summum jus summa injuria, summum jus summa crux*«⁴¹³ állapota. Ennek pedig, mondta a megboldogult elnök, nem szabad elkövetkezni a jó igazságszolgáltatásban, még akkor sem, mikor a jogesetek hasonlóknak látszanak is. Mert sokszor a legkisebb körülmény is lényeges befolyást gyakorol az ügy érdemére.”⁴¹⁴

⁴¹³Jelentése: a legteljesebb mértékben érvényre juttatott jog vezet a legnagyobb mértékű jogtalansághoz.

⁴¹⁴HERCZECH Mihály: Günther Antal és a Kuria. *Budapesti Hírlap*, 1920. (március 5.) 56. sz. 7. p.

Tóry Gusztáv 1915-ben⁴¹⁵

⁴¹⁵*Vasárnapi Ujság*, 1915. (november 28.) 48. sz. 779. p.

IX. TÓRY GUSZTÁV

A *Jogtudományi Közlöny* tömör, de találó jellemzése szerint Tóry Gusztáv „nem politikus, nem szónok, nem ötletszerű reformer, csupán a jogalkotás és az igazságügyi igazgatás mestere”.⁴¹⁶

1. A Tóry család

Tóry Gusztáv 1857. október 24-én született Pesten. Édesapja Tóry (Spiesz) Gusztáv Adolf (1823. január 28.–Gmunden, 1869. június 22.), aki 1848 nyarán a Honvédelmi Minisztérium polgári biztossági, majd 1849 nyarától a minisztérium élelmezési osztályán teljesített szolgálatot fogalmazóként. 1854 őszén a magyar országos pénzügyigazgatóság fogalmazója. 1855 augusztusában a budai cs. királyi országos pénzügyigazgatósági osztály a budapesti cs. k. adóbizottmánynál újonnan rendszerezített ideiglenes II. oszt. pénzügyi fogalmazói állomásra nevezte ki.⁴¹⁷ Utóbb a magyar országos pénzügyigazgatóság titkára lett. Édesanyja Kunig Róza (1830. január 23.–Budapest, 1890. november 9.). Testvérei Róza, Emil és József.

Tóry Róza (Pest, 1859. március 29.–Budapest, 1882. december 18.) 1877-ben kötött házasságot tutzingeni és szentmihályi Tichl János

⁴¹⁶Tóry Gusztáv. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 19. sz. 145. p.

⁴¹⁷*Budapesti Hírlap*, 1855. (augusztus 29.) 806. sz. 2477. p.

miniszteri tanácsossal, a kereskedelemügyi miniszter berlini szaktudósítójával. Házasságukból három leány született, Leona Róza, Izabella és Adrienne.⁴¹⁸

Tóry Emil (Pest, 1863. április 17.–Budapest, 1928. május 31.) a budapesti műegyetemen szerzett oklevelet 1887-ben, majd a berlin–charlottenburgi és a párizsi műegyetemen képezte magát tovább. Hazatérve az okleveles műépítész építészirodát nyitott. 1897-től a budapesti műegyetem magántanára volt, 1906. március 7-én műegyetemi rendkívüli tanári címmel és jelleggel ruházták fel. A műegyetemen építészettörténetet oktatott. Számos hazai és külföldi tervpályázaton nyert díjat. Ő tervezte többek között az erzsébetvárosi törvényszéki épületet, a temesvári Délvidéki Kaszinót, az esztergomi főkáptalan budapesti Práter utcai bérház-csoportját, valamint a Homeopata (ma Schöpf-Merei Ágost) Kórházat. 1908-tól Pogány Móriccallyal társulva több nagyszabású épületet tervezett. Ezek egyike a torinói világiállítás magyar háza volt, amely „oly nagy feltűnést keltett művészi körökben, hogy ennek alapján az Olasz Királyi Művészeti Akadémia mindkét építőművészt tagjává választotta”,⁴¹⁹ az újpesti állami főgimnázium, a volt Adria Biztosító Társulat székháza. 1913-ban az új Nemzeti Színház tervpályázatán közös tervük nyerte el az első díjat és az építési megbízást.⁴²⁰ Építészeti szakirodalmi munkássága is kiemelkedő. 1918-ban a felsőoktatás és az építőművészet terén végzett érdemeiért magyar királyi udvari tanácsosi méltósággal tüntette

⁴¹⁸Leona Róza (Budapest, 1882. szeptember 17.–Budapest, 1909. december 26.) 1904. április 5-én kötött házasságot csurgói Kétly Károly miniszteri tanácsossal, két leányuk született, Erzsébet és Mária. Izabella 1900. szeptember 19-én kötött házasságot bereznai ifj. Hanskal Sándor törvényszéki aljegyző, tartalékos honvéd-huszárhadnaggyal, aki később kúriai bírósággal felruházott budapesti királyi törvényszéki tanácselnök lett. Gyermekük Marianne és Sándor. *Adrienn* szintén 1900. szeptember 19-én kötött házasságot, férje csáford-jobbaházi Bolla Árpád, aki a budapesti és a bécsi egyetemen szerzett jog- és államtudori oklevelet. 1895-ben a kassai királyi törvényszék joggyakornokává nevezték ki. 1899-ben berendelték az Igazságügyminisztériumba. 1905-ben a pozsonyi királyi törvényszék, 1914-ben a kassai, 1915-ben a budapesti királyi ítélőtábla bírójává lett. 1921-ben ügyvédi vizsgát tett, majd kúriai bírói rangra emelték. Gyermekük Kálmán és Lujza.

^A családfa összeállításában Tóry Emil dédunokája, Tallián Blanka ny. kúriai bírósági segítője.

⁴¹⁹Meghalt Tóry Emil az új Nemzeti Színház egyik tervező műépítésze. *Budapesti Hírlap*, 1928. (június 1.) 123. sz. 5. p.

⁴²⁰LYKA Károly: Tóry Emil. *Magyar Művészet*, 1928. 336. p.

ki az uralkodó. 1911-ben nemességet kapott. 1892. június 11-én kötött házasságot óbcesei Kollerich Margittal. Gyermekük Blanka és Tibor.

Tóry József (Pest, 1865. április 15.–Budapest, 1929. február 26.) jogtudor, okl. ügyvéd volt. Közzolgálatát 1889. október 8-án kezdte meg a m. királyi kincstári jogügyi igazgatóságnál fogalmazógyakornokként, majd segédfogalmazóként, utóbb fogalmazóként teljesített szolgálatot. 1898. március 20-án az Igazságügyminisztériumba nevezték ki fogalmazónak. 1900. május 30-án miniszteri segédtitkár, 1905. július 14-én miniszteri titkár lett. 1909. április 13-án miniszteri osztálytanácsosi címmel és jelleggel ruházták fel. Az Igazságügyminisztérium „egyik legtehetségesebb és legszorgalmasabb tagja, akit fáradtságot nem ismerő ügybuzgalom és ügyszeretet, jeles jogászai műveltség és gyakorlati képzettség jellemeznek”.⁴²¹ 1911-ben nemességet kapott. 1912 júniusától miniszteri osztálytanácsos, 1913-tól az Igazságügyminisztérium IV. ügyosztályának vezetője volt. 1915 augusztusában miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel ruházták fel. 1919-től a minisztérium IX. ügyosztályának (állami közjegyzői és ügyvédi ügyeket intéző osztály) főnöke. 1922 júliusában helyettes államtitkári címet és jelleget nyert. 1926 augusztusában a Fiatalokorúak Budapesti Felügyelő Hatóságának tagjává és tanácselnökévé nevezték ki.

A Magyar Országos Lawn-tennis Szövetség tanácstagja volt. 1895. február 18-án a Magyar Turista Egyesület Budapesti Osztályának választmányi ülésén alelnökké választották. Ezt megelőzően az egyesület Budapesti Osztálya vigalmi bizottságának egyik elnöke volt. 1896. február 4-én kötött házasságot Hegedűs Máriával,⁴²² gyermekeik Mária Magdolna és Miklós. A házasságot 1909-ben felbontották. Tóry József – kisebb családi

⁴²¹ Előterjesztés dr. Tóry Gusztáv államtitkári címmel és jelleggel felruházott igazságügyministeriumi ministeri tanácsos részére a magyar nemességnek legkegyelmesebb adományozása s ezen nemességnek testvéröccseire való kiterjesztése tárgyában. Jegyzőkönyve az 1911. évi január hó 20-án, Budapesten tartott ministeri értekezletnek. 65. p. In *Minisztertanácsai jegyzőkönyvek 1867–1944. adatbázisonline. hu/adatbázis/minisztertanacsai-jegyzokonyvek-1867-1944*

⁴²² Bontóperükben 1909. szeptember 28-án született ítélet. HU–BFL–VII.2.c–1909–V.0569. VII.2.c–Pesti (1875-től) *Budapesti Királyi Törvényszék* (1946-tól Budapesti Törvényszék) *iratai. Polgári peres iratok.*

botrányt okozva – utóbb ismét megnősült, gyermekei egykori német „Fräuleinjét”,⁴²³ Putz Mariann-t vette feleségül 1917. július 17-én.

Tóry Gusztáv 1887. január 22-én kötött házasságot Burián Arankával (Buda-Pest, 1866. január 21.–Budapest, 1946. január 28.) Burián János ügyvéd és Jálies Ilona leányával. Házasságukból két leánygyermek született, Aranka és Edit(h).

Tóry Aranka 1888. november 3-án született Budapesten. 1907. június 1-jén kötött házasságot pusztaszentgyörgyi és tetétleni Darányi Ferenc kereskedelmi miniszteri fogalmazóval, majd titkárral. Három gyermekük született: Edit, Ferenc és Vera.

Tóry Edit(h) 1890. december 27-én született Budapesten. 1910. június 18-án kötött házasságot győri Gschwindt Ernő gyárigazgatóval. Három gyermekük született: Edit, Edina és György. Férje halála után, 1932 szeptemberében a Gschwindt-féle Szesz-, Élesztő-, Likőr és Rumgyár Rt. igazgatósági tagjává, illetve elnökévé választották Tóry Edit-et. A velencei közbirtokosság tagjaként uradalmi tehenészetet vezetett. Az 1930-as években szarvasmarha-tenyésztete több alkalommal díjazásban, illetve dicséretben részesült az országos tejtisztasági versenyen.⁴²⁴

2. Az Igazságügyminisztérium alkalmazásában

Tóry Gusztáv középiskolai és egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Jogi ismereteit Németországban, Franciaországban, Angliában, Belgiumban, illetve Svájcban gyarapította. Az ügyvédi oklevél megszerzése után közszolgálatát 1880. november 22-én kezdte meg a budapesti királyi ítélőtáblán joggyakornokként, ahol 1881. november 8-án tiszteletbeli segédfogalmazóvá nevezték ki.

⁴²³ Kiss Eszter: *Tájépektől a fotótörténetig: a visszakapott gyermekkor meséje.* (Beszélgetés Tóry Klára fotótörténésszel) index.hu/fortepan/2017/07/23/havas_tajkepektol_a_fototortenetig_a_fotozas_szenvedelye_a_tory_csaladban_maradt/

⁴²⁴ 1935-ben újbóli dicséret oklevelet kapott. Az 1935. évi V. tejtisztasági verseny díjazási eredménye. *Köztelek*, 1936. 21–22. sz. 202. p.

Az 1936/37. évi versenyen I. szövetségi [Felsődunántúli Szarvasmarhatenyésztő Egyesületek Szövetsége] tiszteletdíjat nyert. Az 1936/37. évi tejtisztasági verseny díjazási eredménye. *Köztelek*, 1938. 21–22. sz. 209. p.

1883. április 11-én segédfogalmazói rangban az Igazságügyminisztériumba helyezték át, ahol a törvény-előkészítő osztályon dolgozott. 1884. június 12-én miniszteri segédfogalmazóvá, 1886. október 27-én miniszteri fogalmazóvá nevezték ki. 1888. január 25-én miniszteri titkári címet és jelleget nyert, 1889. március 1-jén miniszteri titkár lett. 1892. március 18-án miniszteri osztálytanácsosi címmel és jelleggel ruházták fel. 1895. március 2-án miniszteri osztálytanácsossá nevezték ki, 1898. február 9-én miniszteri tanácsosi címet és jelleget nyert. 1902. június 19-én miniszteri tanácsos lett. 1906. november 16-án igazságügyi államtitkári címmel és jelleggel ruházták fel, 1912-ben pedig valóságos államtitkár lett. 1915-ben valóságos belső titkos tanácsosi méltósággal tüntették ki.

1883-ban a IX. magyar jogászyűlés elé terjesztendő indítványok előkészítésére felállított állandó bizottság a büntetőjog és a büntetőeljárás köréből a következő kérdéseket tűzte ki: „Első kérdés: A népelemnek a büntető jogszolgáltatás körébe vonásánál Magyarországon, ennek jogfejlődésénél és sajátos viszonyainál fogva nem volna-e czélszerű: állandóan, vagy tanácsos: legalább a mostani szakbíróvási rendszerről való átmenetül, a vegyes bíróvási rendszert alkalmazni? Ha igen: minő szervezettel és mily hatáskörrel és hatállyal?”⁴²⁵ Az indítványok előadójának Werner Rezsőt kérték fel, míg a véleményezők között Tóry Gusztáv mellett Barna Ignác, Beksics Gusztáv, Dell’Adami Rezső, Friedmann Bernát, Fayer László, Molnár Imre, Széll Farkas és Zoltán Géza szerepeltek.

Tóry 1897-től a minisztériumban a nemzetközi, 1906-tól pedig a törvény-előkészítő osztály vezetője volt, őt bízták meg a nemzetközi, a közjogi és a fiatakorúak erkölcsi javítását irányító osztályok ügyeinek felülvizsgálatával is. A *Pesti Napló* méltatása szerint „tolla alól egyik jeles törvényalkotás a másik után került ki”. Kodifikátorként „bámulatos éleslátással terjeszkedett ki a legaprólékosabb szempontokra is. Ügyelt még arra is, hogy a törvények és rendeletek magyaros kifejezéseikkel válhassanak még érthetőbbekké.”⁴²⁶

Részt vett a polgári házasságról szóló 1894. évi XXXI. tc. előkészítésében, valamint németországi és svájci kiküldetése, az ott folytatott

⁴²⁵A kilenczedik magyar jogászyűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1883. 17. sz. 136. p.

⁴²⁶Tóry Gusztáv meghalt. *Pesti Napló*, 1925. (október 31.) 246. sz. 5. p.

tanulmányok alapján ő dolgozta ki a 27243/1895. I. M. sz. utasítást a házasság kihirdetésénél, megkötésénél és anyakönyvezésénél követendő eljárás tárgyában, valamint a törvény végrehajtásához szükséges rendeletek legtöbbjének tervezetét. A gyermekek vallásáról szóló 1894. évi XXXII. tc., az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. tc. és a vallás szabad gyakorlásáról szóló 1895. évi XVIII. tc. alapján kibocsátott rendeletek előkészítésében és meghonosításában szintén szerepe volt. 1895 áprilisában Lukács György belügyminiszteri titkárral Bajorországba utaztak, ahol gyakorlati tanulmányokat folytattak a polgári házasság, illetve az állami anyakönyvvezetés magyarországi életbe léptetése céljából, augusztus 21–24-ig pedig az anyakönyvi királyi felügyelők tanfolyami képzésén vettek részt.

Tőry birtokrendezési kérdésekkel is foglalkozott, ő dolgozta ki a nászodvidéki községek birtokviszonyainak rendezéséről szóló 1890. évi XVIII. tc.-et, valamint az erdélyi részek és a volt Partium területén követendő birtokrendezési eljárás novelláját (1892. évi XXIV. tc.) az ehhez kapcsolódó rendeletekkel és utasításokkal egyetemben. Ő volt a szerzője a magyar főudvarnagyi bírászkodásról szóló 1909. évi XVI. tc. javaslatának. Gyakran képviselte az Igazságügyminisztériumot más tárcáknál törvényalkotási kérdésekben. Így részt vett a közös haderő és a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról, a véderőről és a honvédségről szóló 1912. évi törvények tervezetének kidolgozásában is. 1898-ban a m. királyi központi statisztikai hivatal szakvizsgálati bizottságának tagjaként működött.

Részt vett a külföldi államokkal kötött kiadatási szerződések, konzuli egyezmények előkészítésében. Nevéhez fűződik a házasságokra és a kiskorúak gyámságára vonatkozó hágai nemzetközi egyezmények magyarországi törvénybe iktatása és hatályba lépése 1912-ben. E három nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok „a mostoha belpolitikai viszonyok következtében” csak 1907 januárjában kerültek a magyar országgyűlés elé. A tervezetek rendelkező része csupán az adott egyezmény törvénybe iktatásának kimondására szorítkozott, anélkül hogy az egyezményekben a hazai szabályozás számára meghagyott üres kereteket minden kétséget kizáró új rendelkezésekkel töltötte volna ki. A törvényjavaslatok rendelkező részének ezt a hiányosságát nagymértékben ellensúlyozták a terjedelmes indokolások, amelyek az egyezmények szokatlanul részletes magyarázatát tartalmazták, és kimerítően tárgyalták

az egyezményi rendelkezések viszonyát a hazai jog megfelelő szabályaihoz (a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc., illetve a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. tc.). Az indokolások szinte szó szerint adták vissza Tóry 1901-ben megjelent tanulmányát, amelyben a Hágában megrendezett harmadik nemzetközi magánjogi konferencia határozataival kapcsolatban fejtette ki véleményét.⁴²⁷

Tóryt „minden irányban kipróbált nagy munkaereje és képzettsége felette alkalmassá tették”, hogy több nemzetközi értekezleten és konferencián képviselje Magyarországot. Így 1900-ban és 1904-ben a hágai nemzetközi magánjogi konferenciákon, amelyeknek egyik alelnöke is volt, és fontos szerepet töltött be a bukaresti román béketárgyalásokon is. 1906. június 29-én a Nemzetközi Tengerjogi Magyar Egyesület igazgatójává választották az egyesület közgyűlésén. 1907. november 8-án a Közép-európai Közgazdasági Egyesület németországi, ausztriai és magyarországi képviselői nemzetközi csekk-értekezletet tartottak Budapesten. Wekerle miniszterelnök távollétében a kétnapos tanácskozást Tóry Gusztáv igazságügyi államtitkár nyitotta meg és elnökölte. 1908 júniusában a kormány képviselőjeként részt vett a Budapesten tartott nemzetközi párbajellenes kongresszuson.⁴²⁸

Az *International Law Association* 1908. szeptember 22–25-én Budapesten rendezett jubileumi konferenciáján Tóry a tanácskozás programját előkészítő bizottság vezetője volt.

1908. szeptember 22-én a konferencia megnyitóján az elnöki székben Tóry Gusztáv igazságügyi államtitkár, mellette Lord Phillimore, a londoni főtörvényszék, a High Court bírója, az egyesület elnöke, valamint Fülepp Kálmán főpolgármester, Nagy Ferenc egyetemi tanár, Szivák Imre, Szohner Lajos és Brüll Ignác ügyvédek, Josephus Jitta amszterdami egyetemi tanár, Jakob Riesser berlini egyetemi tanár, Sir Thomas Barclay londoni ügyvéd, valamint Principe di Cassano foglaltak helyet.

Az ülést Günther Antal igazságügy-miniszter képviselőjében – aki mint királyi biztos a karlócai pátriárkaválasztáson tartózkodott – Tóry Gusztáv nyitotta meg. Mint mondta, Magyarország nem foglal el „vezető

⁴²⁷ KLUZSINSZKY Károly: A házasságokra és a kiskorúak gyámságára vonatkozó hágai nemzetközi egyezmények törvénybeiktatása és hatályba lépése Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny*, 1912. 1. sz. 2. p.

⁴²⁸ A kongresszusról lásd még a Günther Antalról szóló fejezetet.

szerepet a nemzetközi forgalomban, mégis át vagyunk hatva az önök ideáljaitól. A békemozgalom előmozdítása nemzetközi harmónia és kölcsönös megértés útján a mi törekvésünk is. Nem kételkedünk, hogyha jobban megismernek bennünket, szívesen fogadnak el munkatársakul. Magyarország hangoztatja nemzeti és politikai függetlenségét, de ezt abban a tudatban teszi, hogy e fogalmak »nemzeti és nemzetközi« nincsenek ellentétben, mert csak az a nemzet, amely a maga egyéniségét juttatja kifejezésre, alkalmas arra, hogy méltó szerepet játsszék a nemzetközi életben.⁴²⁹ Kifejtette, hogy a nemzetközi jog fejlődésének jellegzetes vonása, hogy mindinkább írott joggá alakul át, a nemzetközi jogot teremtő szerződések pedig tartalmukat tekintve egyre inkább forgalmi jellegűek. Ennek az átalakulásnak az okai között első helyen a nemzetek közötti szolidaritás szerepel, amely az egyes nemzetek jogában is jelentős szerepet játszik. A nemzetközi jog átalakulása új feladatokat is teremtett, amelyek között első helyen a nemzetközi viták választott bíróságok előtt történő elintézését említette Tőry.⁴³⁰ A megjelenteket köszöntötte Fülepp Kálmán főpolgármester, valamint Szivák Imre és Szohner Lajos is.⁴³¹

1911 elején Tőry Gusztáv részt vett a jogi oktatás részleges reformjával foglalkozó szaktanácskozmányon. A tanácskozás második napján ő volt az első felszólaló. Az igazságügyi kormányzat támogatásáról biztosította az értekezlet azon törekvését, hogy kiszélesítsék a közigazgatási pályára készülők elméleti képzésének alapjait. „A bírói pályára készülők elméleti képzésének fokozása szempontjából a bírákra nézve a kötelező jogi doktorátus behozatala kérdésének megszívlelését” ajánlotta a tanácskozás figyelmébe.⁴³²

⁴²⁹ Kongresszusok Budapesten. *Pesti Hírlap*, 1908. (szeptember 23.) 228. sz. 11. p.

⁴³⁰ A nemzetközi jogi egyesület. *Budapesti Hírlap*, 1908. (szeptember 23.) 228. sz. 15. p.

⁴³¹ A konferencia első napján került sor a tisztikar megválasztására. A konferencia elnöke Hon. Sir Walter G. F. Phillimore lett. Magyar elnökök voltak: Tőry Gusztáv, Nagy Ferenc és Brüll Ignác, alelnökök voltak: Sir Thomas Barclay londoni ügyvéd, dr. Jakob Riesser német titkos tanácsos, Prof. Mr. D. Josephus Jitta amszterdami egyetemi tanár, Paul Govare párizsi ügyvéd (*Avocat à la Cour d'Appel*) és a római Principe di Cassano. Titkárokká választották ifj. G. C. Phillimore és Thomas Baty londoni ügyvédek, Baumgarten Nándor és Berger Miksa ügyvédek, Král Miklós királyi törvénytudós jegyzőt, Szladits Károly királyi törvénytudós bíró, egyetemi magántanárt, Vámbéry Rusztem királyi ügyész és Wittmann Ernő ügyvédet.

⁴³² A jogi oktatás reformja. *Pesti Hírlap*, 1911. (január 4.) 3. sz. 7. p.

1912 májusában nevezték ki igazságügyi államtitkárnak, amit a szakma „nagyon szerencsésnek” tartott. „Állandó munkában található e mintaszerű tisztviselő. Munkája a nagyműveltségű jogászé, aki maga-magával és másokkal szemben egyaránt szigorú alaposságú, aki nem ismeri a föl színészséget és elhamarkodottságot, aki mintaképe a kötelességtudásnak. A hágai konferenciáról írt tanulmányával, a konferenciákon való részvételével és a határozatok inkorporálásával nemzetközi jogunknak nagy szolgálatot tett. Meg vagyunk győződve arról, hogy Tóry Gusztáv bővült hatáskörében is, jól ismert tehetségével és vasszorgalmával, kitűnő eredményeket fog fölmutatni.”⁴³³

1913-tól a magyar polgári törvénykönyv előkészítésével megbízott igazságügy-minisztériumi bizottság elnöke volt. Balogh Jenő igazságügy-miniszter 1913 októberében terjesztette a képviselőház elé a polgári törvénykönyv javaslatát. A képviselőház a javaslat megtárgyalására egy ötven tagú bizottságot küldött ki, amelynek elnökévé Erdély Sándor volt igazságügy-minisztert, a kódex rendszeres munkálatának szervezőjét és elindítóját, általános előadójává pedig Nagy Ferencet választotta meg. Az egyes részekre nézve Heinrich Antal, Illés József, Szlezák Lajos, Almássy László, Schuller Rezső, Niamesny Mihály, Hantos Elemér, Nemess Zsigmond és Jakabffy Elemér képviselők működtek előadóként. A bizottság 1914 elején kezdte meg a tanácskozást, és több mint negyven ülést tartott. 1914 nyarán a bizottság már elkészült az első három fő rész (személyi és családjog, dologi jog, kötelmi jog), valamint az öröklési jog egy részének tárgyalásával, az öröklési jog többi részét pedig a télen tartott ülésszak tárgyalta végig. A bizottság tárgyalásaival párhuzamosan az Igazságügyminisztériumban Tóry Gusztáv államtitkár elnökletével külön szakbizottság vizsgálta meg az ország jogászközönségének köréből beérkezett bírálatokat, és ennek a vizsgálatnak az eredményeit terjesztette a kormány módosító indítványok alakjában a képviselőházi bizottság elé. A polgári törvénykönyv előkészítésén munkálkodó bizottság a törvényjavaslatot sok helyen pontosította és kiegészítette, és ezt az új szöveget 1915 májusában terjesztették a képviselőház elé.⁴³⁴

⁴³³ Különfélék. Államtitkár-változás az igazságügyminisztériumban. *Jogtudományi Közöny*, 1912. 21. sz. 185. p.

⁴³⁴ A polgári törvénykönyv törvényjavaslata. *Pesti Napló*, 1915. (május 6.) 125. sz. 16. p.

1913 májusában a Magyar Jogász Egylet ünnepi ülésén Tóry Gusztáv bevezető előadásában a polgári törvénykönyv tervezetének második szövegét méltatta, amelyet az előkészületi stádium lezárásának, egyúttal a megvalósulási szakasz kezdetének tekintett. Megállapította, hogy „sokszorosak a remények és várakozások, amelyekkel társadalmunk a készülődő polgári törvénykönyv elé tekint. De mindezek közül három korszakos feladat emelkedik ki legfontosabb gyanánt: jövőendő kódexünkötől először a jogbiztonságot, másodsor a nemzeti jogegységet, harmadsor a társadalmi és gazdasági haladás feltételeinek biztosítását várjuk. E hármas feladat tükrében keli tervezetünk jellemző vonásait szemügyre vennünk.”

Meglátása szerint a jogbiztonságra „a kódexnek már pusztá léte is kedvező hatással van. Hogy jogéletünk ebből a szempontból mily türelmetlenül várja a polgári törvénykönyvet, annak legjobb bizonyítéka az a készség, amellyel bírói gyakorlatunk [...] az első szöveg számos szabályát, különösen a kötelmi jog köréből, azonnal magába szívta. De tervezetünk a jogbiztonság kívánalmait fokozottabb mértékben szolgálja, az anyag teljességével és jogászai szerkezetével. A tervezet nem elégszik meg általános elvi kijelentésekkel, melyek a jogvitáknak bő teret engednek, hanem igyekszik az egyes intézményeket tüzetes szabályokkal részleteikben is kiépíteni. Emellett a szerkesztőknek egyik főttörekvése arra irányult, hogy [...] szabatos, minden szabályával egybevágó és szövegezés tekintetében is egyöntetű munkálatot készítsenek.” A jogbiztonságnál is fontosabb feladatnak minősítette a jogegység megteremtését. Ezzel kapcsolatban elmondta, hogy Magyarország „nemzetiségi tekintetben exponált vidékei: jelesül az ország erdélyi részei, a polgárosított magyar határőrvidék, ma sincsenek magyar jogrendszer uralma alatt”. A területek széttagoltsága folytán hiányzik e részek és az anyaország között a jog közösségében, a jogi kultúrának sajátosságában rejlő „benső kapcsolat”, mely a nemzetiségi érzés „szertehúzó erejét a közös intézményekhez való ragaszkodással oly jótékonyan ellensúlyozza”. Ennek a jogi kultúrközösségnek a legszilárdabb alapja a magánjogi törvénykönyv. Kiemelte, hogy tartalmi tekintetben a második szöveg a korábbinál „szorosabban simul fennálló jogunkhoz és igyekszik szokásjogunknak minden értékes önálló intézményét vagy gondolatát megőrizni és kifejleszteni”. Különösen a családi és az öröklési jog terén érvényesül „a nemzeti jog konzerválásának” ez a szempontja. Hozzátette azt is, hogy bár a tervezet ebben a részében is igyekszik a magyar jogi elemeket felhasználni, de ott is, ahol

„egyes jogszabályok tartalmát idegenből veszi át, a szabály átültetése oly alakban történt, hogy a műnek, mint egésznek, magyar jellegén nem változtat”. Ennek köszönhetően az átvett szabályok „mindenütt öntudatosan illeszkednek be a rendszerbe, és a magyar gondolkodás törvényeinek s a hazai törvényserkesztés módszerének megfelelő alakban jelennek meg”.

A tervezetnek elsősorban konzerválnia kellett a fennálló jogot. „Mint-hogy azonban egy ilyen hosszú életre szánt kódex a családi és a vagyoni élet jövődjé fejlődésének is alapjául szolgál, meg kellett teremtenie a társadalmi és gazdasági haladás biztosítékait is.” Tóry Gusztáv hangsúlyozta, hogy egy modern törvénykönyvnek kellő teret kell nyújtania „az új eszmék érvényesülésére, ha nem akarja, hogy a fejlődés rohamos léptekkel haladjon el fölötte. A személyiség védelmének általánosítása, a nő családjogi állásának emelése, a gyermekvédelem szempontjainak érvényesülése, a törvénytelen gyermekek helyzetének javítása, a nem vagyoni kárért nyújtott elégtétel, a munka jogviszonyainak méltányos szabályozása és a széles körű felelősség a másnak véltlenül okozott kárért, mind oly újítások, melyek a magánjog etikai tartalmának növelésével az új eszmék fejlődésének irányában haladnak.”

Végül arra hívta fel a figyelmet, hogy „most azonban, a döntő lépés megtétele előtt, a törvényhozás küszöbén, fokozottabb szükség van az egész magyar jogászságnak – kellően szervezett és idő tekintetében is koncentrált – összeműködésére a tervezet méltatásában és hiányainak kiküszöbölésében. Csak ily összeműködéssel kaphatunk olyan kódexet, amely nem egyes kormányok, egyes államférfiak vagy egyes jogtudósok munkája, hanem amelyet az egész nemzet alkotott.”⁴³⁵

1913 májusában határozat született arról, hogy az 1722–1723. évi országgyűlésre vonatkozó teljes anyagot kiadják az 1723. évi I–III. törvénycikkekbe iktatott *Pragmatica Sanctio* 200. évfordulójára. A szerkesztés irányításával, illetve a kiadandó anyag első részét összeállító jogi albizottság elnöki funkciójával Tóry Gusztávot bízták meg. A jogi albizottság feladata volt, hogy feltárja a magyar közjog szempontjából a Habsburg-háznak a magyar Szent Koronára vonatkozólag 1687 előtt

⁴³⁵ A polgári törvénykönyv tervezete második szövegének általános méltatása. Dr. Tóry Gusztáv államtitkár bevezető előadása a Magyar Jogászegylet tünnepi ülésén. *Jogtudományi Közlöny*, 1913. 22. sz. 187–188. p.

támasztott öröklési igényeit, a történelmi alrész az 1723. évi I–III. törvénycikkek keletkezésének történetét foglalta össze, a jogi alrész pedig a *Pragmatica Sanctio*t közjogi szempontból méltatta.⁴³⁶

Kodifikátori munkásságán túl Tóry Gusztávnak jelentős szerepe volt a magyar jogirodalomban is. 1892-ben ő alapította és szerkesztette az Igazságügyminisztérium által kiadott *Igazságügyi Közöny* című hivatalos lapot, és ezzel együtt e folyóirat melléklapjaként 1901 óta megjelenő *Igazságügyi Javaslatok Tárát* is. Nevezetesebb munkái még: A magyar királyi igazságügyminisztérium működése 1875–1887-ig, illetve 1892–1895-ig. Az 1895–1898. évekről megjelent jelentés második, az igazságügyi igazgatásról szóló könyvét is ő szerkesztette, a büntetőjogi részek kivételével. Szerkesztő-tagja volt a minisztériumok, köztük az igazságügyminisztérium működéséről évenként kiadott jelentéseknek. Nevezetes művet írt a hágai III. nemzetközi magánjogi konferencia határozatairól, illetve a IV. nemzetközi konferencia tárgyalásairól is. 1906-ban a Josef Kohler berlini egyetemi tanár által indított, évente hatszor megjelenő *Zeitschrift für Völkerrecht und Bundesstaatsrecht* munkatársa volt.

Tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak (1876-tól) és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak. 1906-ban, majd 1909-ben a Magyar Jogász Egylet választmányi tagjává, 1912-ben és 1915-ben alelnökévé választották.

3. Az igazságügy-miniszter

Tóry Gusztáv életének legnagyobb részében teljesen távol maradt a politikától. Ezen a téren csak egész rövid ideig szerepelt: 1918. május 7-én IV. Károly – Vázsonyi Vilmos utódként – igazságügy-miniszterré nevezte ki. „Szinte ötletes játéka a véletlennek, hogy igazságügyminiszteri kinevezése ugyanazon a napon jelent meg, mint az a békeokmány, amelynek kidolgozásában Tóry Gusztávnak oly előkelő rész jutott” – kommentálta a kinevezés hírét a *Jogtudományi Közöny*.⁴³⁷ Tóry az igazságügyi

⁴³⁶FABIÁNNÉ KISS Erzsébet: A magyar *pragmatica sanctio* 200. évfordulójára tervbe vett kiadvány hazai történeti albizottságának iratai (Tudomány- és levéltártörténeti érdekesség az I. világháború korából). *Levéltári Szemle*, 1997. 4. sz. 39–40. p.

⁴³⁷Tóry Gusztáv. *Jogtudományi Közöny*, 1918. 19. sz. 145. p.

tárca vezetését csak azzal a feltétellel vállalta, ha a cenzúra kezelésével kapcsolatos ügyek kikerülnek az igazságügy-miniszter hatásköréből.⁴³⁸

1918. május 9-én Wekerle Sándor miniszterelnök Bécsbe utazott az újonnan kinevezett miniszterekkel, Tőry Gusztávval és Zichy Jánossal, az új vallás- és közoktatásügyi miniszterrel. Tőry és Zichy bemutatkozó látogatásokat tettek az udvari méltóságoknál és a közös minisztériumokban, valamint az osztrák kormány tagjainál. Ezt követően Badenbe utaztak, ahol a király előtt letették hivatali esküjüket. Az eskümintát Révy Ferenc miniszteri tanácsos olvasta fel; mint zászlósúr Lónyay Albert, a magyar testőrség kapitánya, működött közre. A király az eskütétel után az újonnan kinevezett minisztereket külön kihallgatáson fogadta.⁴³⁹

Tőry Gusztávnak az 1918-ban történt kinevezést megelőzően már többször felajánlották a miniszteri tárcát, de – bár a magyar igazságügy története szinte összeforrt Tőry személyes életrajzával – visszautasította azt. „És nemes elhatározással épp most, e nehéz időkbén, fogadta el, ennek oka talán némileg az a belátás, hogy éppen most van reá legnagyobb szükség az igazságügy élén. *The right man in the right time.*”⁴⁴⁰

Eskütételét követően a sajtó útján ismertette az igazságügyi kormányzat terén megoldandó legsürgősebb feladatokat. Mint mondta, biztosítani kell az igazságügyi személyzet megélhetését, hogy munkáját teljesen hivatásának szentelhesse. A közjegyzői kar díjainak méltányos rendezését ígérte. Az ügyvédek támogatására nézve hivatali elődjének, Vázsonyi Vilmosnak a szegényvédelem és a hivatalos bűnügyi védelem díjazása tekintetében megkezdett munkáját kívánta folytatni és tovább fejleszteni. Az eljárási szabályok egyszerűsítésével elérhetőnek vélte azt, hogy egyfelől a polgári peres és nem peres eljárást korlátozó kivételes intézkedések fokozatos megszüntetése, másfelől pedig a háború befejeztével fellendülő gazdasági élet következtében előreláthatóan emelkedő ügyforgalmat és a bűnügyek szaporodásából származó munkatöbbletet az igazságügyi hatóságok képesek lesznek ellátni. Hangsúlyozta, hogy a büntető igazságszolgáltatás terén észlelhető bajok, különösen a

⁴³⁸A cenzúrát már nem az igazságügyminiszter irányítja. *Az Est*, 1918. (május 23.) 121. sz. 3. p.

⁴³⁹Az új miniszterek eskütétele. *Pesti Napló*, 1918. (május 10.) 110. sz. 2. p.; Az új kormány eskütétele. *Pesti Hírlap*, 1918. (május 10.) 110. sz. 4. p.

⁴⁴⁰Tőry Gusztáv. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 19. sz. 145. p.

fiatalkorú és a felnőtt bűnelkövetők számának nagymértékű növekedése miatt az ebben rejlő társadalmi veszély elhárítására szükséges intézkedésekkel is foglalkozni kell. Elengedhetetlennek tartotta a kodifikációs munkák folytatását, amelyek a magánjog, a kereskedelmi jog és a büntetőjog általános reformját készítették elő. A bírói ügyvitel terén a polgári perrendtartás életbeléptetésével kapcsolatban megkezdett reformmunkálatok folytatását sürgette, különös tekintettel a bíróságok pénzkezelésének a posta-takarékpénztári csekkrendszerre történő alapítására. Módosítás előtt állt a szerzői jogi törvény is, amely Magyarországnak a berni szerzői jogi unióba való belépése miatt vált szükségessé, hiszen az unió tagjaként a belföldi szerzők nem juthatnak kedvezőtlenebb helyzetbe, mint a külföldiek.⁴⁴¹

Május eleji kinevezését követően a hónap végén felröppent a hír, hogy az új miniszter távozik posztjáról. A feltételezés alaptalan koholmányának bizonyult, annyi azonban igaz volt, Tőry Gusztávnak „differenciái” voltak a kormánnyal. „Állítólag bizonyos szigorú és szokatlan kivételes intézkedések foganatosítását kérte tőle a kormány, és Tőry, akinek a feladata lett volna ama bizonyos »eltpíró« szándékokat a törvényesség mezébe öltöztetni, visszariadt ettől a hivatástól. Határozottan kijelentette, hogy nem hajlandó ilyen rendelkezésekhez hozzájárulni. Az is igaz, hogy a kormány egyelőre mindent elkövet, hogy az igazságügyminiszter megtartsa a helyét.”⁴⁴²

A bírói és az ügyészi kar fizetésének rendezése az egyik legégetőbb megoldásra váró feladat volt. 1918 tavaszán a Magyar Jogász Egylet úgy foglalt állást, hogy a bírói szervezet gyökeres átalakítását a bírói fizetések „lényeges felemelésének” kell megelőznie. „A mai fizetések mellett a bírói karnak alkalmas tagokkal való kiegészítése a jövőben legyőzhetetlen akadályokba fog ütközni, sőt a fiatalabb bírói gárda tehetségesebb része is kénytelen lesz elhagyni azt a pályát, mely a létminimumot sem biztosítja.”⁴⁴³

A bírák és az ügyészek elkeseredettsége egyre fokozódott, és Bublá Ferenc kúriai tanácselnök, az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnökének vezetésével 1918. június 6-án küldöttség kereste fel Wekerle

⁴⁴¹ Az igazságügyminiszter tervei. *Pesti Hírlap*, 1918. (május 24.) 122. sz. 4. p.

⁴⁴² A politika eseményei. *Pesti Napló*, 1918. (május 31.) 128. sz. 5. p.

⁴⁴³ A bírói szervezet reformja. *Budapesti Hírlap*, 1918. (április 23.) 96. sz. 9. p.

Sándor miniszterelnököt, valamint Tóry Gusztáv igazságügy-minisztert és Popovics Sándor pénzügyminisztert. Az egyesület elnöke röviden vázolta a bírók és az ügyészek helyzetét, majd átnyújtották az egyesület június 2-án hozott közgyűlési határozatát, amelyben a külön bírói státusz felállítását és rendszeres segély folyósítását kérték.⁴⁴⁴ Oswald István a *Jogtudományi Közönyben* megjelent írásában ezzel kapcsolatban emlékeztetett arra, hogy „a többi szolgálati ágban működők közé való besorozás a bírói hivatás teljes félreismerését jelenti és alkalmat ad arra, hogy szervezetére az igazságügy intézésére nem hivatott politikai hatóságok is igyekeznek befolyást gyakorolni”.⁴⁴⁵

A bírói szervezet reformja kapcsán a képviselőház 1918. július 17-i ülésén Nagy Vince párton kívüli képviselő interpellációt nyújtott be Tóry Gusztáv igazságügy-miniszterhez a következő kérdésekkel:

1. Mikor fogják megkapni a bírák és ügyészek a részükre megígért, az állami tisztviselőknak nyújtandó segítségen felül adandó külön pótlékot?
2. Milyen összegű lesz ez?
3. Fognak-e abban a bírósági jegyzők és joggyakornokok is részesedni és pedig milyen mértékben?
4. Mikorra tervezi a kormány a bírói és ügyészi státus törvényhozási rendezését?”

A kérdések felolvasása előtt felhívta a figyelmet arra, hogy a budapesti királyi ítéldbírákat és a kúriai bírákat külön pótlékban kell részesíteni, ugyanis rajtuk kívül valamennyi bíró saját dolgozószobával rendelkezik még a vidéki bíróságokon is, ám az Igazságügyi Palota építésénél az ott működő bírák dolgozószobáiról „megfeledeztek”. Olyan kevés a dolgozószobák száma, és ezek olyan szűkösek, hogy a bírák „saját privát lakásukon intézik hivatalos funkciójuk nagy részét, és a mostani drága viszonyok mellett külön lakóhelyiséget kénytelenek tartani fűtéssel és világítással ezen hivatalos funkciók elvégzésére”.

A bírák és ügyészek anyagi helyzetét megvilágítva, kitért a bírák és ügyészek, de velük együtt valamennyi állami tisztviselő faellátására is.

⁴⁴⁴ Bírák a miniszterelnöknél. *Budapesti Hírlap*, 1918. (június 7.) 134. sz. 7. p.

⁴⁴⁵ OSVALD István: A bírák anyagi helyzete. *Jogtudományi Közöny*, 1918. 23. sz. 178. p.

Mint mondta, ezt a földművelésügyi miniszter [Serényi Béla] az állam „saját erdejéből, saját termeléséből kívánja szolgáltatni”. A kormány az állami tisztviselők részére egy vagon fa értékesítési árát 720 koronában állapította meg. „Mielőtt azonban a kiutalás megtörtént volna, a fa maximális árát 920 koronára emelték fel, és most azt a régi kiutalást is ilyen árban akarják leszállítani” – tette hozzá. Ha ehhez még hozzáadjuk „a befuvarozási, felvágási és egyéb költségeket”, akkor egy vagon fa ára 1300–1500 koronát tesz ki. Rámutatott arra, hogyha például egy VIII. fizetési osztályú bírónak, ügyésznek vagy tisztviselőnek az évi faszükségletét vesszük, „ez kitesz két vagon. Méltóztassék elgondolni, hogyan tudja az ezt a 3000 koronát megfizetni, amikor törzsfizetése alig több ennél.”⁴⁴⁶

Az interpellációra adott válaszában Tóry Gusztáv elmondta, hogy a kormány számos intézkedéssel – háborús, illetve ruházati segéllyel, valamint az állami tisztviselők adósságának konvertálásával – igyekezett segíteni a tisztviselőket, köztük a bírákat és az ügyészeket is. Úgy fogalmazott, hogy az ezekben a kedvezményekben részesülő bírák esetén „még egy kivételes körülmény is forog fenn”, nevezetesen „teljes elszigeteltségük” a mellékfoglalkozásoktól. Leszögezte, hogy „ezt a körülményt szem előtt tartva” már minisztersége kezdetén foglalkozott ezzel a kérdéssel, és „mondhatom – folytatta –, úgy a miniszterelnök úrnál mint a pénzügyminiszter úrnál, valamint általában a kabinet tagjainál a legnagyobb megértéssel találkoztam”.

A bírák és az ügyészek tehát évi 1800 korona pótlékban részesülnek, amelynek az utalványozása „természetesen időt vesz igénybe”. A bírósági jegyzők helyzetén az előléptetési viszonyok javításával próbált könnyíteni a kormány. A joggyakornokok helyzetén is segített az igazságügyi igazgatás, mégpedig úgy, hogy „a féléven felül, de egy éven alul szolgáló joggyakornokok 500 korona, az egy éven felül szolgálók pedig 1000 korona külön pótlékot kaptak már 1918. április 1-én. Ezek is fiatalabb emberek lévén, azt hiszem, hogy ezzel a külön pótlékkal megelégedhetnek, és különös bírói pótléokra igényt nem tarthatnak” – vélekedett az igazságügy-miniszter. A külön státusz felállításával kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy az „a bírói szervezetről alkotandó törvény keretébe tartozik”.

⁴⁴⁶ *Képviselőházi napló*, 1910. XL. kötet. 1918. június 25.–július 19. Ülésnapok 1910–810. 562. p.

A törvénytervezet „már készen is van, és az *Igazságügyi Javaslatok Tárában*” már meg is jelent.

„Ami a tűzifa kiszolgáltatását illeti – folytatta –, van szerencsém kijelenteni, hogy a kormánynak általában szándéka a tisztviselőket lehetőleg természetben ellátni szükségleti cikkekkel s ezen akció keretébe tartozik a tűzifa szolgáltatása is.”⁴⁴⁷

1918 januárjában a Budapesti Háztulajdonosok Szövetsége kérvényt nyújtott be Vázsonyi Vilmos igazságügy-miniszterhez, amelyben azt kérték, hogy a háztulajdonos a bérlővel szabadon megegyezhessen a bérleti díj tekintetében, és csak akkor kelljen a Lakáshivatalhoz fordulniuk, ha nem születik közöttük megegyezés. A szövetség előterjesztést tett „egyeséges kulcs alapján a béremelésre vonatkozólag is”. A háztulajdonosok által javasolt „béremeléseket” csak azokra a lakókra kívánták kiterjeszteni, akiknek a jövedelme a háború alatt legalább 100%-kal emelkedett. A bérleti díj emelése alól mentesültek volna a tisztviselők és a hadbavonultak családjai. A felmondási tilalom fennmaradását nem ellenezték.

A szövetség képviselői 1918 augusztusában Tóry Gusztávot keresték fel hivatalában. Az igazságügy-miniszter kijelentette, hogy „a házbéremelést egy elfogadható méltányos alapon” kell megoldani. A miniszter ezt követően több ízben tárgyalt Bódy Tivadar polgármesterrel, aki a háztulajdonosok indítványát hajlandónak mutatkozott támogatni, addig a határig, míg az „egyes érdekeket nem sért”. Az igazságügy-miniszter Harrer Ferenc alpolgármestert, a lakásügyi bizottság elnökét és Ferenczy Imrét, a főváros szociális előadóját bízta meg a bérleti díjak emelésére vonatkozó törvényjavaslat előkészítésével. Az új lakbérrendeletet az Igazságügyminisztérium tervei szerint 1918. november 1-jén bocsátották volna ki.⁴⁴⁸

Tóry igazságügy-miniszterségéhez köthető még többek között a köztisztviselők adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat kidolgozása, valamint Románia átengedett területei jogviszonyának rendezése. Románia és a központi hatalmak közötti békeszerződés 12. pontja kimondta, a jogviszonyrendezésre később kerül sor. A román kormány az erre vonatkozó javaslatot 1918 augusztusára készítette el. Az Igazságügyminisztériumban Tóry Gusztáv elnökletével tartott értekezleten

⁴⁴⁷ Uo. 563. p.

⁴⁴⁸ Az új lakbérrendelet. *Budapest*, 1918. (augusztus 7.) 182. sz. 6. p.

a szaktárcák képviselői mellett Ugron Gábor királyi biztos is részt vett. A román javaslat első pontja szerint a Magyarországhoz csatolt területek addigi román honos lakosainak joguk van szabadon választani, hogy román vagy magyar állampolgárok kívánnak-e maradni. A második pont a határok által átszelt községek vagyonának rendezését érintette. A harmadik pont az irattárak elrendezésére vonatkozott. A negyedik pont az új határok tekintetében követendő eljárását szabályozta. Az ötödik pont a területváltozásoknak az egyházmegyei kerületekre gyakorolt kihatásait rendezte. Az utolsó, a hatodik pont pedig a területváltozásoknak államszerződésekre gyakorolt hatásával foglalkozott.⁴⁴⁹

Tóry Gusztáv 1918. október 31-ig, a harmadik Wekerle-kormány lemondásáig vezette az igazságügyi tárcát.

4. A Kúria elnöke

A Günther Antal halálával megüresedett kúriai elnöki székről 1920. augusztus 31-én tárgyalt a Minisztertanács. Tomcsányi Vilmos igazságügy-miniszter elmondta, hogy már megbeszéléseket folytatott „az igazságügy-ministerium kebelében a kérdés személyi vonatkozásait ismerő legkiválóbb tekintélyekkel, azonkívül Nádossy Imre főkapitánnyal, az igazságügyi ministerium elnöki osztályának volt vezetőjével és Bartha Richárd kabinetirodai főnök urral is. A királyi kúria jelenlegi alelnöke Ráth Zsigmond nem látszik alkalmasnak az elnöki állás betöltésére, azonkívül ellene szól az a körülmény is, hogy Ráth Zsigmond Vázsonyi igazságügy-ministersége alatt kétszer részesült előléptetésben. Alkalmas volna a királyi kúria elnöki állására később, pár év múlva, a jelenleg még viszonylagosan korban fiatal Juhász Andor korona ügyész.⁴⁵⁰ [*sic!*] A mai bírói karból nem tudott alkalmas egyéniséget találni és így a ministertanács hozzájárulását kéri ahhoz, hogy a királyi kúria megüresedett elnöki

⁴⁴⁹Románia átengedett területeinek jogviszonya. *Budapest*, 1918. (augusztus 14.) 188. sz. 2–3. p.

⁴⁵⁰Juhász Andort később valóban kinevezték a Kúria élére, 1925. augusztus 11-től 1934. szeptember 30-ig volt a Kúria elnöke. Koronaügyészi hivatalt azonban sohasem viselt.

állítására Tőry Gusztáv, b. t. t. nyugalmazott ministert hozhassa javaslatba a Kormányzó Úr Ő Főméltóságánál.”⁴⁵¹

Az előterjesztéshez a Minisztertanács hozzájárult, és Tőry Gusztávot 1920. szeptember 2-án a Kúria elnökévé nevezték ki. „A kinevezés még a politikai körökben is meglepetést okozott, mert az a nézet volt elterjedve, hogy a Kúria elnöki állása hosszú ideig betöltetlen marad és dr. Ráth Zsigmond, a legfelsőbb bíróság jelenlegi másodelnöke vezeti elnökhelyettesként a Kúria ügyeit.”⁴⁵²

Amikor 1925-ben nyugalomba vonult, Tőry Gusztáv levelet intézett a Kúriához. Ebben megjegyezte, hogy a legmagasabb bírói állást „nem kereste”, de amikor felkérést kapott, örömmel fogadta el, mivel „ezt az állást a jog művelésének szentelt hosszú közpályája legszebb befejezésének” tekintette.⁴⁵³

Elnöki beiktatására 1920. szeptember 9-én került sor a Kúria teljes ülésén, amelyet Ráth Zsigmond másodelnök nyitott meg, majd felolvasta a 12.243/1920. I. M. E. számú értesítést Tőry kinevezéséről. Ezt követően indítványozta, hogy a Rhorer Miklós kúriai tanácselnökből, valamint Zsiros Kálmán és Ribossy Kálmán kúriai bírókból álló küldöttség kérje fel az újonnan kinevezett elnököt hivatali esküjének letételére. Tőry Gusztáv „a hivatali esküt az előkelő másodelnök kezéhez szabályszerűen letette”.

Tőry – aki az I. polgári tanács elnökeként működött – a következő szavakkal fordult a teljes ülés résztvevőihöz: „Megvallom aggodalommal lépek Günther Antal örökébe. Igaz, hogy közel négy évtizedet töltöttem az igazságügy szolgálatában és pályám elején bírósági kötelékben is állottam, de munkám később nem az igazságszolgáltatás, hanem az igazságügyi jogalkotás és igazgatás munkája volt. Ha az ország legfőbb bírói székében reám váró feladatokra mégis vállalkozom, teszem azt abban a tudatban, hogy oly testület élére kerülök, amelynek minden egyes

⁴⁵¹Tőry Gusztáv nyugalmazott miniszternek a Kúria elnökévé történő kinevezésére tett javaslat. Jegyzőkönyve az 1920. évi augusztus 31-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. 40–41. p. In *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944. adatbázisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944*

⁴⁵²Dr. Tőry Gusztáv – a Kúria elnöke. *Pesti Napló*, 1920. (szeptember 5.) 211. sz. 5. p.

⁴⁵³Jegyzőkönyv a magyar királyi Kúriának 1925. évi szeptember hó 3. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 364. p.

tagját a legjelesebb bírói erények díszítik, és hogy a Nagyméltóságú királyi Curia működését nem annyira elnökének véges ereje irányítja, mint inkább évszázadok lelkiismeretes bíraskodásának magasztos hagyományai vezetik.” Hangsúlyozta, hogy a legfőbb bírói testület hagyományainak megőrzése mellett, „megalkuvást nem tűrő bátorsággal” fog őrködni a bírói függetlenség, „a részrehajlatlan igazságszolgáltatás legfőbb biztosítékának” fenntartása felett.

„A szó hatalmával nem rendelkezem” – tette hozzá. „Ezért kereketlen egyszerűséggel, de érzelmeim egész bensőségével arra kérem a Nagyméltóságú királyi Curia valamennyi tagját, különösen pedig Bírótársaimat, előlegezzék nekem bizalmukat és ajándékozzanak meg barátságukkal.”⁴⁵⁴

Kúriai elnökként tartott első évnyitó teljes ülési beszédében, 1921. január 8-án „annak az óhajának adott kifejezést, hogy a m. királyi Kúria tagjai a nyomasztó gazdasági viszonyok alig elviselhető nehézségein diadalmaskodva, a jövőben is az eddigi buzgalommal és sikerrel végezhessek a legfelső bíraskodás fennkölt feladatait”.⁴⁵⁵ Megemlékezett az 1920. évi trianoni békeszerződésről is, mint mondta, „országunk ezredéves területének kíméletlen megcsonkítása, testvéreink millióinak fájdalmas elszakítása és minden egyéb tekintetben a kegyetlen békefeltételek égbekiáltó igazságtalansága mélyeséges gyászba borítják agyongyötört szegény hazánkat. De nem esünk kétségbe, mert bízva bízunk viharedzett nemzetünk államfenntartó erejében és kultúránk békés fegyvereinek elmaradhatatlan győzelmében. Részt vesz e békés diadal kivívásában nemzeti kultúránk egyik sziklavára: a magyar igazságszolgáltatás is, amely – élén a m. királyi Kúriával – tántoríthatatlan törvénytisztelettel és részrehajlatlansággal iparkodik meghódítani a lelkeket.”⁴⁵⁶

1922. február 21-én Tőry részt vett a Horthy Miklós kormányzó elnökletével tartott Alkotmányjogi Értekezleten, amelyet Bethlen István miniszterelnök azért kezdeményezett, hogy az új nemzetgyűlés össze-

⁴⁵⁴ Jegyzőkönyv, felvétel a királyi Curia polgári és büntető szakosztályainak 1920. évi szeptember hó 9.-ik napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 164–165. p.

⁴⁵⁵ Tőry Gusztáv évnyitója. *Jogtudományi Közöny*, 1921. 2. sz. 12. p.

⁴⁵⁶ Jegyzőkönyv a magyar királyi Kúriának az 1921. évi január hó 8. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 170. p.

hívásáról szóló döntést megelőzően Horthy hallgassa meg „a legfőbb bíróságok vezetőinek, továbbá az ország legkiválóbb jogi szaktekintélyeinek és közéletünk néhány más kitűnőségének véleményét”. A kormányzat megnyitóját követően a miniszterelnök szólalt fel. Bethlen kifejtette, hogy az értekezlet összehívása voltaképpen a bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló 1891. évi XVII. tc. 9. §-a alapján történt, miszerint a főbb bírói méltóságok kötelesek az igazságügy-miniszter felszólítására törvényhozási, törvénykezési és igazságügyi kérdésekben véleményt nyilvánítani.

Az addigi felfogás szerint új nemzetgyűlést csak a Friedrich-féle választójogi rendeletekben szabályozott választójog alapján lehetett volna összehívni, ezzel szemben a kormány álláspontja az volt, hogy „ez a választójogi alap módosítható”, mégpedig az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. tc. 10. §-a⁴⁵⁷ alapján. Ha az 1920. évi I. tc. 1. §-a⁴⁵⁸ jóváhagyta a Friedrich-féle rendeleteket, a 10. § pedig elismerte ezeknek a rendeleteknek az érvényességét, illetve ha a nemzetgyűlés törvényt akart volna alkotni e rendeletekből, akkor nyilvánvaló, hogy vagy törvénybe kellett volna iktatnia, vagy külön tárgyalás alá kellett volna vetetnie ezeket a nemzetgyűlésen. Erre azonban nem került sor.⁴⁵⁹

Az értekezleten megjelentek a következő négy kérdésben nyilvánítottak véleményt: 1. Az új nemzetgyűlésnek az 1919. évi választójogi rendeletek alapján kell-e összeülnie? 2. Módosíthatók-e rendelettel az 1919. évi választójogi rendeletek? 3. Az 1. vagy 2. pont alá eső választójogi rendeletek alapján csak nemzetgyűlést lehet-e összehívni, vagy helyette

⁴⁵⁷ 10. § A nemzetgyűlés az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta az alkotmányos jogrend és a jogbiztonság helyreállítása végett alakult kormányok és tagjaik rendeleteinek érvényességét elismeri; felhatalmazza azonban a minisztériumot, hogy ezeket a rendeleteket a szükséghez képest hatályon kívül helyezhesse, módosíthassa vagy kiegészíthesse. Utasítatik egyúttal a minisztérium, hogy amennyiben e rendelkezések a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkoznak, mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.

⁴⁵⁸ 1. § A nemzetgyűlés jóváhagyja a kormánynak ama rendeleteit, amelyek alapján a nemzetgyűlés összegyűlt.

⁴⁵⁹ A felsőbíróságok vezetői és közjogászok az érvényben levő választójogról. *Pesti Hírlap*, 1922. (február 28.) 48. sz. 3. p.

országgyűlést is? 4. Az 1918. évi XVII. tc. alapján lehet-e országgyűlést összehívni?

Tóry Gusztáv hozzászólásában azt fejtegette, hogy az 1919. és 1920. évi választójogi rendeletek nem váltak ugyan törvényekké, de „törvény erejét nyerték”. Nincs tehát jogi akadálya annak, hogy az új nemzetgyűlés e választójogi rendeletek alapján üljön össze. Arra nézve, hogy módosíthatók-e ezek a rendeletek, úgy nyilatkozott, hogy a törvényeket nemcsak törvénnyel, hanem a törvényhozáskor nyert felhatalmazás alapján kibocsátott rendelettel hatályon kívül is lehet helyezni, módosítani és kiegészíteni. Ezt a felhatalmazást az 1920. évi I. tc. 10. §-a megadta. Hogy pedig ez a felhatalmazás nemcsak a kormányzat, hanem a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekben kibocsátott rendeletekre is vonatkozik, azt a 10. § utolsó mondata világosan kifejezésre juttatta, amikor utasította a minisztériumot, hogy „amennyiben a rendelkezések a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkoznak, mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé”. Olyan rendelkezés, amely a választójogi rendeleteket ez alól kivenné, nincs törvényben. A 3. kérdéssel kapcsolatban úgy vélte, hogy az 1919. és 1920. évi választójogi rendeletek nem alkalmasak arra, hogy országgyűlési képviselők választásának alapjául szolgáljanak.⁴⁶⁰

1922 júliusában hatévi időtartamra a Hágai Állandó Választott Bíróság tagjává választották. A bíróság további magyar tagja lett Berzeviczy Albert, Nagy Ferenc és Wlassics Gyula. Ugyanebben az évben az 1871. évi VIII. tc. 35. §-a és az 1920. évi V. tc. 1–3. §-ai értelmében szervezett Királyi és Országos Legfőbb Fegyelmi Bíróság elnöke lett.

1923-ban a Magyar Jogász Egylet február 24-én megalakult Deák Ferenc Irodalmi Bizottságának tagja lett. „Gróf Klebelsberg kultuszminiszter felismerve azt a rendkívüli nagy fontosságot, mellyel a mai világos gazdasági viszonyok közepette is a jog- és államtudományi irodalom a nemzet életében bír, annak támogatására jelentős akciót indított, elhatározván, hogy a jog- és államtudományi irodalom céljait anyagilag támogatni fogja. A mozgalom szellemi irányítását a miniszter erre a célra kiküldött bizottságra kívánja bízni, s e célból a Magyar Jogász Egyletet,

⁴⁶⁰Uo.

mint a hazai jogászság összességének képviselőjét kérte fel ennek a bizottságnak megalakítására.”⁴⁶¹ A bizottság elnöke Nagy Ferenc lett.

1924. január 8-án a Kúria évnyitó teljes ülésén az 1723. évi bírósági reform jubileuma kapcsán a magyar igazságszolgáltatás, illetve a magyar bírósági szervezet fejlődésének legfontosabb állomásait vette sorba „nagyívű” beszédében. Mint mondta, „a lezárt 1923. esztendőben igazságsügyi szervezetünk fejlődésének fontos évfordulója mellett haladtunk el. 1923. évi június hó 19-én volt ugyanis kétszázadik évfordulója annak, hogy III. Károly királyunk, az 1723. évi decretumában foglalt törvénycikkeket, ezek között az 1723. évi 24. és 25. törvénycikket szentesítette”.

Az 1723:24. tc. a Kúria hétszemélyes táblájához „újabb bírói állásokat szervezett, az ott működő bírakat arra kötelezte, hogy háromnap i időközben, 100 forint büntetés terhe alatt, a törvényszék tartásakor megjelenjenek, és a meghatározott órákban a perlekedők kényelmére összeülvén, ítélet hozatala végett az elnökkel együtt legalább tizenegyen folyton jelen legyenek”. Az 1723:25. tc. pedig a királyi ítéltáblára nézve kimondta, hogy az ítéltábla „kivéve csupán az ünnepeket s törvényszüneteket, folytonosan együtt üljön s a perlekedőknek, ellen nem állván némelyeknek törvényes távolléte, jogot és igazságot szolgáltatasson”.

Az igazságszolgáltatás szervezeti változásai kapcsán a bírói függetlenség jelentőségére is kitért. Utalt arra, hogy az intézményt már II. Ulászló 1492. évi decretumának 10. cikkelye szabályozta, miszerint „a királyi felség vagy a főpap urak és bárók egy bírót se szorítsanak és kényszerítsenek arra, hogy valakinek kedvére a szokásokat és a közönséges bírói gyakorlatot meg a törvény rendét megmásítsa vagy megzavarja”. Kiemelte, hogy az évforduló kapcsán azért tartotta különösen fontosnak a magyar igazságszolgáltatás gyökereit, az évszázados hagyományokat felidézni, mert meggyőződése szerint „a visszatekintés a dicső múltra és a tradíciók felelevenítése erősíti keblünkben a nemzeti öntudatot, éleszti reményünket és megóv a kishitűségtől. A történelmi alkotmánnyal megáldott nemzetek intézményeiben ugyanis „őserő” lakozik, amely a legnagyobb viharoknak is ellenáll. Hangsúlyozta, hogy a Kúria minden külső segítség nélkül, pusztán ezzel

⁴⁶¹ Szemle. A Magyar Jogászegylet Deák Ferenc Irodalmi Bizottsága. *Jogtudományi Közlöny*, 1923. 6. sz. 46. p.

az őserővel győzte le azokat a válságokat, amelyek a századok folyamán „rázúdulnak és több ízben működését is megakasztották”.⁴⁶²

1925. január 7-én tartott évnyitó beszédében a Kúria elnöke felhívta bírótársai figyelmét arra, hogy 1924-ben „a jogeszme hanyatlásához újabb jelenség járult. A jog tekintélyének elhalványulásával elhalványult a jogszolgáltatás munkásainak tisztelete is. Az év történetének lapjaira olyan fejezetek kerültek, amelyek a magyar ember előtt addig ismeretlenek voltak: fejezetei a bíróságok ellen szórt sorozatos rágalmaknak és a rombolást szolgálók részéről a bírákra halmozott durva sértéseknek.” Mint mondta, a Kúria ítélezése „nem haladhat többé a békeidők simára taposott ösvényén, hanem a romok eltakarításával új utat kell törnie a megnehezült gazdasági viszonyok termelte súlyosabbnál súlyosabb elvi kérdések akadályán át. Megoldásra váró, megoldást sürgető magánjogi és büntetőjogi problémákkal vannak telve napjaink. A jogbizonytalanság évek óta tart s mennél jobban húzódik, annál erősebb vágyat vált ki a jobbak lelkéből a biztos irányítás után.”

A legfőbb ítélező fórum jogalkotó szerepével kapcsolatban megjegyezte, „alkotmányunk bölcsessége jelentős szerepet osztott ki a jogalkotásban a bíróságok részére is. Ha a törvényhozó hallgat, a magyar törvények szerint a legfelsőbb bíróságra, a m. kir. Kúriára hárul a feladat, hogy a bírói működésben alkalmazásra kerülő holt szabályok hézagait pótolja, és a törvényben eldöntetlenül maradt kontroverz kérdésekben jogszabály erejével irányítson.”

Végezetül pedig bírótársait arra ösztönözte, hogy „legyünk hívek elődeinkhez és bölcsen élve a jogszabályalkotásra szóló felhatalmazással, oldjuk meg saját erőnkből a nemzet egyetemét izgalomban tartó jogi problémákat. Jogalkotó munkánkban csak szilárd és tiszta lelkiismeretünkre hallgassunk, de igyekezzünk megtalálni a háború folytán feldőlt gazdasági viszonyok között is a méltányos jog alkalmazásának kellő mértékét.”⁴⁶³

⁴⁶² Jegyzőkönyv a m. kir. Kúriának 1924. évi január hó 8. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 305–308. p.

⁴⁶³ Jegyzőkönyv a m. kir. Kúriának 1925. évi január hó 7. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 337–339. p.

Tóry Gusztáv 1925-ben nyugalomba vonult, egészségi okokból felterjesztett kérelmét elfogadva, Pesthy Pál igazságügy-miniszter 1925. július végén felmentette állásából. A Kúria szeptember 3-án tartott teljes ülésén emlékezett meg a távozó elnökről. Ráth Zsigmond másodelnök hosszan méltatta Tóry érdemeit, aki a magyar királyi Kúria élén „sem tagadta meg múltját, mert ebben a tisztében is első volt a kötelességteljesítésben, bölcs volt az ítélkezésben, méltóságos és mindenekfelett tapintatos az elnöki intézkedéseiben s aránylag rövid bírói pályája alatt nagy tudással megalapozott jogérzetének és éles judiciumának olyan példáját adta, amely őt a legjelesebb biráink sorába emelte”.⁴⁶⁴

1925 áprilisában Szomaházy István, a *Pesti Napló* munkatársa interjút készített Tóry Gusztávval, aki azonban nem igazán akart a nyilvánosság előtt szerepelni. Egy rövid beszélgetés után aztán engedékenyebbé vált, és azt mondta: „Hát ha annyira akarja, intézzen hozzám kérdéseket, én remélem, hogy utólag a jobbik meggyőződése kerekedik felül és mégsem fog semmit írni rólam az újságba. Ámbár az újságírók az ilyen kegyetlenkedésekről nem tudnak lemondani...” Az interjúban pályájának fontos állomásait csak szűkszavúan említette (joggyakornokság a bíróságon, aztán az Igazságügyminisztérium nemzetközi, illetve törvény-előkészítő osztálya, majd 1918, amikor is nyugalomba vonult, egészen a Kúria elnöki székébe való visszahívásáig).

„Furcsa ember ez a nagy dignitárius – kommentálta a hallottakat az újságíró –: egyszerűen kihagy az életéből negyven évet. Arról, ami 1880 és 1918 között történt, semmit sem beszél.” Tóry aztán elárulta, hogy szereti a pályáját, és ezt tartja a legszebbnek az egész világon. „Azt hiszem – mondta –, a jó isten odahelyezett engem, ahol egész életemen át a kedvem szerint dolgozhattam.”

Fiatalkoráról is beszélt, ha csak tehetné, a természet szépségeit csodálta. Nagy evezős volt,⁴⁶⁵ és a sport „minden más mulatságnál” többet

⁴⁶⁴ Jegyzőkönyv a magyar királyi Kúriának 1925. évi szeptember hó 3. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 363. p.

⁴⁶⁵ Tóry Gusztáv a Nemzeti Hajós Egylet tagja, majd elnöke volt. 1883. június 14-én az egylet által rendezett regattán indult a „Névtelen” tagjaként. A kormányos Jámbor Géza volt, az evezősök Grill Richárd, Saxlehner Árpád, Saxlehner Andor és Tóry, mindannyian a Nemzeti Hajós Egylet tagjai. A hajó „fehér test kék szalaggal, kék sapka, egyleti lobogó”. Mivel a versenyre csak egy hajót neveztek, a versenybírószám 12 per-

jelentett számára. Szabadidejében sokat olvasott németül, franciául és angolul is. A kúriai elnöki állásból nyugalomba vonulván talán az egyetlen szórakozás, ami megmaradt, az az, hogy rendszeresen eljárt az Országos Kaszinóba, beszélgetni, újságot olvasni, mert mint mondta, semmiféle kártyajátékot nem tudott megtanulni, „a kártyaszoba idegen világ” volt számára. Felesége, leányai és vejei alkották azt a kört, amelyben az életét élte. Barátai már nem nagyon maradtak: Madarassy Gábor volt pénzügyi államtitkár és Papp Elek, a Magyar Nemzeti Bank másod-elnöke álltak hozzá legközelebb. És megemlítette még egy passzióját, a Ferenc-halmon (a Budakeszi úton) álló villában töltött nyarakat.

A Kúria teljesített szolgálatról úgy nyilatkozott, hogy „mi arra igyekszünk, hogy az abszolút igazságot megtaláljuk. Emberi tökéletesség nincs a földön, de a jószándékunk nem kisebb azokénál, akik a magyar jogászai életbe elődeink voltak.”⁴⁶⁶

A Kúria elnöki székében töltött évekről a *Jogtudományi Közlöny* is megemlékezett 1925-ben. „Tóry Gusztávnak évtizedek hosszú során át az igazságügyi szolgálatban kipróbált egyénisége, a háború előtti korból átmentett egyensúlyozott gondolkodása, európai színvonalú jogi műveltsége, törhetetlen munkaereje és minden közfunkcionáriusnak példás kötelességtudása oly biztosítékot jelentett a legfelső bíróságnak elnöki székében, amelyet a mainál nyugodtabb időkben sem szívesen nélkülöznénk.”⁴⁶⁷

5. Elismerések és kitüntetések

1901-ben a perzsa II. osztályú Nap- és Oroszlánrenddel, 1902-ben a csillagdíszítményes porosz II. osztályú Koronarenddel, 1904-ben pedig a román Koronarend nagy tiszti keresztjével tüntették ki. Az igazságügyi igazgatás és a törvény-előkészítés terén kifejtett kiváló tevékenységéért

ces határidőt tűzött ki a táv teljesítésére, „a »Névtelen« crewja azonban 9 p 50 mdp alatt erőfeszítés nélkül tette meg az utat”. *Vadász- és Versenylap*, 1883. 23. sz. 206. p.; 1883. 25. sz. 223. p.

⁴⁶⁶ SZOMAHÁZY István: A Kuria elnökénél. *Pesti Napló*, 1925. (április 10.) 82. sz. 7. p.

⁴⁶⁷ Szemle. A Kuria elnökének távozása. *Jogtudományi Közlöny*, 1925. 15. sz. 119. p.

1905. november 14-én az uralkodó a Lipót-rend lovagkeresztjét adományozta Tőrynek.

1911. február 9-én nemességet kapott, testvéreire való kiterjesztéssel.⁴⁶⁸ Az adományozó elnöki irat szerint „magyar Miniszterelnökünk előterjesztése folytán kegyelmes tekintetbe és figyelembe vévén Dr. Tőry Gusztáv államtitkári címmel és jelleggel felruházott igazságügyministeriumi ministeri tanácsos Hívünknek Felségünk és Felső Uralkodó Házunk iránti állandó hűségét, valamint az igazságügyi igazgatás és törvényelőkészítés terén szerzett, Lipót-Rendünk lovagkeresztjének adományozása által is méltatott kiváló érdemeit: nevezett Dr. Tőry Gusztávot és mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékát és maradékát, mind az imént említett kiváló érdemekért, mind pedig királyi kegyelmünk és kegyelmességünknel fogva, [...] Magyarországnk és társországai valóságos, igazi, régi és kétségtelen nemesi közé és sorába felveendőnek tartottuk, s egyúttal ezen nemességet testvéröccseire: Tőry Emil rendkívüli tanári címmel és jelleggel felruházott, budapesti műegyetemi magántanár, műépítészre, valamint Dr. Tőry József ministeri osztálytanácsosi címmel és jelleggel felruházott igazságügyministeriumi ministeri titkára, s ezeknek mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékára és maradékára kiterjesztettük [...]. Nekik [...] következő címert vagy nemesi díszjelt adtuk és engedjük: álló, csücsköstalpú négyelt pajzs, melynek első kék mezejében egy-kettő elhelyezéssel három arany patkó, a második és harmadik ezüst mezőben egymás fölött két-két stilizált kék liliom, a negyedik kék mezőben egymás fölött két hatágú arany csillag lebeg. A jobbra fordult koronás nyílt lovagsisak díszje: ezüst-kék sasszámnyár. A sisak takarója mindkét oldalt kékezüst.”⁴⁶⁹

A törvény-előkészítés során tett kiváló érdemeinek elismeréséül az uralkodó 1912. szeptember 9-én kelt elhatározásával a Lipót-rend középkeresztjével tüntette ki.

⁴⁶⁸ KEMPELEN Béla (szerk.): *Magyar nemesi évkönyv*. Budapest, 1913. A szerző kiadása, 197. p.

⁴⁶⁹ Nemesség és címer adományozása. *Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára. Királyi könyvek*. 72. kötet, 401–403. p. <https://tinyurl.hu/29e7/>
Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára. Elnöki iratok. 1911. 315. iktatószám

1915. november 10-én valóságos belső titkos tanácsossá nevezték ki. A *Jogtudományi Közlöny* szerint a kinevezés „csupán alakszerű kifejezése annak az elismerésnek, amellyel a magyar jogászság egyeteme az igazságügyi kodifikáció *spiritus-rector*ának több évtizedes munkásságáért már régóta adózik. Távolság a fórum zajától, abban az előkelő magasságban, amelyhez a politika váltakozó hullámai fel nem érnek, Tóry oly páratlan szorgalmas és lelkiismeretes munkásságot fejtett ki, amely a közhivatalnoki ideálnak nemcsak nálunk, hanem Németországban is mintaképpül szolgálhatna. Elsősorban az ő érdeme, hogy a törvény-szerkesztés technikája hazánkban lassanként művészetté tökéletesedik, s ha ebben a fejlődésben az utolsó évek során néha visszaesés mutatkozott is, ezt csak annak tulajdoníthatjuk, hogy a javaslatok törvénnyé váltak, mielőtt Tóry mesteri keze érdességüket lecsiszolhatta volna. Tóry körültekintő gondossága érvényesült abban a kényes anyagban, amelyen nemcsak formailag, de tartalmilag is szuverén módon uralkodott: a nemzetközi szerződéseken. Nincs az utolsó évtizedeknek oly jogsegélyegyezménye sem, amely Tóry közreműködését nélkülözötte volna és számára a közreműködés mindig a munka oroslánrészét jelentette. Közismert a hágai magánjogi értekezleteken betöltött szerepe, ahol egyéni súlyával emelte a magyar államiság képviselőjének tekintélyét, amint-hogy a magyar jog preponderanciája a katonai bűnvádi perrendtartás megalkotásában ugyancsak Tóry Gusztáv kitartásának és következetes munkájának eredménye.”⁴⁷⁰

1915-ben a bolgár érdemrend nagykeresztjét vehette át. 1917-ben a Ferenc József-rend nagykeresztjével tüntették ki. 1918. január 9-én az I. osztályú polgári hadi érdemkeresztrel tüntették ki az első világháború alatt teljesített kiválóan sikeres szolgálatai elismeréséül. „Érdemekben gazdag működése nemcsak a háborús jogalkotásnak egész területét öleli fel, de ezenkívül kiterjed az igazságügyi igazgatásnak úgyszólván minden részletére is, s teljes joggal lehet mondani, hogy elsősorban az ő nagyszabású tehetségének, páratlan munkabírásiának, minden dicsőretet felülmúló lelkes odaadásának és rendkívüli vezetői képességének lehet köszönni, hogy az igazságügyminisztérium a háború tartama alatt

⁴⁷⁰Szemle. Dr. Tóry Gusztáv. *Jogtudományi Közlöny*, 1915. 46. sz. 471. p.

fokozott mértékben reá hárult sokféle és súlyos feladatnak oly szép sikerrel tudott megfelelni.”⁴⁷¹

1925 augusztusában, nyugalomba vonulása alkalmából az igazságügyi közszolgálat és különösen a törvény-előkészítés terén „önfeláldozó buzgalommal teljesített rendkívül értékes és kiváló szolgálatai elismerésül” a kormányzó az I. osztályú magyar érdemkeresztet adományozta Tőrynek.⁴⁷²

*

Tőry Gusztáv 1925. október 30-án hunyt el. A halálát megelőző körülből két évben érelmeszesedésben szenvedett. 1925. október közepén gyengélkedni kezdett, időnként légzési nehézségek léptek fel nála, de kezelőorvosa, dr. Diabella Géza egyetemi magántanár szerint állapota nem adott okot aggodalomra. Így a halála előtti napon veje, Gschwindt Ernő társaságában részt vett Szurmay Sándor volt honvédelmi miniszter leányának esküvőjén a belvárosi plébániatemplomban. A következő napon dél körül váratlanul rosszul lett, és kis idővel később meghalt.

A *Pesti Napló*ban megjelent írás szerint „benne mintegy reinkarnálódott az a régi magyar bíró-típus, amely csak az angol bíróhoz hasonlítható. Prókátornemzetnek neveznek bennünket és évszázadok óta tradíció gyanánt mindig gondoskodott a sors arról, hogy ne szakadjon meg a régi kiváló bírók sorozata, melyre büszkén tekinthetünk vissza. Tőry Gusztáv is nevezetes tagja ennek a sorozatnak, és különösen mint kodifikátor tette emlékezetét maradandóvá. Bámulatos munkásságú ember volt, aki nagy tudományával, hatalmas munkabíráásával, az igazság iránt

⁴⁷¹ Javaslat dr. Tőry Gusztáv belső titkos tanácsos igazságügyi államtitkár részére az I. osztályú polgári hadi érdemkeresztnek legkegyelmesebb adományozása tárgyában. Jegyzőkönyve az 1917. július 27-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. 70. p. In *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944. adatbázisonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944*.

⁴⁷² Javaslat az I. osztályú Magyar Érdemkereszt kitüntetés adományozására dr. Tőry Gusztáv, a M. Királyi Kúria elnöke részére. Jegyzőkönyve az 1925. július hó 24-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. 46. p. In *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944*.

adatbázisonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944.

való fanatikus szeretetével ideális magaslatra lendítette magában a bírói hivatást.”⁴⁷³

A Kúria így emlékezett az elhunyt elnökről: „Az az öt esztendő, amelyet a megboldogult a magyar királyi Kúria elnöki székében eltöltött, csak egy szakasza volt az ő tüneményes életpályájának. Az az eredmény, amely itteni működését kísérte, csak folytatása volt a fényes sikereknek, amelyeket a jogirodalomban, az igazságügyi igazgatásban, a törvényelő-készítésben és a miniszteri székben aratott. Közéleti pályájának csak egyetlen lustrumán át állott a magyar királyi Kúria élén, de ez alatt a rövid idő alatt is fényes bizonyosságát adta nagy bírói erényeinek: a tántoríthatatlan törvénytiszteletnek, a biztos igazságérzetnek és a szívében élő emberszeretetnek. Nagy bíró volt, mert igaz és bölcs bíró volt.”⁴⁷⁴ 1925. november 2-án – temetésén – a magyar bírók nevében mondott gyászbeszédében Juhász Andor emlékezett meg róla. Az elhunyt életpályájáról szólva kiemelte, hogy Tóry „magával hozta magas bírói székébe hatalmas jogászai tudását, európai műveltségét, az állami életnek egy rokon szakmájában évtizedeken át szerzett értékes tapasztalatait, óriási munkaerejét és szorgalmát, puritánságát és szívjóságát, és mindezeket a kincseket oda helyezte új élethivatásának az oltárára.”⁴⁷⁵

⁴⁷³Tóry Gusztáv meghalt. *Pesti Napló*, 1925. (október 31.) 246. sz. 5. p.

⁴⁷⁴A királyi Kuria Tóry Gusztávról. *Budapesti Hírlap*, 1925. (november 1.) 247. sz. 17. p.

⁴⁷⁵Jegyzőkönyv a magyar királyi Kúriának 1925. évi november hó 4. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*, 386. o.

A Juhász Andor által elmondott gyászbeszéd teljes szövegét csatolták a kúriai teljes ülési jegyzőkönyvhöz.

Juhász Andor 1926-ban (Erdélyi Mór felvétele)⁴⁷⁶

⁴⁷⁶A fényképet Juhász Andor dédunokája, Miklauzič István bocsátotta rendelkezésemre.

X. JUHÁSZ ANDOR

Eöttevényi Olivér jellemzése szerint Juhász Andor „tudós, pallérozott elme, a pozitív jogszabályok kitűnő ismerője és alkalmazója, de emellett mély érzésű ember volt ő, aki a rideg paragrafusok útvesztőjében is megtalálta mindig a *humanumot* [...]. Juhász Andorban, a bíróban, a szigorú jog, a római jog *jus strictuma*, mindenkor egyesült a méltányosság, a *jus aequum* követelményeivel.”⁴⁷⁷

1. A Juhász család

A Juhász család első ismert őse, Juhász István 1635. április 23-án testvéreivel (Pál, Benedek és György) és fiaival (István, Mihály és János) együtt nemesi címet kapott II. Ferdinándtól.

Juhász Andor 1864. szeptember 17-én született Kassán. Édesapja, Juhász Mihály (1829–Kassa, 1888. szeptember 8.) ügyvéd, Abaúj-Torna vármegye tiszti főügyésze, a Kassai Ügyvédi Kamara elnöke, 1875-től 1881-ig⁴⁷⁸ Kassa szabad királyi város országgyűlési képviselője, utóbb

⁴⁷⁷ EÖTTEVÉNYI Olivér: *Dr. Juhász Andor emlékbeszéd.* Budapest, 1943. Felvidéki Egyesületek Szövetsége, 6. p. Eöttevényi beszéde a Felvidéki Egyesületek Szövetsége Juhász Andor emlékülésén hangzott el 1942-ben. Erre az ünnepélyes alkalomra festette meg Bánovszky Miklós festőművész (1895–1995) Juhász Andor arcképét.

⁴⁷⁸ Más forrás szerint 1872-től 1878-ig.

a budapesti királyi ítélőtábla bírása. Édesanyja Gazsik Anna (1837–Kassa, 1914. szeptember 19.), Gazsik Ferenc kassai városi ügyész és szenátor és Andujar Anna egyetlen leánya.

Juhász Andor testvérei közül Mariska (Kassa, 1866–1945) Hazai Samu honvédelmi miniszter (1910–1917) felesége volt. Juhász Béla ügyvédként, majd a kassai királyi ítélőtábla bírájaként működött. Juhász László (Kassa, 1871–?) a kassai 9. honvéd gyalogezred főhadnagya, a besztercebányai 16. gyalogezred alezredese, majd ezredese (1918). 1922-ben tábornokká nevezték ki. Az első világháborúban részt vett a galíciai harcokban, a gorlicei áttörésben, 1916 őszén a román harctérre került ezredének élén, többek között az ojtózi-szorosi harcokban küzdött. Horthy Miklós 1923. június 17-én kelt kormányzói elhatározása folytán vitézzé avatták. 1925. május 1-től altábornaggyá nevezték ki, 1925 júniusában szolgálati kötelezettségének lejártával nyugalomba helyezték.⁴⁷⁹ 1941. október 28-án iktatták be Abaúj-Torna vármegye és Kassa város Vitézi Székének székkapitányi székébe.⁴⁸⁰

Juhász Andor gyermekkorába enged betekintést leendő feleségének, Fleischer Etelkának 1889-ben írt levele, miszerint „mint megboldogult atyám első fiúgyermeké s a család jövője feje, sok gondot fordítottak nevelésemre s én nem is voltam hálátlan irántuk, mert úgy emlékszem, hogy jól viseltem magamat, s a könyvektől sem irtóztam. Így tartott a boldog gyermekkor úgy 13–14 éves koromig. Ekkorra már kisebb testvéreim is felnőttek s nekem egy felette nehéz szerep jutott feladatul amelyet csak jó kedélyem rovására játszhattam végig: *mintául szolgálni a többieknek*. A szerepet becsülettel végig is játszottam, úgyszólván mind a 8 gymnasiumot jeles eredménnyel elvégeztem. Kiállottam a jogi vizsgálatokat, és én lettem az első doctor iskolatársaim között.

[...] A szigorlatokat egy év alatt letettem, s mint félig-meddig kész ember az életbe léptem.

Ekkor kezdtem csak eszmélni, ekkor jöttem csak arra a gondolatra, hogy talán mégsem az az ember egvedüli rendeltetése, hogy magába

⁴⁷⁹DOROMBY József – REÉ László (szerk.): *A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története II.* Az 1914–1918. évi világháború, Tábornokok, törzstisztek, főtisztek és zászlósok. Budapest, 1939. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, 13. p.

⁴⁸⁰Beiktatták Abaúj-Torna megye és Kassa vitézi székkapitányát. *Függetlenség*, 1941. (október 29.) 247. sz. 5. p.

szedje azt a sok okos és bolond dolgot, amit mások a világ kezdete óta összefirkáltak, hogy úgy szóljunk és tegyünk, amint azt mások kívánják és jónak tartják, hanem talán az, hogy élvezzük s boldogan átéljük ezt a rövid földi életet, szóval, hogy a tanulás és a fáradtság csak eszköz, az igazi életcél csak a magunk és mások boldogítása lehet.”⁴⁸¹

Juhász Andor középiskolai tanulmányait 1874 és 1882 között a jászóvári premontrei rend kassai főgimnáziumában végezte, jogot 1882-től 1886-ig a kassai királyi jogakadémián, majd 1885-től 1886-ig a budapesti királyi tudományegyetemen hallgatott, jogtudományi doktorrá Budapesten avatták 1887 júniusában.

1889. december 28-án kötött házasságot Fleischer Etelkával (1867–Budapest, 1950. december 2.), Fleischer Gusztáv szepességi származású kassai gépgyáros és Kardos Eszter leányával. Két fiúk született, Zoltán [Miskolc, 1891. február 19.–Cali (Kolumbia) 1976. december 6.] és István (Kassa, 1894. augusztus 20.–Budapest, 1981. április 12.). Juhász Andor „megérte fiainak [...] magasraszárnyalását és látta a haza védelmét szolgáló közismert munkásságuknak fényes sikerét”.⁴⁸²

Az okl. gépészmérnök fivérek 1921-ben vették át a Dréger Károly elektromérnök, László Arthur gépészmérnök és Braun Zsigmond kereskedő által, 1920-ban szabadalmak értékesítésére, valamint mechanikai és elektrotechnikai tömegcikkek gyártására alapított Gamma Műszaki Rt.-t. 1923-ban a cég új nevet kapott, és a Gamma Finommechanikai Gépek és Készülékek Gyára Rt. Magyarország egyik legjelentősebb nagyvállalata lett Juhász Zoltán elnök-igazgató és Juhász István vezérigazgató irányításával.

⁴⁸¹Juhász Andor levele Fleischer Etelkának (1889). A levelet Juhász Andor dédunokája, Mensáros Zsuzsanna bocsátotta rendelkezésemre.

⁴⁸²Töreky Géza gyászbeszéde Juhász Andor temetésén. *Magyar Országos Tudósító*, 1941. (szeptember 27.) 258. sz. 163. p. <https://tinyurl.hu/wm5vc/>

2. A közszolgálati pálya kezdete (Kassa – Miskolc – Kassa)

Juhász Andor a joggyakorlatot édesapja ügyvédi irodájában kezdte Kassán. 1886. szeptember 4-től a kassai királyi törvényszék joggyakorlónoka volt. 1888 januárjában a kassai királyi járásbíróshoz aljegyzővé, 1890 márciusában a miskolci királyi törvényszékhez jegyzővé nevezték ki, állását április 14-én foglalta el. A törvényszéknél főként „végtárgyalási” jegyzői teendőket látott el. „[...] alapos előkészültsége, a judikatura minden irányú fejlődésének állandó megfigyelése, [...] a jogi szaklapokban elég sűrűn megjelent cikkei és értekezései legelsővé helyezték őt kortársai között”.⁴⁸³

1891. május 12-től a miskolci királyi járásbíróshoz aljárásbíróként teljesített szolgálatot. A polgári peres ügyek előadójaként eljáró fiatal aljárásbíróról elismeréssel szóltak a kortársak: „Az ő tárgyaló szobájában mintha más légkör vette volna körül a megjelenteket; az udvarias, barátságos, bizalmat keltő modor, a jóakarát, a mindig nyugodt, derült kedély, mely tekintet nélkül rang-, osztály-, nemzetiség- és felekezetre a bírói székéből minden belépő felé sugárzott, oly hangulatot teremtett, mely még a cholericus temperamentumokra is csillapítólag hatott, és ha valamelyik ügyvéd vagy fél a vita során talán még is haragudni készült, a bírónak néha tréfás, de mindig jóindulatú megjegyzése idejekorán meggátolta a vita elmérgesedését, s mindez történt annak daczára, hogy a fiatal bíró – fakorlát és bírságolás nélkül is – oly tekintélyt tudott fenntartani, mintha kúriai bíró lett volna.”⁴⁸⁴

1892. június 5-én – saját kérelmére – visszakerült Kassára, a kassai királyi járásbíróshoz albirájaként. 1893 decemberében tanácsjegyzőül rendelték be a kassai királyi ítélőtáblához, ahol az Oberschall Adolf ítélőtáblai elnök vezette polgári ügyek szakosztálya I. tanácsának (közpolgári, úrbéri, váltó-, kereskedelmi, csőd- és bányaugyek) tanácsjegyző albirája volt. 1895. szeptember 6-tól a kassai királyi törvényszék bírájaként dolgozott, 1896 októberében a kassai királyi törvényszék területén eljáró vizsgálóbíró általános helyettesül rendelték ki. 1898 októberében elnöki

⁴⁸³ BALÁS Elemér: Dr. Juhász Andor. *Miskolci Jogászélet*, 1925. 9. sz. 1. p.

⁴⁸⁴ *Egy ügyvéd*: Juhász Andor. *Ügyvédek Lapja*, 1915. 31. sz. 2. p.

titkárrá nevezték ki a kassai királyi ítélőtáblához. 1901. szeptember 16-án a kassai királyi ítélőtábla bírója lett. 1902-től az ítélőtábla fegyelmi bíróságának póttagja, 1905-től pedig rendes tagja volt. „Fényesen igazolta a hozzáfűzött várakozást legott, hogy bírói székbe került. Minden egyes élethű fotografiája a felmerült jogesetnek, keresetlen szavakban felsorakoztatott, megmozdíthatatlan jogászi érveléssel és indoklással. A fiatal generáció tanult, az öreg jogász pedig okult az ő írásából” – írta Balás Elemér.⁴⁸⁵

Szülővárosában az új sommás eljárás életbeléptetésével (1893. évi XVIII. tc.) átalakuló jogásznemzedék egyik irányítója lett. „Ezek az ifjú jogtudósok gyakran kerültek ellentétbe a régi jog szülötteivel, akik sokszor nem éppen hízelgő módon nyilatkoztak róluk. Juhász Andort a kisiklástól megvédte elsősorban harmonikus egyénisége. Nem kereste a túlzásokat, szertelenségeket. Nem kereste a feltűnést. Nem befolyásoltatta magát pillanatnyi ötletek által. Mindenkor a másoknak jóttakaró és az igazságot kereső ember varázsa áramlott belőle. Megóvta tudása is. Juhász Andor sokat tudott. Büntetést épűgy, mint magánjogot. Különösen átfogók és mélyrehatók voltak azonban ismeretei a kereskedelmi jogi és váltójogi disciplinákban, úgyszintén a perjogban.”⁴⁸⁶

1906 decemberében a Kúriához rendelték be, ahol kisegítő, majd előadó bíróként öt éven keresztül a IV. polgári tanácsban (váltó-, kereskedelmi és csődügyek) teljesített szolgálatot.

3. A budapesti királyi törvényszék elnöke

Juhász Andor „igen nehéz időkben” volt elnöke a budapesti királyi törvényszéknek, a királyi ítélőtáblának, majd a Kúriának, hiszen „elnökösködéseinek idejében a judikatúrára kimondhatatlan nehéz feladatok háramoltak. Akkor termelte ki a bírói joggyakorlat a gazdasági lehetetlenülés kérdését, és még mielőtt meghozatott volna az átértékelésről szóló törvényt,⁴⁸⁷ a valorizációnak az elméletét. [...] Lavinyszerűen nőtték a perek

⁴⁸⁵ BALÁS 1925. 2. p.

⁴⁸⁶ Juhász Andor. *Jogállam*, 1925. 7. sz. 270–271. p.

⁴⁸⁷ A magánalkalmazottak nyugdíjának, özvegyeik és árváik ellátási járandóságának átértékeléséről szóló 1926. évi XVI. tc.

és halmozódtak felsőbb bíróságainknál a restanciák, 1–2 éves restanciákról is volt szó. [...] Különféle paillatív eszközöket ajánlottak a perlatinák feltartóztatására. Pl. a perlekedés nagymérvű megdrágítását. Habár ezáltal a perek száma bizonyára fogyott volna, Juhász Andor mégsem rokon-szenvezett a perlekedés korlátozásának [...] illetén való megvalósításával, mert nézete szerint [...] a bíróságnak könnyen hozzáférhetőnek kell lenni mindenki számára.”⁴⁸⁸

Székely Ferenc igazságügy-miniszter 1911 elején a budapesti királyi törvényszék elnökévé kívánta kinevezni Juhászt, aki azonban akkor nem akarta elhagyni a Kúriát.⁴⁸⁹ Később „mégis engedett az általános óhaj-tásnak”, és 1911. augusztus 23-i kinevezését követően, szeptember 4-én foglalta el a törvényszék elnöki székét. Juhász Andort – írta a *Jogtudományi Közlöny* –, „kiváló jogászai kvalitásai és egyéniségénél fogva minden jogász nagy örömmel lát e nagyfentosságú állásban. A magán-, valamint a kereskedelmi és váltójogban egyaránt szerzett nagy tudása és gyakorlata kiválóan alkalmassá teszi őt arra, hogy a perrendtartás [1911. évi I. tc.] életbelépésével egyesítendő nagy törvényszéket erélyes kézzel vezesse és annak gyakorlatára irányítólag hasson.”⁴⁹⁰

Székfoglaló beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy „a törvényke-zés nem elszigetelt hivatali funkció, hanem a kultúra általános fejlődé-sével együtthaladásra hivatott legfontosabb megnyilatkozása az állami életnek”. Úgy fogalmazott, hogy „a legsürgősebb és legfontosabb teendő kétségenkívül az, hogy tárjuk ki a törvénykezés csarnokának az ablakszár-nyait az összes emeleteken, hogy azokon át teljes erejével hatolhasson be ide közénk a pezsgő élet friss levegője”. Hozzátette, hogy „ebben az irányban a döntő lépés máris megtörtént. A nyilvánosságra, közvetlen-ségre és szóbeliségre alapított új polgári perrendtartás országos törvény-tárunkba iktatva már csupán a gyakorlat szentesítésére vár.”⁴⁹¹

⁴⁸⁸ PAP József: A bíró beszél. *Pesti Napló*, 1935. (április 27.) 95. sz. 2. p.

⁴⁸⁹ Juhász Andor. In SZEMARJAI DEÁK Imre (szerk.): *Magyar Országgyűlési Almanach 1927–1931*. Budapest, 1927. Springer Gusztáv, 36. p.

⁴⁹⁰ A budapesti törvényszékek új elnökei. *Jogtudományi Közlöny*, 1911. 35. sz. 304. p.

⁴⁹¹ A budapesti királyi törvényszék elnöki állásának elfoglalása alkalmával a királyi törvényszéknek 1911. évi szeptember hó 4. napján tartott teljesülésében elmondott beszéd. In JUHÁSZ Andor: *Beszédek*. Budapest, 1935. Országos Bírói és Ügyészi Egyesület, 45. p.

1915. január 28-án a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc., az új Pp. szerint tartott első perfelvételi tárgyalás⁴⁹² alkalmával Juhász Andor arról beszélt, hogy „a közvetlenség és a nyilvánosság a bíró iránti bizalmat fokozni s az ítélkezés népszerűségét emelni van hivatva. A polgárság közvetlen közletről fog meggyőződhetni arról, hogy a bíró független, igazságos és pártatlan”. Kiemelte, hogy a bírói és ügyvédi karnak „egymást megbecsülve és támogatva, az apró félreértések mérgét össze nem gyűjtve, élethivatásuk súlyát és bajait átérezve és méltányolva, a közös nagy cél szeretetében kell egyesülnie ezekben a történelmi időkben. [...] Jó bíró és jó ügyvéd egyaránt csak művelt, jellemes, sokat tapasztalt, mélyenérző jó ember lehet. A magyar jogszolgáltatás ügye csak az esetben arathat végleges győzelmet, ha annak lobogóját bíró és ügyvéd becsületos, erős kezekkel együttesen emelik magasra.”⁴⁹³

Törvényszéki elnökségének időszakában került sor a királyi kereskedelmi és váltótörvényszék beolvasztására a budapesti polgári királyi törvényszékbe, a budapesti központi királyi járásbíróóság megszervezésére, az új polgári perrendtartás⁴⁹⁴ és az új ügyviteli szabályok életbeléptetésére. Ekkor épült a központi járásbíróóság „impozáns palotája” is,⁴⁹⁵ ő egyesítette a Duna-parti járásbíróóságokat a Budapesti Központi Királyi Jársbíróóságba (1913. évi XXV. tc.).

⁴⁹² Az első ügy a Magyar Építő Rt. pere volt a Magyar Agrár- és Járadékbank Rt., a Magyar Bank és Kereskedelmi Rt. és a Marostordai Helyiérdekű Vasút Rt. ellen jogviszony megállapítása, valamint 1 095 413 korona 73 fillér és 713 560 korona névértékű értékpapír, továbbá biztosítéki váltók kiadása iránt.

Az első szóbeli pörfelvételi tárgyalás. *Pesti Hírlap*, 1915. (január 29.) 29. sz. 18. p.
⁴⁹³ Dr. Juhász Andor megnyitó beszéde az 1915. január 28-i perfelvételi tárgyaláson. *Jogtudományi Közöny*, 1915. 6. sz. 78. p.

⁴⁹⁴ 1914. március 7-én Juhász Andor az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületben tartott előadást *A perrendtartás küszöbén* címmel. Az előadás szövege megjelent az *Országos Bírói és Ügyészi Egyesület Hivatalos Értesítőjében* (1914. 34. és 35. sz. 291–297. p.), illetve a *Jogtudományi Közönyben* (1914. 11. sz. 101–104. p., 1914. 12. sz. 115–118. p.).

⁴⁹⁵ Székely Ferenc igazságügy-minisztertől Jablonszky Ferenc építész kapott megbízást az építésre. Juhász Andor az építkezés egész folyamatát figyelemmel kísérte, és az ő előrelátásának köszönhetően lett négyemeletes az eredetileg háromemeletesre tervezett bírósági épület. Az építési engedélyt 1912-ben kapták meg, az épület átadására 1914-ben került sor.

4. A budapesti királyi ítélőtábla elnöke

1915. július 18-án a budapesti királyi ítélőtábla elnökévé nevezték ki Juhász Andort. A *Jogállam* hasábjain „a királyi Curiának egy tagja” azt írta, hogy Juhász „kiváló jogász, nagy szervező erő, erős egyéniség”. Hozzátette azt is, hogy az új elnök „tüneményes pályafutása egyenesen megköveteli, hogy ne álljunk meg nagy kvalitásainak [...] elsorolásánál, hanem kutassuk, hogy miben is leli magyarázatát az ő, az eddigi hagyományokat teljesen felborító kinevezése”. Az addigi gyakorlat ugyanis az volt, hogy a megüresedő ítélőtáblai elnöki székbe valamely kúriai tanácselnököt hívták meg. „Bizonyára abból a nézetünk szerint teljesen téves felfogásból indulva ki, hogy a királyi Curia tanácselnöke a budapesti ítélőtáblai elnöki állására való kineveztetését előléptetésnek tekintik épp úgy, amint előléptetésnek tekintik a vidéki ítélőtáblai elnökök a királyi Curiához tanácselnökké való kineveztetésüket. Fonák egy okoskodás.”

Juhász Andor kinevezése a régi hagyományokkal való szakítás első jele és „egy újabb, egészségesebb rendszer” inaugurálása volt, „amelyben a különböző állások a bírói hierarchiában nem mesterkéltnél, hanem a dolog természetes rendje szerint sorakoznak, és amelyben nem a mellétekintetek, hanem a hatáskör minéműsége adja meg az állás méltóságának kritériumát.”⁴⁹⁶

Juhász Andor egy évtizeden keresztül irányította az ítélőtábla munkáját, „működése nem szorítkozott a kerület adminisztrálására, döntő faktor volt már ekkor igazságügyi kérdésekben. A jogszolgáltatás minden tere érdekelte s a bírói kinevezéseknél az egyén alkalmasságát mindig szem előtt tartotta. Közszeretben állott bírák, ügyvédek s a nagyközönség előtt.”⁴⁹⁷

Beiktatására 1915. augusztus 7-én, az ítélőtábla teljes ülésén került sor. Az ülést Sebess Dénes tanácselnök nyitotta meg, aki beszédében a nyugalomba vonuló elnököt, Csathó Ferencet méltatta. Ezután felolvasták Juhász Andor kinevezését, majd küldöttség ment az új elnökért, aki a teljes ülés előtt letette a hivatali esküt.

⁴⁹⁶A királyi Curiának egy tagja: Csathó, Juhász, Félix. *Jogállam*, 1915. 7–8. sz. 470–471. p.

⁴⁹⁷SZEMARJAI DEÁK (szerk.) 1927. 37. p.

Juhász Andor székfoglaló beszédében kifejtette, hogy „a feladat nagysága nem csüggeszti, hanem lelkesíti, erőinek végső megfeszítésére készíti azt, aki hivatásának él. Nékem is erőt fog adni bírói pályám lelkes szeretete és a magyar igazságszolgáltatás fejlődésébe vetett megingathatatlan hitem és bizalmam. Felbátorít annak tudata is, hogy a budapesti királyi ítélőtábla mindenkoron és ezidőszerint is a bírói kar előkelőségeit, a magyar igazságszolgáltatás kipróbált harcosait egyesíti, akik a tudás, a tapasztalat és a lelkesedés hármasságával felvértezve mindenkoron bátran szembe néztek azokkal a fokozódó kötelességekkel, amelyek erre az exponált bíróságra neheztedek.” Hangsúlyozta, hogy a legfőbb ítélkező testület vezetőjeként nemcsak „lelkes szószólója” kíván lenni a bírói kar és a bírósági hivatalnokok érdekeinek, hanem „egész lelkéből” arra fog törekedni, hogy a felügyeletére és vezetésére bízott bíróságok „önzetlen, buzgó és szakavatott munkásságuk révén állandóan részesei maradjanak a jogkereső közönség osztatlan bizalmának és tiszteletének”. A kifogástalan bíraskodás működéséhez elengedhetetlennek tartotta, hogy az ítélőbírók hivatásszeretete és „benső kartársi szelleme” mindig „ébren maradjon”, hogy „azután annak csodatevő erejével vihessük előre a magyar igazságszolgáltatást a fejlődés merészen emelkedő lejtőjén”.⁴⁹⁸

1918 októberében Hadik János kijelölt miniszterelnök az igazságügyi tárcát Bizony Ákosnak, a Függetlenségi Párt elnökének ajánlotta fel, a jelöltek között említették még Platthy György Bizony-párti képviselőt és Juhász Andort is.⁴⁹⁹

1918 novemberétől a bíróságok „a magyar népköztársaság nevében” gyakorolták a törvénykező hatalmat.⁵⁰⁰ Az ítélőtábla tagjai az új esküt 1918. november 18-án tették le a „demokrácia jegyében lefolyt” teljes ülésen.⁵⁰¹ Az eskütételre egybehívott ülést Juhász Andor a következő szavakkal nyitotta meg: „Mindössze két nap választ el bennünket attól a történelmi pillanattól, amidőn a nemzetgyűlés a nép akaratából azt

⁴⁹⁸ A budapesti királyi ítélőtábla elnöki állásának elfoglalása alkalmával a királyi ítélőtáblának 1915. évi augusztus hó 7. napján tartott teljesülésében elmondott beszéd. JUHÁSZ 1935. 47–48. p.

⁴⁹⁹ Hadik gróf kormánya. A kabinet megalakítása. *Budapesti Hírlap*, 1918. (október 31.) 255. sz. 2. p.

⁵⁰⁰ Az 1918. évi igazságügyi szervezeti és ügyviteli változásokról lásd a Günther Antalról írt fejezetet.

⁵⁰¹ A magyar népköztársaság nevében. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 47. sz. 357. p.

a döntést hozta és hirdette ki [...], hogy Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság. [...] Bennünket, függetlenséghez szokott magyar bírákat megértő örömmel tölt el hazánk függetlenségének büszke gondolata.”⁵⁰²

A Tanácsköztársaság alatt, 1919. március 26-án Somogyi Ödön pest-vidéki törvényszéki joggyakornok – mint az igazságügyi népbiztosság politikai megbízottja – egy ügyvédjelöltből, egy vasmunkásból és egy asztalosból álló bizottsággal megjelent az ítéltábla elnökénél, akit arra kényszerítettek, hogy hagyja el a bíróságot, és annak vezetését engedje át nekik. Az ítéltábla elnöke Balázs Emil törvényszéki bíró lett.⁵⁰³

Juhász Andort letartóztatták, és három héten át a Gyűjtőfogházban túszként tartották fogva. Ítéltáblai elnöki székét 1919 októberében foglalhatta el ismét.⁵⁰⁴

1920. július 23-án a nemzetgyűlés alkotmányvédelmi bizottságának tagjává választották Juhászt. 1922. február 21-én részt vett a kormányzó elnökletével megtartott Alkotmányjogi Értekezleten.⁵⁰⁵

Juhász Andor ítéltáblai működésének egyik kiemelkedő ügye Károlyi Mihály hűtlenségi pere volt, amelyet másodfokon az ő elnökletével tárgyalt a budapesti királyi ítéltábla. Első fokon a királyi törvényszék kimondta Károlyi bűnösségét, és elrendelte vagyonának elkobzását. A fellebbviteli tárgyalás 1923. június 11-én kezdődött, az ítélelhozzatalra június 29-én került sor – Károlyi távollétében. Az ítéltábla a törvényszék ítéletét, amely kimondta, hogy Károlyi Mihály vagyona a hazaárulókról szóló törvény alapján az államra szálljon, helyben hagyta. Az indokolás szerint a magyar nép alkotmánytiszteletét „dicséri”, hogy a fel ségsértésre és hazaárulásra „nincs kiforrott judikaturánk”. A magyar büntető törvénykönyv szerint, aki az alkotmányt támadja meg, az magát az államot támadja, és, aki hazája ellen fegyvert fog, vagy az ellenséget segíti, az „gonosz hazaáruló”. A hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló törvény (1915. évi XVIII. tc.) szerint az állam igényének biztosítása érdekében zárlat alá veheti teljes vagyonát annak, aki kémkedéssel

⁵⁰² Uo. 358. p.

⁵⁰³ Az ítéltábla munkában. Az *Est*, 1919. (október 1.) 71. sz. (reggeli kiadás) 5. p.

⁵⁰⁴ Somogyi Ödön ellen 1919 októberében lázadás bűntette miatt emeltek vádat. Utóbb, 1949 és 1950 között a Legfelsőbb Bíróság elnöke volt.

⁵⁰⁵ Az Alkotmányjogi Értekezletről részletesen lásd a Tóry Gusztávról írt fejezetet.

vagy más szolgálattal támogatta az ellenséget. Károlyi Mihály a háború legválságosabb idejében avatkozott a pacifizmus jelszavával a történelmi eseményekbe. Személyes szerepe volt a Nemzeti Tanács megalakulásában, majd a köztársaság elnöke volt. „A belgrádi katonai egyezmény a Diaz-féle szerződésben biztosított előnyök kétségtelen feladásával elősegítette az ország megszállását”, és kimerítette a hűtlenség büntetést azáltal, hogy az ellenségnek a magyar állam területére való jutását elősegítette. Károlyit közéleti szereplésében „mindenáron való érvényesítési vágy” vezette. Október 20-i proklamációjában felhívta a katonaságot, hogy ne használjon fegyvert. A háború alatt pedig lázítani igyekezett a népet az általános titkos választójog mellett. „A proletárdiktatúra után Károlyi romboló művét befejezettnek látta és külföldre ment, ahol jelenleg is az úgynevezett utódállamok vendégszeretetéet élvezi, és száműzésben most is folytatja azt a romboló munkát, amelyet megkezdett” – fogalmazott a *Budapesti Hírlap*.⁵⁰⁶

⁵⁰⁶ A királyi tábla helybenhagyta Károlyi hűtlenségi pörében a törvényszék ítéletét. *Budapesti Hírlap*, 1923. (június 29.) 145. sz. 8. p.

1924. november 12-én Károlyi Mihály jogi képviselőinek felülvizsgálati kérelmére a Kúria első polgári tanácsa előtt megkezdődött Károlyi hűtlenségi, illetve vagyonelkobzási perének tárgyalása. A december 17-én hozott kúriai ítélet a felülvizsgálati kérelmet elutasította, és helybenhagyta az ítéletábla vagyonelkobzást kimondó ítéletét. Az indokolásban a Kúria arra alapította a fellebbezést és a hűtlenséget, hogy Károlyi az államforma erőszakos felforgatására törekedett, és az volt a célja, hogy a katonák fegyelmét és hűségét megingassa, és ezzel az ellenségnek szolgálatot tegyen. A Kúria megállapította, hogy Károlyi beszédei nagy hatással voltak a katonák fegyelmének meglazítására. A Nemzeti Tanács proklamációjából kitűnik, hogy a parlament eltávolítását követelte, a katonákhoz intézett proklamációban pedig megszűntnek nyilvánította a közös hadsereget és a monarchiát. IV. Károlyt akadályozta az uralkodásban, kikényszerítette miniszterelnöki kinevezését, amellyel elkövette a fellebbezést és büntetést.

Elkobozták Károlyi Mihály gróf vagyonát. *Budapesti Hírlap*, 1924. (december 17.) 269. sz. 4. p.

A Károlyi Mihály ellen vagyoni felelősség megállapítása iránti perről részletesen lásd VEZSENYI Péter: Károlyi Mihály elleni eljárások. In *Az 1918–1919-es forradalmak válogatott forrásai Budapest Főváros Levéltárából*.

library.hungaricana.hu/hu/collection/leveltari_iratok_BFL_1918-1919ForradalmakForrasai_KarolyiPerVagyoni/

5. A Kúria elnöke

A Minisztertanács 1925. július 10-i ülésén Pesthy Pál igazságügy-miniszter tett előterjesztést a Tóry Gusztáv nyugalomba vonulása miatt megüresedett kúriai elnöki szék betöltésére. Juhász Andor mellett Ráth Zsigmond, a Kúria másodelnöke és Bartha Richárd, a kabinetiroda főnöke voltak „kombinációba vehetők”. Az igazságügy-miniszter Juhász Andort támogatta, mondván, „eddig bírói működése komoly bizonyítéka annak, hogy [...] messze kimagaslóan rendelkezik mindazokkal az értékes tulajdonságokkal, amelyek a legmagasabb bírói tiszt viselőjétől méltán megkívánhatók. Széles körű elméleti és gyakorlati jogismerete, éles ítélőtehetsége és fáradhatatlan szorgalma, amelyekhez kitűnő adminisztratív képesség és megnyerő modor járul, egyaránt legalkalmasabbá teszik őt arra, hogy a királyi Kúria elnöki székébe emeltessék.”⁵⁰⁷ Hozzáfűzte azt is, hogy Juhász „bírói múltja, törhetetlen jelleme, emelkedett hazafias gondolkodása és reprezentatív alkalmassága kétségtelenné teszik, hogy a királyi Kúria elnöki tiszte az ő személyében nemcsak a bírói kar, hanem az egész jogász társadalom legméltóbb reprezentánsával fog betöltést nyerni s bizonyos, hogy kinevezése osztatlan örömet és megnyugvást fog kelteni”⁵⁰⁸

Juhász Andort 1925. augusztus 11-én nevezték ki a Kúria elnökévé, hivatalát szeptember 12-én foglalta el. A beiktatási ceremónián a kúriai bírák mellett részt vett a budapesti ítélőtábla küldöttsége Degré Miklós másodelnök vezetésével, a büntető törvényszék képviselőjében Langer Jenő elnök és Törekgy Géza másodelnök, a polgári törvényszék képviselőjében Oswald István, valamint Vargha Ferenc koronaügyész, Halász Lajos főügyész, Sztrache Gusztáv a budapesti ügyészség elnöke. Az igazságügy-minisztériumi delegációt dr. Neubauer Ferenc államtitkár vezette.

⁵⁰⁷ Javaslat dr. Juhász Andor, a Budapesti Királyi Ítélőtábla elnöke (illetve második helyen dr. Bartha Richárd, a Kabinetiroda főnöke) kinevezésére a M. Királyi Kúria elnökévé. Jegyzőkönyve az 1925. július hó 10-én Budapesten tartott Minisztertanácsnak. 5. p. In *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944*.

adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944.

⁵⁰⁸ Uo.

A teljes ülést Ráth Zsigmond, a Kúria másodelnöke nyitotta meg. Felolvasta a kormányzó kinevező leiratát, majd Balogh György kúriai tanácselnök vezetésével háromtagú küldöttség ment Juhász Andorért, aki letette az esküt.⁵⁰⁹

A beiktatási ceremónia alkalmával Juhász Andor tanúbizonyságot tett bírói hitvallásáról. Mint mondta, „én a mi tövises, de gyönyörű bírói pályánkat mindenkifőlött szeretem. Szerettem már akkor is, amikor közel négy évtized előtt, mint joggyakornok a kassai királyi törvényszék érdemes elnöke [Kéler József] kezébe az első hivatali esküt letettem s a fiatal bírójelöltnek ez a mély vonzalma a jogszolgáltatás iránt az azóta eltelt évek és évtizedek alatt nem csökkent, sőt mint a kedvező talajból kisarjadzott élőfa törzse, folytonosan izmosodott, gyarapodott következetesen a hivatásszeretnek egy-egy újabb évgyűrűjével.” Egyik legfontosabb feladatáknak a jogegység megteremtését jelölte meg. A bírói kar, illetve az igazságügyi alkalmazottak anyagi helyzetét érintve kifejtette, hogy a magyar igazságszolgáltatást „példaszerű takarékoság és puritánság” jellemzi. „Aligha köztudomású” – folytatta –, hogy a Kúria ítélőbíráinak „sem titkáruk, sem segédjük, sem gyorsírójuk, sem gépírójuk, sőt még hivatali szobájuk sincs, hanem szerény otthonukban, a magánlakás minden kényelmetlenségével küzdve s kizáróan saját szellemi és fizikai erejükre utalva dolgozzák fel a legapróbb részletekig a harmadfokú elbírálás alá kerülő, tehát a legsúlyosabb polgári és büntetőperек anyagát”.

Rámutatott, hogy a jogszolgáltatás a bírói és ügyészi kar vállain nyugszik. „Minél jobban meg van alapozva a társadalmi súly és anyagi függetlenség tekintetében a bírói és ügyészi pálya, annál jobban meg van könnyítve eme testületek tagjai számára nehéz hivatásuk gyakorlása és a bírói tekintély megóvása. A helyesen berendezett bírói pálya vonzóerőt gyakorol a kívülállókra, ami ismét megkönnyíti az utódlásról való gondoskodást s ennek körében a gondos kiválasztást.” Az 1920. évi státusztörvényről szólva kijelentette, hogy ez volt az első törvény, amelynek megalkotásával a jogalkotó „valóban elhatározó lépést tett a bírói és ügyészi hivatás különleges természetének törvényi elismerése és a vagyoni függetlenség gyakorlati megvalósítása felé”. Hangsúlyozta, hogy saját hatáskörében „minden rendelkezésre álló eszközt igénybe fog venni” annak

⁵⁰⁹ A Kúria új elnökének beiktatása. *Budapesti Hírlap*, 1925. (szeptember 13.) 205. sz. 5. p.

érdekében, hogy a státusztörvényben foglaltakat – „a lehetőség és a méltányosság határain belül” – érvényre juttassa. A bírói hatalom gyakorlásával kapcsolatban alapelveként fogalmazta meg, hogy a magyar bíró „hazafiasan érző, föl- és lefelé független, sokat tanult és tapasztalt, lelkiismeretes őre és gondozója hazánk jogrendjének, aki tiszteli a törvényt, de azért nem hódol bálványimádó módjára megkövesedett törvényszakaszoknak, hanem a törvénymagyarázat segélyével életet lehel a haldokló vagy elhalt normákba”. Mindemellett, a bíró „magasan felette áll minden társadalmi és minden politikai áramlatnak”, és nem feledkezhet meg arról, hogy „a hazafias, becsületos és dolgozó honpolgárokból álló néprétegek az üterén tartja az egyik kezét, mikor a másikkal az ítéletet írja”. Végezetül leszögezte, hogy a magyar igazságszolgáltatás a jogegyenlőség „csarnoka, temploma”.⁵¹⁰

Kúriai elnökként „a civilis jogszolgáltatás irányítása”, azaz a bíróság vezetésével járó, valamint törvényhozói teendői mellett főképpen az I. polgári (örökösödési) és a IV. polgári (hiteljogi) tanácsban folytatott ítélkező tevékenységet. Kúriai elnöki működéséhez köthető negyvenegy polgári jogegységi döntvény, amelyek célja a jogszolgáltatás egyöntetűségének biztosítása volt.

De ő hozott ítéletet többek között Molnár Ferenc perében is, amelyet az író a Vígszínház ellen indított 1930-ban. Keresetében azt kérte, hogy azokat a darabjait, amelyeket a színház már hosszabb ideje nem tűzött műsorára, ne is adhassa elő többé, és ő, a szerző szabadon rendelkezhesen a színművekkel.

A törvényszék első fokon alaptalannak tartotta a keresetet, mert a Vígszínházzal kötött szerződés szerint a kérdéses darabok csak a Vígszínházban voltak előadhatók. Molnár Ferenc fellebbezését másodfokon a budapesti ítélőtábla tárgyalta, amely a keresetet jogosnak találta, és kimondta, hogy az ilyen szerződés célja az, hogy a darabok műsorra kerüljenek, és ha a színház hosszú ideje nem adja elő a darabot, elveszíti az előadáshoz való további jogát.

Az ítélőtábla ítélete ellen a Vígszínház felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Kúriához, amelynek első polgári tanácsa Juhász Andor elnökletével

⁵¹⁰A m. királyi Kúria elnöki állásának elfoglalása alkalmával a m. királyi Kúriának 1925. évi szeptember hó 12. napján tartott teljesülésében elmondott beszéd. JUHÁSZ 1935. 52–53. p.

hozott ítéletet az ügyben. Eszerint Molnár Ferenc keresete alapos volt. Így a színház a darabokat a szerző külön hozzájárulása nélkül a jövőben nem adhatja elő. A Kúria kimondta azt is, hogy az a színház, amely egy színdarabot öt évig pihentet, elveszti jogát az illető színmű további előadásaira.⁵¹¹

1926 novemberében a magánalkalmazottak nyugdíjának, özvegyek és árvák ellátási járandóságának átértékeléséről szóló 1926. évi XVI. tc. 8. §-a alapján külön bíróságot állítottak fel a Kúrián a nyugdíjvalorizációs ügyek elbírálására, ennek elnöke Juhász Andor lett. A bíróság tagjai ténylegesen működő kúriai bírák és a pénzügyminiszter, illetve az igazságügyi miniszter kijelölése alapján közgazdasági szakférfiak lehettek.

A nyugdíjvalorizációs ügyek különbírósága 1928 nyarán soron kívüli tárgyalást tartott, egy két éve húzódó perben született meg az ítélet Juhász Andor személyes elnökletével. A Kúria elnöke „az egész nyugdíjas társadalmat érintő per” miatt még szabadságát is elhalasztotta.

1926-ban a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. az 1926. évi XVI. tc. alapján a nyugdíjátértékelési arányszámot 66%-ban állapította meg. A nyugdíjasok azonban a törvényben biztosított jogukkal élve, ezt az arányszámot megtámadták, és a Kúria külön bíróságától az arányszám 116%-ra való felemelését kérték. A külön bíróság elrendelte, hogy a Pénzügyi Központ végezzen revíziót a vállalatnál. Hosszas huzavona után, 1928 júliusában a részvénytársaság ügyésze és a nyugdíjasok képviselője meg egyeztek abban, hogy a nyugdíjvalorizációs arányszámot 1925. augusztus 1-jétől kezdődő visszamenőleges hatállyal 90%-ban állapítják meg. A megegyezés bejelentését követően a Kúria elnöke azonnal intézkedett, hogy a törvénykezési szünet ellenére a Kúria tűzzön ki tárgyalást, a Pénzügyi Központ függessze fel a vizsgálatot, és az iratokat haladéktalanul küldje meg a legfőbb ítélkező fórumnak.

A Kúria ítéletében a nyugdíjvalorizációs arányszámot háromévi visszamenőleges hatállyal a részvénytársaság által eredetileg megállapított 66% helyett – a megegyezésnek megfelelően – 90%-ban állapította meg.⁵¹²

⁵¹¹ Molnár Ferenc megnyerte perét a Vígszínház ellen. *Pesti Napló*, 1930. (június 13.) 132. sz. 15. p.

⁵¹² A bíróság tagjai Gallia Béla és Jákey Dániel kúriai bírók, Kuncz Ödön közgazdasági egyetemi tanár és Baumgarten Nándor nyugalmazott közigazgatási bíró voltak.

1932 januárjától Juhász lett a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. 8.§-a értelmében a Kúrián szerezett kartellbíróóság elnöke.⁵¹³

Juhász Andor 70. életének betöltésével, 1934 szeptemberében nyugalmoba vonult, bírótársaitól szeptember 29-én a Kúria teljes ülésén vett búcsút.

„Mihelyt híre ment, hogy [...] válni készül a Kúria elnöki állásából, az egész ország jogászi közvéleménye megmozdult, hogy ezt megakadályozza. Történtek is lépések oly irányban, hogy [...] maradjon meg továbbra is állásában. Sajnos, eredménytelenül. Juhász Andor vaskövetkezetességgel vitte keresztül magával szemben is azt az elvet, hogy a korhatár elérésével az állástól, ha az oly díszes is, válni kell.”⁵¹⁴

Ruhmann Emil kúriai elnöki tanácsos, Juhász közvetlen munkatársa próbálta őt meggyőzni, hogy nemcsak a Kúriának, hanem az országnak is „szolgálatot” tenne, ha maradna. A Kúria elnöke azt válaszolta, hogy „csak addig vagyok független bíró, míg a törvény jogán szolgálok s nem a kormány kegyelméből!”. Gyakran mondta azt is, hogy eleget élvezte a dicsőséget, élvezze már más is! „Nem lehet elzárni az utat más érdemes emberek előtt!” Minden próbálkozás, minden érv megtört Juhász Andor „puritán meggyőződésén és erős akaratán”.

- „– Hát csakgyan fáj, hogy itt hagylak titeket? – fordult Ruhmann Emilhez.
- Végtelenül sajnáljuk! Mert jogászt kaphat ugyan a Kúria, de még egy Juhász Andort nagyon nehezen!
 - Látod – mondta erre Juhász Andor –, ez a tudat jólesik, hogy fájni fog egy kissé a szívetek értem. Ez az, amit legdrágább emléküi viszek magammal.”⁵¹⁵

Évek óta tartó elkeseredett perlekedés után a Salgótarjáni a Kúria előtt megegyezett nyugdíjasaival. *Pesti Napló*, 1928. (július 7.) 152. sz. 14. p.

⁵¹³ *Köztelek*, 1932. 5–6. sz. 55. p.

⁵¹⁴ Juhász Andor. *Jogállam*, 1934. 9–10. sz. 313. p.

⁵¹⁵ ZALAI FODOR Gyula: *Juhász Andor (1864–1941). A Gamma-Élet évkönyve az 1941. évről*. Budapest, 1941. Gamma, 7. p.

Bíróársaitól 1934. szeptember 29-én a Kúria teljes ülésén vett búcsút. Bár 1934-ben nyugalomba vonult, egészen haláláig aktív szereplője maradt a magyar politikai és közéletnek.

6. Közéleti tevékenysége

Ítéletáblai elnöki méltóságánál fogva 1915. december 7-én Juhász Andor a főrendiház tagja lett. Előadóként nevéhez fűződik a ház 1918. július 31-i ülésén elhangzott választójogi törvényjavaslat előterjesztése.⁵¹⁶ 1917 és 1941 között tagként vagy elnökként részt vett a főrendiház (felsőház) több bizottságának munkájában is, többek között a mentelmi bizottságban, a közjogi és törvénykezési bizottságban, a közjogi bizottságban, a pénzügyi bizottságban, a felsőház házszabályainak szerkesztésére kiküldött bizottságban, az Erzsébet Királyné-Emlék Országos Bizottságban, de tagja volt a Királyi és Orsz. Legfőbb Fegyelmi Bíróságnak is.

A gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról szóló 1931. évi XXVI. tc. értelmében alakított 33-as Országos Bizottságnak tagja, majd 1936-tól 1938-ig az elnöke volt. „Mint a Felsőház tagja, súlyos szavával hathatósan juttatta érvényre az igazságszolgáltatás érdekeit” – írta róla Szladits Károly 1934-ben. „Kimagasló tekintélye predestinálta a 33-as országos bizottság egyik elnökévé. Ebben az állásban a jog hullámtörő erejének biztos alapján állott a politika áramlatai között. Felemelő látvány nekünk, jogászoknak, miként vált az ő személyében a bíró, a jogeszme reprezentánsa, a törvényhozás munkájának nélkülözhetetlen tényezőjévé.”⁵¹⁷

Hatvanöt évvel az 1871. évi VIII. tc. hatálybalépése után új fegyelmi törvényt fogadott el az országgyűlés. Az 1871 és 1936 közötti évtizedek magyar bírósági szervezetében és a bírói karban olyan lényeges változások történtek, amelyek elengedhetlenné tették a felelősségi szabályok újragondolását, korszerűsítését. Mivel a szervezeti átalakulásokat nem követte az 1871. évi törvény megfelelő módosítása, a fegyelmi bírászkodás hatásköri rendjét szembetűnő visszasságok jellemezték.

⁵¹⁶ *Főrendiházi napló*, 1910. V. kötet, 1917. július 4.–1918. november 16. Ülésnapok 1910–114. 197–199. p.

⁵¹⁷ SZLADITS Károly: Juhász Andor. *Jogtudományi Közlöny*, 1934. 35. sz. 217. p.

Lázár Andor igazságügy-miniszter 1935. január 29-én nyújtotta be a képviselőházban a királyi ítéldbírák és a királyi ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről és nyugdíjazásáról, továbbá a királyi bírósági és királyi ügyészégi tisztviselők fegyelmi felelősségéről szóló törvényjavaslatot és indokolását. A javaslat újraszabályozta a fegyelmi bíróságokat, a fegyelmi vétség tényállását és a fegyelmi eljárást. Fegyelmi büntetésként feddést, pénzbírságot, valamint hivatalvesztést szabhatott ki a bíróság. A tervezet elkülönítette az ítéldbírákra és az ügyészekre, illetve a bírósági és az ügyészégi fogalmazó- és kezelőszemélyzet tagjaira vonatkozó rendelkezéseket.

A törvényjavaslattal kapcsolatos meglátásait Juhász Andor – a felsőház közjogi és törvénykezési bizottságának az elnöke – a *Pesti Hírlapban*⁵¹⁸ tárta az érdeklődő olvasók elé.

A tervezet alapvető hibájaként róttá fel, hogy megőrizte az 1871. évi VIII. tc. egyes elavult rendelkezéseit, és nem ölelte fel a fegyelmi anyagi és alaki jog egész matériáját, holott azt már korábban indítványozta a Kúria elnöki tanácsa. Aggályosnak tartotta ugyanakkor a javaslat „egész irányát, amely nyilvánvalóan nem célzatosan, de valósággal a felügyeleti jog szertelen kiterjesztését és az ítéldbíráknak a bírói állás közjogi természetével összeegyeztethetetlen megrendszabályozását” helyezte előtérbe. Nem értett egyet azzal a rendelkezéssel, amely az igazságügy-miniszter „tetszésére bizza”, hogy a fegyelmi bíróság áthelyezést elrendelő jogerős ítéletét végrehajtja-e vagy sem, és elutasította azt is, hogy – a hatályos szabályozással ellentétben – a bíró helyett az ügyész vezesse a fegyelmi vizsgálatot.

A kényszernyugdíjazással kapcsolatban az annak alapjául szolgáló „gyenge ítélőképesség” minden kétséget kizáró meghatározásának lehetőségét járta körül. Úgy vélte, mindössze egy eset, egy ügy alapján nem állapítható meg, hogy a bíró ítélőképessége megfelelő-e vagy sem. Ez csak

⁵¹⁸ A fegyelmi felelősség szabályozása nemcsak a bírókat (és az ügyészeket) érintő kérdés volt a XX. századi Magyarországon, hanem tulajdonképpen osztársadalmi érdeklődésről beszélhetünk, amit mi sem bizonyít jobban, hogy a bizottsági tárgyalás megkezdésével egy időben főként az országos napilapok hasábjain jelentek meg cikkek az igazságügy-miniszter, illetve a bírói és az ügyészi kar jeles képviselőinek tollából, amelyek a tervezet szinte minden szakaszát vizsgálat alá vették. A napilapokban való közzétételt indokolta az is, hogy 1935-ben megszűnt az egyik legolvasottabb tudományos folyóirat, a *Jogtudományi Közlöny*.

„annak a sorozatos megfigyelésnek az eredménye” lehet, vajon az ítélőbíró „a reabizított perek érdemében helyesen döntött-e, ennek megvizsgálása pedig – a fegyelmi vétségekké minősülő flagrns törvénysértésektől eltekintve – a felügyelet számára tilos terület”. Juhász felhívta a figyelmet arra is, hogy a bíró „érzékeny hírnevének” már maga a perbe fogás is ártana, de ennél súlyosabb hátrány lehet, hogy a jogkereső közönség bizalma is „alig térne vissza ahhoz a bíróhoz, akiről köztudomásúvá válik, hogy »gyenge ítélőképessége« miatt” indult ellene nyugdíjazási eljárás, még akkor is, ha utóbb a fegyelmi bíróság az indítványt elutasítja. „Különösen okos ügybeosztás mellett” elhanyagolhatónak vélte egy-két gyengébb tehetségű bíró működését a bírói karban, jóval komolyabb „veszedelemnek” tartotta, ha a bírói függetlenség „tartó oszlopait rendítjük meg”.⁵¹⁹

1915. augusztus 20-tól a Vaisz József-féle alapítvány gondnoki teendőit látta el Juhász Andor. A Jogvédő Egyesület vagyontalanok részére 1916. március 5-én őt választotta elnökéül. Elnöke volt továbbá a Kassai és Abaúj-Torna Vármegyei Egyesületnek, egyik alapítója és tiszteletbeli elnöke a Felvidéki Egyesületek Szövetségének, valamint alapítója és titkára az 1898 októberében megalakult kassai Kazinczy-körnek.⁵²⁰

Tagja volt az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület igazgatóságának, e tisztségéről, ítélőtáblai elnökké való kinevezését követően lemondott. A pestvidéki és szolnoki ügyvédi kamarák dísztagjukká választották. Tagja volt az 1920-ban alapított Magyar Külügyi Társaságnak és az Országos Kaszinóknak.

1925 decemberében a Budapesti Ügyvédi Kör választotta tiszteletbeli tagjává. A megválasztásról szóló okiratot 1926. január 18-án nyújtotta át Juhász Andornak az Ügyvédi Kör tisztagú küldöttsége. A Kúria elnökét Dési Géza, az Ügyvédi Kör elnöke üdvözölte, kiemelte Juhász Andor „kitüntetett” érdeklődését, amelyet az Ügyvédi Kör és az ügyvédi kar „hazafias és kulturális” működése iránt tanúsít évek óta.⁵²¹

⁵¹⁹JUHÁSZ Andor: A bírói fegyelmi törvényjavaslatról. *Pesti Hírlap*, 1935. (február 12.) 35. sz. 5. p.

⁵²⁰*Országos Hírlap*, 1898. (október 10.) 279. sz. 6. p.

⁵²¹Dr. Juhász Andor az Ügyvédi Kör tiszteletbeli tagja. *Pesti Hírlap*, 1926. (január 19.) 14. sz. 16. p.

1925. november 25-én a magyar egyetemi és főiskolai hallgatók Országos Területi Szövetsége – a délvidéki, felvidéki és székely egyetemi, valamint főiskolai hallgatók egyesületeinek, továbbá a dunántúli Széchenyi Szövetségnek kooperatív tömörülése – választotta tiszteletbeli tagjául.⁵²²

1926 decemberétől – Tóry Gusztávot váltva – a Hágai Állandó Választott Bíróság egyik magyar tagjaként tevékenykedett.⁵²³ Kuratóriumi elnöke volt a Magyar Jogász Egylet Sichermann Bernát Alapjának.

1927 és 1940 között a királyi magy. Pázmány Péter Tudományegyetem jogtudományi államvizsgálati bizottságának kültagjaként működött.

1929-től 1941-ig a Duna melléki református egyházkerület világi tanácsbírája volt.

1939. február 1-jén a honvédelem és a közgazdaság fejlesztéséről, egyes népjóléti beruházásokról és ezek költségeinek fedezéséről szóló 1938. évi XX. tc. 11. §-a szerint a beruházási hozzájárulás mértéke felett harmadfokon Országos Döntőbizottságoknak kellett döntenüik. A természetes személyek és ezekkel egy tekintet alá eső jogi személyek fellebbezéseit az I. számú Döntőbizottság, a társulatok beruházási hozzájárulásának megállapítása ellen beadott másodfokú fellebbezéseket pedig a II. számú Országos Döntőbizottság bírálta el. Az I. számú Döntőbizottság elnökévé a pénzügyminiszter Juhász Andort nevezte ki.⁵²⁴

7. „Jogirodalmi működése” és beszédei

Juhász Andor írásai a polgári igazságszolgáltatás, különösen a bírói szervezet és eljárás, valamint a hiteljog kérdését érintették. Értekezései, előadásai, évnívó és ünnepi beszédei részint önállóan, részint különböző jogi szaklapokban és a *Magyar Jogi Lexikonban* (szerk. Márkus Dezső) jelentek meg.

⁵²²*Napi hírek*, 1925. november 26. 21. p. library.hungaricana.hu/hu/view/Napi-Hirek_1925_11_2

⁵²³*Tolnai Világlapja*, 1927. 1. sz. 25. p.

⁵²⁴*Napi hírek*, 1939. február 1. 40. p. library.hungaricana.hu/hu/view/Napi-Hirek_1939_02_1

A *Magyar Jogi Szemle* szerkesztőbizottsági tagja volt, 1922-ben pedig a *Polgári Törvénykezési Jog Tára*, a *Magyar Jogi Szemle* „melléklapjának” szerkesztője lett. A *Polgári Határozatok Tára* két kötetében a jogesetek kiválasztása szintén Juhász Andor „rendkívüli körültreintő gondosságát” dicsérte.

Összegyűjtött beszédeit az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület 1935-ben könyv alakban is kiadta: *Beszédek – elmondotta dr. Juhász Andor a vezetésére bízott királyi bíróságok (a budapesti királyi törvényszék, a budapesti királyi ítélőtábla és a m. királyi Kúria) teljesüléseiben s más ünnepléses alkalmakkor*.

Pap József ügyvédi kamarai elnök méltatása szerint „Ebből az anyagból formálódik ki Juhász Andor egyénisége, lelkevilága, gondolköre, ezekből a beszédekből megállapíthatja mindenki, az is, aki nem ismerte személyesen [...] és nem kísérte figyelemmel ide s tova egy fél évszázadra terjedő bírói és jogászai tevékenységét, hogy milyen kiváló jogászai képességekkel, államférfiúi bölcsességgel és nemes emberi tulajdonságokkal rendelkezik.”⁵²⁵

Juhász Andor beszédeinek, felsőházi felszólalásainak, értekezéseinek szerves részét képezte a bírói függetlenség intézményének hangsúlyozása. Előadásaiban gyakran kitért a bíróval szemben a jogszabályok, illetve a jogkereső közönség által támasztott követelményekre, a bírói hivatásra, az igazságszolgáltatás és az igazságügyi szervezet elengedhetetlen korszerűsítésére, a bírói eljárás gyorsítására, a törvényhozás aktuális problémáira, a bíróság és a sajtó viszonyára, valamint az ügyvédség problémájára. Az ő gondolatai következnek.

7.1. A bírói függetlenségről

Bírótársai szerint Juhász Andort „a bírói függetlenség sérthetlenségéért folytatott küzdelmeiben a hitvallókéhoz hasonló fanatizmus hevítette”, egész pályája során a bírói függetlenség „legmegbízhatóbb és legfáradhatatlanabb védelmezője” volt, aki a bírói függetlenséget a legjelentősebb alkotmánybiztosítéknak tekintette.

⁵²⁵ PAP 1935. 1. p.

1927. június 21-én a felsőházban adott rövid tájékoztatót a magyar igazságszolgáltatás helyzetéről, amelyben a bírói függetlenséget is érintette. Mint mondta, „tudjuk, hogy amilyen a bíró, olyan az igazság, amelyet szolgáltat, és hogy a bíró független egyénisége nagyobb garanciája a jogeszme uralmának, mint a megkövesedett törvénycikk. Igazi jogbiztonság csak a bíró lelki és anyagi függetlenségétől, magas tudományos és jogi műveltségétől, kiegyensúlyozott életbölcességétől várható. Ezeknek a bírói jellemvonásoknak állandóságára pedig csak ott számíthatunk, ahol maga az intézmény, a külső tekintély és anyagi függetlenség minden kellemével felruházott testület kezébe van letéve.”⁵²⁶

1928. május 25-én a polgári ügyekben a törvényszéki egyesbíráskodás hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat kapcsán arra a kérdésre kereste a választ, hogy a bírói ítéletek parlamenti megvitatása miként egyeztethető össze a bírói függetlenséggel.

Nem zárkózott el attól, hogy a parlament „bírálólag” foglalkozzon valamely bírói ítélettel, hiszen „jogi szaklapjaink és azok hasábjain maguk az ítélőbírák is egyebet sem tesznek, mint ítéleteinket bírálják”. Véleménye szerint tehát a törvényhozás tagjai sem zárhatók el az elől, hogy az ítélkezést „akár fennálló törvény hatályon kívül helyezése, akár új törvény alkotása szempontjából, akár köz- és társadalmi állapotaink megvitatása közben objektív bírálat tárgyává tegyék”. Ugyanakkor nem tartotta helyénvalónak, hogy egy már jogerősen lezárt ügyet a parlament tagjai megvizsgáljanak abból a szempontból, hogy a bíróság a feltárt bizonyítékok alapján helyesen döntött-e. Aki „a bizonyítás eredményét meg akarja bírálni, közvetlenül hallania kell a felek vitáját, a tanúk, a szakértők vallomásait. Ha már most ezek az új perrendtartások még a bírót is, aki a pártatlanság iskolájában növekedett fel, csak abban az esetben ismerik el illetékesnek a bizonyítás anyagának a mérlegelésére, ha a közvetlenség és a szóbeliség összes követelményei érvényesültek, hogyan érezhetné magát egy parlamenti tag, pláne ha az ítélkezés nehéz mesterségében nem is járatos és talán nem is mindig elfogulatlan, illetékesnek arra, hogy a bírói meggyőződés eredményét felülbírálja. Ez az eljárás a törvényhozás szuverenitásával sem egyeztethető össze.”⁵²⁷

⁵²⁶ *Felsőházi napló*, 1927. I. kötet, 1927. január 28.–július 5. Ülésnapok 1927–12. 189. p.

⁵²⁷ *Felsőházi napló*, 1927. II. kötet, 1927. november 25.–1928. június 28. Ülésnapok 1927–33. 248. p.

1931-ben a Kúria évnnyitó teljes ülésén tartott megnyitóbeszédében az 1931. január 1-jén hatályba lépő, a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. tc. kapcsán beszélt a bíró „belső” függetlenségének, elfogulatlanságának követelményéről. Elengedhetetlennek tartotta, hogy „a bíróban a jogi képzés mellett hiánytalanul meglegyenek a bírói tiszt gyakorlásához megkívánt emberi tulajdonságok is. Jó bíró csak sokat tapasztalt, bölcs észjárású, embertársai sorsát szívében viselő, derült kedélyű, becsületes, erkölcsös, jó ember lehet. A jogi tudás magasabb mértéke nem pótolja a bíróban nélkülözhetetlen emberi jellemvonások egyikének vagy másikának a hiányát.”⁵²⁸

1932-ben, egyik beszédében egy fiatalkori élményét elevenítette fel, ezzel egyszerre mindkét bírónak, a kezdőnek és a Kúria elnökének egyik alapvető jellemvonását tárva fel. Mint mondta, „a kassai törvényszéken, ahol bírósági pályámat megkezdtem, egy bájos, öreg törvényszéki bíró [Nagy László] volt az első principálisom. Vagyoniilag független, szép-lelkű, művelt ember volt. Sokat adott arra, hogy bírói pártatlanságának még a látszata se homályosuljon el. A délutáni hivatalos órák után rendszeren körsétát tettünk együttesen a városban. Séta közben, ha arra vitt az utunk, betértünk egy szépen gondozott magánparkba [...]. Egy alkalommal, amikor ismét arrafelé haladtunk, önkénytelenül bekanyarodtam a park nyitott kapuján. Az öreg úr azonban mereven tovább haladt az utca járdáján. Utána siettem és megtudakoltam tőle, hogy ezúttal miért nem térünk be? Mire ő a következő választ adta: – Úgy tudom, a park tulajdonosának most valami pöre van a törvényszéken, nem nagy horderejű dolog, de mégis csak peres ügy, amelyben ellenfele is van. Megtörténhetnék már most, hogy összetalálkozva vele a park útjain, ő udvariaságból leszakítana egy szál rózsát és megkínálna vele. Ezzel a legnagyobb zavarba hozna. Nem fogadhatnám el ugyanis tőle, a peres féltől azt a rózsát, ő pedig bizonyára sértve érezné magát, nem értvén meg a visszautasítás okát. Inkább kitérek ez elől az eshetőség elől. – Ide s tova félszázada lesz annak, hogy ez a szinte naiv kis esemény megtörtént, mégis minden részletével úgy megmaradt emlékezetemben, mintha csak tegnap éltem volna át.”⁵²⁹

⁵²⁸ A felsőbbbíróóságok évnnyitó ülése. *Pesti Hírlap*, 1931. (január 8.) 5. sz. 19. p.

⁵²⁹ ZALAI FODOR 1941. 5–6. p.

1934. január 8-án kúriai elnökként „kilencedszer s egyszersmind utoljára” tartott évnitó beszédének középpontjába szintén a bírói függetlenséget állította. Hangsúlyozta, hogy a bírói függetlenséget „semmi esetre sem szabad a bíró egyéni érdekeit szolgáló privilégiumnak, afféle erkölcsi mellékkilleménynek tekinteni, mert arra nem a bírónak, mint tágabb értelemben vett állami tisztviselőnek van szüksége és igénye, hanem a népnek, mert enélkül nem tudna hova fordulni, ha igazát keresi”. Hozzátette, hogy az állam „voltaképpen igen terhes ajándékot juttat az ítélőbíráknak a bírói függetlenségben, mert amint egyik kiváló osztrák bírótársunk⁵³⁰ a közelmúltban a Magyar Jogász Egyletben tartott előadásában szellemesen megjegyezte, a bírói függetlenség tulajdonképpen a legkínosabb függést jelenti, nevezetesen a bírónak saját lelkiismeretétől való függését. Sokkal nehezebb ugyanis saját lelkiismeretünk kétségeit leküzdeni, mint a főnök utasításait híven teljesíteni.”⁵³¹

A bíró törvényhez kötöttségéről úgy vélekedett, hogyha „az ország joga megváltozik, a bírónak alkalmazkodnia kell az alkotmányos úton keletkezett új joghoz. A törvényhez kötöttség éppen azt jelenti, hogy a bíró nem mellőzheti a törvényt azért, mert az az ő világnézetének, erkölcsi felfogásának, vagy ízlésének meg nem felel, hanem az állami akarat egyöntetű végrehajtása s a jobbiztonság érdekében akkor is alkalmaznia kell a törvényt, ha azt tartalmilag nem helyesli.

Hogy meddig terjed azután a gyakorlatban a bírónak ez a törvényhez kötöttsége és hol kezdődik a mérlegelési szabadsága, arra örökérvényű szabatos választ adni alig lehet, annyi azonban kétségtelen, hogy a mérlegelési szabadság csak a törvénytisztelet korlátain belül érvényesülhet.”⁵³²

⁵³⁰ Az osztrák Közigazgatási Bíróság tanácselnöke, Egbert Mannlicher szolt erről a Magyar Jogász Egyletben 1933. december 2-án. A m. királyi Kuria elnöke a bírói függetlenségéről. *Magyar Közigazgatás*, 1934. 3. sz. 1. p.

⁵³¹ A m. kir. Kúria 1934. évi január hó 8-i évnitó teljes ülésében elmondott beszéd. *JUHÁSZ* 1935. 115–116. p.

⁵³² Uo.

7.2. A bíróról

1924. december 20-án a budapesti királyi ítélőtábla jubiláris teljes ülésén Juhász Andor arról beszélt, hogy „a jogszolgáltatás legfőbb támasza a hazai jogtudomány, különösen a jog- és államtudomány. Lelkiismeretén kívül a bíró csak hozzá fordulhat teljes bizalommal tanácsért, tőle várhat útbaigazítást a jogélet nehéz problémáinak megoldásánál. Végtelen megnyugtató minden bíróra az arról való megbizonyosodás, hogy a lelkiismeretnek megkérdésezése után megejtett döntése jogi részében a tudományos kutatás próbáját is kiállja.”⁵³³

Juhász Andor e felfogása „bátor állásfoglalás” volt, hiszen a XX. század fordulóját megelőző évtizedekben és még az azt követő években is, az volt az irányadó nézet, hogy a jog gyakorlati művelése és a jogtudomány egymástól függetlenül is megállhatnak.⁵³⁴

1930. július 2-án, amikor a felsőház a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalta, Juhász Andor felszólalásában kifejtette, hogy az igazságszolgáltatás „igazi nagy garanciáját a bíró egyéniségében kell keresni. A bírónak a bölcsessége, élettapasztalata, kristálytisztá jellege, [...] becsület és jó érző szíve azok az igazi értékek és garanciák, amelyek jobban és eredményesebben biztosítják az igazságszolgáltatást, mint a perrendtartások holt szakaszai.”⁵³⁵

„A bírói foglalkozás megedzi az embert a népszerűtlenségnek közérdekből való elviselésében és a felelősségvállalásban”⁵³⁶ – mondta 1933. június 28-án a gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról alkotott 1931. évi XXVI. törvénycikkből a minisztériumnak adott felhatalmazás további meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása során.

⁵³³VLADÁR GÁBOR: Juhász Andor. *Könyv. a Magyar Jogászegyleti Értekezések és egyéb tanulmányok 1943. évi 1–2. számából*. Budapest, 1944. Attila Nyomda Rt. 13. p.

⁵³⁴Uo.

⁵³⁵*Felsőházi napló*, 1927. V. kötet, 1929. december 10.–1930. július 10. Ülésnapok 1927–87. 387–388. p.

⁵³⁶*Felsőházi napló*, 1931. II. kötet, 1932. október 13.–1933. július 13. Ülésnapok 1931–45. 440. p.

7.3. A bírói eljárás gyorsításáról

A bírói eljárás gyorsaságának kérdésével a Kúria 1929. január 8-i évnnyitó teljes ülésén foglalkozott Juhász Andor. Cikkeiben, jogászegyleti előadásaiban szintén kifejtette nézetét az igazságszolgáltatás legaktuálisabb problémájával kapcsolatban, és sokszor gyakorolt döntő befolyást ezt illetően az igazságügyi kormányzatra. A Kúria elnöke szerint a jognak „mint élő organizmusnak mozgásra van szüksége, különben elszakad az élettől, elhal”.

Mint mondta, „mindig az volt a felfogásom, hogy a lassú, vontatott, elposványosodott, szóval korszerűtlen ütemű igazságszolgáltatás a bírói ítéletek tartalmi kifogástalansága mellett sem szülhet megnyugvást és megelégedést a nagyközönség körében”. Megjegyezte, hogy „az elkésett ítélet, ha az ténymegállapító részében a valóságot fedi, jogi részében pedig a tökély legmagasabb fokán áll is, igen gyakran mégsem fog az igazságnak mindent lebíró erejével hatni a felekre és a közvéleményre. A faluközösség pl. sohasem fogja okosnak és igazságosnak elismerni azt a büntetőbírói ítéletet, amellyel a kocsmai verekedésben résztvett duhaj falusi legényt akkor ítéljük börtönbüntetésre, mikor már régen kiforrtta magát, családot alapított és dolgoz, gondos családapává változott át. Ezek szerint az elvontan kifogástalan bírói döntés is az igazságtalanság érzékét keltheti a közvéleményben, ha az a teljesen megváltozott viszonyok idejében hangzik el, szóval, ha a döntés egy ítélet formájába öltöztetett merő anakronizmus. Az ilyen ítéletek nemhogy kielégítenék a nép egészséges jogérzését, hanem inkább újra megzavarják azt.”

A bírói eljárás „legvisszataszítóbb jelenségeinek” az ún. szenzációs bűnügyek főtárgyalásait tekintette, amelyeken „valóságos orgiákat ül a bíróság munkaerejének és idejének heteken, hónapokon át való céltalan pocskékolása, miközben nem egyszer színházi, sőt kabaréelőadás jellegűt ölti magára a legfenségesebb bírósági aktus, a nyilvános szóbeli tárgyalás”.

Kifejtette, hogy a polgári törvénykezés terén „az írásbeliség korszakának periratszörnyetegeit is megszegyenítő monstruozus előkészítő iratok és jogorvoslati beadványok azok, amelyek a szóbeliséggel szöges ellentétben minden komoly cél és szükség nélkül kötik le és vonják el más ügyek elől a bíróság munkaidejét”.⁵³⁷

7.4. A törvényszerkesztésről

Juhász Andor ellensége volt „annak a hipertrófiának, amellyel törvénytárunkban és kiváltképpen a rendeletek tárában találkozunk. Szerinte a magyar Corpus Jurisban az 1867-es kiegyezés óta napjainkig mintegy 2700 törvénycikket iktattak be, a rendeleteknek pedig se szeri, se száma. Mi ennek az oka? Kétségtelen, hogy életviszonyaink napról napra változnak és bonyolódnak, ez idézte elő túlságos nagymértékben az ügynevezett szakjogászokodást, amelynek nagy hátránya, hogy a jogász elveszíti általános tájékozódását, csak ki jogi partikkal foglalkozik, a jog egysége, szervesen összefüggő anyagáról pedig a fogalmai mind inkább elhalványulnak.”⁵³⁸

A Kúria elnöke szerint „a szakadatlan törvénygyártás az oka annak, hogy ma már senki sem ismeri ki magát a tételes jogszabályok óriási tömegében. A sok törvény egyébként sem fokozza, hanem csökkenti a törvénytiszteletet. A törvényhozásnak a racionalizálást bölcs önmérsékléssel önmagán kell kezdenie. Csak komoly szükség esetén, annak keretén belül kellene régi törvényeinken mesteri kézzel változtatni és nem volna szabad ezeket s az ismeretlenség homályából többé-kevésbé kiemelkedett és főbb részeiben bevált jogszabálykomplexumokat pusztán újítási lázból egészen halomba dönteni. Mivel a tételes jogszabályok áttekinthetlensége miatt minden új törvény egvelőre a jogi élet biztonságának és folytonosságának a megzavarását jelenti, csupán a rövid, tömör, világos és népszerű szerkezetért járhat elismerés.”⁵³⁹

⁵³⁷ Juhász Andor a m. kir. Kúria 1934. évi január hó 8-i évnyitó teljes ülésében elmondott beszéde. *Jogállam*, 1929. 1–2. sz. 45–50. p.

⁵³⁸ PAP 1935. 2. p.

⁵³⁹ ÖSTÖR József: A törvényszerkesztés művészete. *Magyar Szemle*, 1930. 5–8. sz., 128. p.

7.5. A bíróság a sajtóban

A jogismeretek népszerűsítését és a bírói hivatás sokoldalúságának és felelősségteljes voltának a nagyközönséggel való megismertetését az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület tűzte ki feladatául. Juhász Andor úgy vélte, „a jognak a napisajtó és esetleg a rádió útján való népszerűsítése természetesen nem történhetik a bírói ítéletek száraz közlésével. Ez, valamint a szakbírálat a jogi sajtó feladata. Viszont a legérdekfeszítőbb jogeset bírói eldöntése sem számíthat a nagyközönség érdeklődésére a maga szertartásos körülményességében, kínos pontosságában és különleges stílusában, amely a »tekintvék« és a »minthogyok« szerencsés megritkulása dacára sem élvezetes olvasmány a tudományos meggondolástól távolálló tömegek számára. A humornak, az ötletességnek s általában az írói készségnek kell megteremtenie az összeköttetést a napisajtó és a bírói tárgyalótermek között. A bírósági jogesetek ugyanis csak tettesztős irodalmi csomagolásban válhatnak keresett cikkekké a szellemi élet nagy piacán.”

Meglátása szerint „érdemes volna foglalkoznia azzal a kérdéssel, hogy a törvénykezési életben felmerülő aktuálítások számára nem lehetne-e a napilapokban egy élvezetes s a mellett tanulságos magas színvonalú állandó rovatot létesíteni, amely mintegy területen kívüliséget élvezne, vagyis az illető napilap lemondana arról, hogy ezt a rovatot saját világnézeti, felekezeti vagy politikai céljai számára harci eszközül használja s ezzel, valamint általában a bírói szempontok tiszteletbentartásával lehetővé tenné, hogy ezt a rovatot esetleg ítéldbíró is vezethesse, olyan ítéldbírót értve, akiben a jogászai és az írói képességek szerencsés harmóniában vannak.”⁵⁴⁰

⁵⁴⁰JUHÁSZ Andor: Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület létjogosultsága. *Jogtudományi Közlöny*, 1932. 38. sz. 214. p.

8. Elismerések és kitüntetések

1917. augusztus 16-án „a háború alatt teljesített buzgó szolgálatai elismeréséül” az I. osztályú polgári hadi érdemkereszttel tüntették ki. 1924. december 9-én a „nagyméltóságú címmel járó” VI. bírói fizetési osztály jelleget nyerte el. A kormányzó 1930. február 12-én kelt „magas elhatározásával” a piros–fehér–zöld szalagon viselendő kard és sisak nélküli háborús emlékérmét adományozta Juhász Andornak. 1930 áprilisában az I. osztályú Magyar Érdemrend nagykeresztjével tüntették ki a közélet terén és a bírói pályán szerzett kiváló érdemei elismeréséül. A kormányzó „egyben a miniszterelnök előterjesztésére megengedte”, hogy az I. osztályú magyar érdemkereszt és érdemérem tulajdonosát „a nagyméltóságú cím illesse meg”.

Nyugalomba vonulását követően, Horthy Miklós az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. tc. 23. §-a alapján 1934. október 5-én Juhász Andort a felsőház tagjává „életfogytiglan” kinevezte.⁵⁴¹ 1936-ban Magyarország kormányzója a magyar királyi titkos tanácsosi méltóságot adományozta Juhász Andornak.

*

Juhász Andor „derűs egyéniség volt, imponáló nyugalma s ezt átragasztotta környezetére is. Megfontolt szavú ember volt: egyetlen fölösleges szót sem mondott még a társalgásban sem. A Kúrián úgy szerette mindenki, mint az édesapját” – írta Ruhmann Emil.

Közvetlensége és derűt árasztó egyénisége mellett ez annak is tulajdonítható, hogy „noha saját személyére nem volt hiú, az állása tekintélyét és méltóságát pompásan képviselte”. Mikor Sir Robert Gower, angol alsóházi képviselő a magyar fővárosba látogatott, a Kúrián Mendelényi László [akkor kúriai bíró] és Ruhmann Emil fogadták, mert Juhász Andor nem volt éppen a hivatalában. Sir Gower távozása után Mendelényi a következő szavakkal fordult bírótársához: „Sajnálom, hogy a kegyelmes úr nem volt itt, mert ha csak szóltanul is megállt volna a szobád

⁵⁴¹Napi hírek, 1934. (október 8.) 40. sz. library.hungaricana.hu/hu/view/Napi-Hirek_1934_10_1

küszöbén, az angol akkor is láthatta volna, hogy ő a legfelsőbb magyar bíró, nem is lehet más!”⁵⁴²

Juhász Andor, úgymond, „lefelé is megmarad embernek”, és mind törvényszéki, mind ítélőtáblai elnökként szinte atyai érzésekről és lelki kapcsolatokról beszélt bírótársainak. E kifejezések meglehetősen szokatlannul csengenének „egy hivatalfőnök szájából”, de Juhász Andortól hallani egészen természetes volt. 1915-ben, a budapesti királyi törvényszék elnöki székének elfoglalásakor azt mondta, „jövök pedig nem a főnöki tekintély Gessler kalapjával, hanem a kartársi szeretetnek és a bírói hivatal megbecsülésének meleg érzéseivel”. 1925. szeptember 3-án a királyi ítélőtábla tagjaihoz intézett búcsúbeszédében úgy fogalmazott, hogy „gondos, szerető atya kívántam lenni a királyi ítélőtábla bírói karának”. Hozzáfűzte, „örömmel tapasztaltam, hogy elhatározásom, amely bírótársaimhoz való lelki kapcsolatomat illeti, nem volt meddő”. 1934-ben pedig, amikor a Kúria elnöki székéből nyugalomba vonult, úgy fogalmazott, „nyugalomba lépésem nem a személyemet egyébként érintő változások miatt fájdalmas, hiszen az önzés és a hatalomvágy sohasem tudott erőt venni rajtam, hanem kizárólag azért, mert tőletek – akik ezek alatt a hosszú évek alatt olyan közel voltatok hozzám, mint gyermek az apjához, mint testvér a testvéréhez – el kell távolodnom”.

*

Juhász Andor 1941. szeptember 25-én hunyt el. „Azért volt jó bíró, mert bővelkedett nagy emberi tulajdonságokban. Bírótársaitól is azt kívánta, hogy emberi jellemvonásokkal ékeskedjenek” – írta róla Ruhmann Emil. A bíró „életét folytonos szolgálatnak tekintette és megkívánta, hogy mindenestől hivatalának szentelje magát. De mint általában, ebben a követelményében is mértéktartó volt: a munka alatt roskadozó bíró nem volt ideálja és az a bíró sem, akit csak hivatali munkája érdekel, az élet egyéb megnyilvánulásai pedig hidegen hagyják. Fontosnak tartotta, hogy a bíró óvja magát az egyoldalúságtól és ne süppedjen közömbösségbe.” Kiemelte, hogy „közvetlenül is, igen könnyen – Juhász Andor – lehetett jutni. Szíves, nyájas volt mindenkihez, a lényéből áradó melegség

⁵⁴²ZALAI FODOR 1941. 6. p.

meghitté tette a vele való érintkezést. Magas méltóságában sem az előkelőséget és a díszet vindikálta magának, hanem egyedül a kötelesség fáradhatatlan teljesítésében akart előljárni.”⁵⁴³

*

2014. szeptember 17-én, Juhász Andor születésének 150. évfordulóján emléktáblát avattak egykori lakhelyén, az Orlay utcában „a bírói függetlenség legmegbízhatóbb és legfáradhatatlanabb védelmezője” tiszteletére.⁵⁴⁴

⁵⁴³RUHMANN Emil: Juhász Andor. *Magyar Jogi Szemle*, 1941. 19. sz. 363. p.

⁵⁴⁴Emléktáblát kapott a bírói függetlenség védelmezője. ujbuda.hu/ujbuda/emlektablalt-kapott-a-biroi-fuggetlenseg-vedelmezoje

Osvald István⁵⁴⁵

⁵⁴⁵A fényképet Oswald István unokája, dr. Pigler Andor és felesége, dr. Pigler Andorné Ráth Éva bocsátották rendelkezésemre.

XI. OSVÁLD ISTVÁN

1. Az Oswald család

Osvald István 1867. június 29-én született Pesten. Édesapja Oswald Ferenc⁵⁴⁶ (Hodrusbánya, 1826. február 17.–Budapest, 1874. november 27.) ezüstműbányász, édesanyja Gloss Josefa (Namiest, 1829. március 9.–Budapest, 1912. december 18.). Házasságukból öt gyermek született, közülük hárman fiatalon haltak meg – Ferenc és Mária kisgyermekkorukban, Sándor (†Budapest, 1877. március) gimnazista korában. Oswald István nővére, Adél 1857. december 16-án született Hodrusbányán, és 1933. november 23-án hunyt el Budapesten.

Osvald István 1898. augusztus 6-án kötött házasságot Rokonfi Emmával (Cegléd, 1865. február 7.–Budapest, 1945. február 21.). Három leányuk született: Katalin (Budapest, 1899. szeptember 19.–Budapest, 1977. június 12.), aki tanárnő lett, Erzsébet (Budapest, 1900. november 10.–Budapest, 1983. július 24.), aki a Földtani Intézet laboránsaként dolgozott, és Mária (Budapest, 1902. január 21.–Budapest, 1987. november 21.), aki tanítónő volt.

⁵⁴⁶Osvald István keresztelési bejegyzésében édesapja neve „Oszvald”-ként szerepel, a Kúria elnöke „Osvald”-ként használta vezetéknévét.

2. A bíróság kötelékében 1892 és 1906 között

Osvald István gimnáziumi tanulmányait a budapesti piaristáknál folytatta. A budapesti tudományegyetem jog- és államtudományi karán 1889. június 7-én szerezte meg az abszolutóriumot, a szigorlatok letétele után 1890. május 10-én avatták jogi doktorrá.

Osvald 1890-ben lépett bírósági szolgálatba: szeptember 21-től a budapesti királyi törvényszék díjtalan, majd november 6-tól díjas joggyakornokaként. Első hivatali esküjét 1890. szeptember 27-én tette le. 1892. május 1-jétől Vaisz-féle alapítványi joggyakornok volt.

1892. november 9-én szolgálatételre berendelték a Kúriára. 1893. április 15-én és december 13-án sikerrel tette le a gyakorlati bírói vizsgát. 1893. augusztus 12-től aljegyző, majd 1894. július 2-től jegyző volt a budapesti királyi törvényszéken. 1894. július 22-én a füleki, majd 1896. szeptember 8-án a budapesti IV. kerületi járásbíróságra nevezték ki albírónak, ahol sommás és anyakönyvi perekben járt el.

Az *Uj Idők* munkatársa 1940 karácsonyán neves személyeket kérdezett arról, hogy milyen régi, akár jelentéktelennek tűnő, de mégis vidám, derűs emléket őriznek emlékezetükben. Osvald István egy 1896 táján játszódó történetet osztott meg az olvasókkal, amely albíróként esett meg vele a IV. kerületi járásbíróságon.

„A derűről nekem az a véleményem – mondta –, hogy nemcsak színesíteni, üdíteni tudja életünket, hanem arra is jó, hogy azokat az eseteket, amelyek derű híján csúf, idegeskedő hangulatúak lennének, feloldja és megjavítsa.” A IV. kerületben „jobbadán úri nép lakott, a tárgyalások simán zajlottak, hiszen jól nevelt, fegyelmezett viselkedésű emberek között még a békítés és bírászkodás is könnyebb. De voltak olyan napok, amelyeken tömegtárgyalást tartottunk: néha száz apró ügy is esett egy ilyen napra. Gyorsan lepergett valamennyi; legfeljebb tíz akadt a száz közül, amely komoly ügy volt és nem lehetett békítéssel, egyezséggel elintézni. Az ilyen napokon [...] valósággal nyüzögtek az ügyvédek a termekben és folyosókon. Türelmetlenül várták, hogy arra az ügyre kerüljön a sor, amelyet ők képviseltek.

Egy ilyen napon történt, hogy az egyik ügyvéd ingerülten, dühös, goromba hevességgel siettette a tárgyalást. A mi nyugodt és csendes

tónusunktól merőben elütött az a hang [...]. Eleinte tűrtem a kihívó hangot, remélve, hogy szelídségem talán észretéríti az ugráncsi emberkét. De a példaadás nem volt elég neki. Egyszer csak türelmetlenül fel pattant és dühösen kiabálta: »Tessék már valamit csinálni, hogy elmehe- sek innen! Alig várom, hogy ne kelljen itt lennem!«

A hang sértő volt, heves és ingerült. Rendreutasítást érdemelt volna, aki használta. De, ha akkor én is hangosan felelek, ez a felindult ember elveszti önuralmát s a jelenet még csúfabbá válik. Meggondoltam magam és nyugodtan, mosolyogva válaszoltam: »Kedves ügyvéd úr, pontosan egy véleményen vagyunk: én is alig várom, hogy maga már ne legyen itt [...].«

A többiek, akik a teremben voltak, az ügyvéd kifakadása után ijedten várták, hogy kitör a botrány. De a derűs válaszra megkönnyebbülten fel kacagtak. S a kacagás, a békés, jóízű hangulat megmentette a jelenetet. Az ügyvéd sem tehetett mást, ha nem akart egészen nevetségessé válni: nevetett. Őt is megmentette a szelíd, áldott lelkeket békéltető istenado- mánya: a derű.⁵⁴⁷

Osvald Istvánt 1900. május 13-án a budapesti királyi ítélőtáblára nevezték ki tanácsjegyzői szolgálattételre. December 18-án az Igazságügy- minisztériumba rendelték be albíróul. 1901. július 21-től a budapesti királyi kereskedelmi és váltótörvényszék bírója volt.

3. A budapesti királyi ítélőtábla bírója

1906. április 18-án a budapesti királyi ítélőtáblához elnöki titkárnak (hivatali esküjét április 21-én tette le), 1909. március 3-án pedig királyi ítélőtáblai bírónak (hivatali esküjét március 16-án tette le) nevezték ki. Elnöki titkárként Csathó Ferenc ítélőtáblai elnök mellett a munkatársak- kal szemben gyakorolt „kiapadhatatlan nyugalmat és szelídséget” tanulhatta meg, és „azt a művészetet, hogy a bajban levők lelkéből hogyan kell kérelmüket kiolvasni még mielőtt ők azt szavakba merték volna foglalni”. Bíróként Baumgarten Károly tanácselnök mellett ítélkezett, akinek az iskolájából „kikerülve” különösen nagy hangsúlyt fektetett a határozatok alaposágára és „az indokok intenzivitására”.⁵⁴⁸

⁵⁴⁷Velem történt – Tizennyolc derűs történet. *Uj Idők*, 1940. 52. sz. 766. p.

⁵⁴⁸x.: Félix, Osvald. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 39. sz. 297–298. p.

4. A pozsonyi királyi törvényszék elnöke

Az uralkodó 1916. március 8-án kelt legfelsőbb elhatározásával kúriai bírói cím és jelleg egyidejű adományozása mellett a pozsonyi királyi törvényszék elnökévé nevezte ki Oswald Istvánt (hivatali esküjét április 6-án tette le).⁵⁴⁹

Az új elnök székfoglaló beszédében kijelentette, hogy a bírói esküben foglaltakat kívánja szívvel és lélekkel megtartani, hiszen ez a bíró tulajdonképpen munkaterve. Bírótársait pedig azzal sarkallta a fokozott munkára, hogy „uraim, a megnövekedett munkateher feldolgozásában el kell fáradsunk a munkában naponta, el kell fáradsunk a rendesnél jóval nagyobb teljesítményekben, el kell fáradsunk, de semmi esetre sem szabad kifáradsunk”.⁵⁵⁰

1917. augusztus 16-tól Oswald István a budapesti királyi ítélőtábla tanácselnöke volt (hivatali esküjét szeptember 13-án tette le).

Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület megalakulásától (1907) kezdve küzdött a bírói és az ügyészi kar külön státuszának megteremtéséért, az automatikus előléptetésért, a bíróságoknak és az ügyészségeknek a kormánytól való minél teljesebb függetlenítéséért, továbbá a bíróságok autonómiájának kiépítéséért.

A bírókat, az ügyészeket és általában az igazságügyi alkalmazottakat érintő egyik legvitatottabb kérdés a fizetésrendezés, illetve ezzel kapcsolatosan az volt, hogy a bíró vállalhat-e vagy sem mellékfoglalkozást. 1917-ben az egyesület elnöke, Grecsák Károly azt az álláspontot képviselte, hogy időszerű lenne „az összeférhetetlenség mai merevségének enyhítése”, és a bírói karból választott testület esetenként dönthetne arról, hogy az ítélőbíró vállalhat-e vagy sem mellékfoglalkozást. Az előzetes mérlegelés és a jóváhagyás biztosíthatná, hogy a bíró a mellékfoglalkozás folytatása mellett is függetlenül ítélkezze.⁵⁵¹ Ezzel szemben Oswald István ítélőtáblai tanácselnök (az egyesület igazgatósági tagja) éppen hogy óva intett attól, hogy a bíró számára megnyíljon a lehetőség mellékkereset szerzésére. Szerinte a bíró foglalkozása nem alkalmas arra, hogy „az erejét másutt is érvényesíthesse”. A bírónak „folyton tanulnia kell,

⁵⁴⁹ *Igazságügyi Közlöny*, 1916. 3. sz. 133. p.

⁵⁵⁰ x. 1918. 297–298. p.

⁵⁵¹ A bírák mellékfoglalkozása. *Jogtudományi Közlöny*, 1917. 8. sz. 69. p.

hogy az eléje kerülő ügyet megérthesse és megoldhassa, élete [...] folytonos töprengés. Vannak tiszteletreméltó kivételes egyéniségek, akik rendes munkájukon kívül egyéb munkához is hozzájutnak, itt is csupán a tudományos élet terén.” A mellékkereset „rés lehet, amelyen át a bíróhoz férhetnek”.⁵⁵²

5. A budapesti királyi törvényszék elnöke

1918. szeptember 18-án a budapesti királyi törvényszék elnökévé nevezték ki Oswaldot. Hivatali esküjét október 5-én tette le, amelyet 1918. november 18-án az új szabályozásnak megfelelően megismételt. A hivatali (szolgálati) esküről szóló 2708/1920. M. E. sz. rendelet végrehajtása tárgyában kiadott 10700/1920 I. M. sz. rendelet 1. §-ában⁵⁵³ megállapított újabb ünnepélyes hivatali esküt a budapesti királyi törvényszék 1920. április 12-i teljes ülésén tette le.

Törvényszéki elnökként Oswald fáradhatatlanságát méltatta a szakajtó, aki ezt „nemcsak szóval, de pihenést nem ismerő, példatadó tettekben is hirdette s mindenkor előljárt annak beigazolásában, hogy hazánk mostani nagy megpróbáltatása idején minden honpolgárnak teljes lelki és testi erejét és mindazt, ami neki becses, a közérdek szolgálatába kell állítania”. Bíróként mindig arra törekedett, hogy „minden egyes eset a maga különleges körülményei figyelembevételével döntessék el”, és szem előtt tartotta azt az elvet is, hogy „a bíró nem áll törvény felett”, hiszen „a bíró igazi tekintélye éppen a törvény tiszteletén alapszik”.⁵⁵⁴

Osvald a józan ítélőképességet, az igazságszeretetet és a helyes gyakorlati érzéket elengedhetetlennek tartotta a helyes bírói működéshez, és lelkesen támogatta a bírák tudományos képzését és továbbképzését.

⁵⁵² OSVALD 1918. 178. p.

⁵⁵³ „1. § Az ítélőbírák és a bírósági alkalmazottak a 4.291/1891. I. M. E. számú bírói ügyviteli szabályok 25. §-ában megállapított hivatali esküt, az ügyészek és az ügyészségi alkalmazottak pedig a 4.600/1899. I. M. számú ügyészségi utasítás 19. §-ában megállapított hivatali esküt teszik le, az eskü szövegének kezdetéről azonban a »hű maradok« szavakkal végződő rész elmarad és helyébe a következő szöveg lép: »Én N. N. esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához és Magyarország kormányzójához hű leszek«...”

⁵⁵⁴x. 1918. 297–298. p.

Nagy gondot fordított a bírói kar utánpótlásának nevelésére, „a fiatalabb erőket személyesen igyekezett munkájukban irányítani, dolgozataikat javíttatván, őket tanáccsal is a bírói hivatásra előkészíteni”⁵⁵⁵

1918 novemberében az egyesület budapesti osztálya Oswald István elnökletével tartott nagygyűlést a büntető törvényszék esküdtszéki tárgyalótermében. Megnyitóbeszédében Oswald arra hívta fel az egybegyűltek figyelmét, hogy a jogrend megőrzése érdekében elengedhetetlen a bírák összefogása. Mint mondta, össze kell tartani, hogy „a magyar haza ne csak legyen, hanem megújultan kerüljön ki minden erőt megfeszítő küzdelemből”. A bírónak politikai pártállástól függetlenül, mindenkor „a törvényes rendelkezések alapján kell teljesítenie kötelességét”. Hangsúlyozta, hogy a bírói és ügyészi kar „elfogulatlanságába vetett hitet és bizalmat meg kell óvni”. A bírói függetlenség megőrzését a jogrend „főszlopának” tekintette. Megnyugvással vette tudomásul, hogy az igazságügyi tárca vezetője „nyilatkozatot tett arra, hogy a bírák továbbra is a törvényes rendelkezések alapján működjenek és az ország sorsát a bírói függetlenség megerősítésével is kívánják irányítani”.

A nagygyűlésen megjelentek egyetértésével Székács Aladár ítélőtáblai tanácselnök a következő határozati javaslatot terjesztette elő: „Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület budapesti osztálya lelkesedéssel vette tudomásul az igazságügyminiszternek azt a nyilatkozatát, hogy sürgős feladatának tekinti a bírói és ügyészi kar teljes erkölcsi és anyagi függetlenségének megvalósítását és a külön bírói és ügyészi státusz megalkotását. Abban a tudatban, hogy akkor, amidőn ebben a nagy munkában tanáccsal, támogatással és konkrét javaslatokkal részt vesz, az ország érdekét mozdítja elő, a budapesti osztály elhatározza, hogy a kebeléből huszonöt tagú bizottságot küld ki, amelynek feladata, hogy az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület igazgatóságával és a kormánnyal vállvetve a nagy munkának diadalmas betetőzését biztosítani.”⁵⁵⁶

1918 decemberében Oswald István miniszteri biztosként a budapesti királyi törvényszék központi kézbesítőhivatalának igazgatója lett. Ennek az volt az előzménye, hogy az igazságügyi alkalmazottak háromszáz tagú bizalmi tanácsa egy hónappal korábban, novemberben Záborszky

⁵⁵⁵ Uo.

⁵⁵⁶ A bírák és az új kurzus. A bírói és ügyészi egyesület nagygyűlése. *Budapesti Hírlap*, 1918. (november 7.) 261. sz. 6. p.

Ernő járásbírósi irodatiszt vezetésével Berinkei Dénes igazságügy-miniszternél járt, ahol sérelmeik orvoslását kérték. A kérések között szerepelt, hogy az igazságügyi hatóságok ismerjék el „a bizalmiférfi-rendszer”, és a döntéshozatal alkalmával hallgassák meg a bizalmi férfiakat. A küldöttség követelte, hogy szüntessék meg „a spiclirendszer”, és hogy távozzanak „helyükről azok, akik arra használták föl magasabb állásukat, hogy az alájuk rendeltékkel embertelen módon bántak”.⁵⁵⁷

A Záborszky-kezdeményezte mozgalom következő állomásaként a budapesti törvényszéki szolgák és fogházőrök bizalmi férfiai Záborszky vezetésével decemberben ismét megjelentek az Igazságügyminisztériumban. A küldöttséget P. Ábrahám Dezső igazságügyi államtitkár fogadta, aki közölte, hogy Szilágyi Lajost, a központi kézbesítőhivatal igazgatóját, valamint Hatfaludi Jenőt és Lebermayer Sándort állásából felfüggesztette, a központi kézbesítőhivatal élére pedig Oswaldot nevezte ki. A küldöttség ezután Szende Pál pénzügyminiszterhez ment, aki megígérte a törvényszéki szolgáknak és a fogházőröknek, hogy anyagi ügyeiket rövidesen rendezni fogják, a szolgálai állásokat eltörlik, csak altisztek lesznek.⁵⁵⁸

1921. október 31-én Oswald a polgári törvényszék elnöke vezette azt az ötfős bírói tanácsot, amely Károlyi Mihály hazaárulási perében a perfelvételi tárgyalást lefolytatta. A budapesti királyi törvényszékhez a kincstári jogügyi igazgatóság nyújtott be keresetet, amelyben Károlyi Mihály egész vagyonának elkobzását kérte. A keresetben a kincstár kiemelte, hogy Károlyi ellen a budapesti királyi ügyészség bűnvádi eljárást folytatott azzal az alapos gyanúval, hogy 1918-ban általános munkássztrájkot indított azért, hogy a kormányt az első világháború befejezésére és a békekötésre kényszerítse.⁵⁵⁹

1925 szeptemberében rövid híradás jelent meg a *Budapesti Hírlap*-ban, miszerint Oswald a budapesti királyi ítélőtábla elnöki székéből távozó Juhász Andor helyébe lép. „Oswald egyénisége közismert. Egyike

⁵⁵⁷ Az igazságügyi közalkalmazottak az igazságügyminiszternél. *Budapesti Hírlap*, 1918. (november 24.) 276. sz. 16–17. p.

⁵⁵⁸ A budapesti törvényszéki szolgák és fogházőrök. *Budapesti Hírlap*, 1918. (december 22.) 300. sz. 13. p.

⁵⁵⁹ Károlyi Mihály hazaárulási pöre. A perfelvételi tárgyalás. *Budapesti Hírlap*, 1921. (november 1.) 245. sz. 6. p.

a legnagyobb civilis jogászoknak. Igazi bíró, ennek a szónak legneme-
sebb értelmében. Eszményképe az emberi szenvedelmektől mentes
bírónak. Annak a szellemnek a megvalósítója, amelyet a Hérics-Tóth
Jánosok képviseltek a bírói kar reneszánszának idejében. Megingatha-
tatlan igazságérzet, tántoríthatatlan jellem, nagyszerű kormányzó tehet-
ség – ez Oswald.⁵⁶⁰ Az értesülés azonban alaptalannak bizonyult.

1925 novemberében a Budapesti Ügyvédi Kör közös értekezlet-
re hívta a bírói és az ügyvédi kart. A tanácskozás témája a polgári igaz-
ságszolgáltatás gyorsítása volt. Oswald István felszólalásában a budapesti
központi járásbírósággal kapcsolatos aggodalmainak is hangot adott.
Kijelentette, hogy a járásbíróságnál olyan állapotok uralkodnak, amelyet
már nem lehet igazságszolgáltatásnak nevezni. Mint mondta, „a magyar
igazságszolgáltatás régi jó híre megköveteli, hogy ezeken az állapotokon
sürgősen segítsünk”. Oswald szólt arról, hogy a külföldi hitelező, aki meg-
szokta, hogy hazai bírósága a behajtási pert gyorsan elintézi, hátat fordít
Magyarországnak, és „rossz hírünket költi mai tapasztalatai után”. Elen-
gedhetetlennek tartotta a bírák és a segédszemélyzet számának emelését,
hiszen a központi járásbíróság elé kerülő perek száma is nő. A Kúriának
pedig kétéves hátralékot kellett feldolgoznia. „Az értékhatár-leszállítás
nem segítene két okból. Egyrészt, mert a tízmillión felüli perek az összes
ügyek aránylag csekély töredékét teszik és ezek is jórészt munkaügyi
perek. Másrészt, ha a törvényszék hatáskörét kibővítjük, akkor ez a több-
let a fellebbezések révén a különben is túlterhelt táblára hárítana oly
nagy munkát, melyet el nem bír.”⁵⁶¹

6. A Kúria szolgálatában

6.1. A kúriai tanácselnök

1926. december 9-én Oswald Istvánt a Kúriához nevezték ki tanácselnök-
nek – az V. polgári tanács vezetésére –, amelyet nagy örömmel fogadott
a hazai jogászság. Oswald Istvánt „mindenki nagyon szereti. Oka ennek
az általános és nagy szeretetnek nem csak az új kúriai tanácselnök egyéni

⁵⁶⁰ Ki lesz a Tábla új elnöke? *Budapesti Hírlap*, 1925. (szeptember 23.) 213. sz. 4. p.

⁵⁶¹ A polgári igazságszolgáltatás gyorsítása. *Jogtudományi Közlöny*, 1925. 22. sz. 175. p.

szeretetreméltósága, hanem mélyebben rejlő. Erkölcsi ideáljuk megtestesítőjét szeretik benne ismerői, Oswald Istvánnak bírói pályája gyors haladású, de mindig egyedül a munka volt pályájának mozgatója. Szerencsés lehetett az elismerés kivívásában, de a munkán kívül soha sem volt más fegyvere. Oswald István mély meggyőződésű ember, a tanítást lelkében, nem ajkain hordja, de nála a világnézet sohasem volt gyűlölet forrása, hanem mindig szereteté. A budapesti királyi törvényszékek nehéz időkben volt elnöke, olyanokban is, amelyekben fenyegetett a veszély, hogy a társadalmi ellentétek a bírói kar egységét is megbonthatják. [...] A legmagasabb fokban ítélkező bíróság egyik tanácsának vezetése oly feladat, amelynél nehezebb, felelősségteljesebb és szebb bírónak nem juthat. Oswald kötelességérzetével, nagy tudásával és fáradhatatlan munkásságával ezt a feladatát is meg fogja oldani” – írta a *Jogtudományi Közlöny*.⁵⁶²

Hivatali esküjét 1927. január 8-án tette le, ezt követően Juhász Andor üdvözölte őt új tisztségében. A Kúria elnöke arról beszélt, hogy Oswald harminchat esztendei bírósági szolgálat után nyerte el a legfőbb bírói fórum tanácselnöki székét, amelyre „a budapesti királyi törvényszék elnöki állásában 8 éven keresztül folytatott odaadó, kiváló működésével szerzett értékes tapasztalataival, melegen érző emberi szívével tette magát kiváltképp érdemessé”.⁵⁶³

A Kúria 1927 májusában az új kúriai tanácselnök elnökletével „egy érdekes és a magyar judikaturában egész szokatlan jogesettel foglalkozott”. A Magyar Keleti Tengerhajózási Rt. folyamodott a legfőbb ítélkező fórumhoz azzal, hogy a magyar királyi kincstár ellen indítsák meg a kártalanítási eljárást, mivel a részvénytársaságtól kilenc tengeri hajót kisajátítottak. A benyújtott kérelem alapján a budapesti királyi törvényszék, majd a királyi ítélőtábla döntésében a Magyar Keleti Tengerhajózási Rt. kérelmét elutasította. A Kúria a bejelentett felfolyamodásokat alaptalannak tartotta, és a kérelmet ugyancsak elutasította. A Kúria szerint, a hatályos törvények értelmében kisajátítás tárgya csak ingatlan lehet. Az 1922. évi XVI. tc. intézkedik ugyan a kisajátított ingóságok

⁵⁶² Oswald István. *Jogtudományi Közlöny*, 1926. 24. sz. 212. p.

⁵⁶³ Jegyzőkönyv a m. királyi Kúriának az 1927. évi január hó 8. napján tartott teljes üléséről. A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1927–1939. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

tekintetében,⁵⁶⁴ azonban a kérvényező által kívánt kisajátítási kártalanítási eljárás „folyamatba nem tehető”. A törvény ugyanis kimondta, hogy a kisajátított ingóságok kártalanításával kapcsolatos kérdések végleges rendezése „a törvényhozásnak tartott fenn”. A kúriai döntés rögzítette azt is, hogy két egybehangzó végzés ellen további felfolyamodásnak helye nincs, így a részvénytársaság perorvoslati kérelmét el kellett utasítani.⁵⁶⁵

1927 nyarán született ítélet abban a perben, amely Gál Lajos nyugalmazott járásbíró, budapesti ügyvéd ellen indult, mivel Oswald István törvényszéki elnököt megrágalmazta. Gál Lajos a fiát, Lászlót képviselte a fiú több perében a budapesti királyi törvényszék előtt. Gál László és felesége (Mezey Dezső MAV-igazgató leánya) között válóper folyt, valamint becsületsértési és rágalmazási pereket is indítottak egymás ellen. 1926 januárjában az egyik rágalmazási pert zárt ajtók mögött tárgyalta Jakab Ernő büntetőbíró. A tárgyalás során Gál Lajos a következő kijelentést tette: „Mezey Dezső MAV-igazgató nagy úr, mert a válópörben is, a többi ügyekben is a törvényszék elnökénél mindent el tud érne. Erre vall az is, hogy a válópörben feltűnően rövid terminusokat tűztek ki.” Kijelentése miatt hivatalból üldözendő rágalmazásért indult meg az eljárás Gál ellen.

A büntetőtörvényszék 1927 februárjában tárgyalta az ügyet. Gál Lajos állítása szerint, az inkriminált kifejezéseket nem használta, Oswald nevét ki sem ejtette, de mint mondta, egyébként sem rágalmazás az, ha valakiről azt állítják, hogy rövidebb terminusokat tud kieszközölni az ítélező fórumnál. A törvényszék Gál Lajost bűnösnek mondta ki felhatalmazásra üldözendő rágalmazás vétségében, és ezért három hónapi fogházra és pénzbüntetésre ítélte.⁵⁶⁶

1927 áprilisában a királyi ítéletábla tárgyalta az ügyet Gadó István elnökletével. Kéhler Béla főügyész helyettes és Halász Lajos

⁵⁶⁴ 1922. évi XVI. tc. a brit állampolgárokkal szemben fennálló, a trianoni békeszerződés 231. cikke alá eső magyar tartozások rendezése tárgyában a Brit Egyesült Királysággal 1921. évi december hó 20-án kötött egyezmény becikkelyezéséről és a trianoni békeszerződés végrehajtásával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről. 6–7. § (Ingó tulajdonának elvonása kisajátítással).

⁵⁶⁵ Kilenc tengeri hajó kisajátítási ügye. *Budapesti Hírlap*, 1927. (május 14.) 109. sz. 13. p.

⁵⁶⁶ Három hónapra ítélték egy ügyvédet rágalmazásért. *Budapesti Hírlap*, 1927. (február 10.) 32. sz. 15. p.

nyugalmazott miniszteri tanácsos, Gál Lajos védőjének felszólalása után elrendelte a bizonyítás kiegészítését és tanúk meghallgatását.⁵⁶⁷ A bíróság 1927 júliusában több tanút is meghallgatott, akik terhelő vallomást tettek az eljáró ügyvédre. Az ítéletábra végül megváltoztatva az elsőfokú ítélet rendelkező részét, Gál Lajost ezer pengő fő- és 200 pengő mellékpénzbüntetésre ítélte el. A főügyész és a védelem is semmisségi panaszt jelentettek be az ítélet ellen.⁵⁶⁸

6.2. A Kúria másodelnöke

1929. október 24-én Oswaldot a Kúria másodelnökévé nevezték ki. Hivatali esküjét november 7-én tette le. Juhász Andor, a Kúria elnöke Szeőke István kúriai tanácselnököt, valamint Hutás József és Ternovszky Béla kúriai bírákat bízta meg azzal, hogy Oswald István másodelnököt kérjék fel a Kúria teljes ülésén való megjelenésre. Amikor Oswald megérkezett, az elnök felkérte őt hivatali esküje letételére, Vincenti Gusztáv kúriai elnöki tanácsost pedig az eskü szövegének felolvasására.

Osvald István székfoglaló beszédében kitért arra, hogy „a bírósági szolgálatban most töltöm a 40. évet és amint erre az elmúlt időre visszatekintek, hálásan emlékezem azokra a kiváló, lelkes bírákra, akik a bírósági szolgálatba bevezettek, akik mellett, és akikkel együtt dolgozva fejlődtem, és akiknek működésében a kötelességteljesítés követendő, eszményi példáját láttam”. Úgy fogalmazott, hogy bíróként és kúriai másodelnökként a Kúria ősi hagyományai mentén fog munkálkodni. Rámutatott, hogy „az élet napról-napra újabb és újabb nehéz problémákat vet fel és bocsát az ítélkezésünk alá. A gazdasági élet súlyos változása miatt a magánjogi és büntetőjogi vonatkozásban egyaránt súlyos kérdések megoldása vár reánk egyelőre még beláthatatlan ideig.” Utalt arra is, hogy „a munkaerők szaporítására gazdasági helyzetünkben nem gondolhatunk, önként felvetődik a különböző eljárások és a jogorvoslatok egyszerűsítésének kérdése”. Hozzátette, „bármiként nyer is majd az

⁵⁶⁷ Oswald István kúriai tanácselnök megrágalmazása. *Budapesti Hírlap*, 1927. (április 10.) 82. sz. 25. p.

⁵⁶⁸ Pénzbüntetésre ítélte a Tábla Gál Lajos ügyvédet a törvényszék elnökének megrágalmazása miatt. *Pesti Napló*, 1927. (július 2.) 147. sz. 11. p.

egyszerűsítés kérdése megoldást, az egyszerű formák közt is az ítélkezés színvonalának magasnak kell lennie”.

1929-ben a polgári tanácsban tevékenykedett, 1930 januárjától a büntető szakosztályt vezette Oswald. 1930. október 21-én a királyi ítélőbírák és királyi ügyészek részére megállapított VI. fizetési csoport jellegét nyerte el.

Kúriai másodelnökként 1930 novemberében Oswald tárgyalta a nagyszabású Titán-pert. 1929 decemberében került a büntetőtörvényszék elé az a sajtórágalmazási per, amelyet Scitovszky Béla belügyminiszter indított Szokoly Endre hírlapíró ellen. Szokoly a *Magyarság* augusztus 30-i számában „eles támadást” intézett a belügyminiszter ellen a XIII. kerületi Dagály utcai rendőrlakótelep (hat egyszemélyes ház) építésével kapcsolatban. Cikkében azt írta, hogy a belügyminiszter az államkincstár kárára „hasznot juttatott” a Titán Faüzemi Részvénytársaságnak, amelynek korábban igazgatósági tagja volt.

A bizonyítás lefolytatását követően a Töreky Géza elnökletével eljáró törvényszéki tanács ítéletében bűnösnek mondta ki Szokoly Endrét a rágalmazás vétségében, és ezért őt 2000 pengő pénzbüntetésre ítélte, amely „negyven pengőnként egynapi fogházbüntetésre változtatható át”.

Az ítélet indokolása szerint az inkriminált cikk lényege az volt, hogy Scitovszky belügyminiszter a Dagály utcai rendőrházak építésénél „részrehajlóan, tudatosan a fennálló szabályok ellenére járt el”, és így a Titán Rt.-nek az állam kárára vagyoni előnyt juttatott. A vádlott az általa leírtakat azzal igyekezett alátámasztani, hogy a belügyminiszter korábban igazgatósági tagja volt a Titán Rt.-nek, és igazgatósági tagságának megszűnése után is kapcsolatban maradt a vállalattal. Állítása szerint Scitovszky az építési telket drágán vásárolta meg, és versenytárgyalás mellőzésével adta ki az építkezési munkálatokat, így maga is nagy haszonra tett szert. A bizonyítási eljárás azonban ezeket a tényállításokat nem igazolta. Scitovszky a Titán Rt.-ben viselt igazgatósági tagságáról két évvel az építési szerződések megkötése előtt lemondott. Nem merült fel adat arra nézve sem, hogy a belügyminiszter a Titán Rt.-vel „bárminő nexust is tartott volna fenn”. A bíróság előtt bemutatott valamennyi irat és a tanúvallomások is azt igazolták, hogy a telekvásárlást és az építkezést „hivatalos személyek a rendes hivatalos úton bonyolították le”. Bizonyítást nyert, hogy a Belügyminisztérium a telekért nemhogy nem fizetett nagy árat, hanem épp ellenkezőleg, igen előnyös áron vásárolta meg azt. A főtárgyaláson

kiderült, hogy a nyilvános versenytárgyalás mellőzése a minisztertanács hozzájárulásával történt. Az építkezés jó, olcsó és szociális szempontokból megfelelő, rendes rendőrlakások „létesítésére vezetett”. Nem nyert bizonyítást az sem, hogy a Titán Rt. feltűnően nagy haszonhoz jutott volna az építkezéssel. Semmiféle jogszabály nem tiltotta, sőt a közszállítási szabályzat kifejezetten megengedte, hogy a vállalkozó társvállalkozót vegyen igénybe – ahogy ezt a Titán Rt. tette. A Scitovszky belügyminisztert részrehajlással és pártatlanságának kétségbevonásával gyanúsító cikk mindezek alapján kétségkívül rágalmozást tartalmazott, és mivel a közölt állítások valóságát bizonyítani nem sikerült, a szerzőt „bűnösnek kellett kimondani”.

A törvényszék az ítélet kiszabásánál figyelembe vette, hogy „az esetnek voltak olyan külső körülményei, amelyek a vádlottat, aki a valódi motívumokat nem ismerte, még lelkiismeretes gondosság mellett is könnyen megtéveszthették”.

Az ítélet ellen a főügyész, a védő és a vádlott is fellebbezést jelentett be. Az ítélethirdetés után a belügyminiszter a sajtótörvényre hivatkozva azt kérte, hogy a törvényszék rendelje el az ítélet közzétételét a *Magyarországban*. Az indítványt azonban rövid tanácskozás után a törvényszék elutasította, mondván, hogy azt még a tárgyalás során kellett volna előterjeszteni, mert az indítványról a törvényszéknek az ítéletben kellett volna rendelkeznie.⁵⁶⁹

A fellebbviteli tárgyalásra a budapesti királyi ítélőtáblán Gadó István elnöklete alatt 1930. április 24-én került sor. A tábla megsemmisítette a törvényszéki ítéletnek a büntetés kiszabására vonatkozó részét, és Szokoló Endrét 2000 pengő helyett két hónapi fogházra ítélte.⁵⁷⁰ Az ítélet kimondta, hogy bár a vádlott rendkívül súlyos vádat emelt a belügyminiszterrel szemben, a vádaknak még csak a látszatát sem tudta bizonyítani. Az építkezési ügylet nemcsak hogy kárral nem járt az államkincstár-ra nézve, hanem hasznosnak bizonyult. Súlyosbító körülménynek tekintette a tábla, hogy a cikkíró minden alap nélkül illette súlyos váddal

⁵⁶⁹ Elítélték a belügyminiszter rágalmozóját. *Budapesti Hírlap*, 1929. (december 31.) 297. sz. 5–6. p.

⁵⁷⁰ A Titán-pörben a tábla fogházra ítélte a hírlapírót. *Népszava*, 1930. (április 25.) 93. sz. 3. p.

a belügyminisztert, és ezzel a miniszter személyén keresztül magának az államnak is kárt okozott.

Az ítélet ellen a főügyész és a védő is semmisségi panaszt jelentett be.

Ilyen előzmények után a Kúria 1930. november 12-én tárgyalta az ügyet. A törvényszéki és az ítélőtáblai ítéleteket, valamint a periratokat Mendelényi László kúriai bíró ismertette. Ezután Halász Lajos, Szokoly Endre védője mondott védőbeszédet, amelyben visszautalt a táblai tárgyalásra. Mint mondta, az akkor tanúként meghallgatott – és a belügyminiszter állításait igazoló – Trux Lajos és Vay Kázmér miniszteri tanácsosokról „azóta sok minden kiderült”. Vay Kázmér, aki a Titán Rt. építkezéseit ellenőrző bizottság elnöke volt, többrendbeli hivatali megvesztegetés és hivatali visszaélés alapos gyanúja miatt vizsgálati fogságba került. A Titán építési bizottság előadója, Szelecsényi Andor miniszteri fogalmazó ellen hivatali megvesztegetés és hivatali visszaélés miatt bűnvádi eljárás indult, az építkezési bizottság ellenőrző szakértője, Gerlóczy Gedeon ellen megvesztegetés és csalás miatt szintén bűnvádi eljárás indítottak, valamint Szekér András nyugalmazott miniszteri tanácsos, aki a Titán Rt.-vel az egész ügyletet bonyolította, többrendbeli kaucióssikkasztás gyanújával terhelt elmeagyintézetbe vonult.

Polgár Viktor koronaügyész-helyettes vádbeszédében arra mutatott rá, hogy „a valóság bizonyítása egyáltalában nem sikerült”, hiszen kiderült, hogy a belügyminisztert „a gyanúsítás árnyéka sem érheti”, ezért a tábla ítéletének helybenhagyását kérte.⁵⁷¹

A kúriai tanács ezután tanácskozássra vonult vissza, majd Oswald István másodelnök kihirdette a Kúria ítéletét. A Kúria a védelem által bejelentett semmisségi panaszokat részben elutasította, részben pedig visszautasította. Az alsóbb fokú bíróságok ítéletének a büntetés kiszabására vonatkozó részét a Kúria megsemmisítette, és a vádlottat 1000 pengő pénzbüntetésre ítélte, de ennek a végrehajtását felfüggesztette háromévi próbaidőre.

Szokoly cikke szerint az, hogy a Titán Rt. Scitovszky Bélát még belügyminisztersége előtt beválasztotta az igazgatóságba, azt jelzi, hogy a miniszter a Titán Rt.-nek a kincstár terhére jogtalan előnyt kívánt juttatni. Az ítélet indokolásában a Kúria rámutatott, hogy ez a tényállítás

⁵⁷¹ Ezer pengőre mérsékelte a Kúria a Titán-per vádlottjának büntetését. *Pesti Napló*, 1930. (november 13.) 258. sz. 3. p.

kétségkívül rágalmozás, amiért a vádlottnak felelnie kell. A belügyminiszter korábbi igazgatósági tagsága csak látszólag bizonyítja a Titán Rt.-vel való összefonódást.

A kúriai ítélet is kimondta, hogy a minisztertanácsnak joga volt arra, hogy eldöntse, a versenytárgyalások mely módja szerint kívánja felépíteni a rendőrházakat. Tényként rögzítették, hogy a Titán Rt. faüzem volt, de a közszállítási szabályzat rendelkezéseit figyelembe véve nem képesített vállalkozókkal is szerződhetett közszállításokra. Megállapítható volt tehát, hogy ebben a tekintetben nem történt szabálytalanság. A versenytárgyalás mellőzését indokolta a sürgősség, a belügyminiszter részéről rosszhiszeműség nem állt fenn. Nem nyert bizonyítást, hogy a Titán Rt. a lényegesen olcsóbb árajánlat ellenére kapta volna meg a szerződést. És nem nyert bizonyítást a telek árának túlfizetése sem. Nem volt adat arra, hogy a belügyminiszter hivatali hatalmával visszaélve kötötte volna meg az üzletet.

„A tényállítások bizonyítása tehát a vádlottnak csak külsőleg sikerült, mert az állításaiból vont következtetések tévesek, helyt nem állók. A tényállások egyébként csak a főtárgyaláson nyertek bizonyítást, nem pedig magának a cikknek keretében. A cikkíró bizonyos fokú jóhiszeműsége, amely elvitathatatlan, mindamelllett indokolttá tette a pénzbüntetést és annak felfüggesztését.”⁵⁷²

Osvald 1932 januárjától a Kúrián szervezett kartellbíróóság elnökhelyettese, 1935 januárjától pedig elnöke volt.

6.3. A Kúria elnöke

Osvald Istvánt 1934. október 1-jén nevezték ki a Kúria elnökévé. A ki nevezés tárgyában tett miniszteri előterjesztés így írt a jelölről: „Bírói pályája alatt mindenkor fáradhatatlan szorgalommal, nagy odaadással és ügybuzgalommal oldotta meg a reábízott feladatokat és széleskörű jogi tudását, amely őt már pályája kezdetén jellemezte, állandó önképzéssel és az ítélezésben való aktív részvétellel mindjobban kimélyítette; kitűnő vezetői képességeivel és eréllyel párosult tapintatos modorával

⁵⁷²A Kúria elítélte a belügyminiszter rágalmozóját. *Budapesti Hírlap*, 1930. (november 13.) 259. sz. 6. p.

a pozsonyi, majd a budapesti királyi törvényszékek élén az elnöki teendőket igen nehéz időkben mintaszerűen látta el, a királyi Kúrián pedig az egyik polgári tanácsot éveken át igen magas színvonalon álló vezetés mellett irányította. A Kúria másodelnökévé történt kinevezése óta az első büntető tanácsot vezeti, és ezt a tisztjét is kitűnően tölti be. Eddigi értékes és messze kimagasló bírói működése, a Kúria másodelnöki állásában teljesített érdemi szolgálata, törhetetlen jelleme, hazafias gondolkodása és fáradhatatlan munkabírása kellő biztosítékot nyújt arra, hogy a királyi Kúria elnöki tiszte az ő személyében a magyar bírói kar legméltóbb képviselőjével fog betöltést nyerni s kétségtelen, hogy kinevezése nemcsak a bírói és ügyészi karban, hanem az egész magyar jogásztársadalomban osztatlan örömet és nyugvást fog kelteni.”⁵⁷³

Az új kúriai elnök 1934. október 15-én tette le hivatali esküjét a Kúria teljes ülésén. Az eskü szövegét Ruhmann Emil kúriai elnöki tanácsos olvasta fel. Az új elnököt Finkey Ferenc rangidős tanácselnök köszöntötte, majd Oswald székfoglalója következett. Többek között utalt Juhász Andor 1934. évi évnitó teljes ülési beszédére,⁵⁷⁴ amelyben a volt elnök a bírói függetlenség megvalósulásának szükségességét hangsúlyozta. Oswald szerint „mindaz, amit Juhász Andor ennek kapcsán kifejtett, kellene, hogy a bíró mindennapi olvasmánya, breviáriuma legyen, hogy újból és újból érezze mindennapi munkájában, hogy az Igazság oltáránál csak méltó áldozó papként szabad megjelennie”. Majd így folytatta: „És ha arra kell felelnem, hogy mi az én munkaprogrammom, megint csak az ő szavaival [Juhász Andor] annyit mondhatok, hogy a becsületemre bízott nagy etikai értéket egy jobb, egy szebb, egy boldogabb magyar jövő számára továbbra is teljes épségében és ragyogó tisztaságában kívánom megőrizni.”

Kiemelte, hogy „gazdasági életünk válságos helyzetében a bíróra nagy kötelesség hárul, amelyet fokozott körültekintéssel kell teljesítenie, és a helyes intézkedés sok tanulmányt, nagy elmélyedést kíván a bírótól,

⁵⁷³ Minisztertanácsi előterjesztés Oswald István kúriai elnökké való kinevezése tárgyában. Jegyzőkönyve az 1934. szeptember 28-án, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. 24–25. p. In *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944. adatbázisokonline.hu/adatbázis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944*.

⁵⁷⁴ Juhász Andor 1934. január 8-án tartott évnitó teljes ülési beszédét, amelynek középpontjában a bírói függetlenség intézménye állt lásd JUHÁSZ 1935.

mert ismernie kell a gazdasági élet szövevényeit, azoknak egymásra hatását, hogy intézkedése, döntése ne legyen egyoldalú védelem, ne legyen olyan védelem, amely végeredményében a közre hátrányos. Gazdasági életünk bonyolultságában az élet üteme kívánja, hogy a bíróság is ennek megfelelően gyorsan oldja meg az eléje került kérdéseket. Ebben a munkában a főméltóságú királyi Kúriának is elől kell járnia.”

A legfőbb ítélkező testület létszámának kérdéskörére is kitért. Mint mondta, amikor „a közélet minden terén költségmegtakarításról és létszámcsökkentésről beszélünk, egészen természetes, hogy ez a m. királyi Kúriával kapcsolatban is felvetődik. A létszámcsökkentési törekvés gondolatának kiindulópontja az, hogy amikor hazánk megcsonkítottsága következtében tizenegy ítélőtábla helyett csak öt, hatvanhét törvényszék helyett csupán huszonnégy és háromszáznyolcvanhárom járásbíróság helyett csupán száznegyvennégy működik, a királyi Kúria sem maradhat meg a régi létszámban. Ennek megokolására azt is halljuk, más országokban a legfelsőbb bíróság létszáma sokkal kisebb. Ezekkel az érvekkel szemben különösen ki kell emelni, hogy Magyarország igazságszolgáltatása a szervezetében is egészen másként fejlődött, mint a külföldi országokban. Hazánkban úgyszólván minden ügy a rendes bíróság elé tartozik és a fejlődés csak lassan tudja a jogkereső közönséget arra szorítani, hogy ne minden ügyben járjon el háromfokú bíróság, hanem, hogy meg kell elégednie egy fokon, illetve két fokon hozott döntéssel is.” Hozzátette azt is, hogy a Kúria létszámával kapcsolatban arról sem lehet megfelekezni, hogy az új polgári perrendtartás életbeléptetésével „a szóbeli tárgyalások léptek előtérbe a királyi Kúrián, aminek következtében kevesebb ügy kerülhetett elintézésre”. Megjegyezte azt is, hogy az ítélkezési tapasztalatok alapján indokoltnak tűnt, hogy az eljárás egyszerűsítéséről szóló törvény „a fellebbezési és a felülvizsgálati értékhatárok megállapításával a királyi Kúriára kerülő polgári ügyek forgalmát csökkentse”. Úgy vélte, hogy a Kúriának a jogfolytonosság és a jogegység megerősítése terén „most még nagyobb döntő szerepe van. Az egyes ügyekben hozott határozatai tekintélyüknél fogva irányítják a jogéletet, úgy miként azelőtt a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930:XXXIV. tc. 128. §-a azonban a vitás elvi kérdéseknek a királyi Kúria jogegységi tanácsában eldöntését még szélesebb alapon terjesztette ki, mint azt az új perrendtartás kapcsán az 1912:LIV. tc. 70. §-a máris nagyobb körben lehetővé tette”. Utalt arra is, hogy a jogegységi tanácsok működése a Kúria munkaeréjé-

fokozottan igénybe veszi és rendkívüli körütekintést igényel. Felhívta bírótársainak a figyelmét arra, hogy a legfőbb ítélkező fórumnak úgy kell feladatának eleget tennie, hogy a Kúriához mindenki azzal a meggyőződéssel forduljon, hogy ott „alapos tudással és böles megértéssel bírálják el az ide tartozó jogvitát”.⁵⁷⁵

Kúriai elnökként 1934. november 26-án elnökölt először Oswald István a I. polgári tanácsban, amely Kallós Oszkár udvari és kamarai fényképész szerzői jogbitorlás miatt indított perét tárgyalta. Kallós 1932-ben polgári pert indított az *Ujság* ellen, szerzői jogbitorlás címén. A lap ugyanis Apponyi Albert halálakor két ízben is közölte azt a fényképfelvételt, amelyet körülbelül tíz évvel korábban ő készített az államféfiről, de Kallós nevét nem tüntették fel.

Keresetében előadta, hogy az Apponyit díszmagyarban, összes rendjeleivel és kitüntetéseivel a mellén ábrázolt fényképet egyszeri közlésre engedte át korábban az *Ujságnak*. A felvétel akkoriban meg is jelent. A lap szerkesztősége azonban Apponyi halálakor újra leköszölte a felvételt, a felperes külön engedélyének kikérése nélkül, és még Kallós szignatúráját is elhagyta. A fényképész ezért a laptól 50 pengő kártérítést követelt, és egyben kérte a szerzői jogbitorlás tényének megállapítását. Az *Ujság* arra az álláspontra helyezkedett, hogy bármely lapnak, amely valamely fényképet közlésre megvásárolt, jogában áll azt többször is közölni. Azt a nyomdahibát, hogy a második közlés alkalmával Kallós neve tévedésből lemaradt, a lap a következő számában megfelelő formában korrigálta. Az *Ujság* ezenfelül az újabb közlésért – az ügy békés elintézése érdekében – Kallósnak önként tíz pengő honoráriumot folyósított.

A budapesti királyi törvényszék elvi jelentőségű ítéletében a felperesi keresetet elutasította. Az indokolás szerint, a közéletben vezető szerepet játszó államférfi arcképének leközlése, „ha arra sürgős szükség van, bármelyik lapnak jogában áll”, főleg akkor, ha az archívumában rendelkezésre áll a közlendő fényképfelvétel. „Ilyen esetben nem feltétlenül szükséges a fényképfelvétel eszközlője beleegyezését külön kikérni.”

⁵⁷⁵ Jegyzőkönyv a m. királyi Kúriának az 1934. évi október hó 15. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1927–1939. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek.*

Az ítélőtábla nem fogadta el a törvényszék megállapítását, hanem ki- mondta, hogy szerzői jogbitorlás történt, és a lapot ehhez képest meg- felelő összegű perköltségben marasztalta el.

Az ügyben a végső döntést az Oswald István elnökletével eljáró I. pol- gári tanács mondta ki. Megállapítást nyert, hogy az alperes lapvállala- lat nem követett el szerzői jogbitorlást, így a bíróság a perköltségeket megszüntette.⁵⁷⁶

Osvald István 1934. december 8-án felszólalt a Magyar Királyi Köz- jegyzők Országos Egyesületének a közjegyzői intézmény 60 éves fenn- állása alkalmából tartott jubiláris díszközgyűlésén. Üdvözlőbeszédében kiemelte, hogy a bíróságok „a királyi közjegyzőben hűséges munkatársu- kat látják és becsülik, s itt nemcsak arra a munkára gondolok, amit a bí- róri megbízatások körében teljesítenek, hanem gondolok arra a szabatos tevékenységre, amely a bíró munkáját a perek elintézésében megkön- nyíti, még inkább arra a munkára, mely éppen szabatoságánál fogva a pereket megelőzi”. Mint mondta, „körülbelül tizenöt esztendőn át volt alkalmam megfigyelni a királyi közjegyzők működését első és utolsó fokon, a fegyelmi hatóságok keretében, és meg kell itt erősítenem azt [...], hogy ebben a működésben a nagy közjogi értékhez: a királyi közjegyzők munkájának hitelességéhez, soha a kétség árnya sem fért. De meg kell erősítenem azt is, amit ezeknek a megfigyeléseimnek a során éppen én láttam, hogy a királyi közjegyzők az előkelő szegénységnek hősi harcát harcolják, és ennek ellenére méltóak maradtak ahhoz a nagy történelmi tradícióhoz, amely a hiteles helyekben fejlődött ki, és amely rövid meg- szakítással éppen hatvan esztendeje a magyar királyi közjegyzői intéz- mény felújítása következtében ismét tovább folytatódott.”⁵⁷⁷

A Kúria 1935. január 7-én tartott évnyitó teljes ülésének megnyitó beszédében Oswald megemlékezett arról, hogy 1934 a magyar jogélet „jubiláris esztendeje” volt, hiszen 1584 őszen jelent meg első nyomtatott törvénykönyvünk, *Decreta, constitutiones et articuli regum inclityi Regni*

⁵⁷⁶ Kallós Oszkár szerzői jogbitorlási pöre a királyi Kuria előtt. *Magyar Országos Tudósító (törvényszéki kiadás)*, 1934. november 26. 96. p. library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1934_11_3

⁵⁷⁷ A Közjegyzők Országos Egyletének jubiláris díszközgyűlése. *Magyar Orzá- gos Tudósító*, 1934. (december 8.) 277. sz. 140. p. library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1934_12_1

Hungariae címmel. A világháború nyomán kialakult társadalomellenes magatartásról is szólt: „Napról-napra rendkívüli büntetendő cselekvések merülnek fel, természetes tehát, hogy a társadalom megmentésére irányuló intézkedéseket keressünk.” Ezután rátért a családvédelem kérdésére. Mint mondta, „a védelemre nem elegendők a parancsok és a büntetések, a védelemnek sokkal messzebbmenő gyökerei kell, hogy legyenek. Ezek a gyökerek csak akkor életképesek, ha a Corpus Juris Hungaricivel védett erkölcsi alap talajában rögződnek meg. Az általános erkölcsi felfogásnak kell megjavulnia, az erkölcsi felfogást kell megerősíteni a társadalomban, hogy annak alapján a család s a családon át a társadalom és annak rendje megerősödjék.”

Hosszan beszélt a Kúriára, a magyar igazságszolgáltatásra váró feladatokról, számba véve az elmúlt esztendő eredményeit. „A m. királyi Kúria a polgári ügyek elintézésében az elintézés ütemét tekintve lényegesen haladt, azonban ez a gyorsaság még mindig nem érte el a gyakorlati életnek megfelelő ütemet. Hogy ez az eredmény még eddig be nem következett, az nem a királyi Kúria bíráin múlt, mert az eredmények szám szerint is odaadó munkásságról tesznek tanúságot. Az ügyek régebbi megtorlódását is figyelembe véve, az ügyforgalom számszerű csökkenése még nem jelenti azt, hogy bírák munkája szintén teljesen abban az arányban csökkent, mert a felülvizsgálati értékhatárok magasságánál fogva a legfelsőbb bírósághoz most már túlnyomó részben igen nagy érdekű és jelentőségű perek érkeznek. Azt azonban remélni lehet, hogy [...] az új esztendőben az ügyek menete gyorsaság tekintetében még kedvezőbben alakul. Ez azonban feltételezi azt, hogy a polgári ügyekben eljáró bírák létszáma ne csökkentessék.”

Megemlítette azt is, hogy „a törvényhozás munkájában fel lehet ismerni a kormánynak munkatervében foglalt azt a törekvését, hogy minél kevesebb jogszabály alkottassék. [...] Az elmúlt évben hozott törvények közül az igazságszolgáltatást érinti az ügyvédi rendtartás újabb módosításáról, továbbá a zugirásatról szóló törvény. Gazdasági helyzetünk azonban még mindig szükségessé teszi törvényes felhatalmazás alapján a kormányrendeletek kibocsátását.” Rávilágított arra is, hogy az ország gazdasági helyzete arra kényszeríti a kormányt, hogy „az elkerülhetetlen takarékosági célnak megfelelően a bírói eljárást fokozatosan átalakítsa, ami esetleg a bírói szervezet átalakítását is maga után vonhatja. Ezzel kapcsolatban kell azonban reá mutatnom arra, [...] hogy

a racionalizálás jelszava alatt még a gondolata se merüljön föl oly reformnak, amely egységes bírói szervezetünknek egyik-másik alkotó részét végszükség és célszerű pótlás nélkül megsemmisíteni kívánja; ez a bírói szervezet maradjon sziklavára a jognak és igazságnak.”

A Kúria mellett működő ügyvédi tanáccsal kapcsolatban kiemelte, hogy „az ügyvédtagok és bírói tagok egyaránt nagy súlyt helyeznek arra, hogy az eléjük kerülő ügyek alapos elbírálásban részesüljenek, és hogy úgy az ügyvédi tekintélyét, mint a hozzájuk forduló felek érdekét megfelelő módon megvédjék. Ez a munka azonban oda fejlődött, hogy nem lehet azt csupán kivételesen hosszabb időnként egybegyűlő tanácsnak tekinteni, mert az ügyvédi tanács hétről-hétre kénytelen és pedig legtöbbször párhuzamos ülésben foglalkozni az eléje kerülő és pedig az 1934. évben mintegy 500 fegyelmi ügygel.”⁵⁷⁸

A Kúria 1936. január 7-i évnyitó teljes ülésén Oswald István az igazságügyi törvényjavaslattal foglalkozva Lázár Andor igazságügy-miniszter 1935. december 20-i felsőházi beszédét idézte, miszerint „a bírói és ügyészi karba való belépés olyan, mintha templomba lépne be valaki, és kötelezőnek érzi attól a perctől kezdve, amikor ennek a testületnek tagjává lett, a legmagasabb erkölcsi és jellembeli kötelességeknek a saját tevékenységében való megnyilvánítását”. Mint mondta, „ez a miniszteri kijelentés megnyugtat arra nézve, hogy az igazságügyi kormányzat a bírói és ügyészi munkának etikai magaslaton álló nagy jelentőségét nemcsak ismeri, de nagyra értékeli”. Oswald szakaszonként ismertette az igazságügyi törvényjavaslatot. Végezetül ismét Lázár Andort idézte, aki felsőházi felszólalásában úgy nyilatkozott, hogy „a magyar bírák és ügyészek joggal kívánhatják, hogy őket különös tisztelet övezzé, de joggal kívánhatják azt is, hogy a fegyelmi felelősségükre vonatkozó jogszabályok szigorúak legyenek, hogy saját kebelükből kirekeszthessék azt, aki a megkívánt magas erkölcsi kívánalmaknak nem felel meg. A törvény a jövőben is azt a súlyos felelősségteljes kötelességet hárítja a bírákra és ügyészekre, hogy maguk bírálják el, vajon a szükséges feltételek a panaszlott bíróban, ügyészben megvannak-e? Meggyőződésem, hogy a bíró

⁵⁷⁸ Jegyzőkönyv a m. királyi Kúriának az 1935. évi január hó 7. napján tartott teljes üléséről. *A m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak az 1927–1939. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek*

és ügyészi kar ennek a súlyos feladatának a jövőben is teljes mértékben megfelel. Ez a javaslat ugyanis a bíró és ügyészi szervezetet érintő legnagyobb hatású törvény.”⁵⁷⁹

1937 januárjában a Kúria évnitó teljes ülésén az 1936-ban hozott igazságügyi vonatkozású törvényeket ismertette, kiemelte a családi hitbizományról és a hitbizományi kisbirtokról, valamint a telepítésről és az egyéb földbirtok-politikai intézkedésekről szóló törvényeket. A tárgyalás alatt álló igazságügyi reformok közül részletesen foglalkozott a polgári és büntető peres eljárás módosítására irányuló tervezetekkel. Rámutatott arra, hogy a szociális változások, nemkülönben a gazdasági helyzet nem jelentéktelen részében oda juttatta az ügyvédi kart, hogy „társadalmi előkelősége a közélet nem csekély kárára súlyban mindinkább veszített”, és az ügyvédi pályára, „mind nagyobb mértékben a megélhetésért való küzdelem hatolt be”. Hangsúlyozta, hogy „az igazság érvényesülése a megfelelő bírói és közigazgatási szervezet működése mellett a hivatása magaslatán álló, jellemében szilárd, lelkiismeretes ügyvédi kar közreműködésétől függ. Az ügyvédi kar helyzetének javítását az ügyvédség számának korlátozása hatékonyan csak úgy szolgálhatja, ha már az egyetemen megkezdji a jogászok számának korlátozását és megszünteti a jogáskérdés felületes módját, mert ez nyitja meg a jogászi pályára való tódulást.”

Néhány hónappal később, 1937. október 28-án búcsúztatták a kúriai bírók a 70. életévét betöltött és nyugalomba vonuló Oswald Istvánt. A teljes ülésen megjelent Lázár Andor igazságügy-miniszter is, aki azt mondta, hogy „boldog vagyok, hogy együtt működhettem Nagyméltóságoddal, hogy személyileg is érvényre juttathattuk ezt a gyönyörű összhangot, amelyre a magyar igazságszolgáltatásnak szüksége van, az összhangot az ítélőbíróság és az adminisztratív vezetés között. Soha egy pillanatra sem volt közöttünk véleményeltérés, együttes erővel igyekeztünk elérni az igazságszolgáltatás fenséges céljait.” Kiemelte, hogy Oswald „bölcsségével mindig megtalálta az igaz utat, tudta, hogy a bíróság, ha igazságot akar szolgáltatni, nemcsak a múltat egyenlíti ki a törvény paragrafusai alapján, hanem minden ítéletének jövőbeli következményeit átfontolva kell, hogy meghozza döntését”.

⁵⁷⁹ Oswald István és Degré Miklós nagy beszéde a bírói függetlenségről. Évnitó ülést tartott a Kúria és a tábla. *Budapesti Hírlap*, 1936. (január 8.) 5. sz. 3. p.

A Kúriától búcsúzó elnök rámutatott arra, hogy a világháborút követő idők nemcsak a technikai fejlődést siettették, hanem a jogi berendezkedést is, mind az alaki, mind az anyagi jog területén. „Jogos öntudattal állapíthatjuk meg, hogy a magyar bíróságok és ügyvédségek megértették a kor szellemét, megoldották azokat a kérdéseket, amelyeket az élet úgszólván napról-napra fölvet, megértették, hogy működésük nem öncél, hanem eszköz arra, hogy a magyar állam rendjét, a magyar nemzet életét minden körülmények közt megóvják, biztosítsák. Mert ha a magyar bíró és ügyész a felmerülő kérdéseket nem tudja az élet ütemének megfelelő gyorsasággal és a magyar nemzeti élet kívánalmának megfelelő módon megoldani, akkor az idő elrohanna fölötte és fejtelenség felé mennénk.”⁵⁸⁰

7. Közéleti tevékenysége

Osvald 1920. május 1-jétől 1922. december 22-ig a Fiatakorúak Budapesti Felügyelő Hatóságának helyettes elnöke, majd 1929 januárjától 1932-ig – amikor is „egyre növekvő elfoglaltsága miatt lemondott” erről az állásáról – elnöki székét töltötte be. Korábban királyi ítélőtáblai tanácselnökként a Fiatakorúak Pozsonyi Felügyelő Hatóságának volt helyettes elnöke.

1929 és 1937 között a felsőház tagja. A mentelmi bizottság jegyzője, a közjogi és törvénykezési bizottság, valamint az országos legfőbb fegyelmi bíróság tagja.

1930. március 8-tól a Tisztviselő Kaszinó egyik alelnökéként tevékenykedett.

1931. december 19-én a Magyar Jogász Egylet elnökévé választották. Az elnöki posztról 1939 januárjában lemondott.

1934. szeptember 6–10-ig az *International Law Association* – immár másodszer – Budapesten tartotta konferenciáját. A kongresszus résztvevőit Lázár Andor üdvözölte. Az igazságügy-miniszter megnyitóbeszéde

⁵⁸⁰ A Kúria teljes ülésén Lázár Andor igazságügyminiszter átnyújtotta a távozó Osvald István elnöknek a kormányzó magas kitüntetését. *Magyar Országos Tudósító*, 1937. (október 28.) 8. sz. (törvényszéki kiadás) 265. p. library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1937_10_2

után Lord Blanesburgh⁵⁸¹ az *International Law Association* leköszönő elnöke szólalt fel. A konferencia ezután Oswald István kúriai másodelnököt választotta meg elnökül.⁵⁸² A konferencia döntőbíróági ügyekről, a fizetésképtelenségi jog módosításáról, illetve a férjzett nők állampolgársági ügyeiről tárgyalt, valamint a Briand–Kellog-paktum nemzetközi joghatásáról tanácskozott.

1936 januárjában a magyar kormány a Hágai Állandó Választott Bíróság magyar csoportjába Baumgarten Nándor nyugalmazott közigazgatási bíró megbízatásának lejárta, illetőleg elhunya és Juhász Andor, a Kúria nyugalmazott elnökének lemondása miatt megüresedett két helyre hatévi időtartamra Tomcsányi Vilmos Pál nyugalmazott igazságügy-minisztert és Oswald Istvánt, a Kúria elnökét jelölte ki.

A kormányzó 1936. július 21-én kelt legfelsőbb elhatározásából m. királyi titkos tanácsos lett. Nyugalomba vonulása alkalmából pedig a Magyar Érdemrend I. osztályú keresztjét kapta meg 1937. október 28-án.

1938. Szent István jubileumi év volt Magyarországon. A szent királyra való megemlékezések sorából „magas színvonalával” messze kitűnt a Magyar Jogász Egylet 1938. április 24-én Esztergomban, a Bencés Gimnáziumban tartott ünnepi gyűlése, ahol „a Szent István történeti és jogi alkotásairól szóló előadásokban annyi ismeret hangzott el, amennyit évtizedek irodalma nem termelt ki”. Az ünnepi ülést Oswald István, a Magyar Jogász Egylet elnöke nyitotta meg: „Amikor ma az utunk Esztergom felé vezetett, mindenütt zöldellő vetéseket láttunk. A zöldellő vetéseket ősi hagyomány szerint a holnapi napon szenteli meg az egyház, hogy a Mindenható az ember munkáját bőséges gyümölcscsel áldja meg. Ezek a vetések azon a földön terülnek el, amelynek göröngyeit a magyar nép már ezer esztendeje műveli, és hogy ezt egy évezreden át művelhette és most is műveli, ezt annak köszöni, hogy a Mindenható a magyar népnek Szent Istvánt adta első királyának. Szent István a népet olyan szervezetbe foglalta és reánk ezzel olyan örökséget hagyott,

⁵⁸¹ Robert Younger, Baron Blanesburgh (1861. szeptember 12.–1946. augusztus 17.) jogi pályáját ügyvédként kezdte, majd a High Court bírója volt 1915-től 1919-ig. 1919 és 1923 között *Lord Justice of Appeal*, 1923 és 1937 között *Lord of Appeal in Ordinary*.

⁵⁸² Ünnepi keretek között nyílt meg a Nemzetközi Jogi Egylet harmincnyolcadik konferenciája. *Budapesti Hírlap*, 1934. (szeptember 7.) 202. sz. 5. p.

amely a megdicsőítése után kilencszáz év múlva is fenntartja Európában a magyar nemzetet, rokonnemzetek nélkül, idegen és sokszor vele szemben ellenségesen érző nemzetek körében, és pedig a megpróbáltatások egész sorozata ellenére is.”

A megnyitóbeszéd után előadást tartott Lázár Andor, aki az első magyar király országglási alapelveiről tartott előadást, Eckhart Ferenc pedig Szent István királyságát ismertette. Az előadók között szerepelt még Angyal Pál (Szent István és a büntetőjog), Egyed István (Szent István államalkotása), viski Illés József (A Szent Imréhez intézett intelmek jogi méltatása), Nizsalovszky Endre (A Szent Király és a szolganép), Stolpa József (Mi van hatályban Szent István törvényeiből?), valamint Szladits Károly (Szent István magánjogi törvényhozása).⁵⁸³

Osvald István társelnöke volt a Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségének és a Budapesti Piarista Diákszövetségnek. Igazgatósági tagként működött a Szent István Társulatnál, illetve a Nemzeti Hitelintézet Részvénytársaságnál. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagja.

1939 februárjában a pénzügyminiszter a II. számú Országos Döntőbizottság elnökévé nevezte ki.

*

„Szép családi körben folyt le ennek a bölcs és jó embernek nemes élete. Életének alkonyán is nagyszámú tisztelőinek szeretete és ragaszkodása vette őt körül”, egészen haláláig. Oswald István 1944. december 26-án halt meg.

„Ritka széleskörű műveltsége, szellemes társalgási modora, mindig derűs egyénisége, bölcs életfelfogása különösen alkalmassá tették őt olyan reprezentatív állás betöltésére, mint a Kúria elnöki tisztsége. Méltó helyet foglalt el az ország nagy bírúinak sorában. A Kúrián, mint a tanács elnöke, nem egyszer az ő éles elméje és pompás gyakorlati érzéke vitte dűlőre a jogvitát.”⁵⁸⁴

⁵⁸³ LIPPAY Lajos: Szent István jubileumi év Esztergomban. *Esztergom Évtapjai*, 1938. 1–2. sz. 128–130. p.

⁵⁸⁴ ALFÖLDY Dezső: Oswald István emlékezete. *Jogtudományi Közöny*, 1946. 1–2. sz. 38. p.

BEFEJEZŐ GONDOLATOK

A kúriai elnökök szakmai pályafutásának bemutatása mellett mindvégig arra törekedtem, hogy az adott korszak igazságszolgáltatási szervezetébe, működésébe is betekintést nyújtsak. Fontosnak tartottam, hogy a szűken vett szakmai karrier – a jogi doktorátus megszerzése, a bírói hivatalba lépés és a hivatali előmenetel – mellett az illető kúriai elnök személyisége is kirajzolódjon, hiszen bírói munkásságát, ítélkezési gyakorlatát személyes jellemvonásai is gazdagították, alakították.

Az elnöki pályávek megírásához kutatásaim alapjául a m. királyi Kúriának és a m. királyi Kúria polgári szakosztályainak teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek mellett (amelyeket a Kúria Tóry Gusztáv Jogi Könyvtára őriz), Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, a magyar igazságszolgáltatás, illetve bírósági szervezet történetét feltáró monográfiák, jogi szakfolyóiratok, napilapok, valamint a kortársak visszaemlékezései, jellemzései szolgáltak. Felbecsülhetetlen segítséget kaptam – részben családi levelek és fényképek formájában – Juhász Andor, Tóry Gusztáv és Oswald István még élő családtagjaitól, dédunokáktól, unokáktól, unokatestvérektől.

Bízom benne, hogy az elnöki életutak megismerésén keresztül az elmúlt másfél évszázad felsőbbírói hagyományai, magyar jogászai tradíciói is közkinccsé válnak.

A 2011. évi igazságszolgáltatási reform eredményeként a bíróságok szakmai és igazgatási vezetése kettévált, a Kúria jelentős új hatásköröket kapott, és visszakapta régi nevét. A Kúria elnevezés arra a gazdag történelmi múltra, arra az évszázadokon keresztül formálódó és kialakult

szakmai és erkölcsi mércére utal, amelynek örököséként Magyarország legfőbb ítélkező fóruma ma igazságot szolgáltat. A kibővített új hatáskörű Kúria szervezeti és intézményi lehetőségei megteremtik annak esélyét, hogy a legmagasabb bírói testület a XXI. század követelményeinek megfelelően működő, korszerű és hatékony igazságszolgáltató szerv legyen.

Ahogy Darák Péter, a Kúria elnöke fogalmazott 2012. április 3-án, a Kúria tekintélyét az évezredes múlt mellett éppen az adja, hogy az igazságra törekedve alkalmazta és formálta a magyar jogot annak érdekében, hogy nemzetünk egységét és nyugalját se partikuláris érdekek, se politikai ideológiák ne zavarhassák meg. Mint mondta: „A Kúria elnökeként ezért nagy a felelősségem: minden erőmmel azon kell lennem, hogy Magyarország valamennyi bíróságán igazságos és egyben megnyugtató ítéletek szülessenek.”⁵⁸⁵

⁵⁸⁵ A kezdeményezések éve – Dr. Darák Péter kúriai elnök a Kúria 2012. április 3-án tartott ünnepi teljes ülésen elhangzott beszéde. In *Kúria – Évkönyv 2012*. Budapest, 2013. 12. p.

ÉLETUTAK

ACSÁDY Ignác (Nagykároly, 1845. szeptember 9.–Budapest, 1906. december 17.) a pesti egyetemen hallgatott jogot. A *Századunk*, majd a *Pesti Napló* munkatársa lett. 1877-ben bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Történetírói munkásságát az 1880-as években kezdte meg. Fő kutatási területe a XVI–XVIII. századi Magyarország népesség- és gazdaságtörténete volt. Elsőként írta meg a magyarországi jobbágyság összefoglaló történetét. A Magyar Tudományos Akadémia 1888. május 4-én levelező tagjává választotta. Fő műve a kétkötetes *A magyar birodalom története*.

ÁDÁM András (1843–Budapest, 1913. november 26.) a budapesti királyi ítélőtábla pótbírája, majd – a Kúriához beosztott – ítélőtáblai bíró, 1890-től 1910-ig kúriai bíró, tanácselnök.

ADOLF Sebestyén (Tát, 1863–Budapest, 1931. november 2.) a budapesti királyi törvényszéken volt joggyakornok, 1887-ben az igazságügy-miniszter Vaisz-féle alapítványi díjas joggyakornokká nevezte ki. 1889. augusztus 8-án a budapesti királyi törvényszékhez nevezték ki aljegyzőnek. 1891-től a kassai királyi járásbírótság albírája. 1894-től a kassai királyi ítélőtábla tanácsjegyzője, majd szeptember 2-i kinevezését követően járásbíró a kassai királyi járásbírószágon. 1896-ban áthelyezték a budapesti királyi törvényszékhez. 1900. március 9-től a budapesti királyi ítélőtáblán teljesített szolgálatot elnöki titkárként, ítélőtáblai bíróné 1901. szeptember 16-án nevezték ki. 1909. március 15-től kúriai kisegítő bíró, majd

közigazgatási bírósági ítéldbíró lett. 1914-ben kúriai bírónak nevezték ki, hivatali esküjét február 17-én tette le. 1914-től 1920-ig a Hatásköri Bíróság tagja. 1917-ben az Osztrák–Magyar Bank választott bíróságának a Kúria által delegált tagja. Kúriai tanácselnöki címmel 1921-ben ruházták fel, kúriai tanácselnökké 1925-ben nevezték ki. 1917-től az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület társelnöke.

ALBACH Géza (Bártfa, 1829. március 31.–Kolozsvár, 1900. január 24.) járásbíró Szilágysomlyón, majd a dévai királyi járásbíróságon, ezt követően a kolozsvári királyi törvényszék bírója. 1887-től 1899-ig Kolozsvár polgármestere. 1888-tól királyi tanácsos. A kolozsvári kereskedelmi akadémia felügyelőbizottságának és a kolozsvári Nemzeti Színház ellenőrző választmányának tagja. 1899-től 1900-ig Kolozsváron a borvizsgáló állandó szakértői bizottság (1895. évi XXXIII. tc. 11. §) tagja.

(*nemesmiliticsi*) *ALFÖLDY Dezső* (Temesvár, 1875. augusztus 2.–Balatonalmádi, 1961. május 19.) a budapesti tudományegyetemen szerzett jogi és államtudományi doktori oklevelet, majd gyakorlati bírói vizsgát tett. 1898-tól bírósági joggyakornok. 1902-ben az esztergomi járásbírósághoz nevezték ki albírónak, 1906-ban a győri királyi ítéltáblához rendelték be tanácsjegyzői szolgálatra. 1910-ben győri törvényszéki bírónak nevezték ki. 1914-ben a győri ítéltáblán elnöki titkár, 1917-ben pedig győri ítéltáblai bíró lett. 1923-tól kúriai bíróként teljesített szolgálatot. 1935-ban a budapesti királyi ítéltábla alelnökévé, 1940-ben elnökévé nevezték ki. Az országgyűlés felsőházának tagja. Bírói működése mellett széles körű szakirodalmi munkásságot is folytatott, számos tanulmánya és cikke jelent meg a magyar magánjog és perjog körében. Az Egységes Bírói és Ügyvédi Vizsgáló Bizottság tagja volt. Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület igazgatósági tagja, a Magyar Jogász Egyeslet választmányi tagja.

(*törökszentmiklósi és zsadányi*) *ALMÁSSY László* (Jászberény, 1869. július 27.–Budapest, 1936. március 12.) középiskolai tanulmányait Jászberényben végezte, jogot a budapesti tudományegyetemen hallgatott. 1892-ben ügyvédi vizsgát tett. 1893-ban jegyzővé nevezték ki a szolnoki törvényszékhez, 1894-ben Jászberény tiszti ügyésze, majd Jász-

Nagy-Kun-Szolnok vármegye tiszti főügyésze. Jogi, közigazgatási és politikai írásai a jogi és pénzügyi szaklapokban jelentek meg. Az 1910. évi választásokon nemzeti munkapárti programmal országgyűlési képviselővé választották. Ebben az időben jelentős szerepe volt a polgári törvénykönyv előkészítő bizottságában. Tisza István szűkebb körvezetéhez tartozott. A proletárdiktatúra idején hat hétig fogva tartották a rákosi gyűjtőfogházban. Az alkotmányosság helyreállítását követően ügyvédként működött, és tagja volt az országos ügyvédvizsgáló bizottságnak. 1922-ben egységes párti programmal választották országgyűlési képviselővé. 1923 júniusától az Egységes Párt ügyvezető elnöke, 1927 februárjától elnöke volt. 1922. szeptember 5-től 1923. április 20-ig a nemzetgyűlés alelnöke. 1929-ben a képviselőház elnökévé választották. Az uralkodó a Ferenc József-rend tiszti keresztjével tüntette ki. 1924-ben a polgári érdemrend II. osztályú jelvényével, 1931 júliusában a magyar érdemkereszt I. osztályával tüntették ki. Párbajszakértőként is ismert volt, „politikai afférekben sűrűn szerepelt megbízottként”.

(*sikabonyi*) ANGYAL Pál (Pécs, 1873. július 12.–Budapest, 1949. január 18.) középiskolai és jogi tanulmányait szülővárosában végezte. 1895-ben a jogi doktori oklevél megszerzését követően Baranya megyében teljesített közigazgatási szolgálatot, ügyészi gyakornok volt, majd 1897-ben felsőkereskedelmi iskolai tanárrá nevezték ki. 1898-tól 1912-ig a pécsi püspöki joglíceum tanára, büntetőjogot és jogbölcséletet oktatott. 1900-tól a budapesti tudományegyetem magántanára, 1912-től 1944-ig nyilvános rendes tanára. 1920-tól 1922-ig a jogi kar dékánja, 1933-tól 1934-ig az egyetem rektora volt. Büntetőjogot és büntető eljárásjogot adott elő, 1920-tól 1928-ig a jogbölcséleti tanszéken helyettesített. A klaszikus büntetőjogi iskola híve volt. Részt vett a büntetőjogi kodifikációs munkálatokban, jelentős szerepe volt Az állam és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. tc. tervezetének kidolgozásában. Jogirodalmi munkásságának jelentős művei büntetőjogi tankönyvei és kézikönyvei. 1920-tól 1944-ig a *Magyar Jogi Szemle* szerkesztője. 1939-től 1944-ig a Magyar Jogász Egylet elnöke volt. 1940-ben a szegedi egyetem tiszteletbeli doktorává választotta. A Magyar Tudományos Akadémia 1909-ben levelező, 1930-ban pedig rendes tagjává választotta. 1944-ben a Finn Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta.

ANTALFFY-ZSIROS Kálmán (1853–1942) 1886. január 14-től nagykiskindai törvényszéki bíró, majd 1894. április 25-től szegedi királyi ítélőtáblai bíró volt. 1907 szeptemberében kúriai bíróvá nevezték ki. 1920-tól a III. polgári tanács elnöke, tanácsvezetői joggal és címmel felruházott kúriai bíró. 1926-ban – saját kérésére – nyugalomba vonult. Nyugalmozott kúriai tanácselnökként az Országos Földbirtokrendező Bíróság tagja volt.

AVEDIK Simon (Erzsébetváros, 1850–Budapest, 1918. december 23.) szülővárosában ügyvéd, majd albíró a szentágotthai királyi járásbírószágon, 1889-től járásbíró a nagysinki királyi járásbírószágon. 1891-től az erzsébetvárosi királyi törvényszék bírója. 1894. november 2-án a marosvásárhelyi királyi ítélőtábla bírójává nevezték ki. 1904-től kúriai bíró, 1918-ban tanácselnök. A Budapesti Ügyédvizsgáló Bizottság tagja.

BABOS Kálmán (Kozmadombja, 1825. március 21.–Budapest, 1892. november 9.) gimnáziumi tanulmányait Kőszegen végezte. 1839 és 1841 között bölseletet tanult Zágrábban. Jogot Pozsonyban hallgatott 1841 és 1843 között. 1845-ben szerzett ügyvédi oklevelet. Pályáját Zala megye tiszteletbeli aljegyzőjeként kezdte. 1849 végén törvényszéki jegyző lett Zalaegerszegen. 1854–1855-ben tanácsitkár a soproni főtörvényszéknél, majd törvényszéki bíró Zalaegerszegen. Utóbb a hétszemélyes táblához helyezték át. 1864-től királyi táblai bíró, 1869-től a Kúria semmítőszéki osztályának bírója, 1882. január 1-jétől kúriai bíró, majd 1886 szeptemberétől kúriai tanácselnök. A Lipót-rend lovagkeresztjével tüntették ki.

BAKONYI Samu (Debrecen, 1862. július 20.–Budapest, 1922. április 22.) jogi tanulmányait Budapesten végezte. 1888-ban ügyvédi vizsgát tett, majd Debrecenben folytatott ügyvédi gyakorlatot. 1901-ben országgyűlési képviselővé választották.

(*belváthi*) *BALÁSY Antal* (Garadna, 1820–Budapest, 1898. január 1.) budai hites ügyvéd – több perben Rózsa Sándor védője volt. Tagja Nógrád vármegye törvényhatósági bizottságának. 1861-ben Budán országgyűlési képviselővé választották. 1867-ben a Budai Népszínház feletti felügyeletet ellátó igazgató bizottmány elnökévé választották. A Pesti Népszínház alapításának is lelkes támogatója volt, 1869-ben a

népszínházi bizottság elnöke lett. „Kitűnő érdemei” elismeréséül 1868 áprilisában a III. osztályú Vaskorona Renddel tüntették ki. 1869. május 1-jén a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának bírójává, 1892 decemberében kúriai tanácselnökké nevezték ki, a hivatali esküt december 22-én tette le. 1897-ben vonult nyugalomba vonult. Kiváló szolgálatai elismeréséül II. osztályú Vaskorona Rend kitüntetésben részesült.

BALOG (Bleyer) Arnold (Tápiógyörgye, 1870. március 15.–1913. november 28.) 1894-től ügyvédként tevékenykedett. A *Jogtudományi Közlemény* egyik szerkesztője volt.

BALOGH Jenő (Devecser, 1864. május 14.–Budapest, 1953. február 15.) 1888-ban a budapesti tudományegyetem magántanára, majd 1900-tól 1910-ig rendes tanára lett, büntetőjogot oktatott. Rövid bírósági szolgálatot követően 1891-től az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán dolgozott. 1897-től királyi ítélőtáblai bír. 1910-től közoktatásügyi államtitkár és nemzeti munkapárti programmal országgyűlési képviselő lett. 1913. január 4. és 1917. június 16. között igazságügy-miniszter volt. Ezután a politikai élettől visszavonult. Nevéhez fűződik többek között az első büntetőnovella (1908) kidolgozása (fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések, próbára bocsátás, a büntetés feltételes felfüggesztése, stb.). 1920-tól 1935-ig a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, 1940-től 1943-ig másodelnöke volt.

BARCLAY, Thomas Sir LL.B., PhD (Dunfermline, 1853. február 20.–Versailles, 1941. január 20.) az *International Law Association* alelnöke, 1899-től 1900-ig a Brit Kereskedelmi Kamara elnöke. 1905-ben ő alapította a Nemzetközi Testvériség Szövetséget (*International Brotherhood Alliance*).

BARNA Ignác (Rácalmás, 1854. szeptember 10.–Budapest, 1919. július 1.) jogi tanulmányainak befejezése után 1889-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1880-tól 1889-ig kereskedelmi és váltójogot oktatott a budapesti Kereskedelmi Akadémián. 1879-ben, 1882-ben és 1885-ben az országos jogászgyűlések szakosztályi jegyzője volt. 1899-ben budapesti királyi ítélőtáblai, majd 1911-ben kúriai bír. lett. Ebben a minőségében

az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályába osztották be. Miniszteri tanácsosi rangot nyert. 1880-tól a *Jogtudományi Közlöny* munkatársa volt.

(*nagyőri*) *BARTHA Richárd* (Lőcse, 1871. október 30.–Budapest, 1927. február 1.) jogi tanulmányait Budapesten végezte, 1897 áprilisában tett ügyvédi vizsgát. 1895-től az Igazságügyminisztériumhoz beosztott aljegyző, majd jegyző a budapesti királyi törvényszéken, 1896-tól az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán teljesített szolgálatot, majd fogalmazó lett. 1903-ban budapesti királyi törvényszéki bíróná, 1912-ben budapesti királyi ítéltáblai bíróná nevezték ki. 1918. május 31-én miniszteri tanácsos, fél évvel később helyettes államtitkár lett. 1920. április 30-án a kormányzói kabinetirodához nevezték ki, annak vezetője volt.

BATTLAY Imre (Óbeszterce, 1843. november 5.–Budapest, 1896. március 21.) középiskoláit Kecskeméten, Nagyszombaton és Nyitrán végezte. 1863-tól 1867-ig a pesti tudományegyetemen jogot hallgatott. 1867-ben gyakornok a Pénzügyminisztériumban, majd fogalmazó. 1869-től ügyvédi gyakorlatot folytatott, Pest vármegye tiszti alügyésszé választotta a központi fenyítő törvényszékhez. 1871-ben királyi alügyész lett a kecskeméti királyi törvényszéken. 1872-ben Kalocsára helyezték át, ahol alügyész, majd 1876-ban királyi ügyész lett. 1891-től kassai főügyészhelyettes, 1892-től főügyész. 1894-től törvény-előkészítő az Igazságügyminisztériumban. Részt vett az 1896. évi bünvádi perrendtartás tervezetének kidolgozásában, lelkes híve volt az esküdtszék intézményének. Szépirodalmi írásai részben „Jácint” álnéven a *Családi Körben* és a *Fővárosi Lapokban* jelentek meg, jogtudományi cikkei pedig a *Magyar Igazságügyben*.

BAUMGARTEN Izidor (Pest, 1850. március 27.–Budapest, 1914. szeptember 30.) középiskolai és jogi egyetemi tanulmányait Pesten folytatta. A jogtudori oklevél megszerzése után három évet külföldön töltött. Magyarországra visszatérve, 1882-ben letette az ügyvédi vizsgát, majd ügyvédként, és 1886-tól a budapesti királyi ügyészségen alügyészként tevékenykedett. „Vádbeszédei valóságos jogi remekművek voltak, amelyek egyszerre a legismertebb törvényszéki szónokok sorába emeltek.” 1891-től a budapesti királyi törvényszéken büntetőbíró, 1896-tól

budapesti királyi ügyész. 1897-től miniszteri osztálytanácsos az Igazságügyminisztériumban, 1898-ban részt vett a bűnvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. tc.) életbe léptetésével kapcsolatos rendeletek kidolgozásában és a büntetőnovella (1908) előkészítésében. 1901-től 1911-ig koronaügyész-helyettes. 1911-ben kúriai tanácselnökké nevezték ki, a második büntetőtanács vezetője volt. A Magyar Jogász Egylet igazgató-választmányi tagja, 1910-től alelnöke.

BAUMGARTEN Károly (Pest, 1853. szeptember 21.–Budapest, 1913. január 28.) Baumgarten Nándor édesapja, illetve Baumgarten Izidor testvére volt. Jogi tanulmányait követően 1876-tól 1892-ig ügyvédként praktizált, és ő szerkesztette a *Büntető Jog Tárá*nak polgári jogi mellékletét. 1892. május 15-én a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék bírójává nevezték ki, ahol a fellebbviteli tanács elnökeként „erős befolyást gyakorolt a judikatura alakulására”. 1898 szeptemberében királyi ítélőtáblai bírói kinevezést kapott, a felülvizsgálati tanácsban „általánosan elismert vezető szerepet vitt”. 1909-ben kúriai bírói címet és jelleget nyert. 1910-ben a budapesti királyi ítélőtábla tanácselnöke lett. Kevés bíró volt, akit „oly széleskörű általános műveltség a legalaposabb szaktudással díszítene” – írta róla a *Jogtudományi Közlöny* 1913. január 31-i számában. 1886-tól a Magyar Történelmi Társulat tagja.

BAUMGARTEN Nándor (Budapest, 1875. május 29.–Budapest, 1935. május 29.) egyetemi tanulmányait Budapesten, Lipcsében és Berlinben végezte. 1899-től 1914-ig ügyvédként tevékenykedett. 1901-től a *Jogállam* szerkesztője és a Magyar Jogász Egylet titkára volt. 1905-től a budapesti tudományegyetem magántanára lett, kereskedelmi és váltó jogot oktatott. 1914–1921-ig közigazgatási bírósági ítélelbíró. Nyugdíjazása után a Beocsini Cementgyári Unió elnöke lett. Egyike volt a legkiválóbb magyar műgyűjtőknek.

BEKSICS Gusztáv (Gamás, 1847. február 9.–Budapest, 1906. május 7.) középiskoláit Kaposváron, Kecskeméten és Pécsen kezdte. Eleinte papi pályára készült, majd a pesti egyetemen jogot és bölcsészetet hallgatott. 1874-ben ügyvédi oklevelet szerzett, és 1884-ig a királyi táblán volt segédfogalmazó, majd fogalmazó. 1870-től a *Pesti Napló*, majd az *Ellenőr*, a *Nemzeti Hírlap*, illetve a *Nemzet* munkatársa volt. 1884-ben

a sepsiszentgyörgyi választókerület képviselőjévé választották; az igazságügyi bizottság tagja és jegyzője volt. 1894-től 1896-ig a miniszterelnökséghez került, ahol miniszteri tanácsosként a közjogi és nemzetközi ügyosztály vezetője volt. Amikor 1896-ban ismét országgyűlési képviselővé választották, leköszönt állásáról. A *Magyar Nemzet* szerkesztője lett. 1905-ben a *Budapesti Közlöny* szerkesztőjének nevezték ki. Politikai és publicisztikai írásai mellett írt színműveket és regényt, fordított verseket és drámákat is.

BÉRINKEY Dénes (Csúz, 1871. október 17.–Budapest, 1944. június 25.) jogi tanulmányait Pesten végezte. 1918-ig az Igazságügyminisztérium Nemzetközi Jogi Osztályának volt a vezetője. A *Huszedik Század* című folyóirat egyik alapítója. 1918. november 3. és 1919. január 18. között igazságügy-miniszter volt, 1919. január 11-től 1919. március 21-ig miniszterelnök és január 19-től március 20-ig külügyminiszter. Lemondása után visszavonult a politikai élettől. 1920-tól ügyvéd. 1914-től 1918-ig a Keleti Kereskedelmi Akadémia tanára.

(*bernátfalvi*) *BERNÁTH Elemér* (Magyarsas, 1845. január 13.–Debrecen, 1905. november 11.) a sátoraljaiújhelyi törvényszék, majd a budapesti királyi ítélőtábla bírója. 1891. január 28-tól a kassai királyi ítélőtábla elnöke, a II. polgári tanács (közpolgári ügyek) elnöke. Az 1878-ban alakult kassai kaszinó egyik igazgatója. 1898 novemberében a debreceni királyi ítélőtábla elnökévé nevezték ki.

(*bernátfalvi*) *BERNÁTH Géza* (Kocsord, 1845. október 2.–Budapest, 1932. szeptember 12.) jogi tanulmányait követően 1867-ben bírósági szolgálatba lépett, a pesti királyi tábla joggyakornoka lett. 1871-ben albíróvá nevezték ki a pesti járásbírószághoz. 1876-ban a budapesti királyi törvényszék, majd 1885-ben a budapesti királyi ítélőtábla bírója lett. 1891-től a szegedi királyi ítélőtábla tanácselnöke, majd 1894-től elnöke volt. 1899-től 1906-ig igazságügyi államtitkár. 1906-ban nevezték ki a Kúria másodelnökévé, amely hivatalt 1910-ig töltött be. 1906-ban a főrendiház, 1927-ben a felsőház tagja lett.

(*haraszi*) *BERNOLÁK Nándor* (Radvány, 1880. október 2.–Budapest, 1951. augusztus 8.) jogi tanulmányait Budapesten, Berlinben és Kolozsvárott végezte. Hosszabb ideig tanult a torinói, a nápolyi, a római, a lyoni és a párizsi egyetemeken is. 1906-tól az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán dolgozott. 1908-ban a kassai jogakadémia tanárává nevezték ki, büntetőjogot és jogbölcseletet oktatott. 1913-ban a kassai királyi ítélőtábla Igazságügyminisztériumhoz beosztott bírāja volt. 1914-ben a debreceni egyetemen a büntetőjog és a büntetőeljárás jog tanára. Az 1920–1922. évi nemzetgyűlés képviselőjévé választották keresztény nemzeti programmal. 1921. április 14. és 1922. június 16. között népjóléti és munkaügyi miniszter. 1922-től Budapesten folytatott ügyvédi gyakorlatot, és a királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem magántanára volt.

BOGDANOVICS Lucian (Baja, 1867. május 10.–Bad Gastein, 1913. szeptember) gimnáziumi tanulmányait Baján végezte, teológiát Karlócán, jogot az egri érseki líceumban hallgatott. Brankovics György szerb pátriárka meghívására 1891. július 16-án tett szerzetesi fogadalmat. Diakónus, 1891. július 21-től hierodiakónus, október 6-tól protodiakónus, majd Újvidéken a bácskai püspökség aljegyzője lett. 1892 decemberétől 1894 júniusáig az állami iskolák görögkeleti vallású növendékeinek hitoktatója. 1892 decemberétől 1894 júniusáig a karlócai görögkeleti szerb főgimnázium hittanára volt. 1894. április 1-jétől az érseki hivatal jegyzőjeként tevékenykedett. 1896. november 11-től a pátriárka megbízottjaként, 1897. január végétől pedig mint a budai egyházmegye adminisztrátora vezette az egyházmegye ügyeit. 1897. december 6-án budai szerb püspökké választották. 1901. szeptember 21-én a temesvári görögkeleti szerb püspökség adminisztrátorává nevezték ki. 1908. szeptember 22-én a karlócai egyházi kongresszus szerb pátriárkává választotta. Méltóságánál fogva a főrendiház és a horvát országgyűlés tagja. 1913. augusztus 13-án Gasteinbe érkezett. Szeptember 1-jén délelőtt vezető nélkül „rendes polgári ruhájában, ernyővel a kezében indult utnak a patriarcha”. Estére várták vissza a szálláshelyére, és mivel még másnap délben sem érkezett vissza, a szálloda tulajdonosa bejelentette eltűnését a gasteini

csendőrségnél és a polgármesteri hivatalnál. Keresésére mentőcsapatok indultak szeptember 4-én. Holttestét csaknem két hónapi kutatás után, október 26-án találták meg az Ache folyóban. Halálának körülményei arra utaltak, hogy a pátriárka öngyilkosságot követett el. A rejtélyes haláleset magyarázataképp 1915-ben belgrádi lapértésülésre hivatkozva az a hír járta, hogy a pátriárkát korábbi ellenfele, Markovics Miklós szerzetes taszította a gasteini zuhatagba. Markovics azonban meghalt az első világháborúban, így nem derülhetett ki, hogy állítása igaz volt-e.

BOZÓKY Árpád (Kunszentmárton, 1868. június 25.–1925. január) gimnáziumi tanulmányait Szarvason és Kecskeméten végezte, jogot Budapesten hallgatott. Gyermekkorában, 1876-ban játék közben fél szemét elvesztette. 1890-ben – joghallgatóként – írt, *Az osztrák–magyar unió* című pályaműve dicsőreteret nyert a budapesti egyetemen. Egyetemi tanulmányait követően néhány évet külföldön töltött. Ezt követően Budapesten, Szolnokon, Nyitrán, 1894-től pedig szülővárosában folytatótt ügyvédi gyakorlatot. 1901-ben megalapította a radikális függetlenségi *Közérdek* című hetilapot. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei törvényhatósági bizottság tagja. 1905-től országgyűlési képviselő.

BRÜLL Ignác (Nagyvárad, 1848. november 12.–Budapest, 1918. október 22.) ügyvéd, Nagy-Britannia tiszteletbeli konzulja, m. kir. udvari tanácsos, a Budapesti Ügyvédi Kamara választmányi tagja, alelnöke, majd 1912-től elnöke, az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet igazgatósági tagja, a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület jogtanácsosa, majd elnöke, a „Standard” Életbiztosító Társaság Edinburgh egyik elnöke, a Magyar Keleti Tengerhajózási Rt. igazgatósági tagja, a Magyar Jelzőlog-Hitelbank felügyelőbizottságának tagja.

(*nemesújfalusi*) *BUBLA Ferencet* (Vác, 1850. szeptember 16.–Budapest, 1931. január 31.) 1882. június 7-én a budapesti VIII–X. kerületi királyi járásbírószágra nevezték ki albíróvá, 1886. február 19-én budapesti királyi kereskedelmi és váltótörvényszéki bírónak, 1891. január 28-án budapesti királyi ítélőtáblai bírónak nevezték ki. 1902-től királyi ítélőtáblai tanácselnök (váltó-, kereskedelmi és csódtanács). Királyi kúriai tanácselnök. Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület egyik társelnöke.

(*rajeczi*) **BURIÁN János** (Pozsony, 1819–Budapest, 1889. május 8.) az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc kitörésekor belépett a nemzetőrségbe, Szalay László távozását követően őrmesteri ranggal Lipótváros kapitányává választották, majd a honvédségnél szolgált, őrnagyként Bem József hadsegéde volt. A világoasi fegyverletételt követően fogságba került. Később – közlegényként – besorozták az osztrák gyalogezredbe, tizennégy hónapnyi szolgálat után fővárosi polgártársai gyűjtést rendeztek, és kiváltották a katonaságtól. Visszatért Pestre, és ügyvédi irodát nyitott. 1875 februárjában a Budapesti Ügyvédi Kamara alakuló közgyűlésén választmányi tagjává választotta. A Budapesti Ügyvédi Kör elnöke volt. Részt vett a képviselő-választási mozgalmakban is, mint a lipótvárosi Deák-párt, majd mint a Szabadelvű Párt elnöke. A fővárosi törvényhatósági bizottság tagja, valamint az V. kerületi iskolaszék és a kerületi jótékonyági egyesület elnöke volt. Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár igazgatósági tagja, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank jogtanácsosa. 1884-ben a közügyek terén szerzett érdemeinek elismeréséül királyi tanácsosi címmel tüntette ki az uralkodó.

CARRARA, Francesco (Lucca, 1805. szeptember 18.–Lucca, 1888. január 15.) büntetőjogász, a halálbüntetés eltörlésének híve. Jogi tanulmányait a luccai egyetemen folytatta. A doktorátus megszerzése után a luccai egyetemen kereskedelmi jogot és büntetőjogot oktatott, 1859-ben a pisai egyetemen a büntetőjog és büntető eljárásjog rendes tanára lett. 1865-től 1870-ig az olasz képviselőház tagja, 1876-tól szenátor volt. Egyik legjelentősebb műve *A büntető jogtudomány programja (Programma al corso di diritto penale)*, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Beksics Gusztáv fordított magyarra.

(*seprősi*) **CZÁRÁN István** (Seprős, 1846. december 16.–Budapest, 1928. augusztus 10.) 1870-ben lépett állami szolgálatba. A pesti királyi törvényszék jegyzője volt. 1895. március 2-től budapesti büntetőtörvényszéki bíró. 1895-től királyi ítélőtáblai címmel és jelleggel felruházott királyi törvényszéki bíró. A budapesti királyi törvényszék vádtanácsának elnöke volt. 1906-ban budapesti királyi főügyésszé nevezték ki, hivatalát 1917. évi nyugalomba vonulásáig töltötte be. Az Országos Kaszinó egyik alapítója volt.

CZORDA Bódog (Szabadka, 1828. december 18.–Budapest, 1904. július 4.) jogi tanulmányai befejeztével 1848. szeptember 13-án magyar jogból, 1855. február 6-án osztrák jogból tette le az ügyvédi vizsgát. Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharcban honvéd lett. A világsi fegyverletétel után egy évig közlegényként osztrák katonai szolgálatra kényszerült Olaszországban. Ezt követően Szabadkán lett ügyvéd. 1860-ban 19 társával együtt mint politikailag megbízhatatlan személyt elfogták, Josefstadtba internálták, és csak az októberi diploma közzététele után engedték szabadon. 1861-ben országgyűlési képviselő lett, és városi főügyésszé választották. 1867-től 1869-ig Szabadka főbírája. 1869. június 1. és 1876. április 8. között a pesti királyi ítélőtábla bírója, 1876-ban a Kúrián legfőbb ítélőszéki bíró, 1882-ben kúriai bíró. 1885-ben a magyar jogászgyűlés elnöke, illetve a Vaisz-féle alapítvány gondnoka. 1889. június 27-én igazságügyi államtitkárrá nevezték ki. 1892-ben a budapesti királyi ítélőtábla elnöke. 1893-tól 1901-ig a Kúria másodelnöke és a főrendiház tagja. 1901. december 22-én mint a bírói kar kimagasló alakját a főrendiház élethossziglani tagjává nevezték ki.

(*csíkdelnei*) *CSATHÓ Ferenc* (Nagyvárad, 1845. június 29.–Budapest, 1928. április 10.) középiskolai tanulmányait a nagyváradi premontrei főgimnáziumban, a jogot Nagyváradon és Pozsonyban végezte. 1868-ban Nagyvárad aljegyzőjévé, 1869-ben városi tanácsossá választották. 1871-ben albíró, majd bíró lett a nagyváradi királyi törvényszéken. 1881-ben e minőségében a budapesti királyi ítélőtáblához rendelték be, és 1884-ben ítélőtáblai bíróvá nevezték ki. 1891-ben a debreceni királyi ítélőtáblán tanácselnök. 1893-ban kúriai bíró. 1896-tól a marosvásárhelyi, 1899-től pedig a szegedi királyi ítélőtábla elnöke. 1901. április 13-án kúriai tanácselnökké nevezték ki, és három évig volt a IV. polgári (váltó) tanács elnöke. 1904-ben Oberschall Adolf utódként foglalhatta el a budapesti királyi ítélőtábla elnöki székét, amelyet nyugalomba vonulásáig, 1915-ig töltött be. Hivatalánál fogva 1904-ben főrendiházi tagságot nyert.

CSEMEGI (1844-ig Nasch) Károly (Csongrád, 1826. május 3.–Budapest, 1899. március 18.) jogi tanulmányait a pesti egyetemen folytatta, 1846-ban szerzett ügyvédi oklevelet. Torontál vármegye tiszteletbeli aljegyzője lett, 1847-ben a pozsonyi rendi gyűlésen a vármegye írnokaként vett részt. 1850-től Aradon ügyvédkedett, majd hazafias kiállása

miatt és egyre növekvő népszerűségének visszaszorítására egy kis faluba, a mai Temesbökénybe helyezték át. 1858-ban térhetett vissza Aradra. A kiegyezés után az Igazságügyminisztériumba került, ahol titkárként, majd tiszteletbeli osztálytanácsosként, 1868-tól pedig miniszteri tanácsosként tevékenykedett. 1871-ben helyettes államtitkárrá nevezték ki, 1872-től 1879-ig államtitkár volt. 1872-től 1878-ig országgyűlési képviselő. 1879-től kúriai tanácselnök lett. 1893-ban – sértettsége miatt, mivel Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter nem őt nevezte ki a Kúria másodelnökévé – nyugalomba vonult. A Csemegi-kódexen (1878. évi V. tc. A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről) kívül számos jelentős törvény megszületése fűződik a nevéhez. Tudományos felkészültsége és sokoldalú nyelvtudása, valamint a nemzetközi jogirodalomban való jártassága korának egyik kiemelkedő jogtudósává és jogalkalmazójává tette. Politikai cikkei jelentek meg a *Magyarország* és az *Alföld* című lapokban, jogi tanulmányai pedig a *Magyar Igazságügy*, a *Törvényszéki Csarnok*, a *Jogállam*, a *Jogtudományi Közlöny*, illetve a *Pester Lloyd* és a *Pesti Napló* hasábjain kaptak helyet. 1878-ban a Magyar Jogász Egylet alapítója és 1898-ig elnöke volt. 1896-ban a budapesti tudományegyetem díszdoktorává avatták.

(*alsócsernátoni*) CSERNÁTONY Lajos (Kolozsvár, 1823. augusztus 21. –Budapest, 1901. március 4.) 1848–1849-ben Kossuth Lajos titkára volt, és a radikális *Márczius Tizenötödike* egyik szerkesztője. A szabadságharcot követően hosszú évekig emigrációban (Franciaország, Anglia, Egyesült Államok, Itália) élt. 1851-ben távollétében halálra ítélték. 1867-ben tért vissza Magyarországra, dolgozott a *Hon* című újságnál, majd az *Ellenőr* alapítója és szerkesztője volt, később a *Magyar Nemzet* főmunkatársa lett. Publicistaként a XIX. század végi magyar sajtó egyik legtevékenyebb tagja. Országgyűlési képviselőként Tisza Kálmán bizalmasa volt.

(*somogyi*) CSIZMAZIA Endre (Székelyudvarhely, 1869. szeptember 27. –Budapest, 1931. október 14.) jogot Budapesten hallgatott. 1890-től Győrött volt joggyakornok, és a bírói vizsga letétele után aljegyző lett. 1896-ban Alsólendvára nevezték ki aljárásbírónak. 1898-tól tanácsjegyző volt a győri királyi ítéletáblán. 1901-től a soproni királyi törvényszék bírója. Tagja Sopron város képviselő-testületének. 1905-ben függetlenségi és 48-as párti programmal választották országgyűlési képviselővé.

DARUVÁRY Alajos (Kalocsa, 1826. október 21.–Budapest, 1912. április 23.) a pesti egyetemen jogot és filozófiát tanult. 1845-ben Temes vármegye egyik jegyzője volt. 1851-ben bírói pályára lépett. Az 1860-as évek elejétől a pesti királyi ítélőtáblán ítélkezett, 1869-ben a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályához került, majd a pesti királyi ítélőtáblához nevezték ki tanácselnöknek. Az 1880-as évek elején kúriai tanácselnökként teljesített szolgálatot, 1888-tól 1893-ig pedig a Kúria másodelnöke volt. 1885-től a főrendiház tagja, majd 1898 és 1900 között alelnöke.

(*nádudvari*) *DEBRECZENY Miklós* (1845–Budapest, 1914. november 4.) a szolnoki királyi járásbíróóság albírója, a székesfehérvári királyi törvényszéken bíró, a budapesti királyi ítélőtábla bírója, majd kúriai bíró. A Magyar Történelmi Társulat tagja. Az uralkodó „régii magyar nemességének épségben tartása mellett, a bemutatott czimert és a »nádudvari« előnevet díjmentesen” 1899-ben adományozta neki.

DÉCSEY Zsigmond (Aszód, 1839–Budapest, 1910. november 6.) középiskolai és egyetemi tanulmányait Pesten végezte, ügyvédi oklevelet nyert. 1870-ben a Kúria semmitőszéki osztályának tanácsjegyzőjévé nevezték ki, majd a budapesti királyi ítélőtábla bírója lett. 1886-tól kúriai bíró volt. Néhány évvel később a budapesti királyi ítélőtábla kereskedelmi és váltótanácsának elnöke lett. 1900-ban kúriai tanácselnökké nevezték ki, negyven év bírói szolgálat után, 1910. augusztus 2-án kérte nyugalomba helyezését. A Magyar Jogász Egylet választmányi tagja.

DEGRÉ Miklós (Vác, 1867. október 14.–Budapest, 1945. február 27.) Degré Alajos fia. A budapesti tudományegyetemen szerzett jogi doktorátust. Nyolcévi bírósági, majd igazságügyminisztériumi fogalmazói és nyolcévi járásbírói szolgálat után 1906-tól a zalaegerszegi, 1911-től a győri törvényszék, 1914-től pedig a budapesti központi járásbíróóság elnöke volt. 1915 és 1921 között budapesti ítélőtáblai tanácselnök. 1918-tól 1920-ig az Országos Központi Árvizsgálóbizottság elnöke. 1921-től a budapesti ítélőtábla alelnöke, majd 1926-tól 1937-ig, nyugdíjazásáig elnöke. 1927 és 1937 között a felsőház tagja volt. 1915-től 1937-ig a *Büntető Jog Tára* szerkesztője. Jogi szakfolyóiratokban megjelent írásiban a bün-

tetőjog és büntető eljárásjog gyakorlatát magyarázta, illetve bírálta. 1930 és 1944 között a Magyar Törvénytár millenniumi emlékkiadásának egyik szerkesztője.

DELL'ADAMI Rezső (Pest, 1850. augusztus 31.–Budapest, 1888. május 20.) iskoláit Bécsben (1855–1858) és Pesten (1861–1869) végezte. 1869-től 1872-ig jogot hallgatott Pesten. A jogtudori oklevél megszerzése után joggyakorlatát egy ügyvédi irodában kezdte meg. 1875-ben ügyvédi vizsgát tett. Ezután franciául, angolul, németül, olaszul és spanyolul tanult, és hosszabb időt töltött tanulmányúton Belgiumban, Svájcban, Franciaországban, Németországban és Olaszországban. Hazatérve „a jogi szakirodalom művelésére adta magát”. Első cikkei a *Törvénytárs*ban és a *Magyar Themis*ben jelentek meg. 1880-tól a budapesti egyetem magántanára volt. Jeles szereplője volt a jogászgyűléseknek, nevéhez fűződik az ügyvédi rendtartás kidolgozása.

DÉSI (Deutsch) Géza (Nagyvárad, 1869. szeptember 13.–Budapest, 1945. március 6.) az Ügyvédi Kör elnöke, tagja volt a Kúria ügyvédi tanácsának, a Magyar Jogász Egyletnek és társelnöke az Országos Ügyvédszövetségnek.

(*cserneki és tarkeői*) *DESSEWFFY Arisztid* (Montreux, 1854. május 20.–Budapest, 1922. június 30.) 1878-tól a képviselőház háznagyi titkára. Alapító tagja az Országos Kaszinónak és a Magyar Atlétikai Klubnak. Az interparlamentáris unió magyar csoportjának titkára volt.

(*cserneki és tarkeői*) *DESSEWFFY Aurél* (Büdszentmihály, 1846. január 16.–Budapest, 1928. március 28.). Középiskolai tanulmányait Pozsonyban végezte, jogot a pesti egyetemen hallgatott. Külföldi tanulmányokat is folytatott Münchenben és Londonban. Ezt követően Szabolcs vármegye aljegyzője lett, majd a Pénzügyminisztériumba került segéd-fogalmazónak. 1874-ben országgyűlési képviselővé választották, 1884-től 1889-ig a főrendiház tagja volt. 1883-tól az Országos Gazdasági Egyesület alelnöke, majd 1889-től 1908-ig elnöke volt. 1884-től 1928. március 6-ig – amikor magas korára tekintettel lemondott tisztségéről – a Magyar

Földhitelintézet elnöke. 1906. május 21-én a főrendiház elnökévé nevezte ki az uralkodó, hivataláról 1910. február 10-én lemondott. 1917-ben IV. Károly országbíróvá nevezte ki.

EDVI ILLÉS Károly (Szil, 1842. június 26.–Budapest, 1919. április 6.) jogot a pesti egyetemen hallgatott. 1864-től 1867-ig Szirákon jogtanító volt Degenfeld Lajos és József mellett. 1867-ben szerezte meg a jogi doktori és az ügyvédi oklevelet. 1867-től 1871-ig Pest-Pilis-Solt vármegye alügyésze. 1869 ősztől a Szegedre delegált pesti királyi törvényszéken teljesített szolgálatot. 1872-től 1883-ig Szegeden, Aradon, Budapesten és Pécsen volt királyi ügyész. 1883-ban látásának elvesztése miatt nyugalomba vonult. 1883-tól 1885-ig Pécsen, majd Aradon ügyvédkedett. 1888 végén Budapesten nyitott ügyvédi irodát. Jogirodalmi munkássága mellett szépirodalommal is foglalkozott, *Cifra Juci* című népszínművét 1884-ben Pécsen, 1888-ban pedig a Budai Színkörben mutatták be. A *Budapesti Hírlap*, valamint a *Révai Nagy Lexikon* munkatársa volt. A Grill-féle törvénytár büntetőjogi és bűnvádi eljárási köteteinek szerkesztője. 1895-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

EGYED István (Budapest, 1886. július 11.–Budapest, 1966. július 14.) gimnáziumi tanulmányait a budapesti VII. kerületi Barcsay utcai m. kir. állami (később: Madách Imre) főgimnáziumban folytatta. Jogot a budapesti tudományegyetemen hallgatott. 1908-ban szerzett jogtudományi oklevelet. 1908. július 1-jétől mint jogszigorló a budapesti királyi ítélőtábla területére kinevezett díjas joggyakornokként működött. 1909. május 13-án királyi gyűrével, „sub auspiciis Regis” avatták államtudományi doktorrá, miután középiskolai és egyetemi tanulmányait egyaránt kitüntetéssel végezte.

1912. június 1-jétől a budapesti királyi törvényszékhez nevezték ki jegyzővé, itt 1913 májusában önálló működési körrel ruházták fel. Ebben az évben bírói vizsgát tett. 1914. július 26-án az uralkodó albíróvá nevezte ki a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszékhez, majd a Kúriánál alkalmazott bírósági jegyzőként teljesített szolgálatot. 1915. január 1-jétől a budapesti központi királyi járásbíróvához helyezték át. 1915. augusztus 27-én pedig királyi törvényszéki bíróvá nevezték ki. 1917 ja-

nuárjában az igazságügy-miniszter a Kúriához rendelte be tanácsjegyzőül. 1919 és 1927 között az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán szakelőadóként működött. 1921. október 24-én királyi ítélőtáblai bíró címet nyert. 1922-ben a m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán az önkormányzati közigazgatás tárgykörben magántanári képesítést szerzett. 1927. január 27-én a kormányzó az egyetem közigazgatási jogi tanszékére nyilvános rendkívüli, majd 1928. augusztus 25-én nyilvános rendes tanárrá nevezte ki.

1921 és 1944 között a Magyar Jogász Egylet titkára volt. 1932-től 1939-ig az Országos Testnevelési Tanács tagja. 1932-től tíz éven keresztül az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsgabizottság tagja. 1938 februárjától a Szent István Akadémia rendes tagja, 1949-től elnöke volt, 1947-től a Szent István Társulat elnöke. A hágai *Institute Intermédiaire Internationale* levelező tagja.

EMMER Kornél (Nagyszombat, 1845. május 3.–Mödling, 1910. július 20.) gimnáziumi tanulmányait szülővárosában folytatta. Jogot a pozsonyi jogakadémián, majd a pesti tudományegyetemen hallgatott. 1865-ben Nagyszombat „kiskövetté” választotta, ugyanebben az évben táblai joggyakornokká nevezték ki. 1867-ben ügyvédi, 1871-ben jogi doktori oklevelet szerzett. Nagyszombaton aljegyző, majd jegyző volt. 1869. május 22-én a pesti királyi tábla segédfogalmazójává, december 26-án a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának fogalmazójává nevezték ki. 1872. február 10-én pesti királyi törvényszéki bírónak nyert kinevezést. 1875-től ügyvédi gyakorlatot folytatott. Ugyanebben az évben a nagyszombati választókerület szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselővé választotta, 1887-ig vett részt az országgyűlés munkájában. Ekkor a politikai élettől visszavonult. 1882-től budapesti királyi ítélőtáblai bíró. 1890. augusztus 2-án kúriai bírónak nevezték ki. 1896-ban a vágvecsei és a nagyszombati választókerület Szabadelvű Pártja is meghívta jelöltül, az általa választott nagyszombati választókerület országgyűlési képviselővé választotta. A Magyar Filozófiai Társaság 1901. május 15-i alakuló közgyűlésén a társaság elnökévé választotta. Megromlott egészségi állapota miatt 1906-ban lemondott e tisztségéről. A Magyar Iparművészeti Társulat tagja 1899-től. A magyar szent korona országai békeegyesületének elnöke.

(*id.*) *ERDÉLY Sándor* (Köröskisjenő, 1839. augusztus 1.–Budapest, 1922. május 14.) Pesten végzett jogot, majd ügyvédi vizsgát tett. 1871-ben lépett a bírói pályára, 1886. szeptember 19-től 1888. augusztus 22-ig kúriai bíró. „Itt különösen a régi magyar jog tüzetes ismeretével tűnt ki” – emlékezett meg róla Tóry Gusztáv kúriai elnök a Kúria 1922. május 30-i teljes ülésén. 1890-től a győri királyi ítélőtábla elnöke. 1892-től Szilágyi Dezső mellett igazságügyi államtitkár. 1895. január 15. és 1899. február 26. között igazságügy-miniszter. Igazságügy-ministersége idején alkották meg többek között a bűnvádi perrendtartásról és az esküdtbírósról szóló törvényeket, a hitelszövetkezeti törvényt, illetve a polgári törvénykönyv tervezetének első egységes szövegét. 1892-től 1902-ig és 1910-től 1918-ig országgyűlési képviselő.

FABINY Teofil (Pest, 1822. október 11.–Budapest, 1908. március 4.) elemi iskolai és gimnáziumi tanulmányait a pesti ág. evangélikus egyház iskoláiban végezte. Bölcsészetet és jogot Pesten tanult, jogi tanulmányait Eperjesen fejezte be. Az ügyvédi vizsgák letételét követően 1845-ben Pest vármegye tiszteletbeli alügyésze, majd alügyésze volt. 1850-ben lépett a bírói pályára Pest megyei törvényszéki bíróként, 1851-től pesti járásbíró, 1854-től országos főtörvényszéki, 1860-tól legfőbb ítélőszéki bíró volt. 1861-ben a visszaállított hétszemélyes tábla, 1869-ben a Kúria semmítőszéki osztályának bírójává, 1873-ban a budapesti királyi tábla alelnökévé, 1880 májusában pedig a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának tanácselnökévé nevezték ki. 1886-tól országgyűlési képviselő. 1886-tól 1889-ig Tisza Kálmán kormányának igazságügy-minisztere volt.

FAYER (Feyer, Feuer) László (Kecskemét, 1842. június 2.–Budapest, 1906. november 9.) középiskolai tanulmányait a kecskeméti református gimnáziumban végezte, jogot Budapesten hallgatott. 1870-ben jogi doktori oklevelet szerzett. 1874-től 1882-ig ügyvédként működött. 1873-ban a budapesti tudományegyetemen magántanári képesítést nyert bűnvádi eljárásból, majd 1886-ban rendkívüli egyetemi tanári címet nyert. 1901-től 1906-ig a büntetőjog és a bűnvádi eljárás rendes tanára volt. „Tanítványai a legnagyobb érdeklődéssel hallgatták előadásait, amelyek valóban lelkesítő hatást gyakorolhattak, mert az ifjúság rajongó szeretettel csüggett mesterén.” Büntetőjogi szemináriumaival meghonosította a szemináriumi rendszert a jogi oktatásban. A klasszikus büntetőjogi iskola híve

volt, a büntető igazságszolgáltatás alapelvének a bűnmegelőzést tartotta. *A magyar büntetőjog kézikönyve* és *A magyar bűnvádi perrendtartás vezérfonala* című művein kívül összegyűjtötte, bevezetéssel és magyarázatokkal látta el, és kiadta az 1843. évi büntetőjogi javaslat anyaggyűjteményét. A Magyar Jogász Egylet egyik alapítója és titkára, 1903-tól alelnöke volt. Gimnáziumi éve alatt magánszorgalomból megtanult gyorsírni, néhány évvel később – mint kész gyorsíró – vetette papírra Deák Ferenc Vigadóban tartott programbeszédét. Jegyzeteire felfigyelt Lichtenstein Lajos, a *Pester Correspondenz* szerkesztője, aki lapjánál tüstént alkalmazta őt. E munka révén ismerkedett meg Fenyvessy Adolffal, az Országgyűlési Gyorsíróiroda későbbi vezetőjével, és 1865 és 1885 között maga is országgyűlési gyorsíróként működött. 1866-ban a budapesti magyar gyorsíróegylet egyik alapító tagja. 1866-ban és 1867-ben kiadta magyar gyorsírók évkönyveit, 1870-től a *Gyorsírászati Lapok* szerkesztője. 1870-től 1880-ig a *Magyar Themis* szerkesztője, majd a lapnak a *Jogtudományi Közönybe* való beolvadása után szinte haláláig a *Jogtudományi Közöny* főmunkatársa, illetve szerkesztője volt. 1894-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

(*iványi*) FEKETE Ödön (1842–Kassa, 1905. október 7.) a miskolci királyi törvényszéken ügyész, királyi főügyészhelyettes volt Budapesten. 1886. október 6-án a budapesti királyi ítélőtáblára nevezték ki bírónak. 1890 májusától a kassai királyi ítélőtábla bírója, majd tanácselnöke.

FÉNYES László (Éradony, 1871. augusztus 10.–New York, 1944. január 30.) 1894-től újságíró, 1910-től az *Est*, majd 1921-től a *Népszava* munkatársa volt. 1918. október végén a Nemzeti Tanács tagja és a nemzetőrség kormánybiztosa. Az 1920–1921-ben zajló Tisza István volt miniszterelnök meggyilkolásával kapcsolatos perben felbujtással vádolták. Bizonyítékok hiányában felmentették.

(*zalai*) FENYVESSY Adolf (Zalaegerszeg, 1837. december 23.–Budapest, 1920. január 28.) mérnöknek készült, 1858-tól azonban elsősorban gyorsírással foglalkozott. Átdolgozta és magyar használatra alkalmassá tette a német Stolze-féle gyorsírást. 1862-től 1873-ig a budai gimnázium és kereskedelmi akadémia gyorsíró tanára, majd a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán tanított gyorsírást. 1865-től 1911-ig az

Országgyűlési Gyorsíróiroda főnöke volt. 1865-ben a *Magyar Gyorsíró* című szaklap alapítója, amelynek több évtizeden keresztül szerkesztője volt. 1873-tól 1890-ig a *Pesti Napló* közgazdasági rovatának vezetője.

FINKEY Ferenc (Sárospatak, 1870. január 30.–Sárospatak, 1949. január 23.) középiskoláit és jogi tanulmányait Sárospatakon és Kolozsváron végezte, 1892-ben avatták a jogtudományok doktorává. Ügyvédjelölt, majd 1893-tól a sárospataki jogakadémia helyettes tanára volt, büntetőjogot és jogbölcseletet adott elő. 1912-től a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem, 1915-től a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem, 1921-től 1923-ig a szegedi Ferenc József Tudományegyetem tanára volt. 1917-től 1918-ig a pozsonyi egyetem jogi karának dékánja volt. 1923-tól 1930-ig koronaügyész-helyettes. 1930-tól kúriai tanácselnök. 1935. június 23-án koronaügyésszé nevezték ki, hivatalát július 3-án foglalta el, és nyugalomba vonulásáig, 1940-ig töltötte be. A felsőház tagja. A Bírói és Ügyvédi Vizsgáló Bizottság elnöke. 1942-től 1944-ig a Fiatalkorúak Budapesti Felügyelő Hatóságának elnöke. A Magyar Tudományos Akadémia 1908-ban levelező, 1929-ben rendes, 1938-ban tiszteleti tagjává választotta. 1927-től 1937-ig az MTA Jogtudományi Bizottságának elnöke volt.

FODOR (Fleischner) Ármin (Nagymihály, 1862. január 27.–Budapest, 1944. február 23.) a budapesti tudományegyetemen hallgatott jogot, 1885-ben avatták jogi doktorrá, 1886-ban tett ügyvédi vizsgát. 1890-től aljárásbíróként tevékenykedett a budapesti V. kerületi járásbírószágon. 1892-től az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályának munkatársa lett. 1929-től 1932-ig kúriai tanácselnök volt.

FRENREISZ István (1840–Budapest, 1909. június 13.) tiszti ügyész, majd 1867-től főjegyző, 1871 decemberétől törvényszéki bíró volt a pesti királyi törvényszéken. 1882 októberétől a budapesti királyi ítélőtábla bírója. 1888 augusztusától kúriai kisegítő bíró, majd 1890. augusztus 2-án kúriai rendes bíróvá nevezték ki. 1901. május 22-i kinevezését követően a budapesti királyi ítélőtáblán teljesített szolgálatot tanácselnökként, az I. büntető szaktanács vezetője volt haláláig.

FRIEDMANN Bernát (Nagyvárad, 1843. október 10.–Budapest, 1925. október 14.) gimnáziumi tanulmányait szülővárosában végezte. Jogi doktor, ügyvéd, bűnügyi védő, egyike volt a legjobb kriminalistáknak. A XIX. század végén „alig volt nevezetesebb bűnpör, melyben mint védő ne szerepelt volna, s a védői szószéken elmondott beszédei mintaképei voltak a klasszikus törvényszéki szónoklatnak”. Legnevezetesebb védői beszéde az 1883. évi tiszeszlári perben hangzott el. Tagja volt az ügyvédvizsgáló bizottságnak, a Budapesti Ügyvédi Kamara elnökhelyettese.

FÜLEPP Kálmán (Ruszkabánya, 1851. április 10.–Budapest, 1919. szeptember 17.) tanulmányait Budapesten végezte. 1873-ban ügyvédi irodát nyitott, 1877-ben a főváros szolgálatába lépett. 1900-ban tiszti főügyésszé, 1906. május 12-én főpolgármesterré választották. Főpolgármesteri programjának egyik jelentős újdonsága volt, hogy a nyereségesen működő közüzemek „közégesítését”, azaz fővárosi kezelésbe vételét tervezte. 1912 májusában – a munkapárti Lukács László miniszterelnökké történt kinevezése után – lemondásra kényszerítették. Igazi szenvedélye az evezés volt. A Nemzeti Hajós Egyletbe fiatalon, 1877-ben lépett be, és élete végéig tagja maradt. Évtizedekig ő volt az egylet igazgatója, majd elnöke.

GAÁR Vilmos (Győrsziget, 1862. május 6.–Budapest, 1939. július 17.) 1884-től Győrött, majd Sopronban ügyvédjelölt. 1887-től a soproni kereskedelmi középiskolában jogot és közgazdaságot tanított. 1888-ban tett ügyvédi vizsgát, és Sopronban nyitott ügyvédi irodát. 1894-ben lépett bírósági szolgálatba, albíróként működött. 1895-ben segédtitkár az Igazságügy-minisztériumban. 1900-tól a budapesti királyi törvényszék, 1907-től a budapesti királyi ítéltábla bírója. 1914-től 1925-ig kúriai bíró, nyolc évig a hiteljogi, két évig a családjogi és örökösödési tanácsban működött. 1902-től a Magyar Jogász Egylet igazgató-választmányi tagja. 1912-től a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja, 1930-ban a törvényhatósági bizottság közgyűlése örökös tagjává választotta. 1927-ben a felsőház tagja. Részt vett a Grill-féle jogszabály- és döntvénygyűjtemények (polgári peres és peren kívüli eljárások) szerkesztésében. 1888-tól 1894-ig a *Sopron* című napilap, majd egy évig a *Soproni Hírlap* felelős szerkesztője volt, majd *Jogállam* című folyóirat egyik szerkesztője lett.

A *Pallas Nagy Lexikon* munkatársa. Sopronban a Férfidalkör elnöke és az Irodalmi és Művészeti Kör főtíkára. 1893 májusában egyik alapítója volt a Dunántúli Dalos Szövetségnek.

GADÓ István (Pécs, 1876. április 23.–Budapest, 1939. január 24.) 1905-ben lépett a bírói pályára, Bácsstopolyán volt albíró. 1906-ban királyi alügyész, 1908-ban királyi ügyész lett Fehértemplomban, 1914-től pedig a nagybecskereki királyi ügyészséget irányította. 1920-ban a budapesti királyi büntető törvényszék tanácsvezető bírója, 1926-tól a budapesti ítéltábla tanácselnöke. 1934-től 1939-ig kúriai tanácselnöki ranggal felruházott elnöke lett a budapesti királyi büntetőtörvényszéknek. Több nagy politikai perben (Tisza-per, frankhamisítási per) ítélezett.

GARAMI (Grünbaum) Ernő (Budapest, 1876. december 13.–Budapest, 1935. május 28.) szociáldemokrata politikus, a *Népszava* és a *Szocializmus* főszerkesztője, 1918. október 31-től 1919. március 21-ig a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány kereskedelemügyi minisztere.

GARAY Dezső (Pest, 1842. november 17.–Budapest, 1894. december) jogi tanulmányait a pesti egyetemen folytatta, 1867-ben szerezte meg a jogi doktori és a köz- és váltóügyvédi oklevelet. 1865 októberében a királyi ítéltábla joggyakornoka lett. 1867-től igazságügy-miniszteri segédfogalmazó, 1868-tól fogalmazó, majd 1872-től pesti, 1878-tól pestvidéki törvényszéki bíró lett. Rendszeres résztvevője volt az ügyvédegyleti, illetve a jogászgyűlési tanácskozásoknak, ahol többször előadóként kapcsolódott be a vitákba.

GOTTL Ágost (Pozsony, 1843. január 23.–Budapest, 1914. április 15.) 1867-től a pozsonyi királyi törvényszék főjegyzője, 1870-től tanácsosa. 1872-ben a nezsideri királyi járásbíró, 1874-től a magyaróvári királyi törvényszék bírója. Ezt követően Pozsonyba helyezték át, és 1876-tól a pozsonyi királyi törvényszék bírójaként tevékenykedett. 1881-től a budapesti királyi ítéltáblán pótbíró, 1886-tól rendes bíró volt. 1891-től tanácselnök a szegedi királyi ítéltáblán. 1894-től kúriai bíró, 1905-től kúriai tanácselnök. A királyi és országos legfőbb fegyelmi bíróság tagja volt.

GRECSÁK Károly (Versec, 1854. november 15.–Budapest, 1924. december 17.) tanulmányait Versecen és Szegeden végezte, jogot a budapesti egyetemen hallgatott. 1877-ben tette le az ügyvédi vizsgát, Versecen folytatott ügyvédi gyakorlatot. Aktív résztvevője volt a közéletnek, az 1878. évi választások alkalmával az ellenzéki párt szervezője volt, 1881-ben mérsékelt ellenzéki programmal országgyűlési képviselővé választották. 1884-ben Budapestre költözött, megalakította az Erzsébet-városi Kört, amelynek elnöke lett, és – Bolgár Ferencsel – elindította a *Budapester Tageblatt* című első német nyelvű (ellenzéki) politikai napilapot, amelynek szerkesztője 1891-ig, 1891-től a szegedi királyi ítélőtáblánál bíró, 1896-ban kúriai kisegítő, majd 1901-től 1913-ig rendes bíró, 1913-tól 1917-ig kúriai tanácselnök. 1917. június 15-én igazságügyi államtitkárrá nevezték ki, 1917. augusztus 18-tól 1918. január 25-ig pedig igazságügy-miniszter volt. 1918-ban ismét ügyvédi irodát nyitott, és a Károlyi Mihály-féle hitbizomány gondnoka volt. 1907-ben megalapította az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületet, amelynek elnöke volt 1922-ig. Elnökként nagy szerepe volt abban, hogy az egyesület Budán a Ráth György utcában székházat építtetett, amelyben internátust rendezett be bírák és ügyészek gyermekeinek neveltetésére. 1914-ben alapította a *Kereskedelmi Jog* című folyóiratot, ennek egyik szerkesztője. Elsősorban kereskedelmi joggal foglalkozott, számos kommentárt (váltójog, csődjog, kereskedelmi jog stb.) írt és szerkesztett. 1920-tól 1922-ig a Magyar Rendpárt alapítója és tagja volt. A fővárosi törvényhatósági bizottság tagja.

GROSSCHMID Béni [Zsögöd Benő] (Máramarossziget, 1852. november 6.–Visegrád, 1938. szeptember 7.) középiskolai tanulmányait szülővárosában és Nagyváradon, jogi tanulmányait Bécsben végezte. Többévi bírói, minisztériumi és ügyvédi szolgálat után 1882-től 1885-ig a nagyváradi jogakadémián polgári törvénykezést, majd kereskedelmi és váltójogot oktatott. 1882-ben a budapesti tudományegyetem magántanára lett, magánjogot tanított. 1885-ben a kolozsvári egyetemen az ausztriai magánjog nyilvános rendkívüli, 1887-ben rendes tanára lett. 1890 és 1928 között a budapesti tudományegyetemen a magyar magánjog professzora, az 1897–1898. tanévben a jogi kar dékánja. 1901-ben

a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották. Családi nevét egyetemi hallgató korában változtatta Zsögödre, de 1904-től ismét a Grosschmid nevet használta.

(*győri*) *GSCHWINDT Ernő* (Budapest, 1881. szeptember 27.–Budapest, 1932. augusztus 29.) a budapesti tudományegyetemen bölcsészetet hallgatott, majd a heidelbergi egyetemen kémiai tanulmányokat folytatott, és a kereskedelmi akadémiát is elvégezte. 1907-től az 1868-ban alapított Gschwindt-féle Szesz-, Élesztő-, Likőr és Rumgyár Rt. elnöke-vezérigazgatója volt. „[...] egészen gyáriparos volt: tervelő, termelő, dolgozó férfi, aki tudta, hogy egy üzem vezetése egész embert kíván, reggeltől estig való építő munkát, állandó megfigyelését a gazdasági helyzet alakulásának, állandó alkalmazkodást ehhez az üzem technikai berendezésében, kereskedelmi vezetésében, egész koncepciójában.” A Gyáriparosok Országos Szövetségének, a Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületének, a Szeszértékesítő Rt.-nek és a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak igazgatósági tagja, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara szeszipari szakosztályának pedig elnöke volt. 1922-től 1931-ig egységes párti nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. 1923 és 1931 között a Ferencvárosi Torna Club (FTC) sportegyesület elnöke volt.

(*dabasi*) *HALÁSZ Lajos* (Szilasbálhás, 1861. január 21.–Budapest, 1940. szeptember 2.) titkos tanácsos, budapesti királyi főügyész, 1930-ban koronaügyész volt.

HANTOS (Hecht) Elemér (Budapest, 1881. november 12.–Budapest, 1942. július 28.) középiskolai tanulmányait Sopronban, egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta. Több jogi pályamunkával pályadíjat nyert az egyetemen. Hosszabb időt töltött Bécs, Lipcse és Párizs jog egyetemén. Tanulmányainak befejezése után egyetemi ösztöndíjjal Angliába ment, ahol a cambridge-i és az oxfordi egyetemeken töltött egy esztendő. Hazatérve, ügyvédként tevékenykedett. 1904-ben a Vidéki Pénzintézetek központi bankjánál jogügyi titkár lett, és a Vidéki Pénzintézetek Szövetségének ügyvezető titkárává választották. Öt éven keresztül a *Pénzintézeti Szemle*, 1910-től 1920-ig a *Pénzügyi Szemle* szerkesztője volt. 1909-ben az ő kezdeményezésére alakult meg a Pénzintézetek Országos Nyugdíjgyesülete. Pénzügyi és hiteljogi tanulmányai a szakfolyóiratok-

ban jelentek meg. 1910-ben nemzeti munkapárti programmal országgyűlési képviselővé választották. 1916-ban politikai államtitkár volt a kereskedelemügyi minisztériumban. 1917-ben a pénzügytan magántanára, 1929-től rendkívüli tanára a budapesti tudományegyetemen. 1918-ban a Postatakarékpénztár elnöke. 1924-től a Népszövetség gazdasági szakértője.

(*velencei*) *HAUSZMANN Alajos* (Buda, 1847. június 9.–Velence, 1926. július 31.) a millenniumi évek egyik legnevesebb és legfoglalkoztatottabb építésze volt. A Műegyetemen Szkalnitzky Antalnál tanult, aki magánirodájában is foglalkoztatta, majd Berlinbe küldte az ottani Építészeti Akadémiára. 1868-ban Szkalnitzkynél tanszéki asszisztens lett. Az egyetemi oktatásban 1870-től vett részt, 1872-ben kinevezték a Magyar Királyi József Műegyetem Száraz- és Díszépítészeti Tanszékének nyilvános rendes tanárává. Hauszmann nevéhez fűződik többek között a budapesti törvénykezési palota, a New York-palota, a Szent István Kórház, a budai Királyi Palota, illetve a Magyar Királyi József Műegyetem központi épületének tervezése.

HEINRICH Antal (Budapest, 1877. május 3.–New York, 1955. december) középiskoláit Budapesten végezte, jogi tanulmányait Budapesten, Berlinben és Halléban folytatta. 1899-ben jogtudori, 1901-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1900. december 3-án budapesti királyi törvényszéki aljegyzőnek nevezték ki. 1902-től törvényszéki jegyző a budapesti királyi törvényszéken. 1905. május 2-án a budapesti VII. kerületi járásbíróvá nevezték ki albírónak, ezen állásáról 1906. január 1-jén lemondott, és Budapesten ügyvédi irodát nyitott. 1906-ban alkotmánypárti programmal választották országgyűlési képviselővé. A Kúria ügyvédi tanácsának tagja. 1948 áprilisában lemondott ügyvédi gyakorlatáról. A Magyar Iparművészeti Társulat tagja.

HERCZEGH Mihály (Hódmezővásárhely, 1840. március 24.–Budapest, 1926. március 25.) 1865-től a pécsi jogi líceum (észjog, enciklopédia, római jog), 1868-tól a győri jogakadémia (magyar magánjog és törvénykezés), 1869-ben a pesti egyetem magántanára (magánjog). 1870-től 1913-ig a budapesti tudományegyetemen a polgári törvénykezés és a magyar magánjog tanára.

(*jaáki*) *HÉRICS (TÓTH) János* (Zalaegerszeg, 1844. november 7.–Zalaegerszeg, 1908. augusztus 17.) jogi tanulmányainak befejeztével bírói pályára lépett. 1866-ban Zala megye jegyzőjévé nevezték ki. 1867-ben tette le az ügyvédi vizsgát, és vármegyei alügyész lett. 1868-ban polgári törvényszéki ülnök. 1872-től a csáktornyai, 1875-től a soproni királyi törvényszék elnöke. 1892-től kúriai bíró. 1895-ben a budapesti királyi ítélőtáblán tanácselnök. 1906. április 19-én kúriai tanácselnökké nevezték ki, a Kúria IV. (büntető) tanácsának vezetője.

(*hodosi*) *HODOSSY Imre* (Lubotény, 1840. január 7.–Budapest, 1909. február 24.) jogi tanulmányait Eperjesen, Kassán és Pesten végezte, 1861-ben szerzett ügyvédi oklevelet. 1869-ben országgyűlési képviselőnek választották. 1878-tól 1893-ig a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke volt.

(*domályosi*) *HOITSY Pál* (Vatya, 1850. december 31.–Budapest, 1927. december 23.) iskolai tanulmányait Nagykőrösön, Sopronban, Pesten és Szarvason végezte, a budapesti és a berlini egyetemen bölcsészetet tanult. A tudori szigorlatok és a tanári vizsga letételét követően Jedlik Ányos asszisztense lett. 1874-ben Berlinben csillagászatot hallgatott, és másfél évig az ottani „csillagdában”, majd egy ideig a polai csillagvizsgálóban dolgozott. Magyarországra visszatérve matematikát tanított a budapesti főreáltanodában. 1881-től országgyűlési képviselő. 1880-tól 1889-ig az *Egyetértés* munkatársa és vezércikkírója volt, egy ideig a *Függetlenség* szerkesztője. 1905-től 1921-ig a *Vasárnapi Ujság* szerkesztője. Részt vett a Wekerle-féle adóreform-tervezet és a fővárosi törvény kidolgozásában, utóbbinak előadója is volt. 1908-tól a Ferenc-csatorna Rt. elnöke. Az Újságírók Nyugdíjegyesületének és az Otthon Körnek az elnöke, a Magyar Újságírók Egyesületének dísztagja. 1927-től a felsőház tagja. Politikai publicisztikái mellett csillagászati és természettudományi cikkeket is írt.

HOLLÓ Lajos (Kiskunfélegyháza, 1859. augusztus 24.–Budapest, 1918. június 14.) jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte, majd szülővárosában nyitott ügyvédi irodát. A *Félegyházi Hírlap* elindítója és 1887-ig szerkesztője volt. 1887-ben függetlenségi párti programmal országgyűlési képviselővé választották. 1890-ben közizgazgatási

tanulmányútra indult, és bejárta egész Közép-Európát. Útjának tanulságait 1891-ben adta ki a *Közigazgatás rendezéséről* írt művében. 1893-tól 1914-ig az általa alapított *Magyarország* főszerkesztője volt. A Függetlenségi Párton belül Justh Gyula ún. banksoportjához tartozott.

HORVÁT Boldizsár (Szombathely, 1822. január 1.–Budapest, 1898. október 28.) középiskolai tanulmányait szülővárosában és Sopronban folytatta, jogot a győri jogakadémián hallgatott. 1842-ben királyi táblai jegyző lett, és ügyvédi oklevelet szerzett. 1845-ben Szombathely főjegyzőjévé választották. „Világos, erőteljes s művészileg szép nyelve keresett dolgozótársává és vezércikkírójává tette a fővárosi szabadelvű lapoknak.” 1848-ban a szombathelyi választókerület képviselőjeként vett részt a pesti országgyűlésen. 1849-ben a Függetlenségi Nyilatkozat egyik aláírója volt. 1850-ben visszatért Szombathelyre, ahol ügyvédi irodát nyitott, 1853-ban azonban politikai múltja miatt megfosztották az ügyvédi gyakorlat jogától, praxisát csak 1855-ben folytathatta. 1860-ban – Deák Ferenc javaslatára – Apponyi György meghívta az Országbírói Értekezlet tagjainak sorába. 1862-ben a külföldi törvényhozás és a közelet tanulmányozásának céljával Németországban, Franciaországban, Angliában és Belgiumban járt tanulmányúton. 1863-ban az újonnan alakult Földhitelintézetnél kezdett dolgozni jogtanácsosként. 1861-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1864-ben rendes tagjává választotta.

Komoly szerepet vállalt az 1865–1867. évi törvényhozás időszakában született törvények kidolgozásában. 1867 februárjában igazságügy-miniszterré nevezték ki. A miniszteri székről 1871. május 16-án lemondott. A Magyar Földhitelintézet Rt. igazgató elnöke, majd az Esterházy-féle javak zárgondnoka lett. „Ő volt az egyetlen minisztere a magyar alkotmányos életnek, ki megelégedvén hű szolgálatai általában elismert nimbuszával, sem belső titkos tanácsosi excellenciás címet, sem rendjeleket nem viselt, nem kért soha s megkínálva sem fogadott el, mindenkor megőrizve tiszta demokrata jellemét.” 1892-ben visszavonult a politikai élettől.

HUTÁS József (Magyaróvár, 1869–Budapest, 1948. december 21.) középiskoláit Magyaróváron és Győrött, jogi tanulmányait pedig a pozsonyi királyi jogakadémián végezte. 1891-től egyéves önkéntesi szolgálatot teljesített. 1892-ben a nezsideri királyi járásbírószághoz nevezték ki díjtalan joggyakornoknak, majd mint segéddíjjal javadalmazott joggyakornokot

a magyaróvári királyi járásbírósághoz helyezték át. 1893-ban az alsólendvai királyi járásbírósághoz került aljegyzőnek. 1897-ben a zalaegerszegi királyi törvényszék albírája lett, 1902-ben pedig az alsólendvai királyi járásbírósághoz nevezték ki vezető járásbírónak. 1907-ben a soproni királyi törvényszékhez helyezték át, ahol bíróként teljesített szolgálatot. 1913 és 1921 között a győri királyi ítélőtábla, 1921-től pedig a Kúria bírása volt.

1930-tól kúriai tanácselnökként működött, 1937. október 31-én pedig a Kúria másodelnöki székét foglalta el. Másodelnökként a Kúria I. polgári tanácsának elnöke és így „az igazságszolgáltatás polgári ágazatának legmagasabb rangú bírása”.

(*viski*) *ILLÉS Jenő* (1844–Budapest, 1917. augusztus 13.) 1896. június 9-én kúriai bíróvá nevezték ki, 1913 márciusában kúriai tanácselnökké nevezték ki, hivatalát júliusi nyugalomba vonulásáig viselte. 1907-től a királyi és országos legfőbb fegyelmi bíróság rendes tagja. A Görög Szerződés Katolikus Magyarok Országos Bizottságának társelnöke.

(*viski*) *ILLÉS József* (Huszt, 1871. november 10. – Budapest, 1944. január 19.) viski Illés Jenő fia. Jogi tanulmányai befejeztével 1896-ban lépett az Igazságügyminisztérium szolgálatába. 1902-ben a magyar alkotmány- és jogtörténet egyetemi magántanára lett. 1913-ban a budapesti királyi ítélőtábla bírása. 1917-től a budapesti egyetem rendes tanára. 1913-tól 1918-ig és 1922-től 1939-ig országgyűlési, illetve nemzetgyűlési képviselő. Jogtörténészként a Werbőczyt magasztaló, erősen feudális szemléletű iskola egyik utolsó képviselője volt. Az 1930-as években ő indította útjára az Állástalan Diplomások Országos Bizottságát, amelynek elnöki tisztét is betöltötte. 1915-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1936-ban rendes tagjává választotta.

IMLING Konrád (Stósz, 1840. november 26.–1913. március 27.) gimnáziumi tanulmányait Rozsnyón és Kassán végezte. Jogot Pesten hallgatott 1860 és 1864 között. Joggyakornok volt a Kúrián, illetve ügyvédek-nél. 1868-ban jogi doktorrá avatták, és az ügyvédi vizsgát is letette. Ezt követően Késmárkon volt ügyvéd. 1873. április 16-án lépett az igazságügyi közszolgálatba, a tornai királyi járásbíróság járásbírójaként. 1877 elején áthelyezték bírónak a kassai királyi törvényszékhez. 1881. január 29-én

pótbíróvá, 1886. április 24-én rendes bíróvá nevezték ki a budapesti királyi ítélőtáblához. 1891. szeptember 7-én kúriai bíróvá nevezték ki. 1898-tól a pozsonyi királyi ítélőtábla tanácselnöke lett. 1889 és 1901 között az Igazságügyminisztériumban törvény-előkészítésre és a telekkönyvi betétek szerkesztése feletti főfelügyelet gyakorlására beosztott bíró volt. 1901 áprilisában – saját kérésére – a budapesti királyi ítélőtáblához helyezték át tanácselnöknek.

1906 májusától 1913 márciusáig igazságügyi államtitkár volt. 1910 áprilisában az igazságügyi igazgatás terén szerzett érdemei elismeréséül a II. osztályú Vaskorona Rend kitüntetésben részesült. Részt vett a polgári törvénykönyv előkészítő munkájában, ő készítette a dologi jogi részt.

JAKABFFY Elemér (Lugos, 1881. május 17.–Szatmárnémeti, 1963. május 19.) gimnáziumi tanulmányait Lugoson, az egyetemet Budapesten végezte. 1903-ban államtudori, 1905-ben pedig jogtudori vizsgát tett. 1907-ben ügyvédi oklevelet szerzett. Lugoson nyitott ügyvédi irodát. 1910-ben nemzeti munkapárti programmal országgyűlési képviselővé választották. 1922-től 1938-ig a romániai Országos Magyar Párt alelnöke, több cikluson keresztül bukaresti kamarai képviselő. 1922-ben elindította a *Magyar Kisebbség* című politikai szemlét, amelynek szerkesztője volt. 1938-ban visszavonult a közéleti tevékenységtől. 1944 nyarán nemzetiségi túszként nyolc hónapig Bukarestben internálták.

JITTA, D.[aniël] Josephus (Amszterdam, 1854. július 19.–Den Haag, 1925. november 10.) 1874. augusztus 13-án szerezte meg a jogi doktori oklevelet a brüsszeli egyetemen, jogtudományi doktorátust 1880. április 15-én szerzett a leideni egyetemen. 1893. december 23-án az amszterdami egyetem rendes tanárává nevezték ki. A kereskedelmi jogi és nemzetközi magánjogi tanszék munkatársa volt 1894. február 15-től 1913. október 1-jéig. Első előadását 1894. március 5-én tartotta *De beteekenis van de nieuwe faillissementswet voor het nationale en het internationale recht* (Az új csőd törvény jelentősége a hazai és a nemzetközi jogban) címmel.

(*rewentlowi*) *KAAS Ivor Ágost* (Lontó, 1842. január 24.–Budapest, 1910. december 2.) 1863-ig jogot hallgatott a pesti egyetemen. 1860 márciusában a Táncsics Mihály vezette osztrákellenes diákszervezkedés

néhány más résztvevőjével együtt elfogták, hét hónapot töltött börtönben. 1864-ben, jogi tanulmányai befejezése után Amszterdamba utazott, ahol másfél évig egy bankháznál dolgozott. Visszatérve a pesti városi számvevősnél helyezkedett el díjnokként. 1866 decemberében Jókai Mór felvette a *Hon* szerkesztőségébe. 1867 szeptemberétől a *Hazánk* című lap munkatársa volt. 1870 és 1871 között Andrassy Gyula mellett a sajtóirodában fogalmazóként tevékenykedett. 1871-től a *Reform*, 1875-től 1894-ig a *Pesti Napló*, 1894-től a *Budapesti Hírlap*, 1903-tól pedig az *Alkotmány* újságírója lett. 1875-től országgyűlési képviselő, 1903-ban és 1905-ben néppárti programmal választották meg.

KELEMEN (Steinberger) Samu (Nagyvárad, 1862. október 23.–Budapest, 1916. augusztus 11.) 1886-ban Szatmáron telepedett le, ahol ügyvédi gyakorlatot folytatott. A Szatmári Kereskedelmi és Iparbank igazgatója, illetve a Szatmári Kereskedelmi és Gazdasági Csarnok elnöke volt. 1905-ben függetlenségi és 48-as párti programmal országgyűlési képviselővé választották. A *Szatmár-Németi* című politikai lap vezetője lett, politikai és közgazdasági cikkei megjelentek a *Magyarország*, az *Egyetértés* és a *Független Magyarország* hasábjain. A Kölcsey Egyesület tagja.

(*magyarpadéi*) *KENEDI (1874-ig Kaufmann) Géza* (Magyarpadé, 1853. november 25.–Budapest, 1935. május 25.) gimnáziumi tanulmányait követően a Pénzügyminisztériumban volt számgyakornok, majd a pécsi jogakadémiára iratkozott be. Első versei az 1870-es évek elején a *Hölgyfutárban* jelentek meg *Nehéz idők* címmel. 1877-ben a Pest vármegyei árvaszéki ügyészségen kapott szolgálatot. Ugyanebben az évben szerezte meg az államtudományi doktorátust. Vezércikk- és tárcaíróként a *Közvélemény* munkatársa lett. 1880-ban Mikszáth Kálmánnal és Borostyám Nándorral a *Pesti Hírlap* szerkesztője lett. Ekkortájt jelentek meg első társadalombölcseleti írásai. 1881-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1901-ben – a *Pesti Hírlaptól* kilépve – az *Újság* főmunkatársa lett. 1910-től országgyűlési képviselő. Tárcaíróként Quintus, illetve Geicha álneveken jelentek meg szociológiai tanulmányai és kisebb elbeszélő művei. Jogtudományi tárgyú cikkei többek között a *Jogtudományi Közönyben*, a *Jogállamban*, illetve az *Ügyvédek Lapjában* jelentek meg. A Magyar Jogász Egylet alelnöke volt.

(*hédervári*) **KHUEN-HÉDERVÁRY Károly** (Gräfenberg, 1849. május 23. –Budapest, 1918. február 16.) a zágrábi jogakadémián hallgatott jogot. A jogi doktori oklevél megszerzése után a zágrábi királyi törvényszéken volt gyakornok. 1875-ben szabadelvű párti programmal választották országgyűlési képviselővé. 1882-ben Győr vármegye főispánja. 1883-tól 1903-ig horvát bán volt, tagja a horvát és a magyar országgyűlésnek is. 1903. június 27-én kabinetet alakított, de november 3-án megbuktatták. 1904. március 3-tól Tisza István kormányában a király személye körüli miniszter volt. 1905. június 18-án lemondott. 1910. január 17-től 1912. április 22-ig ismét miniszterelnök. A Nemzeti Munkapárt alapítója. 1874. december 5-én legfelsőbb engedéllyel felvette a Héderváry nevet, és címerét a kihalt hédervári Viczay grófok címerével egyesítette.

(*kolozsvári*) **KOLOSVÁRY Bálint** (Kolozsvár, 1875. január 25.–Budapest, 1954. augusztus 28.) jogi tanulmányait Kolozsváron, Berlinben és Párizsban végezte. Rövid ideig az Igazságügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1899-től a kassai jogakadémia nyilvános rendes tanára, magyar és osztrák magánjogot oktatott. 1906-tól a kolozsvári egyetem nyilvános rendkívüli, 1909-től 1921-ig rendes tanára volt, ausztriai magánjogot oktatott. 1917-től a jog- és államtudományi kar dékánja. 1921-től a szegedi (az 1926–1927. tanévben a jog- és államtudományi kar dékánja), 1928-tól 1947-ig a budapesti egyetemen tanított magyar magánjogot. A gyakorlati jogi oktatás lelkes támogatója volt, az egyetemi hallgatóság számára több esetgyűjteményt állított össze a magyar magánjog köréből. 1934-től a(z Egységes) Bírói és Ügyvédi Vizsgálóbizottság tagja. A Magyar Tudományos Akadémia 1921-ben levelező, 1939-ben rendes tagjává választotta. 1943-tól 1946-ig az Akadémia igazgatósági tagja, 1929-től 1946-ig a jogtudományi bizottság előadója, 1947-től 1949-ig elnöke. 1949-ben vizsaminósítotték tanácskozó taggá, rendes tagságát 1989-ben – posztumusz – állították helyre.

(*keveházi 1903-tól*) **KOVÁTS Gyula** (Pest, 1849. január 28.–Budapest, 1935. szeptember 29.) középiskoláit Pesten a királyi katolikus főgimnáziumban, jogi tanulmányait pedig a pesti egyetemen végezte. 1872-ben avatták jogi doktorrá. A pesti királyi törvényszék aljegyzője lett, majd a királyi ítélőtáblán volt fogalmazó. 1873-ban letette a köz- és váltóügy-

védi vizsgát, majd ügyvéd lett, és megválasztották az ügyvédi kamara választmányi tagjának. 1883-ban a budapesti tudományegyetemen az egyházi jog magán-, 1888-ban rendes tanára lett. 1883-ban nevezték ki pótbírónak a budapesti királyi ítélőtáblához, ahol 1887-ben rendes bíró lett. Az 1895–1896. és az 1911–1912. tanévben a jog- és államtudományi kar dékánja, az 1913–1914. tanévben az egyetem rektora. Ő kezdeményezte, hogy az egyetem vegye fel alapítójának, Pázmány Péter bíborosnak a nevét. 1884. június 5-én a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, az Akadémia Történelmi Bizottságának tagja.

(*leveldi*) KOZMA Sándor (Kőröshegy, 1825. szeptember 2.–Budapest, 1897. augusztus 5.) a gimnáziumot Sopronban, Pécsen és Pápán végezte, jogot Pozsonyban hallgatott. 1847-ben ügyvédi oklevelet nyert. Az 1848. évi országgyűlésen országgyűlési segédként munkálkodott. Március 13-án „a pozsonyi sétatér egyik fájáról ő hirdette ki lelkes beszéddel a bécsi forradalom útján elért vívmányokat”. A forradalom és szabadságharc leverését követően besorozták az osztrák hadseregbe. Szabadulása után, az 1850-es években rendőri felügyelet folytatható ügyvédi praxist Somogy vármegyében. Tehetségének és szónoki képességének köszönhetően 1861-ben Deák-párti programmal országgyűlési képviselővé választották. „Miután széles jogtudományi és kodifikáló képességének általános elismerést vívott ki”, 1867-ben igazságminisztériumi osztálytanácsos lett. 1869 szeptemberében a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának bírója. 1872-ben, a királyi államügyészség felállítása után királyi főügyész, majd az új hivatal országos főnöke és ennek szervezője, megteremtője lett. Különös gondot fordított a fogház- és börtönrendszer tökéletesítésére, a kiszabadult rabok támogatására, és létrehozta a rabsegélyző egyesületet. Ő volt az Országos Gyűjtőfogház első vezetője. 1896-ban vonult nyugalomba, ebből az alkalomból a Lipót-rend középkeresztjével tüntették ki. A *Jogtudományi Közönyben*, illetve a *Magyar Igazságügyben* megjelent tanulmányai mellett fiatalabb éveiben színikritikákat (Leveldi néven), rövid szépirodalmi cikkeket írt. Munkatársa volt a *Pallas Nagy Lexikonának* is.

KÖVES György (1833–Budapest, 1904. április 16.) budapesti ügyvéd, a Magyar Földhitelintézet felügyelő bizottsági tagja.

KRÁL Miklós (Bácsalmás, 1875–Budapest, 1926. január) 1898-ban a pestvidéki királyi törvényszéken joggyakornok. 1902-től aljegyző a budapesti királyi kereskedelmi és váltótörvényszéken. 1905-től az V. kerületi járásbíróság aljegyzője. 1906-tól a budapesti királyi törvényszék, majd a királyi büntető törvényszék jegyzője. 1913-tól a budapesti IV. kerületi, 1914-től a budapesti központi királyi járásbíróságon járásbíró. A Budapest (Társulati Akadémia) tanára.

KRISZT János (1829–Kassa, 1893. március 6.) a győri királyi törvényszék elnöke, majd 1879-től a budapesti királyi törvényszék alelnöke, ahol a büntető osztály vezetője lett. Jelentősebb bűnesetekben mindig maga vezette a tárgyalást. Ő volt az ítéelő tanács elnöke 1883-ban az ifj. Majláth György országbíró, kúriai elnök elleni gyilkosság elkövetőinek (Berecz János, Spanga Pál és Pitéli Mihály) perében. Meggyőződése szerint az elkövetők nem előre megfontolt szándékkal ölték, így bírótársaival ellentétben azt vallotta, hogy nem sújthatók halálbüntetéssel. Bírótársai leszavazták, Kriszt pedig különvéleményt adott be az ítélet ellen. 1886. január 27-től pestvidéki királyi törvényszéki elnök, 1888-tól kúriai tanácselnök. 1891. január 28-tól a kassai királyi tábla tanácselnöke volt.

KROMPECHER Szilárd (1871–Budapest, 1944. március 7.) 1893-ban lépett közszolgálatba, hosszabb időt töltött a földművelésügyi minisztériumban, előbb mint referens, később mint ügyosztályvezető, majd nyolc évig volt központi m. kir. állategészségügyi főfelügyelő. Hivatali működése során számos érdemet szerzett a magyar állategészségügy fejlesztése terén. Már pályája kezdetén tevékenyen részt vett az állatorvosi közszolgálat államosításáról szóló 1900. évi XII. tc. előkészítésében. Hivatali pályáján kívül szerepet vállalt a közéletben, tagja, majd alelnöke volt az Országos Állategészségügyi Tanácsnak, és éveken át vezette a Magyar Országos Állatorvos-Egyesületet, mint az egyesület elnöke. Érdemeiért számos kitüntetésben részesült.

(*kozmai*) *KUN Béla* (Sátoraljaújhely, 1861. április 24.–Budapest, 1934. szeptember 19.) egyetemi tanulmányait követően közigazgatási szolgálatba lépett, majd ügyvédjelöltként működött Budapesten. 1885-től az Igazságügyminisztériumban teljesített szolgálatot, először

fogalmazóként, majd miniszteri segédtitkárként, 1895-től titkárként. 1905-től miniszteri tanácsos, 1910-től a minisztérium IX. ügyosztályának főnöke, majd igazságügyi államtitkár volt.

LANGER Jenő (Rajka, 1856–Budapest, 1932. február 24.) aljegyző a szombathelyi királyi törvényszéken, 1891. január 18-án alügyésszé nevezték ki a szombathelyi királyi ügyészségre. 1897. május 17-től ügyész a nagyikindai királyi ügyészségen. 1898-ban a budapesti királyi törvényszék bírójává nevezték ki. 1902-től vizsgálóbíró a királyi büntető törvényszék területén. 1906. május 31-től királyi ítéletáblai címmel és jelleggel felruházott budapesti királyi büntető törvényszéki bíró, majd törvényszéki tanácselnök, 1917-től törvényszéki elnökhelyettes. 1917-ben kinevezték bírónak a budapesti királyi ítéletáblához, és ezzel egyidejűleg királyi kúriai bírói címet és jelleget kapott. 1918-tól 1926-ig a királyi büntető törvényszék elnöke.

(készmárki, jakobi) LÁNYI Bertalan (Hibbe, 1851. március 21.–Budapest, 1921. február 15.) jogi tanulmányai befejezése után fogalmazó gyakornok volt a királyi kincstári jogügyek igazgatóságánál. 1873-ban letette a köz- és váltóügyvédi vizsgát, 1873-tól 1884-ig Liptószentmiklóson volt ügyvéd. 1884-ben a rimaszombati királyi törvényszék bírója lett. 1889-ben a budapesti királyi ítéletáblán kisegítő bíró, 1890-ben pedig rendes bíró. 1891-től az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán dolgozott, 1895-től az osztály vezetőjeként. 1905–1906-ig országgyűlési képviselő. 1905. június 18. és 1906. április 2. között igazságügy-miniszter a Fejérváry-kormányban.

(lipovniki) LIPOVNICZKY Vilmos (Aranyosmarót, 1802. május 20.–Budapest, 1879. december 11.) 1824-ben Bars vármegye tisztí ügyésze, majd szolgabírája, főszolgabírája, később alispánja. 1833 és 1840 között országgyűlési követ. 1840-ban az akkori váltótörvényszék bírója. 1846-tól hétszemélynök. 1850-ben a pesti főtörvényszék elnöki helyetteseként működött. 1854-ben a bécsi legfőbb ítélőszék tanácselnöke lett. 1861-ben meghívást kapott az Országbírói Értekezletre, ahol a polgári törvényekkel foglalkozó választmány elnökeként vett részt, és az új bíróságok szervezésénél is közreműködött. 1861-től a hétszemélyes tábla bírója, majd tanácselnöke lett, utóbb a tábla váltóosztályához nevezték ki állandó

elnöknek. 1869-ben a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának első tanácselnöke, majd a semmitőszéki osztály alelnöke lett.

1862-ben valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot nyert, 1869-ben a Lipót-rend középkeresztjével, 1874-ben, szolgálatának ötvenedik évfordulója alkalmával a Vaskorona Rend első osztályú keresztjével tüntették ki. 1878-ban vonult nyugalomba. Jogtudományi értekezései rendszeresen megjelentek a szakfolyóiratokban.

(lóczy) **LÓCZY Lajos** (Pozsony, 1849. november 4.–Balatonfüred, 1920. május 13.) geológus, földrajztudós. 1877 novemberétől 1880 májusáig részt vett Széchenyi Béla kelet-ázsiai expedíciójában, és beutazta Kína nagy részét. Az utazás során tett megfigyeléseit és felfedezéseit világszerte elismerték. 1886-ban a földtan rendkívüli tanárának hívták meg a Műegyetemre. 1889-től 1908-ig a budapesti tudományegyetemen egyetemes földrajzot oktatott. 1891-től 1893-ig, majd 1900-tól 1914-ig a Magyar Földrajzi Társaság elnöke. 1902-től 1908-ig az Egyetemi Földrajzi Intézet, majd 1908-tól a Magyar Királyi Földtani Intézet igazgatója volt. Az ő irányításával készült el az akkori Magyarország új geológiai térképe, amelyet a párizsi viláikiállításán aranyéremmel tüntettek ki. Részt vett a Magyarországi Kárpát Egyesület Budapesti Osztályának (a későbbi Magyar Turista Egyesületnek) a megalakításában, és ennek alelnöke volt.

(nagylyónyai és vásárosnaményi) **LÓNYAY Menyhért** (Nagylónya, 1822. január 6.–Budapest, 1884. november 3.) tanulmányait a budai piaristáknál és a pesti egyetemen végezte. 1839-ben bölcsészeti, majd államtudományi doktori oklevelet szerzett. Nagy utazónak számított, nemcsak Magyarországot járta be, hanem tanulmányutakat tett külföldre is, ahol elsősorban közgazdasági és pénzügyi ismereteit gyarapította. 1843-ban Bereg vármegye országgyűlési követévé választotta. Részt vett az 1848. évi áprilisi törvények megalkotásában, tagja volt az első népképviselői országgyűlésnek, és a pénzügyi tárca államtitkáraként tevékenykedett. Világos után Párizsba menekült, ahonnan 1850-ben császári kegyelemmel térhetett vissza. Birtokainak irányítása mellett pénz- és hitelintézetek létrehozásával foglalkozott. 1858-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd rendes tagja lett, 1871-től haláláig pedig elnöke volt. 1861-ben ismét országgyűlési képviselővé választot-

ták. Jelentős szerepet játszott a kiegyezés előkészítésében. 1867-ben az Andrássy-kormány pénzügyminisztere, 1870-ben pedig közös pénzügyminiszterré nevezték ki. 1871-ben grófi címet nyert.

1871. november 14-től lemondásáig, 1872. december 2-ig Magyarország miniszterelnöke. Országgyűlési képviselői mandátumát megtartotta, és a főrendi háznak is tagja maradt. 1880. április 9-én a budapesti tudományegyetem államtudományi tiszteletbeli doktorává avatták.

(*erzsébetvárosi*) **LUKÁCS György** (Nagyvárad, 1820–Salzerbad, 1892. augusztus 25.) gimnáziumi és jogi tanulmányait (1835–1837) Nagyváradon folytatta. 1838-ban Bihar vármegyében, majd Pesten volt gyakornok a királyi ítéletábránál. 1839-ben ügyvédi vizsgát tett, és 1841-től 1848-ig ügyvédként működött. 1848-ban Szemere Bertalan miniszteri titkárnak hívta meg a Belügyminisztériumba. 1861-ben és 1867-ben Nagyvárad polgármesterévé választották, valamint a város képviselőjeként vett részt az országgyűlésben. 1875 októberében Tisza Kálmán belügyminiszter miniszteri tanácsosi állásra hívta meg a minisztériumba. 1885. június 13-án államtitkári címmel és jelleggel ruházták fel.

(*alvárai*) **MANO(I)LOVICH Emil** (Szabadka, 1823–Szabadka, 1897. április 26.) 1843-ban nyert ügyvédi oklevelet, és közel huszonöt évig folytatott ügyvédi gyakorlatot szülővárosában. 1865-ben Versecen országgyűlési képviselővé választották. Amikor mandátuma lejárt, a Kúria semmítőszéki osztályának bírójává nevezték ki, 1887-től kúriai tanácselnök volt. A Magyar Jogász Egylet alelnöke. A Magyar Tisztviselők Országos Egyesületének elnöke.

MÁRKUS Dezső (Paks, 1862. október 15.–Budapest, 1912. december 4.) tanulmányait Budapesten végezte. 1885-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1889-ben a X. magyar jogászgűlés jegyzője volt, majd az ügyvédi kör titkára lett. 1894-től beosztott királyi törvényszéki bíró volt az Igazságügy-minisztérium Törvényelőkészítő Osztályán. 1903-ban a budapesti királyi ítéletábrához nevezték ki bírónak. 1907-től kisegítő, 1911-től pedig rendes bíróként teljesített szolgálatot a Kúrián. A feminizmus „apostola”, „a férfias, szép, hódító külsejű, mosolygó szemű doktor rajongva szeretett vezérük és áhítattal hallgatott szónokuk volt a feministáknak”.

A *Jogi Szemle* és a *k* 1896. évi millenniumi emlékkiadásának, valamint a *Magyar Jogi Lexikon* (I–VI. kötet, Budapest, 1898–1906) szerkesztője volt.

(*vasmegyeri*) *MEGYERY István* (Vasmegyer, 1859. augusztus 13.–Budapest, 1931. augusztus 17.) jogi tanulmányait Debrecenben és Budapesten folytatta. 1881-ben jogtudományi doktorátust szerzett, 1886-ban bírói vizsgát tett. 1881-től királyi főügyészségi gyakornok volt Kozma Sándor királyi főügyész mellett. 1885-től királyi törvényszéki aljegyző Nyíregyházán, 1887-től királyi alügyész, 1895-től királyi ügyész Balassagyarmaton. 1898-ban berendelték az Igazságügyminisztérium Törvényszéki Osztályára. Részt vett a bűnvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. tc.) életbeléptetési munkálataiban. 1889-től 1894-ig a *Nógrádi Lapok* munkatársa. 1904-től a győri királyi főügyészségen királyi főügyész-helyettes. 1910-től 1921-ig az Igazságügyminisztérium Büntetőjogi Osztályának (III. ügyosztály) vezetője. 1912-től 1929-ig koronaügyész-helyettes volt.

(*kellemesi*) *MELCZER István* (Pest, 1810. július 3.–Budapest, 1896. február 19.) középiskoláit és jogi tanulmányait Pesten folytatta. Az egyetem elvégzése után, 1829-ben a tiszáninneni kerületi táblánál kezdte meg működését Eperjesen, tiszteletbeli esküdt lett Sáros vármegyében, valamint tollnokként tevékenykedett a hajdúvárosok rendezése tárgyában kiküldött királyi biztos mellett. 1830. június 18-án a királyi tábla hites jegyzője lett, 1832 áprilisáig a kisebb kancelláriában folytatott joggyakorlatot, és ügyvédi vizsgát tett. 1830-ban Sennyey János távolléti helyetteseként részt vett az országgyűlésen. 1831-ben a kolera tárgyában kiküldött királyi biztos mellett teljesített szolgálatot. 1835 decemberében tiszteletbeli királyi ügyésznek nevezték ki. 1836 novemberében a személynöki szék jegyzője, 1839. július 3-án valóságos királyi ügyész, majd 1842. február 24-én királyi táblai bíró lett. 1850-ben a Kassa–Eperjes kerületbeli bíróságok újjászervezésekor királyi biztosi teendőket látott el. 1851 elején a bécsi legfelsőbb törvényszék magyar osztályához nevezték ki, az állást azonban nem foglalta el, közhivatali pályájáról lemondott, és visszavonult Abaúj vármegyei birtokára, ahol tíz évig gazdálkodott.

1861. január 21-én hétszemélynek, majd február 29-én királyi személynöknek nevezték ki. 1869. május 1-jétől a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának elnöke lett.

Számos kiténtetésben részesült: 1863-ban valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot kapott, 1867-ben a Szent István-rend középkeresztjével, 1870-ben a Lipót-rend nagykeresztjével tüntették ki, 1871-ben kamarási méltóságot nyert, majd a főrendiház reformját követően, 1885-ben annak tagjává nevezték ki. 1870 nyarán vonult nyugalomba, súlyos köszvénye miatt a nyilvánosságot és a társaságot kerülni kényszerült, betegsége sokszor lehetetlenné tette járását. Amikor azonban a polgári házasságról szóló törvényjavaslatot (1894. évi XXXI. tc.) tárgyalta az országgyűlés, és a főrendiházban az első szavazásra került sor, „vallásos kötelességének tartotta elmenni az ülésre és a javaslat ellen szavazni”.

Érdekelte a régészet és a címertan, több cikket írt az *Archeológiai Értesítő*be, a *Századok*ba és a *Magyar Könyvszemlé*be. 1885-ben kiadta magyarul a felesége családjáról szóló 1862-ben megjelent *Fontana d'Angioli Bátor Lo Presti család nemzedék-rendje* című munkát, 1890-ben pedig a kellemesi Melczer család levéltárából származó okmányokat adta közre. 1885-től a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság pártoló tagja, 1889. szeptember 26-án pedig az igazgatóválasztmány tagjává választották. 1888-tól a Magyar Történelmi Társulat tagja volt.

MENDELÉNYI László (Nyitrazsámbokrét, 1877. február 7.–Budapest, 1973. február 27.) a jogi doktori diploma megszerzése és a bírói vizsga letétele után 1900-ban a temesvári királyi törvényszéken, 1901-ben a budapesti királyi kereskedelmi és váltótörvényszéken, 1902-ben pedig a pestvidéki királyi törvényszéken aljegyző, majd 1903-ban jegyző. 1904-től Lőcsén, 1906-tól Székesfehérváron, 1907-től a budapesti királyi ügyészségen volt alügyész. 1908-tól 1912-ig az Igazságügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1911-től 1914-ig királyi ügyészként a budapesti M. Királyi Államrendőrség Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalának Igazságügyi Osztályán tevékenykedett. 1913-ban kúriai elnöki titkár lett. 1916-ban kúriai elnöki tanácsos. 1921. szeptember 18-án nevezték ki kúriai bírónak, hivatali esküjét szeptember 28-án tette le. 1916-tól 1917-ig az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület ügyvezető alelnöke. 1932-től a

Hatásköri Bíróság Kúria által delegált bírása. 1934 novemberében a pest-vidéki királyi törvényszék elnökévé nevezték ki. 1944. szeptember 16-tól koronaügyész. 1945. május 6-án kényszernyugdíjazták, mivel Szemák Jenő kúriai elnöki beiktatásakor (1944. november 14.) mondott beszédében üdvözölte és törvényesnek tartotta Szemák kinevezését. 1945 júniusában a 1160/1945. M. E. sz. rendelet értelmében felülvizsgálták a magasabb rangosztályba tartozó közalkalmazottak 1944. március 19. és október 15. közötti kinevezéseket. Ennek köszönhetően a korábbi ítéletet hatályon kívül helyezték, és koronaügyészi kinevezését fenntartották.

(*felsőkubini*) *MESKÓ László* (Nyíregyháza, 1851. szeptember 23.–Budapest, 1922. július 22.) jogi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. 1877-ben jogi doktori és ügyvédi oklevelet szerzett. Ügyvédként dolgozott, majd 1878-tól 1892-ig városi tiszti ügyész lett. 1892-ben és 1896-ban, 1905-ben (1917-ig) országgyűlési képviselővé választották. 1907-től 1909-ig igazságügyi államtitkár. 1909-ben a Függetlenségi és 48-as Párt elnökévé választották. 1917-től 1918-ig Szabolcs vármegye főispánja volt.

MEZEY Albert (1844. augusztus 14.–Zilah, 1914. február 26.) Eperjesen hallgatott jogot. 1867-ben tiszteletbeli aljegyző és telekkönyvi segédelőadó lett. 1869 januárjában megyei törvényszéki ülnökké választották. 1869. március 1-jétől Közép-Szolnok megyei törvényszéki bíró. 1871. december 19-én törvényszéki bíróvá nevezték ki a zilahi királyi törvényszékekre. 1882. október 17-től pótbíró, majd rendes bíró a budapesti királyi ítéltáblán. 1892. október 28-tól kúriai számfeletti, majd rendes bíró 1908-ig. A zilahi tanügyi kör tagja, 1876-tól 1881-ig a zilahi Casino elnöke volt.

MIHAJLOVIC(T)S Miklós (Zombor, 1811. április 14.–Zombor, 1895. február 27.) jogi tanulmányai befejeztével az 1840-es évektől szülővárosában volt ügyvéd, törvényszéki aljegyző, majd városi bíró. 1850-ben aljárásbíró. 1854-ben Temesváron országos törvényszéki tanácsos. 1865-ben országgyűlési képviselővé választották, tagja volt az első delegációnak. Az 1867. április 20-án Bács-Bodrog vármegye főispánjává nevezték ki,

majd udvari tanácsos lett a bécsi Magyar Udvari Kancelláriánál. Néhány évvel később tanácselnök a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályán. 1881-től a Kúria alelnöke volt. 1883-tól 1887-ig a budapesti királyi ítélőtábla elnöke. Nyugalomba vonulását követően, 1887 decemberében az uralkodó a főrendiház örökös tagjává nevezte ki.

(*nádosi*) *NÁDOSY Imre* (Baranyaszentlőrinc, 1872. október 28.–Budapest, 1935. április 8.) pályafutását a bírói pályán kezdte, 1896-ban joggyakornokká nevezték ki a kereskedelmi és váltótörvényszékhez, majd a kaposvári, később a budapesti királyi büntetőtörvényszék jegyzője lett. 1898-ban az Igazságügy-minisztériumba rendelték be szolgálatra, ahol az elnöki osztályra osztották be, ahol 1899-ben fogalmazóvá nevezték ki. 1908-tól miniszteri titkár volt, 1911-ben miniszteri osztálytanácsosi címmel és jelleggel ruházták fel, majd miniszteri osztálytanácsossá nevezték ki. 1917-től az elnöki osztály főnöke volt. 1920. július 31-én budapesti rendőrfőkapitány lett, 1921-ben országos főkapitánnyá nevezték ki, amely hivatalt 1926-ig töltött be. Az 1920-as években csatlakozott az Etelközi Szövetséghez, ahol a Vezéri Tanács tagja lett, és a szövetség képviselője volt a Wolff Károly vezetése alatt álló, szintén titkos szervezetként működő Egyesült Keresztény Ligában. 1925-ben „belekeveredett a frankügybe”. De – amint a *Budapesti Hírlap* írta – „nem kellett szégyelnie magát, távol állott tőle minden önző érdek, hazaszeretete vitte bele az ügybe. Férfiasan vállalta is a következményeket. A bíróság elítélte, nem kért kegyelmet, szabályszerűen kitöltötte a büntetését.”

A Kúria 1926 októberében három és fél évre ítélte a frankhamisítási perben. 1928 áprilisában kormányzói kegyelemben részesült. Szabadulása után visszavonult Baranya megyei, helesfai birtokára, az 1930-as években bekapcsolódott az akkor induló magyar filmgyártásba, részt vett több magyar film előállításában. „Markáns alakja gyakran feltűnt az Operában, a hangversenytermekben, sokat járt színházba, a sportban valósággal megcsodálták, hogy túl a hatvanadik esztendején még mindig szép teljesítményeket produkált a nyeregben vagy vívókarddal a kezében, azonkívül jól úszott és evezett.”

(*verseghi*) *NAGY Ferenc* (Verőce, 1852. március 17.–Röjtök, 1928. szeptember 8.) jogi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. 1875-ben avatták jogi doktorrá. 1876-ban állami utazási ösztöndíjjal két és fél évet

töltött külföldön, német egyetemeken és Párizsban bővítette jogi tudását. 1877-től a budapesti tudományegyetemen a kereskedelmi és váltójog magántanára. 1879-től 1880-ig a nagyváradi jogakadémia, 1881-től a kolozsvári egyetem tanára. 1886-ban ő volt a kolozsvári egyetem jogi karának dékánja. 1879-ben a párizsi *Société de législation comparée* magyarországi levelező tagja lett. 1885-ben a magyar jogászgyűlés alelnöke. 1890-ben kinevezték a budapesti egyetem kereskedelmi és váltójog tan-zékére, ahol 1928-ig tevékenykedett. 1898-tól 1899-ig, illetve 1914-től 1915-ig a jog- és államtudományi kar dékánja volt. 1900. június 16-án a Kereskedelemügyi Minisztérium politikai államtitkára lett. Állásáról 1902. május 23-án köszönt le, és újra elfoglalta székét a budapesti egyetemen. 1900-tól országgyűlési képviselő. 1893-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1903-ban rendes tagjává választotta. 1908-tól a Keleti Kereskedelmi Akadémia felügyelőbizottságának elnöke. 1909-ben a Magyar Jogász Egylet elnöke lett. 1927–1928-ban a budapesti tudományegyetem jogi karának felsőházi képviselője.

NEMESS (Neumann) Zsigmond (Arad, 1856. október 20.–Arad, 1931. április 20.), középiskolai tanulmányait szülővárosában, egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta. Az egyetem elvégzése után visszatért Aradra, ahol ügyvédként tevékenykedett. Tagja volt Arad törvényhatósági bizottságának, és választmányi tagja volt az Aradi Ügyvédi Kamarának. 1903-ban és 1905-ben, majd 1910-ben szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselővé választották.

NEUMANN Ármin (Nagyvárad, 1845. február 14.–Budapest, 1909. január 31.) jogi tanulmányait Nagyváradon és Bécsben folytatta. 1869-től Székesfehérváron, 1884-től Budapesten ügyvédként tevékenykedett. 1882-ben a budapesti tudományegyetemen kereskedelmi és váltójog magántanára, 1889-től rendkívüli tanár. 1887-től 1903-ig szabadelvű párti országgyűlési képviselő. A szabadalmi ügynökök vizsgálati biztosa volt.

(almánfalvi) NIAMESSNY Mihály (Temesvár, 1875. augusztus 25.–Veresegyház, 1960. szeptember 24.) középiskolai tanulmányait a fehértemplomi állami főgimnáziumban, jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen folytatta. 1889-ben ügyvédi oklevelet szerzett. Budapesten praktizált, jogi, politikai és közgazdasági tárgyú cikkei napilapokban

és szakfolyóiratokban jelentek meg. A *Közgazdasági Lexikon* munkatársa volt. 1901-ben Temes vármegye tiszti alügyészévé választották, 1902-ben tiszteletbeli főügyésszé nevezték ki. 1910-ben nemzeti munkapárti programmal országgyűlési képviselővé választották. Az első világháborúban végzett katonai szolgálataiért a Ferenc József-rend hadiékítményes lovagkeresztjével tüntették ki. 1919-től Budapesten működött ügyvédként, az ügyvédség terén szerzett érdemeiért kormányfőtanácsosi címet kapott. 1923-tól tagja volt a Kúria ügyvédi tanácsának és társelnöke az Országos Ügyvédszövetségnek.

(*nyeviczkei*) NYEVICZKEY Antal (Sátoraljaújhely, 1857. október 15. – Budapest, 1928. április 18.) középiskolai és jogi tanulmányait Pesten folytatta. 1881-ben szerzett jogi doktori oklevelet, 1883-ban letette az ügyvédi vizsgát. 1881-ben a budapesti királyi ítélőtáblán joggyakornok lett, 1885-ben segédfogalmazó, 1886-ban fogalmazó, 1892-től elnöki titkár, 1896-ban pedig bíróvá nevezték ki. 1906-tól kúriai kisegítő, 1908-tól rendes bíró. A Magyar Jogász Egylet, illetve az Országos Casino választmányi tagja. A Zemplén vármegyei törvényhatósági bizottság tagja. 1887-től a Hunnia Csónakázó Egyesület alelnöke, majd igazgatója volt 1898-ig.

(*danczkai*) P(ATTANTYÚS) Ábrahám Dezső (Debrecen, 1875. július 10. – Budapest, 1973. július 25.) jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte. 1901-ben ügyvédi vizsgát tett, és Debrecenben, majd Budapesten volt ügyvéd. 1906 és 1918 között függetlenségi és 48-as párti programmal országgyűlési képviselő volt. Károlyi Mihály kormányában igazságügyi államtitkár 1918 novemberétől 1919 januárjáig, amikor politikai okok miatt visszavonult. A Tanácsköztársaság idején Szegedre szökött, 1919. július 12-től augusztus 12-ig a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnöke és ideiglenes pénzügyminisztere volt. 1919. augusztus 25-én – kérelmére – ismét felvették a budapesti ügyvédek névjegyzékébe. 1919 és 1920 között belügyi államtitkár. 1944 novemberében túszként Sopronkőhidára vitték, onnan Ausztriába, majd Bajorországba. 1945 szeptemberében került vissza Magyarországra. 1947 és 1948 között országgyűlési képviselő. 1949-ben visszavonult a politikai élettől. 1958-ig ügyvédként praktizált Budapesten.

(szendrői) *PAP(P) József* (Eperjes, 1861. szeptember 6.–Budapest, 1942. szeptember 13.) jogi tanulmányait Budapesten végezte, 1884-ben avatták jogi doktorrá. 1886-ban ügyvédi oklevelet nyert, és ügyvédként kezdett dolgozni. 1898-ban a budapesti tudományegyetemen magántanári képesítést szerzett, 1903-ban nyilvános rendkívüli tanár címmel és jelleggel ruházták fel, polgári peres és peren kívüli eljárást oktatott. 1899-ben a Budapesti Ügyvédi Kamara pótválasztmányi taggá választotta, 1902-től a kamara titkára, majd 1912-ben elnökhelyettese lett. 1919 és 1934 között a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke. 1913-tól az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet elnöke. Tagja volt a Magyar Jogász Egylet igazgató-választmányának, 1924-től pedig a Jogász Egylet alelnöke volt. 1927-től haláláig a felsőház tagja. 1931-ben megkapta a II. osztályú Magyar Érdemkeresztet.

PÁRVY Iván (Érmindszent, 1844. szeptember 14.–Kassa, 1892. március 6.) középiskolai tanulmányait Egerben, Gyöngyösön és Pesten végezte, jogi tanulmányait Egerben kezdte, majd a pesti egyetemen fejezte be. 1868-ban köz- és váltóügyvédi oklevelet szerzett. 1867. január 28-án Pest-Pilis-Solt vármegyék tiszteletbeli aljegyzőjévé nevezték ki. 1867 májusától a királyi ítélőtáblán díjtalan, majd 1868 májusától díjas gyakornok. 1869-ben segédfogalmazó lett. 1871. december 20-án a pestvidéki királyi törvényszékhez nevezték ki bírónak, 1872-től 1884-ig a büntető törvényszéknél szolgált. 1885 januárjában rendes bíró lett a budapesti királyi ítélőtáblán. 1889 szeptemberében a Kúriához osztották be kisegítő bírónak. 1891. január 28-tól az újonnan szervezett kassai királyi főügyészség királyi főügyésze.

PAULER Tivadar (Buda, 1816. április 9.–Budapest, 1886. április 30.) bölcséleti és jogi tanulmányait a pesti egyetemen végezte. 1838-tól 1848-ig a zágrábi, 1848-ban a győri jogakadémia, 1848-tól a pesti egyetem tanára lett. 1849-ben elbocsátották, de néhány hónap múlva ideiglenesen megerősítették, majd rendes tanár lett. 1852-től 1878-ig a pesti egyetemen büntetőjogot oktatott, 1861-től 1862-ig az egyetem rektora volt. 1863-ban rövid ideig a hétszemélyes tábla, 1869-ben pedig a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának bírója. 1870-ben az első jogászgűlés elnöke. 1871. február 10-től 1872. szeptember 4-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1872.

szeptember 8-tól 1875. március 2-ig pedig igazságügy-miniszter volt. Az egyetemi katedrától 1878. június 30-án végleg megvált, és 1878. július 1-jétől haláláig ismét az igazságügyi tárcát vezette. 1880-ban a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke lett. 1871-től 1886-ig országgyűlési képviselő volt. Minisztersége alatt kezdődött meg a polgári peres és a büntetőeljárás törvények előkészítése. Toldy Ferenczel együtt az *Új Magyar Múzeum* című folyóirat alapítója.

PECHÁTA Endre (Pozsony, 1846–1924) az Igazságügyminisztériumban fogalmazó, miniszteri titkár, 1886-tól osztálytanácsos. 1893. március 4-én kúriai bírónak (III. polgári tanács) nevezték ki, 1910-től 1911. augusztusig – nyugalomba vonulásáig – kúriai tanácselnök. 1898-tól 1908-ig a Magyar Tisztviselők Országos Egyesületének alelnöke. 1908-tól a királyi és országos legfőbb fegyelmi bíróság rendes tagja.

(*csikmadarasi*) *PÉTERFFY Domokos* (Kolozsvár, 1846 körül–Budapest, 1895. szeptember 25.) iskoláit Kolozsváron végezte. 1872-ben alügyésszé nevezték ki, majd 1873-ban törvényszéki bíró lett, 1887-től 1891-ig a kolozsvári királyi törvényszék elnöke volt. 1892-től budapesti királyi tábla bírója, a Kúriához beosztva.

PHILLIMORE, Hon. Sir Walter G. F. (1845. november 21.–London, 1929. március 13.) jeles egyházjogász volt, aki 1897 és 1913 között a londoni főtörvényszék (*High Court of Justice*) bírója, 1913 és 1916 között pedig fellebbviteli bíró (*Lord Justice of Appeal*) volt.

PLÓSZ Sándor (Pest, 1846. június 10.–Budapest, 1925. május 29.) jogi tanulmányait Bécsben és Pesten végezte. 1868-ban avatták a jogtudományok doktorává a pesti egyetemen. 1868-ban közügyvédi, 1869-ben váltóügyvédi oklevelet szerzett. 1867-ben a pesti pénzügyi ügyészségnél volt fogalmazó gyakornok, tollnok a pesti törvényszéken. 1871-től Pesten a bel-lipótvárosi egyesbíróságnál helyettes egyesbíróként működött. 1872-ben a pesti királyi törvényszék bírója. 1872-től 1881-ig a kolozsvári egyetem rendes tanára, ahol polgári törvénykezést, kereskedelmi és váltójogot oktatott. 1881-től 1924-ig a budapesti egyetem tanára. 1894-től

igazságügyi államtitkár. 1899. február 26-tól 1905. június 18-ig igazságügy-miniszter volt. Jogi munkásságának legfontosabb eredménye az 1911. évi I. tc. a polgári perrendtartásról, amelynek kidolgozására 1885-ben kapott megbízást. Minisztersége alatt lépett életbe a bűnvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. tc.). 1895-től országgyűlési képviselő, 1914-ben a főrendiház tagja. A Magyar Tudományos Akadémia 1884. június 5-én levelező, 1894. május 4-én rendes, 1902. május 9-én tiszteletbeli tagjává, 1913-ban pedig másodelnökévé választotta.

POLÓNYI Géza (Zsitvakenéz, 1848. április 3.–Budapest, 1920. február 1.) iskoláit Esztergomban, Komáromban, Nyitrán, Pozsonyban és Győrben végezte. Jogot Pozsonyban és Pesten hallgatott. 1872-ben szerzett ügyvédi oklevelet, 1906-ig ügyvédként tevékenykedett, „híres bűnügyi védő” volt a fővárosban. 1881-ben Szolnokon – függetlenségi párti programmal – országgyűlési képviselőnek választották. Tagja volt a képviselőház igazságügyi bizottságának. Fontos szerepe volt a polgári házasságról, a Ferenc Ferdinánd trónörökös házasságának becikkelyezéséről, a közigazgatási reformról, a véderőről, illetve a parlamenti obstrukcióról szóló törvényjavaslatok vitájában. 1905-ben és 1906-ban tevékeny szervezője volt a fővárosi ellenállásnak. Az ellenállási mozgalmat vezető Sas-kör elnöke volt, amelyet a Fejérváry-kormány fel is oszlatott. 1906. április 8. és 1907. február 2. között a koalíciós Wekerle-kormány igazságügy-minisztere. A miniszteri székről lemondott, mivel politikai ellenfele, Lengyel Zoltán rendszeresen támadta. 1917-től 1920-ig a Fővárosi Közmunkák Tanácsa elnöke volt. Hírlapírással is foglalkozott, rövid ideig a *Nemzeti Újság* szerkesztője volt.

(*szentmiklósi és óvári*) *PONGRÁCZ Jenőt* (Palást, 1852. november 17. –Budapest, 1933. augusztus 9.) 1891. április 22-én a debreceni királyi főügyészség főügyész-helyettesévé, 1897. december 20-án debreceni királyi főügyésszé nevezték ki. 1900 végén a győri, majd a budapesti királyi főügyészséghez helyezték át. 1905-ben kúriai bíróná nevezték ki. 1910. január 30-én koronaügyésszé nevezték ki, állását nyugdíjba lépéséig, 1923-ig töltötte be. A Budapesti Rabsegélyző Egylet kormánybiztosa. A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület magyar csoportjának egyik alelnöke.

(*komjáti*) **RABÁR Endre** (Monor, 1864–Érsekújvár, 1917. október 13.) pestvidéki törvényszéki jegyző, 1891-től albíró a monori királyi járásbíró-ságon, 1894-től tanácsjegyző a budapesti királyi ítéltáblán, majd albíró az V. kerületi járásbíró-ságon, 1901-től a budapesti királyi törvényszék bírója, 1906-tól királyi közjegyző Érsekújváron. Országgyűlési képviselő.

(*mindszenti*) **RÁKOSI (Kremsner) Jenő** (Acsád, 1842. november 12.–Budapest, 1929. február 8.) a pesti tudományegyetemen hallgatott jogot. Publicisztikai munkásságát Kemény Zsigmond hívására a *Pesti Napló*-nál kezdte meg 1867-ben Deák Ferenc politikáját támogató cikkekkel. 1869-ben a *Reform* alapítója és 1875-ig szerkesztője volt. A Népszínház első igazgatója volt. Több színművet írt, fordított és átdolgozott, színházában rendezőként is működött. 1881-ben Csukási Józseffel alapította a *Budapesti Hírlapot*, amelynek 1891-től a főszerkesztője volt. Az 1890-es években alapította a *Divatújságot* és az *Esti Újságot*. 1902-ben főrendiházi tagságot kapott. Az 1900-as években Tisza István mellett harcolt az általános választójog bevezetése ellen. Az első világháború idején a vég-sőkig folytatandó háborút hirdette. A háborút követően a revizionista mozgalom egyik kiemelkedő alakja lett. A Kisfaludy Társaság, a Petőfi Társaság, valamint a soproni Frankenburg Kör tagja volt.

(*nagyrákói és kelemenfalvi, nagyselmeci*) **RAKOVSZKY István** (Bécs, 1858. június 16.–Nagyselmec, 1931. augusztus 22.) iskoláit Pozsonyban végezte. Miután jogi tanulmányait is befejezte, katonai pályára lépett. Betegsége miatt 38 éves korában megvált a katonaságtól, és Liptó vármegyében telepedett le. 1896-ban országgyűlési képviselővé választották, a Néppárt vezérszónoka, majd 1903-ban alelnöke lett. 1901-től 1918-ig a csornai választókerület képviselője. 1905-től 1910-ig a képviselőház alelnöke. Az első világháborúban katonai szolgálatot teljesített, és 1916-ban ő indítványozta elsőként a hősök választójogának törvénybe iktatását. 1919-ben a proletárdiktatúra idején fogságban volt. 1920-ban az általános nemzetgyűlési választásokon a Keresztény Nemzeti Egyesülés programjával szerzett mandátumot. A nemzetgyűlés elnökévé választotta, 1921 nyarán e tisztségéről lemondott, miután a házszabályok betartatása kapcsán összetűzésbe került a Kisgazdapárttal. Ezt követően egyre szenvedélyesebben juttatta kifejezésre ellenzéki nézeteit.

1921. szeptember 25-én Kövér Ibrahim György főhadnagy a ház egyik karzatáról többször rálőtt Rakovszkyra. A merénylő golyói szerencsére nem találták el a képviselőt. IV. Károly 1921. októberi puccskísérletekor az uralkodó oldalára állt. A király miniszterelnökké nevezte ki. A királypuccs kudarcát követően fogságba került, a pestvidéki királyi törvényszék fogházából 1922. január 4-én helyezték szabad lábba. Szabadulása után rendkívül élesen szembefordult a kormánnyal. Tomcsányi Vilmos igazságügy-miniszter ellen intézett egyik támadása „lovagias afferra” vezetett. (Rakovszky egyébként hírhedt párbajozó volt: párbajozott többek között Tisza Istvánnal 1914 májusában, de Bethlen Istvánnal is, 1923 októberében.) 1922 januárjában a Keresztény Nemzeti Földműves és Polgári Párthoz csatlakozott, amelynek programjával Szécsényben szerzett mandátumot. Képviselői megbízatása lejártával, 1926-ban visszavonult a politikától.

RÁTH Zsigmond (Kisbáród, 1859. február 6.–Budapest, 1938. április 28.) gimnáziumi tanulmányait Szombathelyen és Pécsen folytatta. A jogot a pécsi és a győri jogakadémián, majd a budapesti egyetemen végezte. 1878-ban szerzett jogi oklevelet. 1879-ben joggyakornok a soproni királyi törvényszéken. 1881-ben királyi táblai tiszteletbeli segédfogalmazó. 1886-ban tette le a bírói vizsgát, ezt követően a soproni királyi törvényszék bírójává nevezték ki. 1892-ben a pestvidéki királyi törvényszékhez került, főként örökösödési és birtokperekben ítélezett. 1899-től budapesti királyi ítélőtáblai bíró. 1906-tól a Kúriához berendelt kisegítő bíró. 1909-től koronaügyész-helyettes és királyi ítélőtáblai tanácselnök, 1917-től kúriai tanácselnök. 1918-tól 1929-ig a Kúria másodelnöke és az I. büntetőtanács elnöke. A főrendiház, illetve a felsőház (1927–1929) tagja.

(küllői) *RHORER Miklós* (Káld, 1851–Budapest, 1939. június 20.) 1891-től a győri, 1900-tól a budapesti királyi ítélőtábla bírója. 1903 májusában a győri királyi ítélőtábla tanácselnökévé nevezte ki az uralkodó, a II. polgári tanácsot vezette, és ellátta a telekkönyvi bizottság, valamint a díjnoki ügyekben eljáró bizottság elnöki teendőit is. 1907. január 5-én a pozsonyi királyi ítélőtábla elnökévé nevezték ki. 1911-től a Kúria III.

(úrbéri), majd az I. büntetőtanácsának elnöke volt. 1914. május 1-jétől a Hatásköri Bíróság Kúria által delegált tagja volt. 1921 márciusában – saját kérésére – nyugalomba vonult.

(*nisztkai*) *RIBOSSY Kálmán* (Kisszeben, 1853–Budapest, 1921. május 22.) Kisszebenben volt joggyakornok. 1883-tól alügyészként működött az eperjesi királyi ügyészségen, majd 1888. március 26-tól trencsényi királyi ügyész. 1897. december 20-tól Kassán volt főügyészhelyettes, 1906 decemberében a kassai királyi ítéltábla bírójává nevezték ki. 1908. november 8-tól kúriai bíró (III. büntetőtanács). Tagja volt a Természettudományi Társulatnak.

RIESSER, Jakob (Frankfurt-Sachsenhausen, 1853. november 17.–Berlin, 1932. május 6.) titkos tanácsos. 1888-tól a *Bank für Handel und Industrie* igazgatója, 1900-ban a *Zentralverband des Deutschen Bank- und Bankiergewerb* alapítója, 1909-ben a *Hansabund für Gewerbe, Handel und Industrie* életre hívója, a szövetség elnöke 1920-ig. 1905-től a berlini egyetem tiszteletbeli professzora, kereskedelmi jogot oktatott. 1916-tól 1918-ig képviselő volt a Reichstagban, 1919–1920-ban a weimari nemzetgyűlés tagja, 1921-től 1928-ig a Reichstag alelnöke.

RÓSA Ferenc (Szeged, 1869. november 21.–Budapest, 1941. április 3.) gimnáziumi tanulmányait Szegeden végezte, jogot Budapesten hallgatott. 1892 decemberében jogi doktori, 1895 márciusában ügyvédi oklevelet szerzett. 1895-től a fővárosban folytatott ügyvédi gyakorlatot. 1902-től – Barna Ignác ítéltáblai bíróval együtt – szerkesztője a *Magyar Jogász Újságnak*.

ROTTENBILLER Fülöp (Budapest, 1867. június 3.–Budapest, 1942. január 1.) jogi tanulmányait Budapesten folytatta. 1891-től joggyakornok a budapesti királyi törvényszéken. 1892-ben a m. királyi államvasutak szolgálatába lépett segédfogalmazóként. 1894-től budapesti királyi törvényszéki jegyző, majd albíró a VI. kerületi királyi járásbírószágon. A pécsi királyi ítéltábla bírója. 1894-től az Igazságügyminisztériumban is dolgozott, 1913-ban osztálytanácsos, 1917-ben miniszteri tanácsos, 1920-ban helyettes államtitkári címet és jelleget kapott, 1922-ben

helyettes államtitkár lett. 1932-ben nyugalomba helyezése alkalmával „sok évi hű és buzgó” szolgálatai elismerésül államtitkári címet kapott. Részt vett az első büntetőnovella, valamint a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvények szerkesztésében. Az Országos Gyermekvédő Liga intézőbizottságának tagja volt. A Katolikus Patronage Egyesület főtitkára. 1932-től a Fiatalkorúak Budapesti Felügyelő Hatóságának elnöke. Nevéhez fűződik az átmeneti fiú- és leányotthonok megszervezése.

(*nagysághi*) *SÁGHY Gyula* (Edelény, 1844. május 8.–Budapest, 1916. szeptember 2.) jogi tanulmányait Pesten, Pozsonyban, Bécsben és Heidelbergben folytatta. 1866-ban tett ügyvédi vizsgát. 1868-tól 1870-ig a győri jogakadémián oktatott római jogot, 1870-ben a budapesti egyetem rendkívüli, 1872-től 1914-ig rendes tanára lett, osztrák polgári jogot és egyházjogot tanított. 1884-től országgyűlési képviselő. Mandátumot szerzett 1892-ben, 1896-ban, 1901-ben és 1905-ben is. Az 1909–1910. tanévben a budapesti tudományegyetem rektora volt.

(*illencfalvi*) *SÁRKÁNY József* (Dunaegyháza, 1828. február 27.–Budapest, 1903. december 6.) iskoláit az aszódi gimnáziumban végezte, ahol Petőfi Sándor iskola- és lakótársa volt. 1847-ben szerzett ügyvédi oklevelet, a közszolgálatot Pest vármegyénél kezdte meg. 1848-ban a pozsonyi országgyűlésen Kossuth Lajos követi irodájának vezetője volt. Kossuth pénzügyminisztersége idején rövid ideig elnöki fogalmazóként működött. Hadkötelezettként honvéd lett 1848/1849-ben, hadbírói vizsgát tett, és a 39. számú gyalogezrednél hadbíró lett, majd igazságügyi főnökké léptették elő, 1849 augusztusában őrnagy lett. 1850-től ügyvédként tevékenykedett. Több uradalom jogügyi igazgatója, pénzügyintézetek és társulatok jogtanácsosa és több hazai vállalat igazgatóválasztmányának tagja. Pest város képviselő-testületének tagja, valamint az ő kezdeményezésére létrejött első ügyvédegyesület alelnöke. 1869. május 10-én királyi ítélőtáblai bíróvá nevezték ki, és a pestkerületi sajtó-esküdtbíróság ítélkezéssel megbízott táblai küldöttségének elnöke lett. 1871-ben a pesti királyi törvényszék elnökévé nevezték ki. Miniszteri biztosként ő szervezte a budapesti királyi törvényszéket, amelynek 1872. január 1. és 1875. október 20. között az elnöke volt. 1875-ben a budapesti királyi ítélőtábla tanácselnöke, 1886 végén alelnöke lett, 1887. január 8-tól

a büntető szakosztály vezetője. Az alelnöki hivatalt nyugalomba vonulásáig, 1901. március 21-ig töltötte be. A Magyar Jogász Egylet választmányi tagja, az országos jogászyűlés állandó bizottságának alelnöke.

SCHULLER Rezső (Beszterce, 1873. május 22.–1944) középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, jogot Budapesten, Bécsben és Kolozsváron hallgatott. 1896 áprilisában avatták jogtudorrá. A közéletben jelentős szerepet vállalt, tudományos közérdekű felolvasásokat tartott, és egy ideig a *Siebenbürgisch Deutsches Tagblatt* főszerkesztője volt. Nagyszébenben ügyvédként működött, és az Erdélyi Gazdasági Egylet jogi tanácsadója. 1905-ben szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselővé választották. A választások után belépett az Alkotmánypártba.

SEALSFIELD, Charles [polgári nevén Karl Anton Postl] (Poppitz, 1793. március 3.–Solithurn, 1864. május 26.) bölcsészetet, majd teológiát tanult Prágában. 1823-ban Svájcban és Franciaországon keresztül Észak-Amerikába utazott, ahol Charles Sidons, majd Charles Sealsfield néven három évet töltött, és az amerikai állampolgárságot is megszerezte. Íróként és újságíróként tevékenykedett Amerikában és Európában (Párizs, London). 1858-ban letelepedett Svájcban. Elbeszélő műveiben többek között Észak-Amerikát (*Die Vereinigten Staaten von Nordamerika nach ihren politischen, religiösen und gesellschaftlichen Verhältnissen betrachtet*. Stuttgart, 1827. Verlag Cotta) és a metternichi soknemzetiségű Ausztriát (*Austria as it is*. 1828) mutatta be. Regényeiben – korában páratlan – amerikai ember- és helyismeretére támaszkodva jelenítette meg a szociális, vallási és etnikai különbségeket a nagyvárosoktól az indiánok lakta településekig.

(*zetelaki*) *SEBESTYÉN Mihály* (Kolozsvár, 1839. december–Budapest, 1928. május 20.) középiskolai tanulmányait Kolozsváron végezte, jogot a pesti egyetemen hallgatott. 1861-ben Mikó Imre erdélyi kormányzó az erdélyi királyi főkormányzósékhöz nevezte ki fogalmazógyakornoknak. 1863-ban nyert ügyvédi oklevelet, és még ebben az évben kinevezték törvényszéki bírónak Marosvásárhelyre. 1866-tól a marosvásárhelyi királyi ítélőtáblánál szavazati joggal felruházott előadóként működött. 1866 őszén Kolozs vármegye főügyésze lett. 1872-ben királyi ügyészé neveztek ki a kolozsvári királyi ügyészségre. 1877-től a marosvásárhelyi

királyi főügyészségen királyi főügyész. Nevéhez fűződik a kolozsvári javítóintézet és a marosvásárhelyi és a csíkszeredai királyi törvényszéki fogházak felépítése. Tagja volt a kolozsvári egyetem államvizsgálati, illetve a marosvásárhelyi ügyvédvizsgálati bizottságnak. 1886-tól kúriai bíró, büntető- és sajtótügvek előadója. 1900. szeptember 17-én a kúriai tanácselnökké nevezték ki.

(*kissennyei*) *SENNYÉY Pál* (Buda, 1824. április 24.–Budapest, 1888. január 3.) konzervatív országgyűlési képviselő, a főrendiház tagja, majd elnöke (1865–1867, 1884–1888). 1865 és 1867 között a Helytartótanács elnöke és tárnokmester, majd országbíró volt 1884-től 1888-ig.

SERESS László (Baja, 1875. január 22.–Budapest, 1947. augusztus 26.) gazdasági és jogi tanulmányai befejezése után hírlapírói pályára lépett. 1897-től 1900-ig az Újságírók Egyesületének titkára, 1900-tól választmányi, majd igazgatósági tagja, később pedig főtítkára volt. A Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézetének és az Újságírók Takaré- és Hitelszövetkezetének igazgatósági tagja. Közgazdasági és politikai cikkei az *Egyetértés*ben és a *Pesti Napló*ban jelentek meg. 1896-ban az *Egyetértés* helyettes szerkesztője lett, 1902-ben pedig a *Pesti Napló* politikai főmunkatársa. A tőzsdeadóról és az adókról írt pályaművét a Magyar Tudományos Akadémia dicséretben részesítette.

SEYFRIED József (Gölniczbánya, 1849. október 19.–Budapest, 1909. október 9.) jogot az eperjesi jogakadémián hallgatott, 1873-ban Budapesten tett ügyvédi vizsgát. Bírói pályáját 1872-ben a budai királyi törvényszéknél kezdte aljegyzőként, 1874-től ugyanott jegyző. 1878-ban Besztercebányára nevezték ki törvényszéki bírónak. 1888-ban a budapesti királyi ítélőtáblán kisegítő bíró, 1889-től bíró. A királyi táblák decentralizációját követően (1890. évi XXV. tc.) Temesvárra került. 1892. január 1-jétől a sátoraljaújhelyi királyi törvényszék elnöke. 1898. június 5-től a pestvidéki királyi törvényszék elnöke volt. 1906-tól a szegedi királyi ítélőtábla elnöke.

SIPŐCZ László (Pest, 1841–Budapest, 1914. október 16.) középiskoláit Pécsen, jogi tanulmányait 1871-ig a pesti egyetemen végezte. A jogi doktorátust és az ügyvédi vizsgát 1873-ban tette le. Még jogi tanulmányai-

nak befejezése előtt, 1869-től 1871-ig gyakornok, később fogalmazó lett a pestvárosi törvényszéknél. 1873-ban másodosztályú jegyző. 1874 végén ülnökké választották az újonnan szervezett árvaszékhez, amelynek 1878-tól elnökhelyettese, 1886-tól pedig elnöke volt. Kidolgozta az árvaszék szervezeti és eljárási szabályait, ügyrendjét és a gyámpénztári szabályrendeletet.

STILLER Mór (Miskolc, 1842. augusztus 6.–Budapest, 1917. december 3.) jogot a budapesti egyetemen hallgatott, 1867-ben szerzett jogi doktori oklevelet. 1869-től budapesti ügyvéd. Ügyvédi pályája első éveiben főként sajtó- és bűnügyekkel foglalkozott, majd kereskedelmi jogász lett. Számos tanulmányt írt a vasúti, a biztosítási, illetve a részvényjog köréből. 1871-től a budapesti Ügyvédvizsgáló Bizottság tagja. 1873-tól a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja. 1885-ben megalapította a *Jog* című szaklapot.

(*szászai*) *SZÁSZY Béla* (Pócsmegyer, 1865. november 26.–Budapest, 1931. június 17.) jogi tanulmányai végeztével 1889-től 1892-ig a kecskeméti jogakadémián egyházjogot és jogtörténetet oktatott. 1892-ben bírósági szolgálatba lépett, a székesfehérvári királyi járásbírói albirája lett, 1893-ban az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályára osztották be. 1894-ben segédtitkár, 1897-ben miniszteri titkár, 1903-tól címzetes miniszteri osztálytanácsos, 1907-től osztályvezető. 1918 novemberétől igazságügyi államtitkár. 1919. augusztus 7–15-ig az Igazságügyminisztérium ideiglenes vezetésére kapott megbízást. 1928-ban a magánjogi törvényjavaslatot kidolgozó szerkesztőbizottság vezetője volt. 1929-től a Magyar Jogász Egylet elnöke. 1931-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

(*SZÁSZY-*)*SCHWARZ Gusztáv* (Pest, 1858. január 1.–Budapest, 1920. április 8.) Budapesten és Németországban folytatott jogi tanulmányai befejeztével 1884-ben Budapesten ügyvédi irodát nyitott, amelyet 1896-ig tartott fenn. 1885-től a budapesti tudományegyetem magántanára, római jogot oktatott. 1891-től rendkívüli, 1894-től pedig az egyetem nyilvános rendes tanára lett. 1901. július 26-án a kereskedelmi és váltójog rendes tanárává nevezték ki, de továbbra is tanított római jogot is. Az 1902–1903. és az 1916–1917. tanévben a jog- és államtudományi

kar dékánja volt. 1902-ben ő kezdeményezte a jogi kari könyvtár megalapítását (a könyvtárt 1904-ben nyitották meg). 1918. május 2-án a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották. A Magyar Jogász Egylet alelnöke, valamint az Iparjogvédelmi Egyesület elnöke volt.

SZÉKÁCS Aladár (Pest, 1872. július 21.–Budapest, 1940. június 2.) Székács Ferenc fia. Jogi tanulmányait Budapesten végezte, majd bírói pályára lépett. 1912-ben budapesti királyi ítélőtáblai bíró lett. 1917-ben közigazgatási bíróvá nevezték ki, 1940-ben tanácselnök lett. 1922-ben tagja volt a trianoni békeszerződés alapján eljáró vegyes döntőbírósnak, szerepet játszott a budapesti tudományegyetem ingatlanjainak visszaszerzésében. 1936. szeptember 21-én az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnökévé választották. Zeneszerzéssel is foglalkozott. Zenei tanulmányait (cselló) az Országos Zeneakadémián végezte. Magyaros műdalokat írt, valamint főleg Ady- és Petőfi-verseket zenésített meg.

SZÉKÁCS Ferenc (Pest, 1844. július 19.–Budapest, 1901. december 17.) Székács József evangélikus püspök, neves egyházi író fia volt. Gimnáziumi és jogi tanulmányait Pesten folytatta. 1866-ban ügyvédi oklevelet szerzett, és a pesti királyi ítélőtáblán lett joggyakornok. 1867-ben mint Pest vármegyei aljegyző lépett bírósági szolgálatba. 1869 júniusától fogalmazó a pesti királyi ítélőtáblán, december 26-án a Kúria legfőbb ítélőszékéhez nevezték ki ugyanebben a minőségben. 1872-től budai királyi törvényszéki bíró, 1875 szeptemberében a pesti első folyamodású királyi törvényszékhez helyezték át. 1883. június 13-án nagyszebeni királyi törvényszék elnökévé, 1886. június 13-án pedig budapesti királyi törvényszék alelnökévé nevezték ki, június 29-án foglalta el állását. Ő lett a büntető osztály vezetője.

1891. május 2-án kinevezést nyert a Kúriához számfeletti bíróként, a hivatali esküt június 2-án tette le a Kúria teljes ülésén, és hivatalát nyomban elfoglalta. Haláláig töltötte be e tisztséget.

Büntető eljárásjogi kézikönyve az 1896. évi bűnvádi perrendtartás hatálybalépéséig az igazságszolgáltatási gyakorlat egyik legfontosabb kézikönyve volt. A talár bevezetésének és a jogi nyelv megújításának támogatója volt. A Magyar Jogász Egylet választmányi tagja volt. Az 1896 szeptemberében tartott XI. magyar jogászgyűlés alelnökévé választották. A Gyógyult Elmebetegeket Segítő Egyesület alapító tagja és alelnöke volt.

SZÉKELY Ferenc (Szombathely, 1842. március 11.–Budapest, 1921. március 17.) 1861-ben érettségizett a szombathelyi premontrei gimnáziumban, majd Pesten jogot hallgatott. 1865. augusztus 14-én joggyakornok lett a pesti királyi ítélőtáblánál. 1866-ban az állam- és jogtudományok doktorává avatták, 1870-ben köz- és váltóügypédi oklevelet szerzett. 1867-től segédfogalmazó, majd fogalmazó volt az Igazságügyminisztériumban. 1871-től főügyészhelyettes Debrecenben.

1890. március 4. és 1897. október 27. között kúriai bíróként teljesített szolgálatot, „számos nevezetes kérdés szerencsés megoldása fűződik az ő nevéhez”. A sajtóügyi törvénykezés irányítója volt, 1892 márciusától a döntvények előadója lett. Ezt követően 1900. február 7-ig az Igazságügyminisztériumhoz beosztott kúriai bíróként, a büntető kodifikációs bizottság elnökeként működött. 1900-tól budapesti királyi főügyész, 1902. június 28-án koronaügyésszé nevezték ki. 1910. január 17. és 1913. január 4. között igazságügy-miniszter. 1910. január 17-től március 1-ig ideiglenes vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Nevéhez fűződik többek között a véderőről és a honvédelemről szóló törvény, a katonai büntető törvénykönyv, a nyugdíjtörvény, illetve a kivételes hatalom gyakorlását szabályozó törvény.

Egyik alapítója, majd elnöke volt az 1874-ben felállított Magyarországi Rabsegélyező Egyesületnek. 1900 elején a Lipót-rend lovagkeresztjével, 1905-ben a II. osztályú Vaskorona Renddel tüntették ki. 1910-ben országgyűlési képviselővé választották.

„Egész közszolgálatá alatt a bíraskodásnak és az igazságügyi igazgatásnak egyaránt szakavatott, lelkiismeretes munkása volt. Plósz Sándor nagy művének, az új polgári perrendtartásnak törvényre emelése Székely Ferencnek mint igazságügy-miniszternek elvitázhatatlan érdeme” – emlékezett meg róla Tóry Gusztáv 1921. május 25-én a Kúria teljes ülésén.

(*bessenyei*) *SZÉLL Farkas* (Hódmezővásárhely, 1844. április 28.–Budapest, 1909. december 17.) gimnázium tanulmányait Debrecenben és Nagykőrösön folytatta, ahol Arany János tanítványa volt. Az ügyvédi oklevél megszerzése után, 1871-ben tiszteletbeli szolgabíró, 1874-ben kunszentmártoni járásbíró lett. 1878-tól karcagi királyi törvényszéki bíróként működött, 1882 és 1891 között budapesti királyi ítélőtáblai bíró volt. Előadója volt annak a fellebbviteli tanácsnak, amely az első felmentő

ítélet után másodfokon határozott a tiszaezslári perben. 1891-től 1907-ig debreceni királyi ítélőtáblai tanácselnök. Irodalomtörténeti tanulmányai és forráspublikációi főként a *Századok*ban jelentek meg. „Egyik kedves gondolata és terve” volt a régi magyar jogi és igazságszolgáltatási nyelvnek és kifejezéseknek az összegyűjtése. E kutató munka eredménye többek között *A becstelenség és a bíróság előtti megkövetés* (Debrecen, 1897), valamint a *Testi büntetések a Debrecen városi régi jogban* (Debrecen, 1903) című tanulmányai. A legkiválóbb magyar könyvgyűjtők egyike volt. „Egyesülve volt benne az amateur szeretete és érzéke az egyes gyűjtések teljessége, és a tudományt szerető szakembernek érdeklődése nemcsak a könyvészeti oldal, hanem a tartalom iránt is.” 1888. február 3-tól egészen haláláig választmányi tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak.

SZILÁGYI Dezső (Nagyvárad, 1840. április 1.–Budapest, 1901. július 31.) jogi tanulmányai befejeztével ügyvéd lett, majd 1867-től elnöki titkárként tevékenykedett az Igazságügyminisztériumban. 1871-től a miniszterelnöki titkárság kodifikatori bizottságának tagja volt. 1874-től 1889-ig a budapesti tudományegyetemen politikát és büntetőjogot oktatott. 1871-ben Deák-párti, 1875-ben szabadelvű párti programmal választották országgyűlési képviselővé. 1889. április 9. és 1895. január 15. között igazságügy-miniszter, 1895-től 1898-ig a képviselőház elnöke volt. Igazságügy-minisztersége alatt megkezdte a polgári törvénykönyv és a bűnvádi perrendtartás előkészítését, valamint az anyagi büntetőjog reformját. Nevéhez fűződnek az egyházpolitikai törvények, a kötelező polgári házasságot bevezető 1894. évi XXXI. tc., a gyermek vallásáról szóló 1894. évi XXXII. tc., valamint az állami anyakönyvezést szabályozó 1894. évi XXXIII. tc. 1897-ben a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta.

(*besényi*) *SZIVÁK Imre* (Kiskunfélegyháza, 1849. szeptember 8.–Budapest, 1912. március 20.) jogi tanulmányait Pesten végezte. 1872-től jászkun kerületi aljegyző. 1875-től Budapesten ügyvéd, 1902-től 1912-ig a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke. 1875-ben szabadelvű párti, 1905-ben alkotmánypárti, 1910-ben munkapárti programmal választották országgyűlési képviselővé. Számos törvényjavaslat előkészítésében vett részt, illetve azok előadója volt (többek között állami anyakönyvezés be-

vezetése, Erzsébet királyné emlékééről szóló törvényjavaslat, kúriai bíráskodás, összeférhetetlenségi törvény, választójogi törvény módosítása, öröklési jogi törvénytervezet). Csemegi Károllyal és Fayer Lászlóval a Magyar Jogász Egylet alapítója volt. Az 1908. évi XL. tc. értelmében felállított Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet első elnöke.

(*dunaszerdahelyi*) SZLADITS Károly (Dunaszerdahely, 1871. december 27.–Budapest, 1956. május 22.) jogi tanulmányait Budapesten folytatta. Elsőéves hallgatóként elnyerte a 300 aranyforinttal járó „Ferenc-József Erzsébet” ösztöndíjat. A budapesti tudományegyetemen ő volt az első, akit a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1893. július 18-án kelt 28.418 számú szabályrendelete értelmében *promotio sub auspiciis Regis* (azaz a király védnöksége alatt) avattak doktorrá 1895. október 12-én. 1895-től 1916-ig az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán dolgozott. 1908-ban egyetemi magántanár, 1917-től 1942-ig egyetemi tanár, magyar magánjogot oktatott. Tudományos munkásságának kiemelkedő eredménye a *Magyar magánjog* című gyűjteményes munka, amelynek főszerkesztője és – az alapvető elméleti részek kidolgozásával – egyik társszerzője volt (a másik szerző Kolosváry Bálint). A *Magánjogi Döntvénytár* szerkesztője. A második világháborút követően a *Jogtudományi Közöny* első főszerkesztője volt. A hágai Állandó Nemzetközi Választott Bíróság tagja.

SZLEZÁK Lajos (Újvidék, 1868. augusztus 12.–Budapest, 1939. január) középiskolai tanulmányait szülővárosában folytatta, jogot a budapesti tudományegyetemen hallgatott. Budapesten tett ügyvédi vizsgát, majd Újvidéken nyitott irodát. 1898-ban a város törvényhatósági bizottságának tagjává választották. 1908-ban Újvidék tisztí főügyésze lett. Az Újvidéki Szabadelvű Párt, majd az Alkotmánypárt elnöke volt. Az 1910. évi általános választásokon nemzeti munkapárti programmal választották országgyűlési képviselővé.

(*gyöngyöshalmaji*) SZOHNER Lajos (Gyöngyöshalmaj, 1849–Budapest, 1910. március 30.) Heves megyéből került Budapestre. 1875-ben nyitott ügyvédi irodát az Andrássy úton. „[...] sokan keresték föl, mert Szohner, aki kartársai körében híres volt előzékenységéről, lelkiismer-

retesen, buzgón és pontosan látta el a rábízott ügyeket”. A Budapesti Ügyvédi Kamara rendes választmányi tagja. A Budapesti Ügyvédi Kór elnöke. 1895-től 1897-ig a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja volt. A Nemzeti Hajós Egylet jegyzője. Az 1895. december 19-én megalakult Magyar Olimpiai Bizottság (akkori nevén Olimpiai Játékokat Előkészítő Bizottság) első tisztikarának tagja.

SZOKOLY Endre (Budapest, 1902. július 29.–Budapest, 1978. április 8.) középiskolai tanulmányait Budapesten végezte. Az 1920-as években a *Kis Újság*, 1929-től a *Magyarság* külső munkatársa. Ezekben az években került közeli kapcsolatba a FKGP vezetőségével. 1935 és 1939 között a *Mai Nap* munkatársa volt. Az első zsidótörvény kibocsátását követően elhagyta az országot. Néhány hónapot Európában töltött, majd bejárta Argentínát, Braziliát, Chilét, Perut és Uruguayt. Bolíviában telepedett le, farmerként marhakereskedésből élt. 1946-ban az FKGP kérésére tért vissza Magyarországra. 1946 és 1949 között a *Regényújság* című hetilap fellelős szerkesztője volt. A lap megszűnése után egy évtizedig műfordítóként tevékenykedett. Nyugdíjazásáig a *Pest Megyei Hírlap* munkatársa volt.

(*brassói*) *SZTERÉNYI (Stern) József* (Lengyeltóti, 1861. november 25. –Budapest, 1941. február 6.) 1884-ben a *Brassó* című politikai napilap alapítója és szerkesztője 1889-ig. Ez idő alatt többször beutazta ipari és kereskedelmi tanulmányok céljából a Balkán-államokat és Kis-Ázsia nagy részét. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) alapítója és 1885-től 1889-ig főtítkára. Az Erdélyrészi Ipari és Kereskedelmi Egyesület alapítója és főtítkára. 1889-től iparfelügyelő volt Baross Gábor kereskedelmi miniszter mellett. 1890-ben Berlinben Magyarország egyik képviselője volt az első nemzetközi munkásvédelmi kongresszuson. 1895-ben iparoktatási főigazgatónak nevezték ki, megszervezte a magyar háziipart, újjászervezte az iparoktatást. 1898-ban osztálytanácsos és az Iparfejlesztési Főosztály főnöke, 1901-ben miniszteri tanácsos lett. 1905-ben kereskedelmi miniszteri adminisztratív államtitkár, 1906-ban politikai államtitkár, 1918. január 25-től október 31-ig kereskedelemügyi miniszter a harmadik Wekerle-kormányban. 1927-től a felsőház tagja. Közgazdasági íróként is jelentős, számos cikke és tanulmánya jelent meg Magyarországon, valamint német és francia szaklapokban.

TARNAI (Tauszig 1881-ig) János (Gyöngyös, 1843. szeptember 21.–Budapest, 1930. március 31.) jogi tanulmányait a pesti és a lipcsei egyetemen folytatta. 1870-től budapesti ügyvéd. 1891. április 15-én a budapesti királyi ítélőtábla bírójává nevezték ki, a II. büntető szaktanács tagja és a III. közpolgári és váltó-, kereskedelmi és csődszaktanácsban kiegészítő előadó és szavazó bíró. 1897-től a Kúriához beosztott, 1900. október 17-től rendes bíró, 1912-től 1917-ig tanácselnök (VIII. polgári tanács). 1917-ben – nyugalomba vonulását követően – az igazságügy-miniszter az Igazságügyminisztérium büntetőjogi törvény-előkészítő bizottságának elnökévé nevezte ki. 1880-tól 1893-ig a *Magyar Igazságügy* című folyóirat szerkesztője. 1891-től a Magyar Jogász Egylet könyvtárnoka. A Fiatalkorúak Felügyelő Hatóságának tagja. Ő fordította először magyarra Cesare Beccaria *A bűnökről és a büntetésekről* és Albert Venn (A. V.) *Dacey Bevezetés az angol alkotmányba* című könyvét.

(*komáromi*) *TÉRFY Gyula* (Komárom, 1864. január 23.–Budapest, 1929. március 7.) 1886-tól joggyakornok, 1889-től aljegyző a budapesti büntetőtörvényszéken, 1891-től albíró a ráckevei járásbíróságon, 1893-tól tanácsjegyző a budapesti királyi ítélőtáblán. 1900-tól az Igazságügyminisztériumban dolgozott, 1902-től osztálytanácsosi, 1909-től pedig miniszteri tanácsosi beosztásban. 1918-ban kúriai tanácselnöki rangot kapott. 1921-től az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályának vezetője lett. Több döntvénygyűjtemény, jogszabálygyűjtemény, kommentárok összeállítója és szerkesztője.

THIRRING Lajos (Sopron, 1850. április 27.–Sopron, 1919. március 14.) jogi tanulmányait követően 1875-től 1887-ig Budapesten volt ügyvéd, majd bíró. 1897-től az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán dolgozott. 1913-tól kúriai tanácselnök. Nemcsak a polgári törvénykönyv, hanem a kereskedelmi törvények novellatervezeteinek kodifikálásában is részt vett.

THOROTZKAI Miklós (Kolozsvár, 1859. június 30.–?) tanulmányait a kolozsvári református gimnáziumban és a bécsi politechnikumban végezte. Hunyad vármegye közigazgatási bizottságának tagja. 1892-től országgyűlési képviselő. A képviselőház jegyzője volt.

TÖREKY Géza (Baja, 1873. május 1.–Luzern, 1961. szeptember 14.) budapesti királyi ítélőtáblai bíróként teljesített szolgálatot 1914. április 4. és 1921. november 7. között. 1921. október 24-én kúriai bíróvá, 1922. február 11-én a budapesti királyi büntetőtörvényszék másodelnökévé nevezték ki. 1926. november 5-én a büntetőtörvényszék új elnökeként tett esküt. 1934. október 1-jén kúriai másodelnökké, majd három évvel később, 1937. október 2-án a Kúria elnökévé nevezték ki. Hivatali esküjét a Kúria teljes ülésén tette le 1937. november 8-án. 1944. június 30-án vonult nyugalomba.

1945. március 29-én az Ideiglenes Nemzeti Kormány ülésén az igazságügyi tárca vezetője ismertette a háborús bűnösök második listáját, amelyhez melléklet is készült „II. Kimutatás a háborús bűnösökről, a fegyverszüneti egyezmény 14. pontjához” címmel. Ebben Törekyt is említették, aki „háborús bűnös, mert a háború fokozottabb mértékben való folytatására és a nyilas (fasiszta) mozgalomnak segítségével szellemi tevékenységet fejtett ki (81/1945. M. E. számú rendelet 13. § 1. és 6. pont.)”. „A Sopronkőhidai m. kir. orsz. fegyintézetben letartóztatásban lévő »védőrizeteselek«” összeállítása 14. szám alatt azt tartalmazza, hogy Törekyt kúriai elnökként súlyos ítéletekkel, büntetőjogi eszközökkel megrendszabályozott nyilaskeresztesek 1944. november 11-én letartóztatták, a Lomnic Szállóban kihallgatták, ahonnan november 14-én a büntetés-végrehajtási intézetbe hurcolták. Itt megbetegedett, és 1945. február 6-án a soproni hadikórházba szállították át, innen Németországba került, utolsó éveit pedig Svájcban töltötte.

VÁGI Mór (Lemberg, 1840. április 9.–Budapest, 1921. július) 1881. augusztus 20-tól a budapesti királyi ítélőtáblán pótbíró, 1886-tól rendes bíró. 1891. január 28-tól a győri királyi ítélőtáblán tanácselnök. 1893. áprilisában igazságügy-miniszteri tanácsossá nevezték ki. 1895. júliusától a győri királyi ítélőtábla elnöke. 1904-től kúriai tanácselnök.

VAISZ József bölcséleti és jogi doktor, ügyvéd, majd magyar udvari ágens volt Bécsben. Az általa létrehozott alapítvány a Budapesten székelő királyi bíróságoknál alkalmazott joggyakornokokat részesítette „segélydjakban”, és fedezte szigorlati és vizsgadíjait. Az alapítvány létrehozásakor a joggyakornokokat jórészt díjazás nélkül alkalmazták, és

csak alig egyharmaduknak volt 300 forint a segélydíja. Az alapító szándéka az volt, hogy a „szegényebb sorsu jeles ifjaknak is megkönnyítessék a bírói pályára lépés”, amelyhez 500 forint segélydíjat biztosított az alapítvány, és a vizsgák díját is fedezte.

VAJKAY (Zenger) Károly (Bécs, 1825. február 20.–Parád, 1893. augusztus 15.) középiskolai és jogi tanulmányait Pozsonyban végezte. A gyakorlati évet patvaristaként Petőcz István pozsony vármegyei főügyésznél töltötte 1843-tól 1844-ig, majd királyi táblai jegyzőként Ürményi József alnádor irodájában alkalmazták. 1845-ben letette a közügyvédi, 1846-ban a váltóügyvédi vizsgát. 1848 közepéig pesti ügyvédi irodákban dolgozott. Zenger családi nevét 1848. február 27-én változtatta Vajkayra. Részt vett az 1848/49. évi forradalom és szabadságharcban. „A szabadságharc levereése után őt is besorozták az osztrák hadseregbe s egész 1857. szeptember 14-ig nem Themisnek, hanem Marsnak kellett szolgálnia.” 1860. március 17-én a székesfehérvári cs. királyi megyei törvényszékhez került törvényszéki tanácsosként, majd a budai országos főtörvényszékhez rendelték be. 1861. április 31-én a visszaállított budapesti királyi ítélőtábla tanácsjegyzője, 1862-ben titkára. 1866. szeptember 3-tól 1867. február 18-ig a hétszemélyes tábla tanácsjegyzője volt. 1867-ben a királyi táblánál számfeletti bíróvá, 1869-ben a legfőbb ítélőszéknél ideiglenes minőségben előadó, 1870. január 10-én pedig rendes bíróvá nevezték ki. 1872-től a budapesti királyi ítélőtábla tanácselnöke, 1880. június 27-től alelnöke, 1886-tól 1892-ig elnöke. A főrendiház tagja. Véka Lajos álnéven néhány regénye is megjelent. 1880-ban a budapesti egyetemen díszdoktorrá avatták. 1889. május 3-án a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

VÁMBÉRY Rusztem (Pest, 1872. február 29.–New York, 1948. október 24.) Budapesten és Halléban hallgatott jogot. A jogi doktorátus és az ügyvédi oklevél megszerzését követően az Igazságügy-minisztériumban dolgozott. 1898-ban albíróvá, majd királyi ügyésszé, később táblabíróvá nevezték ki, és az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályához osztották be. 1901-ben a budapesti tudományegyetem magán-, majd rendes tanára lett, büntetőjogot oktatott. 1920-tól ügyvédként tevékenykedett. Értekezései, cikkei révén Európa-szerte elismert szaktekintélynek számított, egy-egy nagyszabású védőbeszédének híre még külföldre is

eljutott. A Társadalomtudományi Társaság tagja. 1929-ben megalapította a Magyar Fábíánus Társaságot, amelynek ügyvezető elnöke lett. A *Deutsche Soziologische Gesellschaft* tiszteletbeli tagja. Az *International Law Association* választmányi tagja. 1913-tól 1934-ig a *Jogtudományi Közlöny*, 1924-től 1938-ig pedig a *Századunk* felelős szerkesztője volt. 1938-ban Londonba, majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. 1941-ben megfosztották magyar állampolgárságától. 1945-ben visszatért Magyarországra, az alakuló Ideiglenes Nemzetgyűlés meghívott képviselője lett. 1947. szeptember 5. és 1948. május 2. között Magyarország washingtoni nagykövete volt.

VAVRIK Antal (1842–Budapest, 1915. június 19.) 1868-ban szerzett ügyvédi oklevelet. Pest város törvényszéki jegyzője lett, 1872-től Pestlipótvárosi aljárásbíró. 1872. július 10-én bírónak nevezték ki a pesti törvényszékhez. 1876 júniusában járásbírói minőségben a budapesti V. kerületi járásbírószékhez, 1881. április 10-én pedig a budapesti királyi törvényszékhez helyezték át. 1885. október 4-én budapesti királyi ítélőtáblai bírónak nevezték ki. 1891. április 14-én nyert kúriai bírói méltóságot. 1897. április 2-án a budapesti királyi ítélőtáblához nevezték ki tanácselnöknek. 1911 áprilisában vonult nyugalomba, amely alkalmából a Lipórend lovagkeresztje kitüntetését vehette át.

1871. november 14-én a Budapesti Korcsolyázó Egylet választmányi tagjává választották. 1896-tól 1897-ig a Szabadalmi Tanács ülnöke. 1911-ig a Vaisz József-féle alapítvány pártfogója volt. A Jogvédő Egylet Vagyontalanok Részére elnöke, a Magyar Országos Központi Takarékpénztár felügyelőbizottságának elnöke, a Foncière Pesti Biztosítóintézet választmányi tagja volt. 1896-tól 1897-ig a Budapesti Önkéntes Mentő-Egylet választmányi tagja.

VAVRIK Béla (Eger, 1835. február–Budapest, 1917. november 17.) Vavrik Antal testvére. Jogi tanulmányai befejezése után bírói pályára lépett. 1869-től Heves és Külső-Szolnok vármegye tanfelügyelője. 1871-től az egri királyi törvényszék elnöke, 1887-től pedig a marosvásárhelyi királyi ítélőtábla tanácselnöke. 1890-ben a budapesti királyi ítélőtáblához került. 1892-től az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályának munkatársa. 1897-től kúriai bíró, majd 1910-től 1917-ig a Kúria másodelnöke, az első büntetőtanács elnöke volt. 1910-től a fő-

rendiház tagja és 1917. június 19-ig alelnöke volt. Jogirodalmi tevékenysége inkább szerkesztési munkákat jelentett (Grill-féle Döntvénytár Gyomai Zsigmonddal).

VÁZSONYI (*Weiszfeld*) Vilmos (Sümege, 1868. március 22.–Baden bei Wien, 1926. május 29.) jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte, majd ügyvéd lett. 1894-ben megalakította a Demokrata Kört. Kezdeményezője volt a párbajellenes mozgalomnak. 1900-ban megalapította az *Új Század* című hetilapot. 1901-ben demokrata párti programmal országgyűlési képviselővé választották. Védőügyvédként lépett fel 1904-ben a vasutasstrájk folytán perbe fogott vasutasok képviselőjében, de ő járt el a Polónyi Géza–Lengyel Zoltán-féle sajtóperben is 1907-ben. 1917. június 15-től augusztus 18-ig igazságügy-miniszter volt az Eszterházy-, majd 1918. január 25-től május 8-ig a második Wekerle-kormányban, közben választójogi tárca nélküli miniszter is volt. Tevékenyen részt vett az 1924-ben alakuló, a baloldali ellenzék egy részét összefogó Demokrata Blokk létrehozásában. Az 1925. évi frankhamisítási perben kisebbségi véleményt készített, amely miatt súlyos támadások érték.

(*vértessaljai*) VÉRTES(S)Y Sándor (Mór, 1828. március 24.–Budapest, 1903. július 28.) gimnáziumi tanulmányait Győrött és Székesfehérváron végezte, jogot Pesten hallgatott. Ügyvédi gyakorlat után 1850-ben bírói pályára lépett, ingyenes gyakornokként tevékenykedett a pesti kerületi főtörvényszéknél. 1854-ben tollnoknak nevezték ki az esztergomi járásbírórságra, majd udvari fogalmazó lett a bécsi cs. királyi legfőbb és semmítőszéken, ahol a bírói vizsga letétele után udvari segédtitkár volt. 1860-ban a királyi udvari kancellárián udvari fogalmazóként alkalmazták. 1863-ban udvari és elnöki titkárnak nevezték ki, e minőségben dolgozott 1867-ig, majd magyar királyi országos hírnök lett. A magyar királyi minisztérium felállítását követően a miniszterelnökséghez hívták meg osztálytanácsosnak, az elnöki osztályt vezette. 1869 júniusában semmítőszéki bírónak nevezték ki, állását azonban csak 1870-ben foglalta el, mert addig a miniszterelnökségen maradt. Andrássy Gyula miniszterelnökkel részt vett Ferenc József kíséretében a Szezezi-csatorna megnyitóján. Keleti utazása alkalmával ő hozta haza Konstantinápolyból a Nemzeti Múzeumnak az Abdul Aziz szultán által visszaajándékozott első Corvinákat.

1882-től kúriai bíró, 1885. január 5-én tanácselnökké nevezték ki. 1893. december 4-én a budapesti királyi ítélőtábla elnökévé nevezték ki, a főrendiház tagja lett. A Vaisz-féle alapítvány gondnoka.

VIKÁR Béla (Hetes, 1859. április 1.–Dunavecse, 1945. szeptember 22.) etnográfus, műfordító, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Budapesten magyar nyelv és irodalom szakon tanult a királyi magyar tudományegyetemen, ahol tanárainak (Greguss Ágost, Gyulai Pál) előadásait gyorsírással lejegyezte és kiadta. 1889-ben a finn nyelvet és néprajtot tanulmányozta Finnországban. 1880 és 1921 között az Országgyűlési Gyorsíróiroda gyorsírója, gyorsírórevizora, majd főnöke volt. 1896-tól a Magyar Néprajzi Társaság főtitkára. 1896 végén Borsod vármegyében kezdte el – Európában egyedülálló módon – fonográfra rögzíteni a népdalokat. Fonográf felvételeit Bartók Béla jegyezte le. Vikár fordította le a finn nyelvről a *Kalevalát*. 1920-tól 1945-ig választmányi, majd tiszteletbeli tagként a Magyar Országos Eszperantó Egyesület munkájában vett részt.

VISONTAI (Weinberger 1881-ig) Soma (Gyöngyös, 1854. november 19.–Budapest, 1925. szeptember 22.) jogi tanulmányait Budapesten folytatta. A jogi doktori oklevél megszerzése után szülővárosában lépett bírósági szolgálatba. A *Közügy* című politikai lap alapítója és szerkesztője volt. Első jelentős közéleti fellépése 1879-ben az iparos kongresszuson volt, ahol az önszegélyező szövetkezetekről tartott nagyszabású előadást. 1882-ben ügyvédi oklevelet szerzett, és ügyvéd lett Budapesten. Emellett hírlapírással is foglalkozott, a *Vasút* című lap alapítója és szerkesztője. 1892-ben függetlenségi párti programmal Újvidéken választották országgyűlési képviselővé. E mandátumának elnyerése védőügyvédi tevékenységének köszönhető, mivel Jasa Tomicsot, a *Zasztava* szerkesztőjét és a szerb radikálisok vezérét sikerrel védte a Misa Dimitrijevic meggyilkolásának vádjával folyamatba tett büntetőperben. Az újvidéki szerb radikálisok „hálaképpen” képviselőnek jelölték, és szavazatukat is rá adták le. Ezt követően több országgyűlési ciklusban szülővárosa is képviselővé választotta. Ügyvédi pályafutásának kiemelkedő állomása volt az is, hogy 1905-ben Coburg Lujza belga hercegnő őt bízta meg örökösödési és válóperének vitelével.

(*nagycsepcsényi és muthnai*) VLADÁR Gábor (Bia, 1881. október 14.–Budapest, 1972. július 19.) a budapesti tudományegyetemen hallgatott jogot, 1903-ban szerzett állam- és jogtudományi doktori oklevelet. 1908-ban bírói vizsgát tett. 1903 és 1908 között az V. kerületi járásbíróságon, majd 1911-ig a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéken működött jegyzőként. Beosztott törvényszéki jegyzőként az Igazságügyminisztérium Magánjogi Osztályára került, 1918-tól miniszteri titkár, 1922-től miniszteri tanácsos és a Magánjogi Osztály, 1929-től pedig a Törvényelőkészítő Osztály vezetője lett. 1932 és 1944 között kúriai tanácselnökként teljesített szolgálatot. 1944. augusztus 29-től október 16-ig igazságügy-miniszter. 1944. október 14-én ő adta ki a baloldali sajtó engedélyezésére és a szélsőjobboldali sajtó betiltására, valamint a politikai foglyok szabadon bocsátására vonatkozó rendeletet.

1937-től m. kir. titkos tanácsos. A Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották. 1929 és 1944 között a Fővárosi Közmunkák Tanácsának tagja volt. 1938-tól 1944-ig az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnöke. 1942-ban a debreceni Tisza István Tudományegyetem tiszteletbeli doktorává avatta.

VÖRÖSMARTY Béla (Pest, 1844. április 23.–Budapest, 1904. október 9.) Vörösmarty Mihály fia. Középiskolai és jogi tanulmányait Budapesten folytatta. A jogi doktori oklevél megszerzését követően 1868-ban joggyakornok lett a királyi táblán, majd a Kúria semmitőszéki osztályához került fogalmazónak. Ügyvédi vizsgát tett, majd a budapesti királyi törvényszékhez nevezték ki bírónak. 1876-ban a budapesti királyi ítéltábla bírója lett, a polgári és a büntető, valamint a kereskedelmi és váltótanácsban, is szerzett ítélkezési gyakorlatot. 1887-ben a kúriai bíró, 1892-ben pedig királyi ítéltáblai tanácselnök lett. Erdély Sándor igazságügy-miniszterrel való kinevezése után az ő utódként Győrbe helyezték, ő lett az ottani királyi ítéltábla elnöke. 1895-ben igazságügyi államtitkárrá nevezték ki. A minisztériumban főként a kodifikációs munkálatokban vett részt. 1899 és 1901 között országgyűlési képviselő. 1901. október 24-től a Kúria másodelnökeként működött, és egyúttal a főrendiház tagja lett.

WEKERLE Sándor (Mór, 1848. november 14.–Budapest, 1921. augusztus 26.) Budapesten hallgatott jogot. 1870-től a Pénzügyminisztérium tisztviselője, 1878-tól titkárként az elnöki osztály vezetője, 1882-től

miniszteri osztálytanácsos, 1886-tól államtitkárként a pénzügyek tényleges irányítója. 1889. április 9. és 1895. január 14. között pénzügyminiszter volt. Nevéhez fűződik a dualista állam adórendszerének, illetve pénzügyi igazgatásának újjászervezése. 1892. november 17-től 1895. január 14-ig miniszterelnök (államháztartás egyensúlyának megteremtése, aranyvalutára való áttérés, egyházpolitikai törvények megalkotása). 1897-től 1906-ig a Közigazgatási Bíróság első elnöke. 1906. április 8-tól 1910. január 17-ig az ún. koalíciós kormány miniszterelnöke, ez idő alatt a Pénzügyminisztériumot is vezette. Harmadik miniszterelnöki ciklusa 1917. augusztus 20-tól 1918. október 28-ig tartott. 1917. szeptember 16-tól 1918. február 11-ig a pénzügyminiszteri, 1918. május 8-tól október 28-ig a belügyi tárcát is vezette. 1920-tól a Közművelődési Tanács, 1921-től a Pénzügyi Tanács elnöke. 1887-től 1896-ig, 1906-tól 1910-ig, 1917-től 1918-ig és 1920-tól 1921-ig országgyűlési, illetve nemzetgyűlési képviselő volt.

WERNER Rezső (Kalocsa, 1838. július 12.–Budapest, 1907. április 15.) gimnáziumi tanulmányait Kalocsán, Baján és mint papnövendek Pécsen végezte, majd két évet töltött Kalocsán a papnevelőben. 1859-től joghallgató lett Pesten. 1865-ben a pécsi püspöki joglíceumhoz nevezték ki segédtanárnak, és ebben az évben avatták jogi doktorrá. 1866-ban rendkívüli, 1869-ben rendes tanárrá nevezték ki a bölceleti és a jogtudományok előadására. 1873-tól a kassai királyi jogakadémián oktatott, 1875-től 1905-ig a kolozsvári egyetemen a jogbölcelet tanára. 1905-ben nyugalomba vonult, és haláláig „zárkózott, különöz életet élt”.

WESZTERMAYER Vidor (Facsád, 1864. január 13.–Budapest, 1941. december 30.) középiskoláit Erdélyben, a Hunyad vármegyei Szászvároson, jogi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte. 1889-ben tett ügyvédi vizsgát. A temesvári királyi ítélőtábla albírája, tanácsjegyző, 1892-től a temesvári királyi törvényszék bírása. 1900-tól a temesvári királyi ítélőtábla bírása. 1913. február 20-án kúriai bírónak nevezték ki, 1926-tól 1934-ig – nyugdíjba lépéséig – kúriai tanácselnök. 1927-től a Keresztény Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége bírósági és ügyészégi csoportjának ügyvezető elnöke. Vadászni is szeretett: a *Vadászlap* arról tudósított, hogy 1901. március 18-án, Temesváron, mint minden évben, Wesztermayer Vidor táblabíró lett „a szalonka-király”.

„Messze, a jogászközönség körén túl, köztudottá vált az, hogy a m. kir. Kúrián a Wesztermayer-tanács a család védelmezője, az erkölestelenség kérlelhetetlen üldözője, de egyúttal a bajbajutott emberek igazságos bírása.” „A pirosposztagás öreg úr a Kúria egyik legnagyobb bírása volt. Házassági perek tüneményes eldöntője volt a Kossuth Lajos-téri igazságsügyi palotában.”

WITTMANN *Ernő* (Budapest, 1881. november 13.–New York, 1963. november) jogi tanulmányait a budapesti egyetemen folytatta. Az 1901–1902. tanévben *Nemzetközi és időközi magánjog* címmel írt pályaművét a Schwartner Márton-alapból jutalmazták. Ügyvéd, neves műgyűjtő, az 1928-ban alakult Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete ügyésze. Kisplasztikai gyűjteményét a leggazdagabb és legjelesebb hazai magán-gyűjteményként tartották számon. A külföldi szakemberek és múzeumok sok darabját publikálták, és időszakos kiállításokra is kölcsönkérték. Gyűjteményében a XIV. és XVIII. század közötti időszakból szobrok, domborművek, érmek, dekoratív használati tárgyak és bútorok is voltak. 1940-ben Amerikába emigrált, New Yorkban élt. Gyűjteményét árverésre bocsátották.

(*zalánkeméni 1916-tól*) WCLASSICS *Gyula* (Zalaegerszeg, 1852. március 17.–Budapest, 1937. március 30.) Budapesten és Bécsben végzett jogi tanulmányait követően rövid ideig bírósági szolgálatot teljesített. 1882-től budapesti királyi alügyész. 1887-től miniszteri titkár, 1888-tól budapesti királyi főügyészhelyettes, beosztottként az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán is teljesített szolgálatot. 1890-től 1895-ig és 1903-tól 1906-ig büntetőjogot oktatott a budapesti tudományegyetemen. 1892-ben szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselővé választották. 1895. január 15-től 1903. november 3-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Minisztersége alatt polgári jellegű reformokat kezdeményezett (többek között: nők felvétele a bölcsészeti, gyógyszerészi és orvosi karokra; nyomdai kötelezpéldányok beszolgáltatása; Képzőművészeti Akadémia alapítása). 1906-tól 1935-ig a Közigazgatási Bíróság elnöke. 1898-tól 1901-ig a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke volt. 1918-ban a főrendiház, majd 1927-től 1935-ig a felsőház elnöke. 1923-tól tagja volt a Hágai Állandó Választott Bíróságnak.

WOLF(F) Vilmos (Törökkanizsa, 1853. március 21.–Budapest, 1925. október 3.) ügyvéd, az *Ügyvédek Lapja* alapító szerkesztője (1884–1920). Jogi tanulmányai közben a *Pesti Hírlap* – Diego és Don Diego álnéven író –, majd a *Budapesti Hírlap* – törvényszéki tárgyalásokról író – újságírója volt. Tanulmányainak befejezése után Budapesten lett ügyvéd 1880-ban. Wolf Vilmos számos kommentárt, döntvénygyűjteményt szerkesztett.

1891-ben a gyilkossági kísérlettel vádolt Schreiber Mór volt bútorgyáros védőjeként tartott nagyszabású védőbeszéde nyomtatásban is megjelent *A Kreutzer-szonáta a bíróság előtt* címmel. „A rendes sablontól eltérő, francia zsánerű beszéd, mely a tárgyaláson nagy hatást keltett, nemcsak jogászoknak való olvasmány, hanem elolvashatja a nagy közönség is, mert van olyan érdekes, mint maga a *Kreutzer-szonáta*, melynek morálja a pör hőjét inficiálta.”

(*németprónai 1915-től*) WOLFF Károly (Érsekújvár, 1874. október 1. –Csepak, 1936. július 23.) jogot hallgatott a pozsonyi jogakadémián és a budapesti egyetemen, néhány szemesztert Lipcsében, Halléban és Berlinben töltött. 1896-ban a trencsényi királyi törvényszéken volt joggyakornok, 1898-ban a nagybittsei járásbírósághoz helyezték át. A bírói vizsga letételét követően berendelték az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályára. 1901-ben a bécsi Főudvarnagyi Hivatal első osztályú udvari fogalmazójává nevezték ki, majd udvari titkárként működött 1906-ig. 1906-ban a Külügyminisztériumban lett osztálytanácsos, a magyar közjogi ügyek előadója volt. Tóry Gusztáv igazságügyi államtitkár mellett részt vett a Főudvarnagyi Bíróság megszervezésében. 1909-ben ő lett az újonnan felállított bíróság első elnöke. A keresztény nacionalista mozgalom vezetője volt, 1910-től a budai Katolikus Körben és a Rákócziánium katolikus internátusegyletben kezdte meg működését. Ekkortól részt vett minden keresztény társadalmi mozgalomban, az irredenta Egyesült Keresztény Liga ügyvezető elnöke, majd a Keresztény Közéleti Párt elnöke lett. A liberális közvélemény erősen intranszigens keresztény irányultsága és túlzó fajvédelmi politikája miatt támadta. A Keresztény Nemzeti Egység Pártjának programjával választották nemzetgyűlési képviselővé.

Z(ágoni). *BODOLLA Béla* (1864–Budapest, 1927. október 22.) 1887-től a marosvásárhelyi királyi járásbíróóság segélydíjas joggyakornoka. 1889-től a marosvásárhelyi királyi ítélőtáblán fogalmazó. 1891-től a kolozsvári királyi ítélőtáblához beosztott fogalmazó, 1892-től az I. (közpolgári) és a III. (úrberi) tanács tanácsjegyzője. 1893. augusztus 3-án a besztercei királyi törvényszék bírójává nevezték ki. 1904-től a szegedi királyi ítélőtábla bírója. 1913-tól kúriai bíró. Az Országos Földbirtokrendező Bíróság tagja.

(zichi és vásonkeői) *ZICHY János* (Nagyláng, 1868. május 30.–Budapest, 1944. január 6.) középiskolai tanulmányait a jezsuiták gimnáziumában végezte Kalksburgban és Székesfehérváron, majd jogot hallgatott Berlinben és Budapesten. 1892-ben szerzett jogi doktori oklevelet. 1893-ban Fejér vármegye tiszteletbeli aljegyzője lett. 1894-től örökös jogon a főrendiház tagja. 1896-tól 1918-ig országgyűlési képviselő volt. Éveken keresztül a Néppárt elnöke és a pártnak fontosabb kérdésekben hivatalos szónokája volt a képviselőházban. 1903-ban lemondott a pártelnökségről, 1904-ből kilépett a pártból. 1906 májusában az Alkotmánypárthoz, majd annak feloszlata után a Nemzeti Munkapárthoz csatlakozott. 1910. március 1-jétől 1913. február 26-ig és 1918. május 8-tól október 31-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter. A Tanácsköztársaság idején részt vett a Bécsben szervezett ellenforradalmi mozgalomban. 1922-től ismét nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő. 1922-ben alapította a legitimista Nemzeti Összetartás Társaságát, később a Keresztény Gazdasági és Szociális Pártot, amelynek elnöke volt. A Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsának, valamint a Nemzeti Zenedének és a Nemzeti Szalon Művészeti Egyesületnek az elnöke.

(zsitvateői) *ZSITVAY Leó* (Vukovár, 1841. február 16.–Budapest, 1915. május 26.) jogi tanulmányai befejezése után előbb Pesten ügyvéd, majd 1867-től Moson vármegye tiszti főügyésze volt. 1871-től a magyarországi, 1876-tól a pozsonyi királyi törvényszék ügyésze, 1886-tól a szombathelyi királyi törvényszék elnöke. 1891-től a budapesti büntetőtörvényszék másodelnöke, 1895-től elnöke. 1909-től 1913-ig kúriai tanácselnök volt. Jogirodalmi munkásságának kiemelkedő művei az 1900-ban megjelent *A magyar sajtójog mai érvényében*, illetve az 1909-ben kiadott *A büntetőtörvénykönyv novellája* című monográfiái.

IRODALOMJEGYZÉK

I. Források

A m. kir. Kúria jegyzőkönyvei

A m. kir. Kúriának mint semmítőszéknek az 1877–1881. években tartott teljes tanácsüléseiről készült jegyzőkönyvek

A m. kir. Kúriának és a m. kir. Kúria polgári szakosztályainak az 1882–1890. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

A m. kir. Kúriának és a m. kir. Kúria polgári szakosztályainak az 1891–1895. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

A m. kir. Kúriának és a m. kir. Kúria polgári szakosztályainak az 1896–1902. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

A m. kir. Kúriának és a m. kir. Kúria polgári szakosztályainak az 1903–1908. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

A m. kir. Kúriának és a m. kir. Kúria polgári szakosztályainak az 1909–1917. évben tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

A m. kir. Kúriának az 1918–1926. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

A m. kir. Kúriának és a m. kir. Kúria polgári szakosztályainak az 1927–1939. években tartott teljes üléseiről készült jegyzőkönyvek

Dobos Gyula (szerk.): *Tolna megye 1848–1849-ben*. Forrásgyűjtemény. Szekszárd, 1998. Tolna megyei Önkormányzat Levéltára.

Felsőházi napló, 1927. I. kötet, 1927. január 28.–július 5. Ülésnapok 1927–12.

Felsőházi napló, 1927. II. kötet, 1927. november 25.–1928. június 28. Ülésnapok 1927–33.

Felsőházi napló, 1927. V. kötet, 1929. december 10.–1930. július 10. Ülésnapok 1927–87.

Felsőházi napló, 1931. II. kötet, 1932. október 13.–1933. július 13. Ülésnapok 1931–45.

Főrendiházi napló, 1861. I. kötet, 1861. április 6.–augusztus 22. Ülésnapok 1861–21. p.

Főrendiházi napló, 1869. I. kötet, 1869. április 24.–1870. augusztus 3. Ülésnapok 1869–15.

Főrendiházi napló, 1872. III. kötet, 1874. október 24.–1875. május 24. Ülésnapok 1872–153. *Főrendiházi napló*, 1875. II. kötet, 1876. április 8.–1878. június 29. Ülésnapok 1875–68.

Főrendiházi napló, 1878. II. kötet, 1880. március 31.–1881. június 1. Ülésnapok 1878–153.

Főrendiházi napló, 1887. IV. kötet, 1890. október 1.–1891. augusztus 17. Ülésnapok 1887–67.

Főrendiházi napló, 1906. III. kötet, 1908. április 29.–1910. március 21. Ülésnapok 1906–38.

Főrendiházi napló, 1910. V. kötet, 1917. július 4.–1918. november 16. Ülésnapok 1910–114.

Gesetz vom 1. August 1895,

betreffend die Einführung des Gesetzes über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtsachen (Jurisdictionsnorm). *RGBl. 110/1895.*

Gesetz vom 1. August 1895,

betreffend die Einführung des Gesetzes über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Civilprozessordnung). *RGBl. 113/1895.*

Gesetz vom 27. Mai 1896,

über das Exekutions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung). *RGBl. 79/1896.*

Günther Antal végrendelete. HU BFL–VII.6.e–1920–042. VII.6.e – Budapest Főváros Levéltára. A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti I–III. Kerületi Királyi Járásbíróság iratai. Kihirdetett végrendeletek.

Képviselőházi napló, 1865. III. kötet, 1866. november 19.–1867. március 21. Ülésnapok 1865–85.

Képviselőházi napló, 1865. IV. kötet, 1865. március 22.–július 2. Ülésnapok 1865–141.

Képviselőházi napló, 1872. II. kötet, 1872. november 4.–december 23. Ülésnapok 1872–35.

Képviselőházi napló, 1872. II. kötet, 1872. november 4.–december 23. Ülésnapok 1872–36.

Képviselőházi napló, 1906. XX. kötet, 1908. június 5.–július 10. Ülésnapok 1906–347.

Képviselőházi napló, 1910. XL. kötet. 1918. június 25.–július 19. Ülésnapok 1910–810.

Képviselőházi irományok, 1872. XXII. kötet, Irományszámok 1872–922.

Az állandó pénzügyi bizottság jelentése az igazságügyminister 1875. évi költségvetéséről.

Képviselőházi irományok, 1878. XXIII. kötet, Irományszám 1881–983.

Az igazságügyi bizottság jelentése „a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában” beadott javaslatra.

Képviselőházi irományok, 1875. IV. kötet, Irományszámok 1875–150.

Az igazságügyi bizottság jelentése a királyi bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Képviselőházi irományok, 1875. VI. kötet, Irományszámok 1875–221.

Az osztályok előadóból alakult központi bizottság jelentése a királyi bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Képviselőházi irományok, 1875. VI. kötet, Irományszámok 1875–221.

Különvélemény a királyi bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról szóló törvényjavaslat iránt beadott központi bizottsági jelentéshez.

Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára. Királyi könyvek.

Nemesség és címer adományozása. 72. kötet, 401–403. p.

Legge 6 dicembre 1888 n. 5825

che deferisce alla Corte di cassazione di Roma la cognizione di tutti gli affari penali del Regno. *Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia*, 1889. 40. sz. 514. p.

Legge 4 giugno 1903 n. 259

che modifica l'articolo 2 della legge 6 dicembre 1888, n. 5825.

Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944

Jegyzőkönyve az 1890. évi február hó 8-án, Budapesten tartott Ministeri Értekezletnek.

Javaslat grófi rang és méltóság adományozására Majláth Sarolta, néhai Majláth György volt országbíró leánya, a királyné udvarhölgye részére. 4–6. p.

Jegyzőkönyve az 1903. július hó 22-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. Javaslat Vörösmarty Béla kúriai másodelnök részére a belső titkos tanácsosi cím adományozására; Oberschall Adolf a Budapesti Kir. Ítéltábla elnöke részére a belső titkos tanácsosi cím adományozására. 7. p.

Jegyzőkönyve az 1911. évi január hó 20-án, Budapesten tartott ministeri értekezletnek.

Előterjesztés dr. Tóry Gusztáv államtitkári címmel és jelleggel felruházott igazságügyministeriumi ministeri tanácsos részére a magyar nemességnek legkegyelmesebb adományozása s ezen nemességnek testvéröccseire való kiterjesztése tárgyában. 65. p.

Jegyzőkönyve az 1917. július 27-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak. Javaslat dr. Tóry Gusztáv belső titkos tanácsos igazságügyi államtitkár részére az I. osztályú polgári hadi érdemkeresztnek legkegyelmesebb adományozása tárgyában. 70. p.

Jegyzőkönyve az 1917. évi szeptember hó 28-án, Budapesten tartott Minisztertanácsnak.

Javaslat Günther Antal kúriai elnök hivatalban tartására. 53–54. p.

Jegyzőkönyve az 1920. évi augusztus 31-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak.

Tóry Gusztáv nyugalmazott miniszternek a Kúria elnökévé történő kinevezésére tett javaslat. 40–41. p.

Jegyzőkönyve az 1925. július hó 10-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak.

Javaslat dr. Juhász Andor, a Budapesti Királyi Ítéltábla elnöke (illetve második helyen dr. Bartha Richárd, a Kabinetiroda főnöke) kinevezésére a M. Királyi Kúria elnökévé. 5. p.

Jegyzőkönyve az 1925. július hó 24-én, Budapesten tartott Minisztertanácsnak.

Javaslat az I. osztályú Magyar Érdemkereszt kitüntetés adományozására dr. Tóry Gusztáv, a M. Királyi Kúria elnöke részére. 46. p.

Jegyzőkönyve az 1934. szeptember 28-án, Budapesten tartott Minisztertanácsnak.

Minisztertanácsi előterjesztés Oswald István kúriai elnökévé való kinevezése tárgyában. 24–25. p.

Regio decreto 7 ottobre 1923 n. 2089

disposizioni per la cessazione del funzionamento delle corti di cassazione sopresse. *Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia*, 1923. 238. sz. 6306–6307.

2. Monográfiák

- A bonyhádi Perczel familia archívuma. In DOBOS Gyula: *Családi levéltárak repertóriumai*. Segédletek III. Szekszárd, 2001. Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára.
- A m. királyi kormány 1908. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1909. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-t. könyvnyomdája.
- A magyar országgyűlés képmé és írásban (1892–1897). Budapest, 1897. Magyar Irodalmi Résztársaság.
- ANTAL Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). *Délalföldi Évszázadok* 23. Szeged, 2006.
- ASBÓTH János: *Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez*. Budapest, 1892. Atheneum Kiadó.
- BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg, 1996. Zala Megyei Bíróság – Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete.
- BOROVSKY Samu (szerk.): *Vasvármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Budapest, 1898. „Apollo” Irodalmi és Nyomdai Résztársaság.
- DOBSZAY Tamás – ESTÖK János – SALAMON Konrád – SZERENCÉS Károly – TOMBOR László: *Tisztelt Ház! A magyar országgyűlések története, 1848–1998*. Budapest, 1998. Puskás Tivadar Távközlési Technikum.
- DOROMBY József – REÉ László (szerk.): *A magyar gyalogos katonai története II. Az 1914–1918. évi világháború, Tábornokok, törzstisztek, főtisztek és zászlósok*. Budapest, 1939. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat.
- EÖTVÖS Károly: *Magyar alakok*. Budapest, 1901. Révai Testvérek.
- FAYER Gyula – VIKÁR Béla (szerk.): *Szilágyi Dezső beszédei*. I. kötet. Budapest, 1906. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-t.
- GAÁR Vilmos: *Igazságügyi szervezet. Telekkönyvi eljárás*. Budapest, 1929. Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
- GERGELY András (szerk.): *19. századi magyar történelem. 1790–1918*. Budapest, 1998. Korona Kiadó.
- JÓNÁS Károly – VILLÁM Judit: *A magyar országgyűlés elnökei 1848–2002*. Budapest, 2002. Argumentum.
- JUHÁSZ Andor: *Beszédek* – elmondotta dr. Juhász Andor a vezetésére bízott királyi bíróságok (a budapesti királyi törvényszék, a budapesti királyi ítélőtábla és a m. királyi Kúria) teljesüléseiben s más ünnepélyes alkalmakkor. Budapest, 1935. Országos Bírói és Ügyészi Egyesület

- KÁKAY Aranyos: *Ujabb országgyűlési fény- és árnyképek*. Budapest, 1877. Athenaeum R.-t.
- KEMPELEN Béla (szerk.): *Magyar nemesi évkönyv*. Budapest, 1913. A szerző kiadása.
- KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. IV. kötet. Budapest, 1912. Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
- MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867–1875*. Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó.
- MEGYERI-PÁLFFI Zoltán [RUBÓCZKI Erzsébet (szerk.)]: *Az egri Törvényház. The Eger Courthouse*. Budapest–Eger, 2018. Országos Bírósági Hivatal
- MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Epizódok a Pestvidéki Királyi Törvényszék történetéből 1872–1944. Episodes from the History of the Royal Pest Environs Regional Court 1872–1944*. Budapest, 2019. Budapest Környéki Törvényszék
- MIKSZÁTH Kálmán: Az utolsó országbíró. In *Cikkek és karcolatok*. II. kötet (1874–1875). Budapest, 1964. Akadémiai Kiadó.
- RICCI, Gian Franco: *Il giudizio civile di cassazione*. Torino, 2016. G. Giappichelli Editore.
- SMITH, P. F. – BAILEY, S. H.: *The Modern English Legal System*. London, 1984. Sweet & Maxwell.
- STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1997. Multiplex Media – Debrecen U. P.
- SZEMARJAI DEÁK Imre (szerk.): *Magyar Országgyűlési Almanach 1927–1931*. Budapest, 1927. Springer Gusztáv.
- SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. VIII. kötet. Budapest, 1902. Hornyánszky Viktor könyvkereskedése.
- SZTERÉNYI József: *Régmúlt idők emlékei. Politikai feljegyzések*. Budapest, 1925. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- T. BOROS László (szerk.): *Magyar politikai lexikon (Magyar politikusok)*. 1914–1929. Budapest, 1929. Europa Irodalmi és Nyomdai Rt.
- VALIO, Agostino: *La Corte di Cassazione*. Napoli, 1879. Tipografia di Antonio Lanciano & C.
- VLADÁR Gábor: Juhász Andor. *Klny. a Magyar Jogászegyleti Értekezések és egyéb tanulmányok 1943. évi 1–2. számából*. Budapest, 1944. Attila Nyomda Rt.
- ZALAI FODOR Gyula: *Juhász Andor (1864–1941). A Gamma-Élet évkönyve az 1941. évről*. Budapest, 1941. Gamma.
- ZEDLITZ-NEUKIRCH, Leopold von: *Die Staatskräfte der preussischen Monarchie unter Friedrich Wilhelm III*. Berlin, 1828. Mayersche Buchandlung.

3. Tanulmánykötetek

- Arcképek és életrajzok. Csernátony Lajos. *Szabadelvűpárti Naptár*, 1884.
- BODNÁR István – GÁRDONYI Albert: Bezerédj István (1796–1856). In DÉZSI Lajos (szerk.): *Magyar Történelmi Életrajzok*. II. kötet. Budapest, 1918. Magyar Történelmi Társulat.
- FÁBIÁNNÉ KISS Erzsébet: A magyar *pragmatica sanctio* 200. évfordulójára tervbe vett kiadvány hazai történelmi albizottságának iratai (Tudomány- és levéltártörténelmi érdekesség az I. világháború korából). *Levéltári Szemle*, 1997. 4. sz.
- NAGY Imre Gábor: Baranya vármegye főispánjai (1688–1950). *Baranyai Történelmi Közlemények* 2. (A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, 2006–2007), Pécs, 2007. Baranya Megyei Levéltár.
- NÁNÁSI László: Magyarország államügyészsége az 1918–19-es forradalmak idején. In SZABÓ Attila – TÁNCZOS-SZABÓ Ágota (szerk.): *Bács-Kiskun megye múltjából* 21. Kecskemét, 2006. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára.
- Perczel Béla I. (1819–1888). Biográfiák és pályaképek. In DOBOS Gyula: *Családi levéltárak repertóriumai*. Segédletek III. Szekszárd, 2001. Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára.

4. Tanulmányok, szakfolyóiratcikkek

- A bírák mellékfoglalkozása. *Jogtudományi Közlöny*, 1917. 8. sz. 69. p.
- A budapesti királyi ítélőtábla. *Jogtudományi Közlöny*, 1901. 13. sz. 107. p.
- A budapesti közjegyzői kamara alakuló közgyűlése. *Jogtudományi Közlöny*, 1875. 34. sz. 288. p.
- A budapesti törvényszékek új elnökei. *Jogtudományi Közlöny*, 1911. 35. sz. 304. p.
- A budapesti Ügyvédi Kamara közgyűlése. *Törvényszéki Csarnok*, 1883. 37. sz. 146. p.
- A büntető törvénykönyvi javaslat. *Jogtudományi Közlöny*, 1874. 2. sz. 16. p.
- A esendőrök vallatásai. *Jogtudományi Közlöny*, 1890. 15. sz. 119. p.
- A döntvényalkotás új rendszere. *Jogtudományi Közlöny*, 1913. 3. sz. 21. p.
- A harmadik magyar jogászgyűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1872. 7. sz. 45–46. p.
- A III. magyar jogászgyűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1872. 40. sz. 298–299. p.
- A kilencedik magyar jogászgyűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1883. 17. sz. 136. p.
- A királyi Curia elnöke. *Jogtudományi Közlöny*, 1909. 40. sz. 345. p.
- A királyi Curia ünnepe. *Jogtudományi Közlöny*, 1888. 18. sz. 155. p.
- A királyi Curianak egy tagja: Csathó, Juhász, Félix. *Jogállam*, 1915. 7–8. sz. 470–471. p.

- A királyi kuria ünnepélyes megnyitása. *Jogtudományi Közlöny*, 1869. 23. sz. 167–168. p.
- A magy. királyi Curia jubiláris teljes-ülése. *Jogállam*, 1911. 5. sz. 413–414. p.
- A magyar jogalkotás feladatairól. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 41. sz. 340–341. p.
- A magyar népköztársaság nevében. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 47. sz. 357–358. p.
- A marosvásárhelyi királyi tábla. *Jogtudományi Közlöny*, 1886. 17. sz. 143. p.
- A polgári igazságszolgáltatás gyorsítása. *Jogtudományi Közlöny*, 1925. 22. sz. 175. p.
- A polgári törvénykönyv kodifikácziós bizottsága. *Jogtudományi Közlöny*, 1898. 10. sz. 79. p.
- A polgári törvénykönyv tervezete második szövegének általános méltatása. Dr. Tóry Gusztáv államtitkár bevezető előadása a Magyar Jogászegylet ünnepi ülésén. *Jogtudományi Közlöny*, 1913. 22. sz. 187–188. p.
- A sajtójogi garanciák. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 10. sz. 79. p.
- A tizenegy tábla. *Ügyvédek Lapja*, 1891. 19. sz. 1–2. p.
- A VII. magyar jogászggyűlés. *Jogtudományi Közlöny*, 1879. 43. sz. 342–344. p.
- ALFÖLDY Dezső: Oswald István emlékezete. *Jogtudományi Közlöny*, 1946. 1–2. sz. 38. p.
- Az igazságügyi enquete. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 27. sz. 211. p.
- Az igazságügyi enquete-ből. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 29. sz. 222–224. p.
- Az igazságügyi enquete-ből. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 30. sz. 231–232. p.
- Az igazságügyi reform. *Jogtudományi Közlöny*, 1873. 24. sz. 188. p.
- Az új igazságügyi kinevezések. *A Jog*, 1906. 17. sz. 135. p.
- Az új polgári perrendtartás. *A Jog*, 1907. 42. sz. 305. p.
- BALÁS Elemér: Dr. Juhász Andor. *Miskolci Jogászélet*, 1925. 9. sz. 1–2. p.
- BENÁRD Emil: A Magyar Népköztársaság alkotmánya. *Jogállam*, 1919. 1–2. szám, 73–74. p.
- Beszámolás. *Jogtudományi Közlöny*, 1909. 40. sz. 345–346. p.
- DÁRDAY Sándor: Ki legyen a jogászggyűlés elnöke? *Jogtudományi Közlöny*, 1872. 37. sz. 265. p.
- DELL'ADAMI Rezső: Mailáth György. *Jogtudományi Közlöny*, 1883. 14. sz. 105. p.
- DOBOS Gyula: Perczelek az 1848–1849-es forradalomban és szabadságharcban. *Baranya: történelmi és honismereti folyóirat*, 1998–1999. Emlékszám.
- Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc tiszteletére.
- Dr. Juhász Andor megnyitó beszéde az 1915. január 28-i perfelvételi tárgyaláson. *Jogtudományi Közlöny*, 1915. 6. sz. 78. p.
- Egy ügyvéd*: Juhász Andor. *Ügyvédek Lapja*, 1915. 31. sz. 2. p.
- Elnök-bucsuztató a kassai királyi ítélőtáblánál. *Ügyvédek Lapja*, 1894. 11. sz. 5–6. p.
- Emlékezés Oberschall Adolfról. *Jogtudományi Közlöny*, 1908. 38. sz. 303. p.

- EÖTTEVÉNYI Olivér: *Dr. Juhász Andor emlékezésed*. Budapest, 1943. Felvidéki Egyesületek Szövetsége
- FARKAS Gábor: A Fejér megyei önkormányzat újjászervezésének kérdései 1860–1869. In *Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis – Alba Regia. Az István Király Múzeum Évkönyve* 23. Székesfehérvár, 1987. Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága. 155–176. p.
- GORDOSNÉ SZABÓ Anna: 110 éves a gyógypedagógus-képzés Magyarországon. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2010. 4. sz. 317–332. p.
- GOTTL Ágost: A jogegység megóvása. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 7. sz. 52. p.
- GROTTE András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására XI. *Művészettörténeti Értesítő*, 2008. 1. sz.
- Günther Antal. *Jogtudományi Közlöny*, 1920. 5. sz. 38–39. o.
- GÜNTHER Antal: „A kegyetlen tanács”. *Ügyvédek Lapja*, 1887. 7. sz. 1–2. p.
- GÜNTHER Antal: Az országbírói méltóság és a Curia. *Ügyvédek Lapja*, 1884. 32. sz. 2–3. p.
- GÜNTHER Antal: Az új aera küszöbén. *Ügyvédek Lapja*, 1886. 22. sz. 1–2. p.
- GÜNTHER Antal: Nemzeti jog. *Jogtudományi Közlöny*, 1915. 52. sz. 524–525. p.
- HALÁSZ Imre: Egy letűnt nemzedék – Sennyey és Kállay (Huszonötödik közlemény) I. *Nyugat*, 1912. 1. sz.
- HALÁSZ Imre: Lovagias magyar nemzet. Utazás az Erődsdy-eset körül. *Nyugat*, 1910. 17. sz.
- HEGEDŰS Nándor: Juhász Gyula ismeretlen bökversei. *Irodalomtörténet*, 1958. 1. sz. 143–144. p.
- hhá: Bankvilág a múlt századi Szombathelyen. *Savaria Fórum*, 2005. 21. sz. 9. p.
- HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség az 1869:IV. tc. alapján. *Acta Universitatis Szegediensis. FORVM. Acta Juridica et Politica*, Szeged, 2017. 1. sz. 45–68. p.
- IMLING Konrád: A IV. szakosztály tárgyalásai. *Jogtudományi Közlöny*, 1879. 45. sz. 355–357. p.
- Juhász Andor a m. kir. Kúria 1934. évi január hó 8-i évnyitó teljes ülésében elmondott beszéde. *Jogállam*, 1929. 1–2. sz. 45–50. p.
- Juhász Andor. *Jogállam*, 1925. 7. sz. 269–272. p.
- Juhász Andor. *Jogállam*, 1934. 9–10. sz. 313–314. p.
- JUHÁSZ Andor: Az Országos Bírói és Ügyvédi Egyesület létjogosultsága. *Jogtudományi Közlöny*, 1932. 38. sz. 213–215. p.
- Kinevezés. *Budapesti Közlöny*, 1909. 225. sz. 1. p.
- KLUZSINSZKY Károly: A házasságokra és a kiskorúak gyámságára vonatkozó hágai nemzetközi egyezmények törvénybeiktatása és hatályba lépése Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny*, 1912. 1. sz. 2–3. p.
- Kongresszus után. *A Jog*, 1907. 41. sz. 293. p.
- KÖVÉR György: A történész és a hangok. *Magyar Zene*, 2013. 4. sz. 12. p.

- Különfélék. Államtitkár-változás az igazságügyminisztériumban. *Jogtudományi Közöny*, 1912. 21. sz. 185. p.
- Különfélék. Perczel Béla. *Jogtudományi Közöny*, 1884. 43. sz. 344. p.
- LAKY Ferenc: Szabó Miklós a magyar királyi Kúria elnöke (1888–1906). *Magyar Jog*, 2001. 8. sz. 509–512. p.
- LIPPAY Lajos: Szent István jubileumi év Esztergomban. *Esztergom Évtapjai*, 1938. 1–2. sz. 128–130. p.
- LYKA Károly: Tőry Emil. *Magyar Művészet*, 1928. 336. p.
- Mailáth György. *Magyar Igazságügy*, 1883. 4. sz. 285. p.
- N. D.: Ügyvédek a bírói karban. *Jogtudományi Közöny*, 1891. 21. sz. 161. p.
- Oberschall Adolf beigtatása és Sárkány József búcsúzása bpesti királyi táblán. *A Jog*, 1901. 13. sz. 101. p.
- Oberschall Adolf. *A Jog*, 1908. 38. sz. 265. p.
- Oberschall Adolf. *Jogállam*, 1908. 8. sz. 654. p.
- Oberschall Adolf. *Jogtudományi Közöny*, 1908. 37. sz. 289–290. p.
- Oberschall Adolf. *Ügyvédek Lapja*, 1901. 11. sz. 1–2. p.
- OBERSCHALL Adolf: A halastói határkérdésben hozott választott bírósági ítélet. *Jogállam*, 1903. 7. sz. 413–422. p.
- OBERSCHALL Adolf: A jogi oktatás. *Ügyvédek Lapja*, 1902. 16. sz. 1–3. p.
- ÓDOR Imre: A reformkori Baranya politikai arculatának változásai – Batthyány Kázmér gróf az ellenék élén. In Gróf Batthyány Kázmér (1807–1854) emlékezete. *Baranyai Történelmi Közlemények I. (A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve)*. Pécs, 2005. Baranya Megyei Levéltár.
- Országbirói beiktatás. *Jogtudományi Közöny*, 1867. 12. sz. 64. p.
- OSVALD István. *Jogtudományi Közöny*, 1926. 24. sz. 212. p.
- OSVALD István: A bírák anyagi helyzete. *Jogtudományi Közöny*, 1918. 23. sz. 177–178. p.
- ÖSTÖR József: A törvényszerkesztés művészete. *Magyar Szemle*, 1930. 5–8. sz., 128. p.
- PAPP Dezső: Tekintélyek. *Jogtudományi Közöny*, 1910. 22. sz. 181–182. p.
- Perczel – Pauler. *Magyar Themis*, 1878. 28. sz. 217. p.
- Perczel Béla kitiintetése. *Magyar Igazságügy*, 1884. 5. sz. 437. p.
- Perczel Béla. *Jogtudományi Közöny*, 1888. 3. sz. 17. p.
- Perczel Béla. *Magyar Igazságügy*, 1888. 4. sz. 286. p.
- RÉVAI Lajos: Szabó Miklós. *A Jog*, 1905. 52. sz. 373–374. p.
- RUHMANN Emil: Juhász Andor. *Magyar Jogi Szemle*, 1941. 19. sz. 361–365. p.
- S[TILLER]. M[ór]: Perczel Béla (1819–1888). *A Jog*, 1888. 14. sz. 115–116. p.
- SIMONYI Zsigmond: A hivatalos stílusról. *Jogtudományi Közöny*, 1906. 15. sz. 123–125. p.
- STILLER Mór: Polónyi – Günther. *A Jog*, 1907. 6. sz. 1. p.

- Szabó Miklós ünneplése. *A Jog*, 1904. 43. sz. 303–304. p.
- SZABÓ Miklós: A békebíróóság. *Magyar Igazságügy*, 1875/4. 2. sz. 77–87. p.
- SZABÓ Miklós: A szóbeliség hazai viszonyaink szempontjából. *Magyar Igazságügy*, 1874. 5. sz. 301–311. p.
- Szemle. A Kuria elnökének távozása. *Jogtudományi Közlöny*, 1925. 15. sz. 119. p.
- Szemle. A Magyar Jogászegylet Deák Ferenc Irodalmi Bizottsága. *Jogtudományi Közlöny*, 1923. 6. sz. 46. p.
- Szemle. Dr. Tóry Gusztáv. *Jogtudományi Közlöny*, 1915. 46. sz. 471. p.
- SZIRENKE: Dr. Dobos Gyula előadása dr. Perczel Béláról. *Völgységi Hírlevél*, 2013. 3. sz. 4. p.
- SZLADITS Károly: Juhász Andor. *Jogtudományi Közlöny*, 1934. 35. sz. 215. p.
- Tóry Gusztáv évnyitója. *Jogtudományi Közlöny*, 1921. 2. sz. 12. p.
- Tóry Gusztáv. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 19. sz. 145. p.
- Változás a m. királyi igazságügyminisiteriumban. *Magyar Igazságügy*, 1875. 3. sz. 310. p.
- VIETOR, Martin: A magyar vármegyék helyzete az 1860–1867. években. *Jogtudományi Közlöny*, 1978. 8. sz. 493–494. p.
- WALDO, F. C.: The Supreme Court of France. *American Bar Association Journal*, 1921. 4. sz. 171. p. [jstor.org/stable/25700824](http://www.jstor.org/stable/25700824)
- x.: Félix, Oswald. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 39. sz. 297–298. p.

5. Napilapok

- A bírák és az új kurzus. A birói és ügyészi egyesület nagygyűlése. *Budapesti Hírlap*, 1918. (november 7.) 261. sz. 6. p.
- A bírói szervezet reformja. *Budapesti Hírlap*, 1918. (április 23.) 96. sz. 9. p.
- A bírósági szünet. *Pesti Hírlap*, 1918. (november 19.) 271. sz. 13. p.
- A budai jótékony nőegylet és elnöke, őrgrof Pallavicini Edéné. *Vasárnapi Ujság*, 1898. (április 17.) 16. sz. 265–266. p.
- A budapesti törvényszéki szolgák és fogházörök. *Budapesti Hírlap*, 1918. (december 22.) 300. sz. 13. p.
- A cenzúrát már nem az igazságügyminiszter irányítja. *Az Est*, 1918. (május 23.) 121. sz. 3. p.
- A Curia új elnöke. *A Jog*, 1888. 19. sz. 157. p.
- A dunántúli királyi kerületi tábla hirdetménye. *Sürgöny*, 1865. (július 13.) 158. sz. „Melléklet”
- A felsőbbbíróóságok évnyitó ülése. *Pesti Hírlap*, 1931. (január 8.) 5. sz. 19. p.
- A felsőbbbíróóságok vezetői és közjogászok az érvényben levő választójogról. *Pesti Hírlap*, 1922. (február 28.) 48. sz. 3. p.

- A görög-keleti szerb patriárka választása. *Vasárnapi Ujság*, 1908. (augusztus 9.) 32. sz. 642. p.
- A jogi oktatás reformja. *Pesti Hírlap*, 1911. (január 4.) 3. sz. 7. p.
- A kassai királyi ítélő tábla. *Kassai Szemle*, 1891. (május 6.) 54. sz. 1–2. p.
- A képviselőház elnökei. *Vasárnapi Ujság*, 1872. (szeptember 15.) 37. sz. 454. p.
- A képviselőház hétfői viharos ülése. *Vasárnapi Ujság*, 1872. (november 24.) 47. sz. 590. p.
- A király döntése. A patriárka választás ügyében. *Zala*, 1908. (augusztus 25.) 193. sz. 3. p.
- A királyi Kuria Tóry Gusztávról. *Budapesti Hírlap*, 1925. (november 1.) 247. sz. 17. p.
- A királyi biztos megérkezése. *Budapesti Hírlap*, 1908. (július 28.) 180. sz. 4. p.
- A királyi kuria feloszlása. A legfőbb ítélőszék. A *Hon*, 1882. (január 1.) 1. sz. „Melléklet”
- A királyi Kuria összes ülése. *Budapesti Hírlap*, 1913. (január 5.) 5. sz. 17. p.
- A királyi kuria új elnöke. *Pesti Hírlap*, 1888. (május 2.) 122. sz. 11. p.
- A királyi kuria. *Vasárnapi Ujság*, 1861. (április 7.) 14. sz. 166. p.
- A királyi tábla helybenhagyta Károlyi hűtlenségi pörében a törvényszék ítéletét. *Budapesti Hírlap*, 1923. (június 29.) 145. sz. 8. p.
- A királyi tábla új elnöke. *Budapesti Hírlap*, 1901. (március 28.) 86. sz. 9. p.
- A kolozsvári halálos párbaj. *Budapesti Hírlap*, 1899. (június 3.) 152. sz. 8. p.
- A kolozsvári halálos párbaj. *Budapesti Hírlap*, 1899. (június 29.) 178. sz. 16. p.
- A kongresszus. *Budapesti Hírlap*, 1908. (augusztus 1.) 185. szám, 4. p.
- A Közjegyzők Országos Egyletének jubiláris díszközgyűlése. *Magyar Országos Tudósító*, 1934. (december 8.) 277. sz. 140. p. library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1934_12_1
- A Kuria beszámoló ülése. *Budapesti Hírlap*, 1910. (január 6.) 4. sz. 13. p.
- A Kúria elítélte a belügyminiszter rágalmazóját. *Budapesti Hírlap*, 1930. (november 13.) 259. sz. 6. p.
- A Kúria elnöke a hatásköri bíróságról. *Budapesti Hírlap*, 1907. (október 31.) 258. sz. 3. p.
- A Kuria elnöke informál. *Népszava*, 1910. (május 3.) 104. sz. 4. p.
- A Kuria másodelnökének beiktatása. *Budapesti Hírlap*, 1904. (november 30.) 331. sz. 15–16. p.
- A Kuria teljes ülése. *Budapesti Hírlap*, 1918. (január 9.) 8. sz. 9. p.
- A Kúria új elnökének beiktatása. *Budapesti Hírlap*, 1925. (szeptember 13.) 205. sz. 5. p.
- A kúriai elnök fegyelmi ügye. *Budapesti Hírlap*, 1890. (december 10.) 338. sz. 7. p.
- A magyar Akadémia palotája. *Vasárnapi Ujság*, 1860. (február 26.) 9. sz. 106. p.

- A magyar királyi udvari főkancellár. *Vasárnapi Ujság*, 1865. (július 9.) 28. sz. 345. p.
- A magyar polgári törvénykönyv. *Budapesti Hírlap*, 1900. (november 4.) 303. sz. 6. p.
- A miniszterelnök bankja. *Népszava*, 1905. (június 1.) 90. sz. 10. p.
- A miniszterelnök sajtópöre. *Budapesti Hírlap*, 1904. (október 22.) 292. sz. 13. p.
- A miniszterelnök sajtópöre. *Budapesti Hírlap*, 1905. (május 31.) 149. sz. 15. p.
- A nemzetközi jogi egyesület. *Budapesti Hírlap*, 1908. (szeptember 23.) 228. sz. 15. p.
- A néppárt értekezlete. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 15.) 40. sz. 3. p.
- A párbajjelenes kongresszus. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 5.) 135. sz. 6. p.
- A pátriárka beiktatása. *Budapesti Hírlap*, 1908. (október 9.) 242. sz. 9–10. p.
- A patriárkaválasztás. Ismét nincs patriárka. *Zala*, 1908. (szeptember 20.) 215. sz. 4. p.
- A patronázs-kongresszus. *Budapesti Hírlap*, 1909. (szeptember 11.) 215. sz. 4. p.
- A Perczel-család nesztora. *Budapesti Hírlap*, 1887. (november 30.) 330. sz. 5. p.
- A polgári perrendtartás. *Budapesti Hírlap*, 1902. (október 25.) 43. sz. 6. p.
- A polgári törvénykönyv reformja. *Budapesti Hírlap*, 1899. (február 22.) 53. sz. 2. p.
- A polgári törvénykönyv törvényjavaslata. *Pesti Napló*, 1915. (május 6.) 125. sz. 16. p.
- A politika eseményei. *Pesti Napló*, 1918. (május 31.) 128. sz. 5. p.
- A politikai helyzet. A parlamenti harcterről. *Pesti Hírlap*, 1904. (november 8.) 309. sz. 5–6. p.
- A sajtó-ankét. *Budapesti Hírlap*, 1907. (május 5.) 107. sz. 6. p.
- A sajtóankét. *Népszava*, 1907. (május 5.) 107. sz. 2. p.
- A szabadkai katonaszabadítók. *Budapesti Hírlap*, 1916. (március 15.) 75. sz. 11. p.
- A szerb patriárkaválasztás. Zmejanovicot megválasztották. Tíz szótöbbséggel. *Zala*, 1908. (augusztus 2.) 176. sz. 5. p.
- A Területi Védelmi Liga megalakulása. *Budapesti Hírlap*, 1918. (december 15.) 294. sz. 7. p.
- A Títán-pörben a tábla fogházra ítélte a hírlapírót. *Népszava*, 1930. (április 25.) 93. sz. 3. p.
- A végrehajtás. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 14.) 143. sz. 1–2. p.
- A végrehajtási novella a függetlenségi pártban. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 24.) 151. sz. 5–6. p.
- A végrehajtási törvény az alkotmánypárt és a néppárt előtt. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 26.) 153. sz. 5. p.
- Apróságok Wenckheim Béláról. *Vasárnapi Ujság*, 1879. (július 13.) 28. sz. 450. p.
- Az egyetem jubileuma. *Vasárnapi Ujság*, 1880. (március 28.) 13. sz. 211. p.

Az elbuktatott végrehajtási novella. A függetlenségi párt Günther ellen. *Pesti Napló*, 1908. (június 17.) 145. sz. 5. p.

Az első szóbeli pörfölvételi tárgyalás. *Pesti Hírlap*, 1915. (január 29.) 29. sz. 18. p.

Az igazságügyi bizottság. *Népszava*, 1908. (június 20.) 147. sz. 2. p.

Az igazságügyi közalkalmazottak az igazságügyminiszternél. *Budapesti Hírlap*, 1918. (november 24.) 276. sz. 16–17. p.

Az igazságügyminiszter bucsuja. *Budapesti Hírlap*, 1909. (szeptember 26.) 228. sz. 5. p.

Az igazságügyminiszter mandátuma. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 22.) 46. sz. 3. p.

Az igazságügyminiszter tervei. *Pesti Hírlap*, 1918. (május 24.) 122. sz. 4. p.

Az igazságügyminiszter üdvözlése. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 9.) 35. sz. 2–3. p.

Az igazságügyminiszter üdvözlése. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 14.) 39. sz. 9. p.

Az ítéletábla munkában. *Az Est*, 1919. (október 1.) 71. sz. (reggeli kiadás) 5. p.

Az új igazságügyminiszter és államtitkár. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 2.) 29. sz. 5. p.

Az új igazságügyminiszter eskütétele. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 3.) 30. sz. 2. p.

Az új igazságügyminiszter. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 1.) 28. sz. 2. p.

Az új királyi curia. *Törvénytörvény Csarnok*, 1869. (június 4.) 45. sz. 170. p.

Az új kormány eskütétele. *Pesti Hírlap*, 1918. (május 10.) 110. sz. 4. p.

Az új lakbérrendelet. *Budapest*, 1918. (augusztus 7.) 182. sz. 6. p.

Az új miniszterek eskütétele. *Pesti Napló*, 1918. (május 10.) 110. sz. 2. p.

Az új perrend a Kurián. *Budapesti Hírlap*, 1915. (június 23.) 173. sz. 16. p.

B. J.: Perczel Béla. *Borsszem Jankó*, 1872. 257. sz. 2. p.

BADICS Ferenc: Ötven év előtt egy régi szerkesztőségben. *Budapesti Hírlap*, 1925. (október 4.) 223. sz. 6. p.

Beiktatták Abauj-Torna megye és Kassa vitézi székkapitányát. *Függetlenség*, 1941. (október 29.) 247. sz. 5. p.

Biach törzsvorost egyévi börtönrre ítélték. *Budapesti Hírlap*, 1918. (március 24.) 71. sz. 11. p.

Bírák a miniszterelnöknél. *Budapesti Hírlap*, 1918. (június 7.) 134. sz. 7. p.

Bizottmányok. *Sürgöny*, 1863. (január 8.) 5. sz. 1. p.

Csemegi kudarca. *Budapesti Hírlap*, 1887. (szeptember 8.) 247. sz. 7. p.

Dr. Günther Antal. *Vasárnapi Ujság*, 1907. (február 10.) 6. sz. 101–102. p.

Dr. Juhász Andor az Ügyvédi Kör tiszteletbeli tagja. *Pesti Hírlap*, 1926. (január 19.) 14. sz. 16. p.

- Dr. Tőry Gusztáv – a Kuria elnöke. *Pesti Napló*, 1920. (szeptember 5.) 211. sz. 5. p.
- Elítélték a belügyminiszter rágalmozóját. *Budapesti Hírlap*, 1929. (december 31.) 297. sz. 5–6. p.
- Elkobozzák Károlyi Mihály gróf vagyonát. *Budapesti Hírlap*, 1924. (december 17.) 269. sz. 4. p.
- Évek óta tartó elkeseredett perlekedés után a Salgótarjáni a Kúria előtt meg-
egyezett nyugdíjsaival. *Pesti Napló*, 1928. (július 7.) 152. sz. 14. p.
- Ezer pengőre mérsékelte a Kúria a Titán-per vádlottjának büntetését. *Pesti Napló*, 1930. (november 13.) 258. sz. 3. p.
- Fábry István. *Fővárosi Lapok*, 1882. (augusztus 18.) 188. sz. 1173. p.
- Fegyelmi panasz a királyi kuria elnöke ellen. *Pesti Hírlap*, 1890. (december 10.) 338. sz. 10. p.
- Főranguk Magyarországon. *Pesti Napló*, 1938. (november 20.) 242. sz. 29. p.
- Günther 12.000 koronája. *Népszava*, 1910. (május 11.) 111. sz. 3–4. p.
- Günther Antal a Kúria elnöke. *Budapesti Hírlap*, 1909. (szeptember 25.) 227. sz. 7. p.
- Günther Antal meghalt. *Pesti Hírlap*, 1920. (február 25.) 48. sz. 5. p.
- Günther Antal. *Budapesti Hírlap*, 1907. (február 2.) 29. sz. 1. p.
- Günther beköszöntője. *Pesti Hírlap*, 1907. (február 6.) 32. sz. 6. p.
- Günther Canossája. Új módosítások a végrehajtási novellán. Szűkkeblőség a tiszviselők iránt. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 20.) 148. sz. 4. p.
- Günther kudarca. A hevenyészett parlamenti munka csődje. A végrehajtási novellát visszaküldik a bizottsághoz. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 17.) 145. sz. 6–7. p.
- Günther lemondási híre. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 18.) 146. sz. 5. p.
- Günther miniszter és a képviselők. *Budapesti Hírlap*, 1908. (június 8.) 160. sz. 6–7. p.
- Günther. *Pesti Napló*, 1908. (június 18.) 146. sz. 2. p.
- GYOMAI Zsigmond: Oberschall Adolf, a Magyar Királyi Kúria új elnöke. *Vasárnap Ujság*, 1906. (április 29.) 17. sz. 265–266. p.
- Hadik gróf kormányja. A kabinet megalakítása. *Budapesti Hírlap*, 1918. (október 31.) 255. sz. 2. p.
- Halálos párbaj. *Vasárnapi Ujság*, 1877. (szeptember 30.) 39. sz. 620. p.
- Három hónapra ítélték egy ügyvédet rágalmozásért. *Budapesti Hírlap*, 1927. (február 10.) 32. sz. 15. p.
- Három új főrend. *Vasárnapi Ujság*, 1906. (október 28.) 43. sz. 702. p.
- HERCZEGH Mihály: Günther Antal és a Kuria. *Budapesti Hírlap*, 1920. (március 5.) 56. sz. 7. p.
- i.: Oberschall Adolf. *Budapesti Hírlap*, 1904. (november 22.) 323. sz. 2. p.

- Igazságszolgáltatásunk három főembere. *Vasárnapi Ujság*, 1898. (május 22.) 21. sz. 346. p.
- JUHÁSZ Andor: A bírói fegyelmi törvényjavaslatról. *Pesti Hírlap*, 1935. (február 12.) 35. sz. 5. p.
- Kallós Oszkár szerzői jogbitorlási pöre a királyi Kuria előtt. *Magyar Országos Tudósító (törvényszéki kiadás)*, 1934. november 26. 96. p.
- Karc.: A népszerűtlen miniszter. *Pesti Hírlap*, 1908. (június 18.) 146. sz. 10–11. p.
- Károlyi Mihály hazaárulási pöre. A pörfelvételi tárgyalás. *Budapesti Hírlap*, 1921. (november 1.) 245. sz. 6. p.
- Ki lesz a Tábla új elnöke? *Budapesti Hírlap*, 1925. (szeptember 23.) 213. sz. 4. p.
- Kilenc tengeri hajó kisajátítási ügye. *Budapesti Hírlap*, 1927. (május 14.) 109. sz. 13. p.
- Kiss Eszter: *Tájépektől a fotótörténetig: a visszakapott gyermekkor meséje*. (Beszélgetés Tőry Klára fotótörténésszel) *index.hu/fortepan*
- Kongresszusok Budapesten. *Pesti Hírlap*, 1908. (szeptember 23.) 228. sz. 11. p.
- Legfelsőbb bíróságaink elnökei a békekötésről és a proletárdiktatúráról. Günther Antal beszéde. *Budapesti Hírlap*, 1920. (január 9.) 8. sz. 3–4. p.
- Magyarország új szervezetű legfelsőbb bíróságainak első ülése. *Politikai Ujdon-ságok*, 1869. (június 9.) 23. sz. 269. p.
- Mailáth György. *Fővárosi Lapok*, 1883. (március 31.) 75. sz. 480. p.
- Majláth György meggyilkolása. *Vasárnapi Ujság*, 1883. (április 1.) 13. sz. 210. p.
- Meghalt Perczel 48-as tábornok unokaöccse, Perczel Dénes tábornok. *Pesti Napló*, 1933. (december 28.) 293. sz. 15. p.
- Meghalt Tőry Emil az új Nemzeti Színház egyik tervező műépítésze. *Budapesti Hírlap*, 1928. (június 1.) 123. sz. 5. p.
- Miniszter és expeditor. *Vasárnapi Ujság*, 1875. (június 20.) 25. sz. 397. p.
- Molnár Ferenc megnyerte perét a Vígszínház ellen. *Pesti Napló*, 1930. (június 13.) 132. sz. 15. p.
- Műkedvelő arisztokrata hölgyek. *Budapesti Hírlap*, 1894. (november 13.) 314. sz. 8. p.
- Náray-Szabó Sándor huszonöt éves jubileumára. *Budapesti Hírlap*, 1911. (október 22.) 251. sz. 8. p.
- o. e.*: A végrehajtási novella és a homestead. *Népszava*, 1908. (június 30.) 155. sz. 1. p.
- Oberschall Adolf (1839–1908). *Budapesti Hírlap*, 1909. (november 2.) 259. sz. 8. p.
- Oberschall Adolf ünneplése. *Budapesti Hírlap*, 1904. (november 27.) 328. sz. 12. p.
- Osvald István és Degré Miklós nagy beszéde a bírói függetlenségről. Évnyitó ülést tartott a Kuria és a tábla. *Budapesti Hírlap*, 1936. (január 8.) 5. sz. 3. p.

- Osvald István kuriai tanácselnök megrágalmazása. *Budapesti Hírlap*, 1927. (április 10.) 82. sz. 25. p.
- P–i: A szürke ember. Egy régi újságíró visszaemlékezései. *Pesti Hírlap*, 1907. (február 3.) 30. sz. 4–5. p.
- PAP József: A bíró beszél. *Pesti Napló*, 1935. (április 27.) 95. sz. 2. p.
- Pénzbüntetésre ítélte a Tábla Gál Lajos ügyvédet a törvényszék elnökének megrágalmazása miatt. *Pesti Napló*, 1927. (július 2.) 147. sz. 11. p.
- Perczel – Pauler. *Magyar Themis*, 1878. 28. sz. 217. p.
- Perczel Béla. *Pesti Hírlap*, 1888. (március 27.) 87. sz. 2. p.
- Perczel Béla. *Vasárnapi Ujság*, 1884. (december 7.) 49. sz. 778. p.
- Perczel Béla. *Vasárnapi Ujság*, 1888. (április 1.) 14. sz. 229. p.
- Perczel Mór Emlékirataiból. *Vasárnapi Ujság*, 1868. (január 5.) 1. sz. 4. p.
- Polgári törvénykezés. *Budapesti Hírlap*, 1898. (március 1.) 60. sz. 3. p.
- RÁTH Zsigmond: A jó bíró. *Uj Idők*, 1935. (február 3.) 6. sz. 205. p.
- Románia átengedett területeinek jogviszonya. *Budapest*, 1918. (augusztus 14.) 188. sz. 2–3. p.
- S. K.: Birák mennek, birák jönnek – Egy öreg bíró visszaemlékezései, *Budapesti Hírlap*, 1934. (október 14.) 232. sz. 11. p.
- Szabó Miklós (1821–1907). *Vasárnapi Ujság*, 1907. (december 8.) 49. sz. 981. p.
- Szabó Miklós bucsuja. *Budapesti Hírlap*, 1905. (december 31.) 360. sz. 19. p.
- Szabó Miklós nyugalmazása. *Budapesti Hírlap*, 1900. (július 10.) 187. sz. 7. p.
- Szabó Miklós. *Budapesti Hírlap*, 1907. (november 29.) 283. sz. 1–2. p.
- Székhelyi Mailáth György (1818–1883). *Vasárnapi Ujság*, 1883. (április 8.) 14. sz. 217–219. p.
- SZOMAHÁZY István: A Kuria elnökénél. *Pesti Napló*, 1925. (április 10.) 82. sz. 7. p.
- Tessék Güntherhez fordulni. *Népszava*, 1910. (május 8.) 109. sz. 2. p.
- Töreky Géza gyászbeszéde Juhász Andor temetésén. *Magyar Országos Tudósító*, 1941. (szeptember 27.) 258. sz. 163. p. library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1941_09_2
- Tőry Gusztáv meghalt. *Pesti Napló*, 1925. (október 31.) 246. sz. 5. p.
- Ünnepi keretek között nyílt meg a Nemzetközi Jogi Egyesület harmincnyelcadik konferenciája. *Budapesti Hírlap*, 1934. (szeptember 7.) 202. sz. 5. p.
- Végre Bogdanovics! Megválasztották patriárkának. *Zala*, 1908. (szeptember 23.) 217. sz. 3. p.
- Velem történt – Tizennyolc derűs történet. *Uj Idők*, 1940. 52. sz. 766. p.
- Vissza az igazságügyi bizottsághoz! *Pesti Hírlap*, 1908. (június 18.) 146. sz. 5. p.
- Wagner László. *Budapesti Hírlap*, 1888. (július 5.) 185. sz. 3. p.

6. Digitális adatbázisok. A felhasznált jogszabályok, dokumentumok forrásai

adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944

(Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944)

alex.onb.ac.at

(Reichs-, Staats- und Bundesgesetzblätter, Österreich)

arcanum.hu

(Arcanum Digitális Tudománytár)

digital-beta.staatsbibliothek-berlin.de

(Preussische Gesetze. Digitalisierte Sammlungen der Staatsbibliothek zu Berlin)

digitalniknihovna.cz

(Národní digitální knihovna DNNT)

dti.ogyk.hu

(Digitalizált Törvényhozási Tudástár)

hungaricana.hu

(Közgyűjteményi portál)

legifrance.gouv.fr

(Légifrance. Le service public de la diffusion du droit)

library.hungaricana.hu/hu/collection/ogyk_rendeletek_tara/

(Magyarországi Rendeletek Tára 1867–1944)

net.jogtar.hu/ez-er-ev-torvenyei

(Corpus Juris Hungarici)

normattiva.it

(Il portale della legge vigente)

JOGTÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEK

(alapította Kovács Kálmán)

1. RÉVÉSZ Tamás: *A központi állami ellenőrzés szervezetének kialakulása Magyarországon 1867 után*. Budapest, 1971
2. BUZÁS József: *Székesfehérvár és Fejér vármegye közigazgatása az 1918–1919. évi polgári demokratikus forradalom idején*. Budapest, 1971
3. MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ Tamás: *Az esti- és levelező tagozatú oktatás fejlődése az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán (1945–1970)*. Budapest, 1972
4. RÁCZ Lajos: *A polgári házasság intézményének megvalósulása Magyarországon*. Budapest, 1972
5. BUZÁS József: *Veszprém vármegye közigazgatása az 1918–1919. évi polgári demokratikus forradalom első két hónapjában*. Budapest, 1973
6. KOVÁCS Kálmán (hrsg. und eingeleitet von): *Rechtsgeschichtliche Studien zum Zivilrecht. Studienband*. Budapest, 1974
7. NAGYNÉ SZEGVÁRI Katalin: *A jogtörténet-tudomány kutatási eredményei és perspektívái a felszabadulás után (helyzetelemzés)*. Budapest, 1975
8. DEGRÉ Alajos: *A magyar gyámsági jog kialakulása a dualizmus korának gyámsági kódexéig*. Budapest, 1977
9. RÉVÉSZ T. Mihály: *A sajtópolitika egyes kérdései Magyarországon a kiegyezés után*. Budapest, 1977
10. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A tanács hatalom jogpolitikája 1919-ben*. Tanulmánykötet. , Budapest, 1979
11. MEZEY Barna: *A Rákóczi szabadságharc országgyűlései*. Budapest, 1981
12. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A magyar politikai és jogi gondolkodás történetéből. XVIII–XIX. század*. Tanulmánykötet. Budapest, 1982
13. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *Az állami és jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon*. Tanulmánykötet. Budapest, 1983

14. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*. Tanulmánykötet. Budapest, 1984
15. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A jogalkotás és a jogalkalmazás egyes kérdései Magyarországon. 19–20. század*. Tanulmánykötet. Budapest, 1986
16. KOVÁCS, Kálmán – RÉVÉSZ, T. Mihály (hrsg. und eingeleitet von): *Zu den gegenwärtigen rechtsgeschichtlichen Forschungen*. Studienband. Budapest, 1987
17. MEZEY Barna: *A magyar polgári büntetőügy kezdetei*. Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1995
18. POMOGYI László: *Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon*. Budapest, 1995
19. MEZEY Barna (szerk.): *Hatalommegosztás és jogállamiság*. Tanulmánykötet. Osiris Kiadó, Budapest, 1998
20. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEZEY Barna (szerk.): *A magyar büntetőügy kutatásának alapjai*. Tanulmánykötet. Budapest, 1997 (2. kiadás, Gondolat Kiadó, Budapest, 2000)
21. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEZEY Barna (hrsg.): *Strafrechtskodifikation im 18. und 19. Jahrhundert*. Studienband. Budapest, 1997
22. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga (szerk.): *Tanulmányok a magyar büntetőügy történetéből*. Tanulmánykötet. Gondolat Kiadó, Budapest, 1998
23. GÖNCZI Katalin: *Magyarok az amerikai Legfelsőbb Bíróság előtt*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000
24. POMOGYI László: *Szegényügy és közösségi illetőség a polgári Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001
25. FÖGLEIN Gizella: *Államforma és államfői jogkör Magyarországon 1944–1949*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001
26. MEZEY Barna (szerk.): *A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére (1826–1899)*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001
27. MEZEY Barna (hrsg.): *Strafrechtsgeschichte an der Grenze des nächsten Jahrtausendes*. Studienband. Gondolat Kiadó, Budapest, 2003
28. MEZEY Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2004
29. HAJNAL Hugó: *Csemegi Károly*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2003
30. KÉPES György: *A tökéletesebb unió: az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2003

31. MEZEY Barna (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kovács Kálmán egyetemi tanár emlékére*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2005
32. BECCHI, Paolo – SEELMANN, Kurt: *Gaetano Filangieri és az európai felvilágosodás*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2005
33. HORVÁTH Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006
34. LADÁNYI Andor: *Törekvések, kísérletek a jogászképzés reformjára 1890–1944*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2007
35. CHAUVEAU, Adolphe – HELIÉ, Faustin: *A bűnrészesség*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2008
36. HORVÁTH Attila – KOLTAY András – MÁTHÉ Gábor (szerk.): *Sapientia iniuria non potest fieri. Ünnepi tanulmányok Zlinszky János tiszteletére*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2009
37. KÉPES György: *Dánia alkotmánytörténete a 13. század végétől napjainkig*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2009
38. MEZEY Barna (szerk.): *Szimbolikus kommunikáció. A jog színházától a jogi rituáléig*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011
39. MEZEY Barna (szerk.): *Bor és jogtörténet*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011
40. BRAUNEDER, Wilhelm – KOHL, Gerald: *A jogtörténet-tudományi kutatások Ausztriában*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011
41. KÉPES György (szerk.): *Az abszolút monarchia*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011
42. ROKOLYA Gábor: *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2013
43. MECYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Szuverenitáskutatás*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2020
44. STIPTA István: *A magyar történelmi alkotmány és a hazai közjogi-közigazgatási jogvédelem*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2020
45. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – GOSZTONYI Gergely (szerk. és előszó): *A rendszerváltás harminc éve, avagy determinált volt-e a jogrendszer transzformációja?* Gondolat Kiadó, Budapest, 2020
46. NAGY Noémi (szerk. és előszó): *Nemzetiségi-nyelvi szuverenitás a hosszú 19. században*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2020
47. KARÁCSONY András (szerk. és előszó): *Szuverenitáskérdések. Elméletek, történetek*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2020